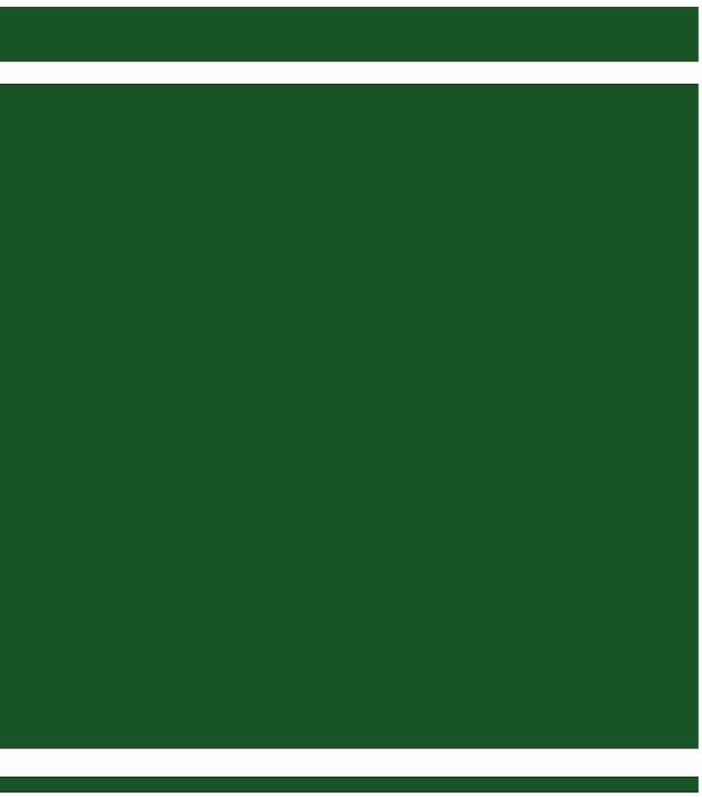
Biblioteka Polskiego Atlasu Etnograficznego

Zygmunt Kłodnicki • Agnieszka Pieńczak • Joanna Koźmińska

Polski atlas etnograficzny
Historia, osiągnięcia, perspektywy badawcze

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

Polski atlas etnograficzny
Historia, osiągnięcia, perspektywy badawcze

Pamięci Profesorów
Kazimierza Moszyńskiego – twórcy *Atlasu kultury ludowej w Polsce* i pierwszego przewodniczącego Komisji dla Spraw Polskiego Atlasu Etnograficznego
oraz Józefa Gajka – twórcy *Polskiego atlasu etnograficznego*

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3666

Zygmunt Kłodnicki
Agnieszka Pieńczak
Joanna Koźmińska

Polski atlas etnograficzny
Historia, osiągnięcia, perspektywy badawcze

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

Biblioteka Polskiego Atlasu Etnograficznego
Tom 1

Redaktor serii
Agnieszka Pieńczak

Rada wydawnicza
Kamila Baraniecka-Olszewska, Andrzej Brencz, Anna Drożdż,
Anna Weronika Brzezińska, Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak,
Marian Pokropek, Katarina Slobodová-Nováková, Rastislava Stoličná,
Jiři Woitsch

Recenzent
Rastislava Stoličná

Praca naukowa finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”
w latach 2014–2018

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Spis treści

Przedmowa 9
Preface 11

Część 1
Polski atlas etnograficzny
w perspektywie historycznej

Wprowadzenie 15

Metody etnogeograficzna i retrogresywna 17
Metoda etnogeograficzna 19
Atlasy tradycyjnej kultury ziem polskich 20
Atlasy etnograficzne opracowane na podstawie materiałów zgromadzonych w pierwszej połowie lat trzydziestych XX wieku 21
Polski atlas etnograficzny 23
Atlasy językowo-etnograficzne i językowe 43
Sposoby wnioskowania etnogeograficznego 45
Metoda retrogresywna (retrospektywna) 58

Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej 63
Zapożyczenia kulturowe z obszarów niemieckich 63
Kwestia polsko-niemieckiego pogranicza etnograficznego 64
Geograficzne i historyczne interpretacje genezy północno-wschodniej rubieży kulturowej w Polsce 68
Związki między tradycyjną kulturą a grupą etniczną 77
Geneza tradycyjnej kultury wsi polskiej w świetle analizy map etnograficznych 80

Zakończenie 92

Część 2
Polski atlas etnograficzny
w perspektywie współczesnej

Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego. Od pomysłu do realizacji 99
Koncepcja digitalizacji i udostępnienia zbiorów PAE oraz rola Polskiego Instytutu Antropologii 100
Główne założenia projektu i działania badawcze 101
Profil odbiorcy 102
Cele i zadania badawcze 102

Uczestnicy projektu 103
Pracownia Digitalizacyjna Polskiego Atlasu Etnograficznego 110
Kryteria doboru obiektów do digitalizacji 116
Przygotowanie materiałów archiwalnych do digitalizacji 117
Mapy opublikowane 117
Fotografie atlasowe 117
Ankiety z zielnikami 120
Ogólna charakterystyka digitalizowanych zasobów 122
Mapy opublikowane 122
Fotografie atlasowe 123
Ankiety z zielnikami 123
Technika digitalizacji zbiorów 124
Opracowanie naukowe katalogów elektronicznych na platformie cyfrowej (wyniki badawcze) 126
Katalog map opublikowanych 126
Katalog fotografii atlasowych 133
Katalog ankiet z zielnikami 139
Perspektywy dalszych prac atlasowych 142

Antropologia w sieci. Projekty cyfrowe Polskiego Instytutu Antropologii 143

Humanistyka cyfrowa 143
Antropologia w sieci – przykłady realizacji 145
Powstanie Biblioteki Cyfrowej Polskiego Instytutu Antropologii 147
Udział w projekcie „Polski Atlas Etnograficzny…" 150
Zakończenie 153

Aneks 1. Wykaz etnograficznych i etnograficzno-językowych map Polski i krajów sąsiednich. Zagadnienia z zakresu tzw. kultury materialnej 155
Aneks 2. Wykaz miejscowości, w których wykonano fotografie przechowywane w Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie 319
Aneks 3. Wykaz miejscowości, w których na potrzeby *Polskiego atlasu etnograficznego* prowadzono badania ankietowe dotyczące zbieractwa roślin dziko rosnących 333

Bibliografia 341
Indeks nazw osobowych 379
Spis tabel 393
Spis rysunków 394
Spis map 395
Spis fotografii 397
Spis wykresów 399
Summary 401

Contents

Preface 9
Preface [in English] 11

Part 1
Polski atlas etnograficzny [The Polish Ethnographic Atlas] in the historical perspective

Introduction 15

The ethnogeographic and retrogressive method 17
Ethnogeographic method 19
Atlases of the traditional culture of Polish territories 20
Ethnographic atlases based on the materials collected in the early 1930s 21
Polski atlas etnograficzny [The Polish Ethnographic Atlas] 23
Linguistic-ethnographic and linguistic atlases 43
Ways of ethnogeographic concluding 45
Retrogressive (retrospective) method 58

Reasons of the differentiation in traditional culture of the Polish village 63
Cultural borrowings from German territories 63
The issue of the Polish-German ethnogeographic borderland 64
Geographical and historical interpretation of the origin of the North-Eastern cultural frontier in Poland 68
Relations between traditional culture and the ethnic group 77
Origins of the traditional rural culture in Poland in the light of ethnogeographic maps 80

Ending 92

Part 2
Polski atlas etnograficzny [The Polish Ethnographic Atlas] in the contemporary perspective

Cultural heritage on the platform Digital Archives of The Polish Ethnographic Atlas. From the idea to implementation 99
The concept of digitalization and sharing of PEA resources and the role of the Polish Institute of Anthropology 100
Main assumptions and research activities concerning the project 101
The addressee's profile 102
Research aims and tasks 102

Participants of the project 103
Digitalization Laboratory of The Polish Ethnographic Atlas 110
Selection criteria for objects intended for digitalization 116
Preparation of archival materials for digitalization 117
Published maps 117
Atlas photographs 117
Questionnaires with herbaria 120
General characteristics of digitalized resources 122
Published maps 122
Atlas photographs 123
Questionnaires with herbaria 123
The technique used in digitalization of the collections 124
Scientific elaboration of electronic catalogues on the digital platform (research results) 126
Catalogue of published maps 126
Catalogue of atlas photographs 133
Catalogue of questionnaires with herbaria 139
Potentialities of further atlas works 142

Anthropology in the net. Digital projects of The Polish Institute of Anthropology 143
Digital humanities 143
Anthropology in the net – exemplary implementations 145
Establishing of the Digital Library of The Polish Institute of Anthropology 147
Participation in the project „Polski Atlas Etnograficzny…" [The Polish Ethnographic Atlas…] 150
Ending 153

Annex 1. List of ethnographic and ethnographic-language maps of Poland and its neighbouring countries. The issues concerning material culture 155
Annex 2. List of places in which the photographs kept in the Archives of the Polish Ethnographic Atlas in Cieszyn were taken 319
Annex 3. List of places in which questionnaire studies on wild plants collecting were conducted for *Polski atlas etnograficzny* [The Polish Ethnographic Atlas] 333

Bibliography 341
Index of names 379
List of tables 393
List of figures 394
List of maps 395
List of photographs 397
List of graphs 399
Summary [in English] 401

Przedmowa

Jakie znaczenie z perspektywy etnologii mają dokonania badawcze związane z *Polskim atlasem etnograficznym*? Czy działania mające na celu ochronę i zachowanie unikatowych zbiorów zgromadzonych w Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego są współcześnie potrzebne? Na te i podobne pytania starają się odpowiedzieć autorzy tomu, stanowiącego pokłosie kilkuletnich badań prowadzonych w ramach projektu badawczego „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I" (nr 11H 13 0162 82), finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (lipiec 2014 – styczeń 2018). Autorzy publikacji to etnolodzy, doskonale znający prezentowaną tematykę w aspekcie teoretycznym i praktycznym (dr hab. prof. emeryt. UŚ Zygmunt Kłodnicki, dr Agnieszka Pieńczak), a także realizujący projekty digitalizacyjne mające na celu popularyzację treści etnologicznych w internecie (mgr Joanna Koźmińska). Od wielu lat są zawodowo związani z Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego (Cieszyn) oraz Polskim Instytutem Antropologii (Warszawa). Współpraca badaczy w projekcie dała podstawę do wydania niniejszej książki, stanowiącej podsumowanie dotychczasowych doświadczeń badawczych związanych z *Polskim atlasem etnograficznym*. Dodajmy, że inicjuje ona serię wydawniczą zatytułowaną „Biblioteka Polskiego Atlasu Etnograficznego", stanowiącą platformę dalszych działań związanych z funkcjonowaniem cieszyńskiej pracowni.

Publikacja składa się z dwóch części. Na pierwszą, zatytułowaną *„Polski atlas etnograficzny" w perspektywie historycznej*, składają się poprzedzone *Wprowadzeniem* rozdziały *Metody etnogeograficzna i retrogresywna* oraz *Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej*, a także *Zakończenie*. Zostało w nich zarysowane szersze tło analizowanej problematyki w kontekście metod etnogeograficznej i retrogresywnej. Szczególną uwagę poświęcono dorobkowi uczonych, którzy bądź skupili się na analizie map etnograficznych odnoszących się do Polski, bądź podjęli próby kulturowego scharakteryzowania pogranicza polsko-niemieckiego (słowiańsko-germańskiego), na podstawie przede wszystkim map *Atlas der deutschen Volkskunde*. Szczegółowo i krytycznie przedstawiono koncepcje i dokonania najważniejszych badaczy stosujących wspomniane metody. Rozdziały zawierają kilkanaście map,

których część to reprodukcje z dawniej wydanych prac, dwie są publikowane po raz pierwszy.

Drugą część książki, *„Polski atlas etnograficzny" w perspektywie współczesnej*, otwiera rozdział *Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego. Od pomysłu do realizacji*, w którym omówiono kształtowanie się koncepcji digitalizacji i udostępniania zbiorów Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego, główne założenia i możliwości realizacji projektu, a także związane z nim rezultaty badawcze. Ukazano ponadto specyfikę platformy Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego (www.archiwumpae.us.edu.pl). Tekst został opatrzony licznymi wykresami, tabelami i fotografiami ilustrującymi nie tylko prezentowane zagadnienia, ale też skalę omawianego przedsięwzięcia, realizowanego przez dziesięcioosobowy zespół roboczy pod kierownictwem Agnieszki Pieńczak. Rozdział drugi, *Antropologia w sieci. Cyfrowe projekty Polskiego Instytutu Antropologii*, to przegląd wybranych projektów związanych z prezentowaniem wątków antropologicznych w internecie. Przybliżono w nim również rolę Polskiego Instytutu Antropologii (partnera projektu) w popularyzacji map PAE na platformie cyfrowej dLibra.

Istotną częścią publikacji są trzy rozbudowane aneksy, stanowiące rezultat tzw. badań atlasowych prowadzonych w ciągu kilku ostatnich lat. W pierwszym, obszernym zestawieniu znajdujemy wykaz map poświęconych kulturze materialnej z *Atlasu kultury ludowej w Polsce*, *Polskiego atlasu etnograficznego* i atlasów krajów sąsiednich – od Skandynawii i Rosji po Węgry i Austrię, Niemcy i Holandię. W wykazie zostały uwzględnione także mapy z innego typu prac etnograficznych, do których udało się dotrzeć. Szczególnie ważne jest tu odnotowanie map zamieszczonych w pracach dyplomowych, które na podstawie materiałów Pracowni PAE w Cieszynie pisali studenci pod kierunkiem najpierw Zygmunta Kłodnickiego, później Agnieszki Pieńczak i Anny Drożdż. Tylko dzięki temu mapy mogą zaistnieć w obiegu naukowym. Aneks drugi zawiera szczegółowe dane dotyczące ponad 440 miejscowości sieci badawczej PAE, w których zebrano bogatą dokumentację fotograficzną w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. W aneksie trzecim zebrano informacje dotyczące ponad 230 miejscowości tej sieci, w których prowadzono pierwsze badania ankietowe. Prezentowane środowisku etnologicznemu zestawienia poszerzają dotychczasową, dalece niepełną wiedzę o specyfice badań związanych z *Polskim atlasem etnograficznym*, w tym rysujących się możliwości porównawczych z wykorzystaniem różnych atlasów etnograficznych i językowych.

Agnieszka Pieńczak

Preface

What is the significance of research achievements associated with *Polski atlas etnograficzny* [The Polish Ethnographic Atlas] in the ethnological perspective? Are the activities aimed at the protection and preservation of the unique resources collected in the Archives of the Polish Ethnographic Atlas necessary today? The answers to these and some similar questions are aimed at by the authors of the presented volume, which is the fruit of several years of studies conducted within the research project "Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I" [The Polish Ethnographic Atlas – scientific elaboration, electronic database, publishing the resources in the Internet, stage I] (No 11H 13 0162 82), financed by the National Programme for the Development of Humanities (July 2014 – January 2018). The authors are ethnologists who are experts in the discussed subject matter both in the theoretical and practical aspect (Professor Emeritus Zygmunt Kłodnicki, Ph.D. hab.; Agnieszka Pieńczak, Ph.D.) or implement digitalization projects aimed at the dissemination of ethnological contents in the Internet (Joanna Koźmińska, M.A.). For many years, they have been associated with the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Ethnology and Education (in Cieszyn) at the University of Silesia and the Polish Institute of Anthropology (Warsaw). The researchers' collaboration within the project has laid the foundation for publishing this book, which recapitulates the research experiences collected so far in association with *Polski atlas etnograficzny*. It is worth adding that the book starts the publishing series entitled „Biblioteka Polskiego Atlasu Geograficznego" [The Library of the Polish Ethnographic Atlas], which constitutes a platform for further activity of the research team in Cieszyn.

The publication consists of two parts. The first, entitled *„Polski atlas etnograficzny" w perspektywie historycznej* ["The Polish ethnographic atlas" in the historical perspective], comprises the chapters *Metody etnogeograficzna i retrogresywna* [The ethnogeographical and retrogressive method] and *Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej* [Reasons of the differentiation in traditional culture of the Polish village], preceded by the *Wprowadzenie* [Introduction] and followed by the *Zakończenie* [Ending]. In the chapters, a broader background of the analysed issues has been outlined in the context of ethno-geographical and retrogressive

methods. Special attention has been drawn to the output of the scientists who either focus on analysing ethnographical maps referring to Poland or make attempts at providing the cultural profile of the Polish-German (Slavic-Germanic) borderland on the basis of the maps comprised in *Atlas der deutschen Volkskunde* [The Atlas of German Folklore]. The concepts and accomplishments of most significant scientists who have used the discussed methods is presented in a detailed and critical way. The chapters contain several maps, a part of which are reprinted from earlier works and the rest are published for the first time.

The second part of the book, *„Polski atlas etnograficzny" w perspektywie współczesnej* [„The Polish ethnographic atlas" in the contemporary perspective] starts with the chapter *Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego. Od pomysłu do realizacji* [Cultural heritage on the platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas. From the idea to implementation], in which the authors discuss the gradual shaping of the concept of digitalization and sharing of the Polish Ethnographic Atlas Archives, the major assumptions and potentialities of the project implementation, and the related research results. Moreover, the specificity of the platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas (www.archiwumpae.us.edu.pl) has been presented. The text has been provided with many figures, tables and photographs, which illustrate both the presented issues and the scale of the discussed undertaking, implemented by a working team of ten researchers supervised by Agnieszka Pieńczak. The second chapter, *Antropologia w sieci. Projekty cyfrowe Polskiego Instytutu Antropologii* [Anthropology in the network. A digital project of the Polish Institute of Anthropology], is an overview of some selected projects concerning the presentation of anthropological motifs in the Internet. The chapter also bring closer the role of the Polish Institute of Anthropology (a project partner) in the popularization of PEA maps on the digital platform dLibra.

What constitutes an important part of the publication are three extensive annexes, which result from the atlas studies carried out for several last years. The first comprises a list of maps concerning the material culture, coming from *Atlas kultury ludowej w Polsce* [The Atlas of Polish Folk Culture], *Polski atlas etnograficzny*, and some atlases of nearby countries – from Scandinavia and Russia to Hungary, Austria, Germany and the Netherlands. Additionally, the list takes into account some available maps resulting from ethnographic works of other types. Particular attention is paid here to the maps included in diploma theses which have been written on the basis of the materials of the PEA Research Team in Cieszyn by students under the supervision of Zygmunt Kłodnicki and later of Agnieszka Pieńczak and Anna Drożdż. Owing to this, these maps can circulate freely in the scientific sphere. The second annex contains the detailed data concerning 440 places of the PEA research network, in which a rich photographic documentation was collected in the 1950s, 1960s and 1970s. The third annex comprises the information on over 230 places of this network in which first questionnaire studies were conducted. The juxtapositions presented to the ethnological environment broaden the existing, fairly insufficient knowledge concerning the specificity of studies associated with *Polski atlas etnograficzny*, including the comparative potentialities brought about by the use of different ethnographic and language atlases.

Agnieszka Pieńczak

Polski atlas etnograficzny w perspektywie historycznej

What seest thou else
In the dark backward and abysm of time?

William Shakespeare, *The Tempest*

Wprowadzenie

W motcie znajdujemy pytanie Prospera, chcącego sprawdzić, co jego dorastająca córka Miranda pamięta z czasów, gdy rządził księstwem Mediolanu (kiedy został stamtąd wypędzony, ona miała niespełna trzy lata). A co my możemy sobie przypomnieć, dysponując śladami pochodzącymi z przeszłości? Na jakie pytania szukać odpowiedzi, jakimi metodami winniśmy się przy tym posłużyć?

* * *

Względnie łatwo jest określić stan kultury w momencie badań. Również proces zmian, w okresie objętym pamięcią informatorów, jest możliwy do uchwycenia. Badacze podjęli się jednak odtwarzania dawniejszych stanów kulturowych. Przypuszczenie, że umiejętnie badając zróżnicowania kulturowe, można odtwarzać genezę określonych zjawisk, a nawet całości kultur, nie jest nowe.

Sposoby i narzędzia pracy, budownictwo, stosunki społeczne, wiedza, folklor i inne przejawy tradycyjnej kultury kształtowały się przez tysiące lat, podlegając przy tym różnokierunkowym zmianom. Niejednorodność charakteryzuje tradycyjne kultury zapewne od zawsze. Od dawna też akceptowano ją jako cechę strukturalną w obrębie poszczególnych społeczności, stawała się ona także wyróżnikiem w konfrontacji z innymi grupami[1].

Powody przestrzennego zróżnicowania konkretnych faktów kulturowych były różne. W przeszłości na dyferencjację, jak również na ujednolicanie kultury różnych obszarów Europy, i w ogóle Starego Świata, wpływ wywierały: środowisko geograficzne, odległość od centrów kulturowych, później też cywilizacyjnych, a także przesunięcia etniczne i dyfuzje kulturowe. Odtwarzając rozwój kultury, archeolodzy i historycy szczególną rolę przypisują cywilizacyjnym wpływom greckim i rzymskim, idącym

1 Nie znając kultury całej grupy, własnej lub obcej, w myśl zasady *pars pro toto* przyjmowano, że jest ona taka, jaka jest w przypadku członka czy członków danej grupy. Na podstawie znajomości lokalnej, własnej kultury przypisywano sąsiadom cechy kulturowe często będące negatywem „cech własnych", a faktyczne różnice zaobserwowane u najbliższych „innych" uogólniano, przypisując je całej obcej grupie. Najczęściej nie było to zgodne z rzeczywistością, tak jak i wyobrażenia o istnieniu grup obcych.

w głąb Europy głównie od Morza Śródziemnego, a ponadto wpływom kultur Celtów z jednej strony i Scytów oraz ich koczowniczych następców z drugiej. Widoczne jest to na mapach prehistoryków. Znacznie mniej wiemy o wcześniejszym stanie kultury środkowej Europy, mówiąc językiem Szekspira – owym „tle zamglonym na przepaściach czasu".

Badacze dziewiętnasto- i dwudziestowiecznej tradycyjnej kultury opracowali sposoby umożliwiające odtwarzanie jej stanów dawniejszych. Warto je przypomnieć, bo nie wszystkie są w powszechnym obiegu naukowym. W pierwszym rozdziale zwrócimy szczególną uwagę na metodę etnogeograficzną – wnioskowanie na podstawie rozmieszczenia (geografii) wytworów kulturowych. Po mistrzowsku posługiwał się nią Kazimierz Moszyński, we wszystkich swoich pracach, w tym zwłaszcza w trzech obszernych woluminach *Kultury ludowej Słowian* (Moszyński, 1929, 1934, 1939)[2]. Wspólnie z Jadwigą Klimaszewską i Marią Bytnarówną opracował *Atlas kultury ludowej w Polsce* (Moszyński, Klimaszewska, 1934; Moszyński, Bytnarówna, Klimaszewska, 1935; Moszyński, Klimaszewska, 1936). Uwagę poświęcimy także innym atlasom odnoszącym się do terytorium Polski, w tym głównie zredagowanemu przez Józefa Gajka *Polskiemu atlasowi etnograficznemu* (*Polski*…, 1958a–1981). W drugiej części rozdziału omówimy metodę retrogresywną (retrospektywną), w której za punkt wyjścia przyjmuje się wiedzę o bliższej przeszłości, a nawet teraźniejszości, tej badanej przez etnografów, i która pozwala sięgać w głąb czasów (Kłodnicki, 1996, 2011). Jej zastosowanie, w odniesieniu do tradycyjnych kultur, jest znacznie ułatwione dzięki rezultatom osiąganym metodą etnogeograficzną.

Przedstawienie metody etnogeograficznej, ilustrowane mapami dotyczącymi głównie obszaru Polski, jak również opis wnioskowania retrogresywnego splatają się wyraźnie z zawartym w drugim rozdziale omówieniem kwestii przyczyn zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej.

---

2 Drugie wydanie, z drobnymi uzupełnieniami i uaktualnieniami (w tym w nomenklaturze geograficznej, ze względu na zmianę granic po II wojnie światowej) i reprodukcjami map z *Atlasu kultury ludowej w Polsce*, ukazało się w latach 1967–1968.

Metody etnogeograficzna i retrogresywna

Dane uzyskane podczas zakrojonych na wielką skalę badań przeprowadzonych na potrzeby atlasów etnograficznych krajów europejskich pozwoliły stwierdzić, że jedne zjawiska kulturowe były powszechne na znacznych obszarach, drugie występowały tu i ówdzie, jeszcze inne zanikły za pamięci informatorów lub dawniej, czasem nawet nie były znane. Okolicznością sprzyjającą stosowaniu metody etnogeograficznej jest istnienie zapóźnionych kulturowo okolic peryferyjnych, nie tylko na północy i północno-wschodnim krańcu kontynentu, ale też w trudniej dostępnych górach, puszczach i rejonach bagnistych. Tam właśnie, niekiedy do czasów badań etnograficznych, przetrwały relikty z różnych epok. W Polsce są to słowińskie bagna nad rzekami Gardna i Łeba oraz puszcze porastające północno-wschodnią Polskę do połowy XIX wieku. W sąsiedztwie takimi refugiami kulturowymi były bagniste i puszczańskie dorzecze Prypeci, a po przeciwnej stronie – landy Lüneburga i Flämingu oraz Dolne Łużyce[1].

Także tereny górzyste, ze swoją trudną dostępnością, pozostawały zapóźnione; innowacje rozprzestrzeniające się na obszarach równinnych, niekiedy z szybkością ognia greckiego (porównanie Kaja Birketa-Smitha), docierały tu z opóźnieniem albo nie pojawiały się wcale. Kultura bardziej rozwiniętych nizin ekspandowała z wolna wzdłuż szerokich dolin rzecznych w głąb Karpat; widoczne jest to na mapach *Polskiego atlasu etnograficznego* (*Polski*…, 1958a–1981) i *Etnografického atlasu Slovenska* (*Etnografický atlas Slovenska*…, 1990). Dotyczy to zwłaszcza Słowacji, gdzie jeszcze do dziś sposób gospodarowania w górach w wielu swoich przejawach różni się od tego na nizinach. Tu aspekt geograficzny jest szczególny, a składa się nań między innymi utrudniony kontakt zarówno z ludnością z obszarów nizinnych, jak i z sąsiadami mieszkającymi w górach[2].

---

1 Prawie wszystkie zapóźnione obszary wymienił Tadeusz Wróblewski (Wróblewski, 1964: 23–24, 37–38, 119–120, 123). Autor przywiązywał dużą wagę do wpływu środowiska geograficznego na tradycyjne kultury środkowej Europy.

2 Do kształtowania się pewnej odrębności przyczyniały się także odmienności glebowe i krótszy okres wegetacyjny; góry sprzyjały przetrwaniu starszych form dopasowanych do miejscowych warunków geograficznych. Niektóre strome i wyżej położone stoki mogą być eksploatowane przez pasterzy tylko przez niecałe pół roku. Do czasu badań przetrwała tu

Nowsze i na ogół doskonalsze sposoby pracy i narzędzia zwykle szybko się upowszechniały poprzez kontakty z osadnikami, na przykład niemieckimi w środkowej Europie czy polskimi na Ukrainie, Białorusi i Litwie. Często towarzyszyło temu zapożyczanie gwarowych nazw, pochodzących odpowiednio z języka niemieckiego lub polskiego. Miejscowości lub okolice zamieszkane przez kolonistów stawały się kolejnymi centrami, z których dyfundowały nowe formy kulturowe. Bywało, że z czasem osadnicy przejmowali język dominujący w danej okolicy, a nawet zapominali o swoim pochodzeniu; etnolog i językoznawca jednakże potrafią niekiedy wskazać ich proweniencję na podstawie specyficznych cech kulturowych i gwarowych. W niektórych okolicach Polski ślady po kolonistach z terenów niemieckich są nader wyraźne[3].

Nowe elementy kulturowe nierzadko zapożyczano z oporami. Przyjmując konkretną innowację, tj. jakieś narzędzie, sprzęt albo inny artefakt czy wierzenie lub praktykę magiczną, czasami częściowo ją zmieniano, dopasowując do prawdziwych lub wyimaginowanych miejscowych warunków. Przeważały drobne zmiany, które często umykały z pola widzenia etnografa czy etnologa, ale były istotne dla członków społeczności wiejskich. Takie zmienione, z jakiegoś powodu atrakcyjne dla sąsiadów fakty kulturowe ekspandowały następnie z niejednej miejscowości lub okolicy, rozprzestrzeniając się coraz szerzej[4].

---

gospodarka pasterska i leśna; na mniejszą skalę zajmowano się rolnictwem (Stoličná, 2015). Pewne analogie są dostrzegalne w przypadku terenów rumuńskich, a nawet bałkańskich (Slavkovský, 2002: 205 i nast.). Nie można się natomiast zgodzić z Agnieszką Dobrowolską, która zanegowała hamujący wpływ „takich czynników jak rzeki, lasy, puszcze i góry na rozchodzenie się elementów kulturowych" (Dobrowolska, 1967: 81). Stwierdzenia tego autorka nie poparła żadnym argumentem, sugerując tylko stosowanie w badaniach „najbardziej chyba wszechstronnej i płodnej metody integracji" (Dobrowolska, 1967: 77) – twórcą tej metody był Kazimierz Dobrowolski. Ponadto przypisała Moszyńskiemu zdanie, którego Zygmunt Kłodnicki nie znalazł w dorobku tego uczonego: „[…] rubież należy traktować raczej jako styk fal kulturowych zachodniego i wschodniego pochodzenia na obszarze Polski południowo-zachodniej oraz północno-wschodniej" (Dobrowolska, 1967: 77).

3 Na przykład w paru miejscowościach w okolicy Dynowa nad środkowym Sanem na określenie naramiennych nosideł do przenoszenia konwi i wiader z wodą stosuje się nazwę *szajdy*, a w przypadku taczek – *gary*; obie nazwy są pochodzenia niemieckiego. Także budownictwo przysłupowe, pospolite dawniej we Frankonii, w Górnej Saksonii i podsudeckich okolicach Dolnego Śląska, upowszechniło się wraz z osadnikami łużyckimi i śląskimi (Kotula, 1957), być może także niemieckimi, w wielu okolicach na terenach podkarpackich (zob. *Polski*…, 1965: m. 129: *Konstrukcje przysłupowe*, oprac. K. Pudło). Mapa występowania konstrukcji przysłupowych w Polsce ukazuje południowy zasięg tej formy budownictwa. Dzięki Stefanowi Lwowi (Lew, 2003: m. IX i X na s. 167 i 168), znawcy tradycyjnego budownictwa w dorzeczu Sanu, wiadomo, że zasięg należy skorygować w obrębie Puszczy Sandomierskiej, skreślając trzy punkty PAE (31.31.IX; 31.31.X; 31.31.XII). Mocno dyskusyjne jest także zaliczenie do przysłupowych części domostw mazurskich, co zrobił Kazimierz Pudło. Zdaniem Lwa, „zachodzi jedynie pozorna zbieżność między zasięgiem tej konstrukcji a zasięgiem kolonizacji idącej w XIV–XV w. ze Śląska, Łużyc, Czech, Moraw i Frankonii" (Lew, 2003: 89). Wydaje się jednak, że związek ten jest wyraźny; w niektórych okolicach ten typ konstrukcji przejmowali polscy, potem i ukraińscy autochtoni.

4 W ten sposób niejedna miejscowość staje się kolejnym swoistym centrum kulturowym; zwłaszcza gdy wyróżnia się wśród sąsiadów, zostaje uznana za kulturowo wyższą. Czasem świadczą o tym nazwy sprzętów, narzędzi, elementów ubioru itp. urobione od nazwy miejscowości, rzadziej – od nazwy etnicznej.

Innowacje lub, po prostu, odmienne formy kulturowe docierały na wieś również poprzez pobliskie miasteczka, dwory właścicieli ziemskich, a w zakresie tzw. kultury duchowej (folklor) – kościoły, a także karczmy, odwiedzane przez wędrownych rzemieślników, sprzedawców i żołnierzy wracających z wieloletniej służby. Pośrednikami w upowszechnianiu pewnych treści byli ponadto Romowie oraz żebracy.

Zmiany kulturowe miały też przyczyny ekonomiczne i historyczne. Endemiczna wręcz bieda mieszkańców gór sprawiała, że poszukiwali oni pracy na odległych terenach nizinnych (Niż Polski, Wielka Nizina Węgierska), a często migrowali jeszcze dalej, głównie do Ameryki. Powracający do rodzinnej wsi mieli swój udział w zmianach dotyczących lokalnej kultury.

Władze państwowe w różnym, często znacznym stopniu, wpływały nie tylko na kształtowanie się struktury rolnej, osadnictwa, ale i na zmiany w zakresie tzw. kultury materialnej. Obszar Polski do I wojny światowej należał do monarchii austro-węgierskiej, Cesarstwa Rosyjskiego i Prus (Cesarstwa Niemieckiego); każde z tych państw prowadziło odmienną politykę dotyczącą wsi. Na przykład na ziemiach dzisiejszej zachodniej Polski rozstaw kół wozu był regulowany administracyjnie przez władze pruskie; zasięg wozów półtoracznych, jak je nazywano, jeszcze w czasie badań terenowych w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych XX wieku przypominał granice byłego zaboru pruskiego[5].

Metoda etnogeograficzna

Na początku XX wieku zorientowano się, że zwrócenie uwagi na geografię wytworów kulturowych ułatwia wnioskowanie typu genetycznego. Również później, gdy pojawiły się atlasy, pisano prace, w których posługiwano się równocześnie literaturą i mapami etnograficznymi[6]; do takich publikacji należą niektóre artykuły i książki dotyczące kultury polskiej i krajów sąsiednich autorstwa Krzysztofa Kwaśniewskiego, Zofii Staszczak, Tadeusza Wróblewskiego, Zygmunta Kłodnickiego, Mieczysława Trojana, Rastislavy Stoličnej, Agnieszki Pieńczak i Anny Drożdż (Kwaśniewski, 1963; Staszczak, 1963; Wróblewski, 1964, 1966; Kłodnicki, 1975, 1992, 2013b; Trojan, 1983; Stoličná, 2000b; Pieńczak, 2007b, 2016a; Drożdż, 2009)[7].

5 „Rozporządzeniem króla pruskiego z dnia 21 marca 1830 roku, obwieszczonym w Poznańskiem w latach 1832 i 1835, postanowiono, że odtąd wszelkie osie u pojazdów mają być tak zrobione, aby szerokość kolei wozowej od środka dzwonu jednego do środka dzwonu drugiego koła wynosiła 4 stopy i 4 cale pruskie; wszelkim stelmachom i kołodziejom zakazano pod karą wyrobu wozów dawnego typu. Po sześciu latach mogły jeździć wozy tylko o nowym rozstawie kół" (Bursztа, 1964: 675). Ukształtowane wówczas granice obszaru charakteryzującego się użytkowaniem wozów półtoracznych przetrwały do czasu badań terenowych PAE w latach 1960–1965 (zob. *Polski*…, 1974: m. 288: *Koła wozów roboczych. Rozstaw kół*, oprac. J. Grocholski).

6 Na seminariach magisterskich i doktorskich u Józefa Gajka powstało kilkanaście takich prac. Spisu nie udało się odnaleźć, więc nazwiska zostają podane w większości na podstawie prac zachowanych w archiwum Gajka: Zofia Staszczak, Janusz Bohdanowicz, Barbara Bazielich, Feliks Olesiejuk, Henryka Romańska, Zofia Dowgird, Jerzy Fidziński, Barbara Przeliorz (Heidenreich), Kazimierz Jagieła, Jerzy Pyzik, Zygmunt Kłodnicki.

7 Odwołania do map PAE znajdujemy między innymi w artykułach Reginy Drewek, Witolda Nowosza oraz Anny Kowalskiej-Lewickiej i Zofii Szromby-Rysowej, prezentowanych w pierwszym tomie monografii *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej* (*Etnografia Polski*…, 1976).

Mapy, a potem też atlasy etnograficzne powstawały w ścisłym związku z rozwijającą się metodą geograficzną[8]. Pionierem w jej zastosowaniu w etnografii stał się Kazimierz Moszyński, pisząc *Niektóre wyniki etnograficznych badań Polski* i *Lud polski w dorzeczu Wisły*, oraz Wilhelm Pessler, publikując artykuł *Die geographische Methode in der Volkskunde* (Moszyński 1925, 1927; Pessler, 1932)[9]. Specyfika tej metody w odniesieniu do etnografii sprawiła, że z czasem zaczęto używać nazwy „metoda etnogeograficzna":

> Metoda etnogeograficzna składa się z dwóch czynności: 1) czysto kartograficznej, polegającej na nanoszeniu [danych odnoszących się do] faktów kulturowych na mapę, ustalaniu i stwierdzaniu zasięgów oraz wzajemnych układów i 2) interpretacyjnych: geograficzno-historycznyczno-językowych, polegających na szukaniu związków i zależności między stwierdzonymi różnymi zasięgami wytworów kulturowych a podłożem geograficznym, procesami historyczno-społecznymi, językowymi itp. (Pokropek, 1981: 68).

Najprościej więc rzecz ujmując, metoda etnogeograficzna składa się z dwóch części, jedna dotyczy konstruowania map (technika kartograficzna), druga – sposobów wnioskowania na ich podstawie. Naturalną koleją rzeczy będzie przedstawienie tu techniki kartograficznej, w powiązaniu z samymi mapami i atlasami, w szczególności z *Polskim atlasem etnograficznym* i innymi atlasami dotyczącymi obszaru Polski.

Atlasy tradycyjnej kultury ziem polskich

Etnograficzne i językowo-etnograficzne atlasy w Europie zaczęto opracowywać i publikować już w latach trzydziestych XX wieku, większość z nich ukazała się później – w drugiej połowie tego stulecia. Przedstawiając *Polski atlas etnograficzny*, nie sposób pominąć wcześniejszego dorobku etnokartograficznego dotyczącego obszaru Polski, w tym też atlasów regionalnych oraz atlasów niemieckich – *Atlas der deutschen Volkskunde* (ADV) i *Atlas der Pommerschen Volkskunde* (APV), obejmujących dzisiejsze zachodnie i północne ziemie Polski (*Atlas der deutschen*…, 1936–1939; *Atlas der deutschen*…, 1958–1979; Kaiser 1936a, 1936b)[10]. Wspomniane

8 Pierwsze mapy etnograficzne w Polsce pojawiły się w okresie międzywojennym; ich autorami byli: Kazimierz Moszyński, Jadwiga Klimaszewska oraz Roman Reinfuss, z ośrodka krakowskiego, oraz Alfred Bachman, Jan Falkowski, Adam Fischer i Leon Popiel, z ośrodka lwowskiego.

9 Dorobek badaczy, głównie związanych z ADV, został przedstawiony z polskiego punktu widzenia w pracach: Gajek, 1947a; Frankowska, 1948; Labuda, 1954. Znamienne, że autorzy pominęli osiągnięcia Moszyńskiego, zreferowane w do dziś aktualnym artykule *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*, opublikowanym w 1938 roku (Moszyński, 1938a). Dodajmy, że nadbitka tego artykułu nosi datę 1937.

10 Te ostatnie przynoszą cenne informacje, odnoszące się do ludności autochtonicznej, która opuściła te ziemie w wyniku II wojny światowej. Po 1945 roku osiedlili się tu przybysze z Kresów Wschodnich oraz z centralnych obszarów Polski i odziedziczyli oni część kultury materialnej oraz wnieśli własną kulturę społeczną i duchową, zróżnicowaną na tym obszarze na kształt kobierca. Dodajmy, że przed II wojną światową, z inicjatywy J. Gajka, Instytut Bałtycki rozpoczął prace nad „Pomorskim atlasem kultury ludowej"; zbiory materiałów podczas wojny uległy zniszczeniu (Gajek, 1968: 2).

atlasy ukazały się przed PAE, omówimy je zatem w pierwszej kolejności. Wartościową pracę, z uwzględnieniem map obydwu atlasów, przedstawiła ostatnio Agnieszka Pieńczak (Pieńczak, 2016a).

Atlasy etnograficzne opracowane na podstawie materiałów zgromadzonych w pierwszej połowie lat trzydziestych XX wieku

Atlas kultury ludowej w Polsce opracowano na podstawie badań przeprowadzonych na obszarze Polski w granicach obowiązujących do 1939 roku. Natomiast atlasy niemieckie (ADV i APV) obejmują ziemie zachodnie i północne przyłączone do Polski po II wojnie światowej. Terytorialnie uzupełniają się one, czego nie można powiedzieć o tematyce map.

Szczególnym osiągnięciem jest ***Atlas kultury ludowej w Polsce***, współtworzony głównie przez Kazimierza Moszyńskiego (Moszyński, Bytnarówna, Klimaszewska 1935; Moszyński, Klimaszewska, 1934, 1936), będący pierwszym polskim i jednocześnie pierwszym europejskim zbiorem map etnograficznych. Obejmuje on ziemie II Rzeczypospolitej, a sieć podstawowych punktów badawczych liczy 134 wsie. Badania prowadzono głównie w latach 1930–1931. Na rdzennych ziemiach polskich została nimi objęta ludność polska, natomiast „na Białorusi pytano Białorusinów, na obszarach małoruskich i mieszanych małorusko-polskich wyłącznie Małorusinów (Ukraińców)" (Moszyński, Klimaszewska, 1934: 3). Pominięto pozostałe mniejszości narodowe. Na wielu mapach znalazły się także punkty dodatkowe, wprowadzone zgodnie z informacjami zawartymi w literaturze i wynikami innych badań. W latach 1934–1936 opublikowano 29 skartowań, w postaci trzech niewielkich zeszytów[11]. W atlasie dominuje problematyka wierzeń i zwyczajów; prócz tego są tam mapy dotyczące astronomii ludowej, chorób, instrumentów muzycznych i sposobów mierzenia czasu. Na odwrocie map zamieszczono dodatkowe uwagi, spis wykorzystanej literatury i komentarze[12]. Na szczególną uwagę zasługuje wprowadzenie przez autorów AKLP znaków „negatywnych", informujących o niewystępowaniu mapowanego zjawiska (zastosowano znak: =), dzięki czemu zostały uściślone obszary i zasięgi badanych zjawisk. Nie podano jednak tekstu kwestionariusza, co utrudnia ocenę map.

Z inicjatywy Wilhelma Pesslera podjęto prace nad ***Atlas der deutschen Volkskunde***. Materiały z obszaru całych Niemiec i Austrii, w granicach z 1937 roku, a ponadto z innych terenów zamieszkiwanych przez mniejszości niemieckie (np. okolice Bydgoszczy, niemieckojęzyczne obszary Czech, Moraw, Słowacji, Rumunii i byłej Jugosławii), gromadzono w pierwszej połowie lat trzydziestych XX wieku. Terytorialnie atlas ten obejmuje między innymi dzisiejsze zachodnie i północne ziemie Polski. Założenia metodyczne ADV przedstawił Herbert Schlenger (Schlenger, 1934). Poszczególne zeszyty, pod redakcją Heinricha Harmjanza i Ericha Röhra, wychodziły w latach 1936–1940 i, zgodnie z nazwą atlasu, zawierały mapy dotyczące

11 Mapy bez komentarzy, ale z pewnymi, bliżej nieopisanymi uzupełnieniami, wydrukowano w drugim wydaniu *Kultury ludowej Słowian* (Moszyński, 1967: 717–743).

12 Szerszy opis AKLP w: Reichan, Woźniak, 2004: 75–77.

jedynie kultury ludności niemieckiej[13]. W zeszytach wydawanych od 1959 roku (z podtytułem *Neue Folge*), zredagowanych przez Matthiasa Zendera, znajdują się nieliczne materiały dotyczące polskojęzycznej ludności śląskiej[14].

Atlas niemiecki został już kilkakrotnie opisany w literaturze polskiej (Labuda, 1954; Wróblewski, 1964, 1966; Staszczak, 1978; Pieńczak, 2016a). Wiele prac poświęcono ADV w Niemczech. Zestawiła je Gerda Grober-Glück (Grober-Glück, 1988: 53–70).

Tu odnotujmy, że organizatorzy oparli ADV na odpowiedziach na ankiety nadsyłanych z około 23 tysięcy miejscowości. Ankiet przygotowano pięć i wszystkie były wcześniej przedyskutowane w środowisku etnograficznym[15].

Materiały do ***Atlas der Pommerschen Volkskunde***[16] gromadzono w latach 1930–1936, na podstawie rozsyłanych ankiet ADV. Informatorzy przynajmniej w połowie, niekiedy w większości pochodzili z badanych miejscowości lub pracowali w nich co najmniej dziesięć lat. Ankieterami byli głównie nauczyciele szkół podstawowych i średnich w wieku 30–50 lat, a więc urodzeni w latach 1870–1890; trudno ocenić, ile wiadomości uzyskali od uczniów. Dużo rzadziej pozyskiwano informacje od dorosłych mieszkańców oraz księży. Sieć badawcza była bardzo gęsta, a liczba odpowiedzi na poszczególne ankiety sięgała od 681 do 1116. Zwykle pozyskiwano po jednej wypełnionej ankiecie z badanej miejscowości, rzadko dwie, sporadycznie więcej.

W ankietach zawarto dosyć liczne pytania otwarte[17]; za wiarygodniejsze uznaje się mapy zbudowane na podstawie odpowiedzi na pytania zamknięte[18]. Zamieszczone pytania, które posłużyły do gromadzenia materiałów i budowania map (Kaiser, 1936b: 48–52), są cenne przy określaniu wiarygodności obrazów na mapach.

Atlas składa się z dwóch części – tekstu i teki z 44 mapami (Kaiser, 1936a), dodatkowo 8 map zamieszczono w części tekstowej (Kaiser, 1936b). Konstruując mapy, wzorowano się na doświadczeniach z pracy nad ADV. Tylko wyjątkowo podawano informacje dotyczące żywotności zwyczajów i obrzędów, w rodzaju: „znane/praktykowane obecnie", „sporadyczne", „[znane] wcześniej"[19]. Mapy podzielono na pięć grup: tematyka doroczna (głównie obrzędowa), tematyka dotycząca życia ludzkiego, tańce i zabawy, pożywienie, język.

---

13 Dla niektórych polskich badaczy to było podstawą, aby posądzić redaktorów ADV o tendencyjność (np. Staszczak 1978: 86, 143).

14 Informacje o tematyce powojennej serii ADV: Bohdanowicz, Sokołówna, 1980: 149.

15 Warto dodać, że odpowiedzi pisano przez kalkę – oryginał wysyłano do centrali, a kopie zasilały archiwa regionalne.

16 Prowincja Pommern obejmowała dzisiejsze Pomorze Zachodnie i mniejszy obszar na zachód od ujścia Odry, zwany Vorpommern.

17 Na przykład: „Woraus besteht die erste Mahlzeit am Tage?", tłum: „Z czego składa się pierwszy posiłek w ciągu dnia?"; na podstawie odpowiedzi opracowano mapę *Kommt es noch vor, daß man morgens Suppe isst?* (Czy zdarza się jeszcze, że na śniadanie podaje się zupę?) (Kaiser, 1936a: m. II, 27).

18 Na przykład: „Kennt man das Spiel, die Ostereier einen Abhang hinabrollen zu lassen, und wie nennt man es?", tłum: „Czy znana jest gra [polegająca na tym], [że] jajko wielkanocne stacza się z pochyłości, i jak się ją nazywa?"; na podstawie odpowiedzi opracowano mapę pod tym samym tytułem (Kaiser, 1936a: m. III, 9). Zwyczaj znany jest także na polskim obszarze etnicznym.

19 Na przykład w przypadku mapy *Julklapp in Pommern* (Kaiser, 1936b: 62, il. 5).

Karl Kaiser, przypominając, że Pomorze [Zachodnie] stanowi pomost między obszarem germańskim i słowiańskim, sformułował pytanie o wkład słowiański w tradycyjną kulturę Pomorza (Kaiser, 1936b: 58)[20]. Pytał również o to, czy w zróżnicowaniu kultury tego obszaru da się odnaleźć ślady kolonizacji niemieckiej (Kaiser, 1936b: 59). Do tych kwestii jeszcze wrócimy.

Polski atlas etnograficzny

Dzieje *Polskiego atlasu etnograficznego* także sięgają okresu międzywojennego. Pewną rolę odegrał tu Wilhelm Pessler – współtwórca ADV, który gościł w Uniwersytecie Jana Kazimierza w 1936 roku. Podjęto korespondencyjne gromadzenie materiałów dotyczących stęp w Polsce. Leon Popiel zdążył opublikować przed wybuchem wojny artykuł, w którym zreferował stan prac, dołączając kilkanaście skartowań (Popiel, 1936)[21]. Również inni badacze lwowscy zbierali materiały do map. Adam Fischer zgromadził bogate materiały do „Słownika słowiańskich wierzeń i zwyczajów ludowych" (opublikowany ostatnio, zob. *Rośliny w wierzeniach*…, 2016) oraz kilkaset ankiet dotyczących kultury mieszkańców Karpat Północnych i Wschodnich[22]. Józef Gajek zebrał materiały do monografii zachodniego Podola, które pozwoliły mu nakreślić kilka map. Inspektor szkolny Stanisław Świtniewski pozyskał kilkaset odpowiedzi na ankietę dotyczącą obrzędowości Bożego Narodzenia na Kresach Południowo-Wschodnich (byłe województwa tarnopolskie, lwowskie i stanisławowskie) i na ich podstawie opracował około 120 map tego obszaru (uwzględnił przy tym literaturę etnograficzną)[23].

Po II wojnie światowej prace nad dokumentowaniem zróżnicowania kulturowego Polski przejęło Towarzystwo Ludoznawcze (1945), restytuowane przez Jana Czekanowskiego i Józefa Gajka[24]. W latach 1948–1952 prace nad PAE były prowadzone z największym udziałem badaczy z Katedry Etnografii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a w 1952–1953 – z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. „W tych latach dużą pomoc okazali dr Tadeusz Delimat i dr Olga Gajkowa" (Gajek, 1968: 3). Ukazały się prace Józefa Gajka, Marii Frankowskiej oraz Gerarda Labudy, które znacząco wpłynęły na określenie celów i charakter prac nad atlasem (Gajek, 1947b; Frankowska, 1948; Labuda, 1954).

Początkowo gromadzono materiały, wysyłając ankiety do wybranych wsi, a więc podobnie jak w przypadku ADV. Ankietowanie korespondencyjne nie pozwalało

20 Autor wraca do tej kwestii w zakończeniu (*Die Slavenfrage*, s. 304–307), stwierdzając, że element słowiański jest na mapach nieznaczny (s. 305), widoczny w niektórych nazwach gwarowych (*Kollatsch*, *Mummatsch, Bumbatz*) i w zwyczaju spożywania w Boże Narodzenie potraw z roślin strączkowych (s. 305–306). W końcu autor stwierdził: „der *Atlas der Pommerschen Volkskunde* kann die Slavenfrage nicht abschliesend lösen" („*Atlas der Pommerschen Volkskunde* nie pozwala ostatecznie rozwiązać kwestii słowiańskiej [tj. określić śladów kulturowych po Słowianach]"), s. 307.

21 Zebrane materiały zaginęły podczas wojny.

22 Znajdują się one w archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu.

23 Materiały, rękopis i mapy znajdują się w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym; obecnie ich edycję przygotowuje Kłodnicki.

24 Założenia teoretyczne i organizacyjne wypracowano na konferencji w Krakowie w 1947 roku.

jednak na pozyskiwanie kompletnych materiałów[25], dlatego zdecydowano się na badania terenowe, prowadzone przez etnografów. Okres prac atlasowych, od konferencji w Krakowie w 1947 roku aż do przejęcia ich przez nowo powstały w 1953 roku Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk (dalej: IHKM PAN), znalazł odbicie w sprawozdaniu Zofii Staszczak (Staszczakówna, 1954). Głównie problemom badań terenowych nad rolnictwem i hodowlą poświęcona była ogólnopolska konferencja w Poznaniu w 1953 roku (G[ajkowa], 1954).

Józef Gajek podkreślał:

> W czasie prac nad atlasem etnograficznym, poprzedzających przyjęcie atlasu przez IHKM PAN, przeprowadzono szereg konferencji i powzięto pewne ustalenia, to też ten wstępny okres wymaga podsumowania. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze:
>
> 1. Opracowało mapę podkładową PAE wg projektu J. Gajka w oparciu o Zakład [Geografii] UMCS w Lublinie (obszar Polski podzielony został na pasy i słupy oraz pola. Podział taki oparty został o rzut wiernopowierzchniowy Lamberta i topograficzne mapy 1: 300 000).
> 2. Opracowano, wydrukowano i rozesłano w teren ankiety – kwestionariusze nr:
>
> 1. dziko rosnące rośliny zbierane jako pożywienie,
> 2. opis zbieractwa roślin dziko rosnących,
> 3. zbieranie dziko rosnących roślin leczniczych,
> 4. opis zbieractwa roślin leczniczych. (Gajek, 1968: 3–4)[26].

Po kilkuletnim okresie lubelskim i dwuletnim poznańskim pracownia Polskiego Atlasu Etnograficznego, wraz z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym, w 1953 roku znalazła stałe lokum na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie Józef Gajek został profesorem etnografii[27]; prace nad atlasem przejął natomiast IHKM PAN, a opiekę naukową sprawowali: Włodzimierz Dynowski, Józef Gajek i Kazimierz Moszyński. Drugi z nich został redaktorem naczelnym, natomiast Moszyński przewodniczył Komisji dla Spraw Polskiego Atlasu Etnograficznego. We Wrocławiu powołano Zakład Etnografii IHKM (przemianowany później na Zakład Polskiego Atlasu Etnograficznego, jeszcze później na Grupę Roboczą PAE, ostatecznie na Pracownię PAE Zakładu Etnografii IHKM PAN), jego kierownictwo powierzając Gajkowi.

Po odejściu na emeryturę w 1972 roku Gajek sprawował nadal obowiązki redaktora naczelnego i konsultanta naukowego; zmarł w 1987 roku. Funkcję kierownika Pracowni PAE przejął natomiast Janusz Bohdanowicz i pełnił ją aż do śmierci w grudniu 1998 roku (zob. tab. 1.1).

---

25 Z tamtych czasów w zbiorach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz w Archiwum PAE zachowały się ankiety dotyczące zbierania i użytkowania roślin dziko rosnących, wraz z zielnikami (zob. rozdział *Dziedzictwo kulturowe…*).

26 „Z myślą o etnograficznych pracach atlasowych Towarzystwo podjęło opracowanie serii zeszytów »Atlasu Polskich Strojów Ludowych«, których 29 monografii do 1966 r. może stanowić podstawę dla kartograficznego ujęcia zagadnienia ubiorów ludowych w Polsce" (Gajek, 1968: 4).

27 Pomocy władz Uniwersytetu Wrocławskiego nie sposób tu przecenić.

Tab. 1.1. Skład Komisji dla Spraw Polskiego Atlasu Etnograficznego w latach publikacji lub przygotowania do druku kolejnych zeszytów PAE (1958–1988)

Imię i nazwisko	Zeszyt próbny	Zeszyt 1	Zeszyt 2	Zeszyt 3	Zeszyt 4	Zeszyt 5	Zeszyt 6	Zeszyt 7	Zeszyt 8	Zeszyt 9
	rok publikacji							rok przygotowania do druku		
	1958	1964	1965	1967	1971	1974	1981	1976	1988	1988
Józef Gajek	R	R	R	R	R	R	R	R	R	–
Kazimierz Moszyński	P	P†	P†	P†	P†	P†	P†	–	–	–
Tadeusz Lewicki	C	WP	WP	WP	WP	WP	P	P	P	P
Jadwiga Klimaszewska	C	C	C	C	C	C	C	C	ZP	ZP
Roman Reinfuss	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
Anna Kutrzeba-Pojnarowa	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
Włodzimierz Antoniewicz	C	C	C	C	C	C†	C†	–	–	–
Jan Czekanowski	C	C	C	C†	C†	C†	C†	–	–	–
Kazimierz Nitsch	C	C†	C†	C†	C†	C†	C†	–	–	–
Kazimierz Dobrowolski	C	C	C	C	C	C	–	–	–	–
Witold Doroszewski	C	C	C	C	C	C	C†	–	–	–
Kazimiera Zawistowicz-Adamska	C	C	C	C	C	C	–	–	–	–
Janusz Bohdanowicz	–	–	–	–	–	–	–	C	C	R
Marian Pokropek	–	–	–	–	–	–	–	C	C	C
Maria Gładyszowa	–	–	–	–	–	–	–	C	–	C
Maria Frankowska	–	–	–	–	–	–	–	–	C	C

P – przewodniczący; ZP – zastępca przewodniczącego; WP – wiceprzewodniczący; C – członek; R – redaktor; † – członek Komisji nie żył w czasie opublikowania danego zeszytu PAE; kreską poziomą zaznaczono, że w danym roku wymieniona osoba nie była członkiem Komisji.

Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie opublikowanych zeszytów PAE (*Polski*…, 1958a–1981) oraz legend zeszytów przygotowanych do druku (w Archiwum PAE w Cieszynie).

Cele pracy nad atlasem sformułował Józef Gajek w części tekstowej zeszytu próbnego:

> Główne zadania PAE polegają na opracowaniu serii kartogramów [map] obrazujących **zróżnicowanie przestrzenne** Polski, pod względem inwentarza kulturowego oraz wykrycia zespołu tych faktów kulturowych, które są, względnie były w przeszłości charakterystyczne dla polskiej kultury ludowej i stanowiły czynnik wiążący Polskę w jedną całość etniczną. Serie takich kartogramów winny prowadzić do wykrycia różnych dróg rozwoju poszczególnych regionów Polski, różnych stref postronnych wpływów kulturowych, a więc wszystkich tych czynników, które powodowały proces różnicowania się kultury polskiej. Interpretacja tych kartogramów doprowadzi niewątpliwie do wyodrębnienia zespołów faktów kulturowych powiązanych z konkretnymi zdarzeniami historycznymi. Należy się również spodziewać wykrycia zespołu takich faktów, które będą się odnosiły do dawniejszych okresów historii, nie poświadczonych przez dokumenty pisane. […]
>
> Linie zasięgów różnych typów i odmian badanych zjawisk kulturowych charakteryzujące obszar Polski i jego poszczególne regiony są w pracach PAE traktowane jako elementy zmienne ulegające częstym mniejszym lub większym przesunięciom w przestrzeni, na skutek różnych procesów historycznych. Zadaniem prac atlasowych jest również uchwycić – w miarę możliwości tę zmienność, a tym samym oświetlić **dynamikę** procesów kulturowych obejmujących Polskę w różnych przekrojach czasu. Wymaga to określenia jakościowego żywego procesu, a więc wyjaśnienia, czy ma on charakter cofania się, zanikania określonych zjawisk (przeżytki, relikty), czy też pojawiania się i szerzenia nowych form, względnie wypierania jednych form przez drugie. […]
>
> Ujmując zmienność zasięgów oraz natężenie ilościowe współwystępujących faktów, *Polski atlas etnograficzny* staje się dokumentem historycznym, otwierającym drogę do retrogresywnej interpretacji kartogramu oraz rekonstrukcji i wyjaśnienia przebiegów minionych procesów historycznych. (*Polski*…, 1958a: 9–10).

Autorami pierwszych kwestionariuszy byli: Kazimiera Zawistowicz-Adamska, Kazimierz Moszyński, Włodzimierz Dynowski i Józef Gajek. We Wrocławiu, Krakowie, Warszawie, Poznaniu, Toruniu i Łodzi powołano zespoły prowadzące badania; w trzech pierwszych podjęto się także opracowywania map. Utworzono sieć badawczą, typując 332 wsie, odległe od siebie mniej więcej o 30 kilometrów, starając się, aby były one reprezentatywne dla danej okolicy[28]. Lista wsi – punktów atlasowych, wraz z nazwiskami badaczy, została opublikowana w zeszycie próbnym PAE (*Polski*…, 1958a)[29] oraz w pierwszym tomie „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (*Rolnictwo i hodowla*, 1993: 45–49, zob. tamże: m. il. 8).

Podczas konferencji w 1955 roku oraz w trakcie posiedzeń Komisji uznano:

---

28 Wybierano przy tym „raczej stare osady chłopskie", przeciętnie rozwinięte, a na ziemiach zachodnich i północnych w miarę możliwości – wsie, w których są autochtoni (*Kwestionariusz*…, 1953). Jeden punkt badawczy przypadał na około 940 km² (Bohdanowicz pisał mylnie o 400 km²; zob. Bohdanowicz, 1993: 10). W późniejszych latach w niektórych przypadkach dokonano korekty sieci badawczej, dodano też kilka wsi. Coraz częściej posługiwano się ankietami wysyłanymi do szkół podstawowych i mieszkańców wsi. W razie potrzeby wysyłano je do wsi sąsiednich.

29 Do sygnaturowego wykazu wsi wkradły się błędy, które sprostowano, przygotowując w 2015 i 2016 roku obszerne zestawienia prezentowane w niniejszej pracy (zob. *Aneks 2* i *Aneks 3*).

> […] podstawowym źródłem atlasu mają być materiały zebrane drogą zorganizowanych badań terenowych, opartych o jednolity kwestionariusz – przeprowadzanych w punktach stałej sieci informacyjnej zwanych siecią badań PAE. Materiał dawniejszy z literatury, muzealnych zbiorów typu archiwalnego stanowi jedynie – uzupełnienie. Źródła te bowiem pod względem liczebności, ścisłości zapisów, a także zebrane nierównomiernie z obszaru Polski nie mogły stanowić podstawy do czynności typologicznych i prac kartograficznych. (Gajek, 1968: 9).

W latach 1954–1964 zostały opracowane kwestionariusze (w nawiasach ich numery): *Hodowla i rolnictwo* (1–2), *Rolnictwo, hodowla i budynki gospodarcze* (3), *Budownictwo* (4), *Transport i komunikacja lądowa* (5), *Ludowa kultura materialna. Zagadnienia wybrane* (6)[30].

Zgromadzone materiały stanowią archiwum PAE. Są one „uporządkowane kwestionariuszami, w obrębie każdego kwestionariusza – sygnaturami wsi, w których prowadzono badania" (Gajek, 1968: 14). Nadto zgromadzono negatywy i fotografie. Osobną grupę stanowią materiały ankietowe (uzyskane drogą korespondencyjną), muzealne i wyekscerpowane z literatury, związane z badaną tematyką. Ich ilość jest znacząca (zob. tab. 1.2).

Tab. 1.2. Liczba wsi PAE, których dotyczą dane zawarte w literaturze i pozostałych źródłach uwzględnionych w opublikowanych zeszytach PAE (lata 1964–1981)

Zeszyt PAE	Literatura	Pozostałe źródła	Razem
1	867	1 595	2 462
2	1 157	3 816	4 973
3	1 059	1 054	2 113
4	3 109	884	3 993
5	1 206	2 204	3 410
6	843	2 342	3 185
Razem	8 241	11 895	20 136

Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: Gajek, 1968: 16, z uzupełnieniem J. Bohdanowicza.

W latach 1953–1960 badania prowadziło 105 osób. W okresie 1954–1955 we wrocławskim Zakładzie było zatrudnionych dziesięciu pracowników etatowych i dziewięciu sezonowych (*Polski*…, 1958a: 9). Według Gajka do 1958 roku udział w pracach PAE brali (prowadząc badania terenowe i opracowując mapy):

– we Wrocławiu: Janusz Bohdanowicz, Józef Gajek, Hanna Gorczyńska, Krzysztof Kwaśniewski, Barbara Matuszewska, Magdalena Meysner, Adolf Nasz, Barbara Olszowy, Jadwiga Pawłowska, Zofia Staszczak, Zbigniew Toroński, Maria Trawińska-Kwaśniewska;

– w Warszawie: Jacek Olędzki, Marian Pokropek, Zofia Szyfelbejn;

– w Krakowie: Zbigniew Biały, Teresa Karwicka, Irena Nizińska (Gajek, 1958a: 314).

W następnych latach prace skupiono w Zakładzie PAE we Wrocławiu, pod kierunkiem Józefa Gajka, a nieliczny już zespół badawczy prowadził dalsze badania

30 Dokładne opisy bibliograficzne tych i kolejnych kwestionariuszy zamieszczono w *Bibliografii* (tam zob. *Kwestionariusz*…, 1953–1982).

i opracowywał mapy[31] (zob. tab. 1.3). Sporządzając mapy, uwzględniano zarówno informacje zebrane w terenie, jak i zbiory muzealne i archiwalne oraz dane wyekscerpowane z literatury etnograficznej.

Tab. 1.3. Pracownicy etatowi i sezonowi Zakładu PAE (lata 1954–1973)

Pracownicy Zakładu PAE	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
Janusz Bohdanowicz	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Józef Gajek	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
Krzysztof Kwaśniewski	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■								
Jerzy Grocholski	■	■			■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■			
Tomasz Skarżyński	■	■				■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
Maria Trawińska-Kwaśniewska	■	■	■	■	■	■														
Magdalena Meysner	■	■	■	■	■	■														
Adolf Nasz	■	■	■	■	■															
Barbara Matuszewska	■	■	■	■																
H. Gorczyńska	■	■	■	■																
Magdalena Meres	■	■	■																	
Barbara Olszowy	■	■	■																	
Jadwiga Pawłowska	■	■	■																	
Zofia Staszczak	■	■	■																	
Zbigniew Toroński	■	■	■																	
S. Siedlak	■	■																		
Zofia Malewska	■																			
J. Setkowicz	■																			
Krystyna Hofman						■	■	■	■											
Kazimierz Pudło						■	■	■	■											
Piotr Owczarski								■	■											
Barbara Jankowska									■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Antoni Kuczyński									■	■										
Kazimierz Jagieła												■	■	■	■	■	■			
Zygmunt Kłodnicki																	■	■	■	■
Maciej Kurek																		■	■	
Wiesława Sokół																			■	■
Krzysztof Zielnica																				■

Szare wypełnienie rubryki oznacza, że osoba w danym roku pracowała w Zakładzie PAE, brak wypełnienia oznacza, że nie pracowała.

Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: Gajek, 1968: 16, z uzupełnieniem J. Bohdanowicza.

31 Zygmunt Kłodnicki pierwsze badania dla Zakładu PAE prowadził już w 1960 roku; w późniejszych latach pracował najpierw na umowę-zlecenie, następnie w ramach umowy o pracę, do 1980 roku, prowadząc badania terenowe i rysując mapy. Dało to okazję do dobrego poznania problematyki atlasowej oraz ówczesnych pracowników – Józefa Gajka, Janusza Bohdanowicza, Jerzego Grocholskiego. Adolf Nasz, Jadwiga Pawłowska i Zofia Staszczak pracowali wówczas w Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie w latach 1959–1964 Kłodnicki studiował etnografię (tylko Jadwiga Pawłowska nadal współpracowała z Zakładem PAE, prowadząc badania terenowe, później także opracowując kilka map). W tamtych latach pracownikami Zakładu PAE zostali koledzy i koleżanki ze studiów – Barbara Jankowska, Kazimierz Jagieła, Krzysztof Zielnica, później – Barbara Czuchnowska (Dołżycka), Adam Szymański, Anna Mączyńska. Pomijamy tu osoby, które pracowały bardzo krótko.

W latach 1958–1981 ukazało się siedem zeszytów[32] PAE, pod redakcją Józefa Gajka, zawierających w sumie 372 mapy poświęcone kulturze materialnej (Bohdanowicz, 1993: 7–32, 33–44). Trzy następne zeszyty (mapy 356–625), zawierające mapy o podobnej tematyce, a także dotyczące kultury społecznej i duchowej, pozostały w rękopisach.

Od 1993 roku zaczęły się ukazywać kolejne tomy „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego". Autorzy publikujący w ramach tej serii przedstawiali monografie poszczególnych narzędzi, budynków i obrzędów, wykorzystując mapy i literaturę przedmiotu. Do tomu 5 redaktorem naukowym serii był Janusz Bohdanowicz, a prawie wszystkie tomy zredagował Kłodnicki. Odejście pracowników do innych prac lub na emeryturę oraz śmierć Bohdanowicza w grudniu 1998 roku sprawiły, że pracownia wrocławska ostatecznie przestała istnieć.

Na początku następnego roku, podczas spotkania we Wrocławiu, Wanda Paprocka i Mirosława Drozd-Piasecka, reprezentujące Instytut Archeologii i Etnologii PAN (dawny IHKM), zgodziły się przekazać archiwum PAE w depozyt do Uniwersytetu Śląskiego[33]. Na decyzji zaważyło to, że przez wiele lat Kłodnicki pracował w tej placówce, oraz to, że podczas pamiętnej powodzi, która dotknęła Wrocław w 1997 roku, uratował on zbiory PAE[34]. Ważne było także jego zobowiązanie do kontynuowania serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego".

Aktualny etap historii PAE rozgrywa się w Cieszynie; w roku 1998 zbiory atlasowe znalazły się w Zakładzie Etnologii Filii Uniwersytetu Śląskiego (obecnie Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UŚ). W gronie studentów, którzy zaangażowali się szczególnie, pisząc prace magisterskie na podstawie przywiezionych z Wrocławia materiałów, znalazły się Agnieszka Pieńczak oraz Anna Drożdż. Kilka lat później badaczki przedstawiły prace doktorskie, znowu oparte na materiałach archiwalnych; ich prace zostały opublikowane w serii „Komentarze…" (tomy 6–9). Należy sądzić, że pracownia PAE nie jest zagrożona; starania o grant, mający umożliwić digitalizację i konserwację zbiorów[35], zakończyły się w 2014 roku powodzeniem.

Technika kartograficzna

Mapa etnograficzna – pisał Józef Gajek – zawiera: a) stwierdzenia występowania lub braku zjawiska kulturowego, b) określonego typologicznie, c) w określonej etnicznie przestrzeni, d) w określonym czasie. Mapy składające się na atlas „są tylko uporządkowanym inwentarzem kulturowym charakteryzującym przestrzeń etnicz-

32 W tym także zeszyt próbny, z mapami oddzielnie numerowanymi (1–17).

33 Stało się to niedługo potem, gdy Kłodnicki przeniósł się z Uniwersytetu Wrocławskiego do Uniwersytetu Śląskiego.

34 Była to nieużywana już część zbiorów (starsze kwestionariusze i wszystkie fotografie), spoczywająca wówczas w piwnicach budynku IAE PAN przy ulicy Więziennej we Wrocławiu.

35 Część zbiorów stanowi dokumentacja sporządzona na papierze niskiej klasy, dziś żółknącym i rozpadającym się. Do niedawna dramatycznie wyglądała sytuacja z zielnikami, które powstały podczas zbierania materiałów do tematu użytkowania roślin dziko rosnących (o unikatowości zielników w skali światowej pisał etnobotanik Łukasz Łuczaj; zob. Łuczaj, 2008). Uzyskana dotacja pozwoliła między innymi na odkwaszenie papieru i konserwację roślin w zielnikach (szerzej o tym w rozdziale *Dziedzictwo kulturowe*…).

nie określoną" (Gajek, 1968: 1)[36]. Te konstatacje stanowią dogodny punkt wyjścia w rozważaniach nad techniką kartograficzną[37]. Przedstawione w podrozdziale uwagi dotyczą głównie *Polskiego atlasu etnograficznego* i ułatwią zrozumienie map etnograficznych tam zamieszczonych[38].

Mianem techniki kartograficznej określa się zasady i sposoby tworzenia mapy. Zgodnie z tą techniką, zastosowaną przez twórców PAE, na podkładzie – zawierającym podstawowe elementy geograficzne (głównie hydrograficzne) i administracyjne (granice) oraz siatkę – występowanie określonych typów, odmian i wariantów danego zjawiska zaznacza się punktowymi znakami graficznymi, jak kółka, trójkąty, gwiazdki itp. Technika ta pozwala na precyzyjną lokalizację określonych systematycznie informacji, a prostokątna siatka naniesiona na kontur Polski umożliwia umiejscowienie takiego punktu z dokładnością rzędu 5 km[39].

W przypadku gdy w tej samej miejscowości stwierdzono występowanie dwu lub więcej odmian mapowanego zjawiska, znaki dodawano, dorysowując je u góry znaku podstawowego, po jego prawej stronie[40]. Na ziemiach zachodnich i północnych, które zamieszkiwała między innymi ludność napływowa, ze swoją odrębną kulturą, znaki dorysowywano u dołu znaku podstawowego, z jego lewej strony (zob. rys. 1.1b). Jeśli ludność danej wsi wymieniła się po II wojnie światowej, wówczas jako podstawowy często wstawiano znak w postaci pustego kółka (w późniejszych mapach – kółka z szeryfem wewnętrznym), oznaczający brak informacji o wcześniejszym stanie kulturowym. W okresie cieszyńskim przeniesienia zaznaczano, dodając do znaku od góry krótką kreseczkę, tj. szeryf (zob. rys. 1.1c).

Nierzadko mapy punktowe uzupełniano zasięgami (linie) lub szrafami wyodrębniającymi obszary występowania, na przykład określonych nazw czy zjawisk geograficznych lub botanicznych. Są to jednak sposoby mniej dokładne.

Ważkim zagadnieniem jest stopień szczegółowości i istotności systematyki. Stwierdzenie o charakterze ogólnym, w rodzaju „mniejsze ciężary przenoszono bezpośrednio w rękach lub w koszach", nie pozwala ani na dokładną charakterystykę kultury, ani na analizę prowadzącą do jej zrozumienia. Porównanie zyskuje na jakości, gdy fakty kulturowe są szczegółowo określone[41]. Dokładny opis, uwzględniający różne aspekty badanych zjawisk, zwłaszcza związanych z innymi przejawami kultury[42],

---

36 Definicję tę powtórzył we wstępie do artykułu *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*: „Czynności kartograficzne polegają na stwierdzeniu obecności lub nieobecności określonego faktu kulturowego w określonym areale przestrzeni" (Gajek, 1976: 143).

37 W punkcie b właściwsze byłoby określenie „systematycznie", o czym będzie mowa dalej.

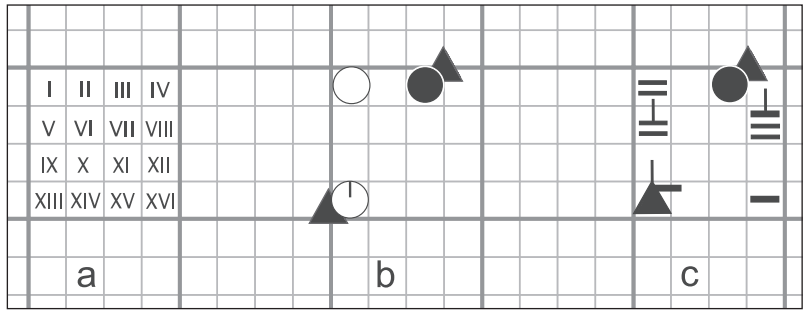
38 Wiele wskazówek dotyczących gromadzenia materiałów, tworzenia map i opracowywania komentarzy znajdujemy we wspomnianym już artykule Frankowskiej (Frankowska, 1948), opartym w znacznej mierze na wcześniejszych publikacjach, głównie odnoszących się do atlasu niemieckiego i szwajcarskiego.

39 Siatka składa się z przecinających się linii pionowych (nazywanych słupami) i poziomych (nazywanych pasami), tworzących pola wypełnione drobniejszą siatką, każde numerowane od I do XVI.

40 Początkowo jako podstawowy starano się umieszczać znak dotyczący zjawiska częstszego, a jako dodatkowy (dorysowany) – zjawiska rzadszego, ale nie zawsze się to udawało. Często były one równorzędne albo po prostu pod tym względem bliżej nie określone.

41 Średniowieczne przysłowie, powstałe zapewne w trakcie dysput scholastycznych w klasztorach i pierwszych uniwersytetach, brzmi: „Diabeł tkwi w szczegółach".

42 Na co zwrócił uwagę Günter Wiegelmann (w rozmowie z Zygmuntem Kłodnickim).

Rys. 1.1. Znaki na mapach *Polskiego atlasu etnograficznego*

a) numeracja pól w obrębie areału powstałego wskutek przecięcia słupa (kolumny) i pasa; b) przykładowe znaki zastosowane na mapach opublikowanych do 1981 roku: w polu I – nie stwierdzono występowania danego zjawiska, w polu III – stwierdzono występowanie dwóch form (typów, odmian, wariantów), w polu XIII – nie stwierdzono występowania u ludności autochtonicznej (na ogół wcześniej wysiedlonej), przesiedleńcy lub osadnicy przybyli tu z formą zaznaczoną trójkątem umiejscowionym z lewej dolnej strony; c) znaki stosowane na mapach opracowywanych po 2000 roku: w polu I – stwierdzono brak występowania danego zjawiska za pamięci informatorów, w polu III – stwierdzono występowanie dwóch form (typów, odmian, wariantów), w polu V – stwierdzono brak występowania, ludność napływowa nie wprowadziła mapowanego zjawiska, w polu VIII – stwierdzono brak występowania u ludności zarówno autochtonicznej, jak i napływowej, w polu XIII – forma przeniesiona przez przesiedleńców i osadników zaznaczona pionowym szeryfem, w polu XVI – brak informacji dotyczącej występowania danego zjawiska.

Oprac. Z. Kłodnicki, rys. A. Pieńczak.

pozwala na sporządzenie precyzyjnej systematyki. Ważna jest przy tym funkcja i forma (kształt); ta ostatnia zależy w pewnym stopniu od techniki i materiału użytego do wykonania, a więc także umiejętności wytwórczych i dostępności do odpowiedniego surowca.

Pierwszym etapem pracy kartograficznej jest opracowanie kwestionariusza lub ankiety. Na ich podstawie zbierano potrzebne dane z wytypowanych punktów badawczych.

Jakość map zależy od charakteru pytań; ogólnie dzielimy je na zamknięte i otwarte. Pytania zamknięte, tj. odnoszące się do systematycznie określonych (sklasyfikowanych) faktów kulturowych, pozwalają na uzyskanie konkretnych odpowiedzi typu „występuje" *versus* „nie występuje" i w rezultacie na tworzenie map, na których zamieszcza się znaki informujące o **występowaniu** określonej systematycznie formy kulturowej oraz znaki informujące o jej **niewystępowaniu** w części punktów atlasowych[43] (zob. mapa 1.1). Natomiast pytania otwarte, tj. o bliżej nieokreślone systematycznie zjawiska kulturowe, przynoszą odpowiedzi dotyczące występowania jedynie tych form, na które badacz lub informatorzy zwrócili uwagę podczas wywiadu czy ankiety. Na mapach opartych na tego rodzaju materiałach **nie mogą** się pojawić znaki informujące o ewentualnym braku występowania systematycznie

43 Tego typu pytań jest więcej w PAE, dużo mniej w ADV; na przykład: „Czy dają zmarłemu do trumny pieniądze? monety? pieniądze papierowe? ile sztuk? jakiej wartości?" (Kwestionariusz nr 7); w ankiecie 1 atlasu niemieckiego rozsyłanej w 1930 roku pytanie nr 10 brzmi: „Ziehen die Pferde: a) mit dem Kummet oder b) mit dem Brustblatt?", tłum.: „Czy konie ciągną: a) za pomocą chomąta albo b) za pomocą szli?".

określonego (sklasyfikowanego) elementu kultury w części przebadanych wsi[44]. Tak zebrany materiał był klasyfikowany dopiero po przeprowadzeniu badań terenowych. Mapa zawierająca wyłącznie dane pozytywne jest więc niepełna, nie ukazuje bowiem stanu zjawiska we wszystkich punktach badawczych[45]. Teksty pytań są jednak zamieszczone w legendzie mapy, więc czytelnik zdaje sobie sprawę z tego, która mapa jest w miarę dokładna, a która opiera się na danych niepełnych, uzyskanych w odpowiedziach spontanicznych.

Na dawniejszych mapach (w zeszycie próbnym i kolejnych dziewięciu, w tym trzech niepublikowanych) znajdujemy informację „nie stwierdzono występowania", zaznaczoną zwykle pustym kółkiem (zob. rys. 1.1b). Jest to stwierdzenie dwuznaczne, może bowiem oznaczać, że albo mapowany fakt kulturowy nie występuje lub nie występował w badanej miejscowości, albo badacz „nie dopytał", ale fakt mógł występować (!). Na mapach opracowywanych później (w okresie cieszyńskim) stwierdzenie braku mapowanego zjawiska w danej wsi jest zaznaczony podwójną kreską, natomiast brak informacji – pojedynczą kreską (zob. rys. 1.1c).

Należy tu wspomnieć o pojęciu klasyfikacji, bliżej zdefiniowanym w logice. Józef Gajek pisał:

> Prace typologiczne [ściślej: klasyfikacyjne] obejmują następujące czynności:
> 1. formalne określenie formy zjawiska (kształt, materiał),
> 2. określenie funkcji opracowywanych form tj. typów i odmian,
> 3. związek między zasięgiem form i funkcji,
> 4. związek między formą zjawiska tj. desygnatu z nazwą.
>
> Oprócz tego w miarę możliwości opracowujący zmierza do określenia intensywności, względnie współwystępowania określonych form, zwraca uwagę, czy intensywność jest wynikiem zanikania form starych czy szerzenia się form nowych. Prowadzi to do zagadnienia dynamiczności zjawisk kulturowych, a więc zmienności form, funkcji, nazwy. (Gajek, 1968: 16).

Klasyfikacja mapowanych zjawisk w większym lub mniejszym zakresie jest zawarta już w samych pytaniach, zwłaszcza zamkniętych, umieszczonych w kwestionariuszach i zadawanych informatorom[46]. Uściślenie lub rozbudowanie klasyfikacji,

---

44 Tego typu pytania zastosowano zarówno w PAE, jak i w ADV; na przykład: „Torby, kosze z uchwytami. Czy we wsi są używane lub były używane takie narzędzia do transportu? kiedy? (Kwestionariusz nr 5)"; w ankiecie nr 2 rozsyłanej w 1931 roku pytanie nr 70 brzmi: „Sind bestimmte Gebräuche üblich und welche a) am Dreikönigstag (6. Januar)? b) am Vorabend des Dreikönigstages? Gibt es einen besonderen Namen, und welchen […]?", tłum: „Czy są określone zwyczaje/obrzędy pospolite i które a) na Trzech Króli (6. stycznia)?, b) wieczorem przed dniem Trzech Króli? Czy mają szczególne nazwy, i które […]?".

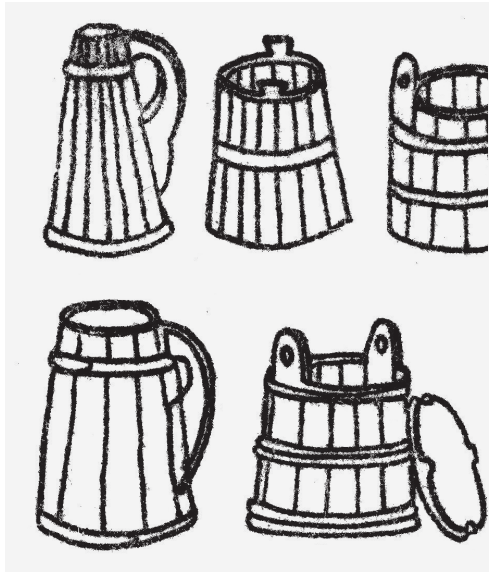
45 Starożytni umieszczali na mapach, w miejscach, co do których brakowało im informacji, żartobliwy napis – *Hic sunt leones*.

46 Tego typu pytania wskazano zarówno w ADV, jak i w PAE. Na przykład w ankiecie 2 rozsyłanej w 1931 roku pytanie nr 80 brzmi: „a) sind Windmühlen zum Mahlen von Getreide üblich? […] Wenn ja, sind es c) Bockwindmühlen? d) holländische Windmühlen (Turmwindmühlen)?", tłum: „a) czy są młyny wietrzne do mielenia ziarna […] Jeśli tak, to czy są to c) koźlaki?, d) wiatraki holenderskie (wieżowe młyny wietrzne)?". W kwestionariuszu poświęconym budownictwu (*Kwestionariusz…*, 1956: 37–38) znajdujemy pytanie: „Ustalić, czy piece piekarskie w badanej wsi znajdują się: a) w izbie, w konstrukcyjnym związku z paleniskiem do gotowania? b) w izbie, ale tylko w związku z piecem do ogrzewania? c) w kominie, zamienionym

często jednak na podstawie niepełnych informacji (*sic*!), następuje w trakcie opracowywania mapy.

Przedstawione uwagi dotyczące kwestionariuszy i sformułowanych w nich pytań oraz samych zasad tworzenia map zilustrujmy mapą opartą na materiałach PAE, dotyczącą systematyki, geografii i chronologii klepkowych naczyń do przenoszenia wody.

Mapa 1.1, z załączonym tekstem pytań zadawanych informatorom, posłuży nam do przedstawienia trudnych do rozwiązania kwestii precyzowania systematyki. W większości przypadków badacze nie mieli możliwości obejrzenia konewek, gdyż nie były już w użyciu. Zwykle posiłkowali się rysunkami z kwestionariusza nr 6[47]. W nim na tablicy XII zamieszczono dwa rysunki konwi z uchem. Informatorzy, którym pokazywano tę tablicę, często wskazywali naczynie z uchem z boku („takie jak na tym rysunku"); zob. rys. 1.2, z lewej strony.

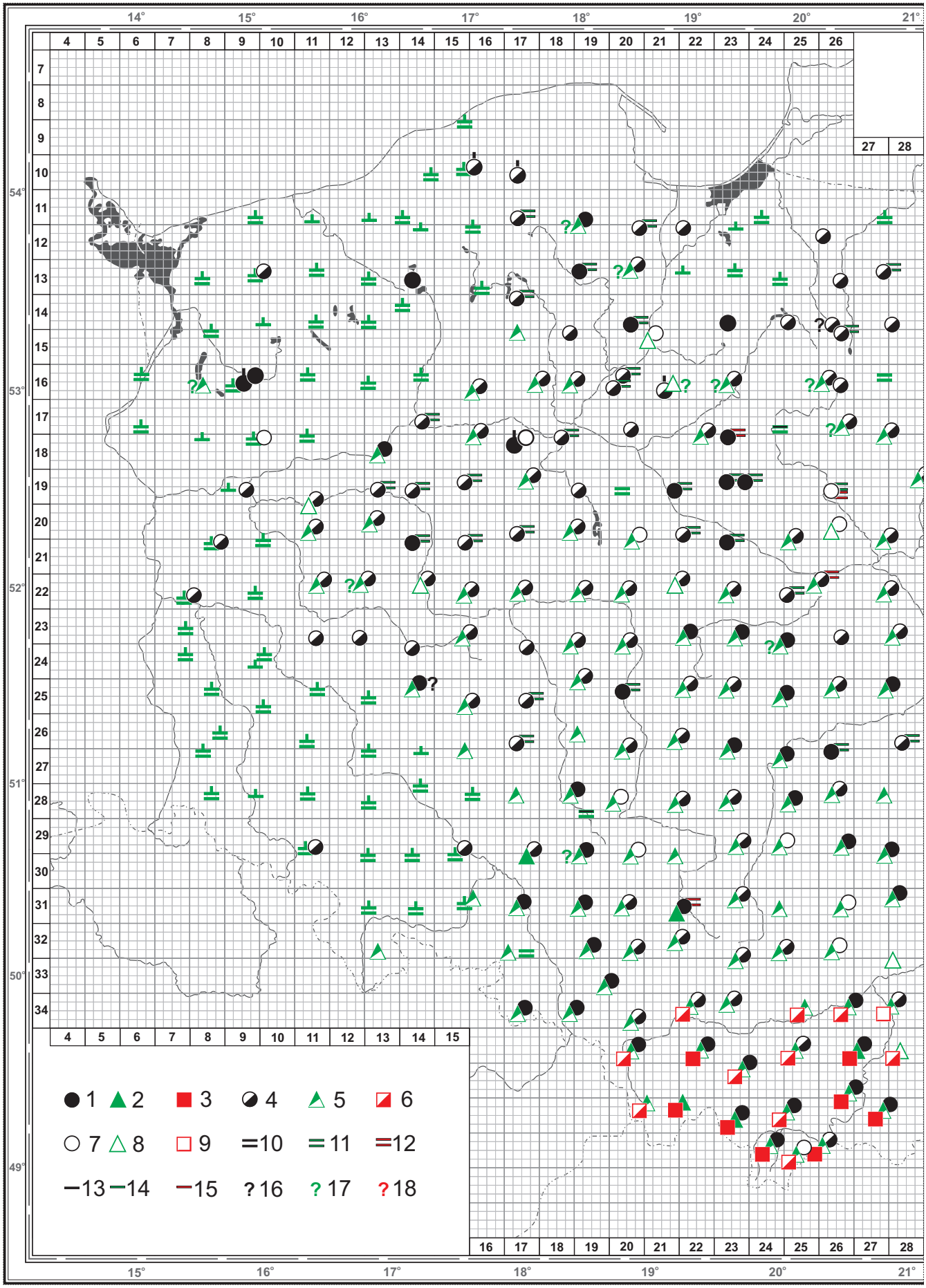
Rys. 1.2. Odmiany konwi
Źródło: *Kwestionariusz…*, 1964: 125, fragment tablicy XII: *Naczynia z klepek*.

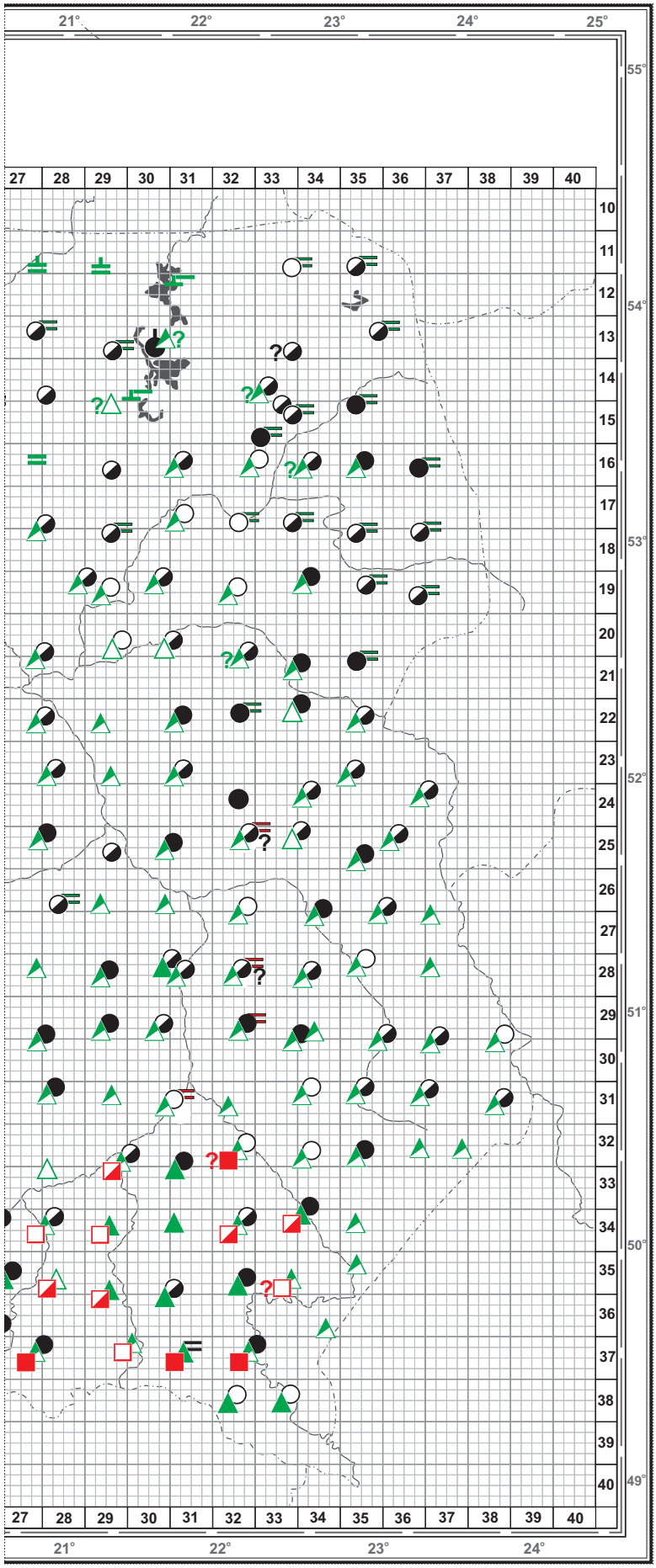
Dociekliwsi badacze stwierdzili, że w niektórych okolicach używano częściowo odmiennych naczyń, choć kształtem i funkcją podobnych do konwi. Różniły się uchwytem w wystającej ponad otwór klepce albo pałąkiem, w czym przypominały wiadro, a także były od konwi większe (o czym pisał Gajek w legendzie mapy 343 PAE)[48]; zob. rys. 1.3. We wspomnianej tablicy w kwestionariuszu nr 6 nie uwzględniono tych częściowo odmiennych naczyń, zatem informatorzy i badacze byli pozbawieni potrzebnych przykładów. W rezultacie systematyczne

w osobny piekarnik? i czy w tym przypadku część pieca wystaje poza zrąb chałupy? d) w kominie, ale otwór do pieca znajduje się w sieni, lub w izbie; e) czy też piec piekarski znajduje się poza chałupą?".

47 W kwestionariuszu nr 5 nie ma rysunku konwi.

48 Za Józefem Gajkiem oraz w ślad za terminologią ludową również będziemy je nazywać konwiami.

14° 15° 16° 17° 18° 19° 20° 21°
54° 53° 52° 51° 50° 49°
1 2 3 4 5 6
7 8 9 10 11 12
13 14 15 16 17 18

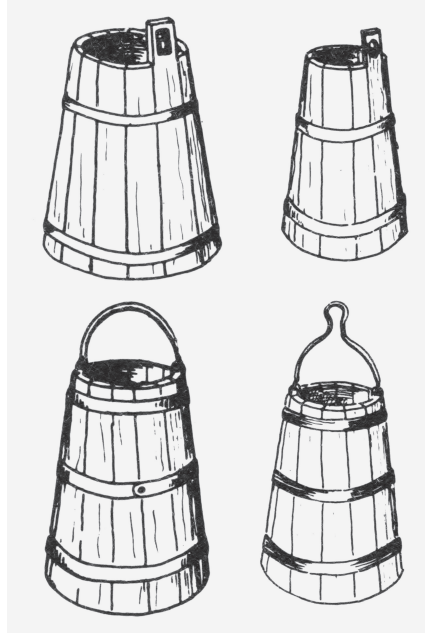

Mapa 1.1. Naczynia klepkowe do przenoszenia wody*

Objaśnienia:
A. Jeszcze po II wojnie światowej, rzadko lub sporadycznie podczas badań terenowych w latach sześćdziesiątych XX wieku używano klepkowych: 1 – wiader**, 2 – konwi, 3 – putni.
B. Zaprzestano używania przed 1945 rokiem (używano dawniej) klepkowych: 4 – wiader, 5 – konwi, 6 – putni.
C. Brak dokładniejszej chronologii, używano klepkowych: 7 – wiader, 8 – konwi, 9 – putni.
D. Stwierdzono brak za pamięci informatorów klepkowych: 10 – wiader, 11 – konwi, 12 – putni.
E. Brak informacji dotyczących używania klepkowych: 13 – wiader, 14 – konwi, 15 – putni.
F. Niepewne informacje dotyczące: 16 – wiader, 17 – konwi, 18 – putni.
* W szóstym zeszycie PAE znajdują się dwie mapy ilustrujące występowanie naczyń klepkowych i ich funkcje, mapa 343: *Konewki do noszenia i czerpania wody* oraz mapa 344: *Zanikanie wiader oraz putni*. Istnieją pewne różnice między materiałami w archiwum a znakami na tych mapach, co może być wynikiem niedokładnej korekty. Tu opracowano je ponownie, uwzględniając te same materiały.
** Od pierwszych dziesięcioleci XX wieku wypierane przez wiadra blaszane.

Mapę opracowano na podstawie odpowiedzi na pytania zamieszczone w kwestionariuszach nr 5 i 6: „VII. Konewki z klepek. 1. Czy do transportu używają lub używali konewek bednarskiej roboty? 2. Jeśli tak – opisać i narysować (fot.) z wymiarami takie konewki. 3. Podać ich nazwę. 4. Jeśli używano dawniej, podać kiedy wyszły z użycia? 5. Co w nich noszą? w jaki sposób i kto w nich nosił? 6. Problematyka ziem zachodnich (zastano, przeniesiono). 7. Uwagi nie objęte ww. pytaniami". (*Kwestionariusz*…, 1960: 36).
„63. Czy we wsi istnieją lub istniały naczynia klepkowe? a) konewki, b) wiadra […] Należy: – naszkicować z wymiarami i sfotografować spotkane naczynia klepkowe; – przy rysunku napisać nazwę. Podać z jakiego drewna są wykonane; – dokładnie określić dawne i obecne takie naczynia; – wnikliwie zbadać, czy dawniej do noszenia wody służyły konewki z uchem (tabl. XII, rys. 1, 10) czy też wiadra, węborki z pałąkiem (jak na tabl. XII, rys. 14 i 15). Kiedy zanikły?" (*Kwestionariusz*…, 1964: 128).

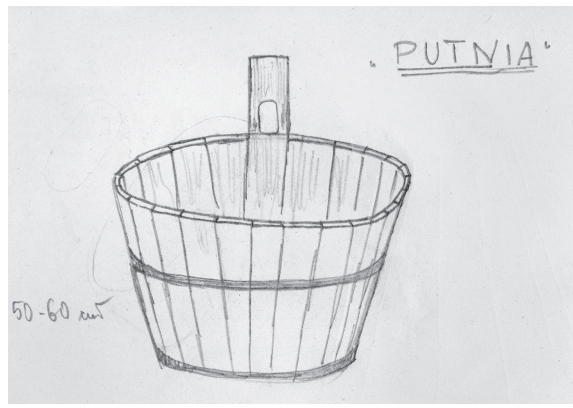
Oprac. Z. Kłodnicki, rys. A. Pieńczak.

Rys. 1.3. Rzadsze odmiany konwi
Źródło: *Polski*…, 1981: m. 343, legenda, fragment ilustracji z punktu 4 i 5.

określenie „konwi" jest nieprecyzyjne (zob. rysunki w legendzie mapy 343 PAE), a i zasięg częściowo odmiennych konwi jest niepewny, podobnie jak pozostałych. Na następnej mapie (nr 344) zaznaczono, że w południowo-wschodniej Polsce klepkowe wiadra były mniejsze i dłużej utrzymywało się używanie ich przy studniach, gdzie służyły do nabierania, a nie do przenoszenia wody (nie było takiego pytania w kwestionariuszu, więc znowu chodzi o dane spontaniczne, tj. niekompletne).

Na omawianej mapie został też zaznaczony obszar, na którym do przenoszenia wody używano konwi i putni (zob. rys. 1.4). Zasięg tych ostatnich jest niepewny, gdyż zabrakło stosownego pytania w kwestionariuszu (wykorzystano informacje samorzutnie zapisane przez badaczy).

Rys. 1.4. Putnia, naczynie w przekroju poziomym jest owalne, Brzegi k. Nowego Targu
Źródło: *Kwestionariusz*…, 1960: 38, sygnatura wsi 25.38.XIV. Rys. Z. Kłodnicki. Archiwum PAE w Cieszynie, nr inw. 1351.

Szczególnie ważne są funkcje wytworów kulturowych; to one w różny sposób wpływają na formę, materiał, technikę wykonania, a nawet nazwę gwarową. Na przykład zajmując się sprzężajnymi narzędziami do obróbki ziemi, dokonuje się podziału logicznego, wyodrębniając na podstawie posiadania lub braku określonych cech, głównie związanych z funkcją i budową – brony, radła, płużyce, pługi i sochy oraz późniejsze kultywatory. Każdy z typów można poddać dalszym zabiegom systematycznym; na przykład klasyfikując narzędzia rolnicze podcinające i odwracające skibę podczas orki, można wprowadzić kryterium rodzaju ostrzy podcinających ziemię (lemiesz *versus* dwa soszniki), a tym samym wyodrębnić pługi (i płużyce) oraz sochy. Pierwsze mogą być koleśne lub bezkoleśne; sochy natomiast, ze względu na typ elementu do odwracania skiby (police, łopatka) – policowe i łopatkowe. W taki sposób klasyfikacje logiczne prowadzą do sporządzenia systematyki badanych faktów kulturowych[49], które trafiają na mapy w postaci znaków graficznych. Uszczegóławianie systematyki ułatwia uchwycenie przyczyn i procesu różnicowania się danych wytworów i zjawisk, a więc ich genezy.

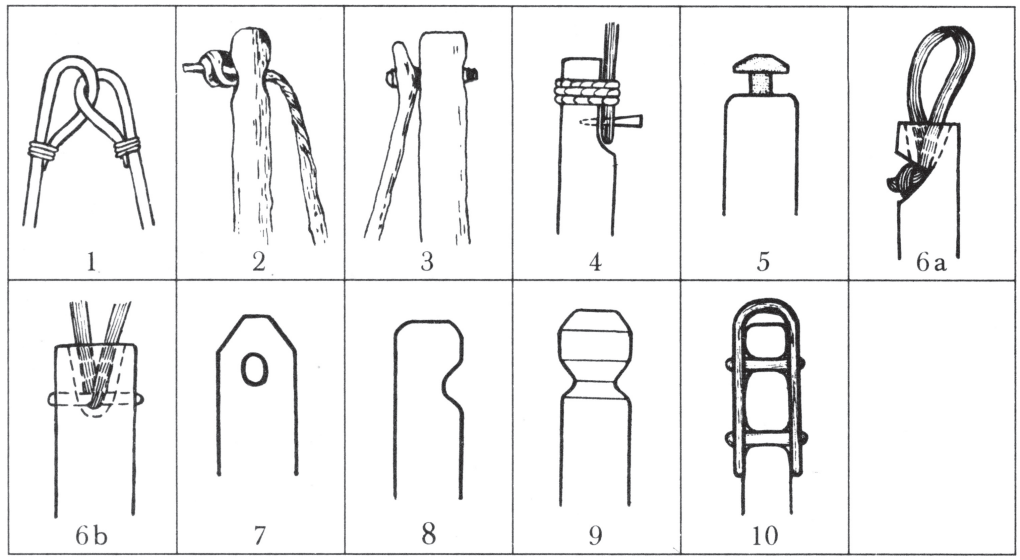
Na tworzonej przez etnologa mapie zostają jednak uwzględnione tylko niektóre, wybrane przez niego aspekty przedstawianych faktów kulturowych; zwłaszcza te, które wykazują przestrzenne zróżnicowanie. Tym samym systematyki zaproponowane przez różnych badaczy mogą być odmienne. Dobrze, jeśli zostają uwzględnione cechy istotne. Klasyfikacje artefaktów czy zjawisk kulturowych oparte na materiałach z mniejszego obszaru, na przykład Polski, zwykle nie nadają się do porządkowania danych z dużych obszarów, jak Europa.

Nawet pozornie proste artefakty sprawiają kłopoty klasyfikacyjne. Cepy, używane do ręcznego młócenia w większości Starego Świata, różnią się sposobem łączenia dzierżaka z bijakiem, zakończeniami obu części składowych oraz kształtem, rozmiarami i wagą bijaków; toteż autorzy klasyfikują je różnie. W polskiej literaturze etnograficznej przyjęto klasyfikację Kazimierza Moszyńskiego (Moszyński, 1929), który biorąc pod uwagę łączenie dzierżaka z bijakiem, przedstawił systematykę cepów na Słowiańszczyźnie: wyodrębnił cepy kapicowe, gązewkowe, ogniwkowe, dwupętlicowe i tulejkowe. Klasyfikacja ta okazała się niewystarczająca nawet w odniesieniu do obszaru Polski. Na jednej z map opracowanych przez Józefa Gajka i Zofię Staszczak widać, że cepy gązewkowe różnią się zakończeniem dzierżaka i bijaka. Na następnej mapie autorzy wprowadzili dodatkowe odmiany cepów: kapicowe, gązewkowe z przewierconym bijakiem i typu ogniwkowego (*Polski*…, 1965: m. 70, 71).

Mając to na uwadze i uwzględniając materiały dotyczące różnych części Europy oraz zestawiając systematyki różnego autorstwa (Moszyński, Gajek i Staszczak, a także L.K. Kovács, Hilkka Vilppula, Dag Trotzig, Sigurd Erixon, Rudolf Quietsch, Günter Wiegelmann i Alexander Fenton) trzej badacze (Kłodnicki, Kłosek, Szymański, 1983) zaproponowali oparcie systematyki na formach zakończenia dzierżaków i bijaków (zob. rys. 1.5), co pozwoliło im wyodrębnić 21 odmian[50]. Według tej klasyfikacji na obszarze Polski obok cepów kapicowych występują cepy główkowo-karbowe,

49 Zgodnie z zasadami logiki podział winien być rozłączny i adekwatny, a wyróżnione podzakresy muszą wyczerpywać zakres zbioru.

50 Po uzupełnieniu tej systematyki przez Mieczysława Trojana (Trojan, 1983: 216) jest ona przydatna w klasyfikacji cepów w Europie.

Rys. 1.5. Formy zakończeń dzierżaków i bijaków
Źródło: Kłodnicki, Kłosek, Szymański, 1983: 88.

dwugłówkowe, główkowo-otworkowe, kapicowo-otworkowe i dwuotworkowe (na pierwszym miejscu podano zakończenie dzierżaka, na drugim – bijaka)[51].

W przypadku skomplikowanych faktów kulturowych uwzględnienie wszystkich cech jednocześnie sprawiłoby jednak, że mapy stałyby się nieczytelne[52]. Rozwiązaniem, nie zawsze najlepszym, staje się cykl map dotyczących tego samego faktu kulturowego, na przykład chałup, spichrzy, wozów, obrzędów weselnych.

Tu, między innymi, mieści się sposób porządkowania wątków demonologicznych. Wyodrębniając i definiując istoty demoniczne, wybierano cechy uznane za przewodnie, najistotniejsze. Na mapie Moszyńskiego zostały zaznaczone miejscowości, w których było znane wierzenie o istnieniu demona zwanego południcą lub podobnie. Pominięto natomiast pochodzenie i wygląd takich istot (cechy ludzkie i/lub zwierzęce), miejsce ich przebywania, sposoby szkodzenia ludziom oraz zabezpieczania się przed nimi etc. (Moszyński, Klimaszewska: 1934: m. 7). A przecież te i inne właściwości łączą je z innymi demonami, a występując w różnych konfiguracjach, pozwalają na dociekania w zakresie genezy. Na podstawie późniejszych badań prowadzonych na potrzeby PAE opracowano cały cykl map dotyczących demonów porywających i odmieniających dzieci, w tym także południc[53]. To rozproszenie tematyki na wiele map (i tabel) częściowo ułatwia badania

51 Zob. mapa VI, ilustrująca formy cepów w środkowej Europie, oraz mapa V, przedstawiająca zasięg cepów kapicowych i kierunków rozchodzenia się kultury w środkowej, wschodniej i północnej Europie.

52 Jest inaczej, jeśli chcemy przygotować dane do obliczeń korelacyjnych, czym jednak w tym miejscu nie będziemy się zajmować.

53 Na podstawie materiałów, zgromadzonych głównie w latach 1969–1975 oraz 1981–1990, Edyta Diakowska-Kohut i Zygmunt Kłodnicki (Diakowska, Kłodnicki, 2010) opracowali ten temat na dziesięciu mapach (jedna z nich poświęcona jest wyłącznie jednemu z demonów – odmieńcowi).

porównawcze, ale też sprawia, że obrazy poszczególnych istot demonicznych stają się słabo określone[54].

Wspomnijmy, że obok równoważnych terminów „systematyka" i „klasyfikacja" występuje także „typologia". To ostatnie pojęcie oznacza „zabieg metodologiczny (lub rezultat takiego zabiegu) polegający na grupowaniu przedmiotów na zasadzie podobieństwa do pewnego przedmiotu wzorcowego zwanego typem" (Marciszewski, 1988: 212). W atlasach etnograficznych na ogół nie stosuje się tego rodzaju zabiegów, choć spotyka się ten termin w znaczeniu „systematyka" i „klasyfikacja".

Zrozumiałe jest, że w obydwu rodzajach porządkowania materiału pojawiają się pojęcia „rodzaj", „typ", „odmiana", „pododmiana", „forma". Obocznie używa się jeszcze terminu „wariant". Wzajemny stosunek tych pojęć każdorazowo jest określony w legendzie.

* * *

Czytelnik korzystający z atlasów etnograficznych oczekuje tego, aby analizowane przez niego mapy ilustrowały występowanie faktu kulturowego w określonym momencie. Dany fakt w jednych okolicach mógł być w czasie badań pospolity lub dopiero upowszechniał się, w drugich – zanikał lub zanikł; inaczej mogło być jedno czy dwa pokolenia wstecz. Wreszcie informatorzy mogli go nie pamiętać, zwłaszcza jeśli zanikł dawniej; jest także możliwe, że był w przeszłości nieznany.

Najprostsze sformułowania chronologiczne da się przedstawić następująco: 1) badany fakt kulturowy za pamięci informatorów, od niepamiętnych dla nich czasów był i nadal jest znany; 2) badany fakt kulturowy istniał od niepamiętnych czasów, ale zanikł za pamięci informatorów; 3) badany fakt kulturowy pojawił się i zanikł za pamięci informatorów; 4) badany fakt kulturowy pojawił się za pamięci informatorów i trwa nadal; 5) badany fakt kulturowy nie był znany za pamięci informatorów. W PAE często pojawia się informacja o tym, że mapowany fakt kulturowy istniał (lub nie istniał) podczas badań; pamiętając, że badania prowadzono przez wiele lat, począwszy od 1953 roku, zdajemy sobie sprawę z nieporównywalności wielu z nich. Nadto w legendach map odnajdziemy ponad 200 (*sic*!) różnych określeń czasu zanikania, rzadko – pojawiania się faktów kulturowych; ułatwia to odtwarzanie genezy poszczególnych zjawisk, ale jednocześnie utrudnia badania porównawcze w obrębie całego atlasu.

Józef Gajek pisał na temat chronologii:

> Atlas w zasadzie przyjął *a priori* określone okresy. Bada, czy określone zjawisko „jeszcze" względnie „już" istniało w granicach przyjętych cezur. Jako określone okresy przyjęto:
>
> 1. Czas prowadzonych badań PAE, w których zjawisko istniało „już" lub „jeszcze".
> 2. Po II wojnie światowej.
> 3. Okres między I a II wojną światową.
> 4. Przed I wojną światową.
> 5. Pod koniec wieku XIX (po uwłaszczeniu).
> 6. W połowie wieku XIX.
> 7. Na początku wieku XIX.

54 Nowo, ostatnio przedstawione propozycje w tym zakresie zob. w: Kłodnicki, Diakowska-Kohut, 2015.

> Krytyka źródeł jednak wykazała, że ustalenie istnienia lub braku w sztywnych granicach czasu nie jest zawsze możliwe. Zwłaszcza stwierdzenie, że jakieś zjawisko nie istnieje lub nie istniało, jest przeważnie stwierdzeniem, że badacze terenowi go nie widzieli i nie stwierdzili. Szczególnie ustalenie czasu zaniku zjawiska było trudne przy badaniu reliktów i przeżytków. (Gajek, 1968: 16).

To wszystko znacznie utrudniało przeprowadzenie badań oraz powodowało kłopoty z ustaleniem systematyki zaginionych faktów kulturowych. Dopiero przedstawienie na mapie chronologii i natężenia występowania badanego faktu umożliwia dokładne określenie geografii występowania badanych zjawisk i ich zmienności w czasie. Atlasy etnograficzne zwykle są pod tym względem ułomne.

Na ogół trudno ocenić mapę w zakresie dokładności badań, a zwłaszcza wiarygodności materiałów, na podstawie których ją opracowano. Część badań trzeba było powtarzać[55]. Autorzy map niekiedy weryfikowali niekompletne lub niepewne dane, bądź wysyłając ankiety, bądź sprawdzając je podczas następnych badań terenowych. W zasadzie możemy ufać informatorom, którzy sami wypełnili ankiety i którzy byli związani z badanymi miejscowościami. Czasem jednak, gdy badania na większą skalę (kilka, kilkanaście wsi) prowadzili miłośnicy kultury ludowej i etnografowie, zdarzały się przekłamania, a przynajmniej niedokładności, nie zawsze łatwe do wykrycia[56]. Dotyczy to zarówno ADV[57], jak i PAE[58]. Jednym ze sposobów było powierzanie badań nieetnografom (*sic*!)[59].

Luki na mapach PAE, spowodowane zanikiem badanych faktów kulturowych lub błędnym zbieraniem danych, niejednokrotnie wypełniano na podstawie materiałów opublikowanych poza atlasami oraz pochodzących z muzeów i archiwów. Tu braki dokumentacyjne są różnorodne – od nieokreślonej chronologii (znany jest tylko *terminus ante quem*), częstotliwości używania, formy i techniki wykonania do

---

55 Mapy dotyczącą sań i włóków do przewożenia narzędzi orackich w pole, opublikowane w zeszycie pierwszym (*Polski*…, 1964: m. 10) i drugim (*Polski*…, 1965: m. 66), opracowano i opublikowano ponownie w zeszycie szóstym (*Polski*…, 1981: m. 340, 341), wykorzystując później zebrane materiały według kwestionariusza poświęconego transportowi wiejskiemu (Gajek, 1960). Powtórne badania nad budownictwem w kilkunastu punktach badawczych przeprowadzono po oddaniu do druku części map dotyczących tej problematyki.

56 Na ogół trudno jest wychwycić informacje nieprawidłowe, ale korzystający z materiałów zebranych dla celów atlasowych niekiedy potrafią takie materiały wskazać. Zbyt rzadko jednak zaznaczano takie niepewne informacje na mapach.

57 Rysując mapę terminów ogni dorocznych w Polsce dla pierwszego zeszytu *Forschungen zum Ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer*, Kłodnicki zwrócił się z prośbą do redaktora, Matthiasa Zendera, o uzupełnienie mapy, w zachodniej i północnej Polsce, danymi z ADV. Gdy zapytał go później, dlaczego przeniósł stosunkowo niewiele znaków, odpowiedział, że odnotował na mapie tylko te informacje, których był pewien.

58 Jest to ogromną i nie do wybaczenia plamą na obrazie dyscypliny, która sama tworzy źródła naukowe. Materiałom i mapom etnograficznym daleko do biblijnych kamiennych tablic.

59 W 1973 roku Vlasta Domaćinović – asystentka Branimira Bratanicia, redaktora *Etnološkiego atlasu Jugoslavije* – opowiadała Kłodnickiemu, że z powodu takiej nierzetelności badania na potrzeby etnograficznego atlasu Jugosławii chętniej zlecano studentom najróżniejszych kierunków politechnicznych, medycznych itp., pochodzących z miejscowości wybranych jako punkty atlasowe. Uzasadniano to tym, że ci nie konfabulowali; nawet jeśli ograniczali się do wywiadu z własną rodziną, nie szukając innych rozmówców, to i tak zebrany materiał dotyczył określonej miejscowości. Nie dowierzano natomiast studentom etnologii i absolwentom tego kierunku, gdyż niekiedy opisywali badane zagadnienia częściowo tak, jak je poznali podczas studiów.

wybiórczo opisanej funkcji, w tym na przykład niedokładnie określonego użytkownika. Ogranicza to możliwości porównywania danych, a zwłaszcza uwzględnienia ich na mapach atlasów etnograficznych. Przed wydrukowaniem mapy podlegały korekcie autorskiej, ale nie zawsze[60].

Tematyka badawcza

Tematyka badań prowadzonych na potrzeby PAE została nakreślona w kwestionariuszach. Wśród wybranych zagadnień znalazły się: zbieractwo (*Kwestionariusz*…, 1964), rybołówstwo, rolnictwo z hodowlą (*Kwestionariusz*…, 1953, 1954, 1955), budownictwo (*Kwestionariusz*…, 1956), transport (*Kwestionariusz*…, 1964) i inne zagadnienia z zakresu kultury materialnej (*Kwestionariusz*…, 1964), dalej obrzędy rodzinne i doroczne (*Kwestionariusz*…, 1969a, 1969b, 1975), pomoc i współdziałanie społeczne (*Kwestionariusz*…, 1982), demonologia (*Kwestionariusz*…, 1980), wiedza i wierzenia ludowe (*Kwestionariusz*…, 1983) oraz obrzędowość doroczna (ankiety).

Opublikowane zeszyty PAE (1958–1981) tematycznie nie są jednorodne. Mapy dotyczące poszczególnych faktów kulturowych zostały w nich zamieszczone następująco: zbieractwo – zeszyt 6; uprawa roli i narzędzia rolnicze – zeszyt próbny oraz zeszyty 1–3; przechowywanie plonów – zeszyt próbny oraz zeszyty 1–3; obróbka włókna – zeszyt 5; budownictwo mieszkalne – głównie zeszyt 4, także zeszyt 3; paleniska i piece piekarskie – zeszyt 2; pożywienie i sprzęty z nim związane – zeszyty 5 i 6; mapy dotyczące ubioru – zeszyty 2 i 6; kołyski – zeszyt 5 (kilka map); transport – zeszyty 1, 4, 5 i 6 (w ostatnim z nich kilka map).

Podobnie niejednorodne są mapy zeszytów 7–9, których nie złożono do druku (do korzystania w Archiwum PAE). Ich wykaz czytelnik znajdzie w artykule opublikowanym w „Ludzie" (Kłodnicki, 2001b). Niektóre z nich zostały uwzględnione w „Komentarzach do Polskiego Atlasu Etnograficznego", począwszy od tomu 5.

Odkładana przez lata edycja komentarzy do PAE doczekała się wreszcie realizacji. Zamieszczając ich szczegółowe opisy w *Bibliografii*, tu podaję ich ogólną charakterystykę. Pierwsze pięć tomów „Komentarzy…" powstało pod redakcją naukową Janusza Bohdanowicza. Autorzy, rekrutujący się głównie ze środowiska wrocławskiego, dysponujący sporym doświadczeniem badawczym i mający dostęp do bogatej biblioteki Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, starali się stworzyć ujęcia syntetyczne, opisując przy tym mapy (*sic*!) i uwzględniając dorobek zawarty w literaturze etnograficznej[61].

Przeniesienie Pracowni PAE i redakcji „Komentarzy…" do wówczas powstającego cieszyńskiego ośrodka etnologiczno-antropologicznego spowodowało pewne zmiany. Brak solidnych zbiorów bibliotecznych i większego zespołu badaczy skłonił

60 Na przykład niedokładności i rozbieżności między poszczególnymi mapami Kwaśniewskiego, dotyczącymi pieców piekarskich, mogą brać się stąd, że autor nie miał okazji dokonania korekty. Nie sprawdzano też części informacji dotyczących czterech wsi kaszubskich, gdyż badacz nie przekazał zebranych danych do archiwum.

61 Zob. *Rolnictwo i hodowla*, 1993, 1994; *Budownictwo*, 1995; *Pożywienie i sprzęty*…, 1996; *Transport i komunikacja*…, 1997; *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia*…, 1999. Na tym tle pozytywnie odbija się tom piąty, poświęcony zwyczajom i obrzędom pogrzebowym, w którym zamiast odnosić się do map (opublikowanych lub pozostających w rękopisach), zamieszczono ich uproszczone kopie (*Zwyczaje, obrzędy i wierzenia*…, 1999).

Kłodnickiego, który został redaktorem serii, do zmiany jej formuły – począwszy od tomu 6 podstawą zarówno map, jak i tekstów są wyłącznie materiały zebrane podczas badań PAE[62]. Uznano, że map opartych na danych z badań przeprowadzonych według jednolitego kwestionariusza i w stosunkowo krótkim okresie nie należy uzupełniać danymi z literatury pochodzącej z różnego czasu i zgromadzonych wedle nieznanych kwestionariuszy. Przedstawiając materiał atlasowy, „Komentarze…" z założenia nie mają być ujęciami syntetycznymi; te będą dziełem etnologów i antropologów kulturowych, którzy podejmą się badań z uwzględnieniem literatury i danych archiwalnych. Autorzy i redaktor zawsze kładą nacisk na uwzględnienie chronologii przedstawianych zjawisk, a ponadto mapy różnią się od dawniejszych – zawierają nie tylko informacje o występowaniu określonych zjawisk, ale także stwierdzenia o ich niewystępowaniu, dzięki czemu zyskują na dokładności. Nadto wprowadzono liczne cytaty, rozróżniając przy tym wypowiedzi informatorów (kursywa) i uogólnienia badaczy (cudzysłowy).

Celem pracy nad PAE jest uchwycenie terytorialnego zróżnicowania tradycyjnej kultury w Polsce; pod tym kątem prowadzono badania terenowe. Trudno jednak byłoby na podstawie zebranych materiałów tworzyć opracowania regionalne, choć niektórzy autorzy monografii terytorialnych lub problemowych uwzględniają zawarte w nich dane. Ze względu na szybkie przemiany tradycyjnej kultury dokumentacja atlasowa stała się bezcenna[63].

Oceny i opinie dotyczące *Polskiego atlasu etnograficznego*

> Zeszyt próbny wydany w 1958 r. […] liczył 17 map i suplement wprowadzający w nakładzie 500 egz. Został on rozesłany wraz z owym tekstowym suplementem do wszystkich instytucji etnograficznych i etnografów w Polsce i za granicą.
>
> Nadesłana korespondencja, oceny stały się podstawą dyskusji na posiedzeniach Komitetu d/s PAE. Oceny z zagranicy nadesłali: D. Krandżałow (ČSR), M. Zender (NRF), W. Dolker (NRD), S. Erixon (Szwecja), D. Stránská (ČSR), E. Burgstaller (Austria), R. Potasch (Izrael), J. Meertens (Holandia), V. Kiparsky (Helsinki), A. Haberlandt (Austria), R. Weiss (Szwajcaria)[64]. Te bardzo pozytywne oceny znalazły również wyraz i w polskich opiniach prof. K. Moszyńskiego,

62 Wyjątek uczyniono dla dwóch prac doktorskich – Agnieszki Pieńczak i Anny Drożdż, w których autorki zestawiły materiały atlasowe z archiwalnymi i z literatury XIX-wiecznej, co pozwoliło na pogłębienie perspektywy chronologicznej (Pieńczak, 2007; Drożdż, 2009).

63 Z materiałów atlasowych mogą korzystać wszyscy zainteresowani. Ostatnio zostały udostępnione Muzeum Narodowemu Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie koło Poznania, realizującemu projekt „Atlas niematerialnego dziedzictwa kulturowego wsi wielkopolskiej". Coraz częściej badacze przyjeżdżają do archiwum, aby z niego skorzystać.

64 Za Gajkiem (Gajek, 1968: 26) można wskazać publikacje (części zapisów nie udało się zweryfikować), w których pisano o zeszycie próbnym PAE: R. Weiss: [rec.] *Polski atlas etnograficzny*. „Schweizerisches Archiv für Volkskunde", t. 54 (1958), z. 3–4, s. 160–161; A. Haberlandt: *Zur kartographischen Problematik volkskundlichen Atlanten*. „Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft", t. 102 (1960), z. 2, s. 207 i nast.; J. Barabás: *Kartográfiai módszer a néprajzban*. Budapest 1963 (s. 40 i nast. oraz przedruk mapy PAE); R. Peesch: [rec.] *Polski Atlas Etnograficzny.* [Z. 1]. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde" 1961, z. 7, s. 289–291; H.V. Vallois: *Atlas ethnographique polonaise*. „L'Anthropologie", t. 69 (1965), nr 5–6, s. 578; D. Hoppe: *Polski Atlas Etnograficzny. Zeszyt I*. „Zeitschrift für Ostforschung. Länder und Völker im östlichen Mitteleuropa", t. 15 (1966), z. 4, s. 764–766. W.I. Naulko: *Polskyj Etnografičnyj Atlas.*

> prof. K. Dobrowolskiego, prof. J. Czekanowskiego, prof. R. Reinfussa, prof. [K.] Zierhofera, prof. L. Kaczmarka, prof. G. Labudy i wielu innych. Przebieg i wyniki dyskusji ogłoszono drukiem w „Ludzie", t. 45, s. 494–516, Wrocław 1960. (Gajek, 1968: 21–22).

Dalsze prace nad atlasem PAE wywoływały dyskusje o charakterze polemicznym, jak na przykład artykuł Moszyńskiego zatytułowany *Na marginesie dyskusji nad PAE* oraz replika Gajka (Moszyński, 1956; Gajek, 1957: 606–634). Z późniejszych wspomnijmy o polemice Bohdana Baranowskiego *Uwagi nad Polskim atlasem etnograficznym* i tegoż *Odpowiedź prof. Gajkowi* (Baranowski, 1966: 701–709; Baranowski, 1967: 573–574), także tekst Gajka *Uwagi do dyskusji nad PAE* (Gajek, 1967: 559–571; zob. Gajek, 1968: 25).

Atlasy językowo-etnograficzne i językowe

Tradycyjna kultura ludowa i gwary doczekały się kilkunastu atlasów etnograficznych i językowo-etnograficznych obejmujących wybrane obszary kraju. Liczne są zwłaszcza opracowania dialektologiczne, przynoszące informacje interesujące także etnologów. Z polskich opracowań kartograficznych, opublikowanych po II wojnie światowej, na szczególną uwagę zasługuje *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski* (Sobierajski, 1979 i nast.) oraz seria „Studia Warmińsko-Mazurskie", redagowana przez Witolda Doroszewskiego. Obszar Polski, bez ziem zachodnich, obejmuje *Mały atlas gwar polskich*, zapoczątkowany przez Kazimierza Nitscha.

Z inicjatywy językoznawcy Zenona Sobierajskiego i etnologa Józefa Burszty w 1970 roku przystąpiono do prac nad ***Atlasem języka i kultury ludowej Wielkopolski***[65] (AJKLW). Siatka badawcza tego atlasu liczy 109 miejscowości, jest więc parokrotnie gęstsza aniżeli *Małego atlasu gwar polskich* i *Polskiego atlasu etnograficznego*. Badania prowadzili językoznawcy i etnografowie, głównie w latach 1971–1976. Dla nas istotne jest to, że w 1972 roku ukazał się opracowany przez Sobierajskiego i uzupełniony przez Wróblewskiego *Kwestionariusz do Atlasu języka i kultury ludowej Wielkopolski*, część 3: *Ethnographica* (Sobierajski, 1972). Więcej informacji o AJKLW można znaleźć w pierwszym tomie tej publikacji (Sobierajski, 1979). Każdy tom składa się z map i oddzielnej części wykazów i komentarzy do map. Tomy AJKLW, ukazujące się od 1979 roku, poświęcono poszczególnym zagadnieniom:

I. *Gospodarstwo domowe – pożywienie* (1979, mapy 1–115);
II. *Człowiek – przyroda* (1979, mapy 116–235);
III. *Rolnictwo* (1982, mapy 236–365);
IV. *Rolnictwo – hodowla* (1986, mapy 366–436).
V. *Transport* (1989, mapy 437–512);
VI. *Włókiennictwo – odzież – obuwie* (1991, mapy 513–575);
VII. *Kultura społeczna – Folklor obrzędowy i muzyczno-tanecz*ny (1992, mapy 576–655);

Zeszyt I, II. „Narodna tworčìsť ta etnografiâ", 1966, nr 4, s. 93–95 (tu Gajek odsyła do artykułu: Staszczakówna, 1960).

65 Burszta był współredaktorem AJKLW do tomu 6.

VIII. *Dom – zagroda* (1994, mapy 656–701);
IX. *Rybołówstwo* (1996, mapy 702–763);
X. *Lecznictwo ludowe – magia* (2001, mapy 764–834);
XI. *Tematy różne* (2005, mapy 835–889).

Na uwagę zasługują także inne **atlasy językowo-etnograficzne**. Dwanaście tomów liczy seria „Studia Warmińsko-Mazurskie", pod redakcją Witolda Doroszewskiego, zawierająca tekstowe i kartograficzne opracowania różnych zagadnień z zakresu tradycyjnej kultury[66]. Są to ilustrowane mapami prace: Janusza Siatkowskiego o budownictwie i obróbce drewna, Jadwigi Symoni-Sułkowskiej (1958) o transporcie i komunikacji, Haliny Horodyskiej o hodowli, Barbary Mocarskiej-Falińskiej o uprawie i obróbce lnu, Eugeniusza Jurkowskiego, Ireneusza Łapińskiego i Mieczysława Szymczaka o stopniach pokrewieństwa, życiu społecznym i zawodach, Władysława Kupiszewskiego i Zdzisławy Węgiełek-Januszewskiej o astronomii ludowej oraz miarach czasu i meteorologii, Hanny Bień-Bielskiej o wierzeniach i obrzędach, Irminy Judyckiej o słownictwie z zakresu uprawy roli, Anny Mocarskiej-Kowalskiej o rybołówstwie, Stanisława Dubisza o nazwach roślin, Danuty Barskiej-Antos o odzieży. Nieco większy obszar obejmuje praca Ulricha Tolksdorfa *Essen und Trinken in Ost- und Westpreußen*, zawierająca kilkadziesiąt map (Siatkowski, 1958; Symoni-Sułkowska, 1958; Horodyska, 1958; Mocarska-Falińska, 1959; Jurkowski, Łapiński, Szymczak, 1959; Kupiszewski, Węgiełek-Januszewska, 1959; Bień-Bielska, 1959; Judycka, 1961; Mocarska-Kowalska, 1963; Dubisz, 1977; Barska-Antos, 1980; Tolksdorf, 1975).

Wspomnijmy jeszcze **atlasy językowe**[67]. Wartościowy dla etnologów jest *Atlas językowy polskiego Podkarpacia* Mieczysława Małeckiego i Kazimierza Nitscha (Małecki, Nitsch, 1934). W drugiej połowie XX wieku nastąpił prawdziwy wysyp atlasów językowych, takich jak: *Mały atlas gwar polskich* (prace nad tą edycją zapoczątkował Nitsch), *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, opracowany pod kierunkiem Zdzisława Stiebera[68], *Atlas językowy Śląska* Alfreda Zaręby, *Atlas gwar mazowieckich*, pod redakcją Haliny Horodyskiej-Gadkowskiej, później Anny Kowalskiej oraz Aliny Strzyżewskiej-Zaremby, *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski* Karola Dejny (pełne opisy bibliograficzne znajdują się w *Bibliografii*), *Atlas gwarowy województwa kieleckiego* Karola Dejny, *Atlas gwar polskich* Karola Dejny, Sławomira Gali, Alojzego Zdaniukowicza, *Atlas polskich gwar spiskich na terenie Polski i Czechosłowacji* Zenona Sobierajskiego, *Atlas gwarowy dawnej Puszczy Sandomierskiej* Janiny Wójtowicz, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy* Feliksa Czyżewskiego, *Mały atlas językowy województwa gorzowskiego* Zygmunta Zagórskiego, Andrzeja Sieradzkiego i Elizy Grzelakowej, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, pod redakcją Stanisława Glinki i innych, *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny* Zdzisława Stiebera, *Atlas gwar bojkowskich*, na podstawie zapisów Stefana Hrabca opracowany pod kierunkiem Janusza Riegera.

Na uwagę zasługują ponadto monografie językoznawcze zawierające mapy interesujące również etnologów[69]: Jan Basara opublikował dwa tomy poświęcone terminologii budownictwa wiejskiego (Basara, 1964, 1965) i jeden tom dotyczący

66 Ich zapisy podano za: Reichan, Woźniak, 2004: 43.
67 Bliższe dane o nich znajdujemy w opracowaniu: Reichan, Woźniak, 2004.
68 Tomy 9–10 opracowano pod kierunkiem Hanny Popowskiej-Taborskiej.
69 Pełne zapisy bibliograficzne zob. Reichan, Woźniak, 2004: 65–66.

gwarowej terminologii obróbki drewna (Basara, 1981), a wespół z Anną Basarą – tom poświęcony gwarowej terminologii rolniczej (Basara A., Basara J., 1992). Barbara Falińska w czterech tomach przedstawiła słownictwo tkackie na tle słowiańskim (Falińska, 1974–1981). Horodyska-Gadkowska opracowała słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych, Kupiszewski przedstawił słownictwo z zakresu astronomii i miar czasu, Symoni-Sułkowska – zróżnicowanie słowotwórcze i leksykalne nazw z zakresu transportu i komunikacji w gwarach (Horodyska-Gadkowska, 1967; Kupiszewski, 1974; Symoni-Sułkowska, 1972).

Zatrzymaliśmy się dłużej przy atlasach dotyczących Polski, w tym także przy *Atlas der deutschen Volkskunde*, gdyż jego mapy obejmują dzisiejsze ziemie zachodniej i północnej Polski. Uzupełnijmy listę o inne atlasy obejmujące obszary sąsiednie[70]. Ich tytuły podano w kolejności, w jakiej zaczęły się ukazywać (zob. też: *Bibliografia*): *Atlas der schweizerischen Volkskunde*, *Atlas över svensk folkkultur*, *Atlas von Oberösterreich, Österreichischer Volkskundeatlas*, *Volkskunde-Atlas voor Nederland en Vlaams-Belgie, Russkie Istoriko-etnografičeskij atlas*, *Suomen kansankulttuurin kartasto*, *Etnografický atlas* (od tomu 3: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska*), *Istoriko-etnografičeskij atlas Pribaltiki, Magyar néprajzi atlasz*, *Etnoloski atlas Jugoslavije*, *Etnografický atlas Slovenska*[71].

Sposoby wnioskowania etnogeograficznego

W literaturze etnologicznej często spotykamy się z zestawianiem zasięgów liniowych, tj. linii granicznych obszarów występowania faktów kulturowych, dokonywanym w poszukiwaniu pewnych prawidłowości, takich jak zgodność z obszarami wyznaniowymi, dawnymi granicami politycznymi lub administracyjnymi czy warunkami geograficznymi i przyrodniczymi. Przykładów jest wiele, tu wspomnijmy o wielokrotnie cytowanym artykule Richarda Weissa *Die Brünig-Napf-Reuss-Linie als Kulturgrenze zwischen Ost- und Westschweiz auf volkskundlichen Karten* (Weiss, 1947). *Etnografický atlas Slovenska* zawiera mapy ilustrujące poszczególne obszary kulturowe Słowacji. Na podstawie zasięgów, które uznano za charakterystyczne dla tych obszarów, sporządziła je Soňa Kovačevičová. Próby przeanalizowania wszystkich map pierwszego tomu atlasu fińskiego podjął się Ilmar Talve (Talve, 1974). Zamieniając mapy punktowe *Suomen kansankulttuurin kartasto* na zasięgi liniowe, wyodrębnił on regiony kulturowe Finlandii.

Metoda etnogeograficzna rozwijała się więc głównie na podstawie analizy zasięgów liniowych. Wykreślanie takich linii ma jednak charakter woluntarystyczny; można bowiem obejmować nimi krańce obszarów występowania danego wytworu albo tylko obszar zwarty. W tym drugim przypadku „gubią się" enklawy poza głównym obszarem

70 Wykaz map, w dużej mierze ograniczony do środkowej Europy, znajduje się w *Aneksie 1*. Jego opracowanie było możliwe dzięki bibliotekom Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu, Volkskundliches Seminar (Westfälische Wilhelms-Universität) w Münster oraz prywatnej bibliotece Józefa Gajka (obecnie w zbiorach Z. Kłodnickiego). Przewidywane są uzupełnienia aneksu oraz druk wykazu map dotyczących kultury społecznej i duchowej.

71 Krótkie omówienie prawie wszystkich wymienionych tu atlasów etnograficznych innych krajów w: Kretschmer, 1967; Gajek, 1971; Bohdanowicz, Sokołówna, 1980.

występowania, podobnie jak niewielkie obszary, gdzie dane zjawisko nie występuje. Wszystko to prowadzi do nieuchronnych uogólnień i niedokładności. Nieznajomość metod statystycznych lub brak zaufania do nich, konieczność dokonania wielu tysięcy obliczeń w czasach, gdy nie było komputerów, nie pozwalały na precyzyjne badania.

Tu przedstawmy **metodę etnogeograficzną** polegającą na opracowaniu map i wnioskowaniu o genezie wytworów lub innych zjawisk kulturowych na podstawie ich rozmieszczenia w przestrzeni. Umożliwiają to atlasy etnograficzne, między innymi *Polski atlas etnograficzny* oraz związane z nim archiwalne zbiory[72].

Po tych uwagach przejdźmy do opisu metody geograficznej, jak ją wcześniej nazywano[73]. Doskonałe wprowadzenie znajdujemy we wstępie do pierwszego zeszytu *Kultury ludowej Słowian*:

> Ileż to razy, śledząc zasięgi technik, narzędzi czy też wątków wierzeniowych, albo instytucji społecznych, będziemy przekraczać rubieże danego kraju słowiańskiego, rubieże Słowiańszczyzny, Europy, Eurazji… W szczególności granice językowe – nie mówiąc wcale o rasowych – nieomal wszędzie otworzą się przed nami na rozcież. Obcość języka i krwi stanowi słabszą przeszkodę dla przenikania kulturalnych wpływów od byle pasma gór, od byle bagnistej puszczy. Prawdziwie ciężko ważą tylko warunki geograficzne, nieraz co prawda zamaskowane i na pierwsze wejrzenie trudno uchwytne. Najczęściej one to właśnie powodują tu i ówdzie zgodności w zasięgach wytworów kulturalnych (w ścisłem znaczeniu słowa) z jednej – gwar czy języków lub ras z drugiej strony. Wtedy, rzecz prosta, nie granica języka lub krwi stanowi o granicy jakiegoś wytworu czy zespołu wytworów, lecz zarówno o pierwszych, jak o drugiej stanowi granica geograficzna. (Moszyński, 1929: IV).

W metodzie etnogeograficznej mamy do czynienia z dwoma rodzajami wnioskowania: 1) na podstawie analizy konfiguracji zasięgów lub obszarów zajętych przez określone fakty kulturowe; 2) na podstawie analizy oddziaływania środowiska geograficznego. Obydwa sposoby, często z sobą powiązane, omówił zwięźle Moszyński. W książce *Człowiek. Wstęp do etnografii powszechnej i etnologii* badacz przypominał, że metoda powstała w drugiej połowie XIX wieku w obrębie językoznawstwa, skąd zapożyczyli ją folkloryści; zaraz potem została zaadaptowana na gruncie etnografii i etnologii (Moszyński, 1958: 103–108). Obszerna wiedza o tradycyjnej kulturze ludów słowiańskich i ich sąsiadów pozwoliła Moszyńskiemu zauważyć możliwości, jakie niesie **wnioskowanie na podstawie charakteru zasięgów i obszarów** występowania określonych faktów kulturowych (wymiar abstrakcyjny):

> Podstawą metody geograficznej jest fakt, iż – biorę tu przykład najprostszy – z upływem czasu różnowieczne fazy danego wytworu, powstałego w określonym punkcie Ziemi, ekspandując w różnych kierunkach, ulegają rozłożeniu w płaszczyźnie przestrzennej. Geograficzne zasięgi wszystkich faz zmienności tego wytworu prawie nigdy nie zgadzają się z sobą. Biorąc znów przykład najprostszy, zauważamy, że fazy najdawniejsze sięgają zwykle najdalej; późniejsze

72 Jest to depozyt Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, którym obecnie opiekuje się Agnieszka Pieńczak.

73 O wnioskowaniu na podstawie map etnograficznych pisali głównie Moszyński, Pokropek i Kłodnicki (Moszyński, 1958a: 103–108; Pokropek, 1981: 61–85; Kłodnicki, 2011: 112–135).

> – nieco mniej daleko; najnowsze – jeszcze bliżej punktu wyjścia. Dzięki temu chronologiczny układ faz zostaje z biegiem stuleci wymieniony na przestrzenny. Ostrożnie, umiejętnie i bardzo krytycznie badając geograficzne zasięgi faz, etnograf czy etnolog rekonstruuje dzieje danego wytworu. W ten sposób przestrzenny układ faz zostaje przezeń z powrotem wymieniony na chronologiczny. (Moszyński, 1958a: 105).

Moszyński uprzedzał przed zbyt pośpiesznym i nieostrożnym posługiwaniem się tą metodą; należy się bowiem liczyć z pewnymi okolicznościami:

> 1) różne fazy wytworu (jak i różne wytwory) mają bardzo różną prężność ekspansywną, skutkiem czego nieraz się zdarza, iż np. najmłodsze fale docierają dalej niż najstarsze i średnie, 2) ekspandujące fazy wytworów kulturowych bynajmniej nie zawsze pozostają niezmienione na nowych dla siebie obszarach; nieraz, owszem, podlegają tam dalszej, czasem wybuchowej ewolucji i szerzą się w tej nowej postaci m.in. nawet w kierunku wstecznym (tzn. – ku punktowi wyjściowemu formy macierzystej), 3) wytwory kulturowe są roznoszone nie tylko dzięki kulturowym falom, lecz na olbrzymią skalę także dzięki migracjom różnych szczepów i ludów, tj., mówiąc ogólnie, dzięki przesuwaniom się różnorakich grup etnicznych, przy czym nie należy też żadną miarą zapominać i o obcym rozproszonym osadnictwie. (Moszyński, 1958a: 105).

Na mapach etnograficznych – pisał dalej – obserwujemy kilka rodzajów zasięgów wytworów kulturowych, a mianowicie zwarte, przerywane i rozproszone, przy czym mogą mieć one charakter centralny i krawędziowy (peryferyczny):

> Biorąc z grubsza i o ile nie zachodzą zakłócenia, wywołane przez ruchy etniczne etc., regułą jest, iż zasięg zwarty wskazuje na młodszość wytworów wzgl. faz wytworu, które go posiadają; zasięgi zaś: przerywany i rozproszony – na starszość odnośnych wytworów czy faz. Za młodszością wytworu wzgl. fazy przemawia też zasięg centralny; zaś za starszością – krawędziowy. W ostatnim przypadku należy jednak uwzględnić, iż jakiś stary wytwór (lub podobna faza) może przetrwać na danym obszarze w jednej tylko, dość rozległej i przypadkowo centralnej okolicy. (Moszyński, 1958a: 106–107).

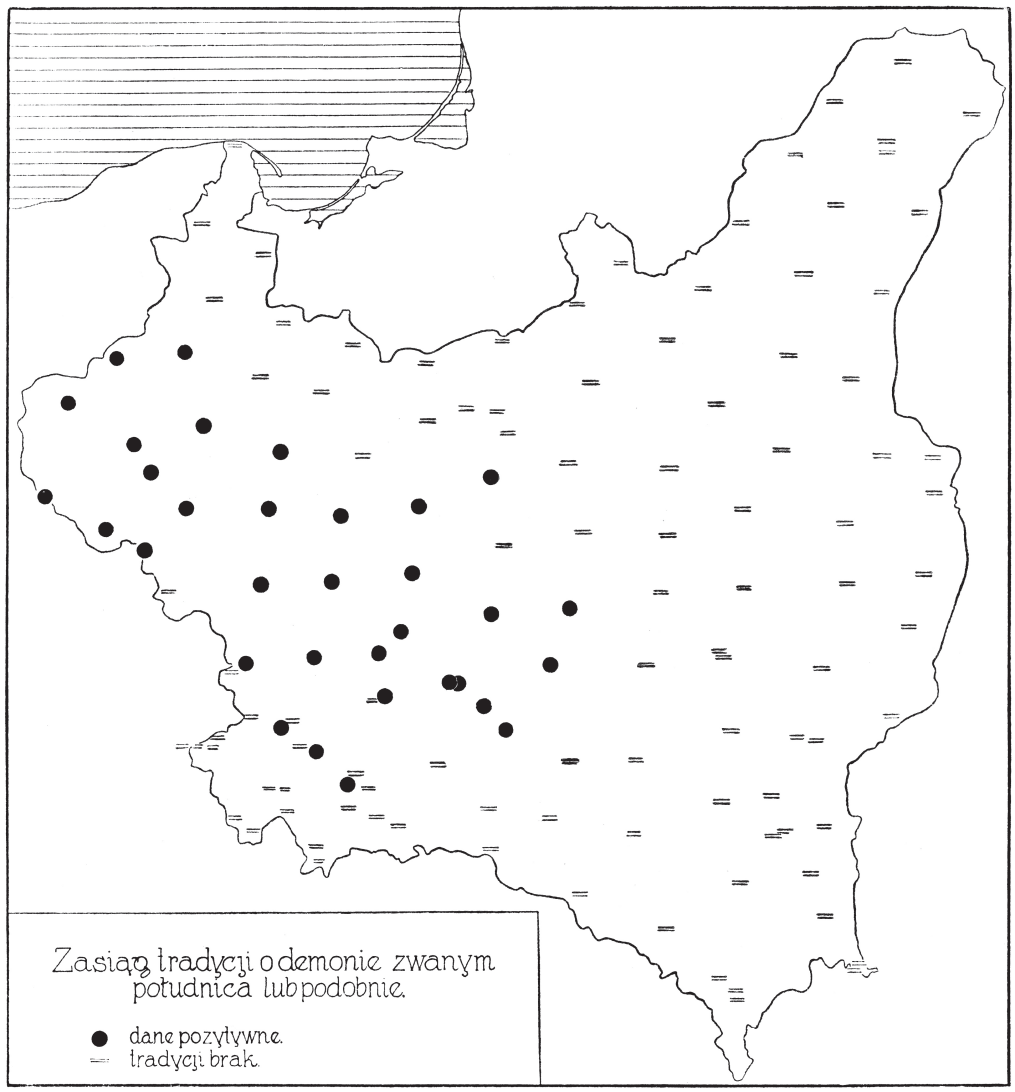
Warto zaznaczyć, że na mapach PAE znajdujemy także zjawiska kulturowe występujące w sposób zwarty lub wyspowy, które mogą być zarówno dawnego, jak i młodszego pochodzenia. Dopiero zwrócenie uwagi na to, czy są to formy prostsze i pospolitsze, względnie już zanikające, pozwala wnioskować, że są one na danym obszarze starsze. Należy pamiętać, że zasięgi rozproszone niekiedy charakteryzują także najnowsze elementy kulturowe, głównie artefakty, zwłaszcza na krańcach zasięgów zwartych[74]. Są one zwykle bardziej zaawansowane pod względem materiału i techniki wykonania, często w okolicach, gdzie pojawiły się wcześniej, charakteryzują je zasięgi bardziej zwarte, a rozproszone tam, gdzie właśnie dyfundują. Szczególnie wiele dowiadujemy się, analizując dany artefakt lub inne zjawisko kulturowe na większych obszarach Europy, a nawet Starego Świata.

---

74 Dobrym przykładem jest szerzenie się dużych koszy donicowatych (*Polski*…, 1974: m. 281, oprac. Z. Kłodnicki).

Wnioskowanie z charakteru zasięgów występowania różnych faktów kulturowych pojawia się bardzo często w pracach Moszyńskiego. Towarzyszy ono także części map opublikowanych w AKLP. Na przykład w komentarzu do mapy *Zasiąg tradycji o demonie zwanym południcą lub podobnie*, w nawiązaniu do literatury europejskiej na ten temat, znalazło się spostrzeżenie:

> Rozmieszczenie dawnych wytworów ludowej kultury, ulegających zanikowi, bardzo często daje w pewnych stadjach ich zanikania obraz zasięgów porozrywanych i przytem krawędziowych (Moszyński, Klimaszewska, 1934: m. 7).

Mapa 1.2. Zasięg tradycji o demonie zwanym południcą lub podobnie
Źródło: Moszyński, Klimaszewska, 1934: m. 7.

Patrząc na reprodukowaną tu mapę (mapa 1.2), w pierwszej chwili można by przypuszczać, że mamy tu do czynienia z kulturowym wpływem z terenów niemieckich. Moszyński i Klimaszewska, uwzględniając etnograficzną literaturę dotyczącą Słowiańszczyzny i obszarów sąsiednich, pisali:

> Zasięg wierzeń o południcy należy do najbardziej zajmujących zjawisk w zakresie etnogeografji Słowiańszczyzny. Zasięg ten jest rozdarty na dwie części: jedna z nich kryje dolne i górne Łużyce […], znaczne obszary Czechosłowacji […] oraz rdzennej Polski […], druga – nieznane mi bliżej terytoria b. gub. archangielskiej etc. na północnej Wielkorusi […] włącznie z krajem, zamieszkanym przez (fińskich) Zyrian. Zastanawiające jest przytem, że w obrębie rdzennej Polski zasięg tradycji o południcy nie obejmuje tych właśnie krajów, które, jak Pomorze, płn. i wsch. Mazowsze oraz część Podkarpacia, nieraz pod względem zasięgów innych zjawisk kultury łączą się z Biało- czy Małorusią. A właśnie Białoruś i cała Małoruś, podobnie zresztą jak i cała Słowiańszczyzna bałkańska, milczą o południcy zupełnie. Również w krajach pozasłowiańskich nie znajdujemy wierzeń o istocie mitycznej, która byłaby całkiem bliska zach.-słowiańskiej i wielkoruskiej południcy[75]. (Moszyński, Klimaszewska, 1934: m. 7).

Odmienny jest obraz *Zasięg wróżenia ze śledziony wieprza o nadchodzącej zimie* (zob. mapa 1.3):

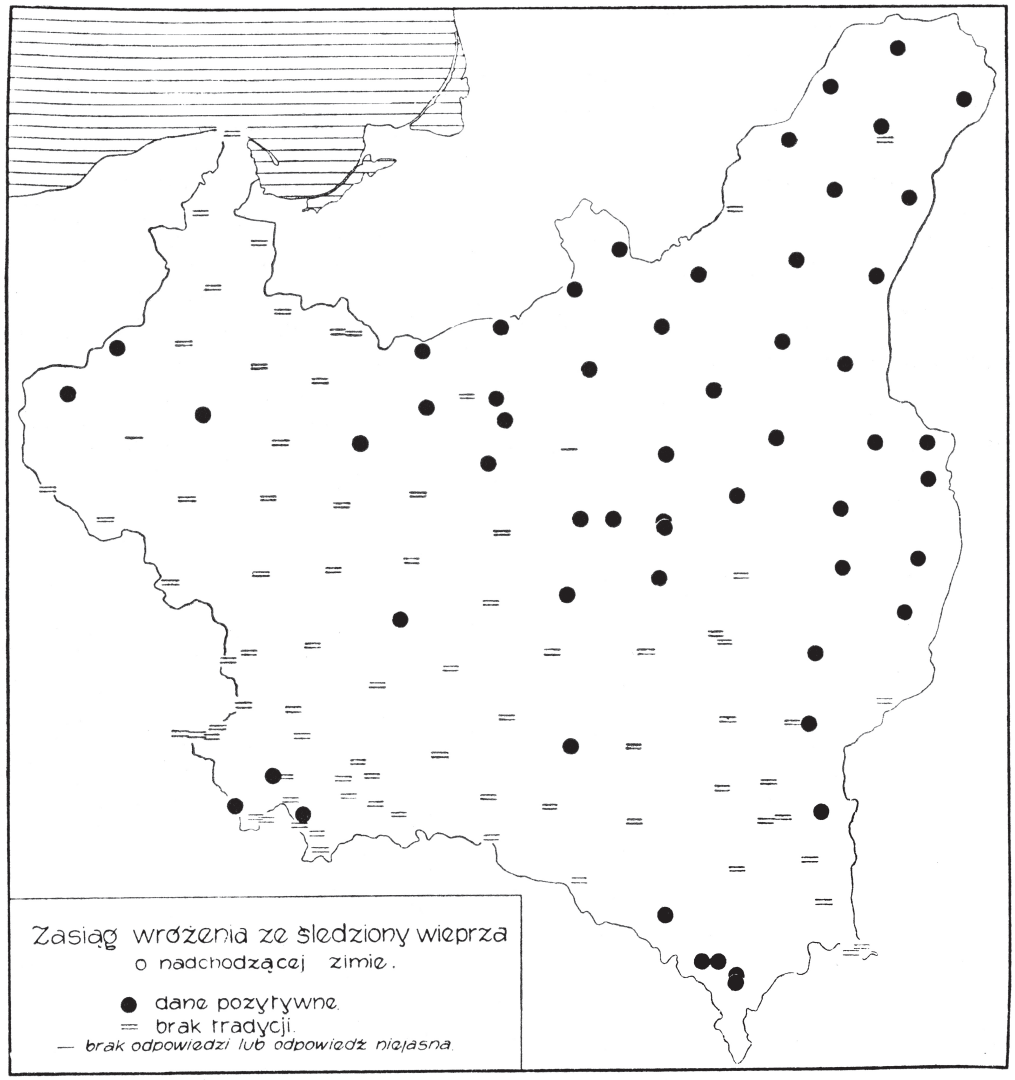
> Załączona mapa dowodzi, że na ziemiach, należących obecnie [przed II wojną światową] do Rzeczypospolitej, haruspicjum powyższe [wróżenie ze śledziony wieprza o nadchodzącej zimie] musiało być dawniej zupełnie powszechne; dzisiejszy bowiem jego zasięg (wzgl. zasięg żywej o niem tradycji), pokrywający cały płn.-wschód państwa i tworzący większe wyspy we wschodnich oraz zachodnich Karpatach, zaś drobne wysepki na pozostałym obszarze, jest wybitnie cofający się tzn. zanikający; przyczem zanik ten nie mógł się rozpocząć w czasach zbyt odległych. (Moszyński, Klimaszewska, 1934: [b.n.]).

Kazimierz Moszyński, a także Jan Czekanowski, Józef Gajek, Tadeusz Wróblewski oraz Zofia Staszczak byli przekonani, że posługując się metodą etnogeograficzną, można poznawać kulturę z czasów nie oświetlonych źródłami pisanymi. Zwłaszcza dorobek pierwszego z nich pozwala na sformułowanie pytania, czy na mapach etnograficznych środkowej Europy można znaleźć ślady dawnych kultur oraz zmian kulturowych spowodowanych sąsiedztwem różnoetnicznych ludów pasterskich. Wszak w pierwszym tysiącleciu p.n.e. w głąb tego obszaru od strony Azji docierali Scytowie, później Sarmaci[76], wraz z nimi swoiste formy kulturowe[77]. W różnych pracach Moszyński przedstawiał na to dowody, analizując nazewnictwo związane

75 Dalej autorzy zastanawiali się, czy i w jakim stopniu zasięgi wierzenia o południcy rzucają światło na etnogenezę „dzisiejszych ludów biało- i wielkoruskich", zaznaczając: „Mimo wszystko jednak żadną miarą nie można zbytnio ufać podobnym wskazówkom. Wiemy bowiem aż nadto dobrze, że rozmieszczenie dawnych wytworów kultury ludowej, ulegających zanikowi, bardzo często daje w pewnych stadjach ich zanikania obraz zasięgów porozrywanych i przytem krawędziowych. Możemy więc i tu, gdy chodzi o południcę, mieć do czynienia tylko z poszczególnym przypadkiem tego pospolitego zjawiska" (Moszyński, Klimaszewska, 1934: m. 7).

76 Należy pamiętać także o innych ludach pasterskich napływających później szlakiem nadczarnomorskim – Hunach, Awarach, Bułgarach, Węgrach (Madziarach), Pieczyngach, Kumanach, wreszcie Mongołach (Tatarach). Zapewne nie wszyscy oni dotarli do ziem polskich, ale ich sąsiedztwo mogło mieć wpływ na kształtowanie się kultury w dorzeczu Wisły i Odry. Dodajmy jeszcze późniejszą kilkuwiekową obecność Turcji na południowo-wschodnich obrzeżach Polski.

77 Zgodności leksykalne słowiańsko-irańskie podniesione przez Jana Rozwadowskiego i Antoine'a Meilleta analizował Kazimierz Moszyński: Moszyński, 1925: 96–140; 1957: 82–97;

Mapa 1.3. Zasięg wróżenia ze śledziony wieprza o nadchodzącej zimie
Źródło: Moszyński, Klimaszewska, 1934: m. 8.

z jazdą konną, pożywieniem, wierzeniami i medycyną. Wiadomo na przykład, że ze wschodu zapożyczono jarzmo podgarlicowe (Moszyński, 1958a: 108), później również chomąto i hołoble (Czekanowski, 1952: 119–122, 130, za A.G. Haudricourtem). Należy także uwzględniać to, że z zachodu przybywały grupy Celtów, którym przypisuje się między innymi wprowadzenie koła garncarskiego i nowoczesnej obróbki żelaza, może także pewnych wierzeń religijnych. Późniejsze o parę wieków wiadomości pozwalają przypuszczać obecność w środkowej Europie plemion germańskich, jak również (pra)słowiańskich, przybyłych w tym samym czasie lub niedługo potem. Kulturę materialną tych ostatnich analizował na podstawie metody geograficznej Moszyński w swej książce *O sposobach badania kultury materialnej Prasłowian* (Moszyński, 1962). Autor rozwinął wnioskowanie z zastosowaniem tej

tamże rozważania o słowiańskich echach scytyjskiego ludu Palów (Spalów) (s. 113–116) i o zespole starych wyrazów słowiańskich z sufiksami „-ogo", „-ago" (s. 129–137).

metody, między innymi poszerzył przestrzenną i czasową perspektywę badawczą, obejmując analizą rozległe obszary poza granicami Polski i sięgając aż do czasów prasłowiańskich[78]. W kolejnych akapitach, dla orientacji, przedstawiono zaproponowane przez badacza sposoby wnioskowania (argumentacji) na gruncie geografii danych etnograficznych. Należy jednocześnie podkreślić, że prezentowana metoda przynosi tym lepsze i pewniejsze rezultaty, im większe obszary zostają uwzględnione.

1. Argumentacja na podstawie ogólnego rozpowszechnienia danego prymitywnego wytworu.

2. Argumentacja na podstawie szczególnego: reliktowego, peryferycznego lub podobnego występowania danego prymitywnego wytworu.

3. Argumentacja na podstawie występowania danego prymitywnego wytworu u północno-wschodnich i wschodnich fińskich sąsiadów Słowian.

Ad 1. Na podstawie ogólnego rozpowszechnienia danego prymitywnego wytworu można wnioskować o jego znajomości u Prasłowian. Dawne i szczególnie przydatne artefakty szerzyły się przez całe tysiąclecia, docierając do krańców Starego Świata, niekiedy nawet do Ameryki. Jako przykłady Moszyński podał: jamy łowieckie, sidła, słopce, klepce, samostrzały, ości rybackie, wędki na ryby, wiersze plecione z prętów, jazy rybackie, prymitywniejsze sieci. Nawet jeśli niektóre formy, zwłaszcza prostsze, jak jamy łowieckie, mogły pojawić się w kilku różnych miejscach niezależnie od siebie, to przecież ich dyfuzja na szerokich obszarach jest bezdyskusyjna (Moszyński, 1962: 25).

Ad 2. Po różnych mniej lub bardziej zapadłych okolicach Słowiańszczyzny występują – czy to jednorazowo, czy obficiej, ale w takim razie w zasięgach rozproszonych, wyspowych albo peryferycznych – różne typy wytworów, które na podstawie analizy typologicznej oraz charakteru ich zasięgów poza Słowiańszczyzną trzeba uznać u Słowian za przeżytkowe stadia rozwojowe innych typów dominujących dziś u tych ludów. Określiwszy w przybliżeniu za pomocą kombinowanej metody typologiczno-geograficznej ich względny wiek, można w wielu przypadkach przypisać je hipotetycznie lub z prawie całkowitą pewnością kulturze Prasłowian.

Autor wskazał jako przykłady: żarna nieckowate, które przetrwały na Kurpiowszczyźnie do XIX wieku, jeden z rodzajów poleskich prymitywnych krosien tkackich, lepienie przez kobiety garnków lub kloszy piekarskich do domowego użytku, bardzo prymitywne koła i piece piekarskie, które przetrwały u Słowian zarówno północnych, jak i południowych do prawie ostatnich czasów, i konkludował: „nie sposób nie przyjąć, że możemy tu mieć przed sobą resztki puścizny po kulturze Prasłowian" (Moszyński, 1962: 28).

Ad 3. Rozwój kultury Słowian od czasów wczesnego średniowiecza wiązał się z oddziaływaniem dwóch ośrodków starych cywilizacji – południowego, bizantyjskiego, oraz południowo-zachodniego, rzymskiego (wpływy tego ostatniego

78 „Prasłowianie to będzie dla nas, w tej tu mojej pracy, wielka grupa etniczna, złożona z szczepów czy plemion żyjących w bliskim kontakcie i używających wspólnego, jednego i tego samego prasłowiańskiego języka, rozpadającego się tylko na lokalne gwary" (Moszyński, 1962: 19). Nazwę tę Moszyński zarezerwował dla językowo-etnicznej grupy słowiańskiej bytującej w ciągu pierwszej połowy pierwszego tysiąclecia n.e. (do VI wieku), natomiast określenie „Protosłowianie" przypisał grupie bytującej „w okresie dawniejszym, liczonym od początku naszej ery wstecz, aż do chwili wyodrębnienia się Słowian spośród innych ludów indoeuropejskich" (Moszyński, 1962: 19).

dosięgały nas zresztą w znacznym stopniu za pośrednictwem Germanów). Finowie zachodni i zwłaszcza wschodni znajdowali się (podobnie jak Bałtowie) opodal od tych oddziaływań, dlatego ich kultura rozwijała się wolniej i do nieledwie ostatnich czasów przechowała między innymi wczesne stadia rozwojowe tych samych typów wytworów, tych samych stadiów technik itd., które stwierdzono u Słowian. A że podstawy gospodarcze u prawie wszystkich tych ludów, włącznie z północnymi Słowianami, oraz warunki geograficzne, w jakich one żyły, były do niedawna bardzo podobne, owe punkty styczne między ludową kulturą materialną Finów i Słowian są nadzwyczajnie liczne (Moszyński, 1962: 28–29).

Szczególnie wiele przykładów podanych przez badacza odnosi się do zbieractwa, łowiectwa, rybołówstwa i rolnictwa; poświęcił on wiele uwagi gospodarce wypaleniskowej z elementami kopieniactwa, prymitywnym narzędziom i roślinom uprawnym; pisał też o późnym pojawieniu się dwukołowego i nader prymitywnego wozu, częstym używaniu włóków i, nawet w porze letniej, sań (Moszyński, 1962: 29–37).

Moszyński przedstawił także wnioskowanie geograficzne w zakresie metody pomocniczej językoznawczej. W tym wypadku wyodrębnił również trzy rodzaje uzasadnień:

1. Argumentacja na podstawie tzw. prawidłowości kontynuantów prastarej nazwy danego prymitywnego wytworu, występujących w różnych słowiańskich językach.
2. Argumentacja na podstawie rozpowszechnienia apelatywu danego prymitywnego wytworu na północy i południu Słowiańszczyzny.
3. Argumentacja na podstawie obecności tzw. prapokrewnych odpowiedników słowiańskiej nazwy danego prymitywnego wytworu, występujących w innych językach indoeuropejskich. (Moszyński, 1962: 39–58).

Omówił ponadto „metodę pomocniczą historyczną" i „metodę pomocniczą archeologiczną", zaznaczając, że dopiero współpraca badaczy reprezentujących wszystkie cztery dyscypliny pozwoli na odtworzenie części kultury Prasłowian (Moszyński, 1962: 16). W drugiej części swojej pracy badacz przedstawił możliwości i wyniki w tym zakresie, koncentrując się na przykładach z dziedziny zbieractwa, rybołówstwa, łowiectwa, bartnictwa, hodowli zwierząt i rolnictwa.

* * *

Ekspansja Prasłowian, od początku średniowiecza Słowian, wniosła elementy prostszych kultur leśnych i przesyciła nimi dojrzalsze kultury rolnicze, aż po Łabę i Salę na zachodzie, wschodnie Alpy, a nawet Grecję i wyspy Morza Egejskiego na południu. Późniejsze zachodnie fale cywilizacyjne wypierały i niwelowały kulturę ukształtowaną w dobie ekspansji Prasłowian i Słowian.

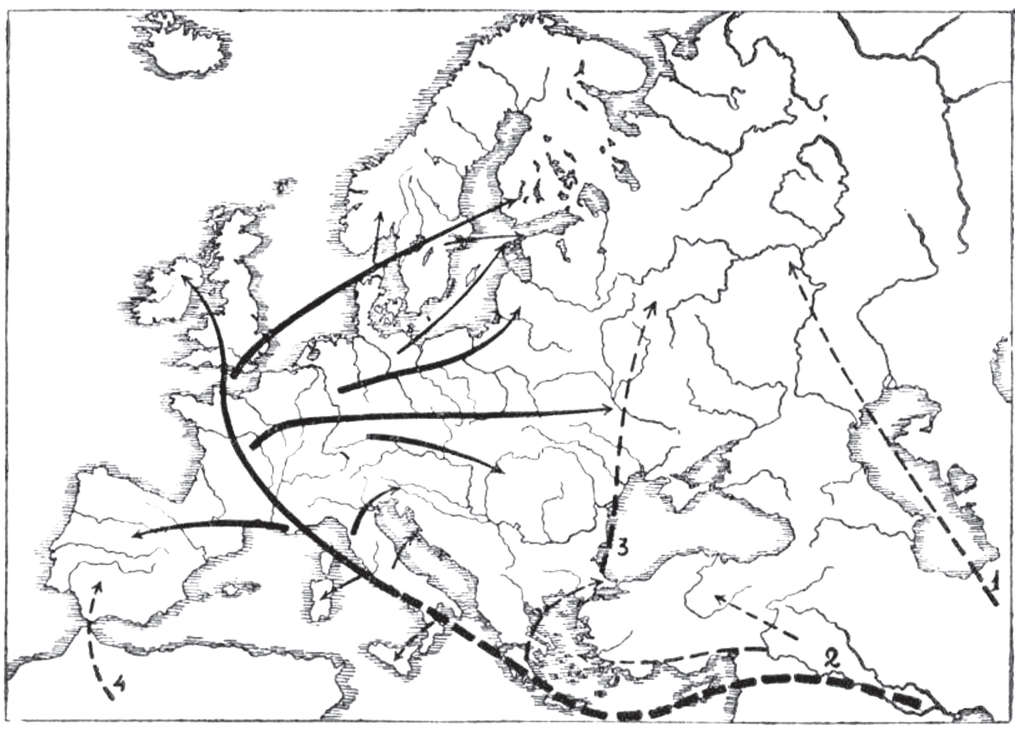
Tu należy przypomnieć, że w zachodniej Europie, najpierw celtyckiej, później rzymsko-germańskiej, dokonywały się istotne przemiany, które w końcu, po upadku Imperium Romanum i zaburzeniach doby wędrówek ludów, przyniosły odrodzenie się cywilizacji. Zapewne co najmniej od czasów karolińskich potężny prąd kulturowy płynął z wolna Wielką Niziną Europejską ku wschodowi; jeszcze w XIX i w pierwszej połowie XX wieku tereny Polski stanowiły czoło owego kulturowego nurtu. Ta modernizacyjna fala doprowadziła do niwelacji dawnej kultury w całej środkowej Europie, natomiast archaiczne przejawy przetrwały głównie na

północnych, północno-wschodnich, a także południowych kresach kontynentu[79]. Zwrócił na to uwagę Moszyński, który sformułował pojęcie zasięgu przerywanego adriatycko-bałtyckiego, charakteryzując go następująco:

> Zasięgi tego typu wkraczają wprawdzie niekiedy zatokowo lub wyspowo z krajów nadadriatyckich w głąb zachodniej lub środkowej Europy (np. na Węgry) albo z krajów nadbałtyckich w głąb północno-wschodniej Polski i wschodniej oraz środkowej Rosji; tworzą też czasem wyspy w Karpatach […], a niekiedy i drobne lub znaczne wyspy tu i ówdzie w Europie; niezmienną ich cechą jest jednak, że bardzo znaczne ich części lub nawet główne jądra przypadają, o ile do dziś wiadomo, z jednej strony nad Bałtykiem, z drugiej zaś strony – w krajach alpejskich i dynarskich. (Moszyński, 1929: 23; Moszyński, 1967: 36–37).

O tym, że elementy kulturowe występujące w tym zasięgu charakteryzują starsze stany kultury europejskiej, upewniają nas liczne przykłady podane przez autora.

Wspomniany prąd, który rozerwał Europę na dwie izolowane części – południową i północną, opisał Moszyński w artykule *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce* (Moszyński, 1938: 65–117)[80]; zob. mapa 1.4. Polska, usytuowana na wschodnim skraju tego prądu kulturowego, należy przez to do prowincji zachodniej (poza niewielką częścią północno-wschodnią). Informacje dotyczące tradycyjnej kultury jej mieszkańców ułatwiają zatem odtworzenie dawniejszych

Mapa 1.4. Kierunki zachodniego prądu kulturowego
Źródło: Moszyński, 1938a: 111b.

79 Na terenach nadczarnomorskich późniejsze najazdy ludów pasterskich długo jeszcze ograniczały wszelki rozwój kultury rolniczej.

80 Dysponuję nadbitką, podpisaną przez Moszyńskiego i opatrzoną datą: 1937 (*sic*!), z jego własnoręczną poprawką na stronie 113, u dołu: „płn.-zachodzie" zamienić na „płn.-wschodzie".

stanów kultury Europy. Mapy *Polskiego atlasu etnograficznego* i wcześniejszego *Atlasu kultury ludowej w Polsce* ukazują zachowanie archaizmów na terenach puszczańskich północnego-wschodu i częściowo na byłych obszarach Puszczy Karpackiej. Do spraw tych wrócimy w drugim rozdziale.

* * *

Możliwości wnioskowania na podstawie analizy geografii wytworów kulturowych przedstawiał nie tylko Moszyński. Próbę zorientowania się w zróżnicowaniu kulturowym środkowej Europy i jego wyjaśnienia podjął Tadeusz Wróblewski. W czasie gdy gromadził materiały do swej pracy (Wróblewski, 1964), były już opublikowane przedwojenne zeszyty AKLP, APV Karla Kaisera[81] i ADV, a z powojennych – atlas szwajcarski, pierwsze zeszyty atlasów: szwedzkiego, austriackiego i belgijsko-holenderskiego oraz zeszyt próbny PAE. Posiłkując się bogatą literaturą, w tym również archeologiczną i historyczną, zarysował rozwój i przemiany kultury w środkowej Europie.

> Bardzo wyraźny geograficzny podział środkowej Europy na trzy strefy bądź krainy o równoleżnikowym układzie zdaje się być bardziej widoczny i kontrastowy w zjawiskach kulturowych tego regionu niż łagodne i mniej uchwytne zróżnicowanie w kierunku od zachodu na wschód. Brak wyraźnych geograficznych granic na zachodzie i wschodzie uczynił z Europy Środkowej także przechodni pomost kulturowy, wiążący w sposób pośredni, przechodni, Europę Zachodnią częściowo nadatlantycką, częściowo śródziemnomorską ze Wschodnią kontynentalną i na poły stepową. Zasadniczy model ludowych kultur tego regionu, mimo adaptacji do nierównych klimatycznych i ekologicznych warunków miejscowych i krajowych, został tożsamy z zachodnio- i wschodnioeuropejskim. Zróżnicowania uzasadnione czynnikami geograficznymi występują tylko w niektórych składnikach, jak w budownictwie, odzieży, jadłach itp., a i to jako cechy drugorzędne i wtórne.
>
> Podkreślana tu wspólność bądź podobieństwo składników podstawowych w ludowych kulturach interesującego nas regionu nie jest więc rezultatem ich tożsamego lub podobnego uwarunkowania geograficznego. Powstały one w toku jego historii. Europa Środkowa jest bowiem odrębnym obszarem historyczno-kulturowym. (Wróblewski, 1964: 128–129).

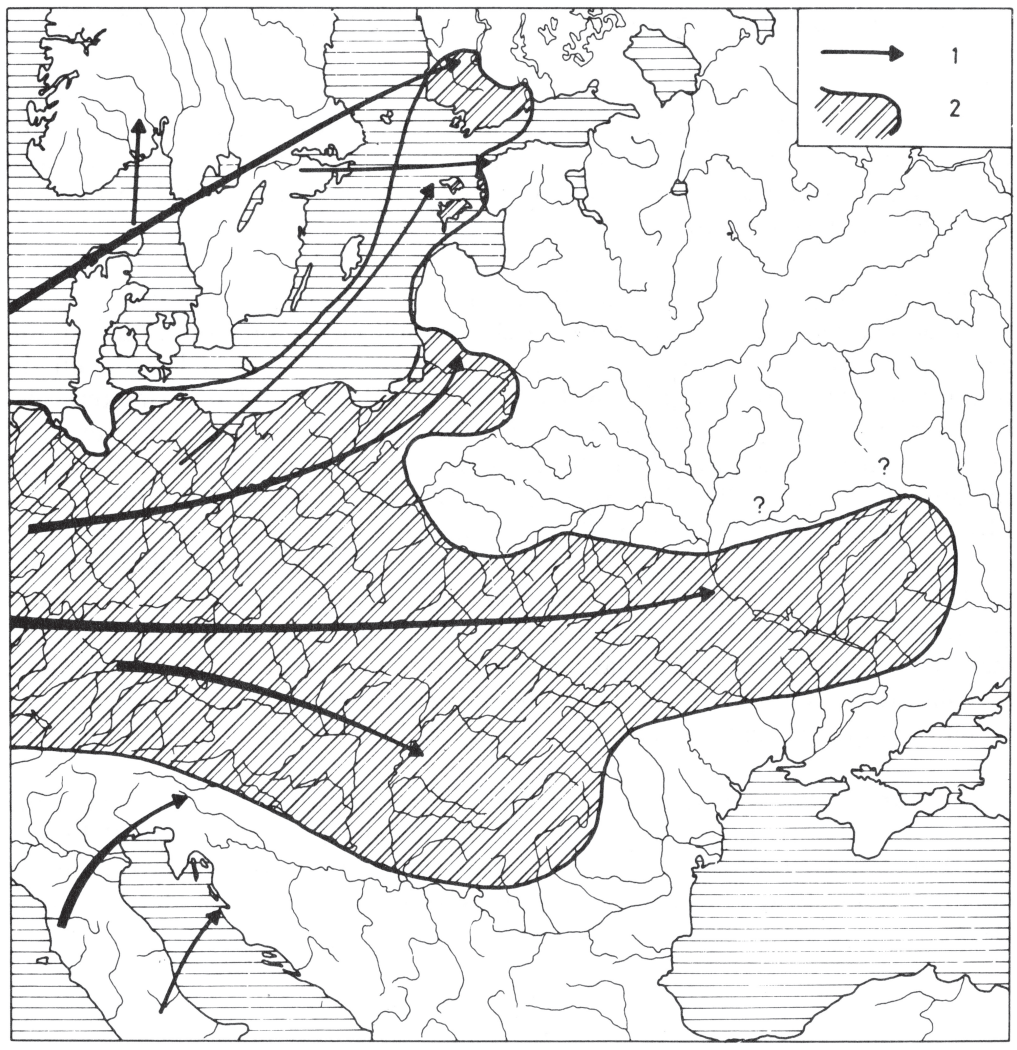
Zwróćmy uwagę, że wnioski, do których doszedł Wróblewski, pokrywają się z tym, co pisał Moszyński już w 1938 roku o prądzie kulturowym z zachodniej Europy. Prąd ten niósł z sobą między innymi ulepszone narzędzia do młocki (cepy kapicowe); zob. mapy 1.5 i 1.6. Należy się tu odwołać także do mapy narzędzi orackich w Europie opracowanej przez Branimira Bratanicia (Bratanić, 1960).

---

81 Zaskakujące jest, że autor nie znał AKLP ani APV, gdyż ich nie cytuje (*sic*!). Najpewniej nie znał również omówionej książki Moszyńskiego *O sposobach badania kultury materialnej Prasłowian* (1962). O *Atlasie* Moszyńskiego wspomniał dopiero w artykule opublikowanym dwa lata później, podając skrócony i niedokładny zapis bibliograficzny (Wróblewski, 1966: 433) i nie odwołując się do niego w tekście (*sic*!). Podobnie rzecz się ma z PAE; zeszyty 1 i 2 (1964 i 1965), które zostały dopisane przez redaktora „Ludu", nie były wykorzystane w prezentowanej tu pracy Wróblewskiego.

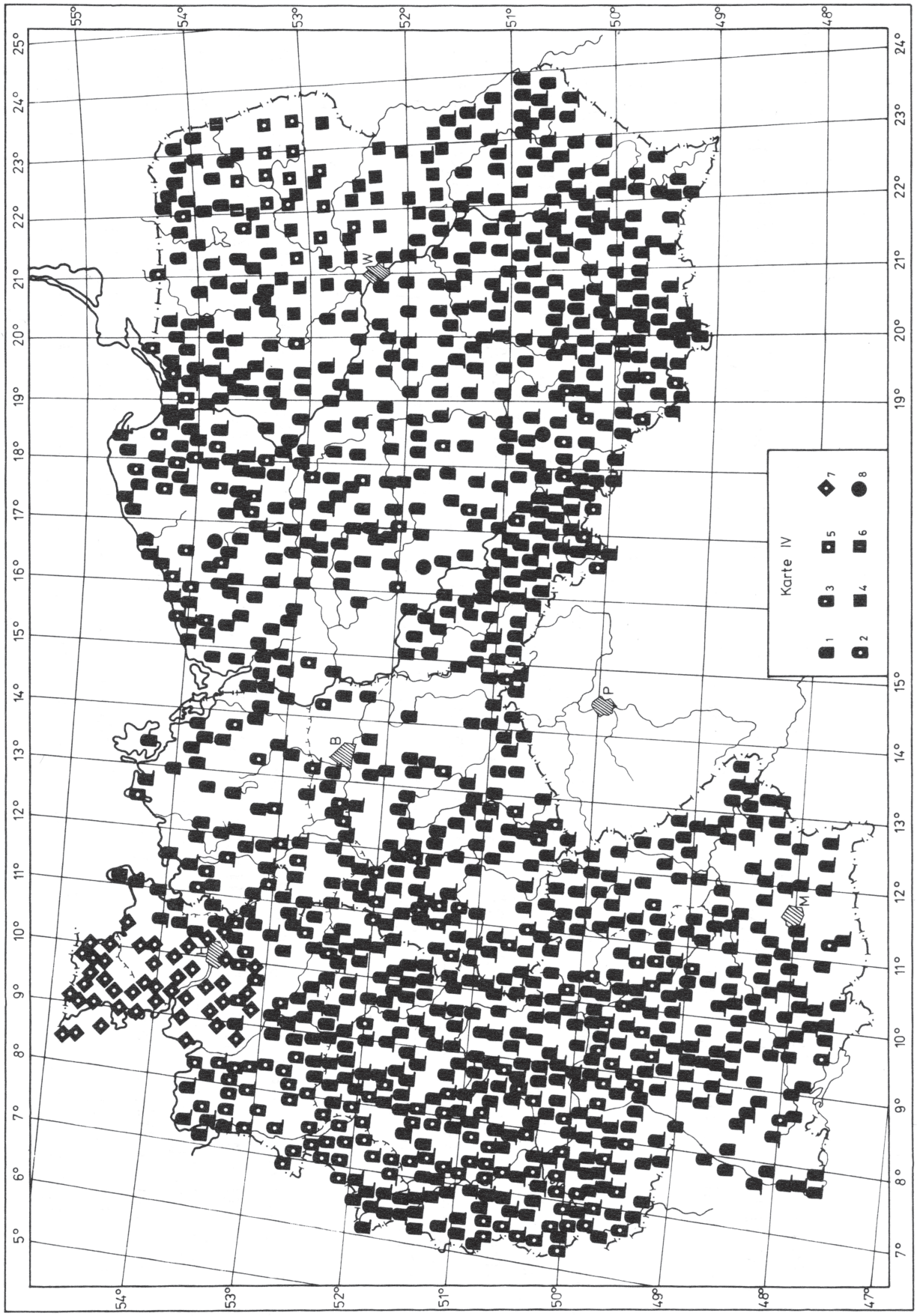
Odnotujmy tu jeszcze wypowiedzi innych autorów. Kończyły się one na postulatach, bez bliższego określenia sposobu postępowania badawczego. Maria Frankowska przypomniała spostrzeżenia holenderskiego badacza Jana de Vries, który już w 1938 pisał:

> […] każdy naród, stanowiąc sam w sobie odrębną jednostkę, jest jednocześnie cząstką większej całości, a zjawiska kulturowe nie zamykają się na obszarze jednego kraju, lecz niejednokrotnie sięgają daleko poza granice państwowe. Wobec tego zbadanie i zmapowanie jakiegoś zjawiska etnograficznego na terenie jednego kraju nie jest wystarczające. Dla pełnego jego zobrazowania i zrozumienia koniecznym staje się przeprowadzenie odpowiednich badań i prac kartograficznych w wielu innych krajach. Chcąc jednak udostępnić na terenie międzynarodowym zebrany materiał i wyniki badań, trzeba by było ujednostajnić metody prac, a przede wszystkim kartograficznych. (Frankowska, 1948: 149).

Mapa 1.5. Zachodni prąd kulturowy w środkowej i wschodniej Europie według mapy Moszyńskiego i zasięg cepów kapicowych według Kłodnickiego

Źródło: Kłodnicki, 1981a: 105; zob. też: Moszyński, 1938a: 111b.

Karte IV
1
2
3
4
5
6
7
8
W
B
P
M

Maria Frankowska, przyjmując sugestię Jana de Vries, konkludowała:

> […] kulturę własnego ludu zrozumieć można w pełni dopiero po poznaniu kultury ludów całego świata. W myśl tego założenia każde poszczególne zjawisko należy prześledzić na całym obszarze jego występowania, w światowej skali porównawczej. Dopiero ustalenie przestrzennego zasięgu takiego obiektu kulturowego, poznanie całokształtu jego właściwości, uchwycenie towarzyszących mu przejawów, związanie z warunkami środowiska, zrozumienie jego roli i znaczenia zarówno w danym kraju, gdzie przeprowadzone są badania, jak i w innych ośrodkach jego występowania, pozwoli wniknąć głębiej w jego istotę. (Frankowska, 1948: 152).

O założeniach, pracach i technikach kartograficznych ADV pisał wiele historyk Gerard Labuda, relacjonując ustalenia i praktyki twórców tego atlasu. Redaktorów interesował związek między określonymi zjawiskami kulturowymi a środowiskiem geograficznym, a więc właściwie podejście antropogeograficzne czy socjogeograficzne (Labuda, 1954: 814). Labuda nie ograniczył się do uwag typu *relata refero*; jako polihistor sformułował postulat „stosowania **metody historycznej,** tzn. rozpatrywania zjawisk etnograficznych na tle całokształtu rozwoju społecznego badanego obiektu etnograficznego", wyjaśniając:

> W odniesieniu do zadań atlasu etnograficznego ten sposób klasyfikowania zjawisk nazwiemy krótko **metodą historyczno-geograficzną**. *Atlas etnograficzny*, stanowiący realizację metody kartograficznej w odniesieniu do zjawisk etnograficznych, odzyska więc pełnię swej wartości mówiącej po przejściu do metody geograficzno-historycznej, która powiąże przestrzennie fakty etnograficzne z innymi faktami środowiska geograficznego i społecznego. (Labuda, 1954: 815).

Tak oto dane dotyczące kultury, zebrane w sposób systematyczny i na większym obszarze, pozwalają na tworzenie atlasów etnograficznych i zastosowanie metody geograficznej. Także i ona ma swoje ograniczenia – umożliwiając uchwycenie wędrówki w przestrzeni i w czasie, nie zawsze pozwala na uchwycenie zmienności badanych faktów kulturowych. Metoda ta jest błyskotliwa, ale nie posiada mechanizmu falsyfikacji. Dość wspomnieć, że wnioskowanie na podstawie danych z niewielkiego obszaru, na przykład ze środkowej Europy, może się różnić od studiów dotyczących tego samego zagadnienia czy artefaktu w odniesieniu do większego obszaru, na przykładach całej Europy czy Eurazji i Afryki razem wziętych; przy

---

Na stronie obok:

Mapa 1.6. Cepy w Europie Środkowej

1 – dwukapicowe; 2 – kapicowo-otworkowe; 3 – kapicowo-tulejkowe; 4 – dwugłówkowe; 5 – główkowo-otworkowe; 6 – główkowo-karbowe; 7 – grzybkowo-otworkowe*; 8 – dwuotworowe; na pierwszym miejscu podano zakończenie dzierżaka, na drugim – bijaka (według systematyki: Kłodnicki, Kłosek, Szymański, 1982).

* Systematyka cepów została opublikowana w języku niemieckim. *Nagel – Loch – Flegel* (w którym *Nagel* to żelazne zakończenie drzewca bijaka w kształcie odpowiedniej wielkości zakończenia gwoździa z łebkiem, przypominające grzybek) przełożono na „cep grzybkowo-otworkowy".

Źródło: Trojan, 1983: 223.

czym te drugie są bardziej wiarygodne, acz niesłychanie żmudne. Wnioski uzyskane za pomocą metody etnogeograficznej można i należy sprawdzać, posiłkując się metodą retrogresywną (zob. Kłodnicki, 1996, 2011). Jeśli zatem wyniki osiągnięte za pomocą obydwu metod są zgodne, to nieomal z pewnością możemy wnioskować o prawidłowym odtworzeniu genezy badanych zjawisk.

Metoda retrogresywna (retrospektywna)

Przekonanie, że różnorodne źródła, określone co do czasu i miejsca, mogą pochodzić z wcześniejszych okresów, stało się podstawą wnioskowania retrospektywnego (retrogresywnego). Metoda ta znana była we Francji co najmniej od lat dwudziestych XVIII wieku. Takie spojrzenie prezentował również Jan Potocki, u schyłku XVIII wieku; nie określił jednak precyzyjnych zasad posługiwania się metodą.

Według Tadeusza Wojciechowskiego Potocki w swoich publikacjach stosował wskazaną metodę w znikomym stopniu, nadto nakłady książek tego historyka i podróżnika były niewielkie, co w sumie sprawiło, że sam pomysł nie przebił się do świadomości polskich badaczy, wówczas zresztą nielicznych. Dominująca w historiografii polskiej metoda progresywna im wystarczała. W ślad za Potockim poszedł tylko Wawrzyniec Surowiecki (Surowiecki, 1824).

Wiele lat później metodą retrospektywną zainteresował się Wojciechowski, który podjął się próby wyjaśnienia lokalizacji Chrobacji, wspomnianej przez Konstantyna Porfirogenetę w połowie X wieku (Wojciechowski, 1873).

Metodą retrogresywną w ramach stworzonej przez siebie metody integralnej (w swoich studiach historyczno-etnologicznych) posługiwał się Kazimierz Dobrowolski (Kutrzeba-Pojnarowa, 1981: 21). Z wnioskowaniem tego typu spotykamy się też w pracach późniejszych historyków. Gerard Labuda, formułując *Kilka uwag o zadaniach Polskiego atlasu etnograficznego*, określił możliwości i potrzeby stosowania metody retrogresywnej, wskazując między innymi „stosunki etnograficzne":

> Z praktyki badawczej wiemy, że w okresie ostatnim (XIX–XX w.) najczęściej stosowana jest **metoda progresywna**; bogactwo materiału tego właśnie okresu jest tak duże, że badacz potrafi w punkcie wyjściowym stworzyć sobie taką podstawę w zakresie stosunków geograficznych czy etnograficznych, która progresywnie pozwala mu nakreślić całokształt zmian zaszłych w przedmiocie badanym aż do naszych czasów. Tymczasem dla okresu wyprzedzającego (przed XIX w.) dominującą rolę w badaniu odgrywa **metoda retrogresywna**. Mianowicie na podstawie obrazu zrekonstruowanego przez nas dla przełomu XIX wieku cofamy się wstecz, przetwarzając obraz tylko o tyle, o ile pozwalają na to źródła pisane, które – im dalej wstecz, tym gorzej się dzieje – przestają dopisywać ilościowo, a z reguły niedomagają pod względem ścisłości opisu. Utwierdza nas jednak w słuszności tego postępowania fakt, że dynamika przemian kulturowych w okresie feudalizmu była znacznie mniejsza niż w okresie kapitalizmu; tym samym stopień błędu w rekonstrukcji zmniejsza się. Dla zjawisk kultury materialnej ponowne nawiązanie odnajdujemy najczęściej dopiero na gruncie archeologii. Na odcinku badanym przez archeologię do głosu dochodzi ponownie metoda progresywna, którą możemy tutaj naprzemian stosować z metodą retrogresywną.

> Bogactwo znalezisk jest tu duże i jeszcze ciągle w stadium dalszego narastania, co umożliwia wzajemną kontrolę rekonstrukcji osiąganych to jedną, to drugą drogą. (Labuda, 1954: 819).

Metodolog historii Jerzy Topolski podkreślił, że metoda ta ma charakter interdyscyplinarny i wymaga sięgania do różnego rodzaju źródeł, co utrudnia sprawne posługiwanie się nią:

> Ujmując rzecz ogólnie, [stosujemy ją] wszędzie tam, gdzie wiedząc o procesie zanikania pewnych zjawisk możemy sądzić, że zaobserwowany w źródłach dla pewnego okresu ich stan obrazuje jakąś „część" stanu wcześniejszego. (Topolski, 1984: 397–398).

To założenie jest punktem wyjścia do badań retrospektywnych.

W dużo mniejszym stopniu metoda retrogresywna przyciągała uwagę etnologów. W 1953 roku Józef Gajek wygłosił odczyt *Metoda retrogresywna w etnografii polskiej*, który w następnym roku opublikował (Gajek, 1954). Przypomniał tym samym etnografom i etnologom o tkwiących w tej metodzie możliwościach badawczych, ale zabrakło w artykule sformułowanych zasad, które umożliwiłyby jej zastosowanie[82].

W artykule *Na marginesie dyskusji o Polskim Atlasie Etnograficznym* Moszyński wspominał, że metoda ta w naszej dyscyplinie ma długą tradycję, sięgającą co najmniej czasów Josepha François Lafitau[83]:

> Od dawna już w […] etnologii, wychodząc od tego, co stwierdzano aktualnie, cofano się do tego, co było dawniej i jeszcze dawniej, i w odwrotnym szyku rekonstruowano zmiany badanych wytworów czy ich zespołów, by później ten szyk odwrócić. W ten sposób, jeśliby chodziło, powiedzmy, o ludowe narzędzia pracy u Słowian, cofaliśmy się na przykład na podstawie różnych wskazówek od siekiery do topora i ciosły; od tych ostatnich do samej tylko ciosły i później, wracając do niej, rekonstruowaliśmy kolejność pojawiania się u dawnych słowiańskich ludów ciosły, topora i siekiery. (Moszyński, 1956: 502).

O przydatności opisywanego tu sposobu pracy, w nawiązaniu do metody etnogeograficznej, wypowiedział się Jaroslav Kramařík w artykule *O některých problémech etnokartografického studia a jejich významu pro národopisnou práci v ČSSR*:

> […] rozprzestrzenianie się danego zjawiska lub zjawisk przedstawionych na mapie jest zawsze spowodowane konkretnymi procesami wewnętrznymi i zewnętrznymi, jednak jest to zawsze zilustrowane w sposób schematyczny, w przypadku mapy synchronicznej przedstawia określoną cezurę czasową – mapa synchroniczna

82 Gajek wspominał o metodzie „wstecznej", czyli „odwrotnej" (retrogresywnej), także w artykule *Z historie etnokartografie v Poľsku* (Gajek, 1974, s. 363–364). Pisał mianowicie, że wnioskowanie wsteczne jest możliwe: „[…] na podstawie: materiału, form badanych zjawisk, reliktów, przeżytków, charakteru zasięgu poszczególnych form – a dalej powiązań zależnych od innych faktów kulturowych. Innymi słowami – interpretacja poszczególnych skartowań, a także ich zespołów – otwiera drogę do wnioskowania diachronicznego" (Gajek, 1974, s. 364; artykuł został opublikowany po słowacku, cytowany tu fragment pochodzi z zachowanego maszynopisu Gajka w języku polskim – w archiwum Zygmunta Kłodnickiego).

83 Chodzi tu zapewne o dzieło *Mœurs des sauvages américains comparées aux mœurs des premiers temps*, które Lafitau opublikował po raz pierwszy w Paryżu w 1723 roku.

> służy głównie jako epistemologiczny punkt wyjścia od faktów dobrze znanych lub najlepiej poznanych do rzeczy mniej znanych czy nieznanych. W tym tkwi jej wartość badawcza jeżeli chodzi o zrozumienie dynamiki zjawisk[84]. (Kramařík, 1968: 11).

Do sprawy tej wrócił raz jeszcze Gajek:

> Etnograf może jedynie sięgać w najpomyślniejszych sytuacjach do początków XIX wieku, a nawet tylko do połowy tego wieku, gdyż starsze źródła etnograficzne prawie nie istnieją, ale i te starsze, fragmentaryczne informacje o kulturze ludowej zawarte w źródłach historycznych mają dużą wartość w interpretacjach retrogresywnych. […] Możliwość retrogresywnych wniosków stanowi rdzeń historycznych zadań kartografii etnograficznej, jak i etnografii w ogólności. (Gajek, 1976: 144).

Zapewne brak wskazówek metodycznych sprawił, że mimo upływu następnych kilkudziesięciu lat etnologowie nie próbowali wcielić tych propozycji badawczych na szerszą skalę. Przed kilkunastu laty Kłodnicki podjął próbę zdefiniowania reguł postępowania badawczego w obrębie metody retrospektywnej i wykorzystał ją w rozprawie etnologicznej (Kłodnicki, 1992: 28–29)[85]. Są one opracowane dla etnologów i dotyczą artefaktów, tj. przejawów kultury materialnej, choć mogą znaleźć zastosowanie w analizie zjawisk z zakresu kultury społecznej i duchowej. Zostały tu one przytoczone z nieznacznymi zmianami[86]:

1. Zastosowanie zasady zgodności zasięgów elementów kulturowych: Odnalezienie przez archeologów w warstwach średniowiecznych artefaktu, znanego również z badań etnograficznych na tym samym mniej więcej obszarze, pozwala wnioskować, że dane narzędzie czy urządzenie było tu znane także w dobie nowożytnej, tj. przed udokumentowaniem artefaktu przez etnografów czy ludoznawców. Zasada *mutatis mutandis* odnosi się także do źródeł historycznych pisanych i ikonograficznych, jeśli te pozwalają stwierdzić występowanie określonego artefaktu w danej okolicy, w której etnograf udokumentował używanie tego narzędzia czy urządzenia w XX czy nawet XXI wieku.

2. Zastosowanie zasady zgodności zasięgów apelatywów: Jeśli etymologicznie bliskie lub tożsame nazwy znane z dawniejszych dokumentów historycznych oraz ze słownictwa gwarowego z XX wieku pochodzą z tego samego obszaru, to bliżej nieokreślone narzędzie czy urządzenie wzmiankowane w źródle pisanym prawdopodobnie jest tożsame ze swym określonym gwarowo odpowiednikiem i było w użyciu w okresie dzielącym wzmiankę ze źródła historycznego i ze źródła etnograficznego. Warunkiem posłużenia się tą zasadą jest jednoznaczność konotacji nazwy gwarowej na obszarze badanym w XX wieku.

---

84 Przeł. A. Pieńczak.

85 Do tych spraw badacz wracał jeszcze parę razy; zob. Kłodnicki, 1999: 47– 57; Kłodnicki, 2000: 84– 92; Kłodnicki, 2001b.

86 W tej postaci Kłodnicki przedstawił je na konferencji poświęconej Janowi Potockiemu w grudniu 2015 na Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (rozprawa przyjęta do druku w przygotowywanym tomie pokonferencyjnym).

3. Wymóg posługiwania się terminami systematycznymi (klasyfikacyjnymi) o jasnej, ściśle zdefiniowanej konotacji.

4. Dodatkowo posiłkowanie się powszechnie znaną zasadą kontekstu kulturowego: Stanowisko archeologiczne, źródło pisane lub ikonograficzne, w którym zostaje znaleziony dany artefakt czy nazwa, niekiedy pozwala, przynajmniej częściowo, określić funkcję badanego artefaktu, czasem także wnioskować o kształcie, rozmiarach, a nawet o okolicznościach i sposobie posługiwania się danym narzędziem czy urządzeniem.

5. Ograniczenie: Metodę retrospektywną można stosować tylko w analizie dotyczącej obszarów i okresów, w przypadku których stwierdzono ciągłość osadniczą i kulturową.

Prezentowane reguły przez niektórych badaczy były intuicyjnie już od dawna stosowane. Wydaje się, że nowością jest tylko wprowadzenie warunku jednoznaczności nazwy gwarowej na badanym obszarze dotyczącego zasady zgodności zasięgów apelatywów oraz sformułowanie wymogu posługiwania się ścisłymi określeniami systematycznymi (klasyfikacyjnymi), tu omówionymi w punktach 2 i 3. Należy także pamiętać, że analizy zgodne z zaproponowanymi regułami nie pozwalają uchwycić zmienności badanych artefaktów, a jedynie ciągłość kulturową.

Dodajmy jeszcze, że metoda retrospektywna jest stosowana również przez folklorystów. W 2014 roku ukazała się książka *New Focus on Retrospective Methods*, pod redakcją Eldara Heidego i Karen Bek-Pedersen (*New Focus*…, 2014).

Formułując po raz pierwszy zasady stosowania tej metody, Kłodnicki przedstawił analizę posługiwania się na ziemiach polskich wierszą – narzędziem do połowu ryb:

> Jako przykład stosowania metody retrogresywnej może posłużyć próba odpowiedzi na pytanie o dawność wierszy sercowej w dorzeczu Wisły i Odry. Jeszcze w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w. narzędziem tym posługiwano się często na znacznych obszarach Polski. […] W dorzeczu Wisły, wyjąwszy tylko jej górny bieg i górskie części jej karpackich dopływów, nazywano je *wierszami*, *wieraszkami* i podobnie. Zwróćmy także uwagę na jednoznaczność tej nazwy; określa się nią wyłącznie interesujące nas narzędzia rybackie. To i zwarty zasięg tego apelatywu w dorzeczu Wisły pozwala nam przypuszczać, że nazwy tego typu, spotykane w źródłach historycznych pochodzących z tego samego obszaru od co najmniej 1380 r., oznaczają również wiersze sercowe (zasada zgodności zasięgów apelatywów).
>
> Szczątki wierszy znaleziono także na wczesnośredniowiecznych stanowiskach archeologicznych w Opolu i w Gdańsku, a bardzo dokładny rysunek wierszy sercowej u M. Schubarta *Principatus Silesiae Oelsnensis* wydanej w r. 1738. […] Analiza tego rysunku według zasady kontekstu upewnia nas, że chodzi tu o wierszę – narzędzie rybackie. Zestawienie tych danych z informacją o występowaniu wierszy w dorzeczu Wisły i Odry w XX w. pozwala posłużyć się zasadą zgodności zasięgów desygnatów. Zatem posłużenie się metodą retrogresywną pozwoliło nam stwierdzić chronologię tego narzędzia na ziemiach Polski; niewątpliwie posługiwano się wierszą od co najmniej połowy średniowiecza
>
> Trafność powyższego wniosku można skontrolować metodą etnogeograficzną, a więc posługując się wyłącznie danymi etnograficznymi. Otóż na wielkich obszarach Europy (A. Haberlandt, 1926: 326), w tym także na Słowiańszczyźnie, do początków XX w., a w niektórych okolicach jeszcze do niedawna, łowiono ryby wierszami sercowymi. Ogromny zasięg tego prymitywnego wytworu kulturowego świadczy o jego dawności. „Także nazwa wierszy – pisał K. Moszyński

> (1929: 79) – jest ogólnosłowiańska[87]. Mamy tu więc przed sobą narzędzie rybackie niezawodnie znane Słowianom już w zamierzchłej przeszłości". (Kłodnicki, 1992: 29).

Jak widać wniosek uzyskany wcześniej metodą retrogresywną potwierdził się (Kłodnicki, 1992: 29)[88].

Metoda retrogresywna przynosi wartościowe rezultaty w historii, etnologii i folklorystyce; jej elementy widzimy również w pracach archeologów wyjaśniających różne kwestie metodą tzw. analogii etnograficznych. Pozostaje zwrócić uwagę na konieczność ostrożnego, krytycznego stosowania metody retrospektywnej (retrogresywnej) i szukania potwierdzenia wniosków innymi sposobami. Jeśli wyniki uzyskane za pomocą metody etnogeograficznej oraz metody retrospektywnej są zgodne, wówczas nieomal z pewnością, jak to wskazano, możemy wnioskować o prawidłowym odtworzeniu genezy badanych faktów kulturowych.

---

87 Dobitnie potwierdził to Moszyński w pracy: Moszyński, 1962: 162.

88 Tamże odsyłacze do map, ilustracji i do literatury.

Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej

Zainteresowanie tradycyjną kulturą wsi polskiej w naturalny sposób doprowadziło do pytania o jej genezę[1]. Zagadnienie to interesowało szczególnie badaczy posługujących się metodą etnogeograficzną. Porównując mapy *Atlasu kultury ludowej w Polsce* lub *Polskiego atlasu etnograficznego*, stwierdzamy, że obszary występowania przedstawionych na nich faktów kulturowych są – w mniejszym lub większym stopniu – odmienne, co stanowi o różnorodności i strukturze kulturowej (specyfice) polskiego obszaru etnicznego. Skupienie uwagi wyłącznie na zróżnicowaniu kulturowym Polski wprawdzie ogranicza możliwości badawcze, ale pozwala na naszkicowanie procesu jego kształtowania się w ostatnich wiekach[2]. Szczególnie wyraźne są zapożyczenia z zachodu Europy; trwały one zapewne od dawna, ale najbardziej widoczne są te najpóźniejsze.

Zapożyczenia kulturowe z obszarów niemieckich

Pewna odrębność, charakteryzująca Górny Śląsk, Wielkopolskę i Pomorze Nadwiślańskie, w odróżnieniu od pozostałych terytoriów polskich, jest wynikiem

1 Jedną z najpełniejszych odpowiedzi udzielił Kazimierz Dobrowolski. Zaznaczmy, że autor nie podjął próby analizy, lecz uogólnił wcześniejsze wypowiedzi wielu autorów. Według Dobrowolskiego, analiza kultury chłopskiej w XIX i XX wieku pozwala wskazać pięć podstawowych zespołów elementów kulturowych: „1) Zespół archaiczny, który sięga starszych epok aż do początków kolonizacji na prawie niemieckim na ziemiach polskich; 2) zespół przejęty bezpośrednio z kultury klas feudalnych i kultury miast; 3) zespół elementów obcych, które przeniknęły do kultury ludowej w czasach historycznych wskutek imigracji fal obcoetnicznych (niemieckiej, rumuńsko-bałkańskiej, ruskiej, holenderskiej itp.), z biegiem czasu spolonizowanych; 4) zespół elementów obcych, przejętych przez zetknięcie się z kulturami obcymi drogą styczności na pograniczach etnicznych oraz migracji czasowych (od XV w. do Niemiec, od XVII co najmniej na Węgry, w XIX i XX w. kontynentalnych i zamorskich); 5) zespół najważniejszy elementów własnych powstałych w czasach historycznych" (Dobrowolski, Woźniak, 1976: 64).

2 Sięganie w głąb czasu wymaga studiów szerszych, obejmujących większe obszary aniżeli te uwzględniane w poszczególnych atlasach etnograficznych.

wpływów głównie wschodnio-niemieckich, niosących udoskonalone lub nowsze wytwory kulturowe, którym towarzyszyło zarzucanie form starych, trwających dłużej w głębi Polski[3]. Upowszechnianie się w Wielkopolsce konstrukcji budowlanej, w której wolne przestrzenie między słupami, belkami i zastrzałami wypełnione są cegłami, czyli tzw. muru pruskiego, jawnie wskazuje na jej niemieckie (pruskie) pochodzenie. W niektórych miejscowościach, zwłaszcza na skraju zasięgu, etnografowie w latach pięćdziesiątych XX wieku dokumentowali upowszechnianie się tej techniki za pamięci starszych informatorów[4]. Ekspansja muru pruskiego została zahamowana przez upowszechnienie się konstrukcji z cegieł.

Spójrzmy na mapę dużych koszy donicowatych z dwoma uchami, których zasięg, obejmujący zachodnią i środkową Polskę, uchwycono w wyniku badań terenowych w latach sześćdziesiątych XX wieku (zob. *Polski*…, 1974: m. 281, oprac. Z. Kłodnicki). Na obszarach na zachód od środkowej Wisły kosze te są pospolite, zajmując obszar zwarty, a mieszkańcy już nie pamiętają czasu, kiedy weszły w użycie; niemieckie pochodzenie zdradza nazwa – *kipa*. Natomiast ekspansję tego typu koszy ku wschodowi, już pod słowiańską nazwą *kosz*, pamiętają najstarsi informatorzy, a występowanie ich na wschód od środkowej Wisły ma charakter rozproszony. Podobny przykład stanowią naramienne nosidła, za pomocą których noszono wodę w klepkowych konwiach. Od zachodu upowszechniały się nosidła nieckowatego kształtu – o niemieckiego pochodzenia nazwie *szońdy*, natomiast na wschodzie i południowym wschodzie Polski posługiwano się nosidłami drążkowatymi, określanymi wieloma różnymi nazwami[5].

Podobnie kształtują się zasięgi niektórych innych zjawisk kulturowych; należy sądzić, że mamy tu do czynienia z formami zapożyczonymi w poprzednich wiekach z zachodu, upowszechniającymi się z czasem ku wschodowi. Możliwe jest więc wnioskowanie na temat **chronologii względnej**, tj. czasu zmian lub też pojawiania się form nowych i zaniku starych.

Kwestia polsko-niemieckiego pogranicza etnograficznego

Jak wygląda sytuacja na pograniczach etnicznych? Ich istnienie jest bezdyskusyjne, ale wyznaczanie takich obszarów na podstawie kultur stykających się z sobą grup – co najmniej ryzykowne. Przypuszczano, że na mapach etnograficznych dadzą się odczytać pogranicza etniczne; zakładano mianowicie, że polską (słowiańską) grupę etniczną charakteryzowała kultura odmienna od niemieckiej (germańskiej),

3 Historycy i archeologowie zauważyli, że w drugiej połowie średniowiecza owe wpływy docierały do Czech, a stąd, przez Kotlinę Kłodzką, na Śląsk i w głąb Polski. Inny ważny szlak kulturowy, ze środkowych Niemiec bezpośrednio do Polski, wraz z osadnikami, przybywającymi w drugiej połowie średniowiecza, biegł przez Śląsk. W tym samym mniej więcej czasie istotną rolę odgrywał szlak nadbałtycki; na tym obszarze ekspansja kulturowa i kolonizacyjna doprowadziła do germanizacji Pomorza Zachodniego i częściowo Nadwiślańskiego oraz Warmii i Mazur.

4 Mapa 195: *Budynki o konstrukcji ryglowej*, oprac. J. Gajek, Z. Kłodnicki (*Polski*…, 1971). Dyskusyjne wydaje się potraktowanie jako ryglowych niektórych domów w Lubelskiem (zob. Staszczak, 1963).

5 Mapa 241: *Nazwy nosideł*, oprac. Z. Kłodnicki (*Polski*…, 1971).

co umożliwiało zarysowanie pogranicza etnicznego. Założenie to legło u podstaw omówionych w dalszej części rozdziału prac Tadeusza Wróblewskiego, Janusza Bohdanowicza i Zofii Staszczak.

Trzeba podkreślić, że wspomniane prace, powstałe w drugiej połowie XX wieku, charakteryzuje wybiórcze posiłkowanie się mapami – autorzy szukali takich zasięgów lub obszarów kulturowych, które mogły wspierać ich założenia. Na ogół brano pod uwagę stosunkowo niewielką część dorobku kartograficznego. Nikt nie pokusił się odpowiedzieć na pytanie, jak się mają pozostałe mapy do formułowanych przypuszczeń o pograniczach lub obszarach postplemiennych.

Rozważmy problem polsko-niemieckiego pogranicza etnograficznego na podstawie publikacji dotyczących tego zagadnienia.

Już Karl Kaiser zastanawiał się, czy na mapach *Atlas der Pommerschen Volkskunde* można znaleźć kulturowe elementy pochodzenia słowiańskiego. Praca nad APV i świetna znajomość ludowej kultury Pomorza doprowadziły go do wniosku, że niekoniecznie wszystkie zjawiska charakterystyczne dla obszarów skolonizowanych przez Niemców, a nie mające swoich odpowiedników w głębi Niemiec, są słowiańskie (Kaiser, 1936b: 306).

W 1966 roku Tadeusz Wróblewski opublikował w „Ludzie" artykuł pod znamiennym tytułem *Pogranicze polsko-niemieckie w świetle materiałów etnograficznych*. Autor, uznając za pogranicze strefę o szerokości przeciętnie 350 km, w której w ciągu tysiąca lat „polsko-niemiecka granica językowa i polityczna ulegała przesunięciom i wahaniom" (Wróblewski, 1966: 431), nie miał wątpliwości, gdy pisał:

> Od ponad tysiąca lat na tym obszarze stykały się grupy etniczne, należące do dwóch różnych pod względem językowym i kulturowym zespołów: słowiańskiego i germańskiego. Przedstawiciele każdego z nich wnieśli na ten obszar pewną ilość odrębnych, sobie właściwych składników kulturowych. W toku długotrwałych kontaktów kulturowych zachodziły procesy, w których albo jedne składniki wypierały inne, albo w rezultacie skojarzeń powstawały formy mieszane, albo też obok siebie równolegle trwały formy należące do jednego wzgl. drugiego zespołu etnograficznego. (Wróblewski, 1966: 432).

Jednak założenie, że wymienione tu grupy etniczne od ponad tysiąca lat różniły się pod względem kulturowym, w żaden sposób nie jest uzasadnione[6]. Znamienne jest podsumowanie Wróblewskiego:

> Liczba poznanych dotąd przestrzennych zasięgów etnograficznych w omawianej tu strefie [pogranicznej] jest jeszcze nieduża i dość daleka od wyczerpania całej skali wchodzących w rachubę faktów kulturowych. Przyznać wszakże musimy, że wśród tych [zasięgów, faktów], które już poznaliśmy, nie znaleźliśmy takiego, którego granica w strefie tej mogłaby – w sposób wątpliwości lub zastrzeżeń nie budzący – być wykładnikiem etnohistorycznej granicy polskiej względnie niemieckiej[7]. (Wróblewski, 1966: 464).

6 We wspomnianym artykule autor zamieścił syntetyczne mapy: *Zasięgi, w przybliżeniu zbieżne, zach*[*odniej*] *części pogranicza polsko-niemieckiego* (m. 1) i *Strefa występowania okólnic i owalnic na tle obszaru ulicówek* (m. 2).

7 Także Staszczak pisała o „braku możliwości sformułowania etnograficznych argumentów wskazujących jednoznacznie na powiązanie jakichś wytworów kultury z jednym tylko narodem" (Staszczak, 1978: 4).

W tym samym tomie „Ludu" Bohdanowicz, szukając analogii słowiańskich i odrębności kulturowych Pomorza Zachodniego w świetle atlasowych opracowań etnograficznych, sformułował pytanie – „w jakim stopniu [różnice kulturowe] są odbiciem dawnych procesów etnogenetycznych?"[8] (Bohdanowicz, 1966: 526).

> Pragnąłem w tym artykule wskazać na istniejące niewątpliwie powiązania kulturowe pomiędzy Pomorzem [Zachodnim] a innymi regionami Polski oraz na istniejące zjawiska kulturowe, które odcinają Pomorze od Niemiec. Zakładam przy tym, że pozostałe fakty potwierdzone na Pomorzu [Zachodnim] zostały przeniesione przez osadnictwo niemieckie, idące z zachodu i południa[9]. Należy sądzić, że zjawiska o podobnym przebiegu – nietypowe dla obszaru niemieckiego, są starszą warstwą, która zachowała się po zniemczonych słowiańskich Pomorzanach; pozostaje pytanie – na które nie zawsze łatwo jest odpowiedzieć w świetle samych skartowań – czy i o ile ta właśnie grupa faktów znajduje swoje odpowiedniki na Kaszubach, Kujawach, Krajnie, Wielkopolsce i ewentualnie w innych regionach. (Bohdanowicz, 1966: 528–529).

Próbę odnalezienia na mapach *Atlas der deutschen Volkskunde* „elementów kultury związanych z tradycjami słowiańskimi" podjęła później Zofia Staszczak:

> Do rozważań wybrano te spośród map, a ściślej te elementy kulturowe, które w świetle map ADV występują na terenie całej lub części Polski zachodniej [w granicach po II wojnie światowej], a posiadają nawiązania do pozostałych terenów polskich i słowiańskich, zaś na zachód sięgają co najwyżej na obszary dawnego osadnictwa słowiańskiego. (Staszczak, 1978: 11).

Przypomnieć jednak należy, że osadnictwo słowiańskie w dorzeczu Łaby i Odry w pierwszej połowie średniowiecza w różny sposób mieszało się z germańskim. Czas jego kształtowania się badacze określają różnie, to samo dotyczy granic, które przesuwają niekiedy poza Łabę i Salę[10]. Skąd jednak pewność lub choćby przypuszczenie, że wyodrębnione przez Staszczak fakty etnograficzne wiązały się w przeszłości z osadnictwem słowiańskim? To, że na początku XX wieku zachowały się na byłych

---

8 Odnosząc się głównie do map *Atlas der deutschen Volkskunde* (w bardzo niewielkim stopniu posłużył się mapami *Atlas der Pommerschen Volkskunde*, na szczęście mapy te zostały oparte na materiałach zgromadzonych, a następnie opublikowanych w ADV), na pierwszych pięciu mapach Bohdanowicz przedstawił 23 fakty kulturowe, w tym także nazwy gwarowe, „wyodrębniające ziemie o podłożu etnicznym słowiańskim od innych obszarów objętych skartowaniami ADV" (m. 1) oraz te, „które wyodrębniają Pomorze [Zachodnie] na kartach ADV" (m. 2–4b). Na dwóch następnych mapach uwzględnił pięć faktów kulturowych „wskazujących na powiązanie kulturowe Pomorza [Zachodniego] z pozostałą częścią Polski". Na kolejnych mapach (m. 7–9) przedstawił „niektóre wierzenia i zwyczaje [i nazwy], wyodrębniające ziemie o podłożu etnicznym słowiańskim od innych obszarów, objętych skartowaniami ADV" (12 zasięgów). Na ostatnich czterech mapach (m. 10–13) ukazał „występowanie tych zjawisk na Pomorzu [Zachodnim], które w świetle niemieckich opracowań atlasowych są specyficzne dla tego regionu" (15 zasięgów). W sumie autor uwzględnił obszary występowania 55 faktów kulturowych ilustrujących jego przedstawione tu wcześniej założenia (Bohdanowicz, 1966).

9 Pod tym ostatnim zdaniem podpisałby się także Kaiser (Kaiser, 1936b: 306–307).

10 Na ten temat zob. Łowmiański, 1967: 195 i nast. (autorka nie nawiązała jednak do tej pracy). Po kilku wiekach następuje ekspansja, często już zgermanizowanej, ludności z dorzecza Łaby ku wschodowi.

obszarach słowiańskich, nie znaczy, że wcześniej nie zajmowały większych obszarów (autorka nie przeprowadziła kwerendy w zakresie opracowań dotyczących dawnej kultury obszaru Niemiec i zachodniej Słowiańszczyzny!)[11].

Zdaniem Staszczak podobnie można by rozpatrywać „nasilenie występowania elementów kultury niemieckiej w polskiej kulturze ludowej", jednak „nie jest [to] na razie w pełni wykonalne, chociaż z pewnością byłoby pożądane". Dalej autorka zastrzegała, że „w wyniku niemieckiego parcia na wschód w zachodniej Polsce uległ zatarciu szereg elementów kultury specyficznie zachodniosłowiańskich, o których dlatego trudno dziś nawet zdecydować, czy należą do tradycji polskich, czy niemieckich" (Staszczak, 1978: 146).

Jak widać, określenie, co należy do tradycji polskich, a co do niemieckich, jest jednak trudne[12]. Zapewne nieraz tak było, że niektóre fakty kulturowe wcześniej zanikły w zachodniej i środkowej części obszaru niemieckiego, a przetrwały dłużej w części wschodniej i na przyległych obszarach słowiańskich; ich zasięgi w XX wieku wyglądają wówczas na spuściznę słowiańską. Po zapoznaniu się z pracami dotyczącymi polsko-niemieckiego pogranicza etnograficznego pozostajemy przy ostrożnym poglądzie Kaisera, który już w 1936 roku pisał o tym, że nie wszystkie odrębności kulturowe na obszarach skolonizowanych przez Niemców, a nie mające odpowiedników w głębi Niemiec, są słowiańskiego pochodzenia[13]. Pisząc wyraźniej – nie sposób znaleźć elementów kulturowych, które bez żadnych wątpliwości można by przypisać jednej lub drugiej grupie etnicznej, i to nie tylko na obszarach jednego i drugiego etnosu, ale też w zawężonej strefie pogranicza.

Inne spojrzenie na pogranicze przyjęła Agnieszka Pieńczak. W pracy *Obrzędowość narodzinowa na Górnym Śląsku (izolacja położnicy). „Polski atlas etnograficzny" i „Atlas der deutschen Volkskunde" w perspektywie porównawczej* przedstawiła wykorzystanie PAE i ADV w odczytaniu genezy wybranych elementów kultury (Pieńczak, 2016a). Uwzględniając różnice chronologiczne obydwu atlasów, nakreśliła dwa przekroje czasowe, dodając trzeci: późniejsze badania dodatkowe przeprowadzone wraz ze studentami w wybranych punktach atlasowych – wsiach Górnego Śląska. Rozwiązania wymagał problemem przynależności etnicznej informatorów; w przypadku ADV byli to niemieccy mieszkańcy Śląska, w przypadku PAE – aktualni mieszkańcy, również Ślązacy (autochtoni). Założenie, że jedni i drudzy byli lub są spadkobiercami dawnych Ślązaków, zgermanizowanych w ostatnich wiekach,

11 Na syntetycznej mapie 38: *Elementy kultury związane z tradycjami słowiańskimi* zaznaczono także tereny na zachód od najdalszego zasięgu słowiańskiego osadnictwa.

12 Zakwalifikowanie przez Staszczak do tradycji słowiańskich postaci „Józefa" – osoby przynoszącej dzieciom podarki w wigilię Bożego Narodzenia i/lub występującej w orszakach obrzędowych innych zwyczajów dorocznych (Staszczak 1978: 111–113 i m. 15 na s. 112) – zapewne powstałej na gruncie chrześcijańskim, a więc wyraźnie późniejszego pochodzenia aniżeli ekspansja słowiańska ku zachodowi, ukazuje słabość założenia. Wprawdzie nazwa może być późniejsza od samego obrzędu, ale należało się upewnić co do zasięgów obszarów, dla których sam obrzęd był charakterystyczny; mogłoby się wówczas okazać, że nie powinien być przez badaczkę uwzględniony.

13 Dokładniej: „[…] nicht alles und jedes, was auf ostdeutschem Kolonisationsboden erscheint und keine Entsprechungen im westlichen Stammlande hat, ist besonders slavisch" („Nie wszystko, co pojawia się na wschodnioniemieckich obszarach skolonizowanych przez Niemców i nie ma [swoich] odpowiedników w zachodnich ziemiach plemiennych, jest szczególnie słowiańskie") (Kaiser, 1936b: 306). Najwyraźniej nikt ze wspomnianych autorów nie doczytał pracy Kaisera do końca.

w pewnym stopniu podlegających zwykle późnym wpływom niemieckim, jest oczywiste w świetle map opracowanych przez autorkę. Górnośląskie pogranicze, przedstawione na szerokim tle – od Renu po Bug (a nawet dalej na wschód, bo badaczka uwzględniła także bagaż kulturowy przesiedleńców przybyłych na ziemie zachodnie z Kresów Wschodnich), wykazuje zasadnicze podobieństwo całego tego obszaru. Różnice są na ogół drobne, raczej wskazują na szybszy zanik niektórych zjawisk na zachodzie, a nie na różnice typu etnicznego, tj. przynależności jednych form do ludności niemieckiej, drugich – do polskiej. Wprawdzie jest możliwe, że niektóre odmianki wierzeń zostały tu przeniesione przez osadników z głębi Niemiec, nie zmieniły one jednak ogólnego obrazu, kształtującego się od bardzo dawna. Ten wniosek ma oparcie w mapach opracowanych przez Pieńczak, na podstawie pytań zarówno zamkniętych, jak i otwartych.

Dobrym przykładem jest karta zatytułowana *Zakaz przekraczania progu izby i domu oraz wychodzenia poza zagrodę przez położnicę przed wywodem* (Pieńczak, 2016a: m. VIII). Znaki na mapie ADV są właśnie w taki sposób – jak w tytule mapy – opisane[14]. Natomiast w kwestionariuszu PAE opatrzonym numerem 7 odnośne pytanie było wyraźnie podzielone; oddzielnie pytano o wychodzenie za próg izby, za próg chałupy i poza zagrodę[15]. Na mapie badaczka umieściła te spośród miejscowości PAE, w których zanotowano łącznie wszystkie trzy odpowiedzi twierdzące.

Oprócz tego Pieńczak opracowała i zamieściła trzy mapy obejmujące Polskę, na których zamieściła informacje kolejno o zakazie przekraczania progu izby, progu domu i wychodzenia poza zagrodę (Pieńczak, 2016a: m. VII–IX). Ten ostatni zakaz był nieomal powszechny na ziemiach Polski. Jeśliby połączyć te informacje w jednym znaku, tak jak to zrobili autorzy niemieccy, i nanieść na jedną mapę, to okazałoby się, że rozpatrywany obszar, od Renu po Bug, jest w tym zakresie jednorodny (zob. mapy 2.1, 2.2).

Geograficzne i historyczne interpretacje genezy północno-wschodniej rubieży kulturowej w Polsce

Z prac badaczy, którzy uwzględnili w nich większą liczbę map *Atlasu kultury ludowej w Polsce* i *Polskiego atlasu etnograficznego*, wynika, że zróżnicowanie tradycyjnej kultury polskiej ma charakter pewnej struktury kulturowej, zmiennej w przestrzeni i czasie. Można ją opisać, i wówczas zauważamy, że jest ona zróżnicowana

14 Pytanie nr 155 w kwestionariuszu nr IV ADV brzmiało „a) Wohin darf die Wöchnerin vor dem ersten Kirchgang (Aussegnung) nicht gehen? (z.B. Keller, Stall, Brunnen, Nachbar); b) Welche Grenze darf sie nicht überschreiten? (z.B. Dachtraufe, Gosse, Strasse, Kreutzweg, Dorfgrenze)", tłum: „a) Dokąd nie powinna wychodzić położnica przed pierwszym pójściem do kościoła (wywodem)? (np. do piwnicy, stajni, studni, sąsiadów); b) Jakich granic nie powinna przekraczać? (np. granicy strzechy, rynsztoku, ulicy, skrzyżowania dróg, granicy wsi)".

15 „III. 6. Jakie są lub były formy izolacji po połogu? a) Wychodzenie za próg izby? przez jaki okres? b) wychodzenie za próg chałupy? przez jaki okres? e) wychodzenie poza zagrodę? przez jaki okres?". W rezultacie otrzymano odpowiedzi nie zawsze pokrywające się.

terytorialnie – na przykład w okolicy Wielunia nad Prosną jest inna od tej koło Pułtuska nad Narwią czy koło Sandomierza nad Wisłą. Szczególne nagromadzenie różnic kulturowych jeszcze niedawno obserwowaliśmy we wsiach na ziemiach zachodnich, gdzie zetknęli się przesiedleńcy z różnych okolic Kresów Wschodnich z osadnikami z centralnej Polski. Mimo tych różnic prawie wszyscy uważali się tam za Polaków[16].

Jedni badacze jako przyczyny kształtowania się kultury podawali głównie wpływ środowiska geograficznego, drudzy szukali uwarunkowań etnicznych, zakładając, że analiza zasięgów różnych wytworów kulturowych wykaże istnienie regionów odzwierciedlających obszary dawnych grup plemiennych. Gajek doszukiwał się zgodności pewnych zasięgów zamieszczonych w AKLP, później także w PAE, z prawdopodobnymi granicami średniowiecznych plemion Ślązaków, Małopolan, Mazowszan, Wielkopolan i Pomorzan.

Dyskusję na temat przyczyn zróżnicowania kulturowego Polski zapoczątkował Moszyński, publikując artykuł *Lud polski w dorzeczu Wisły*, a w nim *Mapę etnograficzną dla kilku cech kultury ludowej w dorzeczu Wisły. 1927 r.*[17] (Moszyński, 1927: m. 4 na s. 165). Moszyński zilustrował na niej rubież etnograficzną dzielącą kraj na dwie „prowincje", północno-wschodnią i południowo-zachodnią. Pogranicze to stanowi kres obszaru podlegającego intensywnym oddziaływaniom kulturowym zachodu i jednocześnie południowo-zachodni skraj prowincji archaicznej. To właśnie w północno-wschodniej Polsce, zwłaszcza na terenach porośniętych puszczami do połowy XIX wieku, podczas etnograficznych badań terenowych udokumentowano archaizmy już nieznane lub bardzo rzadkie w reszcie kraju, przetrwałe i pospolite natomiast na sąsiedniej Białorusi i na Litwie. Istnienie tej rubieży potwierdzają wyniki badań przeprowadzonych na potrzeby PAE (zob. mapa 2.3)[18].

> Wytwory znajdujące się w obrębie pierwszej nawiązują do kultury ludowej Polesia i właściwej Białorusi. Wytwory zaś zawarte w prowincji drugiej są, na ogół biorąc, kulturalnie wyższe i posiadają rozległe wschodnio-zachodnie zasięgi, wkraczające z jednej strony głęboko w Niemcy i w ogóle w Europę zachodnią oraz środkową, z innej w prawobrzeżną, a nawet lewobrzeżną Ukrainę. (Moszyński, 1927: 167).

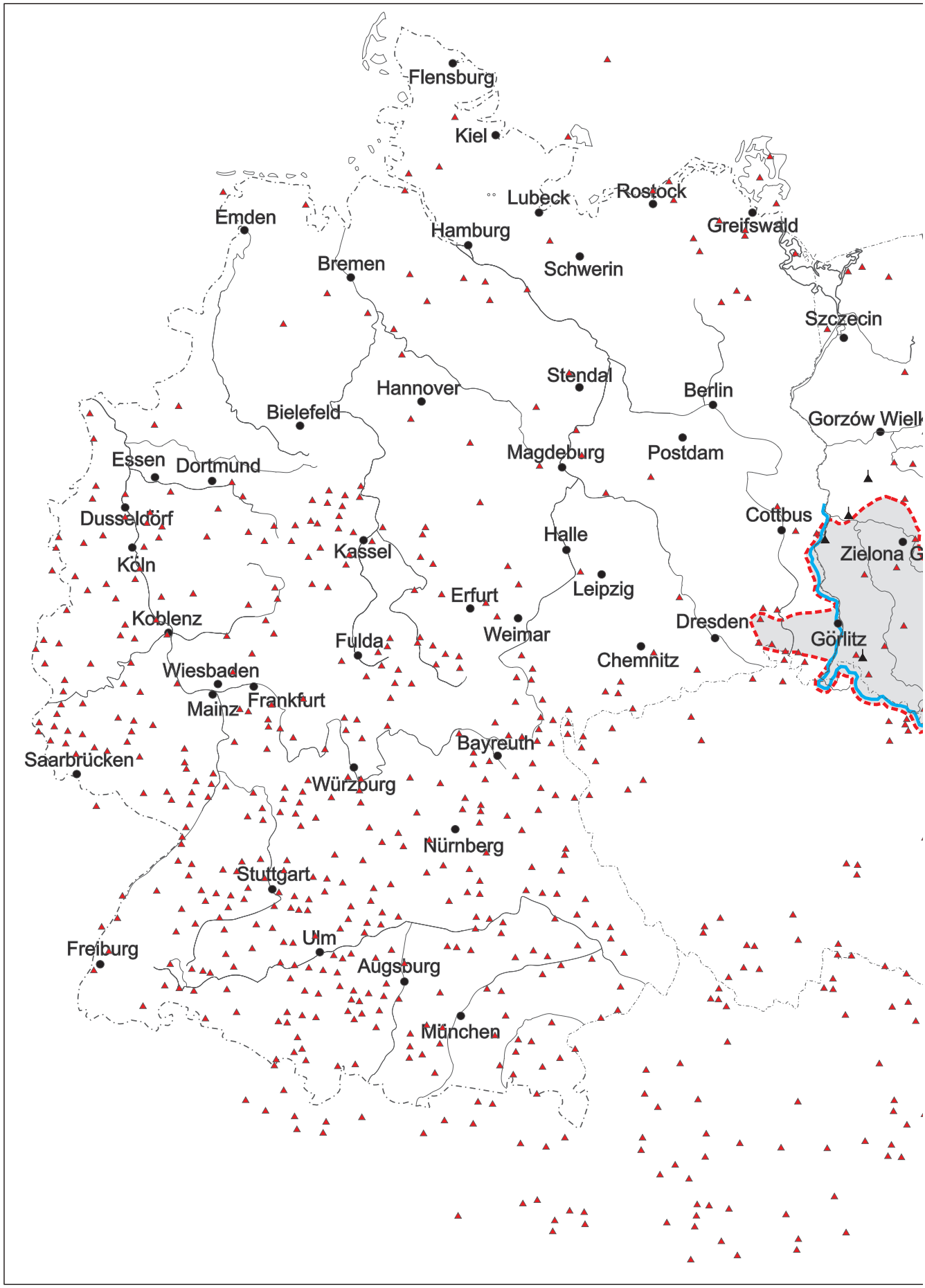
Ów pas przejściowy jest podobny do granicy językowej, dzielącej gwary mazowieckie od pozostałych dialektów polskich – zauważył Moszyński – ale tylko pozornie:

---

16 Wyjątkiem byli nieliczni Łemkowie, których w trakcie przesiedlania osadzano po jednej lub paru rodzinach w wielu wsiach zachodniej Polski.

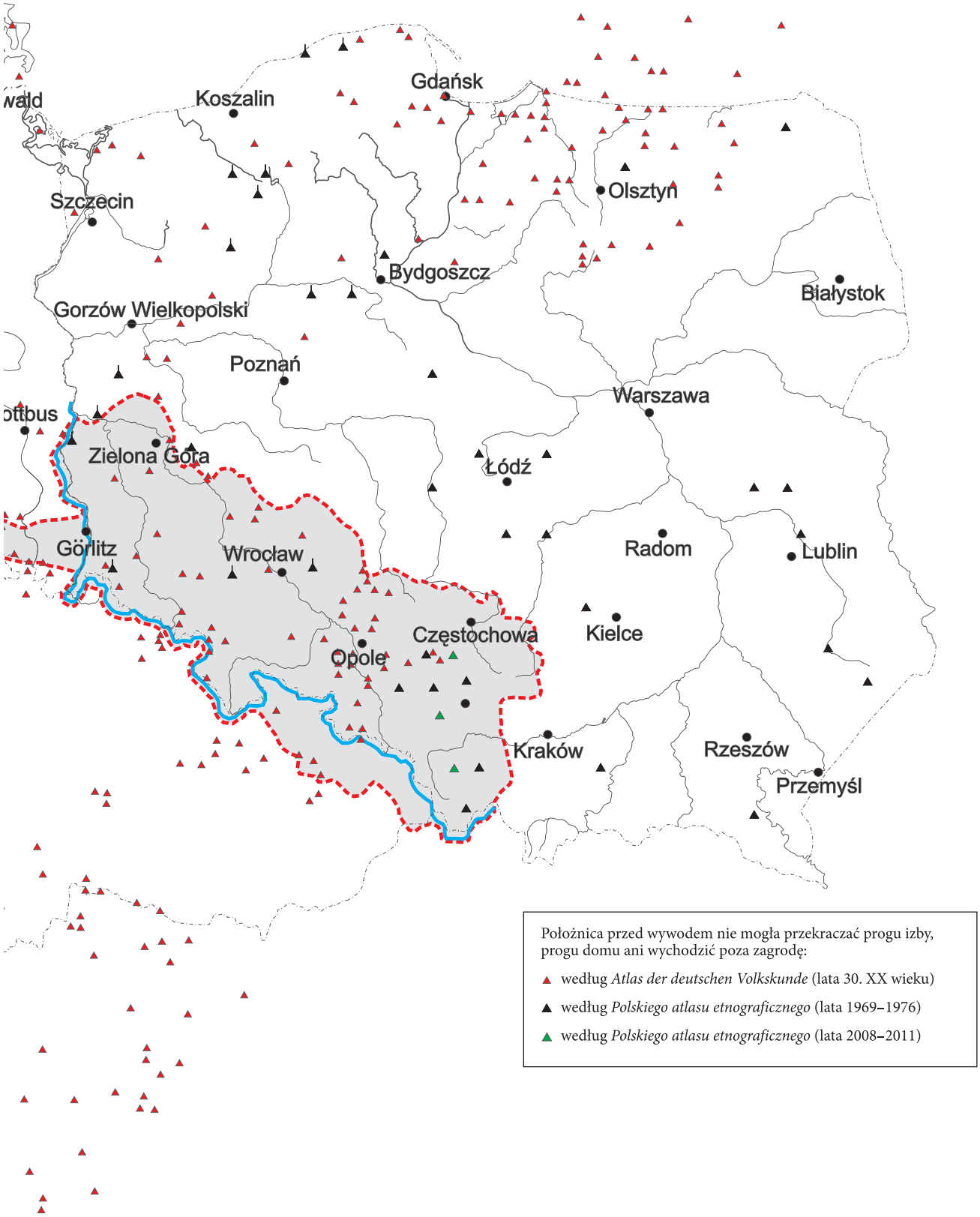
17 Mapa zawiera zasięgi występowania: z jednej strony, radeł rylcowych, soch, bron laskowych, cepów gązewkowych, jarzem kulowych, zaprzęgów jednokonnych w hołoble i duhę oraz (ciężkich) kijanek półwalcowatych, a z drugiej, radeł słupicowych (ramowatych), pługów drewnianych (koleśnych) i płużyc, bron słupkowych (beleczkowych), cepów kapicowych, jarzem podgarlicowych (ramowatych), zaprzęgów przy dyszlu oraz kijanek łopatkowatych i mieczykowatych.

18 W świetle później opublikowanych map PAE Kłodnicki zweryfikował i potwierdził wyniki (zob. Kłodnicki, 1994: 47–68).

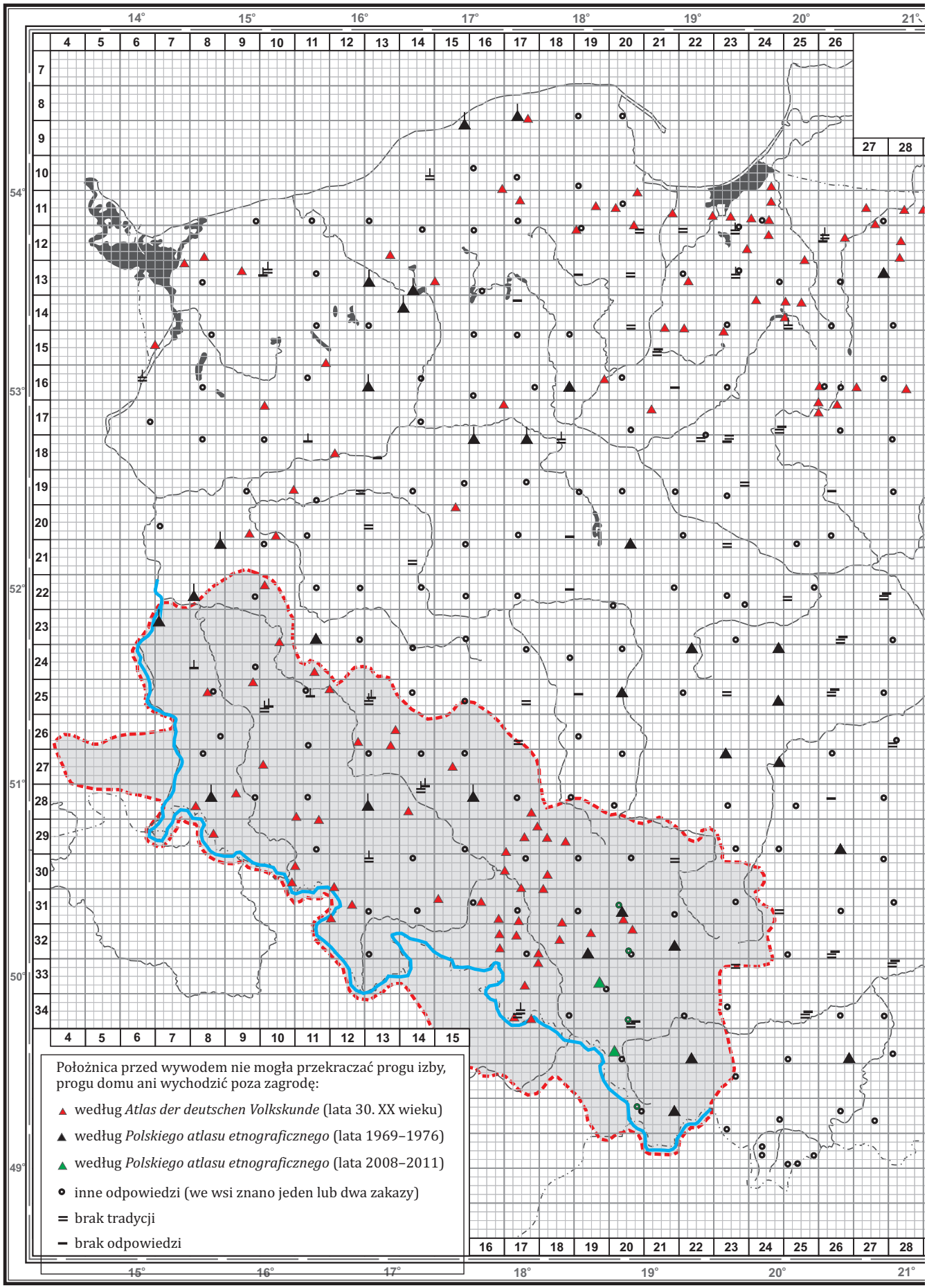
Mapa 2.1. Zakaz przekraczania progu izby i domu oraz wychodzenia poza zagrodę przez położnicę przed wywodem (na tle środkowoeuropejskim)

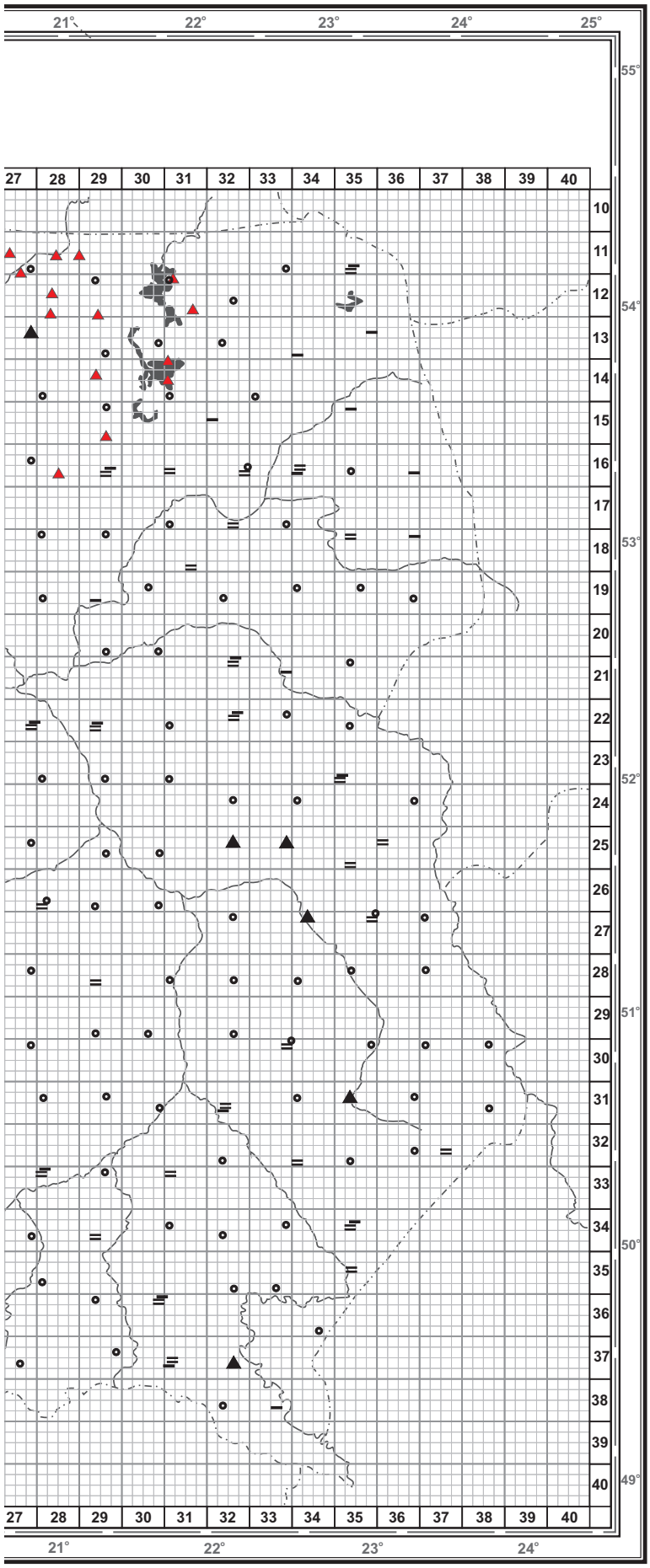
Źródło: Pieńczak, 2016a: m. VIII.

Położnica przed wywodem nie mogła przekraczać progu izby, progu domu ani wychodzić poza zagrodę:

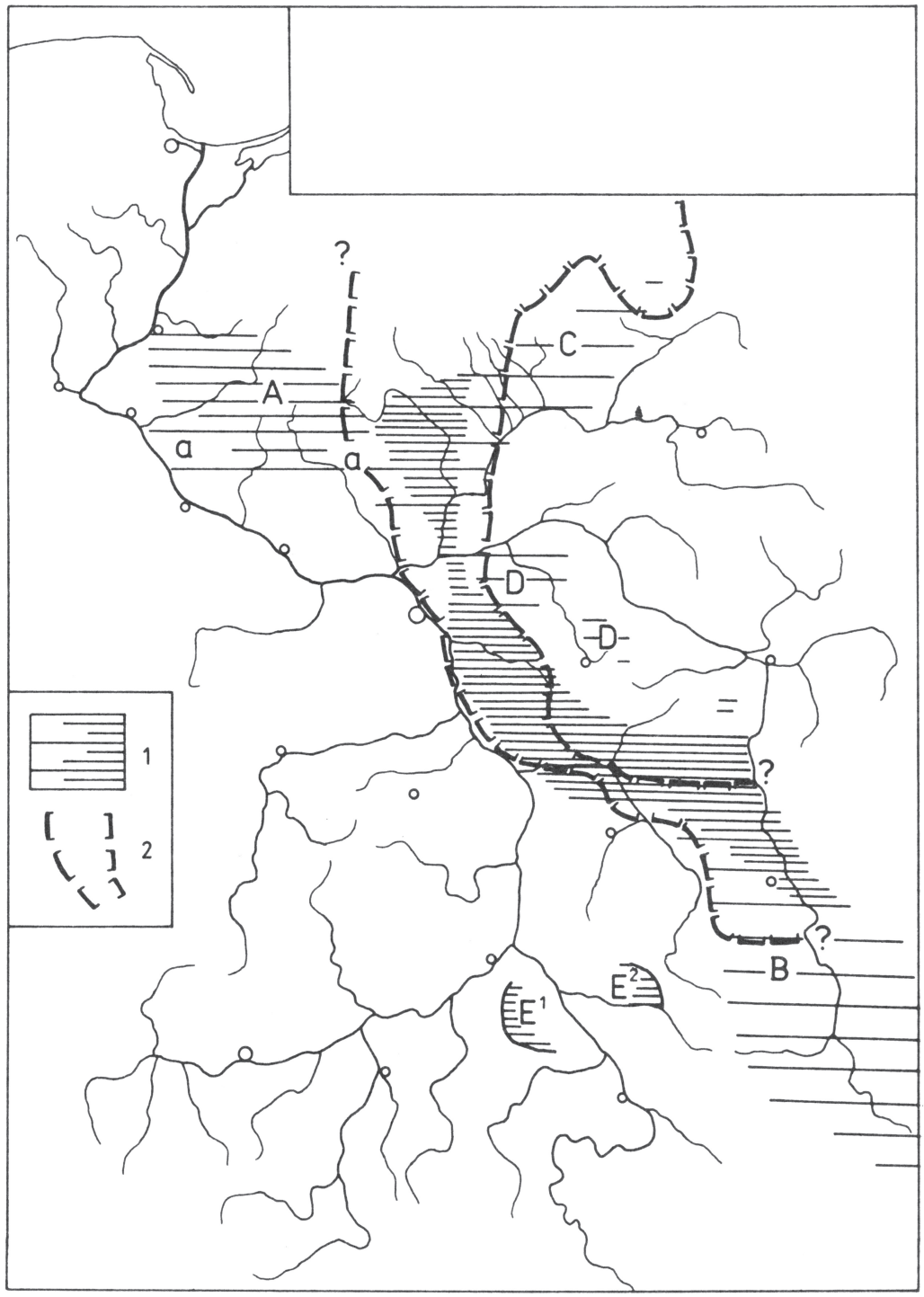
- według *Atlas der deutschen Volkskunde* (lata 30. XX wieku)
- według *Polskiego atlasu etnograficznego* (lata 1969–1976)
- według *Polskiego atlasu etnograficznego* (lata 2008–2011)

Położnica przed wywodem nie mogła przekraczać progu izby, progu domu ani wychodzić poza zagrodę:
według *Atlas der deutschen Volkskunde* (lata 30. XX wieku)
według *Polskiego atlasu etnograficznego* (lata 1969–1976)
według *Polskiego atlasu etnograficznego* (lata 2008–2011)
inne odpowiedzi (we wsi znano jeden lub dwa zakazy)
brak tradycji
brak odpowiedzi

Mapa 2.2. Zakaz przekraczania progu izby i domu oraz wychodzenia poza zagrodę przez położnicę przed wywodem (na tle ogólnopolskim)

Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: Pieńczak, 2016a: m. VII–IX.

Mapa 2.3. Przebieg północno-wschodniej rubieży etnograficznej

1 – według Kazimierza Moszyńskiego (Moszyński, 1927: 165); 2 – według późniejszych badań na potrzeby PAE (Kłodnicki, 1994: 57).

Źródło: Kłodnicki, 1994: 57.

> W gruncie bowiem rzeczy jest [ta granica] dla każdego wytworu kulturowego czemś zupełnie chwilowem i przemijającem. I niewątpliwie jest taką często. Mniej więcej na tej linji tempo wymiany dawnego wytworu przez nowy ulega zwolnieniu; wskutek tego jedna linja graniczna dopędza inną[19]. Rzadkie zaludnienie północno-wschodniego Mazowsza i Podlasia oraz największe oddalenie od południa i zachodu Europy znajdują tu swój zewnętrzny wyraz. (Moszyński, 1927: 168).

Kilka lat po ukazaniu się *Ludu polskiego w dorzeczu Wisły* Jan Czekanowski zreferował i zaraz potem opublikował swój artykuł *Zróżnicowanie etnogeograficzne Polski w świetle przeszłości* (Czekanowski, 1935a, 1935b). Przedstawiając mapę Moszyńskiego, uzupełnioną kilkoma innymi zasięgami, niezbyt dokładnie przedstawionymi, objaśnił ją jako odwieczną granicę najpierw między ludami indoeuropejskimi i fińskimi, a przekroczenie jej przez Bałtosłowian:

> […] spowodowało ich rozpadnięcie się na Bałtów i Słowian, tak samo jak przekroczenie tej granicy przez polski obszar językowy spowodowało wyodrębnienie Nowego Mazowsza. Zupełnie analogicznie przekroczenie tej samej granicy przez Słowian mogło spowodować wyodrębnienie się Słowian wschodnich. (Czekanowski, 1935b: 67).

Moszyński odpowiedział artykułami *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce* oraz *Varia*, opublikowanymi w „Ludzie Słowiańskim" (Moszyński, 1938a, 1938b). Ten pierwszy jest do dziś najlepszym wykładem dotyczącym genezy tradycyjnej kultury. Moszyński objaśniał jej zróżnicowanie w głównej mierze względami geograficznymi. Pisał o potężnym prądzie kulturowym, płynącym z zachodniej Europy, który niósł nowsze formy, a wypierał dawniejsze, ograniczając je terytorialnie do obszarów puszczańskich. Miał on źródła śródziemnomorskie, skąd płynął przez Francję, a dalej przez Niemcy ku wschodowi (zob. mapa 1.4); dlatego też niektóre formy kulturowe udokumentowane w odniesieniu do ziem polskich zdradzają pochodzenie niemieckie – są związane bądź to z pośrednictwem niemieckiego osadnictwa, bądź dyfuzją kulturową. Widać to szczególnie w przypadku zachodniej Polski:

> Oparłszy się na fakcie, że wyjąwszy jarzmo podgarlicowe, literalnie wszystkie wytwory, charakteryzujące w danym związku zachód i południe Polski, panują czy panowały także na rozległych sąsiednich obszarach Europy, położonych na zachód czy południowy zachód od naszej Rzeczypospolitej, usprawiedliwiam ów podział warunkami geograficznymi. Albowiem: 1) zachód i południe naszego kraju [tj. Polski w granicach do 1939 roku] znajdują się bliżej tzw. Zachodu w sensie środkowej i zachodniej Europy niż północny-wschód; 2) zachód i południe są od wieków bardziej „polne", w tym rozumieniu, iż posiadają więcej przestrzeni otwartych, łatwiej dostępnych, małoleśnych; 3) zachód i południe posiadają od wieków gęstsze zaludnienie, co na ogół sprzyja szybszemu rozchodzeniu się tak zwanych kulturalnych fal (w danym wypadku przychodzących z Zachodu). (Moszyński, 1938a: 83–84).

---

19 Ilustracją może być zmieniający się zasięg brony laskowej, która w drugiej połowie XIX wieku była w użyciu na wielkich obszarach północnej Polski, aż po Poznańskie na zachodzie (Moszyński, 1938a: m. na s. 115), i następnie została wyparta przez brony beleczkowe (*Polski*…, 1964: m. 5, 6).

Niektóre formy, z reguły nowsze, doskonalsze, szerzyły się od kilku, a nawet kilkunastu wieków od strony zachodniej w głąb środkowej Europy, rozbijając względną homogeniczność kulturową kontynentu. Na północnym wschodzie i południu Europy przetrwały starsze elementy kulturowe. Moszyński precyzował tę prawidłowość następująco:

> Z Polski – prócz południowych kresów tego kraju – ani z zachodniej Białorusi, włącznie z zachodnim i wschodnim Polesiem, nie jest mi to narzędzie [tj. czerpak zgrzebłowaty] dotychczas znane i jeśli się u nas znajdzie, to chyba jako coś wyjątkowego. Jest natomiast pewne, że używają go w krajach alpejskich i niektórych sąsiednich z jednej, zaś w Skandynawii etc. z drugiej strony, a poza tym tu i ówdzie w polskich oraz ruskich Karpatach. Miejscami był on też w użyciu na południowym i środkowym Polesiu (w okolicy Dąbrowicy i Dawidgródka). Przerywany zasięg w tym rodzaju będziemy spotykali w dalszym ciągu książki tak często, że określimy go specjalnym terminem, nazywając **zasięgiem przerywanym adriatycko-bałtyckim**. Zasięgi tego typu wkraczają wprawdzie niekiedy zatokowo lub wyspowo z krajów nadadriatyckich w głąb zachodniej lub środkowej Europy (np. na Węgry) albo z krajów nadbałtyckich w głąb północno-wschodniej Polski i wschodniej oraz środkowej Rosji; tworzą też czasem wyspy w Karpatach (podobnie jak zasięg czerpaka zgrzebłowatego), a niekiedy i drobne lub znaczne wyspy tu i ówdzie w Europie; niezmienną ich cechą jest jednak, że bardzo znaczne ich części lub nawet główne jądra przypadają, o ile do dziś wiadomo, z jednej strony nad Bałtykiem, z drugiej w krajach alpejskich i dynarskich[20].
>
> Nie może ulegać żadnej wątpliwości, że **na ogół** (nie zawsze!) charakteryzują one [zasięgi przerywane] stare wytwory kultury europejskiej. Nie jest wyłączone, że obie połowy dzisiejszego zasięgu prześlicy łopatkowatej niegdyś stanowiły mniej więcej jedną całość, to znaczy że północny wschód Europy oraz obszar bałkańsko-alpejski stanowiły w ten lub inny sposób pod względem typu prześlic, podobnie jak może i pod względem typu kijanek (zob. § 611), konstrukcji dachu (zob. § 497) etc., jedną kulturową prowincję. (Moszyński, 1967: 36–37, 325).

Od czasu tej dyskusji datują się dwa sposoby interpretowania powodów zróżnicowania kulturowego ziem polskich, choć niektórzy badacze uwzględniali w różnym stopniu obydwa punkty widzenia.

W tym samym roku ukazał się artykuł Stanisława Dworakowskiego, który na podstawie analizy przebiegu zasięgów tych samych elementów kulturowych[21], które

---

20 Moszyński zwrócił uwagę, że podobne obszary występowania charakteryzują wiele innych elementów kulturowych (Moszyński, 1967), takich jak: ości wielozębne kabłąkowate do bicia ryb (s. 82 i ryc. 51), urządzenia w formie krótkich i jednocześnie zwykle wysokich płotów do suszenia zbóż (s. 211 i ryc. 181), drewniane dzbany z lejkiem (s. 306–307 i ryc. 256, 257), pewien typ międlicy do tarcia łodyg konopi i lnu (s. 311 i ryc. 264), prześlice łopatkowate (s. 324–325 i ryc. 283), koszyki pięciokabłąkowe (s. 335–336 i ryc. 299), pewien prymitywny sposób zdobienia powierzchni garnków glinianych (s. 366 i ryc. 327), konstrukcja slegowa dachu (s. 495–496 i ryc. 438, 439), szałasy i budynki na płozach (s. 515–516 i ryc. 448, 449.1), płot ukośny (s. 575 i ryc. 482.3), kijanka garbata (s. 612 i ryc. 499.11, 499.12), siatki rozpięte na kabłąkach, tzw. rezginie (s. 635–637 i ryc. 503.5, 503.6), karple do chodzenia po śniegu lub bagnie (s. 640–641, ryc. 509.3).

21 Badacz uwzględnił dodatkowo: północną granicę zasięgu wsi o kształcie widlicy, północną granicę prześlicy krężołkowej i południową prześlicy łopatkowej oraz grzebienia, południową granicę występowania wierzeń o demonie zwanym rusałką lub kozytką oraz granice używania niektórych ziół (łopianu, bylicy i pokrzywy) przeciw czarownicom w wigilię dnia św. Jana (Dworakowski, 1938: 226).

uwzględnił Moszyński, naszkicował rubież polesko-wołyńską, przebiegającą Wzniesieniem Środkowowołyńskim. Jej powstanie i trwałość Dworakowski tłumaczył tak samo jak Moszyński, ale dodał, że pokrywa się ona ze zróżnicowaniem językowym tego obszaru, co miałoby mieć uzasadnienie historyczne „w odmiennym pochodzeniu plemiennym dzisiejszych Wołyniaków i Poleszuków. Pierwsi wywodzą się od dawnych Dudlebów […], drudzy zaś są potomkami Drewlan"[22] (Dworakowski, 1938: 227).

W drugim wydaniu *Wstępu do historii Słowian* (1957) Jan Czekanowski nie odstąpił wprawdzie od „etnicznej" interpretacji rubieży, ale również przyjął pogląd, że odpowiada ona granicy zwartego obszaru wielkich lasów i puszcz pokrywających dawniej północno-zachodnią część Europy.

Związki między tradycyjną kulturą a grupą etniczną

Interesuje nas szczególnie rodzaj związku między kulturą a grupą etniczną. Od dawien dawna mieszkającym w pobliżu sąsiadom, zwłaszcza różnym pod względem pochodzenia, wyznania, zajęć itd., mówiącym odmienną gwarą lub odmiennym językiem, przypisywano pewne cechy kulturowe, prawdziwe lub wyimaginowane. Najlepiej znano, oczywiście, tych „obcych", którzy zamieszkiwali pogranicza, ale „zaobserwowane" cechy przypisywano całej obcej grupie (inne natomiast, często przeciwstawne – swojej)[23]. Na ogół nie znano całego zasięgu takiej obcej grupy, wiedziano jedynie, że zajmuje bliskie obszary pograniczne. Właśnie na pograniczu jest najsilniejsza potrzeba zaznaczenia przynależności do określonej grupy; służyły temu, z reguły nieliczne, wyznaczniki etniczne[24].

Jeśli pominąć język, wyznanie czy odmienny sposób gospodarowania, to podejmowane próby nie pozwalały „odkryć" innych kulturowych wyznaczników etnicznych, które byłyby identyczne na całej granicy danej grupy i, oczywiście, w jej „wnętrzu". Wewnątrz grupy świadomość odrębności etnicznej, poza okresami zagrożenia, jest dużo mniejsza lub zgoła jej nie ma.

Nierzadko grupy tak rozpoznane po prostu nie istnieją (*sic*!), co nie przeszkadza ludziom w „etnicznym" porządkowaniu świata. Etnologowie sprawdzają, czy i w jakim stopniu grupy etniczne (najczęściej językowe, niekiedy wyznaniowe) są scharakteryzowane przez konkretne wytwory kulturowe (wyznaczniki etniczne); często wychodzą przy tym od swoich spostrzeżeń i konstatacji poczynionych podczas badań terenowych na pograniczach. Trudno jednak zweryfikować ich wywody, gdyż

22 Określając tę rubież, Dworakowski odwoływał się również do argumentów antropogeograficznych, historycznych, demograficznych i rasowych.

23 W rzeczywistości problem jest bardziej skomplikowany. Jeśli obszar zajmowany przez grupę był duży, to świadomość jego granic opierała się na wiedzy szerzonej przez władze i administrację, szkołę, Kościół i za pośrednictwem środków masowego przekazu. Należy także wskazać duże znaczenie służby wojskowej, udziału w wojnach. Zasadniczą rolę odgrywała świadomość językowa i historyczna.

24 W rodzinnej wsi Zygmunta Kłodnickiego – Niżborgu Szlacheckim (były pow. Kopyczyńce) przed II wojną światową domy Polaków były pomalowane na biało, a Ukraińców na niebiesko, a przecież i bez tego wszyscy wiedzieli, kto gdzie mieszka.

zwykle nie dowiadujemy się o okolicznościach badań (takich, jak czas, miejscowości, kwestionariusz). Możemy jednak upewnić się co do materiału i metod badawczych w przypadku korzystania z atlasów etnograficznych. Tu należy wskazać polskich badaczy usiłujących wyznaczyć granice czy pogranicza między grupami etnicznymi – Czekanowskiego, Gajka, Wróblewskiego, Staszczak[25]. Badacze ci przypisywali pewne elementy kultury obszarom przez te grupy zajmowanym.

Przeświadczenie, że grupy etniczne charakteryzują określone cechy kulturowe, legło u podstaw kilku prac Gajka. Był on przekonany, że w zróżnicowaniu kulturowym, widocznym na mapach *Atlasu kultury ludowej w Polsce* (Moszyński, Bytnarówna, Klimaszewska, 1935; Moszyński, Klimaszewska, 1934–1936) i *Polskiego atlasu etnograficznego* (*Polski*…, 1964–1981), odbijają się dawne grupy plemienne, znane z dawnych źródeł historycznych – Ślązacy, Małopolanie, Mazowszanie, Warmiacy i Mazurzy, Kaszubi i Wielkopolanie (Gajek, 1958b, 1976)[26]. Autor wychodził przy tym z założenia, że zasięgi zjawisk kulturowych z zakresu kultury duchowej i społecznej były stabilne[27]. Wybór faktów kulturowych, których granice przebiegały podobnie, jak zasięgi dawnych grup plemiennych, każe nam zastanowić się, co wobec tego oznaczają fakty, których granice występowania wykraczają poza domniemane obszary owych grup[28].

Najpierw ludoznawcy, później etnografowie i etnolodzy przyjmowali ludowe wyróżniki etniczne, mimo ich ograniczonego zasięgu terytorialnego, i próbowali na ich podstawie „odtwarzać" granice poszczególnych grup. Jan Stanisław Bystroń opracował mapę polskich grup etnicznych, zaakceptowaną i przyjmowaną za podstawę analiz przez innych badaczy (Bystroń, 1939). Sądził on jednak, że taką szczegółową mapę da się opracować dopiero po dokładnym zorientowaniu się w geografii tradycyjnej kultury. Kilka lat wcześniej Józef Obrębski, odwołując się do wyników badań na Polesiu, sformułował zasady kształtowania się grup etnicznych; geografia zjawisk kulturowych nie odgrywa w tej koncepcji głównej roli (Obrębski, 1936). Niedługo później Jan Falkowski częściowo zaakceptował propozycje badawcze Obrębskiego, nie zrezygnował jednak z uwzględnienia geografii wybranych zjawisk kulturowych (Falkowski, 1938: 18–19). Roman Reinfuss przedstawił później wnikliwe studium grup z Łemkowszczyzny, zwracając uwagę na zmieniające się zasięgi zjawisk kulturowych (Reinfuss, 1947). Później do problematyki tej wracano rzadziej. Etnografowie warszawscy analizowali zagadnienie kultury Kurpiów z Puszczy Zielonej, borykając się z wyznaczeniem obszaru kurpiowskiego (Damrosz, 1962); Jacek Schmidt rozważał kwestię byłej granicy zaborowej między Prusami a Rosją, wykazując jej istotną rolę w określaniu granic grup lokalnych (Schmidt, 1997). Zygmunt Kłodnicki wrócił do podejmowanego przez innych badaczy wątku pogranicza góralsko-lachowskiego (Kłodnicki, 2013a).

W kolejnych akapitach zostały przedstawione próby wyznaczania grup i pograniczy etnicznych. Badacze zakładali, że jest to możliwe, analizując zasięgi zjawisk kulturowych, które przypisywali – *quo titulo?* – porównywanym etnosom. Zapewne próby te były zbytnio uproszczone; co istotne, dzięki nim dowiedzieliśmy się, że jest to droga prowadząca na manowce.

---

25 W okresie międzywojennym nadzieje takie żywili Jan S. Bystroń i Roman Reinfuss.

26 Podobny artykuł ogłosił jego współpracownik Janusz Bohdanowicz (Bohdanowicz, 1987)

27 Inna rzecz, że nie dbał przy tym o precyzyjne kreślenie tych granic.

28 Nie wiemy, czy te elementy kulturowe charakteryzowały owe terytoria plemienne przed tysiącem lat, ani nawet nie znamy dokładnych granic obszarów zamieszkiwanych przez wspomniane plemiona.

Niektórzy badacze szukali na mapach informacji o **historycznych regionach etnograficznych**. Nim zapoznamy się z pracami na ten temat, przytoczmy zdanie Andrzeja Brencza, autora książki *Wielkopolska jako region etnograficzny*:

> W literaturze etnograficznej traktującej o regionach pojawiły się dwa skrajne stanowiska. Jedno z nich głosi, że region etnograficzny jest tylko pojęciem umownym, drugie zaś, że region etnograficzny stanowi rzeczywistość historyczną. W związku z tym region traktowany jest dwojako: bądź to jako pewna całość zajmująca miejsce w przestrzeni, bądź jako narzędzie do grupowania cech tej przestrzeni. (Brencz, 1996: 7).

Trudno udowodnić istnienie regionów etnograficznych w przeszłości. Józef Gajek nie miał jednak wątpliwości, pisząc:

> […] czy w zróżnicowaniu [kultury ludowej w Polsce] odbiły się dawne podziały szczepowo-plemienne? Tak, ale są one mniej wyraziste na granicach stref jako rezultat przekształceń nowszych, wywołanych uchwytnymi historycznymi wpływami idącymi z zewnątrz. Stare podziały zatarły się głównie w zakresie kultury materialnej, a utrzymały się w obrzędowości rodzinnej i dorocznej, w zwyczajach rolniczych, w wierzeniach i obrzędach typu manistycznego i w demonologii. *Polski atlas etnograficzny* niestety mało wtargnął w te dziedziny życia ludowego. Cenne skartowania w tej dziedzinie dał K. Moszyński w *Atlasie kultury ludowej w Polsce*, nie wystarczają one jednak do ukazania w pełni zróżnicowania, niemniej należy naszkicować różnice te w obrębie poszczególnych jednostek etnograficznych, wchodzących w skład polskiego narodu. (Gajek, 1976: 171–172).

W jednym z dawniejszych artykułów Gajek naszkicował regiony: wielkopolski, śląski, małopolski, sieradzki, mazowiecki i pomorski na podstawie map *Atlasu kultury ludowej w Polsce* (Gajek, 1958b). W ostatniej pracy regiony te wytyczył, uwzględniając mapy zarówno AKLP, jak i PAE (Gajek, 1976: 172–176). Stwierdził przy tym *expressis verbis*:

> Istnienie, jak i brak zdefiniowanych faktów kulturowych dzieli określoną przestrzeń liniami zasięgów na różniące się regiony, które mogą, acz nie muszą – pokrywać się z zasięgami gwar i dialektów, bądź z dawnymi obszarami plemiennymi. (Gajek, 1976: 143–144).

Nie odwołując się do prac Gajka, te same regiony wymienił i na podstawie map PAE scharakteryzował Bohdanowicz:

> Jeżeli wyodrębnia się kulturowo prowincja jednolita etnicznie, wiąże się to najczęściej z dawną strukturą etniczną lub plemienną, na którą w większym lub mniejszym stopniu działały następnie inne czynniki[29]. (Bohdanowicz, 1987: 162).

W swoim artykule Bohdanowicz zwracał uwagę również na wspólne elementy kulturowe łączące nawet odległe regiony.

---

29 Definicja ta pochodzi z pracy: Gajek, 1976: 143.

Wyodrębnienie regionu wielkopolskiego interesowało także Brencza, który dysponował nie tylko mapami PAE, ale także licznymi skartowaniami *Atlasu języka i kultury ludowej Wielkopolski*. W zakończeniu swej książki w kwestii regionu etnograficznego zwracał uwagę,:

> [Należy go traktować] nie jako obszar wyłącznie nasycony jakimś dlań charakterystycznymi elementami, których zasięgi wyznaczają jego linearne granice, lecz obszar, na którym występują różne elementy, niekiedy niejednolicie rozmieszczone w przestrzeni, tworząc specyficzną strukturę. Między innymi taka struktura, ukształtowana w przeszłości, odróżnia dany region od innych terytoriów. (Brencz, 1996: 194).

Nie odmawiamy racji Brenczowi; okazało się jednak, że łatwiej opisać strukturę kulturową regionów, aniżeli wyznaczyć obszary przez nie zajmowane. Pytanie, jak „odkryć" lub „wyznaczyć" region, pozostaje więc otwarte.

Geneza tradycyjnej kultury wsi polskiej w świetle analizy map etnograficznych

Rozważania o regionach i pograniczach kulturowo-etnicznych wiążą się z genezą tradycyjnej kultury wsi polskiej. Przejdźmy zatem do tej problematyki, przedstawiając prace badaczy uwzględniających w swych analizach mapy etnograficzne.

Tę tematykę kilkakrotnie poruszał Józef Gajek, analizując i interpretując zasięgi widoczne na mapach *Atlasu kultury ludowej w Polsce*, później także – *Polskiego atlasu etnograficznego*. Najpełniejszą wypowiedź znajdujemy w jego obszernym artykule *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski* (Gajek, 1976). W publikacji zamieścił 12 kartogramów[30], biorąc pod uwagę w sumie 108 zasięgów. Wyjaśniał:

> Jeśli kartogram obejmuje obszar jednolity etnicznie, to jego podział na regiony może być uwarunkowany **dawnymi strukturami** etnicznymi lub plemiennymi, ale może też być uwarunkowany innymi czynnikami (np. różnicami w środowisku naturalnym, odmiennymi drogami rozwoju, szlakami komunikacyjnymi, procesami dyfuzyjno-migracyjnymi lub względami polityczno-ustrojowymi).
>
> Jeśli natomiast obszar objęty kartogramem jest wieloetniczny, może odbijać **aktualną** strukturę etniczną, ale również może to być uwarunkowane wymienionymi poprzednio czynnikami. (Gajek, 1976: 143).

Część zasięgów południowo-wschodnich, rozciągających się szerokim pasmem od okolic Sejn po okolice Raciborza, „jest odbiciem przebiegu granicy między dawnym zaborem niemieckim a rosyjskim", pisał Gajek (s. 146), ilustrując to mapami (kartogramami) 1–5 i opisując bliżej zjawiska, niemal wyłącznie z zakresu kultury materialnej, składające się na to pasmo. „Omówione zasięgi zjawisk kulturowych,

30 Stosując określenie „kartogram", Gajek miał na myśli rodzaj syntetycznych map, na których umieszczał zgeneralizowane linie zasięgów różnych faktów kulturowych.

różnicujące polską kulturę ludową na linii wschód – zachód i pozwalające wykreślić strefę północno-zachodnią, wiążą się z wpływami idącymi od Bałtyku, z zachodu i północy. Są one znamienne i stanowią pas naporu kulturowego osadnictwa niemieckiego oraz dyfuzji faktów kulturowych zachodnioeuropejskich za pośrednictwem niemieckim" (Gajek, 1976: 156)[31]; zob. mapy 2.4, 2.5.

Czyniąc odstępstwo od kolejności kwestii w referowanej pracy Gajka, przytoczmy w tym miejscu uwagi autora dotyczące wyodrębnionego zespołu zachodnich zasięgów faktów kulturowych, charakteryzujących obszar południowo- i środkowo-wschodniej oraz środkowej Polski (Gajek, 1976: m. 10 na s. 164)[32]. Stanowiąc swoiste dopełnienie wcześniej omówionych zasięgów: „Utrzymują [się one] mimo naporu wpływów zachodnich i wpływów idących z północnego zachodu. W stosunku do wpływów zachodnich ten piąty zespół jest pasywny, z wolna cofa się ku wschodowi bądź ku południowemu wschodowi" (Gajek, 1976: 165). Za starszy uznał badacz zespół zasięgów rozpościerający się mniej więcej od okolic Łeby w kierunku Wisły po Toruń, „dalej brzegiem Wisły, Wieprzem, Sanem aż ku źródłom Bugu" (Gajek, 1976: 156, m. 6 na s. 155):

> [Te] prawie wszystkie zasięgi przebiegające przez Polskę nie zatrzymują się na jej obszarze, lecz biegną dalej, kontynuują się na Ukrainie, dotyczą zjawisk pokrewnych występujących i u Słowian południowych na obszarach ich dawnych zasiedleń. W niektórych wypadkach dotyczą faktów kulturowych występujących na Kaukazie, w Anatolii, a nawet w dalekich Indiach. (Gajek, 1976: 156).

Opisany i zilustrowany tu mapą 2.6 zespół zasięgów Gajek charakteryzował:

> Ślad starszej warstwy kulturowej idącej na teren Polski z południowo-zachodniej Europy przez Czechy, Bramę Morawską, Śląsk, Orawę i Spisz. Zasięgi tych zjawisk nie objęły Pomorza Zachodniego ani dawnych Prus Wschodnich, Mazur Pruskich, Kurpiów, Podlasia i północnej części Lubelskiego. Niektóre z tych zasięgów nie ogarniają północnej Wielkopolski i obszarów kaszubskich. Potwierdza to tezę, że ta fala kulturowa szła z południowego zachodu. (Gajek, 1976: 160).

Badacz wiązał ten zespół zasięgów z wcześniej odkrytą przez Moszyńskiego rubieżą i powołał się na jego konstatacje (Moszyński, 1938).

Konkluzja Gajka pokrywa się z wcześniejszym stwierdzeniem Moszyńskiego: „[…] wymienione fale kulturowe znalazły swój kres w puszczy północno-wschodnioeuropejskiej pierwszego tysiąclecia, której ludy późno weszły w światło dokumentowanej historii i wpływów kultury zachodnioeuropejskiej" (Gajek, 1976: 161).

> Trzecia wiązka zasięgów, przedstawiona na mapie 7, posiada również kierunek wschodni. Zgeneralizowana linia zasięgów biegnie z północy od Zatoki Puckiej, Wisłą do Torunia, stąd Notecią, Wartą do Wyżyny Częstochowskiej, po czym

31 Do tej zapewne grupy zaliczyłby Gajek mapę *Zespół zasięgów o przebiegu zbliżonym do południkowego, dzielących obszar Polski pod względem etnograficznym na strefę zachodnią i wschodnią* – trzynaście narysowanych na tej mapie granic występowania ma swoje wschodnie zasięgi (Gajek, 1976: m. 7 na s. 157).

32 Tu także należą zasięgi niektórych wytworów kulturowych z mapy 11 (bez numerów 2, 2a, 5).

> na południe mniej więcej ku Cieszynowi. […] Ta trzecia, południkowa wiązka wytworów kulturowych, reprezentująca zjawiska szerzące się z zachodu na wschód, nie objęła, z wyjątkiem Malborskiego i Kwidzyńskiego, reszty dawnych Prus […]. Sądzić należy, że ta trzecia niejako rubież etnograficzna jest najmłodsza i przypuszczalnie wiąże się z późnym już okresem 1870–1918 r., była więc rezultatem gospodarczej, politycznej i kulturalnej działalności Prus. (Gajek, 1976: 161–163).

Na mapach PAE można odnaleźć również zasięgi południowo-zachodnie, „które wyznaczają strefę północno-wschodnią, do niedawna puszczańską a stanowiącą rubież graniczną między ludnością polską, ukraińską, białoruską, litewską, a dawniej prusko-jadźwińską" (Gajek, 1976: 163). Gajek w tym wypadku nawiązał do zarysowanej przez Moszyńskiego rubieży północno-wschodniej (Moszyński, 1927) i dyskusji na temat jej interpretacji (Czekanowski, 1935; Moszyński, 1938); zob. mapa 2.7.

Dołączając do polemiki, Gajek pisał:

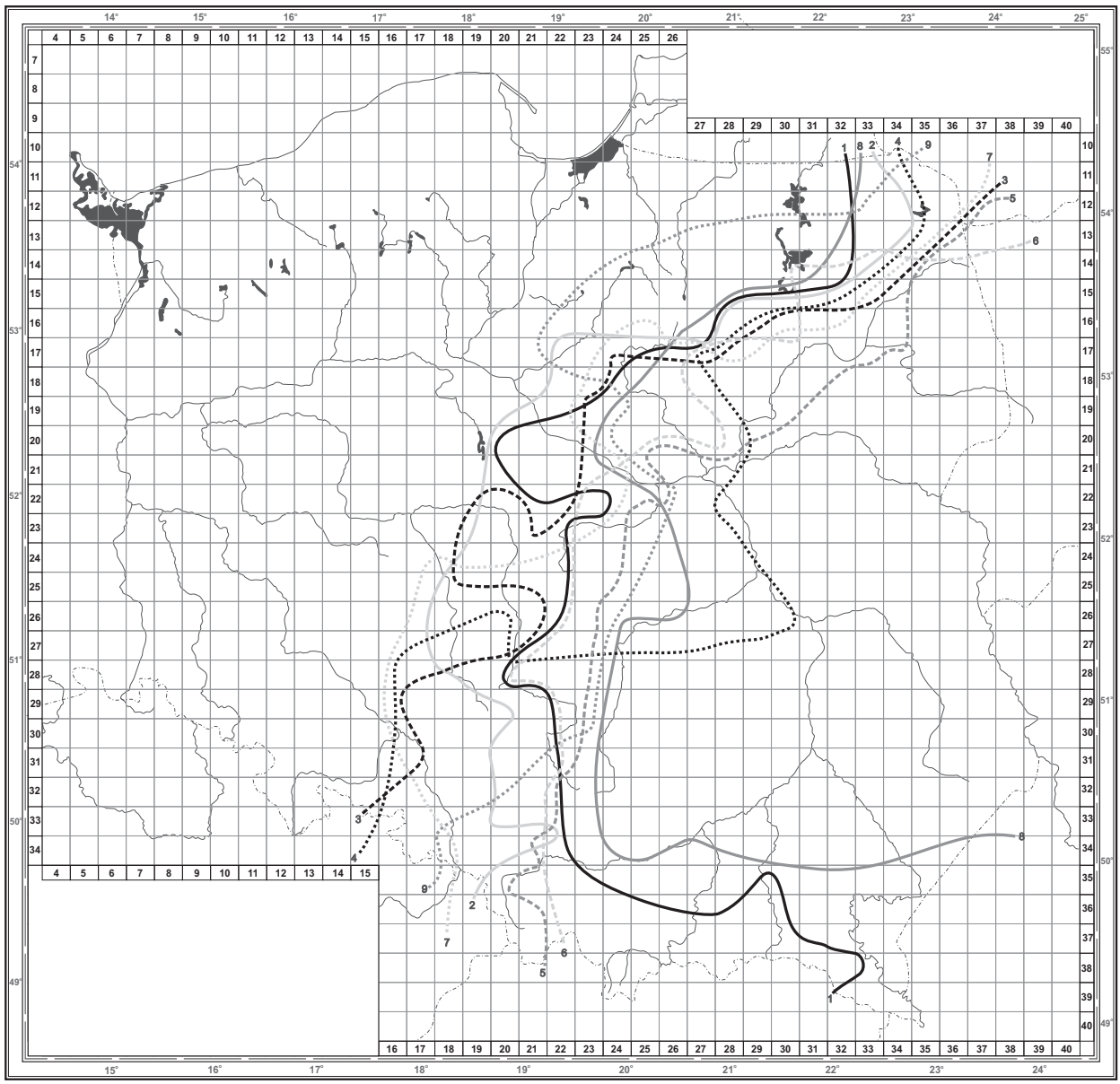
> Zestawione na mapie 8 i 9 […] południowo-zachodnie zasięgi wytworów kulturowych, reprezentatywnych w strefie północno-zachodniej, wyróżniają ją od właściwego Mazowsza i Małopolski […]. Zjawisk tych jest bowiem znacznie więcej, toteż nie jest możliwe uznać je wyłącznie za rezultat oddziaływania środowiska puszczańskiego, chociaż i ono silnie zaważyło. Czas powstania tych zasięgów jest zapewne różny, a istnienie ich na tym wieloetnicznym obszarze jest wynikiem różnych procesów. (Gajek, 1976: 165).

Omawiając kwestię strefy karpackiej, zwracał uwagę na uwarunkowania związane ze środowiskiem geograficznym oraz wpływami kulturowymi z południowo-wschodniej Europy. Konkludował:

> […] zasięgi północne, odcinające [od reszty Polski] Bieszczady, Beskid Niski, Pieniny, Beskid Wysoki i Śląski oraz Podhale, a niekiedy i całe Pogórze. Zazwyczaj nie są to zasięgi ciągłe […]. Odrębność kulturowa całego pasa Karpat [Polskich] i Podkarpacia wynika: a) z charakteru środowiska naturalnego, które działa hamująco na rozwój kultury idącej z Kotliny Sandomierskiej, b) z dyfuzji wołosko-ruskiego okresu osadnictwa, c) ze stałych wpływów, idących ze Słowacji i Węgier ku północy. (Gajek, 1976: 169).

Na koniec badacz stwierdził:

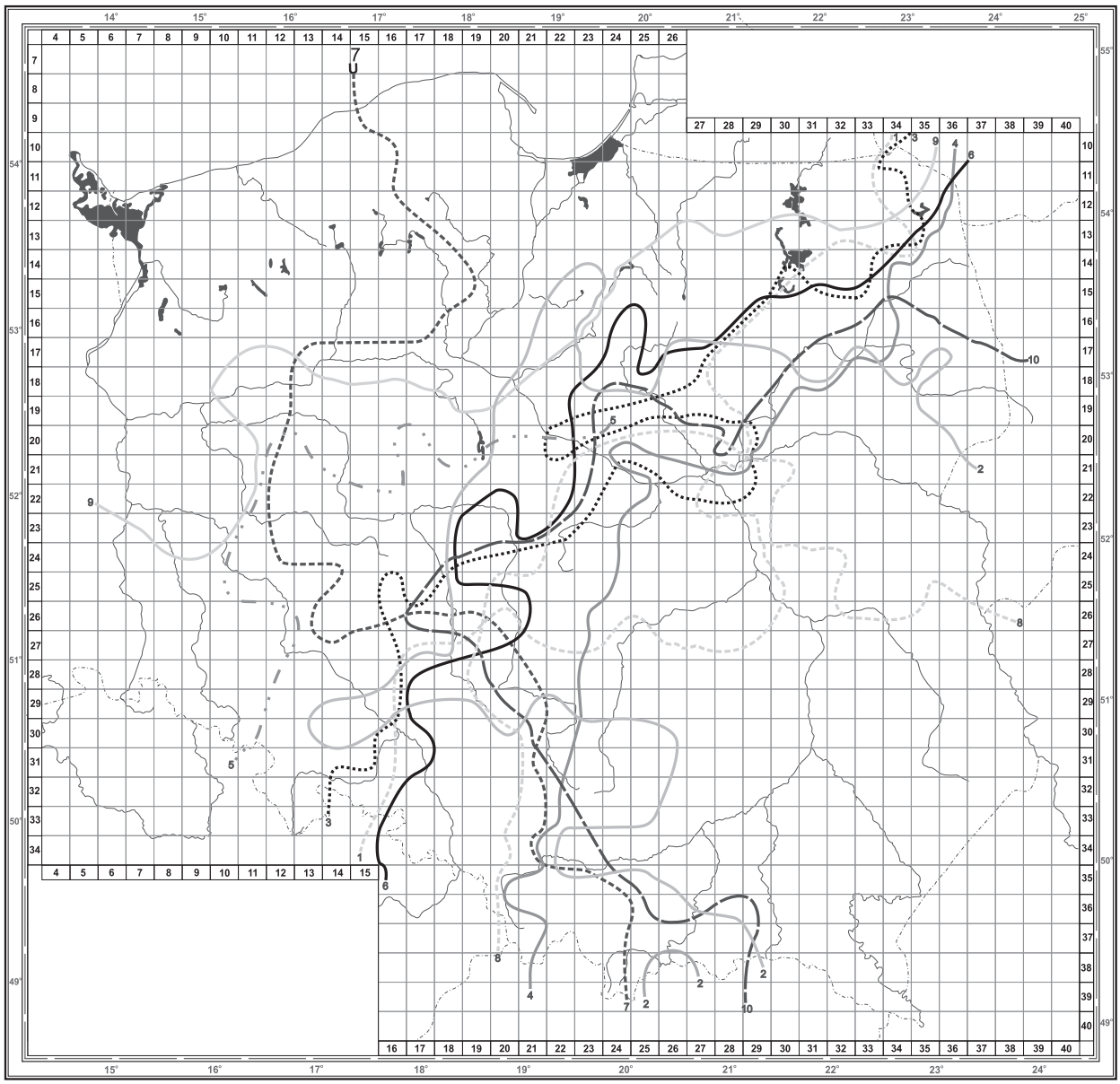
> Wyodrębnione na dwunastu mapach wiązki zasięgów faktów kulturowych dzielących, a raczej różnicujących Polskę pod względem etnograficznym na strefy są wynikiem: oddziaływania na podłoże rodzime wpływów zewnętrznych, a zarazem wynikiem ciągłości dziejowej rozwoju, modyfikowanej różnymi drogami postępu. Różnice w liniach ewolucyjnych warunkują środowisko naturalne i różne procesy historyczne. (Gajek, 1976: 171).

Mapa 2.4. Wschodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej różnicujących obszar Polski na strefę północno-zachodnią i południowo-wschodnią

1 – wschodni zasięg sierpów gładkich służących do ścinania trawy, chwastów i zachodnia granica używania sierpów ząbkowanych do żęcia zboża (PAE, z. 2, m. 68); 2 – wschodni zasięg koszenia zboża kosą, stan z lat 1880–1900 (PAE, z. 1, m. 27–30, z. 2, m. 68, 69); 3 – wschodni zasięg obszaru, na którym nie używa się sierpów do żęcia zbóż, stan sprzed I wojny światowej (PAE, z. 2, m. 68); 4 – wschodni zasięg krokwiowych włóków ciężkich oraz braku krokwiowych włóków lekkich (PAE, z. 1, m. 10); 5 – wschodni zasięg różnych odmian bron podłużno-słupkowych bezjarzemkowych. (PAE, z. 1, m. 5); 6 – wschodni zasięg cepów kapicowych z kabłączkiem obrotowym z drewna (na Śląsku z bykowca) (PAE, z. 2, m. 70); 7 – wschodni zasięg włóków sankowatych, tj. na płozach, służących do wywożenia w pole narzędzi rolniczych oraz innych ciężarów (kamieni, obornika, wody itp.) (PAE, z. 6, m. 341); 8 – wschodni zasięg różnych odmian wierzenia o krecie zapowiadającym śmierć (PAE, z. 7, m. 402); 9 – wschodni zasięg pieca piekarskiego nie związanego z paleniskiem do gotowania, stojącego osobno poza chałupą (PAE, z. 2, m. 115)

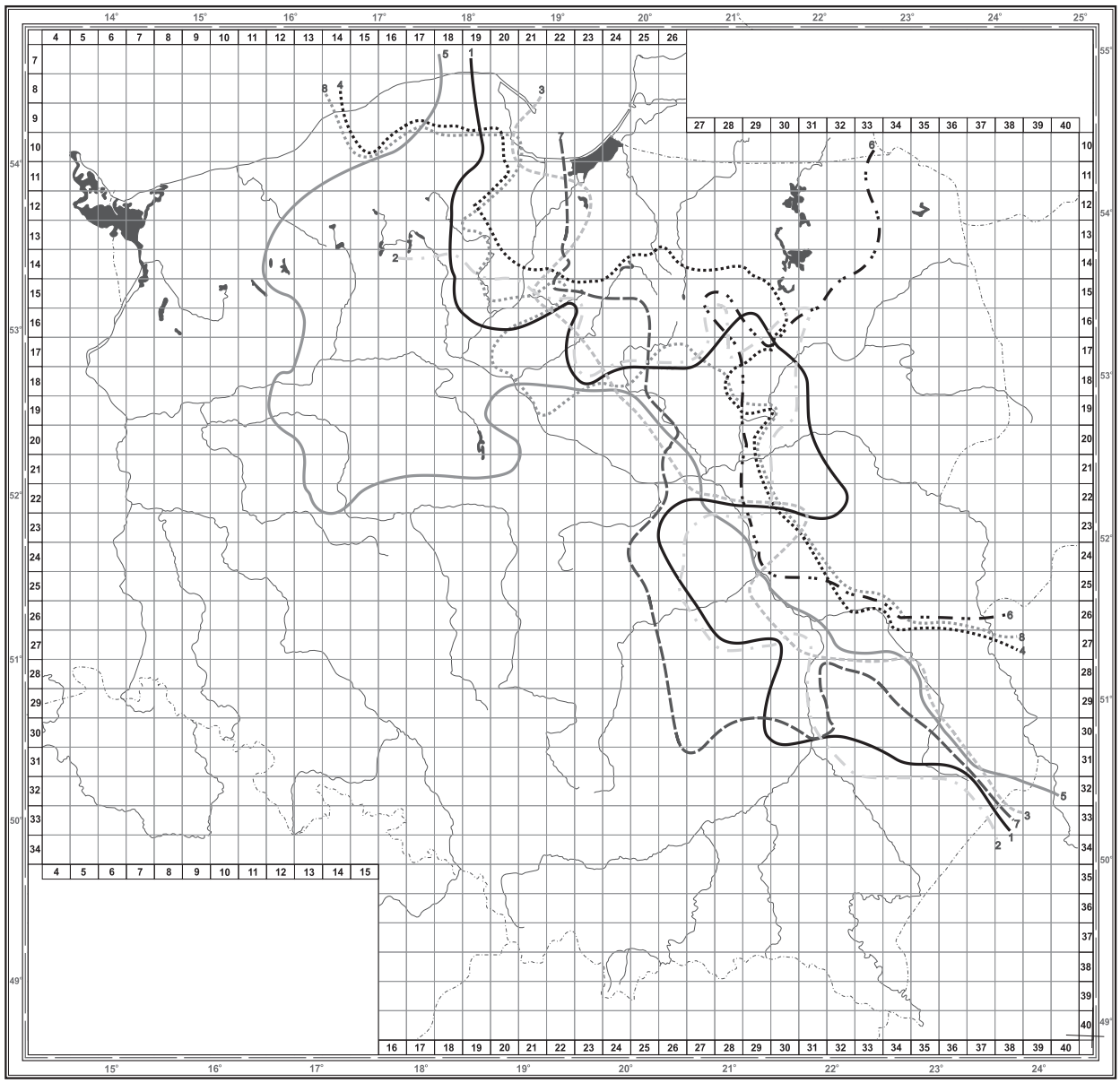
Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: Gajek, 1976: m. 2 na s. 147. Linie zasięgów wytyczone przez Józefa Gajka zostały przeniesione na mapę zawierającą sieć podkładową. Przebiegu zasięgów nie weryfikowano. W nawiasach podano numery zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego* i zamieszczonych tam map. Rys. K. Księżnik.

Mapa 2.5. Północno-zachodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej charakteryzujących strefę południowo-wschodnią Polski

1 – zasięg zachodni (północno-zachodni) włóków lekkich (PAE, z. 1, m. 10, poz. 6; PAE, z. 1, m. 12, poz. 1); 2 – najdalszy zachodni zasięg kopic krzyżowych w okresie badań (PAE, z. 1, m. 35); 3 – północno-zachodni zgeneralizowany zasięg różnych odmian spichrzy; 4 – zachodni zasięg podłużno-słupkowych bron beleczkowych z jarzemkami (PAE, z. 1, m. 5, poz. 2); 5 – północno-zachodni zasięg bron beleczkowych, podłużno-słupkowych, bezjarzemkowych (PAE, z. 1, m. 5, poz. 2); 6 – północno-zachodni zasięg sierpów ząbkowanych, które służą do żniw w sytuacjach trudnych jako narzędzie pomocnicze (PAE, z. 1, m. 27, poz. 3; PAE, z. 2, m. 68, poz. 6); 7 – najdalszy zachodni zasięg sierpów elipsowatych ząbkowanych i gładkich; w strefie na zachód od tej granicy stosowane sierpy półkoliste, przeważnie gładkie (PAE, z. 2, m. 68); 8 – północno-zachodni zasięg cepów dwukapicowych z miękką skórą (PAE, z. 2, m. 70); 9 – najdalszy północno-zachodni zasięg dużych komór w obrębie chałup, w których przechowywano żywność i ubiory (a nie przechowywano ziarna) (PAE, z. 2, m. 96, poz. 10); 10 – północno-zachodni zgeneralizowany zasięg dużych komór w obrębie chałup, w których do niedawna przechowywano wymłócone ziarno (PAE, z. 2, m. 96, poz. 9).

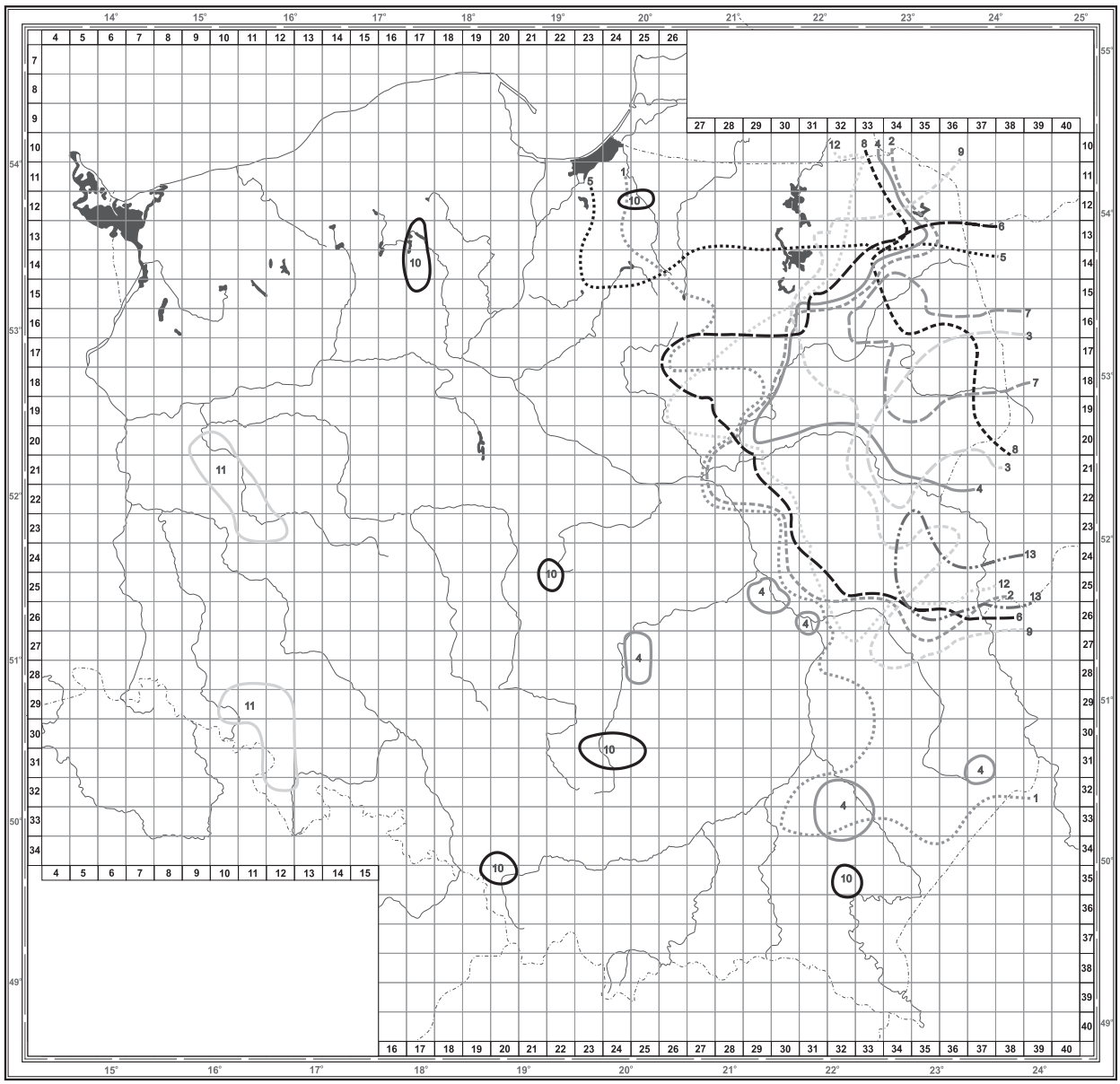
Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: Gajek, 1976: m. 10 na s. 164. Linie zasięgów wytyczone przez Józefa Gajka zostały przeniesione na mapę zawierającą sieć podkładową. Przebiegu zasięgów nie weryfikowano. W nawiasach podano numery zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego* i zamieszczonych tam map. Rys. K. Książnik.

Mapa 2.6. Zasięgi zjawisk kultury ludowej przebiegające z północnego zachodu ku południowemu wschodowi i dzielące Polskę na dwie strefy, północno-wschodnią i południowo-zachodnią

1 – wschodni zasięg stęp cylindrycznych (PAE, z. 5, m. 253); 2 – wschodni zasięg jednostronnych stęporów tłuczkowych (PAE, z. 5, m. 254); 3 – wschodnia granica typów i odmian chałup wąskofrontowych; 4 – wschodni zgeneralizowany zasięg radeł płozowych, ramowatych (czworokątnych) (PAE, z. 3. m. 140); 5 – wschodni zasięg przewagi zaprzęgu jednego konia do jednego dyszla (PAE, z. 4, m. 233, poz. 7); 6 – wschodnia granica obszaru, na którym zaprzęg konia w dugę nie występuje (PAE, z. 4, m. 233, poz. 8); 7 – wschodni i północny zasięg urządzeń zabezpieczających górny wylot maślnicy (PAE, z. 6, m. 335); 8 – wschodni zasięg jarzem podwójnych, podgarlicowych, ramowatych (PAE, z. 4, m. 321).

Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie Gajek, 1976: m. 6 na s. 155. Linie zasięgów wytyczone przez Józefa Gajka zostały przeniesione na mapę zawierającą sieć podkładową. Przebiegu zasięgów nie weryfikowano. W nawiasach podano numery zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego* i zamieszczonych tam map. Rys. K. Księżnik.

Mapa 2.7. Zachodnie i południowo-zachodnie zasięgi zjawisk kulturowych charakteryzujących strefę północno-wschodnią podlasko-mazowiecką Polski

1– południowy zasięg sochy dwupolicowej (PAE, z. 1, m. 3,4); 2 – zasięg używania dwukolnych *taradajek* do wywożenia sochy w pole (PAE, z. 1, m. 14); 3 – wywożenie sochy w pole lekkimi włókami krokwiowymi (PAE, z. 1, m. 14, poz. 8); 4 – zwarty i żywotny południowo-zachodni zasięg przechowywania wymłóconego zboża w kadłubach, do czasu badań (PAE, z. 1, m. 50); 5 – zasięg cepów gązewkowych na Pojezierzu Mazurskim po II wojnie światowej jako wynik migracji (PAE, z. 2, m. 70); 6 – południowo-zachodni zwarty zasięg cepów gązewkowych różnych odmian, stan z 1939 roku (PAE, z. 2, m. 70, poz. 6,7); 7 – zasięg cepów gązewkowych z przewierconym bijakiem (PAE, z. 2, m. 81, poz. 2); 9 – zachodni zwarty zasięg odmian radeł rylcowych (PAE, z. 3, m. 141, poz. 4,5); 10 – rozproszone zasięgi różnych odmian radeł rylcowych (PAE, z. 3, m. 141, poz. 6–12); 11 – zasięg radeł wewnątrzrylcowych typu wielkopolskiego i śląskiego w dwóch odmianach: z rylcem nieruchomym (PAE, z. 3, m. 141, poz. 2), z rylcem obrotowym i łopatkowym (PAE, z. 3, m. 141, poz. 3); 12 – zachodni zgeneralizowany zasięg występowania ugorowania zbiorowego, okres badań 1954 roku (PAE, z. 3, m. 159); 13 – zachodnia granica chałup szerokofrontowych z *głuchym* podcieniem w szczycie (PAE, z. 4, m. 224).

Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: Gajek, 1976: m. 8 na s. 161. Linie zasięgów wytyczone przez Józefa Gajka zostały przeniesione na mapę zawierającą sieć podkładową. Przebiegu zasięgów nie weryfikowano. W nawiasach podano numery zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego* i zamieszczonych tam map. Rys. K. Księżnik.

* * *

Próbę określenia i wyjaśnienia zróżnicowania tradycyjnej kultury w Polsce podjął również Janusz Bohdanowicz – wieloletni pracownik, a pod koniec kierownik Zakładu PAE i redaktor ostatniego zeszytu PAE. W artykule *Regiony etnograficzne Polski w świetle wyników badań PAE*[33], na podstawie analizy przestrzennej nieomal 300 zjawisk kulturowych wyodrębnił on strefy: południowo-wschodnią, wschodnią, zachodnią, południową, północną[34]:

> Decydujący wpływ na wyodrębnienie się zróżnicowania kulturowego Polski na [strefę] północno-zachodnią i południowo-wschodnią wywarły wpływy zachodnie, rozprzestrzeniane w znacznej mierze za pośrednictwem osadnictwa niemieckiego. Omówiona wyżej strefa południowo-wschodnia reprezentuje w zasadzie kulturę tradycyjną, podczas gdy w strefie północno-zachodniej wpływy te są łatwo dostrzegalne, szczególnie w zakresie nowszych technik i efektywniejszych narzędzi. […]
>
> Podobne na ogół czynniki, […] zdecydowały o istniejących w naszym kraju zróżnicowaniach kulturowych dzielących Polskę na wschodnią i zachodnią.
>
> W obrębie strefy wschodniej wyróżniają się dwa obszary: a) pierwszy, którego zachodnią granicę stanowią rzeki: Wisłoka, Wisła oraz Narew – zawiera szereg elementów kulturowych nawiązujących do ziem zamieszkanych przez Białorusinów i Ukraińców, a więc Słowian Wschodnich – oraz b) drugi, obejmujący również ziemie Polski centralnej (por. mapa) aż po Śląsk, Wielkopolskę i Pomorze Gdańskie [granice], w obrębie którego to obszaru mieści się zapewne gros zjawisk charakterystycznych dla kultury ludowej ludności etnicznie polskiej. (Bohdanowicz, 1987: 165–166).

Także w strefie zachodniej badacz wyróżnił część wschodnią i zachodnią:

> Pierwsze, łącznie z Pomorzem Gdańskim, Wielkopolską i [Górnym] Śląskiem, […]. Większość z wymienionych tu zjawisk, jak wynika z *Atlas der deutschen Volkskunde*, występuje zresztą w zasięgu znacznie szerszym, bo obejmującym również tereny położone na zachód od Odry, i są zapewne zapożyczeniami kulturowymi od ludności niemieckiej.
>
> Jeszcze ściślejsze powiązania z kulturowym obszarem niemieckim wykazują elementy specyficzne dla obszarów zachodnich omawianej strefy, których występowanie potwierdzono przede wszystkim na dolnym Śląsku, ziemi lubuskiej oraz Pomorzu Zachodnim. (Bohdanowicz, 1987: 169–170).

---

33 Niewątpliwie Bohdanowicz (Bohdanowicz, 1987: 161) znał wcześniejszy artykuł Gajka pt. *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski* (Gajek, 1976: 143), skoro definicje kartogramu etnograficznego są w obu artykułach takie same. Także z pracy Gajka pochodzi stwierdzenie: „Jeżeli zjawisko kulturowe obejmuje obszary wieloetniczne, wynika ono najczęściej z jednakowego lub podobnego oddziaływania na dany teren czynników zewnętrznych, takich jak: dyfuzje obce, względy polityczno-ustrojowe itp.", które przytoczył Bohdanowicz (Bohdanowicz, 1987: 162).

34 Pierwsza z map opracowanych przez Bohdanowicza przypomina mapy 1–5 oraz 8 i 10 z artykułu Gajka; mapa 2a ma swój odpowiednik u Gajka w postaci mapy 11, a mapa 2b – w postaci mapy nr 7 (Bohdanowicz, 1987; Gajek, 1976).

Zaskakująco wygląda mapa 3, na której Bohdanowicz przedstawił strefy kulturowe południową i północną (Bohdanowicz, 1987: 171). Tę pierwszą, obejmującą Dolny i Górny Śląsk, południową Wielkopolskę i sięgającą po Sieradzkie, południowe Mazowsze i Małopolskę z Lubelszczyzną, charakteryzuje jednorodność kulturowa. Strefa północna nie jest jednorodna, „niektóre zjawiska występują [tu] w zasięgu północno-zachodnim, […] inne zaś w zasięgu północno-wschodnim" (Bohdanowicz, 1987: 170). Obszar pierwszy zawiera „szereg zapożyczeń kulturowych od osadników niemieckich", natomiast „obszar północno-wschodni nawiązuje wyraźnie do Słowiańszczyzny Wschodniej" (Bohdanowicz, 1987: 172–173)[35].

* * *

Zróżnicowanie kulturowe kontynentu europejskiego w XX wieku pozwala mówić o prowincjach kulturowych. Zwięźle zdefiniował je Józef Gajek:

> Jeśli […] kultura ludowa obszaru wieloetnicznego zawiera znaczną ilość współwystępujących faktów kulturowych typologicznie określonych, tzn. jeśli ich zasięgi obejmują duży obszar wieloetniczny, świadczy to, że jednakowy lub podobny zespół czynników uwarunkował powstanie prowincji kulturowej. (Gajek, 1976: 144).

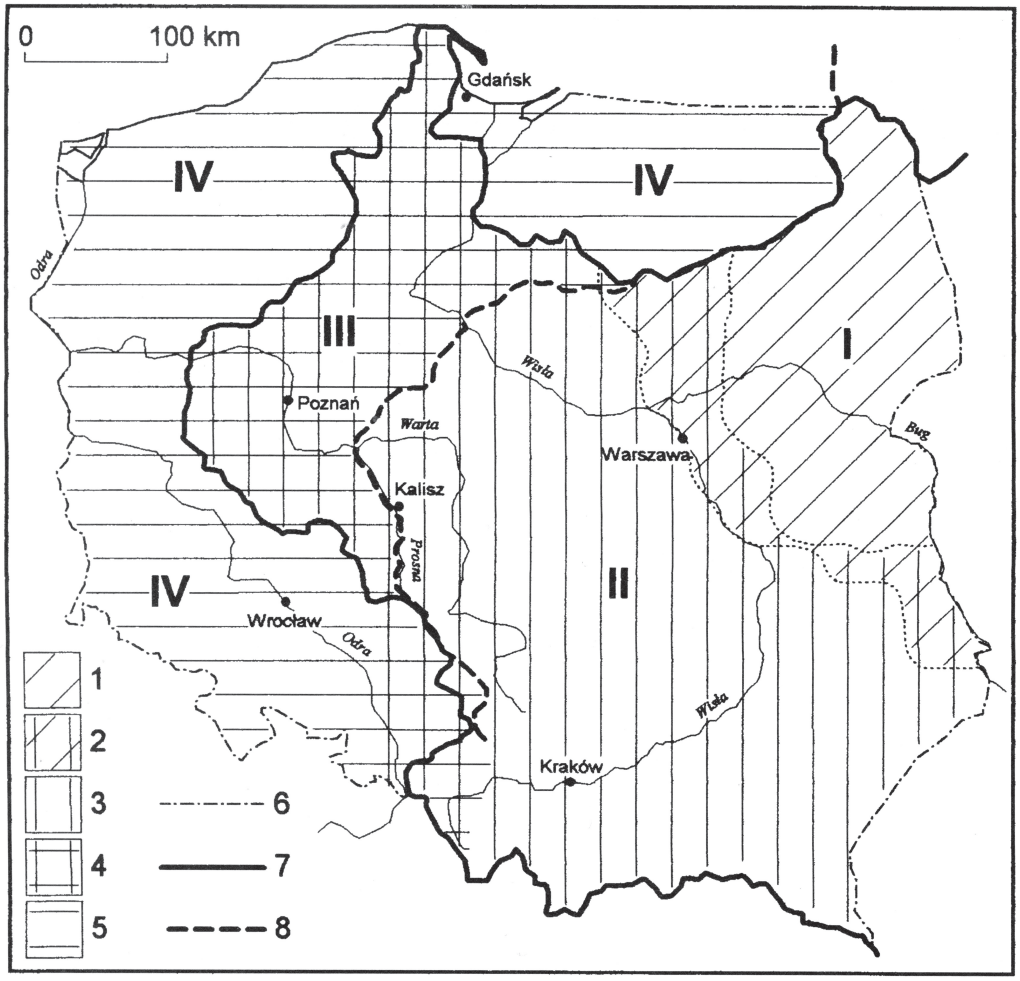
Brak odpowiedniej liczby map etnograficznych obejmujących całą Europę nie pozwala na dokładniejsze wykreślenie tego rodzaju terytoriów specyficznych lub względnie jednorodnych kulturowo. Intuicyjnie pisze się niekiedy o prowincjach: śródziemnomorskiej, zachodniej, północnej i (północno-)wschodnioeuropejskiej. Zajmując się próbą wyjaśnienia przyczyn zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej, nie sposób pominąć owych słabo określonych bytów. W artykule *Polska – pogranicze zachodniej i północno-wschodniej prowincji kulturowej w Europie (na podstawie Polskiego Atlasu Etnograficznego)*, nawiązując wyraźnie do prac Moszyńskiego (Kłodnicki, 2009a; Moszyński, 1927, 1938), Kłodnicki wysunął hipotezę sformułowaną już w tytule (zob. mapa 2.8).

Z zastosowaniem prostej metody korelacyjnej, z użyciem komputera, na podstawie części map PAE udało się wyodrębnić kilka regionów względnie jednolitych kulturowo. Pierwszy z nich, oddzielony od reszty kraju rubieżą etnogeograficzną (Kłodnicki, 1994), należy do cofającej się archaicznej strefy północno-wschodnioeuropejskiej. Region ten jest dosyć jednolity kulturowo, ale wieloetniczny – mieszkają tu wschodni Mazurzy i bliscy im Podlasiacy, północno-zachodni Ukraińcy, zachodni Białorusini i w części Litwini.

> Wpływy zachodnie dotarły tu w niewielkim stopniu, gdyż zatrzymywały się na barierze geograficznej, jaką przez wieki stanowiły rozległe puszcze. Jest to obszar najbardziej oddalony od Zachodu, przez wieki o mniejszej gęstości zaludnienia i niewielkiej liczbie miast. Jego południowo-zachodnią granicę

35 Dodajmy, że ten ostatni obszar znalazł kartograficzne odbicie także w opracowaniu Gajka: Gajek, 1976: m. 6, 8, 9.

wyraźnie określa wspomniana rubież etnograficzna, która w dalszym swoim przebiegu przecina równoleżnikowo północną część zachodniej Ukrainy. Dalszy jej przebieg nie jest znany[36]. (Kłodnicki, 2009a: 51).

Mapa 2.8. Zróżnicowanie polskiej kultury tradycyjnej

Prowincja północno-wschodnia: 1 – region I (archaiczny); 2 – rubież etnogeograficzna, tj. obszary przejściowe między prowincją północno-wschodnią a zachodnią. Prowincja zachodnia: 3 – region II; 4 – region III; 5 – region IV. Granice: 6 – granice Polski po II wojnie światowej; 7 – granice Polski w latach 1920–1939; 8 –granica między zaborem pruskim i rosyjskim (do I wojny światowej).

Źródło: Kłodnicki, 2009a: 46.

36 Warto wspomnieć, że Czekanowski, w swoich rozważaniach o dziejach wozu i zaprzęgu przypomniał spostrzeżenie Andrégo-Georges'a Haudricourta: „[…] wóz ciągniony za dyszel przy pomocy jarzma przez parę zwierząt pociągowych nie przekracza linii biegnącej od południowego cypla Skandynawii aproksymatywnie przez zatokę Gdańska, zrazu rubieżą ustaloną przez Kazimierza Moszyńskiego, której A.G. Haudricourt widocznie nie zna, gdyż o niej nie wspomina, a dalej przechodzącą w północne kresy Ukrainy, ujście Donu i północne podgórze Kaukazu. Stamtąd, przeciąwszy Morze Kaspijskie, przechodzi ona na północną granicę Iranu, a może nawet raczej strefy irańskiej i osiągnąwszy w ten sposób wododział Oceanu Indyjskiego, dalej na wschodzie, przeciąwszy górną część dorzecza Mekongu, tylko nieznacznie odchylając się ku południowi od granicy chińskiej, dochodzi do zatoki Tonkińskiej" (Czekanowski, 1952: 111).

Pozostałe obszary są kulturowo młodsze i wyodrębniają je głównie wpływy zachodnioeuropejskie, stąd ich przynależność do zachodniej prowincji kulturowej. Środkowa i południowo-wschodnia Polska (region II) jest nimi stosunkowo słabo nasycona, występują tu, głównie w postaci reliktów, także dawniejsze elementy kultury, które dłużej przetrwały w prowincji północno-wschodniej. W regionie II wyodrębnia się stosunkowo niewielki podregion karpacki, w którego przypadku należy się liczyć także z osadnictwem z krain niemieckich; koloniści napływali w różnym czasie, głównie na tereny podkarpackie. To oni, wspólnie z polskimi osadnikami z obszarów nadwiślańskich, z wolna wprowadzali rolnictwo i wiele innych elementów kultury na tereny podgórskie, głównie zachodniej części Karpat Północnych. Natomiast w Beskidzie Niskim i Bieszczadach ślady polskie i niemieckie są słabe; do 1947 roku dominowała tam ludność ruska, niekiedy z adstratem lub superstratem wołoskim. W górach, głównie w drugiej połowie średniowiecza, przyjmowała się gospodarka pasterska z wyraźnym piętnem wołoskim, podobnie jak i w słowackiej części Północnych Karpat. Tak ukształtowała się częściowa odrębność kulturowa polskich górali, którzy podkreślali swoją odrębność, nazywając swych północnych sąsiadów Lachami[37].

Ziemie, które pozostawały w strefie długotrwałych intensywnych wpływów niemieckich (kulturowych, osadniczych, administracyjnych), tj. Pomorze Nadwiślańskie, Wielkopolska i Górny Śląsk, stanowią region III; jego wschodnie granice ukształtowały się ostatecznie tak, jak granice Niemiec do I wojny światowej. Granice te były wyraźnie widoczne w zasięgach różnych artefaktów jeszcze podczas badań terenowych nad kulturą materialną w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku.

Region IV stanowią ziemie zachodnie i północne, do II wojny światowej należące do Rzeszy Niemieckiej i będące bliżej jej centrów kulturowych. Dolny Śląsk, obszary nad środkową Odrą, Pomorze Zachodnie, Warmia i Mazury zmieniały się w szybkim tempie, zwłaszcza w okresie międzywojennym; przyjmowanie innowacji było na tych terenach przyspieszone dzięki jednorodności etnicznej – zamieszkiwała je ludność niemiecka lub właśnie niemcząca się[38].

Na ziemiach tych, całkowicie lub częściowo opuszczonych przez dawną ludność podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu, zamieszkali przesiedleńcy z różnych obszarów właśnie przyłączonych do Ukrainy, Białorusi i Litwy; nastąpiło wielkie przesunięcie polskiej grupy etnicznej z Kresów Wschodnich na Zachodnie[39]. W tym

37 Górale polscy nazywali swoich północnych sąsiadów Lachami; w różnych miejscach długiej stupięćdziesięciokilometrowej granicy przypisywano im różne cechy, często odnoszące się do odmienności w ubiorze. *Lachy* wiedzieli, że tak ich nazywano, nazwy nie odrzucali, gdyż nie miała ona charakteru stygmatycznego, ale etnonim funkcjonował tylko na pograniczu; dalej ku północy nazwa nie była znana; tamtejsi mieszkańcy sami siebie nazywali Krakowiakami lub/i Podgórzanami, a bardziej ku wschodowi – Mazurami (Kłodnicki, 2013a: 149).

38 Ukazuje to syntetyczna mapa oparta na zasięgach kilkunastu artefaktów przedstawionych w PAE (Kłodnicki, 2000a: 104).

39 Także dawniej w lesistej, w dużej mierze, Europie zwykle przesuwały się nie całości, ale części grup etnicznych, odrywające się od swego jądra. Jedne wędrówki miały charakter infiltracji, drugie prowadziły do wypierania poprzednich mieszkańców; często nie wszyscy byli wyganiani czy eksterminowani. W ten sposób pojawiały się nowe treści kulturowe przy jednoczesnym zachowaniu starych. Nie możemy zapominać, że procesy przesiedlania (się) wielkich mas ludności zachodziły także w poprzednich wiekach. Wielką Nizinę Naddunajską, po opuszczeniu jej przez Turków w końcu XVII wieku, zasiedlono głównie z terenów sąsiednich, w tym także słowackich.

nowym osadnictwie wzięła też udział ludność z przeludnionych wsi z pozostałych części Polski. W rezultacie w dorzeczu Odry, na Pomorzu Zachodnim oraz na Warmii i Mazurach uformowały się obszary o mocno wymieszanej kulturze, gdzie obok niektórych elementów zastanych po autochtonach (bogate dziedzictwo materialne[40]) pojawiły się inne, wprowadzone przez przesiedleńców. Nowi mieszkańcy przejęli zastane zabudowania, maszyny rolnicze i prostsze narzędzia pracy, między innymi nieckowate naczynia do noszenia wody, druciane kosze na ziemniaki i sieczkę, nosze, taczki, dwu- i czterokołowe wózki ręczne, wozy czterokołowe. Do wprowadzonych i szybko zarzuconych należą na przykład rezginie (z byłej północno-wschodniej Polski), gliniane naczynia (dzbany, dwojaki) do noszenia napojów i pożywienia pracującym w polu lub w lesie, płachty do noszenia produktów na targ, zwyczaj przenoszenia węzełka lub kosza na drążku opartym na ramieniu. Nie przyzwyczajono się do sytuowania pieców piekarskich poza domem (zob. Kwaśniewski, 1963: 91–94 i m. 8 na s. 96), budując je w obrębie domostwa. Mimo upływu kilkudziesięciu lat jest to nadal region najbardziej kulturowo zróżnicowany (Kłodnicki, 2009a):

> Przedstawiona tu regionalizacja nie pokrywa się z podziałami etnicznymi i etnograficznymi Polski. Opisane tu regiony kulturowe były zbyt rozległe, by ich mieszkańcy zdawali sobie sprawę z ich istnienia. Granice drobniejszych grup etnicznych, etnograficznych czy wyobrażeniowych (mentalnych) kształtowały się w oparciu o inne kryteria. Do większych grup, do dziś świadomych swej tożsamości, należą Ślązacy Górnego Śląska z pogranicza regionu drugiego i trzeciego oraz Kaszubi z północnego skraju regionu trzeciego. Istnieją wyraźne ślady innych dużych grup, np. Mazurów, którzy do niedawna, na pograniczach swego obszaru (Moszyński, 1968: 836–838, 847 i m. ryc. 391) czy w trakcie ekspansji na sąsiednie tereny (głównie w regionie drugim, ale także w pierwszym), byli rozpoznawani przez sąsiadów.
>
> Stwierdzić jednak należy, że ani wielkie grupy (postplemienne?), jak Ślązacy, Małopolanie, Mazurzy, Wielkopolanie i Kaszubi, ani setki (*sic!*) grup mniejszych nie pokrywają się z omówionymi regionami kulturowymi. To samo można powiedzieć o obcych grupach etnicznych – Niemcach, Holendrach, Żydach, Ukraińcach, Białorusinach, Litwinach, Romach i innych, którzy stanowią już tylko 3% mieszkańców Polski. Wyodrębnione tu regiony nie pokrywają się również z obszarami gwar polskich. (Kłodnicki, 2009a: 52–53).

Wcześniej Chorwaci, uciekając przed Turkami, dotarli aż do południowo-zachodniej Słowacji, gdzie osiedli w okolicach Bratysławy. Te i inne procesy kolonizacyjne zostawiały ślady w kulturze europejskiej, które często da się odczytać, stosując metodę etnogeograficzną.

40 Jeszcze podczas badań terenowych prowadzonych na potrzeby *Polskiego atlasu etnograficznego* dało się tu uchwycić istnienie wielu artefaktów znajdujących swoje odpowiedniki po lewej stronie Odry i Nysy Łużyckiej i jednocześnie częściowo różniących się od tych w regionie III i istotnie odmiennych od tych w regionie II (zob. Kłodnicki, 2000a).

Zakończenie

Wieś, bez której pracy i plonów niemożliwe byłoby zbudowanie i funkcjonowanie cywilizacji, przez tysiąclecia istniała na jej peryferiach. W Europie Środkowej to sąsiedztwo wsi z cywilizacją, ogarniającą siedziby władców, klasztory i miasta, trwało tysiąc lat. Ale oto jesteśmy świadkami załamania się tradycyjnego przekazu kulturowego; na jego miejsce wchodzi przekaz pośredni, poprzez mass media, szkołę i wreszcie internet; także znajomość pisma od połowy XX wieku stała się powszechna (*sic!*), a dawniejszą wymianę towarową zajął pieniądz – mieszkańcy wsi ostatecznie wchodzą w orbitę cywilizacji. Jest to wystarczający powód i chwila, aby przyjrzeć się temu, co zapada w głąb milczącego czasu.

Zróżnicowanie kulturowe mniejszych i większych obszarów może być następstwem ruchów etnicznych, dyfuzji kulturowych i rozwoju wewnętrznego; w tle jednak zawsze jest środowisko geograficzne. Procesy zanikania jednych i upowszechniania się drugich zjawisk kulturowych, przenikając się, trwały setki i tysiące lat; część ze zjawisk zamierała za pamięci informatorów (w latach badań terenowych), co widoczne jest na mapach.

Dysponując materiałami zebranymi w kilku ostatnich stuleciach, etnolog może odtwarzać minioną kulturę, a uzbrojony w odpowiednie metody – wnioskować o wcześniejszych jej stadiach. Etnologowie przeszli długą drogę od dokumentowania tradycyjnej kultury do jej badania z zastosowaniem różnych metod, zwłaszcza etnogeograficznej i retrogresywnej. Pierwsza umożliwia wnioskowanie o genezie określonych zjawisk i ich kompleksów, prawda, że z użyciem chronologii względnej; druga pozwala na pewne sprecyzowanie chronologii. Obydwie metody są ułomne, ale osiągane wyniki można porównywać i sprawdzać.

W pierwszym rozdziale zarysowano podstawy i dzieje polskiej etnokartografii oraz metody retrogresywnej. Punktem centralnym rozważań jest *Polski atlas etnograficzny*.

Mapy etnograficzne na pierwszy rzut oka wydają się skomplikowane, co zniechęca do korzystania z nich. Ponadto zbyt późno zaczęto publikować komentarze do PAE (w przypadku innych atlasów zwykle drukowano je wraz z mapami). Brakowało uwag w zakresie krytyki czy oceny map pod względem formalnym i merytorycznym. To wszystko sprawiło, że mapy etnograficzne były wykorzystywane w pracach naukowych

głównie przez badaczy, którzy zdobyli doświadczenie w pracowni PAE. W niniejszym opracowaniu poświęcono im uwagę, analizując metodę etnogeograficzną[41].

Porównywanie map z materiałami zebranymi we wsiach będących punktami badawczymi niekiedy wykazuje różnice, choć na ogół niewielkie (zob. przygotowane erraty w elektronicznym katalogu map opublikowanym na platformie cyfrowej PAE: www.archiwumpae.us.edu.pl); należy też pamiętać, że badania nie zawsze były przeprowadzone dokładnie. Trudno więc ręczyć za poszczególne zamieszczone na mapach informacje, ale – ogólnie rzecz biorąc – obrazy na nich widoczne są wiarygodne, a to pozwala wnioskować metodą etnogeograficzną o historii badanego wytworu czy zjawiska.

Należy też wspomnieć, że poza nielicznymi przypadkami Józef Gajek nie podjął próby zebrania materiałów i sporządzenia map w taki sposób, aby dały się one porównać z istniejącymi w tym czasie mapami *Atlas der deutschen Volkskunde*[42]. Nieliczne zbliżone lub nawet tożsame tematycznie mapy mniej lub bardziej różnią się systematyką, co utrudnia lub wręcz uniemożliwia porównywanie.

W rozdziale drugim przedstawiono głosy różnych autorów, cytując najważniejsze fragmenty z ich opracowań. Cele, które sobie stawiali, były różne, łączyły ich natomiast stosowane metody. Szczególnym zainteresowaniem darzono polsko-niemieckie pogranicze kulturowe, podejmowano także próby uchwycenia zróżnicowania kulturowego Polski i wyjaśnienia jego genezy.

Zachodnie wpływy kulturowe, głównie z terenów niemieckich, widoczne są zwłaszcza w zachodniej i północnej Polsce. Trwały one przez całe stulecia; przesuwanie się granicy niemieckiej ku wschodowi ułatwiało germanizację i infiltrację kulturową na przyłączonych do Rzeszy terenach. Czynniki geograficzne sprzyjały przenikaniu tych wpływów znacznie dalej, w głąb terytorium polskiego, a nawet ukraińskiego.

Choć nikt *expressis verbis* nie wyrażał przekonania o jednorodności polskiej kultury ludowej, to przecież badacze pogranicza polsko-niemieckiego byli tego zdania, „odnajdując" tam elementy „polskie". Tylko bowiem przyjęcie takiej perspektywy umożliwiało im wytyczanie pograniczy etnograficznych i etnicznych. W drugim rozdziale krytycznie oceniono przypisywanie regionom oraz grupom etnicznym specyficznych, im tylko właściwych cech kulturowych (wyznaczników). Zwłaszcza gdy grupy te są datowane na wczesne średniowiecze lub jego połowę i nie znamy ich dokładnych granic ani nie mamy podstaw, aby przypuszczać, że były one wówczas kulturowo jednorodne[43]. Dopasowywanie do nich zasięgów znanych z atlasów opartych na materiałach dziewiętnastowiecznych nie jest uprawnione, choć, być może, w niektórych przypadkach pomogłoby zastosowanie metody retrogresywnej. Uwaga ta dotyczy prac Tadeusza Wróblewskiego, Janusza Bohdanowicza, Zofii Staszczak i Józefa Gajka (gdy pisał o regionach).

---

41 Niektóre problemy kartograficzne przedstawiono na przykładzie mapy 1.1, dotyczącej naczyń klepkowych służących do przenoszenia wody.

42 Innych atlasów obejmujących obszary sąsiadujące z obszarem Polski wówczas jeszcze nie było; chodzi tu o *Etnografický atlas Slovenska* i kartograficzne opracowania dotyczące Białorusi i krajów nadbałtyckich od Litwy po Estonię (zob. *Aneks 1* i *Bibliografia*).

43 Wprawdzie niektórzy archeologowie, niby odżegnujący się od Gustafa Kossiny, nadal szukają *iunctim* między wyodrębniającymi się grupami i kulturami archeologicznymi a plemionami i szczepami znanymi z najdawniejszych źródeł pisanych.

Obecnie, gdy drukowanie map PAE zbliża się ku końcowi, etnologowie wolą już antropologiczne podejście do kultury. Sądzimy jednak, że wiedza o przeszłości kulturowej, ta odczytywana na podstawie metod geograficznej i retrogresywnej, mogłaby niekiedy stanowić punkt wyjścia w analizach także tych badaczy.

Prawie wszędzie w Europie, w publikacjach opartych na mapach etnograficznych dominowało odwoływanie się do linii granicznych, tj. zasięgów wytworów kulturowych. Najgłośniejsze było osiągnięcie Richarda Weissa (1947), który zestawił zasięgi wybranych wytworów kulturowych w Szwajcarii. Analiza map atlasu fińskiego, dokonana przez Ilmara Talvego (1974), doprowadziła do wykreślenia obszarów kulturowych w tym kraju. Podobną drogą podążyła także Soňa Kovačevičová, analizując wybrane mapy *Etnografického atlasu Slovenska*. Linie zasięgów zestawiali Józef Gajek i Janusz Bohdanowicz, analizując mapy PAE. Niewątpliwie wadą tego sposobu jest woluntarystyczny dobór zasięgów wytworów kulturowych „pasujących" do założonych tez. Nadto linie zasięgów z reguły upraszczają widoczne na mapach nieostre granice. Trzeci zarzut, sformułowany już wcześniej przez Agnieszkę Dobrowolską i Janusza Bohdanowicza, to pomijanie pokrewieństw kulturowych odleglejszych obszarów.

Nowym impulsem w badaniach etnogeograficznych byłoby zastosowanie metod korelacyjnych do analizy map. Przed ponad stu laty postulował to Jan Czekanowski, choć posługiwał się nimi głównie w badaniach antropologicznych, aby wyodrębnić typy i odmiany ludzkie lub określić ich fizyczne powinowactwo. Z jego szkoły pochodził Stanisław Klimek, który wykazał możliwości, jakie niesie analiza zróżnicowania kulturowego za pomocą prostego wzoru Yule'a, sprawdzonego już przez językoznawców. Metodę tę zaszczepił w Berkeley, gdzie był stypendystą u Franza Boasa przed II wojną światową i gdzie ją udoskonalono. Powojenne osiągnięcia wrocławskiej szkoły matematycznej, przystosowane do potrzeb antropologii fizycznej, zainteresowały także Gajka, który myślał o wprowadzeniu ich do analizy map PAE[44].

Wydaje się, że zastosowanie statystycznych metod korelacyjnych mogłoby usunąć wspomniane wady. Przed kilkunastu laty Kłodnicki podjął taką próbę, opartą na kilkudziesięciu wybranych punktach atlasowych i tyluż mapach (Kłodnicki, 1994)[45]. Zanim powstanie odpowiedni program komputerowy, dostosowany do potrzeb etnogeografów (o co należy poprosić informatyków), można posłużyć się najprostszym wzorem, znanym z opracowań florystycznych (*sic*!): $Q = c : (a + b + c)$, gdzie „a" to liczba cech charakteryzujących pierwszy z porównywanych elementów kulturowych, a nieznanych w przypadku drugiego , „b" – liczba cech charakteryzujących drugi, a nieznanych w przypadku pierwszego z takich elementów, natomiast „c" to liczba elementów wspólnych[46]. Tak samo można porównywać różne obszary i ustalać ich podobieństwa lub różnice kulturowe (zob. Kłodnicki, Diakowska-Kohut, 2015).

---

44 W połowie lat sześćdziesiątych XX wieku Kłodnicki był świadkiem rozmowy na ten temat Gajka z jednym informatyków z ówczesnej Politechniki Wrocławskiej (dziś Wrocławski Uniwersytet Techniczny), pracujących na pierwszych komputerach „Odra".

45 Najprostszy program przygotowali Wojciech Kłodnicki i Maciej Kamiński, za co dziękujemy.

46 Względnie niska jakość materiałów etnograficznych nie pozwala wprowadzić wskaźnika „d", który oznaczałby liczbę elementów, które nie występują ani w pierwszym, ani w drugim porównywanym zakresie.

Ograniczenie badań etnogeograficznych do obszaru Polski zawęża możliwości wnioskowania o genezie jej tradycyjnej kultury do ostatnich kilku wieków. Jest bardzo prawdopodobne, że niektóre mapy PAE ukazują jeszcze dawniejsze stany kulturowe, sięgające być może czasów przed naszą erą. Zdaje się o tym świadczyć archaizm niektórych wierzeń, zwyczajów i obrzędów oraz ogromne obszary występowania – co najmniej od Renu po Bug. Wskażmy tu dla przykładu: wierzenie, że małe dzieci przynosi bocian (Żwak, 2002), te same lub bardzo podobne zakazy i nakazy obowiązujące kobiety w ciąży i zaraz po urodzeniu (Pieńczak, 2016a) czy też zbliżony termin palenia ogni świętojańskich – cechujące nieomal cały wspomniany obszar. Domysł ten wymaga jednak sprawdzenia w drodze szerokich studiów etnogeograficznych właśnie.

Idea stworzenia etnologicznego atlasu Europy nie powiodła się (Cox, 1988a); udało się opracować i opublikować jedynie zeszyt pierwszy, poświęcony ogniom obrzędowym (*Die Termine der Jahresfeuer*…, 1980)[47]. Nie przesądzając o dalszych losach tego atlasu, zwracamy uwagę na możliwości studiów etnogeograficznych dzięki istnieniu tysięcy map etnograficznych, opublikowanych w atlasach i rozproszonych w książkach i artykułach, we wszystkich chyba krajach europejskich[48]. Próbę ich zebrania i uporządkowania stanowi *Aneks 1*.

47 Część dotycząca Polski w opracowaniu Kłodnickiego (Kłodnicki, 1980: m. b.n., wg: literatura polska i materiały ADV wyekscerpowane przez M. Zendera).

48 Problem „składania" map etnograficznych, opublikowanych w różnych atlasach, poruszyli już Sergej I. Bruk, Ingrid Kretschmer, Mieczysław Trojan, a ostatnio Agnieszka Pieńczak (Bruk, 1966; Kretschmer, 1967: 297–307; Trojan, 1983; Pieńczak, 2016a).

Polski atlas etnograficzny w perspektywie współczesnej

Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego
Od pomysłu do realizacji

Współcześnie dla przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych szczególnie cenne są elektroniczne bazy danych, w których prezentuje się kolekcje etnograficzne szerzej nie znane w środowisku naukowym. W ostatnich latach w krajach środkowo-wschodniej Europy coraz częściej realizuje się projekty digitalizacyjne mające na celu popularyzację różnych zagadnień z kręgu tzw. kultury tradycyjnej. Na Słowacji, dzięki staraniom między innymi Słowackiej Akademii Nauk, w 2008 roku opracowano elektroniczną encyklopedię *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom* (zob. *Tradičná*…), w Czechach kilka lat później Uniwersytet Masaryka w Brnie stworzył geograficzny system informacyjny poświęcony kulturze ludowej, tzw. Gistralik (zob. *Geografický*…), w Polsce, z inicjatywy Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w 2014 roku powstało Cyfrowe Archiwum im. Józefa Burszty (zob. Cyfrowe Archiwum Burszty). Przedsięwzięcia digitalizacyjne sprzyjają nie tylko upowszechnianiu wiedzy o istnieniu mało znanych zasobów archiwalnych, ale też przybliżaniu szerszemu gronu odbiorców bieżącej działalności instytucji uczestniczących w danym projekcie.

Wobec widocznej w środowisku naukowym potrzeby łatwego dostępu do informacji etnologicznej Pracownia Polskiego Atlasu Etnograficznego (dalej: Pracownia PAE), funkcjonująca w ramach Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, podjęła się nowatorskiej próby opracowania naukowego, digitalizacji i udostępnienia materiałów atlasowych (depozyt Instytutu Archeologii i Etnologii PAN). Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego jest jedynym tego rodzaju archiwum etnograficznym w Polsce, ze zbiorami dotyczącymi obszaru całego kraju. Do niedawna były one dostępne w ograniczonym zakresie. Ich popularyzację na szerszą skalę utrudniały trzy zasadnicze sprawy: po pierwsze – rozproszenie dotychczasowego dorobku wydawniczego PAE (brak spójnej kolekcji), po drugie – dawność papierowych oryginałów (postępujące zniszczenie), po trzecie – konieczność korzystania z nich wyłącznie „na miejscu", w cieszyńskim archiwum. Priorytetem stała się zamierzona na wiele lat digitalizacja bogatego archiwum PAE, w pierwszej kolejności obejmująca prezentację i upowszechnienie w internecie trzech unikatowych kolekcji etnograficznych (o czym dalej). Zasadniczym celem

przedsięwzięcia stała się zatem popularyzacja, a więc „zbudowanie świadomości istnienia zbiorów gromadzonych przez dane instytucje również wśród odbiorców, którzy do tej pory nie mieli okazji się z nimi zapoznać lub wręcz nie wiedzieli o ich istnieniu" (*Digitalizacja piśmiennictwa*, 2010: 31).

Zbiory PAE, gromadzone przez etnografów, etnologów i folklorystów w drugiej połowie XX wieku, to unikalne źródło do historii wsi polskiej, jednak niedostatecznie znane. Ochrona i zachowanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym wsi polskiej poprzez udostępnienie unikatowych, naukowo opracowanych materiałów atlasowych szerokiemu gronu odbiorców w sieci internetowej są istotne, gdyż w odróżnieniu od pozostałych archiwów etnograficznych, jak wspomniano, prace badawcze związane z PAE obejmują całą Polskę, co pozwala na rozbudowane analizy naukowe nad zróżnicowaniem kulturowym. Materiały atlasowe stanowią dziś cenną bazę; ich zbieranie zostało już zakończone, wiele tematów wciąż czeka na opracowanie.

W rozdziale zostało przedstawione szczegółowe podsumowanie działań prowadzonych w ramach omawianego projektu badawczego. Ogólne założenia, cele oraz wstępne wyniki realizowanych prac Agnieszka Pieńczak przybliżyła ostatnio środowisku etnologicznemu w kilku artykułach (Pieńczak, 2015, 2016a, 2016b), obecnie można je zaprezentować całościowo z perspektywy finalizacji przedsięwzięcia.

Koncepcja digitalizacji i udostępnienia zbiorów PAE oraz rola Polskiego Instytutu Antropologii

Od początku funkcjonowania Pracowni PAE w Cieszynie skupiono się przede wszystkim na analizowaniu i publikowaniu zebranej dokumentacji terenowej. Wiązało się to z ukończeniem badań terenowych oraz wydawaniem kolejnych tomów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego". Ocena po latach pozwala stwierdzić, że te intensywne prace dokumentacyjne, znacznie angażujące zespół atlasowy, w zasadzie uniemożliwiały podjęcie innych działań mających na celu ochronę i zachowanie zbiorów bądź udostępnienie ich na szerszą skalę. Z czasem zaczęto zastanawiać się nad digitalizacją depozytu, formułując wstępne założenia tak skomplikowanego procesu oraz określając potencjalne możliwości jego realizacji. Konieczne stało się pozyskanie funduszy zewnętrznych. Opracowano wniosek „Prace badawcze w zakresie digitalizacji, konserwacji i inwentaryzacji zbiorów archiwalnych Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie, etap I", który w 2011 roku został złożony w Narodowym Centrum Nauki, podobnie jak drugi, po modyfikacjach, opatrzony tytułem „Kulturowe zróżnicowanie tradycyjnej wsi polskiej. Polski Atlas Etnograficzny – nowe perspektywy badawcze". Pomimo życzliwych opinii niektórych recenzentów, wskazujących na zasadność digitalizacji PAE oraz ważność projektu dla humanistyki krajowej i dziedzictwa kulturowego Polski, żaden z projektów nie otrzymał dofinansowania. Zygmunt Kłodnicki napisał wtedy: „Dwukrotne aplikowanie o granty nie przyniosło pozytywnego rezultatu. Jednocześnie jesteśmy świadkami przyznawania grantów także na tematy mniej ważne. Być

może instytucje przyznające pieniądze na badania nie zawsze zwracają się do osób zorientowanych w problematyce tradycyjnej kultury" (Kłodnicki, 2013b: 85).

Pomimo wspomnianych trudności po dwóch latach podjęto kolejną próbę zdobycia dofinasowania, tym razem wspólnie z instytucją uczestniczącą. Partnerem przedsięwzięcia stał się Polski Instytut Antropologii (PIA), reprezentowany przez mgr Joannę Koźmińską, z którą długo konsultowano szczegółowe założenia i przebieg planowanych działań digitalizacyjnych (zob. następny rozdział). Ostatecznie w 2013 roku złożono wniosek „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I", tym razem kierując go do innej instytucji finansującej. W kwietniu 2014 roku projekt znalazł się w grupie 93 projektów wysoko ocenionych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego[1], z całkowitym wnioskowanym budżetem w wysokości 547 878 złotych. Okazało się, że założenia grantu doskonale wpisały się w cele ministerialne dotyczące wspierania długofalowych prac dokumentacyjnych, edytorskich i badawczych o fundamentalnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego i kultury polskiej oraz rozwoju nauki; nieoficjalnie również – w obchody Roku Kolberga (zob. Rok Kolberga, 2014).

Główne założenia projektu i działania badawcze

Wyniki dotychczasowych prac badawczych PAE, nie licząc publikacji w serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego", nie są szerzej znane w kręgach naukowych ani pozanaukowych. Znaczna część zgromadzonych w Archiwum PAE materiałów etnograficznych wymaga zatem opracowania naukowego w formie syntetycznej, spójnej, łatwo dostępnej kolekcji danych źródłowych, z użyciem w tym celu specjalistycznej, nowoczesnej aparatury naukowo-badawczej. To założenie stanowiło istotną podstawę omawianego grantu ministerialnego.

Jak podkreślał Dariusz Paradowski, cele digitalizacji są konstruowane zgodnie z celami działania instytucji (wynikając jednocześnie z charakteru jej zbiorów oraz profilu użytkowników). Określając te wytyczne, z reguły bierze się pod uwagę dwa istotne aspekty – ochronę i udostępnianie zbiorów (*Digitalizacja piśmiennictwa*, 2010: 26–27). W przypadku PAE obie kwestie były priorytetowe, z jednej strony chodziło o zabezpieczenie materiałów archiwalnych przed postępującym niszczeniem (nadmierna eksploatacja, zakwaszenie papieru etc.), z drugiej – o ich udostępnienie na szeroką skalę w celach naukowych, edukacyjnych oraz promocyjnych (wzrost stopnia funkcjonowania Polskiego Atlasu Etnograficznego w przestrzeni publicznej). Tak zróżnicowane założenia projektowe wymagały wstępnego określenia różnych czynników, w tym profilu potencjalnego odbiorcy.

1 Wniosek znalazł się na 49. miejscu w wykazie projektów zakwalifikowanych do finansowania w konkursie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2013/2014, moduł badawczy 1.1; zob. *Wykaz…*

Profil odbiorcy

Ze względu na walory dokumentacyjne zbiorów atlasowych, zbieranych przez kilka dekad XX wieku, projekt jest skierowany do różnych grup odbiorców. Zasadniczym celem było dotarcie do możliwie najszerszego grona, w tym do osób zajmujących się szeroko rozumianym dziedzictwem kulturowym w naukach humanistycznych i społecznych, jak etnolodzy, antropolodzy kulturowi, socjolodzy, pedagodzy, geografowie, historycy, filolodzy. Rezultaty działań projektowych mogą być przydatne także dla pozostałych zainteresowanych problematyką wsi polskiej w jej historycznym aspekcie (np. w kontekście edukacji regionalnej). Wśród nich znajdą się zapewne muzealnicy, regionaliści, lokalni animatorzy kultury, przedstawiciele administracji publicznej i pozarządowej, a także uczniowie oraz studenci.

Cele i zadania badawcze

Przedstawiany projekt obejmował różnorodne cele i zadania badawcze (zob. tab. 3.1), które ze względu na specyfikę materiałów źródłowych i ich dostępność były realizowane głównie w cieszyńskiej pracowni atlasowej na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego.

Tab. 3.1. Zadania i cele badawcze wyznaczone w projekcie digitalizacyjnym PAE

Zadanie badawcze, numer zadania	Cele badawcze	Rodzaj zasobu, numer zadania
Analiza ilościowa i jakościowa (1–2)	– podsumowanie analizy i opracowanie wyników badań – gromadzenie i uzupełnianie literatury naukowej poświęconej analizowanej problematyce	mapy opublikowane (1)
		fotografie atlasowe i ankiety z zielnikami (2)
Opracowanie naukowe elektronicznego katalogu (3–5)	– udostępnianie danych w internecie – analiza ilościowa i jakościowa powstałego katalogu	mapy opublikowane (3)
		fotografie atlasowe (4)
		ankiety z zielnikami (5)
Opracowanie i analiza wyników badań w formie publikacji naukowej (6)	– popularyzacja prac badawczych PAE w środowiskach naukowych i pozanaukowych – opracowanie i przeprowadzenie promocji projektu – informacja o projekcie (np. na stronach internetowych Uniwersytetu Śląskiego i Polskiego Instytutu Antropologii)	wszystkie trzy zasoby (6)

Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: fiszka projektowa „Wniosek do konkursu w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki moduł 1.1", s. 16. Archiwum PAE w Cieszynie.

Uczestnicy projektu

W projekcie uczestniczyło dziesięć osób; w większości byli to pracownicy Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego (Cieszyn) oraz Polskiego Instytutu Antropologii (Warszawa), wśród nich czterej główni wykonawcy – dr hab. prof. UŚ Zygmunt Kłodnicki, dr Agnieszka Pieńczak, mgr Edyta Diakowska-Kohut, mgr Joanna Koźmińska. W zespole znaleźli się ponadto inni etnolodzy – dr Michał Rauszer, mgr Bartłomiej Chromik, mgr Jacek Szczyrbowski, a także informatycy – mgr inż. Sławek Szewieczek, mgr inż. Krzysztof Kasprzyński oraz fotograf specjalizujący się w muzealnych projektach digitalizacyjnych – inż. Krystian Firla. Przedstawmy zatem bliżej poszczególnych wykonawców (w kolejności alfabetycznej).

Bartłomiej Chromik, etnolog, absolwent Szkoły Głównej Handlowej (kierunek: metody ilościowe w ekonomii i systemy informacyjne) oraz Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej na Uniwersytecie Warszawskim. Obecnie doktorant na Wydziale „Artes Liberales" UW, związany jest również z Pracownią Spotkania Starego i Nowego Świata. Głównym polem jego zainteresowań jest język *wymysiöeryś* (wilamowski) oraz wyobrażenia na temat tego języka i jego użytkowników. Interesuje się antropologią lingwistyczną, językiem i kulturą Wilamowic, kulturą mieszkańców Karpat, humanistyką cyfrową, antropologią ekonomiczną, rewitalizacją zagrożonych języków, kulturowymi aspektami gospodarki oraz historią księstwa oświęcimskiego. Współprowadzi pierwszy w historii kurs języka *wymysiöeryś* na poziome uniwersyteckim. Wykonawca w kilku projektach, w tym międzynarodowych: „Ginące języki. Kompleksowe modele badań i rewitalizacji", „Engaged humanities in Europe Capacity building for participatory research in linguistic-cultural heritage", „Europe and America in Contact. A multidisciplinary study of cross-cultural transfer in the New World across time", „Spotkania językowe Starego i Nowego Świata. Język jako środek przekazu międzykulturowego we wczesnej Nowej Hiszpanii", „Huculszczyzna – antropologiczne obszary pamięci". Kierownik dwóch projektów dotyczących Wilamowic: „Stworzenie klastra turystycznego w gminie Wilamowice w oparciu o język *wymysiöeryś* i związaną z nim kulturę" oraz „Dokumentacja językowego i kulturowego dziedzictwa Wilamowic". W projekcie PAE uczestniczył między innymi w tworzeniu cyfrowej bazy map atlasowych na platformie dLibra. (e-mail: bartlomiej.chromik@gmail.com).

Fot. 3.1. Bartłomiej Chromik
Archiwum B. Chromika.

Krystian Firla, fotograf, inżynier informatyki, absolwent Wyższej Szkoły Biznesu Wydział Zamiejscowy w Cieszynie w zakresie informatyki (specjalność: grafika komputerowa, multimedia i animacje). Od 2009 roku pracuje jako fotograf i przewodnik

Fot. 3.2.
Krystian Firla
Archiwum K. Firli.

w Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie. Współrealizator projektów digitalizacyjnych finansowanych ze środków krajowych i międzynarodowych (m.in.: „Muzeum otwarte na świat", „e-kultura", „Digitalizacja grafiki oraz kartografii MŚC w Cieszynie"). Zainteresowany fotografią szczególnie dokumentalną i tradycyjną. Swoją wiedzą oraz pasją stara się zarazić młodzież podczas warsztatów fotografii tradycyjnej w różnych instytucjach użytku publicznego. W projekcie PAE współtworzył koncepcję digitalizacji zbiorów atlasowych oraz uczestniczył w tworzeniu cyfrowej bazy unikatowych ankiet zawierających zielniki. (e-mail: k.firla@muzeumcieszyn.pl).

Edyta Diakowska-Kohut, magister etnologii, absolwentka Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Od 2011 do 2017 roku zatrudniona jako technik w cieszyńskim Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego, obecnie samodzielny referent w Biurze Projektów, Projektów i Rozwoju Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ. Zainteresowania naukowe koncentruje na polskiej kulturze tradycyjnej, w szczególności obrzędowości pogrzebowej oraz demonologii ludowej. Autorka, współautorka i współredaktorka kilkunastu publikacji naukowych, uczestniczka wielu konferencji. Wykonawczyni i specjalistka w kilku grantach krajowych i międzynarodowych (np.: „Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim. W 1200-lecie Cieszyna", „The 1st International Convention for Ethnology and Cultural Anthropology Students from Central Europe-Small Grant", „Dziedzictwo narodowe i kulturowe, polskie ślady za granicą", „Atlas niematerialnego dziedzictwa kulturowego wsi wielkopolskiej", „Polsko-Czeska Wolna Szkoła Nauk Filozoficznych i Społecznych im. Profesora

Fot. 3.3. Edyta Diakowska-Kohut
Archiwum E. Diakowskiej-Kohut.

Jana Szczepańskiego"). Od 2009 roku członkini, od 2013 sekretarz cieszyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Współautorka koncepcji projektu PAE, jako jedna z głównych wykonawczyń grantu uczestniczyła zarówno w licznych pracach przygotowawczych, jak i w redakcji wszystkich trzech kolekcji elektronicznych. (e-mail: edyta.diakowska-kohut@us.edu.pl).

Fot. 3.4. Krzysztof Kasprzyński
Archiwum K. Kasprzyńskiego.

Krzysztof Kasprzyński, magister inżynier, absolwent pedagogiki na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, a także studiów inżynierskich w Bielskiej Wyższej Szkole Biznesu i Informatyki (inżynieria oprogramowania) oraz studiów podyplomowych na Politechnice Wrocławskiej (zarządzanie bezpieczeństwem systemów informacyjnych). Od 2002 roku związany zawodowo z cieszyńskim wydziałem Uniwersytetu Śląskiego jako specjalista informatyczny. Z zamiłowania projektant serwisów internetowych oraz informatyk śledczy. W projekcie PAE służył fachową pomocą między innymi w zakresie zakupu specjalistycznego sprzętu komputerowego i oprogramowania oraz czuwał nad sprawnym, bezawaryjnym i wydajnym jego funkcjonowaniem. (e-mail: krzysztof.kasprzynski@us.edu.pl).

Zygmunt Kłodnicki, emerytowany profesor etnologii Uniwersytetu Śląskiego. Studia etnograficzne na Uniwersytecie Wrocławskim rozpoczął w 1959 roku; jego nauczycielami byli między innymi etnologowie Józef Gajek, Adolf Nasz oraz Aleksander L. Godlewski. Już podczas studiów prowadził badania terenowe dla Zakładu Polskiego Atlasu Etnograficznego PAN. Pracą magisterską z pogranicza etnologii i orientalistyki („Żegluga ludów austronezyjskich", 1964), opracowaną na podstawie metody etnogeograficznej (z kilkunastoma własnymi mapami), zwrócił uwagę Gajka, który zaproponował mu asystenturę w UWr. Także w następnych latach współpracował z Zakładem PAE, prowadząc badania terenowe i opracowując mapy. Po obronie pracy doktorskiej („Reliktowe formy transportu nasobnego i ręcznego w kulturach ludowych środkowej Europy", 1976), napisanej pod opieką naukową Gajka, wrócił do Katedry Etnografii UWr., na stanowisko adiunkta. Po uzyskaniu habilitacji na podstawie rozprawy „Tradycyjne rybołówstwo śródlądowe w Polsce" (1994) uzyskał stanowisko profesora w Uniwersytecie Śląskim. Do Cieszyna, gdzie w 1997 roku podjął pracę w ówczesnym Zakładzie Etnologii (obecnie Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej), przeniósł zbiory archiwalne związane z *Polskim atlasem etnograficznym*. Tu także wypromował następców – Agnieszkę Pieńczak i Annę Drożdż. Wielokrotnie recenzował prace doktorskie i habilitacyjne w Polsce, Czechach i na Słowacji. Opiniował wnioski o profesurę we Lwowie i Nitrze. Był też członkiem komisji akredytacyjnych w Polsce i Czechach. Wykładał etnologię Słowian Północnych na Uniwersytecie w Bratysławie. Organizator i dziekan Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, wcześniej prodziekan ds. naukowych. Przez dwie kadencje członek senackiej komisji nauki UŚ. Pełnił też funkcje dyrektora Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej oraz kierownika Zakładu Etnologii i Geografii Kultury

Fot. 3.5. Zygmunt Kłodnicki
Archiwum Z. Kłodnickiego.

tegoż Instytutu. Członek rady naukowej Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Wieloletni prezes Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, twórca serii publikacji tej instytucji – „Dziedzictwo Kulturowe". Uczestniczył w pracach redakcyjnych PAE, najpierw jako redaktor poszczególnych tomów, potem także redaktor serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". Członek kilku innych redakcji, w tym czasopism „Ethnologia Europae Centralis", „Český líd" i „Transcarpathica", redaktor kilkunastu publikacji, organizator wielu konferencji naukowych. Autor kilkudziesięciu prac z zakresu etnogeografii, opublikowanych w kraju i poza granicami (Niemcy, Węgry, Słowacja, Francja), w tym współautor *Polskiego atlasu etnograficznego* i *Forschungen zum Etnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer* (więcej zob. *Bibliografia*). Stypendysta Fundacji im. Alexandra von Humboldta (u prof. Güntera Wiegelmanna w Monastyrze, Westfalia). Członek honorowy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego i kilku innych towarzystw, odznaczony Medalami Komisji Edukacji Narodowej, przez wiele kadencji członek Komitetu Nauk Etnologicznych PAN. Cieszący się uznaniem i sympatią nauczyciel kilku pokoleń studentów. Od 2013 roku na emeryturze. W grancie PAE, jako jeden z głównych wykonawców, uczestniczył w tworzeniu cyfrowej bazy map atlasowych, jest również współautorem niniejszej publikacji. (e-mail: zygmunt.klodnicki@us.edu.pl).

Fot. 3.6. Joanna Koźmińska
Archiwum J. Koźmińskiej.

Joanna Koźmińska, magister, absolwentka Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Studiów Podyplomowych Informacji Naukowej w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Studiów Bibliologicznych UW. Kieruje Działem Zbiorów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW. Współpracuje z Polskim Instytutem Antropologii, członkini Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jej zainteresowania badawcze dotyczą cyfrowej humanistyki, antropologii przestrzeni internetowych oraz cyfryzacji zasobów antropologicznych. Koordynatorka projektu „Cyfrowa Etnografia", od 2008 roku współtworzy

Bibliotekę Cyfrową PIA (zob. www.cyfrowaetnografia.pl). Uczestniczyła między innymi w grancie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki „Atlas Polskich Strojów Ludowych: kontynuacja prac wydawniczych, przeprowadzenie badań terenowych i kwerend źródłowych oraz cyfryzacja materiałów źródłowych i udostępnienie ich w Internecie". Autorka artykułów dotyczących specyfiki antropologicznych bibliotek cyfrowych. Jako jedna z wykonawczyń merytorycznych w projekcie PAE zajmowała się między innymi redakcją materiałów atlasowych na platformie dLibra, jest także współautorką niniejszej monografii. (e-mail: j.m.kozminska@uw.edu.pl).

Agnieszka Pieńczak, doktor, obecnie w trakcie przewodu habilitacyjnego. Ukończyła etnologię na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, następnie otrzymała stypendium doktoranckie na Wydziale Nauk Społecznych UŚ w Katowicach. W 2006 roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie etnologii na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Od 2006 roku adiunkt naukowo-dydaktyczny w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UŚ w Cieszynie. Od czasu studiów związana z Pracownią Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie, od marca 2017 roku formalny opiekun zbiorów atlasowych (przejęła tę funkcję po dr. hab. prof. emeryt. UŚ Zygmuncie Kłodnickim). Swoje zainteresowania badawcze skupia wokół dynamiki zmian polskiej kultury wiejskiej, możliwości porównawczych w zakresie atlasów etnograficznych oraz promowania i rozwijania działalności PAE. Prowadziła liczne badania terenowe na potrzeby PAE na Mazurach, Kujawach, Podlasiu (2001–2003) oraz Śląsku (2005–2013). Autorka, współautorka i współredaktorka ponad 30 publikacji naukowych, wykonawczyni w kilku grantach międzynarodowych (np.: „Podania i legendy Śląska Cieszyńskiego", „Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim. W 1200-lecie Cieszyna", „The 1st International Convention for Ethnology and Cultural Anthropology Students from Central Europe-Small Grant", „Dziedzictwo narodowe i kulturowe, polskie ślady za granicą"); obecnie kierowniczka projektu „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I" (zob. www.archiwumpae.us.edu.pl). Od 2013 roku prezeska cieszyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, od 2008 członkini Sekcji Ludoznawczej PZKO w Czeskim Cieszynie. W projekcie PAE, jako kierowniczka i główna wykonawczyni, koordynowała wszelkie działania grantowe, była również redaktorką wszystkich katalogów elektronicznych; ponadto współautorka niniejszej monografii. (e-mail: agnieszka.pienczak@us.edu.pl).

Fot. 3.7. Agnieszka Pieńczak
Fot. B. Tyrna, archiwum A. Pieńczak.

Michał Rauszer, doktor, etnograf i kulturoznawca. Ukończył etnologię na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, uzyskując tytuł magistra na podstawie pracy „Do antropologii kulturowej przez Lacana". W 2014 roku obronił pracę doktorską pt. „Pomiędzy wyłączeniem a uniwersalnością. Kulturowa historia

Fot. 3.8.
Michał Rauszer
Archiwum
M. Rauszera.

buntu". W latach 2010–2016 asystent w cieszyńskim Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UŚ, obecnie adiunkt na Uniwersytecie Warszawskim. Członek warszawskiego (wcześniej cieszyńskiego) oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego oraz The Association for the Studies of Ethnicity and Nationalism. Autor monografii *Homo frajer. Nieświadome wymiary kultury* (Gdańsk 2014) oraz kilku artykułów naukowych. Zajmuje się badaniami z zakresu antropologii historii, ze szczególnym uwzględnieniem zjawisk związanych z buntem, rewolucjami, zmianą społeczną i kulturową. Prowadził badania etnograficzne nad tożsamością kulturową i zmianą na Górnym Śląsku. W projekcie PAE odpowiedzialny za skanowanie i specjalistyczny opis kolekcji fotografii atlasowych. (e-mail: mrauszer@gmail.com).

Fot. 3.9. Jacek Szczyrbowski
Archiwum
J. Szczyrbowskiego.

Jacek Szczyrbowski, magister, absolwent etnologii na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. W latach 2008–2017 pracował jako asystent naukowo-dydaktyczny w cieszyńskim Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej. W tym samym czasie prowadził liczne badania terenowe na Śląsku (Racibórz, Wisła, Gliwice). Swoje zainteresowania badawcze koncentruje na tożsamości kulturowej, pamięci społecznej oraz antropologii wizualnej. Członek oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Cieszynie. Autor oraz współredaktor dziewięciu publikacji naukowych, wykonawca w trzech grantach, w tym jednym międzynarodowym („Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim. W 1200-lecie Cieszyna"). Jako wykonawca w projekcie PAE odpowiedzialny za cyfryzację i specjalistyczny opis kolekcji fotografii atlasowych. (e-mail: jacak@poczta.onet.pl).

Sławomir Szewieczek, inżynier informatyki, absolwent Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka w Katowicach. Informatyk w Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie. Koordynator kilku projektów digitalizacyjnych. Z zamiłowania programista, działa na rzecz upowszechniania i rozwoju oprogramowania typu *open source*. Charytatywnie pomaga kilku stowarzyszeniom w zakresie informatycznym. W projekcie PAE współtworzył między innymi koncepcję cyfryzacji materiałów atlasowych. (e-mail: slawek@muzeumcieszyn.pl).

Fot. 3.10. Sławomir Szewieczek
Archiwum S. Szewieczka.

* * *

Należy podkreślić, że realizacja grantu była możliwa dzięki udziałowi również innych osób, nie wchodzących oficjalnie w skład zespołu roboczego. Specjalistyczne zagadnienia dotyczące zabezpieczania zbiorów archiwalnych konsultowaliśmy z pracownikami Książnicy Cieszyńskiej w Cieszynie – mgr Łucją Brzeżycką i mgr Anną Fedrizzi-Szostok, kwestie dotyczące stanu prawno-autorskiego obiektów przeznaczonych do publikacji cyfrowych były wyjaśnianie z rzecznikiem patentowym – mgr. Mariuszem Grzesiczakiem oraz radcami prawnymi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – między innymi mgr. Michałem Sablikiem. Sprawy finansowe (w tym zawieranie umów z wykonawcami oraz sporządzanie sprawozdań rocznych) konsultowaliśmy wielokrotnie ze specjalistami z Uniwersytetu Śląskiego – mgr Agnieszką Majchrzak i mgr Anną Dziadek (Dział Nauki), mgr Katarzyną Długajczyk i mgr. Mirosławem Podsiadło (Dział Usług) oraz mgr Katarzyną Salamon-Liboską i mgr Aleksandrą Kobielus (Dziekanat WEiNoE). Cenna była również współpraca z przedstawicielką Instytutu Archeologii i Etnologii PAN – dr Kamilą Baraniecką-Olszewską[2], prowadząca między innymi do zawarcia formalnych porozumień z Instytutem (właścicielem depozytu PAE) oraz nawiązania współpracy merytorycznej. Wszystkim za udzieloną pomoc pragniemy jeszcze raz serdecznie podziękować.

2 Kamila Baraniecka-Olszewska kieruje obecnie Ośrodkiem Etnologii i Antropologii Współczesności IAiE PAN.

Pracownia Digitalizacyjna Polskiego Atlasu Etnograficznego

Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego początkowo znajdowało się w jednym z budynków dawnej Filii Uniwersytetu Śląskiego (Europeum), później zostało przeniesione do budynku głównego Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ w Cieszynie (pokój 124). Zbiory przechowywano w pomieszczeniu pełniącym funkcję nie tylko pracowni atlasowej, ale też sali seminaryjnej i gabinetu przeznaczonego dla kilku osób. Pracownia znajdowała się w południowej części budynku, podlegającej zbytniemu nasłonecznieniu, co niekorzystnie wpływało na archiwalia, powodując na przykład blaknięcie grzbietów kwestionariuszy (zob. fot. 3.11). Nadmierna eksploatacja materiałów, związana z opracowaniem blisko 70 prac dyplomowych oraz kolejnych tomów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego", w połączeniu z silnym nasłonecznieniem i zbyt wysoką kwasowością papieru powodowały stopniowe wykruszanie się stron dokumentacji. Potrzebne były działania ratunkowe mające na celu ochronę i zachowanie zbiorów atlasowych, tym bardziej że dotychczasowe pomieszczenie nie spełniało wymogów planowanej pracowni digitalizacyjnej. Realizacja projektu w dotychczas zajmowanym pokoju, przy znacznej liczbie wykonawców i braku klimatyzacji, mogła stać się zagrożeniem dla zbiorów oraz sprzyjać awaryjności planowanych do zakupu urządzeń. Większość materiałów PAE przeniesiono zatem do nowego lokum, znajdującego się w zachodnim skrzydle gmachu Uniwersytetu, w pobliżu dotychczasowej siedziby PAE (pokój 119)[3].

Fot. 3.11. Pracownia PAE, pierwotnie ulokowana w południowej cześci budynku głównego Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji
Archiwum PAE w Cieszynie.

3 Pozostałe zbiory (tzn. skrzynki z materiałami z zakresu kultury materialnej, kolekcja map niepublikowanych, biblioteka podręczna oraz inne materiały źródłowe zbierane przez Józefa Gajka) od marca 2017 roku znajdują się w pokoju 123.

Wsparcie finansowe otrzymane od Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz władz Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego umożliwiło utworzenie Pracowni Digitalizacyjnej Polskiego Atlasu Etnograficznego, połączonej docelowo z pomieszczeniem magazynowym (marzec 2015 roku). Pracownię przygotowano od podstaw, kierując się najważniejszymi zasadami zdefiniowanymi w *Katalogu Dobrych Praktyk Digitalizacji materiałów archiwalnych*. W publikacji tej szczegółowo określono sposób przygotowania obiektów do digitalizacji, warunki i przebieg skanowania oraz prawidłowe przechowywanie i udostępnianie powstałych kopii cyfrowych (więcej zob. *Katalog*…, 2015).

Na nowe pomieszczenie Pracowni, decyzją Komisji Senackiej Wydziału z 11 czerwca 2014 roku, wybrano jedną z sal dydaktycznych, o kubaturze 137 metrów sześciennych, którą poddano kompleksowej modernizacji (zob. fot. 3.12). Ściany pomalowano w achromatycznym kolorze szarym (nie odbijającym światła), w wysokich oknach zamontowano grafitowe rolety, pozwalające na całkowite zaciemnienie pomieszczenia. Dzięki nim, po pierwsze, zniwelowano nadmierne promieniowanie słoneczne w okresie wiosennym i letnim, po drugie, zmniejszono ryzyko powstawania odblasków, przyczyniających się do pogorszenia jakości kopii skanowanych obiektów. W pracowni na bieżąco monitorowane są warunki klimatyczne – działa minitermohigrometr, klimatyzator typu split (praca w trybie chłodzenia, ogrzewania lub filtracji powietrza), oraz zależnie od potrzeby – ewaporacyjny nawilżacz powietrza. Podłogę, wcześniej drewnianą, wyłożono wykładziną, niwelując ilość kurzu. Zabezpieczone podwójnym zamkiem drzwi wytłumiono, ograniczając poziom hałasu.

Kolejnym krokiem było przeniesienie większości zbiorów i ich zabezpieczenie w zamkniętych szafach aktowych (zob. fot. 3.13)[4]. Znajdują się w nich zarówno materiały zdigitalizowane, jak i te przewidziane do dalszej cyfryzacji (m.in. kwestionariusze poświęcone obrzędowości narodzinowej, weselnej i pogrzebowej). Zgodnie z sugestiami pracowników Działu Ochrony i Konserwacji Zbiorów Książnicy Cieszyńskiej – mgr Łucji Brzeżyckiej i mgr Anny Fedrizzi-Szostok (więcej zob. Książnica…) – regały odsunięto od ścian oraz wyposażono w wywietrzniki w celu zapewnienia materiałom odpowiedniej wentylacji. Dzięki regulacji dopasowano rozstaw półek do wymiarów kwestionariuszy i ankiet, co pozwoliło na ergonomiczne uporządkowanie zbioru. Istotne jest także to, że pracownia digitalizacyjna znajduje się w bliskim sąsiedztwie dawnej pracowni atlasowej, co pozwoliło uniknąć kłopotliwego transportu materiałów przeznaczonych do cyfryzacji.

Należy podkreślić, że dla zachowania zbiorów PAE wiele zrobiono również pod względem konserwatorskim. Wszystkie fotografie poddano w Książnicy Cieszyńskiej procesowi dezynfekcji w komorze próżniowej PKF, z zastosowaniem gazu S (listopad–grudzień 2014). Ponad 720 kilogramów archiwaliów skierowano do Kliniki Papieru w Krakowie w celu ich masowego odkwaszania metodą bezwodną (lipiec–wrzesień 2015), dzięki czemu proces degradacji kwaśnego po latach papieru został zatrzymany (zob. fot. 3.14). Udało się również oprawić oraz zaopatrzyć w nadruki na grzbietach (sygnatura i nazwa miejscowości) ponad 1000 kwestionariuszy

4 Materiały archiwalne przewożono z magazynu do pracowni digitalizacyjnej na tzw. wózku bibliotecznym. W pracach transportowych uczestniczyli: Agnieszka Pieńczak (obecny opiekun zbiorów PAE), Edyta Diakowska-Kohut (ówczesny technik Archiwum PAE) oraz Jacek Szczyrbowski (jeden z wykonawców projektu).

Fot. 3.12.
W trakcie prac – modernizacja Pracowni Digitalizacyjnej PAE
Fot. A. Pieńczak (grudzień 2014), Archiwum PAE w Cieszynie.

Fot. 3.13.
Przechowywanie materiałów PAE w Pracowni Digitalizacyjnej
Fot. A. Pieńczak (kwiecień 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

Fot. 3.14. Zbiory PAE umieszczone na holderach, przed włożeniem do zbiornika i rozpoczęciem odkwaszania
Fot. T. Zacharski (wrzesień 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

najczęściej wykorzystywanych w pracach badawczych, przewidzianych do późniejszej digitalizacji (zob. fot. 3.15). Okładki wielu z nich były osłabione bądź naderwane po wielu latach użytkowania. Kosztownym pracom konserwatorskim poddano również najstarsze ankiety atlasowe zawierające zielniki (o czym dalej). Ponadto po zakończeniu prac grantowych fotografie atlasowe zabezpieczono w specjalnych obwolutach bawełnianych i umieszczono w nowych bezkwasowych pudłach wysokiej jakości, zgodnych z wytycznymi archiwistyki.

Fot. 3.15. Kwestionariusze PAE po zabiegach introligatorskich
Fot. A. Pieńczak (maj 2017), Archiwum PAE w Cieszynie.

W nowo powstałej pracowni wydzielono trzy odrębne stanowiska komputerowe z fotelami biurowymi oraz stoły robocze, pełniące funkcję stanowisk przygotowawczych. Na potrzeby digitalizacji zakupiono specjalistyczną aparaturę naukowo-badawczą: wydajne komputery stacjonarne i laptopy, wraz z niezbędnym wyposażeniem (w tym oprogramowanie antywirusowe i programy graficzne), kilka skanerów płaskich A3 i A4, wysokiej jakości aparat cyfrowy z obiektywem o dobrych parametrach optycznych i lampą błyskową oraz zestaw oświetleniowy do fotografii studyjnej (zob. fot. 3.16, też 3.27). Zapewniono odpowiednią infrastrukturę sieciową pomieszczenia. Obejmuje ona dostęp do stałej linii telefonicznej i internetowej, sprzęt sieciowy, macierze dyskowe, serwer plików Qnap oraz zasilanie awaryjne UPS, zapewniające właściwe działanie zakupionych urządzeń oraz bezpieczne przechowywanie zgromadzonych danych w przestrzeni dyskowej. W skład pracowni wchodzą ponadto wspomniane sprzęty służące do regulacji temperatury i wilgotności pomieszczenia, umożliwiające zabezpieczenie nie tylko samych zbiorów atlasowych, ale również zgromadzonej aparatury.

Istotnym elementem powstałej infrastruktury technicznej jest odpowiednie oprogramowanie, wykorzystywane w opracowaniu naukowym i popularyzacji zasobów atlasowych w wersji cyfrowej. Ze względów merytorycznych zrezygnowano z zastosowania programów komputerowych Navigart oraz Musnet[5]. Liczne testy prowadzone jeszcze przed złożeniem wniosku dowiodły, że karty ewidencyjne opracowane w Musnecie, przystosowane do obiektów muzealnych, nie mogą służyć do katalogowania specyficznych materiałów archiwalnych PAE. W ewidencjonowaniu zbiorów atlasowych i ich publikacji w internecie przydatna okazała się aplikacja webowa o nazwie Galeneo[6], bardziej intuicyjna niż wspomniane. Aplikacja ta daje wiele możliwości, z których najważniejsze to: katalogowanie i archiwizowanie

5 Oprogramowanie tego typu stosuje się w wielu polskich muzeach, w tym w Zamku Królewskim na Wawelu i Muzeum Historii Fotografii w Krakowie.

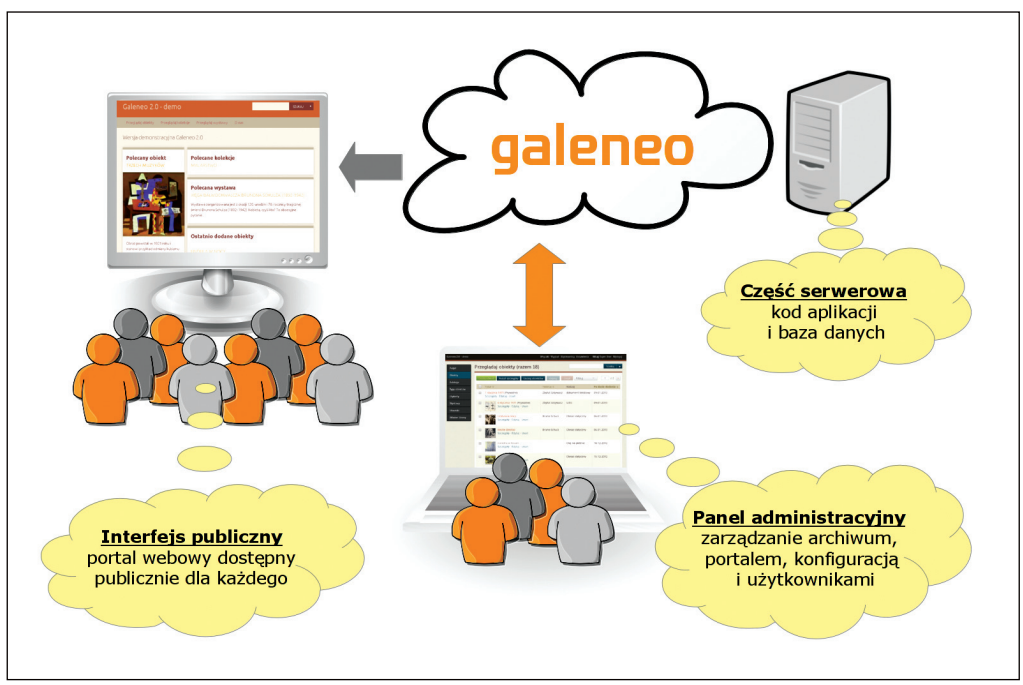
6 Oprogramowanie jest skierowane do szerszego grona odbiorców (instytuty, archiwa, centra kultury, galerie sztuki, teatry, biblioteki, prywatni kolekcjonerzy itd.); więcej zob. Zafado.

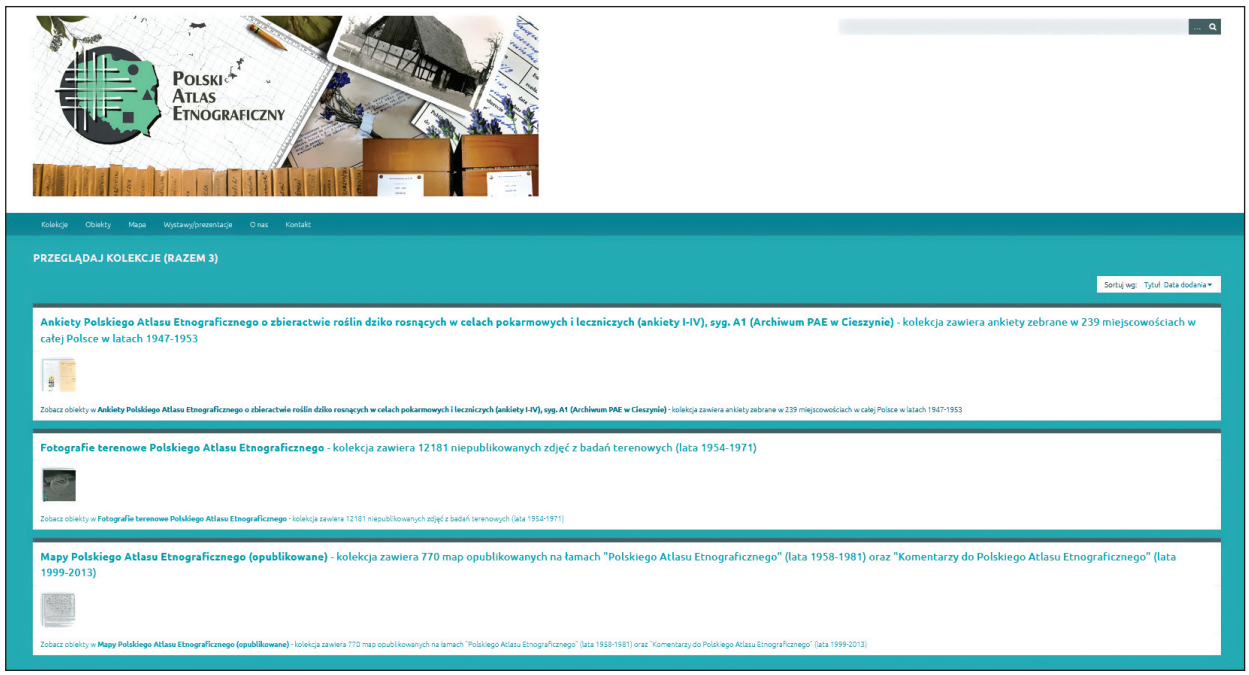
Fot. 3.16. Infrastruktura techniczna Pracowni Digitalizacyjnej
Fot. A. Pieńczak (kwiecień 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

zbiorów, prezentacja wybranych obiektów i powiązanych z nimi informacji na publicznych stronach internetowych, opisywanie obiektów za pomocą zestawu standardowych pól lub indywidualnych opisów, tworzenie i edytowanie własnych typów obiektów, przechowywanie plików różnego typu, możliwość zbiorowej edycji obiektów, organizowanie obiektów w kolekcje, tworzenie i konfigurowanie tzw. wystaw, prezentujących obiekty wraz z dowolnymi opisami, etykietowanie obiektów i wystaw za pomocą słów kluczowych itp. Funkcje te w pełni zapewniły właściwe archiwizowanie i prezentowanie opracowanych naukowo materiałów źródłowych PAE w interfejsie publicznym (zob. fot. 3.17).

Zastosowanie Galeneo pozwoliło na uruchomienie platformy cyfrowej funkcjonującej pod nazwą Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego (wrzesień 2014). Obecnie na platformie znajdują się trzy kolekcje danych etnograficznych, o następujących tytułach: „Ankiety Polskiego Atlasu Etnograficznego o zbieractwie roślin dziko rosnących w celach pokarmowych i leczniczych (ankiety I–IV), sygn. A1 (Archiwum PAE w Cieszynie)" (dalej w rozdziale zastosowano opisowy skrót: ankiety z zielnikami), „Fotografie terenowe Polskiego Atlasu Etnograficznego" (dalej: fotografie atlasowe), „Mapy Polskiego Atlasu Etnograficznego (opublikowane)" (dalej: mapy opublikowane); zob. fot. 3.18.

Fot. 3.17. Charakterystyka aplikacji webowej Galeneo
Źródło: www.zafado.pl [data dostępu: 12.01.2017].

Fot. 3.18. Platforma cyfrowa z opracowanymi naukowo i udostępnionymi zbiorami PAE Źródło: www.archiwumpae.us.edu.pl [data dostępu: 4.10.2017].

Kolekcje te obejmują: ponad 470 ankiet dotyczących zbieractwa roślin dziko rosnących w celach pokarmowych i leczniczych, które to ankiety zostały pozyskane z 239 miejscowości w całej Polsce (lata 1947–1953); 12 181 niepublikowanych fotografii, wykonanych w trakcie ogólnopolskich badań terenowych (1954–1971); 770 map opublikowanych w zeszytach *Polskiego atlasu etnograficznego* (1958–1971) i tomach „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (1999–2013).

Oprócz cyfrowych kolekcji zbiorów archiwalnych na platformie znajdują się również szczegółowe dane na temat dorobku naukowego pracowników PAE, uczestników projektu, problematyki prac dyplomowych opartych na materiałach atlasowych oraz ogólnej specyfiki digitalizowanych zbiorów atlasowych (zob. Cyfrowe Archiwum PAE).

Platforma cyfrowa projektu PAE została przygotowana w taki sposób, aby dla użytkownika była czytelna i prosta w obsłudze. „Tylko strony spełniające te założenia odniosą sukces w wirtualnym świecie, a instytucje, do których należą, będą miały pewność, że ich zbiory wykorzystywane są przez szerokie grono odbiorców" (*Digitalizacja piśmiennictwa*, 2010: 201). Platforma ma atrakcyjną szatę graficzną (projektu Kamilli Księżnik), odzwierciedlającą specyfikę zbiorów Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego, ponadto jest dostosowana do urządzeń mobilnych (np. smartfonów, tabletów). Na stronie umieszczono pliki graficzne w różnych formatach, które stosunkowo szybko się otwierają, zapewniono również możliwość różnorodnego wyszukiwania (np. przeglądanie zbiorów za pomocą katalogu etykiet dostępnych w systemie, jednoczesne przeszukiwanie wielu kolekcji bądź tylko wybranych według różnych kryteriów, odnajdywanie informacji poprzez wpisanie dowolnie wybranego słowa kluczowego itd.).

Warto podkreślić, że serwis jest tworzony przez Uniwersytet Śląski przy współpracy trzech instytucji – Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (właściciel depozytu), Polskiego Instytutu Antropologii (partner projektu) oraz Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (współwydawca serii „Komentarze do Polskiego Atlasu

Etnograficznego"). Jednym z wymiernych rezultatów projektu jest bowiem, jak już wspominano, zacieśnienie współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie digitalizacji i upowszechniania zasobów oraz opracowań PAE, a także zawarcie w tej kwestii formalnych porozumień[7].

Kryteria doboru obiektów do digitalizacji

Zasoby źródłowe Polskiego Atlasu Etnograficznego, mozolnie zbierane przez kilka dekad, są trudne do precyzyjnego oszacowania pod względem ilościowym. Według miary stosowanej w archiwistyce, jest to kilkadziesiąt metrów bieżących materiałów etnograficznych, w tym ankiety i kwestionariusze wywiadu, mapy, fotografie oraz zróżnicowana dokumentacja aktowa. Większość z nich warta jest szerszej prezentacji, poprzedzą ją jednak wieloletnie prace inwentaryzacyjne i konserwacyjne, dopiero później digitalizacyjne.

Na pierwszym etapie realizacji omawianego przedsięwzięcia, ze względu na wielkość zasobów atlasowych, do cyfryzacji wybrano niektóre obiekty, kierując się podstawowymi zasadami digitalizacji materiałów archiwalnych, związanymi z określeniem stanu posiadanych zbiorów. W tym przypadku pod uwagę wzięto trzy kryteria: po pierwsze – wytypowano obiekty o największej wartości historycznej, po drugie – obiekty znajdujące się w złym stanie zachowania, po trzecie – obiekty nieudostępniane ze względu na zagrożenie uszkodzeniem lub zniszczeniem fizycznym w rezultacie udostępniania (zob. więcej: *Katalog*…, 2015: 1). Niektóre z prezentowanych kolekcji spełniały jednocześnie trzy z wymienionych kryteriów (np. ankiety z zielnikami).

Jeszcze przed złożeniem fiszki projektowej ustalono, że prace digitalizacyjne będą dotyczyły trzech obszernych kolekcji etnograficznych. Szacowano wtedy, że największa z nich obejmie około 15 000 fotografii wykonanych w trakcie badań terenowych, druga, mniej liczna – 770 opublikowanych map atlasowych, trzecia – ponad 200 ankiet poświęconych zbieractwu roślin dziko rosnących, zawierających niekiedy zielniki[8]. Stwierdzono jednoznacznie, że wszystkie omawiane kolekcje są warte udostępnienia, gdyż posiadają szczególną wartość historyczną, zwłaszcza z perspektywy historii kultury wsi, oraz są najbardziej charakterystyczne dla etnograficznej działalności atlasowej w Polsce. Udostępnienie fotografii i zielników, ze względu na zły stan ich zachowania, musiało zostać poprzedzone stosownymi pracami ratunkowymi, co ujęto w kosztorysie wniosku.

---

7 Pierwszym sygnałem woli współpracy stał się list intencyjny podpisany 24 maja 2014 roku przez Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego oraz Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, kolejnymi – umowa zawarta pomiędzy UŚ a IAiE PAN w sprawie realizacji grantów badawczych dotyczących digitalizacji, opracowania naukowego i publikowania danych PAE oraz umowa trójstronna (trzecim sygnatariuszem było PTL), szczegółowo określająca zasady popularyzacji materiałów etnograficznych stanowiących zawartość „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego"; obie umowy zawarto 19 maja 2015 roku.

8 W tym momencie nie była znana wielkość zasobów niepublikowanych (brak spisów inwentarzowych).

Przygotowanie materiałów archiwalnych do digitalizacji

Mapy opublikowane

Opracowanie naukowe omawianych katalogów elektronicznych wymagało wielu żmudnych czynności przygotowawczych. Mapy przeznaczone do digitalizacji nie wymagały wcześniejszej konserwacji. Najpierw jednak dokonano analizy całości zasobu, składającego się z opublikowanych do tej pory zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego* oraz tomów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego", zawierających dalsze skartowania (ogółem 770 map). W rezultacie prowadzonych prac badawczych sporządzono dwa rozbudowane wykazy (oprac. E. Diakowska-Kohut, A. Pieńczak), stanowiące istotną podstawę późniejszej redakcji cyfrowej katalogu map. W przypadku kolekcji map atlasowych nowa numeracja plików składa się z czterech głównych elementów; są to:

– skrót nazwy Polskiego Atlasu Etnograficznego (PAE);
– skrót nazwy zasobu map opublikowanych (MO);
– numer porządkowy danej mapy w systemie (np. 0601);
– numer określający liczbę stron danej mapy (z reguły 01, sporadycznie 02).

Na przykład jedna z map poświęcona zwyczajowi kojarzenia małżeństw, zgodnie z przyjętym schematem, nosi numer inwentarzowy PAE/MO/0601/01 (zob. Pieńczak, 2007a).

Fotografie atlasowe

W przypadku kolekcji fotografii atlasowych przygotowanie zbioru do digitalizacji obejmowało następujące czynności:

– uporządkowanie zdjęć według nadanej im pierwotnie kolejności sygnaturowej (październik–grudzień 2014);
– sporządzenie wstępnego spisu inwentarzowego, obejmującego wykaz miejscowości oraz liczbę wykonanych w nich zdjęć (styczeń–maj 2015);
– wykonanie niezbędnych prac konserwatorskich (styczeń–maj 2015);
– nadanie nowych numerów inwentarzowych (styczeń–maj 2015);
– dezynfekcja zdjęć (listopad–grudzień 2015).

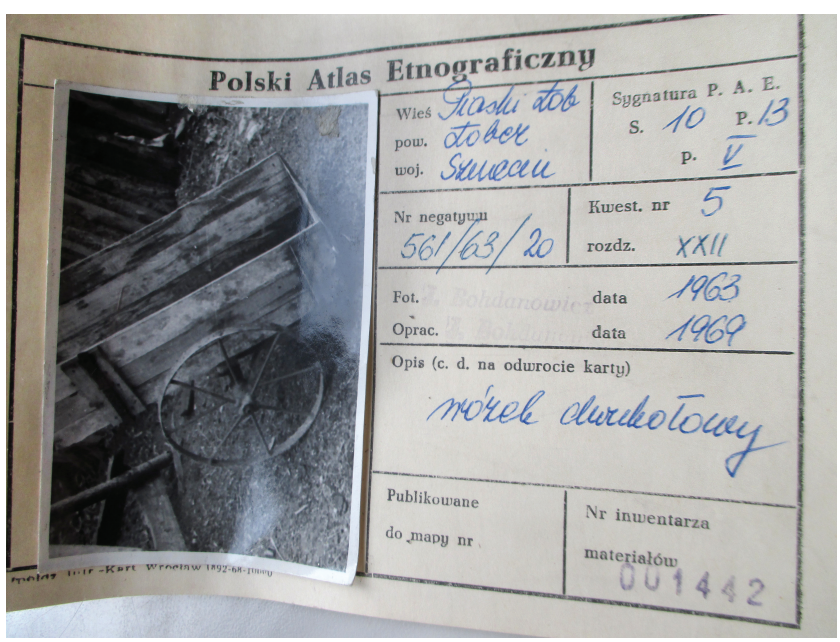
Prace konserwatorskie polegały na czyszczeniu kart inwentarzowych za pomocą specjalistycznych gąbek i gumek, później – przyklejaniu bądź podklejaniu fotografii odstających od kart katalogowych przy użyciu specjalnego kleju, na bazie roztworu akrylu i wody (dotyczyło to 1625 fotografii). Oprócz tego usunięto metalowe, często zardzewiałe zszywki, którymi były przytwierdzone niektóre z odbitek (zob. Diakowska-Kohut, 2015). Czynności te wykonywała i dokumentowała fotograficznie Edyta Diakowska-Kohut (zob. fot. 3.19–3.23). Efektem pracy badaczki w tym okresie jest również spis inwentarzowy fotografii, określający przybliżoną liczbę odbitek fotograficznych zdeponowanych w cieszyńskiej pracowni atlasowej. Podczas prowadzenia dalszych prac badawczych spis został zweryfikowany oraz uzupełniony o dodatkowe dane przez Agnieszkę Pieńczak (zob. *Aneks 2*).

Fot. 3.19. Jedna ze zszywek, za pomocą której przytwierdzono niegdyś zdjęcie do karty inwentarzowej
Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

Fot. 3.20. Jedna z zabrudzonych kart inwentarzowych
Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

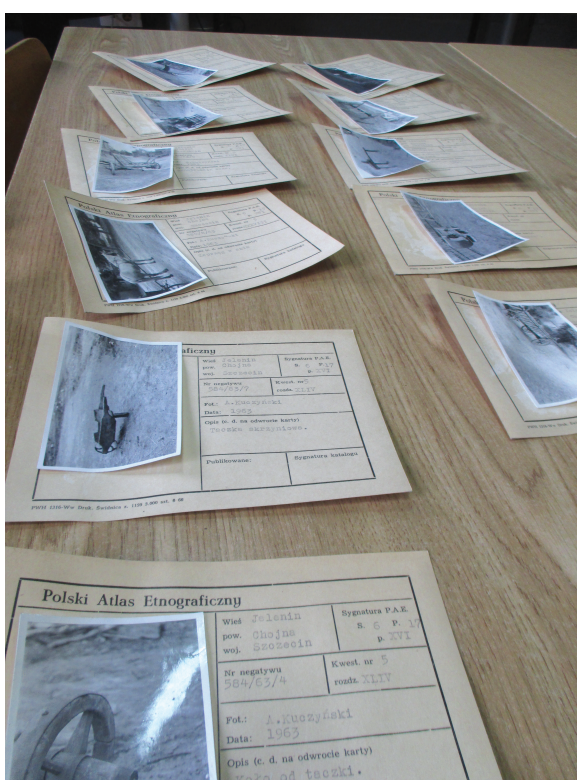
Fot. 3.21. Karta inwentarzowa po czyszczeniu za pomocą gumki konserwatorskiej
Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

Nowa numeracja zbiorów wytypowanych do digitalizacji zawiera różne elementy, zależne od specyfiki analizowanych materiałów źródłowych (oprac. koncepcji: A. Pieńczak, K. Firla). Celem było stworzenie możliwie najprostszych numerów inwentarzowych, jednoznacznie klasyfikujących dany zasób. Każdy numer jest niepowtarzalny, a więc występuje w katalogu jednokrotnie. W przypadku kolekcji fotograficznej numeracja obejmuje pięć głównych pozycji, takich jak:

– skrót nazwy Polskiego Atlasu Etnograficznego (PAE);
– skrót nazwy zasobu fotograficznego (F);
– sygnatura danej miejscowości, określająca jej położenie geograficzne (słup, pas i pole, np. 24.12.IV);
– poprzedni numer porządkowy zdjęcia, obejmujący numer negatywu, rok badań i numer klatki filmu (np. 440.61.23);
– numer określający liczbę wykonanych odbitek (01, 02, 03 itd.).

Zgodnie z tymi ustaleniami, na przykład, jedno ze zdjęć wykonanych w Młynarskiej Woli (okolice Pasłęka) otrzymało numer inwentarzowy PAE/F/24.12.IV/440.61.23/01 (zob. Pudło, 1961a).

W trakcie opisywania zdjęć pojawiały się rozmaite niejasności dotyczące nazw lub sygnatur wsi spoza stałej sieci badawczej PAE; wątpliwe dane były na bieżąco sprawdzane (oprac. E. Diakowska-Kohut). Ze względu na powielane od lat błędy w zapisach miejscowości należących do sieci badawczej większość z pierwotnych numerów była weryfikowana również podczas dalszych prac badawczych (oprac. A. Pieńczak)[9]. W trakcie badań napotykano zdjęcia z opisami niewłaściwymi;

Fot. 3.22. Przygotowanie fotografii do klejenia
Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

Fot. 3.23. Jedno z pudeł zawierających karty inwentarzowe opatrzone na rewersie nową numeracją
Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

9 Nieścisłości wynikały z błędnego sygnowania miejscowości przez pracowników wrocławskiej pracowni PAE. Nie zawsze korzystali oni z map sąsiedniego województwa, gdy dana miejscowość znajdowała się na pograniczu, co stało się przyczyną późniejszych błędów.

niektóre numery inwentarzowe były niekompletne (np. brakowało numeru klatki), miały przestawione cyfry (np. Babice Stare: 643.1.62 zamiast 643.62.1) bądź zostały źle przyporządkowane (ten sam numer dla różnych obiektów). Szczególną uwagę poświęcono zdjęciom z całkowicie błędnym numerem – zostały wyłączone z całości zbioru w celu porównania ich z negatywami znajdującymi się obecnie w siedzibie Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie (oprac. A. Pieńczak)[10]. Podjęte działania pozwoliły na skorygowanie wielu nazw i sygnatur miejscowości, z których pochodzą fotografie prezentowane na platformie cyfrowej PAE, dzięki czemu katalog stał się w pełni wiarygodnym źródłem informacji etnograficznej (zob. fot. 3.23).

Ankiety z zielnikami

Specjalistycznych zabiegów konserwatorskich, jak wspomniano, wymagała trzecia planowana do udostępnienia kolekcja. Większość ankiet była w złym stanie fizycznym, wskazującym na daleko posunięty stopień zniszczenia; w pełni uzasadniało to postanowienie o specjalistycznej konserwacji zasobu przed rozpoczęciem prac badawczych. Sporo ankiet było silnie zabrudzonych, zwłaszcza na krawędziach. Widoczne były na nich liczne zażółcenia i intensywne zacieki, rozdarcia oraz ubytki, nadto wiele roślin zamieszczonych w ankietach uległo wykruszeniu (fot. 3.24, 3.25). Program planowanych prac konserwatorskich obejmował wiele czynności, w szczególności: dezynfekcję obiektów, przygotowanie dokumentacji fotograficznej i opisowej, demontaż ankiet, rozprucie bloków, odłączenie roślin, oczyszczenie mechaniczne kart, odkwaszenie ich w kąpielach wodnych lub metodą suchą, wyprostowanie i uzupełnienie ubytków, ułożenie w składki, zszycie zgodnie z pierwotnym układem, wzmocnienie roślin i umieszczenie ich na właściwych kartach oraz wykonanie zabezpieczających pudeł do przechowywania (Kordowska, 2015).

W przypadku kolekcji ankiet z zielnikami na nową numerację plików cyfrowych składają się cztery główne elementy:

– skrót nazwy Polskiego Atlasu Etnograficznego (PAE);

– ogólna numeracja zasobu dla całości archiwum (A oraz numer podkolekcji, np. A1 – kolekcja ankiet poświęconych zbieractwu roślin dziko rosnących z lat 1947–1953);

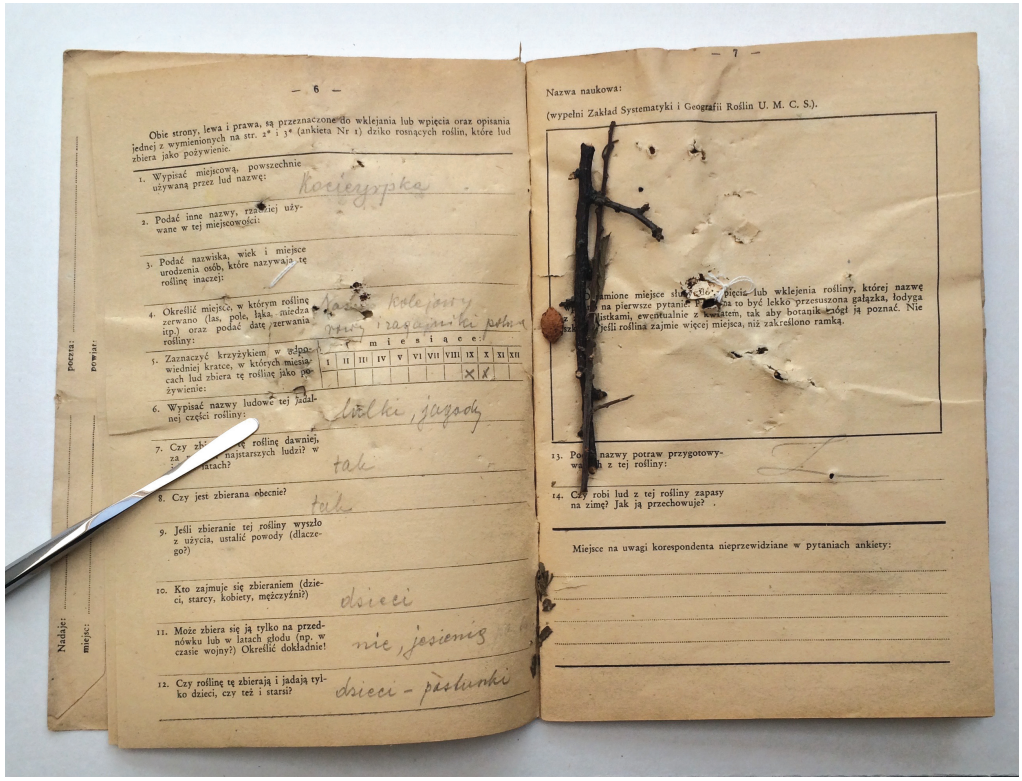
– sygnatura miejscowości (słup, pas i pole, np. 24.12.IV);

– numer określający daną ankietę (od 01 do 04).

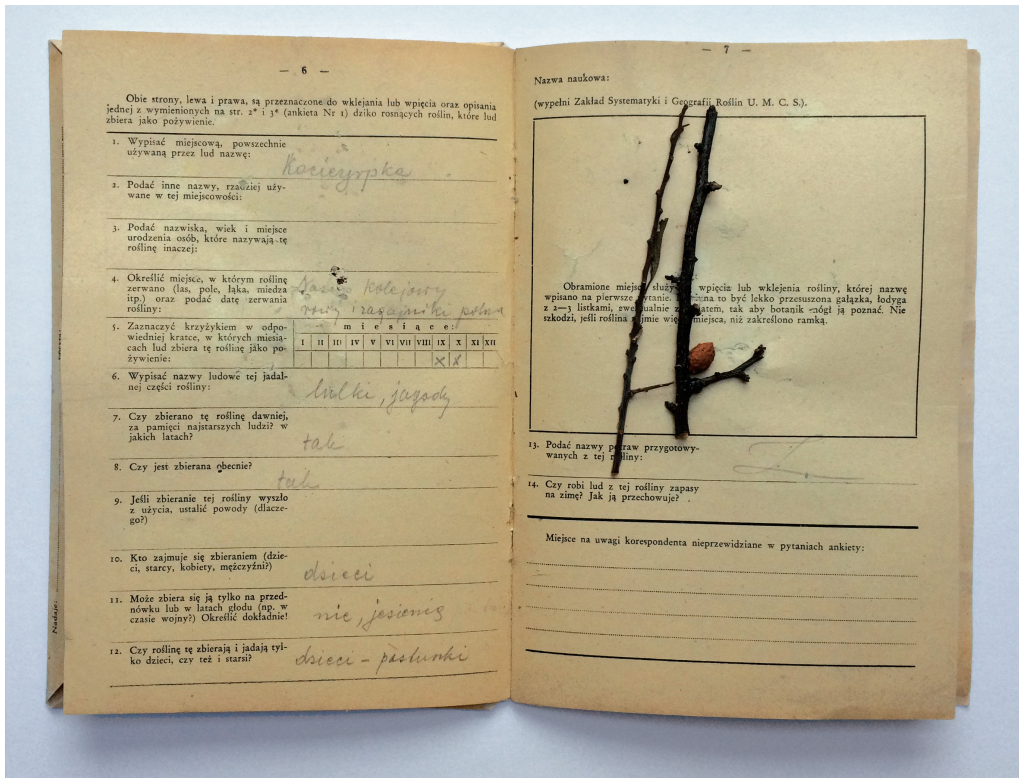
Przykładowo jedna z tego typu ankiet zamieszczona w systemie Galeneo nosi numer inwentarzowy PAE/A1/6.17.XV/04 (zob. Czechowicz, ok. 1948).

---

10 W IAiE PAN znajduje się archiwum filmów PAE (negatywów). Istnieje bodajże tylko jeden opis jego zawartości, sporządzony przez Józefa Gajka pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku: „Każda rolka zawiera materiał z 1–2 wsi – przeciętnie 30 zdjęć. Każda jest umieszczona w osobnym pudełku i posiada swój zapis inwentarzowy. Łącznie do okresu sprawozdawczego zinwentaryzowano 1095 rolek, liczących 32 850 klatek. Rolki z filmami mają układ kolejny i zaopatrzone są w odsyłacze do materiałów opisowo-rysunkowych" (Gajek, 1968). Należy dodać, że fotografie atlasowe wykonywano co najmniej do 1971 roku, a więc ogólna ich liczba może być nieco większa.

Fot. 3.24. Stan zachowania jednej z ankiet przed konserwacją
Fot. D. Kordowska (marzec 2015), źródło: Kordowska, 2015.

Fot. 3.25. Ankieta po konserwacji
Fot. D. Kordowska (marzec 2015), źródło: Kordowska, 2015.

Ogólna charakterystyka digitalizowanych zbiorów

Mapy opublikowane

Działalność badawcza związana z Polskim Atlasem Etnograficznym opiera się zasadniczo na dwóch podstawowych filarach – pracach dokumentacyjnych (zbieranie materiału w terenie, kwerendy muzealne i biblioteczne) oraz interpretacyjnych (opracowywanie odpowiednich systematyk uwzględniających różne formy i odmiany badanych zjawisk, tworzenie map i wnioskowanie na podstawie ich przestrzennego obrazu etnograficznego). Rezultatem tych prac są dane uporządkowane systematycznie, które naniesione na mapy podkładowe z zastosowaniem techniki punktowej (uzupełniająco powierzchniowej linearnej lub szrafurowej) ukazują zróżnicowanie kulturowe badanych zjawisk. Szczególnie cenne są mapy obrazujące kwestie żywotności zjawisk kulturowych, jednak ich opracowanie nie zawsze jest możliwe, ze względu na trudności w określeniu precyzyjnej chronologii.

Zasób opublikowanych map atlasowych przewidzianych do digitalizacji i opracowania naukowego w projekcie stanowiło ogółem 770 map, pochodzących z dwóch różnych źródeł. Pierwszym z nich, w przypadku 372 map, są atlasy wydane przez Instytut Historii Kultury Materialnej w formie zeszytu próbnego (*Polski*…, 1958) i sześciu pokaźnych zeszytów (*Polski*…, 1964–1981). Publikacje te obejmują mapy dotyczące rolnictwa, hodowli, budownictwa, pożywienia, odzieży, transportu i komunikacji oraz innych artefaktów związanych z kulturą wiejską. Opracowania wydano w stosunkowo niewielkim nakładzie, stąd obecnie są one trudno dostępne[11].

Drugie ze wspomnianych źródeł, w przypadku 398 map, to seria wydawnicza „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego", zainicjowana przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, publikowana przy późniejszym współudziale Uniwersytetu Śląskiego oraz Uniwersytetu Wrocławskiego (więcej zob. np. Penčak, 2010a; Pieńczak, 2011b: Drożdż, 2012). Mapy zaczęły stanowić integralną część tych opracowań począwszy od tomu 5. Różnią się one od map zamieszczonych we wcześniej wydanych zeszytach PAE (zob. *Zwyczaje*…, 1999). Miały być uproszczonym obrazem niektórych map wchodzących w skład przygotowanych do druku, lecz nie opublikowanych z powodów finansowych zeszytów 7–9 (wykaz map nieopublikowanych zob. Kłodnicki, 2001: 244–254)[12]. Późniejsze tomy „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego", zawierające mapy, powstawały w Cieszynie, według częściowo odmiennych założeń metodycznych i merytorycznych (zob. Lebeda [Pieńczak], 2002; Drożdż, Pieńczak, 2004; Pieńczak, 2007b; Drożdż, 2002, 2009; *Zwyczaje*…, 2010, 2013).

Dotychczasowe prace dokumentacyjne PAE zaowocowały opracowaniem ponad 1000 map atlasowych, ukazujących wybrane aspekty kultury wsi polskiej drugiej połowy XX stulecia, w formie przestrzennej i chronologicznej; sporo z nich

11 Archiwum PAE w Cieszynie dysponuje częścią nakładu zeszytu 2 i 3 PAE, przekazaną do bezpłatnej dystrybucji przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze (zainteresowanych prosimy o kontakt: archiwumpae@us.edu.pl). Pozostałe zeszyty są niedostępne, poza niektórymi bibliotekami specjalistycznymi.

12 Obecnie pierworysy znajdują się w Archiwum PAE w Cieszynie.

opublikowano (770 map). Celem podjętych działań było zatem stworzenie jednej, spójnej kolekcji, obejmującej wszystkie opublikowane do tej pory mapy atlasowe (poza tymi rozproszonymi w innych monografiach naukowych). Prezentowane w nich zagadnienia dotyczą różnych aspektów kultury materialnej, duchowej i społecznej, dlatego zostały wybrane do publikacji na platformie cyfrowej www.archiwumpae.us.edu.pl. W planach jest opracowanie spójnej kolekcji map opublikowanych poza serią „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (zob. np. Kłodnicki, 2003; Drożdż, Pieńczak, 2007; Pieńczak, 2008, 2010b, 2011a; Pieńczak, Diakowska, 2011; Drożdż, 2013; Pieńczak, 2016a).

Fotografie atlasowe

W cieszyńskiej Pracowni PAE znajduje się obszerna kolekcja fotograficzna, będąca pokłosiem wieloletnich badań terenowych, licząca 12 181 obiektów. Składa się ona z niewielkich kart inwentarzowych, z których każda zawiera czarno-biały pozytyw fotograficzny oraz jego opis. Cieszyńska kolekcja stanowi część ogólnego archiwum fotograficznego PAE, obejmującego kartoteki o układzie porządkowym; niestety, nie jest ona kompletna[13].

Omawiany zbiór archiwalny nie był do tej pory dostatecznie rozpoznany naukowo, stąd dokładny czas powstania zasobu, liczba i tematyka fotografii, ich autorzy oraz miejscowości, w których je wykonano, nie były bliżej znane środowisku naukowemu i pozanaukowemu. Należy dodać, że kolekcji nigdy wcześniej nie opublikowano w całości, wyjątkowo niektóre fotografie stanowiły materiał ilustracyjny kilku ostatnich tomów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego" oraz artykułów problemowych (zob. np. Kłodnicki, 2009b).

Fotografie składające się na kolekcję powstawały w trakcie badań terenowych na potrzeby PAE, prowadzonych od połowy lat pięćdziesiątych do początku lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Mają one unikatowy walor dokumentacyjny, wiele bowiem z utrwalonych na nich obiektów nie istnieje już w krajobrazie kulturowym wsi polskiej.

Ankiety z zielnikami

Analizowany zasób obejmuje dane pochodzące z 239 miejscowości (zob. *Aneks 3*), w których przypadku zakładano przeprowadzenie wszystkich ankiet poświęconych zbieractwu roślin dziko rosnących w celach konsumpcyjnych i leczniczych. W każdej z badanych miejscowości planowano przeprowadzenie badań ankietowych

13 Jeśli chodzi o odbitki, archiwum PAE obejmowało dwa zbiory: pierwszym była kartoteka układu tematycznego (82 zespoły tematyczne z 32 850 fotografiami) oraz kartoteka o układzie porządkowym odpowiadającym układowi księgi inwentarzowej rolek z filmami (około 20 000 fotografii, wchodzić miała do niej co druga odbitka); zob. Gajek, 1968. Pierwsza z kartotek znajduje się obecnie w Bibliotece Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, druga – w Archiwum PAE w Cieszynie. Cieszyńska kolekcja obejmuje nieco ponad 12 000 fotografii (znacznie mniej od szacunkowej liczby podanej przez Gajka) i na razie brakuje środków finansowych na uzupełnianie brakujących odbitek.

z wykorzystaniem czterech różnych kwestionariuszy. Zbiór był prezentowany środowisku naukowemu między innymi przez etnobotanika Łukasza Łuczaja, który wiele lat temu zwrócił uwagę na sporą wartość dokumentacyjną unikatowej w Europie kolekcji zielników (zob. np. Łuczaj, 2008), później w publikacji autorstwa Pieńczak[14].

Zawartość omawianego zbioru, liczba ankiet oraz sieć badawcza nie były jednak bliżej znane przed złożeniem projektu do Ministerstwa. Obecnie wiadomo, że kolekcja obejmuje ponad 470 ankiet.

Technika digitalizacji zbiorów

Większość prac dotyczących sporządzania cyfrowych kopii odbywała się w Pracowni Digitalizacyjnej Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie, znajdującej się w sąsiedztwie poprzedniej Pracowni PAE (w tym samym budynku – Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji). Wyposażenie nowo powstałej pracowni umożliwiło skopiowanie blisko 13 500 obiektów: fotografii (zob. fot. 3.26) i map atlasowych (opublikowanych na łamach „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego"), za pomocą skanera, oraz ankiet z zielnikami, za pomocą aparatu fotograficznego – cyfrowej tzw. lustrzanki (zob. fot. 3.27), przy zachowaniu odpowiednich parametrów technicznych (zob. tab. 3.2). Ze względu na brak skanera wielkoformatowego postanowiono skorzystać z infrastruktury pracowni digitalizacyjnej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie, w której zeskanowano 372 mapy wielkoformatowe opublikowane w tomach „Komentarzy…" (1958–1971), znajdujących się między innymi w zasobach tamtejszej biblioteki.

Fot. 3.26. Skanowanie fotografii w Pracowni Digitalizacyjnej PAE
Fot. A. Pieńczak (październik 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

Biorąc pod uwagę walory dokumentacyjne, przyjęto model digitalizacji masowej, rozumianej w tym kontekście jako „zespół metod zastosowanych w celu zdigitalizowania zbioru obiektów przy eliminacji lub ograniczeniu analizy zawartości tego zbioru" (*Digitalizacja piśmiennictwa*, 2010: 38), a więc bez względu na jakość techniczną obiektów. Na przykład niektóre z fotografii znajdujących się w Archiwum są nieostre, niewłaściwie skadrowane, prześwietlone czy częściowo zniszczone (widoczne zacieki)[15], stanowią

14 W artykule przybliżono specyfikę omawianych kwestionariuszy ankiet oraz sygnalizowano rozpoczęcie prac badawczych mających na celu udostępnienie zbioru (zob. Pieńczak, 2016c). Wcześniej o zielnikach pisali też Kłodnicki i Drożdż (Kłodnicki, Drożdż, 2008: 116, 119–120).

15 Zacieki widoczne są na fotografiach ulokowanych w kilku pudłach, które uległy zalaniu wodą w trakcie powodzi we Wrocławiu w 1997 roku. Materiały PAE znajdowały się wtedy w piwnicach PTL przy ulicy Więziennej. Dzięki akcji ratunkowej zorganizowanej przez Kłodnickiego

Fot. 3.27. Fotografowanie zielników w Pracowni Digitalizacyjnej PAE
Fot. A. Pieńczak (październik 2015), Archiwum PAE w Cieszynie.

jednak integralną część dokumentacji atlasowej i jak pozostałe są prezentowane na platformie cyfrowej PAE .

Tak zwanym obiektom analogowym oraz wykonanym kopiom cyfrowym przydzielono nowe numery inwentarzowe, które wraz z pozostałymi metadanymi wprowadzano do kolejnych kart według schematu Dublin Core (DC). Wykonanych kopii nie poddano żadnej obróbce graficznej, poza niezbędnym kadrowaniem (w przypadku fotografii atlasowych i map zostawiono niewielki obszar tła, tzw. ramkę).

Tab. 3.2. Parametry techniczne plików cyfrowych znajdujących się w bazach PAE

Kolekcja	Baza wewnętrzna PAE (Archiwum PAE w Cieszynie)	Baza zewnętrzna PAE (internet)
Mapy opublikowane	– sposób digitalizacji: skanowanie (bez korekcji) – format: TIFF – rozdzielczość: 600 dpi – głębia w bitach: 8 (mapy czarno-białe), 24 (mapy kolorowe) – znak wodny: brak – rodzaj urządzenia skanującego: skaner płaski	– sposób digitalizacji: skanowanie (bez korekcji) – format: JPEG – rozdzielczość: 300 dpi – głębia w bitach: 8 (mapy czarno-białe), 24 (mapy kolorowe) – znak wodny: brak – rodzaj urządzenia skanującego: skaner płaski
Fotografie atlasowe	– sposób digitalizacji: skanowanie (bez korekcji) – format: TIFF – rozdzielczość: 800 dpi – głębia w bitach: 48 – znak wodny: brak – rodzaj urządzenia skanującego: skaner płaski	– sposób digitalizacji: skanowanie (bez korekcji) – format: JPEG – rozdzielczość: 300 dpi – głębia w bitach: 24 – znak wodny: logotyp Polskiego Atlasu Etnograficznego – rodzaj urządzenia skanującego: skaner płaski
Ankiety z zielnikami	– sposób digitalizacji: reprodukcja fotograficzna – format: TIFF, CR2 – rozdzielczość: 800 dpi – głębia w bitach: 48 – znak wodny: brak – rodzaj urządzenia skanującego: aparat cyfrowy o rozdzielczości 22 megapiksele	– sposób digitalizacji: reprodukcja fotograficzna – format: PDF – rozdzielczość: 300 dpi – głębia w bitach: 24 – znak wodny: logotyp Polskiego Atlasu Etnograficznego – rodzaj urządzenia skanującego: aparat cyfrowy o rozdzielczości 22 megapiksele

Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl; informacje uzyskane od K. Firli.

zbiory atlasowe zostały uratowane przed zniszczeniem, a następnie, w 1998 roku, przywiezione do Cieszyna (por. np. Pudło, 1960, 1961).

Fot. 3.28. Katalog ankiet z zielnikami w panelu administracyjnym programu Galeneo
Źródło: www.archiwumpae.us.edu.pl [data dostępu: 3.05.2017].

Z otrzymanych plików cyfrowych utworzono zarówno kopie robocze (format TIFF), jak i kopie przeznaczone do udostępniania, o niższych parametrach graficznych (format JPEG). Cyfrowe kopie ankiet z zielnikami, z myślą o efektywnej prezentacji danych na platformie cyfrowej PAE, przekształcono w format PDF, umożliwiający zestawienie przy karcie obiektu wszystkich arkuszy ankiet wypełnionych w przypadku danej miejscowości (zob. fot. 3.28). Fotografie atlasowe oraz ankiety publikowane w internecie zostały dodatkowo opatrzone znakiem wodnym prezentującym logotyp Polskiego Atlasu Etnograficznego.

Po zakończeniu digitalizacji, redakcji oraz gruntownej weryfikacji danych zawartych w kartach obiektów, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym, omawiane kolekcje elektroniczne udostępniono na platformie cyfrowej PAE (czerwiec 2017 roku).

Opracowanie naukowe katalogów elektronicznych na platformie cyfrowej (wyniki badawcze)

Katalog map opublikowanych

Po digitalizacji map rozpoczęto ich opracowanie naukowe na platformie cyfrowej www.archiwumpae.us.edu.pl. W tym celu stopniowo wprowadzano opisy map wraz z plikami graficznymi do programu Galeneo, zgodnie ze schematem Dublin Core, czyli podstawowym standardem metadanych w redakcji publikacji cyfrowych[16].

16 W opracowaniu danych PAE na platformie cyfrowej przydatne stały się wytyczne Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego (zob. *Interpretacja schematu*..., 2006).

W przypadku cyfrowego katalogu map PAE schemat ten obejmuje 14 lub 15[17] kategorii (tytuł, temat, opis, twórca, źródło, wydawca, data, współtwórca, prawa, powiązanie, format, język, rodzaj, identyfikator oraz zasięg). W dalszej części podrozdziału został przedstawiony sposób redakcji cyfrowej poszczególnych rubryk w katalogu map opublikowanych.

Tytuł. Pierwsza rubryka karty obiektu przybliża nazwę, pod którą prezentowana mapa jest formalnie znana. Każda z map posiada tytuł w języku polskim i angielskim oraz oryginalny numer porządkowy, zgodny z numeracją nadaną w *Polskim atlasie etnograficznym* bądź publikacjach serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (zależnie od przynależności do danego zasobu). W tym miejscu w wielu opisach umieszczono również podstawowe informacje dotyczące materiału źródłowego służącego do opracowania danej mapy (badania PAE oraz inne materiały, w tym ankiety i literatura). Przy niektórych mapach zaznaczono, że w pracach PAE mają charakter pomocniczy, należąc do serii tzw. map uzupełniających (23 obiekty); ułatwiają one często studia porównawcze nad zasięgiem i występowaniem zjawisk innych niż etnograficzne – na przykład geograficznych, przyrodniczych, demograficznych, antropologicznych czy politycznych[18].

Temat. Istotną kwestią (podobnie jak w przypadku katalogów pozostałych kolekcji) jest opis rzeczowy, którego dokonuje się poprzez tagowanie, czyli opatrywanie obiektów określonymi słowami kluczowymi. Przy tworzeniu katalogu map opublikowanych korzystano z dwóch odmiennych tezaurusów (zbiorów haseł wyszukiwawczych), co było uwarunkowane zróżnicowaną tematyką map. Pierwszy z nich to projekt tezaurusa dotyczącego kultury materialnej (Kopczyńska-Jaworska, Niewiadomska, b.r.w.)[19]. Wykaz ten obejmuje podstawowe działy kultury ludowej, mniej lub bardziej szczegółowo opracowane[20]. Tablice hierarchiczno-logiczne mają w nim postać drzewa klasyfikacyjnego i ukazują powiązania między hasłami w ramach pól tematycznych (po dziale następują stopniowo rozbudowywane sfery tematyczne)[21]. W większości przypadków słowa kluczowe

17 Niekiedy twórcy map opracowywali mapy samodzielnie, bez kierownictwa naukowego, czemu odpowiada brak kategorii „współtwórca".

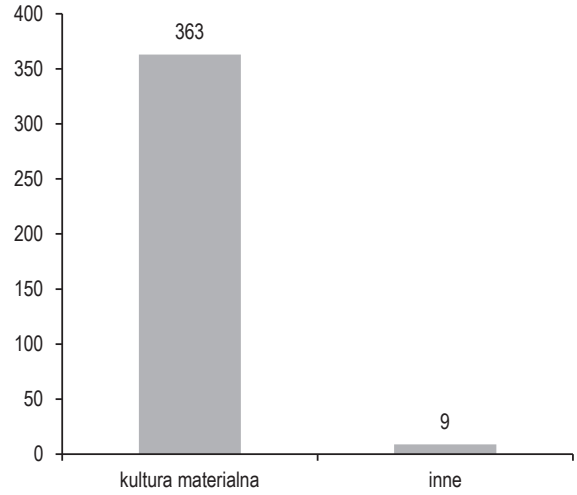
18 Interesująca jest na przykład mapa PAE, na której zaznaczono między innymi granice dawnych zaborów (zob. Gajek, 1971).

19 Maszynopis został udostępniony Pracowni PAE w celach badawczych przez Elżbietę Duszeńko-Król (Archiwum Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego).

20 W tezaurusie znajdziemy następujące działy (w nawiasie podano autorów opracowania): osadnictwo (B. Krzystek, G. Skalski), budownictwo (M. Niewiadomska, G. Skalski), rolnictwo (A. Rataj), hodowla zwierząt (B. Kopczyńska-Jaworska), rybołówstwo (I. Grzelakowska, Z. Kłodnicki), łowiectwo (B. Krzystek), zbieractwo (M. Niewiadomska), pożywienie (Z. Szromba-Rysowa), rzemiosło (A. Zambrzycka-Kunachowicz), odzież (B. Kopczyńska-Jaworska, M. Niewiadomska), transport i komunikacja (Z. Kłodnicki, M. Niewiadomska). Wydaje się, że najpełniej w tezaurusie opracowano budownictwo, rolnictwo i pożywienie; inne działy mogą wymagać jeszcze uzupełnień terminologicznych.

21 Przykładowe słowa kluczowe przyporządkowane do określenia „cep gązewkowy": kultura materialna – rolnictwo – narzędzia, maszyny i urządzenia – narzędzia do młócenia i czyszczenia ziarna – cep – cep gązewkowy (por. np. Gajek, Staszczakówna, 1965).

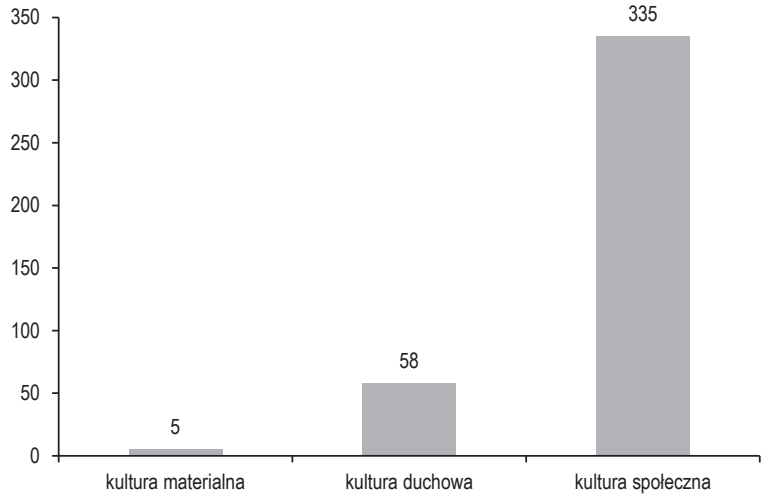
ujęte w tezaurusie odpowiadały tematyce prezentowanej na mapach opublikowanych w zeszytach *Polskiego atlasu etnograficznego*, a więc poświęconych głównie kulturze materialnej (zob. wykres 3.1). Na platformie PAE można znaleźć mapy dotyczące budownictwa, rolnictwa, hodowli zwierząt, zbieractwa, pożywienia ludowego, rzemiosła oraz odzieży.

Wykres 3.1. Liczba map PAE opublikowanych w *Polskim atlasie etnograficznym* (lata 1958–1981) według problematyki badawczej
Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl.

Etykietowanie wiązało się również z tworzeniem własnych bądź rozwijaniem istniejących słów kluczowych, co wynikało ze specyfiki map atlasowych. W zamyśle redaktorek omawianego katalogu elektronicznego (Pieńczak, Diakowska-Kohut) istotne było jak najbardziej wierne opisanie zawartości prezentowanych map. Dlatego też, oprócz słów kluczowych zaproponowanych w omawianym tezaurusie, w opisie zamieszczano niekiedy dodatkowe etykiety, dotyczące na przykład czasu przeprowadzenia badań terenowych, określonego cyframi arabskimi (np. „badania terenowe 1953–1955, 1900–1920"), chronologii zawartej na mapie (np. „stan sprzed II wojny światowej") czy regionu (hasła geograficzne ujęte w ogólnie przyjętej formie, np. „Śląsk", „Wielkopolska") bądź zawierające inne, uzupełniające informacje (np. „podział administracyjny Polski"). Postępowano tak szczególnie w przypadku map pomocniczych.

Równie przydatny do redakcji cyfrowego katalogu map był słownik słów kluczowych opracowany w Instytucie Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego (zob. *Układ słów kluczowych*…, 1995: *Układ gniazdowy*…, 2002). Z doświadczeń krakowskich skorzystano głównie przy etykietowaniu wybranych pojęć z zakresu kultury duchowej i społecznej (prezentowanych w „Komentarzach do Polskiego Atlasu Etnograficznego"), ujętych w tezaurusie w formie następujących grup: etos, obrzędy, demonologia, magia. W ten sposób tagowano głównie obiekty z zakresu wiedzy i wierzeń ludowych, pomocy sąsiedzkiej oraz wybranych aspektów obrzędowości rodzinnej i dorocznej (393 mapy). Badania wykazały, że najwięcej map z tomów „Komentarzy…" dotyczy kultury społecznej (84% skartowań), znacznie rzadziej – kultury duchowej (15%); liczba map z zakresu kultury materialnej jest marginalna (zob. wykres 3.2).

Wykres 3.2. Liczba map PAE opublikowanych w „Komentarzach do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (lata 1999–2013) według problematyki badawczej
Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl.

Opis. W wielu przypadkach jest to najobszerniejsza rubryka w katalogu map prezentowanym na platformie cyfrowej PAE. Czytelnik znajdzie tutaj szczegółowe informacje o treści danej mapy, obejmującej nieraz bardzo rozbudowaną legendę. Głównym powodem zamieszczania tak szczegółowych informacji było poszerzenie listy potencjalnych haseł wyszukiwawczych w zakresie typologii analizowanych wytworów kulturowych czy też słownictwa gwarowego ujętego na mapach[22]. W niektórych przypadkach we wprowadzanych opisach dokonywano drobnych korekt, dotyczących błędów stylistycznych oraz tzw. literówek, które zostały dostrzeżone w tekstach legend map zawartych w zeszytach *Polskiego atlasu etnograficznego*. Pomimo tych braków, legendy zachowano w plikach graficznych załączanych do cyfrowych kopii map, między innymi ze względu na umieszczone w nich rysunki i inne objaśnienia natury graficznej. Wprowadzenie legend do plików wymagało wpierw skomplikowanej obróbki graficznej, polegającej na przycinaniu, prostowaniu oraz dopasowywaniu tekstu do formatu danej mapy; dzięki temu zabiegowi korzystanie z map stało się znacznie prostsze dla potencjalnych użytkowników. Warto wspomnieć, że na niektórych kartach obiektu widnieją „Uwagi". Znajdują się tu informacje uściślająco-weryfikacyjne, zarówno skopiowane z oryginalnych map (oprac. A. Pieńczak, E. Diakowska-Kohut), jak i nowe, dotyczące rozmaitych nieścisłości wykazanych w trakcie szczegółowej analizy map *Polskiego atlasu etnograficznego* (oprac. Z. Kłodnicki).

Twórca. Jedną z rubryk przeznaczono na wpisanie imienia i nazwiska autora bądź autorów mapy. Na podstawie podsumowującego zestawienia można stwierdzić, że w opracowaniu map opublikowanych w *Polskim atlasie etnograficznym* oraz tomach serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" brało

22 Na przykład po wpisaniu do wyszukiwarki słowa „klepadło" (gwarowa nazwa kijanki do prania) uzyska się informację o mapie PAE poświęconej tej tematyce (por. Jankowska, 1981).

udział 45 osób, w tym 6 związanych z cieszyńskim ośrodkiem badań atlasowych (zob. tab. 3.3). Wśród twórców map znaleźli się zarówno etatowi pracownicy, zatrudnieni na potrzeby prac nad PAE przez Instytut Historii Kultury Materialnej (późniejszy Instytut Archeologii i Etnologii PAN), jak i zatrudnieni okresowo (m.in. studenci).

Tab. 3.3. Autorzy map opublikowanych w ramach prac badawczych związanych z PAE

Lp.	Imię i nazwisko badacza	Forma zatrudnienia w ramach prac PAE, miejsce realizacji prac atlasowych*	Liczba opracowanych map**		
			mapy autorskie	mapy współ-autorskie	razem
1	Zbigniew Biały	? (Kraków)	–	4	4
2	Janusz Bohdanowicz	PE (Wrocław)	77	21	98
3	Halina Bojanowska	PS, studentka etnografii, Uniwersytet Wrocławski	–	2	2
4	Barbara Czuchnowska	PE (Wrocław)	–	5	5
5	Edyta Diakowska (później Diakowska-Kohut)	PE (Cieszyn)	28	–	28
6	Anna Drożdż	PS, Uniwersytet Śląski (Cieszyn)	106	13	119
7	Józef Gajek	PE (Wrocław)	11	25	36
8	Olga Gajkowa	PS, Uniwersytet Wrocławski	2	1	3
9	Bolesław Garyga	PS, Uniwersytet Wrocławski	1	7	8
10	Jadwiga Gerlach (później Antonina Jadwiga Gerlach-Kłodnicka)	PS, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze	4	1	5
11	Halina Gorczyńska	PE (Wrocław)	4	–	4
12	Jerzy Grocholski	PE (Wrocław)	29	5	34
13	Sabina Gruszka	PS, Uniwersytet Śląski (Cieszyn)	10	–	10
14	Konrad Hanisch	PS	13	–	13
15	Krystyna Hofman	PE (Wrocław)	4	4	8
16	Kazimierz Jagieła	PE (Wrocław)	17	2	19
17	Barbara Jankowska	PE (Wrocław)	57	4	61
18	Jadwiga Klimaszewska	? (Kraków)	–	4	4
19	Zygmunt Kłodnicki	PE (Wrocław)	16	2	18
20	Przemysław Kopp	PS, Uniwersytet Śląski (Cieszyn)	33	–	33
21	Zdzisław Kozera	PS, student etnografii, Uniwersytet Wrocławski	–	1	1
22	Józef Kuśmierek	?, rysownik	–	3	3
23	Krzysztof Kwaśniewski	PE (Wrocław)	27	10	37
24	Agnieszka Lebeda (później Pieńczak)	PS, Uniwersytet Śląski (Cieszyn)	103	11	114
25	Krzysztof Makulski	? (Warszawa)	–	1	1
26	Mirosław Marczyk	PE (Wrocław)	3	–	3
27	Barbara Matuszewska	PE (Wrocław)	3	–	3

28	Anna Mączyńska	PE (Wrocław)	–	24	24
29	Magdalena Meysnerówna (później Roztworowska)	PE (Wrocław)	1	–	1
30	Adolf Nasz	PS, Uniwersytet Wrocławski	–	9	9
31	Jacek Olędzki	? (Warszawa)	5	–	5
32	Jadwiga Pawłowska	PS, Uniwersytet Wrocławski	9	9	18
33	Henryk Piasecki	PS, Uniwersytet Wrocławski	2	–	2
34	Kamil Podżorski	PS, Uniwersytet Śląski (Cieszyn)	15	–	15
35	Marian Pokropek	? (Warszawa)	11	4	15
36	Kazimierz Pudło	PE (Wrocław)	5	–	5
37	Józef Pyzik	PS, student etnografii, Uniwersytet Wrocławski	2	–	2
38	Barbara Sawicka	PS, studentka etnografii, Uniwersytet Wrocławski	–	2	2
39	Tomasz Skarżyński	PE (Wrocław)	14	–	14
40	Zofia Staszczak	PE (Wrocław)	–	4	4
41	Ewa Szleszkowska	PS, studentka etnografii, Uniwersytet Wrocławski	–	2	2
42	Zofia Szyfelbein-Sokolewicz	? (Warszawa)	6	–	6
43	Maria Trawińska	PE (Wrocław)	6	–	6
44	Zofia Wiraszko	PS, studentka etnografii, Uniwersytet Wrocławski	3	–	3
45	Renata Zowada	PS, Uniwersytet Śląski (Cieszyn)	29	–	29
Ogółem			656	180	836*

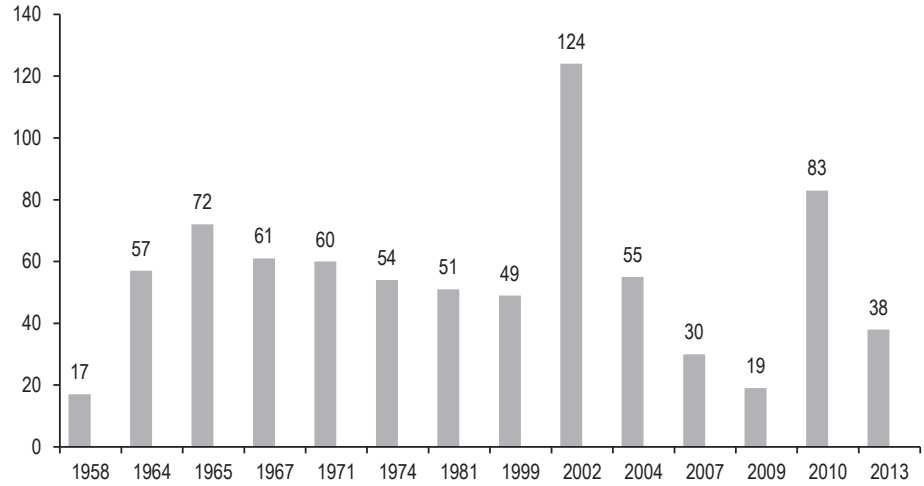
PS – pracownik sezonowy; PE – pracownik etatowy.
* Znak zapytania oznacza brak danych o formie zatrudnienia.
** Ogólna liczba map jest większa niż 770, gdyż niektóre mapy opracowały dwie lub trzy osoby.

Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl; informacje uzyskane od Z. Kłodnickiego.

Źródło. W tej rubryce znajduje się precyzyjna informacja o pochodzeniu danej mapy, a więc opis bibliograficzny konkretnej publikacji, wraz z unikatowym numerem inwentarzowym nadanym książce w trakcie prowadzenia prac nad digitalizacją zbioru, obejmującego mapy z *Polskiego atlasu etnograficznego* i tomów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego". Przykładowo numer PAE/AE/7 oznacza, że publikacja znajduje się w cieszyńskich zbiorach PAE, wchodzi do podzbioru nazwanego „Atlasy etnograficzne" i jest opatrzona dodatkowo numerem 7 (dotyczącym szóstego zeszytu PAE).

Wydawca. Pole to zawiera informację o wydawcy publikacji źródłowej. Od początku mapy wielkoformatowe wydawał Instytut Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie), natomiast „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" publikowało wpierw Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, później do grona wydawców serii dołączył Uniwersytet Śląski oraz Uniwersytet Wrocławski.

Data. W tym miejscu karty widnieje informacja o czasie publikacji mapy. Daty te każdorazowo są precyzyjne. Pierwsze mapy atlasowe opublikowano w latach 1958–1971, w siedmiu wielkoformatowych zeszytach PAE, późniejsze – głównie w pierwszej dekadzie XXI wieku (lata 1999–2013), w tomach „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego". Najwięcej map ukazało się w 2002 roku, kiedy to w Cieszynie, pod redakcją Zygmunta Kłodnickiego, wydano dwa kolejne tomy serii poświęcone wiedzy i wierzeniom ludowym oraz pomocy sąsiedzkiej (zob. wykres 3.3).

Wykres 3.3. Liczba map PAE opublikowanych w latach 1958–2013
Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl.

Współtwórca. Rubryka została przeznaczona na wpisanie imienia i nazwiska współautora bądź współautorów danej mapy. Dotyczy to najczęściej osoby koordynującej jej wykonanie, czyli kierownika naukowego (Józef Gajek, Witold Dynowski, Anna Kutrzeba-Pojnarowa, Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak), rzadziej badaczy opracowujących mapę pod względem graficznym (Janusz Bohdanowicz, Jerzy Grocholski, Józef Kuśmierek, Tomasz Skarżyński).

Prawa. Określono tutaj kwestię praw autorskich dotyczących map prezentowanych w katalogu. Informacja o treści „umowa z twórcą (umowa licencyjna)" oznacza, że z twórcą mapy, ewentualnie jego spadkobiercą, zawarto umowę licencyjną na udostępnianie mapy w interfejsie publicznym. Pomimo prowadzonych do tej pory poszukiwań nie udało się dotrzeć do wszystkich autorów opublikowanych skartowań, stąd też pliki graficzne niektórych map (głównie z *Polskiego atlasu etnograficznego*) są czasowo zablokowane do przeglądania przez użytkowników platformy PAE. Trzeba podkreślić, że karta takiego obiektu pozostaje widoczna w internecie, stanowiąc istotną bazę źródłową.

Powiązanie. W tej części karty obiektu znajduje się odniesienie do książek, z których pochodzi mapa, stąd zastosowane określenia: „Polski Atlas Etnograficzny" bądź „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (dodatkowo oba podano w wersji anglojęzycznej).

Format. Publikując kopie cyfrowe, należy podać również „opis fizyczny cyfrowej materializacji źródła" (zob. *Interpretacja schematu*…, 2006: 6). W omawianej rubryce można znaleźć informację „image/JPEG" (w przypadku kopii map z zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego*) albo „application/pdf" (w przypadku kopii map z tomów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego"; format PDF daje możliwość przeglądania tekstu za pomocą oprogramowania OCR czyli optycznego rozpoznawania znaków). Informacje te oznaczają, że mapy są prezentowane na platformie cyfrowej w formacie JPEG bądź PDF.

Język. Biorąc pod uwagę język, w którym zostały zapisane legendy map, stanowiące ich istotną część, w rubryce wpisano skrót „pol" (oznaczający w schemacie Dublin Core język polski).

Rodzaj. Określono tutaj typ publikacji ze względu na formę, w jakiej została pierwotnie wydana. W odniesieniu do katalogu map opublikowanych zastosowano następujące formuły: „mapa; atlas" (dotyczy map z *Polskiego atlasu etnograficznego*) bądź „mapa" (dotyczy map z „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego").

Identyfikator. W tej części znajduje się unikatowy dla każdej mapy numer inwentarzowy, lokalizujący ją w systemie Galeneo (pisano o tym wcześniej, w kontekście prac przygotowawczych).

Zasięg. Ostatnia rubryka dotyczy zasięgu treści prezentowanych na danej mapie, a więc lokalizację przestrzenną. Najbardziej adekwatne dla wszystkich skartowań zawartych w katalogu wydaje się być określenie „ogólnopolski" i takie też zostało zastosowane.

* * *

Oprócz karty obiektu do każdej mapy dodatkowo dołączono zestaw odpowiednich, przyporządkowanych jej aneksów. Zgodnie z sugestią Zygmunta Kłodnickiego obok każdej mapy umieszczono również pliki PDF z wykazem punktów badawczych stałej sieci PAE, w których zbierano informacje dotyczące prezentowanej na mapie problematyki (oprac. A. Pieńczak, E. Diakowska-Kohut). Wykazy są sporządzone w układzie zarówno alfabetycznym, jak i sygnaturowym, co pozwoli użytkownikom łatwiej i dokładniej odczytywać informacje zawarte na danej mapie.

Należy podkreślić, że cyfrowa kolekcja opublikowanych map PAE została uzupełniona o informacje dotyczące nieścisłości czy braków zauważonych w tzw. wersjach analogowych – stanowi więc nowatorskie, kompleksowe opracowanie naukowe zdigitalizowanych materiałów atlasowych.

Katalog fotografii atlasowych

Jeszcze w trakcie procesu kopiowania fotografii atlasowych rozpoczęto ich stopniowe opracowanie naukowe na platformie cyfrowej PAE. W programie Galeneo początkowo wprowadzano same opisy zdjęć, dopiero później uzupełniano je plikami graficznymi. W odróżnieniu od katalogu map schemat Dublin Core w katalogu

fotograficznym zawiera 14 kategorii (tytuł, temat, opis, twórca, źródło, wydawca, data, prawa, powiązanie, format, język, rodzaj, identyfikator oraz zasięg; bez kategorii współtwórcy). Omówmy zatem specyfikę powstałego w ten sposób zasobu cyfrowego.

Tytuł. Pierwsza rubryka karty obiektu zawiera tytuł fotografii, obejmujący nowy numer inwentarzowy, nazwę miejscowości oraz rodzaj utrwalonego na fotografii obiektu bądź zjawiska.

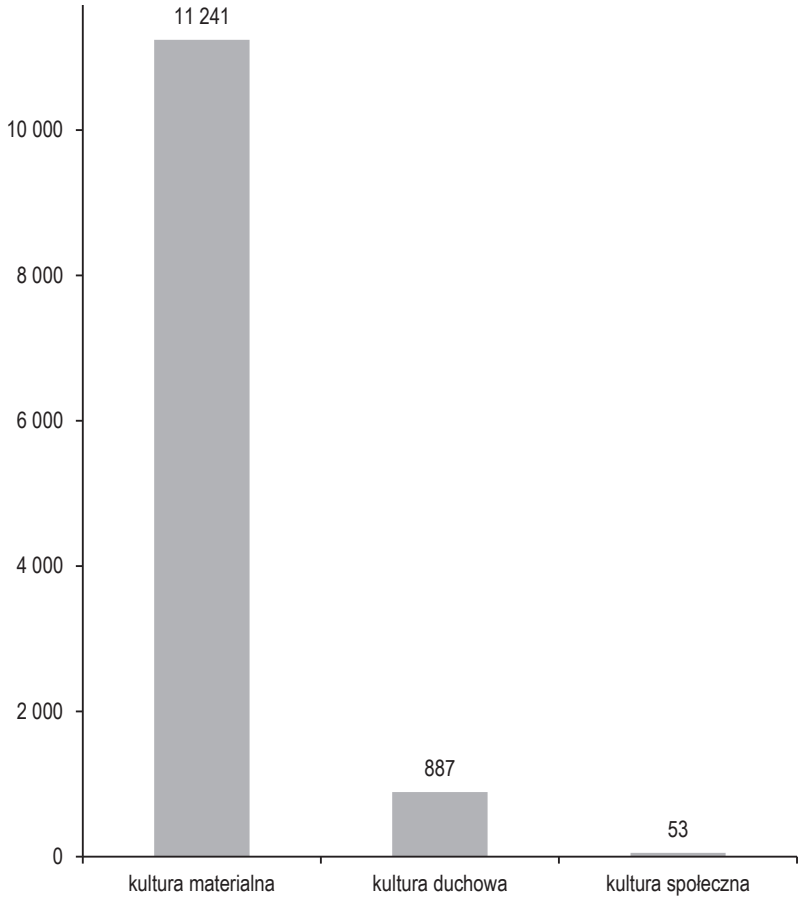
Temat. Podobnie jak w przypadku map, etykietując obiekty, korzystano z dwóch wspomnianych wcześniej tezaurusów etnologicznych. W większości przypadków ujęte w nich słowa kluczowe odpowiadały tematyce fotografii atlasowych, zdarzały się jednak zdjęcia, które wymagały od redaktorek katalogu opracowania nowych słów kluczowych, dla obiektów nie ujętych wcześniej w tezaurusie poświęconym kulturze materialnej – na przykład „kijanka" (Jagieła, 1965), „fajka" (Grocholski, 1970) czy „kołyska" (Bohdanowicz, 1969).

W tym miejscu karty są więc zawarte hasła wybrane ze stałego zestawu słów kluczowych (tezaurusa). Ponadto, w celach informacyjnych, zamieszczano dodatkowe etykiety, dotyczące czasu wykonania zdjęcia, określonego cyframi arabskimi – na przykład: „1955", „1971" – oraz nazwy miejscowości, z określeniem okolic, w jakich ta się znajduje bądź znajdowała – na przykład „Dębogóra (ok. Gryfina)", „Grabczak/Grabczok (ok. Opola)". Przyjęto konsekwentnie zasadę, aby przypisywać dany obiekt wyłącznie do jednej grupy, a więc odpowiednio klasyfikować go jako element kultury materialnej, społecznej albo duchowej, co z założenia miało ułatwić potencjalnemu użytkownikowi wyszukiwanie potrzebnych danych. W przypadku niektórych obiektów oprócz nazwy wsi atlasowej widniejącej na karcie inwentarzowej podano również nazwę miejscowości, której zdjęcie faktycznie dotyczy. Tak było w przypadku fotografii wykonanych nie we wsi stanowiącej punkt badawczy, ale w jednej z sąsiednich miejscowości[23], albo fotografii powstałych w trakcie kwerend muzealnych[24]. Kolejną istotną czynnością służącą opracowaniu naukowemu katalogu fotografii była wnikliwa weryfikacja wprowadzonych wcześniej etykiet pod względem ich kompletności oraz zawartości (oprac. A. Pieńczak).

Na platformie PAE można znaleźć zdjęcia dotyczące przeważnie kultury materialnej (zob. wykres 3.4), w tym najwięcej z zakresu transportu i komunikacji (blisko 6500) oraz budownictwa (około 3700).

23 Przykładowo jedna z kart inwentarzowych dotyczyła badań atlasowych we wsi Korczyska (ok. Łasku), w ramach których w celach dokumentacyjnych udano się również do pobliskiego Wygiełzowa (zob. np. Jankowska, 1971).

24 Przykładem są zdjęcia obiektów znajdujących się w Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem. Eksponaty fotografowane przez badaczy PAE pochodziły niekiedy z bliżej nie określonych miejscowości podhalańskich, czasem też z terenów ościennych, na przykład Liptowa na Słowacji, stąd dodatkowe etykiety, w tym przypadku: „Podhale, Liptów (Słowacja)" (zob. np. Jankowska, 1962).

Wykres 3.4. Liczba fotografii PAE wykonanych w latach 1954–1971 według problematyki badawczej

Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl.

Opis. Rubryka ta zawiera zwięzłą informację o treści danej fotografii. Podobnie jak w katalogu map, na wielu kartach obiektu widnieją „Uwagi". Znajdują się tu informacje uściślająco-weryfikacyjne, a więc rozmaite adnotacje spisane z odwrotów kart inwentarzowych (te nie były skanowane), dotyczące najczęściej charakteru pracy badawczej wykonywanej zapewne przez autora danego zdjęcia[25] (około 9000 kart, oprac. E. Diakowska-Kohut), bądź wykazane (i skorygowane) w trakcie redakcji cyfrowej błędne numery inwentarzowe (blisko 200 obiektów, oprac. A. Pieńczak); zob. np. Kopydłowska, 1965. Około 170 kart zawiera także dane o przybliżonej (z różnych względów) geolokalizacji miejscowości; zob. np. Grocholski, 1967.

Twórca. W tym miejscu znajduje się imię i nazwisko autora fotografii. W niektórych przypadkach obok nazwiska widnieje tylko inicjał imienia. Zdjęcia zdeponowane w cieszyńskiej pracowni atlasowej zostały wykonane w sumie przez 61 osób. Wśród nich znajdowali się etatowi pracownicy atlasowi oraz studenci uczestniczący w badaniach terenowych lub inne osoby pracujące sezonowo (zob. tab. 3.4).

25 Przykładowo: „Na odwrocie karty inwentarzowej widnieje pieczątka »praca sezonowa« z datą maj 1965" (zob. np. Kwaśniewski, 1956).

Tab. 3.4. Autorzy fotografii znajdujących się w cieszyńskiej pracowni PAE

Lp.	Imię i nazwisko badacza*	Forma zatrudnienia w ramach prac PAE**	Liczba wykonanych fotografii
1	Zofia Bogdańska (później Wiraszko)	PS, studentka	54
2	Janusz Bohdanowicz	PE	2 397
3	Halina Bojanowska	PS, studentka	35
4	Józef Brzezicha	PS, student	14
5	B. [Barbara] Chomik	PS, studentka	1
6	T. Chwojka	PS, student	6
7	Józef Gajek	PE	3
8	Jadwiga Gerlach	PS, studentka	127
9	Halina Gorczyńska	PE	60
10	Jerzy Grocholski	PE	2 281
11	Teresa Gubernat	PS, studentka	61
12	Konrad Hanisch	PS	163
13	Krystyna Hofman	PS, student; później PE	345
14	Kazimierz Jagieła	PS, student; później PE	371
15	Zofia Jankisz	PS, studentka	82
16	Barbara Jankowska	PE	812
17	M. [Maria] Jastrzębska	?	18
18	Anna Ketter	PS, studentka	39
19	Gerard Kloska	PS, student	24
20	Zygmunt Kłodnicki	PS, student; później PE	89
21	Barbara Kopydłowska	PS, studentka	25
22	J. Kowalik	PE	8
23	A. [Anna] Kozera	PS, studentka	8
24	M. Krzyżyńska	PS, studentka	68
25	Antoni Kuczyński	PS, student	162
26	Ewa Kurek	PS, studentka	53
27	Maciej Kurek	PS, student	24 (+ 11)***
28	Józef Kuśmierek	PS, student	107
29	Krzysztof Kwaśniewski	PE	1 488
30	Monika Leonowicz	PS, studentka	3
31	Z. Leszczyńska	PS, studentka	4
32	Stefan Lew	PS, student	12
33	A. [Anna] Lewicka	?	1
34	Antoni Lewicki	PS, student	45
35	K. Malik	?	2
36	K. Małkowska	?	79
37	Barbara Matuszewska	PE	20
38	M. [Magdalena] Meisner	?	9
39	Magdalena Meres	PE	7

40	Danuta Osuchowska	PS, studentka	4
41	Piotr Owczarski	PS, student; później PE	63
42	Edward Ozgowicz	PS, student	143
43	Jadwiga Pawłowska	PE	212
44	Cz. [Czesław] Pilecki	PS, student	5
45	Zygmunt Pilszek	PS, student	25
46	J. Piszcz	?	3
47	Kazimierz Pudło	PS, student; później PE	586
48	J. [Józef] Pyzik	PS, student	21
49	Henryka Romańska	PS, studentka	12
50	Stefan Rosiński	PS, student	188
51	Barbara Sawicka	PS, studentka	29
52	M. Siniecka	?	4
53	Tomasz Skarżyński	PE	1 367
54	Teresa Szemerda	PS, studentka	2
55	Bogumił Szmal	PS, student	38
56	St. Szumski	?	3
57	Zbigniew Toroński	?	14
58	Maria Trawińska (później Trawińska-Kwaśniewska)	PE	12
60	M. Woźniak	?	36
61	Bogusław Zaniewski	PS	233
62	brak nazwiska autora	?	63
Ogółem			12 181

PS – pracownik sezonowy; PE – pracownik etatowy.

* W niektórych przypadkach był zapisywany tylko inicjał imienia. W nawiasach kwadratowych podano pełne imię autora, jeśli udało się je ustalić.

** Znak zapytania oznacza brak danych o formie zatrudnienia.

*** Fotografie wykonane wspólnie z Ewą Kurek.

Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl; informacje uzyskane od Z. Kłodnickiego.

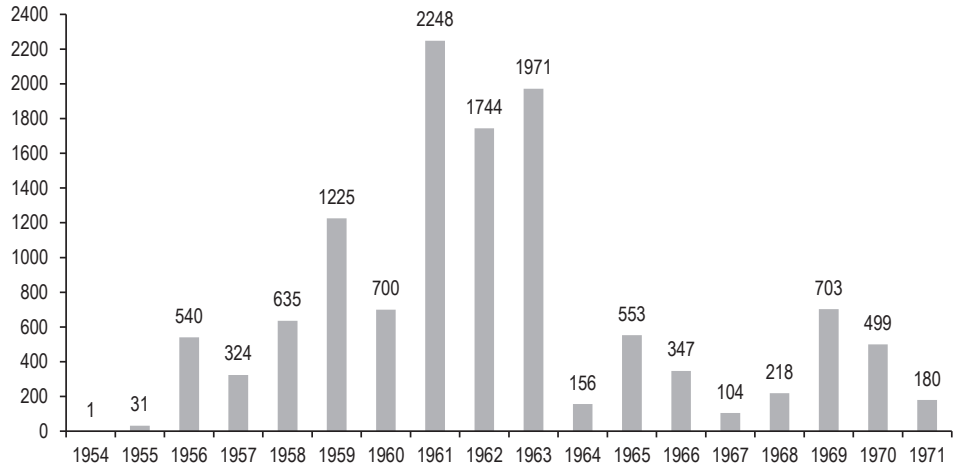
Do wykonujących największą ilość dokumentacji fotograficznej należeli Janusz Bohdanowicz oraz Jerzy Grocholski (każdy wykonał ich ponad 2000), również Krzysztof Kwaśniewski i Tomasz Skarżyński (ponad 1000). Interesujące jest, że we wsi Ząbrowo zostały wykonane trzy zdjęcia, każde przez innego autora (zob. Ketter, 1965; Skarżyński, 1965; Szemerda, 1963). Na kilkudziesięciu kartach inwentarzowych nie zostało podane nazwisko autora fotografii[26].

Źródło. Pole przeznaczone na informację o pochodzeniu danej fotografii – we wszystkich przypadkach widnieje tu zapis: „Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie (depozyt Instytutu Archeologii i Etnologii PAN)".

26 Dotyczy badaczy wykonujących zdjęcia we wsi Krzepocin (ok. Łęczycy) oraz Giżynek (ok. Rypina).

Wydawca. Fotografie powstawały w ramach prac prowadzonych dla Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie), dlatego został on wskazany jako wydawca.

Data. W tej rubryce znajduje się informacja dotycząca roku wykonania fotografii (jedynie w dwóch przypadkach dane na ten temat są niepełne). Fotografie znajdujące się w cieszyńskiej pracowni wykonano w latach 1954–1971 (zob. wykres 3.5). Blisko połowa z nich (około 6000) pochodzi z lat 1961–1963; najstarsze zdjęcie, a zarazem jedyne wykonane w 1954 roku, dotyczy wsi Dzierząźna (zob. Bohdanowicz, 1954).

Wykres 3.5. Liczba fotografii PAE wykonanych w latach 1954–1971
Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl.

Prawa. Określono tutaj kwestię praw autorskich dotyczących prezentowanych fotografii. Zdaniem prawników Uniwersytetu Śląskiego, zdjęcia zgromadzone w cieszyńskiej pracowni mogą być wykorzystywane przez osoby zainteresowane do celów naukowych bądź dydaktycznych w ramach tzw. dozwolonego użytku[27].

Powiązanie. W tej części znajduje się odniesienie do jedynego źródła pochodzenia fotografii zgromadzonych w katalogu: „kolekcja fotografii terenowych Polskiego Atlasu Etnograficznego (Archiwum PAE w Cieszynie)".

Format. Pole zawierające informację o formacie plików fotografii dostępnych na platformie cyfrowej PAE (wyłącznie „image/jpeg").

Język. Zgodnie z językiem zapisu kart inwentarzowych, na których pierwotnie znajdowały się zdjęcia, w rubryce wpisano skrót „pol" (język polski).

Rodzaj. W omawianym katalogu rodzajem zasobu jest „fotografia".

27 Opinię wydano na podstawie ustaw o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 10 lipca 1952 roku (art. 14) i 4 lutego 1994 roku (art. 28, ust. 1, pkt. 1–3). Zob. Ustawa…, 1952; Ustawa…, 1994.

Identyfikator. W tym polu karty obiektu widnieje unikatowy dla każdej fotografii numer inwentarzowy (wspominano o tym wcześniej, w kontekście prac przygotowawczych).

Zasięg. Ostatnia rubryka zawiera informacje o lokalizacji przestrzennej miejscowości, której dotyczy zdjęcie: jej nazwę, nazwę pobliskiej większej miejscowości oraz sygnaturę punktu badawczego; pod tymi danymi znajduje się mapa ze wskazaniem danej miejscowości. Określenie lokalizacji i zaznaczenie danej wsi czy miasteczka na mapie widocznej w systemie Galeneo okazało się czasochłonne i żmudne, z powodu nie tylko sporej liczby miejscowości, w których zebrano dokumentację fotograficzną (zob. *Aneks 2*), ale też licznych wykrytych nieścisłości w nazwach bądź sygnaturach badawczych, określających położenie danej miejscowości na mapie. W trakcie redakcji katalogu cyfrowego fotografii ponownie wyszukiwano każdą z nich na mapach wojskowych z lat pięćdziesiątych XX wieku, z dodatkowo zaznaczonym podziałem na słupy, pasy i pola (na podstawie których tworzono sygnatury wsi atlasowych), a następnie odszukiwano je na współczesnych mapach dostępnych w internecie. Badania wykazały, że po wielu latach od zakończenia prac atlasowych niektóre wsie przyłączono administracyjnie do większych miejscowości (np. Jędrzejów włączono do Łodzi, Zieloną do Głogowa, Żurawkę do Sulejówka), inne być może zniknęły na stałe z mapy Polski (jak np. Kazimierz znajdujący się niegdyś w okolicach Puław), bo nie wszystkie udało się odnaleźć na współczesnych mapach. Czasami też na karcie inwentarzowej wskazano nazbyt ogólnie, że zdjęcie dotyczy jednej wsi, w rzeczywistości występującej na mapie jako dwie sąsiadujące z sobą wsie (np. Konopki Chude i Konopki Tłuste; zob. Grocholski, 1966). Lokalizacje geograficzne kilku takich problematycznych miejsc na mapach widocznych w katalogu są zatem przybliżone (około 170). W przypadku zauważonych rozbieżności w nazewnictwie zaznaczono zarówno dawną nazwę miejscowości, jak i tę współcześnie obowiązującą (np. „Zubsuche/Ząb").

Katalog ankiet z zielnikami

Tworząc elektroniczny katalog fotografii atlasowych, równolegle prowadzono redakcję analogicznego katalogu ankiet poświęconych zbieractwu roślin dziko rosnących i ich wykorzystaniu w celach pokarmowych oraz leczniczych (z lat 1947–1953). Schemat Dublin Core widoczny w tym katalogu obejmuje 14 kategorii (tytuł, temat, opis, twórca, źródło, wydawca, data, prawa, powiązanie, format, język, rodzaj, identyfikator oraz zasięg; bez kategorii współtwórcy). Specyfika zasobu cyfrowego powstałego na podstawie tego schematu została omówiona w dalszej części podrozdziału.

Tytuł. Pierwsza rubryka karty obiektu jest przeznaczona na tytuł danej ankiety, obejmujący nowy numer inwentarzowy oraz nazwę konkretnej miejscowości. W kilku przypadkach wypełniona ankieta dotyczyła więcej niż jednej lokalizacji, wówczas w rubryce wymieniono je wszystkie[28].

28 Dotyczy to na przykład miejscowości: Bieniądzice, Niedzielsko i Urbanice (ok. Wielunia), sygnatura PAE 20.28.I, czy Wampierzowa i Smoczki (ok. Mielca), sygnatura PAE 29.33.VII.

Temat. Etykiety obiektów sporządzano na podstawie prezentowanego tu wcześniej tezaurusa poświęconego ludowej kulturze materialnej, głównie słów kluczowych dotyczących zbieractwa. W tym miejscu karty oprócz stałego zestawu słów kluczowych użytkownik znajdzie również rok bądź przybliżony czas wypełnienia ankiety[29] oraz nazwy miejscowości, której ta dotyczy. Po pierwszej redakcji katalogu (oprac. E. Diakowska-Kohut) dokonano weryfikacji wprowadzonych etykiet (oprac. A. Pieńczak).

Opis. W opisie każdej z ankiet zamieszczono informacje o uwzględnionych w arkuszach roślinach (z zachowaniem oryginalnego zapisu nazwy lokalnej, w miarę możliwości uzupełnionej, dla lepszej identyfikacji, o botaniczną nazwę łacińską). W niektórych przypadkach zanotowane odpowiedzi były nieczytelne; te wątpliwe dane opatrywano znakiem zapytania.

Twórca. W tym miejscu widnieje imię i nazwisko osoby wypełniającej ankietę (tzw. korespondenta terenowego). W kilkunastu przypadkach nazwisko było nieczytelne (wtedy zapis uzupełniano znakiem zapytania) bądź brakowało go w tekście arkusza. Ankiety wypełniali przedstawiciele społeczności lokalnych (blisko 240 osób); najczęściej byli to nauczyciele, czasem duchowni, urzędnicy, osoby innych profesji lub uczniowie. Sporo ankiet zostało odesłanych do Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, jednak tylko w kilkunastu przypadkach były one kompletne, czyli zawierały wszystkie cztery arkusze przesłane korespondentom drogą pocztową (więcej zob. *Aneks 3*). Jakość merytoryczna odesłanych ankiet była różna, niektóre były wypełnione częściowo bądź nawet puste (zob. np. *Ankieta*…, 1949).

Źródło. W tej rubryce we wszystkich przypadkach znalazł się zapis: „Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie (depozyt Instytutu Archeologii i Etnologii PAN)".

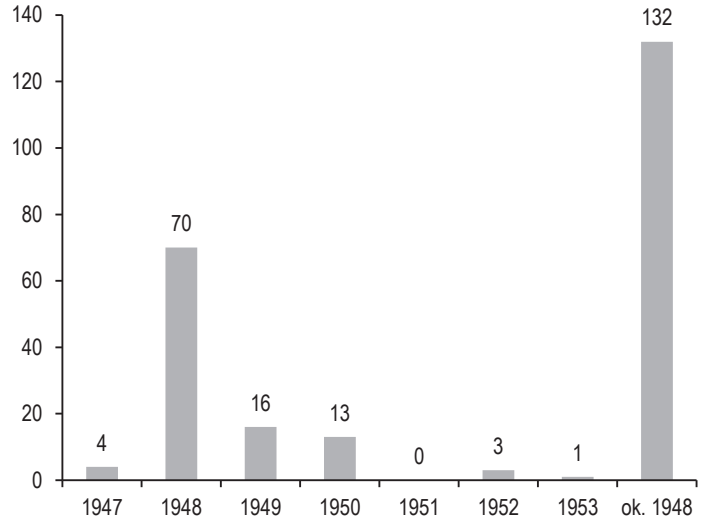
Wydawca. Ankiety stanowią pokłosie pierwszych badań atlasowych, koordynowanych początkowo przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze (ówcześnie z siedzibą w Lublinie), stąd też Towarzystwo zostało wskazane w rubryce jako wydawca kolekcji. Dopiero od 1953 roku prace nad Atlasem przejął Instytut Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie).

Data. W tym miejscu podano informację dotyczącą roku wypełnienia danej ankiety, nie zawsze precyzyjną. Omawiany zbiór pochodzi z lat 1947–1953, z czego 70 kart obiektu dotyczy 1948 roku. W przypadku ponad 130 kart, ze względu na nieczytelność zapisu w ankiecie, podano datę przybliżoną (zob. wykres 3.6).

Prawa. Kolekcja ankiet zwartych w katalogu powstawała na potrzeby badań naukowych koordynowanych przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, zatem ankiety te, dostępne na platformie cyfrowej PAE, mogą być obecnie wykorzystywane do celów naukowych bądź dydaktycznych na zasadzie tzw. dozwolonego użytku.

---

29 W wielu przypadkach data jest przybliżona, gdyż pieczęcie pocztowe widoczne na ankietach są mało czytelne.

Wykres 3.6. Liczba kart obiektów dotyczących ankiet z zielnikami, pozyskanych w latach 1947–1953
Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl.

Powiązanie. Ta część karty zawiera odniesienie do jedynego źródła pochodzenia prezentowanych materiałów ankietowych: „kolekcja ankiet Polskiego Atlasu Etnograficznego o zbieractwie ludowym z lat 1947–1953, sygn. A1 (Archiwum PAE w Cieszynie)".

Format. W tym polu podano informację o rodzaju formatu, w którym ankiety są prezentowane w interfejsie publicznym (wyłącznie „application/PDF").

Język. Podobnie jak w przypadku poprzednich kolekcji, w tej rubryce wpisano skrót „pol" wskazujący język polski jako język zasobu.

Rodzaj. W omawianym katalogu rodzajem zasobu jest „fotografia".

Identyfikator. W tym polu karty obiektu zamieszczono numer bądź numery inwentarzowe unikatowe dla każdego załączonego pliku PDF (zasady numeracji ankiet z zielnikami prezentowano we wcześniejszym podrozdziale).

Zasięg. W ostatniej rubryce jest przedstawiona lokalizacja przestrzenna miejscowości, której dotyczy ankieta. Podobnie jak w katalogu fotografii atlasowych, w polu zawarto nazwę danej miejscowości, nazwę większej miejscowości sąsiedniej, sygnaturę punktu badawczego oraz mapę, na której zaznaczono miejscowość. Podobnie też jak w przypadku fotografii, odszukiwanie wsi (czasem miejscowości o charakterze miejskim) na współczesnych mapach okazało się czasochłonne i żmudne, głównie ze względu na błędy w zapisie nazw miejscowości oraz przyporządkowanych im sygnatur (zob. *Aneks 3*).

Perspektywy dalszych prac atlasowych

Sporo dokumentacji zgromadzonej w Pracowni PAE w Cieszynie wciąż czeka na opracowanie naukowe. Szczególnie cenną inicjatywą byłaby digitalizacja i udostępnienie w internecie wypełnionych kwestionariuszy poświęconych obrzędowości weselnej, urodzinowej oraz pogrzebowej (ponad 1000 notatników)[30], gdyż są one często analizowane przez badaczy prowadzących kwerendy w cieszyńskiej pracowni. Tematyka ta wydaje się ważka również w kontekście starań o zachowanie tzw. niematerialnego dziedzictwa kulturowego, szczególnie dla społeczności lokalnych, obecnie coraz częściej poszukujących źródeł własnych korzeni kulturowych.

W zbiorach cieszyńskiej pracowni znajduje się również kolekcja map przygotowanych do publikacji jeszcze we Wrocławiu, pod kierownictwem naukowym Józefa Gajka, później Janusza Bohdanowicza (planowane zeszyty 7–9), obejmująca ogółem 273 mapy[31]. Z różnych powodów tylko niektóre z nich doczekały się druku (obrzędowość pogrzebowa i, po części, weselna)[32]. Naukowe ich opracowanie wiązałoby się z gruntowną weryfikacją znaków, systematyki czy też legend.

Podjęto prace nad przygotowaniem tomu lub kilku tomów „Atlasu dziedzictwa kulturowego wsi polskiej", w postaci map z krótkimi komentarzami w języku polskim i angielskim lub niemieckim[33]. Zgodnie z zamierzeniami, w publikacji mają się znaleźć mapy PAE, które bądź mają swoje odpowiedniki w innych atlasach europejskich, bądź przedstawiają szczególnie charakterystyczne cechy kultury polskiej wsi. Wymagają one sprawdzenia na podstawie materiałów z badań, co spowalnia tempo prac.

W planach uwzględniono również przygotowanie i publikację dalszych woluminów „Komentarzy do Polskiego Atlasu Etnograficznego", dotyczących obrzędowości weselnej, urodzinowej oraz demonologii; mniej wyraźnie rysuje się natomiast perspektywa tomu poświęconego obrzędowości dorocznej. Niektóre pominięte wcześniej zagadnienia znajdą swoje odbicie w tomie roboczo nazwanym „Varia".

---

30 Omawiane kwestionariusze poddano już pracom konserwatorskim i introligatorskim, są więc przygotowane do planowanej digitalizacji.

31 Pierworysy w niewielkim stopniu dotyczą kultury materialnej (np. ludowego zbieractwa, rybołówstwa, rolnictwa, pożywienia, odzieży), w większym – obrzędowości dorocznej i rodzinnej. Obecnie znajdują się w Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie.

32 Z czasem zrezygnowano z kosztownej publikacji map wielkoformatowych w formie odrębnych zeszytów (kłopoty finansowe PAE), publikację pierworysów utrudnia również odmienna metodyka badań wypracowana przez zespół Gajka (później Bohdanowicza).

33 Podobnie jak w *Atlasie kultury ludowej w Polsce* czy w atlasach austriackim (*Atlas von Oberösterreich*, 1958) i fińskim (*Suomen kansankulttuurin kartasto*, 1976).

Antropologia w sieci
Projekty cyfrowe Polskiego Instytutu Antropologii

Z uwagi na fakt, iż technologie informacyjne
i komunikacyjne przeniknęły współcześnie do tak wielu
obszarów życia i to w znacznym stopniu, znajdujemy się
jednak w miejscu, z którego nie ma już odwrotu
Robert V. Kozinets, *Netografia. Badania etnograficzne online*

W ciągu ostatnich dwóch dekad cyfrowe źródła naukowe stały się nieodzownym narzędziem pracy badaczy na całym świecie. Dzięki szybkiemu i powszechnemu dostępowi komputerowe bazy danych stały się „nowymi metaforami używanymi do konceptualizowania indywidualnej i zbiorowej pamięci kulturowej, zbiorów dokumentów i obiektów oraz innych zjawisk i doświadczeń" (Manovich, 2012: 15). Trudno wyobrazić sobie warsztat naukowy bez możliwości sięgania do zasobów gromadzonych i katalogowanych online. To właśnie portale dziedzinowe, biblioteki i archiwa cyfrowe, repozytoria instytucjonalne, bazy abstraktów i indeksowanego piśmiennictwa, katalogów ogólnych i specjalistycznych itp. stanowią podstawowy zasób wiedzy wykorzystywany w trakcie poszukiwań badawczych.

Humanistyka cyfrowa

W związku z cyfrową rewolucją powstał dział badań humanistycznych – humanistyka cyfrowa, skupiony wokół wieloaspektowej działalności człowieka w przestrzeni internetowej. W humanistyce cyfrowej wykorzystuje się narzędzia i metody oparte na technologiach informatycznych. Jednym z obszarów refleksji jest to, jak tradycyjne dyscypliny nauk humanistycznych funkcjonują w rzeczywistości wirtualnej. W celu koordynacji takich badań utworzono europejskie konsorcjum DARIAH-ERIC, które działa także w Polsce, pod nazwą DARIAH-PL. To największe konsorcjum humanistyczne w Polsce, którego misją jest tworzenie i wspieranie infrastruktury cyfrowej humanistyki w kraju.

Mamy zatem do czynienia ze zwrotem cyfrowym, który w naturalny sposób stał się widoczny także w naukach antropologicznych. W czasach, kiedy uczestnictwo w sieci internetowej stało się tak powszechne, trudno oddzielić działania online i offline, ponieważ splatają się one z sobą nierozerwalnie. Jak zauważyła Magdalena Zdrodowska:

> Antropologia i jej dziedziny – wśród nich folklorystyka czy etnologia – chcąc nadążyć za przedmiotem swojego poznania, muszą chociażby częściowo przenieść się w środowisko nowych mediów, przede wszystkim Internetu. Oznacza to przeniesienie bardzo dosłowne, gdzie nowe media nie tylko stają się przedmiotem badania, ale i środowiskiem, polem aktywności, gdzie technologia staje się doświadczeniem badacza. (Zdrodowska, 2012: 22).

Wszelkie te przemiany, wraz z nieustającym rozwojem nowych technologii, prowadzą do zmian w sposobie myślenia o zasobach antropologicznych w internecie.

W konsekwencji możemy obserwować antropologię w sieci i netnografię, czyli etnograficzne badania przestrzeni internetowej. Pierwsze ze zjawisk polega na zbieraniu, przechowywaniu i katalogowaniu w internecie treści antropologicznych dostępnych pierwotnie w formie tradycyjnej (offline). Globalne bazy danych obejmują wszelkie przejawy działalności człowieka, a bazy antropologiczne są ich immanentną częścią. Analizując takie zasoby dotyczące kultury, Alek Tarkowski pytał:

> A jeśli cała kultura jest wielką bazą danych? Kolekcją treści bez porządkującej narracji? Dla wielu osób jest to zapewne myśl heretycka, ale czym tak naprawdę jest dziedzictwo kulturowe, jeśli nie luźną kolekcją treści? Jak inaczej je sobie wyobrazić? (Tarkowski, 2014: 135).

Wkraczanie nowych mediów w różne sfery naszego życia i rosnące zapotrzebowanie na nowe bazy danych zaowocowały otwartymi zasobami dostępnymi w przestrzeni internetowej. Dzięki coraz większej ilości udostępnionych treści rośnie świadomość potrzeby gromadzenia dziedzictwa kulturowego. Kontynuacja wcześniejszych działań (offline) prowadzi do powstawania wersji hybrydowych, łączących tzw. wersje analogowe z cyfrowymi, tradycję z nowoczesnością.

Sama przestrzeń internetowa także stała się obiektem badań. Robert V. Kozinets, profesor marketingu, na konferencji w Tuscon w 1996 roku przedstawił pojęcie „netnografia", na określenie szczególnej metody badań etnograficznych, przystosowanej do badania światów społecznych zapośredniczonych przez internet (Kozinets, 2012: 10). Zjawisku temu została poświęcona książka *Netnografia. Badania etnograficzne online*[1], opublikowana w 2009 roku.

Warto zauważyć, że omawiane pojęcie powstało na gruncie badań marketingowych i konsumenckich. To obecnie szeroko wykorzystywana, nie tylko przez etnografów i antropologów, propozycja innowacyjnego podejścia do badania kultur i społeczności, polegająca na analizie zjawisk internetowych, różnorodności przejawów aktywności interakcji i interakcji zachodzących w tej przestrzeni. Kozinets jako pierwszy opisał i wprowadził do obiegu naukowego postulat nowego podejścia do badań etnograficznych. Trudno obecnie zrozumieć przejawy życia

1 Tytuł oryginału: *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*.

społecznego i kulturowego bez analizy świata cyfrowego bądź internetowych form komunikacji.

Dariusz Jemielniak, polski teoretyk zarządzania, zajmujący się między innymi badaniami jakościowymi, tak określił miejsce etnografii:

> Współcześnie etnografie wirtualne dotyczą przede wszystkim samodzielnych badań społeczności internetowych, choć naturalnie nadal mogą mieć zastosowanie także wtedy, gdy po prostu Internet jest jednym z wielu narzędzi badawczych, a także gdy analizuje się zjawiska zachodzące zarówno online, jak i offline. Podstawowym praktycznym powodem, dla których powstają etnografie oparte wyłącznie na badaniach internetowych, jest to, że społeczności internetowe są nowym i słabo zbadanym fenomenem społecznym, o własnej specyfice, częściowo odmiennych rytuałach i dynamice interakcji. (Jemielniak, 2013: 98).

Jedną z pierwszych książek będących przykładem zastosowania netnografii jest wydana w 2012 roku rozprawa Piotra Cichockiego *Sieć przyjaciół. Serwis społecznościowy oczami etnografa*. Książka jest rezultatem wielostanowiskowych badań etnograficznych i analizy zbiorowości internetowej na przykładzie portalu www.grono.net. To także przykład płynności i zmian w przestrzeni internetowej, bowiem w momencie druku książki portal przestał istnieć[2]. Nastąpiło – w stosunku do tradycyjnego – tak diametralne przesunięcie pola badawczego, że są formułowane postulaty zmiany dotychczasowego paradygmatu: „[…] warto zastanowić się nad zmianą paradygmatu na poziomie metodologii, jak i (a może przede wszystkim) refleksji nad badaczem i jego rolą oraz działaniem w procesie badawczym" (Zdrodowska, 2012: 22).

Szczególną popularnością badania przestrzeni internetowej cieszą się wśród folklorystów. Powstało wiele przedsięwzięć zmierzających do zbadania i opisania różnych przejawów wirtualnego świata określanych jako e-folklor, cyberfolklor czy folklor wirtualny. Rezultaty tych dociekań znalazły odzwierciedlenie w wielu publikacjach oraz monograficznych numerach czasopism (zob. np.: *Folklor*…, 2009; Burszta, Pomieciński, 2012; Zdrodowska, 2012; *Netlor*…, 2013; Krawczyk-Wasilewska, 2016; *Digital*…, 2009; *Folklore*…, 2009; Frank, 2011; „Folklore. Electronic Journal…").

Antropologia w sieci – przykłady realizacji

W ostatnich latach trwa intensywny proces budowania globalnej antropologicznej bazy danych. Przejawia się to dynamicznym wzrostem liczby inicjatyw online, urzeczywistniających istnienie antropologii w sieci, także w Polsce. Tworzone są instytucjonalne projekty dotyczące udostępniania w internecie wybranych zasobów – na przykład: Cyfrowe Archiwum prof. Józefa Burszty (Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego (Uniwersytet Śląski w Katowicach), repozytorium cyfrowe zbioru fotografii „Robotnicy w XIX i XX wieku" (IEiAK,

2 Badania były prowadzone przez Piotra Cichockiego od 2005 roku.

Uniwersytet Łódzki) – oraz opracowania i opublikowania archiwalnych materiałów, jak na przykład: „Słownik wierzeń i zwyczajów słowiańskich pod redakcją Adama Fischera – dzieło niedokończone" (Polskie Towarzystwo Ludoznawcze), „Utworzenie repozytorium cyfrowego: Dokumenty i fotografie Stanisława Poniatowskiego (1884–1945)" (PTL), kontynuacja serii „Atlas Polskich Strojów Ludowych" (PTL). Ostatni z wymienionych jest egzemplifikacją projektu wielowątkowego: działania oparte na etnograficznych badaniach terenowych, prowadzenie bloga towarzyszącego badaniom, wydawanie kolejnych zeszytów oraz opracowań naukowych (zob. *Stroje ludowe*…, 2013; Brzezińska, Paprot, Tymochowicz, 2017), a także udostępnianie online starszych zeszytów stały się częścią zamiaru ukazania kulturotwórczej roli strojów ludowych dawniej i obecnie.

Inny przykład hybrydowego przedsięwzięcia to projekt „Oddolne tworzenie kultury. Wielostanowiskowe studium porównawcze", realizowany w latach 2012–2015 w IEiAK Uniwersytetu Warszawskiego. Zamierzeniem było badanie oddolnych praktyk kulturowych i instytucjonalnych oraz relacji między nimi. W rezultacie powstały setki wywiadów etnograficznych i zgromadzono bogatą kolekcję fotografii, na których podstawie powstawało 55 *case studies*, opublikowanych online, oraz dwa e-booki (*Oddolne*…, 2015; *Nowe kłopoty*…, 2016). W trakcie badań na bieżąco redagowano poświęcony im blog.

Należy również wspomnieć o antropologach włączających się w prace prowadzone na forum Wikipedii. Polegają one na weryfikowaniu już istniejących i opracowywaniu nowych haseł przedmiotowych, biogramów naukowców i badaczy. Ma to prowadzić do powstania internetowego słownika terminów antropologicznych. Projekt „#EtnoWiki", oprócz tego, że ma walor edukacyjno-naukowy, niesie z sobą korzyści w postaci integracji różnych środowisk. Możemy obserwować, jak na podstawie konkretnego współdziałania tworzy się pewna wspólnota, zaangażowana w prace zmierzające do wzbogacenia i podniesienia jakości danych dostępnych w internecie.

Kolejnym rozszerzeniem działalności online, będącym wypadkową między innymi zmian dotyczących finansowania czasopism naukowych, jest wprowadzanie lub przenoszenie periodyków do przestrzeni internetowej. Od 2017 roku wszystkie czasopisma wydawane przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze („Literatura Ludowa", „Lud", „Łódzkie Studia Etnograficzne", „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej") będą publikowane online za pośrednictwem Akademickiej Platformy Czasopism. Pozostałe polskie czasopisma etnologiczne, takie jak „Etnografia Polska", „Etnografia. Praktyki, Teorie, Doświadczenia", „Tematy z Szewskiej", „Zeszyty Etnologii Wrocławskiej", „Barbarzyńca", ukazują się na e-platformach (instytucjonalnych lub typu *open source*). Część czasopism jest równoległe publikowana w wersji papierowej. „Zeszyty Etnograficzne UJ" i „Konteksty – Polska Sztuka Ludowa" są dostępne w internecie odpłatnie. Zastępowanie papierowych wersji elektronicznymi wydaje się procesem nieuchronnym.

Powstanie Biblioteki Cyfrowej Polskiego Instytutu Antropologii

Zbliżający się jubileusz dziesięciolecia powstania Polskiego Instytutu Antropologii (PIA) jest dobrą okazją do refleksji na temat zmian w antropologii cyfrowej na przykładzie rozwoju Biblioteki Cyfrowej PIA (BC PIA). Realizacja projektu, nazwanego roboczo „Cyfrowa etnografia", jest jednym z największych – obok Kolokwiów Antropologicznych i Kongresu Antropologicznego – przedsięwzięć PIA. Historia BC PIA obrazuje ewolucję, jaka za pośrednictwem nowych technologii odbywa się w przestrzeni internetowej.

PIA jest instytucją pozarządową, której głównym zakresem działania jest antropologia w jej najszerszym rozumieniu: jako nauka, która jest miejscem spotkania wielu dyscyplin naukowych skupionych na istocie, naturze i przejawach kulturotwórczej działalności człowieka w wymiarze lokalnym i globalnym. Głównym celem PIA jest wspieranie działalności oraz dokumentowanie i prezentowanie dorobku badawczego zarówno uznanych antropologów, jak i początkujących naukowców, oraz przyczynianie się nie tylko do popularyzacji wiedzy z zakresu antropologii, ale również do rozbudzania swoistej wrażliwości i ciekawości antropologicznej. W kontekście tak sformułowanych celów i misji PIA projekt „Cyfrowa etnografia" stał się sztandarową realizacją idei nowo powstałej instytucji.

Prace nad projektem powierzono antropologom, co zapewniło dobrą orientację w problemach i potrzebach środowiska, dało szerokie pole dyskusji i przyniosło korzyści płynące z wzajemnych kontaktów[3]. Priorytetem stało się budowanie internetowych zasobów wiedzy, nie ograniczonych do literatury naukowej, zawierających materiały audiowizualne (fotografie, pliki audio, mapy). Słabe nasycenie internetu treściami z zakresu etnografii, etnologii czy antropologii kulturowej oraz duże zainteresowanie ze strony społeczności akademickiej dały silny impuls do podjęcia działań. Zamysł projektu „Cyfrowa etnografia", którego pierwszym etapem miało być utworzenie Biblioteki Cyfrowej PIA, powstawał na podstawie konsultacji ze środowiskiem naukowym, zarówno antropologicznym, jak i bibliologicznym. Założono, że podstawową zawartość BC PIA będą stanowiły trzy współcześnie się ukazujące czasopisma: „Lud", „Etnografia Polska" i „Konteksty – Polska Sztuka Ludowa", od numerów wydanych w latach powojennych aż po współczesne (z zachowaniem embarga określonego przez wydawców). Bazę zamierzano stopniowo rozbudować o inne czasopisma, a także kolekcję dzieł klasyków antropologii, prace zbiorowe, trudno dostępne publikacje pokongresowe. Postanowiono udostępniać czasopisma w sposób przyjęty przez zachodnie konsorcja naukowe, tzn. za pomocą baz typu Jstor, Scopus, Tylor&Francis. Powstał nie praktykowany dotąd w polskich bibliotekach cyfrowych pomysł upowszechniania poszczególnych artykułów jako odrębnych publikacji, opatrzonych metadanymi. Dodatkową innowacją było zintegrowanie biblioteki z systemem Zotero, wspomagającym tworzenie bibliografii i przypisów.

3 Na przykład w zakresie uzyskiwania praw autorskich koniecznych do publikacji tekstów w internecie.

Fot. 4.1. Inauguracja Biblioteki Cyfrowej PIA – wystąpienie prof. dr hab. Anny Malewskiej-Szałygin, wiceprezes PIA
Fot. K. Braun (luty 2010), archiwum J. Koźmińskiej.

Uruchomiona w 2010 roku[4] Biblioteka Cyfrowa PIA była wówczas – i pozostaje – jedną z niewielu polskich specjalistycznych bibliotek cyfrowych zawierających współczesne teksty naukowe, przeznaczoną dla społeczności akademickiej, naukowej, muzealnej oraz popularyzatorów i pasjonatów etnologii i antropologii. Była to także odpowiedź na stale rosnącą potrzebę otwartego dostępu do publikacji naukowych, zgodnie z koncepcją tzw. otwartej nauki.

Przystępując do realizacji zamierzenia, nie zdawano[5] sobie sprawy, z jakimi wyzwaniami przyjdzie się zmierzyć. Większość bibliotek cyfrowych jest tworzona na podstawie solidnego zaplecza instytucjonalnego, z pracownikami etatowymi, ze stałym budżetem, a także z profesjonalną infrastrukturą techniczną. Najpoważniejszym problemem okazało się jednak pozyskiwanie praw autorskich. Jest to czasochłonny i skomplikowany proces docierania do autorów bądź ich spadkobierców, każdorazowo dostosowany do konkretnej sytuacji. Dzięki poczynionym staraniom udało się uzyskać prawa do udostępnienia online około połowy artykułów umieszczonych w bazie BC PIA (około 2800).

Dzisiaj sytuacja jest znacząco inna; rozwój nowych technologii, wzrost liczby cyfrowych bibliotek oraz repozytoriów naukowych zmieniły całkowicie krajobraz nauki i sposoby korzystania ze źródeł, także etnograficznych. Imponująca struktura krajowa, na którą składają się cyfrowe biblioteki regionalne, biblioteki instytucjonalne lub konsorcjalne zrzeszone w Federacji Bibliotek Cyfrowych, przynosi dobre wyniki ilościowe i jakościowe w skali Europy. W 2009 roku w FBC było zarejestrowanych 49 bibliotek i repozytoriów, natomiast obecnie, w 2017 roku, ich liczba wynosi 132. Początek istnienia bibliotek cyfrowych był czasem intelektualnego fermentu, ukazywały się liczne artykuły i książki przedstawiające różne wizje cyfryzacji, rozważano kwestię metadanych, ustanawiano standardy digitalizacji, wreszcie omawiano aspekty prawne (zob. np.: Bibliologiczna BC; EBIB; *Biblioteki cyfrowe*…, 2007). Z czasem dyskusje ucichły, zastąpione pracą polegającą na upowszechnianiu jak największej

4 Na stronie internetowej BC PIA (www.cyfrowaetnografia.pl) podano datę uruchomienia oprogramowania dLibra przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe PAN (kwiecień 2009). Rzeczywista data uruchomienia BC PIA to luty 2010 roku.

5 Chodzi tu o zespół koordynatorów projektu: mgr Joanna Koźmińska, dr Paweł Krzyworzeka, mgr Joanna Zamorska (absolwenci etnologii i antropologii kulturowej).

liczby obiektów cyfrowych w wolnym dostępie. Są to w przeważającej części obiekty znajdujące się w domenie publicznej, a więc nie wymagające pozyskiwania praw autorskich. Skupiono się także na podnoszeniu poziomu łatwości korzystania z tworzonych zasobów, dostosowaniu baz do oczekiwań współczesnego, coraz bardziej wymagającego odbiorcy.

Osiem lat działalności to w przypadku nowych mediów i technologii długi okres, pojawiły się nie istniejące wcześniej rozwiązania i standardy, z którymi trzeba się mierzyć. Znacząco rozbudowano zasób BC PIA, zaczęto udostępniać nowe czasopisma, książki (monografie i prace zbiorowe), preprinty wydawnictw PIA, powstało repozytorium tekstów naukowych (zob. fot. 4.2).

W 2015 roku rozpoczęto prace nad tworzeniem kolekcji antropologicznych audiobooków, które mają zostać umieszczone w BC PIA. Jest to krok w stronę realizacji pierwotnej koncepcji utworzenia wielowątkowej e-platformy, na której dostępne będą źródła różnego rodzaju. Pierwszym etapem projektu „Antropologia do ucha",

Fot. 4.2. Fragment strony startowej Biblioteki Cyfrowej PIA
Źródło: http://cyfrowaetnografia.pl/dlibra [data dostępu: 7.08.2017].

bo taką nadano mu nazwę, będzie utworzenie pilotażowej serii dziesięciu antropologicznych audiobooków. Będą to nagrania krótkich, reprezentatywnych tekstów, które współcześnie inspirują badaczy i pasjonatów dyscypliny – uznane dzieła, które się nie starzeją, a także nowsze publikacje, chętnie czytane przez naukowców, a nieznane w kręgach pozaakademickich. Teksty zostały starannie wyselekcjonowane podczas konsultacji ze środowiskiem naukowym.

Spośród ponad 40 tekstów, zaproponowanych drogą internetową (e-maile i ankieta online) przez środowisko antropologiczne i etnomuzykologiczne, zespół „Antropologii do ucha" wytypował 15. Są to krótkie fragmenty książek i artykułów autorstwa klasyków: Jana Stanisława Bystronia, Kazimiery Zawistowicz-Adamskiej, Jacka Olędzkiego oraz badaczy publikujących współcześnie: Michała Buchowskiego, Agnieszki Halemby, Waldemara Kuligowskiego, Jerzego S. Wasilewskiego, Grażyny

Kubicy, Antoniego Kroha i innych. Obecnie trwa oczekiwanie na przyznanie finansowania, które umożliwi stworzenie kolekcji.

Inną formą działalności jest udział zespołu BC PIA w realizacji zamierzeń środowiska antropologicznego. Pierwszy projekt to „Atlas Polskich Strojów Ludowych: kontynuacja prac wydawniczych, przeprowadzenie badań terenowych i kwerend źródłowych oraz cyfryzacja materiałów źródłowych i udostępnienie ich w Internecie". W efekcie tej współpracy powstały cyfrowe wersje już opublikowanych zeszytów strojów ludowych, z czego w BC PIA udało się udostępnić 16 zeszytów. Przeszkodą w opublikowaniu całej serii jest problem z uzyskaniem praw autorskich.

Udział w projekcie „Polski Atlas Etnograficzny…"

Kolejnym przedsięwzięciem, w którym uczestniczy BC PIA, jest projekt „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I". Zadanie, wpisujące się we wspomniany nurt klasyfikowany jako antropologia w sieci, stanowi niezwykle ważne zamierzenie z punktu widzenia doboru treści w BC PIA. Poszerzenie zasobu o kolekcję map etnograficznych wzbogaciło zbiór źródeł dostępnych w postaci cyfrowej. Prace związane z *Polskim atlasem etnograficznym* (PAE) zostały podjęte po II wojnie światowej, pod kierownictwem Józefa Gajka, i w różnych formach są kontynuowane do dzisiaj. Jest to przedsięwzięcie z zakresu kartografii etnograficznej. W rezultacie szeroko zakrojonych badań powstała syntetyczna kolekcja ukazująca zróżnicowanie kulturowe w Polsce w drugiej połowie XX wieku. Mapy odwzorowują zróżnicowanie kulturowe obszaru Polski, z uwzględnieniem tradycji ludności przesiedlonej na ziemie zachodnie i północne po II wojnie światowej (Kłodnicki, 2001). W skład archiwalnych zbiorów PAE wchodzą mapy, fotografie terenowe, ankiety i kwestionariusze, wywiady etnograficzne, zielniki – kompleksowo dokumentujące kulturę wsi polskiej drugiej połowy XX wieku. Poza mapami, większość z tych materiałów nie została nigdy opublikowana. Opracowanie naukowe, cyfryzacja i publikacja zbiorów w przestrzeni internetowej pozwoli na upowszechnienie tych mało znanych dotąd zasobów, będących częścią dziedzictwa kulturowego. Stanowią one unikalne źródło do historii wsi polskiej, stworzone przez etnografów, etnologów i folklorystów w drugiej połowie XX stulecia.

W ramach omawianego projektu zaplanowano opracowanie cyfrowego katalogu materiałów źródłowych zbieranych na terenie całej Polski. Kolekcja jest udostępniana na stronach internetowych Polskiego Atlasu Etnograficznego i Polskiego Instytutu Antropologii. Do publikacji w Bibliotece Cyfrowej PIA wybrano 398 map z prac opublikowanych w serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (tomy 5–9). Zamieszczenie map etnogeograficznych w Bibliotece Cyfrowej PIA uzupełniło jej zasoby o unikatowe, lecz mało znane szerszemu gronu odbiorców dane atlasowe i dało zainteresowanym badaczom nową podstawę analizy porównawczej. Tematyka map obejmuje szeroko pojętą kulturę społeczną, a w szczególności: zwyczaje i obrzędy rodzinne, demonologię ludową, wiedzę i wierzenia ludowe, obrzędowość rodzinną oraz pomoc wzajemną i współdziałanie sąsiedzkie. Najbogatsza dokumentacja

dotyczy zwyczajów i obrzędów narodzinowych oraz weselnych – tematy opracowane przez badaczy z ośrodka cieszyńskiego (Anna Drożdż, Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak). Niezmiernie istotne będzie w przyszłości dodanie do bazy tekstów stanowiących naukowe opracowanie prezentowanych map.

Równolegle z działaniami prowadzonymi w Cieszynie, koordynowanymi przez Agnieszkę Pieńczak z IEiAK UŚ, trwały prace nad umieszczeniem kolekcji map w Bibliotece Cyfrowej PIA. Polegało to na informatyczno-technicznym przygotowaniu map za pomocą oprogramowania OCR, dzięki czemu staje się możliwe pełnotekstowe przeszukiwanie bazy w internecie. Dalsze czynności objęły redakcję map na platformie dLibra, przygotowanie merytoryczne opisów bibliograficznych (tzw. metadanych) w formacie Dublin Core oraz publikację map na stronie www.cyfrowaetnografia.pl. Wymagało to użycia wspomnianego oprogramowania OCR, służącego do rozpoznawania znaków i całych tekstów w pliku graficznym. Oprogramowanie to wykorzystuje się zwykle do rozpoznawania tekstu zdigitalizowanego dokumentu drukowanego (np. papierowego formularza lub strony książki), czyli przetwarzania pliku graficznego na tekstowy. W tym przypadku chodziło o mapy, co dla koordynatorów BC PIA było nowym doświadczeniem. Zadanie zostało powierzone Bartłomiejowi Chromikowi, specjaliście w zakresie metod ilościowych w ekonomii i systemów informatycznych, jednemu z wykonawców omawianego projektu (zob. poprzedni rozdział).

Praca ze specyficznym graficzno-tekstowym nośnikiem informacji, jakim jest mapa, nie była łatwa. Pierwsze próby zastosowania OCR do map przyniosły błędne, nieczytelne wyniki, w postaci samych graficznych układów siatek, bez naniesionych na nie treści. Siatki były interpretowane przez system jako tekst, co wymuszało dokonywanie korekt polegających na ręcznym zastępowaniu proponowanych przez program danych właściwymi znakami.

Problem, który ujawnił się podczas opracowania informatycznego kolekcji map, można powiązać z coraz bardziej aktualnymi pytaniami o rolę nowych technologii w naukowym poznaniu, a także, szerzej, o relację człowiek – maszyna. Wskazując na możliwe trudności, należy równocześnie podkreślić, że użycie programów komputerowych pozwala na tworzenie nowych obszarów badawczych. Istnieje na przykład możliwość, by we współpracy ze specjalistami z dziedziny geoinformatyki oraz ekonometrii opracować metodę pozwalającą na wyodrębnienie na podstawie map PAE współzależności między materialnymi i niematerialnymi wytworami kulturowymi występującymi na różnych obszarach Polski.

Po pomyślnym poddaniu map procesowi OCR dalsze prace polegały na redakcji map na platformie dLibra. Wymagało to przygotowania merytorycznego metadanych – opisów bibliograficznych. Podobnie jak w przypadku danych wprowadzanych na platformie cyfrowej PAE oraz w większości bibliotek cyfrowych, korzystano z formatu Dublin Core. Schemat opisu bibliograficznego stosowany w BC PIA zawiera 11 stref opisu bibliograficznego: tytuł, autor, temat i słowa kluczowe, opis, wydawca, data wydania, typ zasobu, prawa, format, język, identyfikator. Znajdziemy tu niewielkie różnice w stosunku do struktury opisu przyjętego w PAE (zob. poprzedni rozdział).

Proces wprowadzania do zasobów BC PIA plików z mapami (podobnie jak plików innego typu), po utworzeniu właściwej kolekcji w panelu aplikacji redaktora, dzieli się na siedem etapów. Pierwszym jest wybór głównego pliku publikacji, drugi to opracowanie metadanych, czyli – w języku twórców oprogramowania dLibra

– atrybutów, widocznych w efekcie końcowym na stronie WWW. Każda mapa otrzymała osobny opis bibliograficzny. To najważniejszy element pracy redaktora katalogu cyfrowego.

W kolejnych akapitach zostały przedstawione cztery najważniejsze pola i charakterystyka ich zawartości, zgodnej ze standardami stosowanymi podczas wprowadzania danych do BC PIA.

Tytuł. Pole zawiera tytuł oraz podtytuł, z dodanym uściśleniem dotyczącym kolekcji, z której mapa pochodzi, czyli podobnie jak w przypadku czasopism opublikowanych w BC PIA. Na przykład jedną ze skatalogowanych map opatrzono tytułem „Przygotowanie rózgi weselnej / Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego (mapy)"; dla porównania tytuł, który w katalogu otrzymał artykuł opublikowany w czasopiśmie: „Zasady eskimoskiego systemu klasyfikacji ludzi ETNOGRAFIA POLSKA 1983 t. 27 z. 1".

Opis. Pole zawiera dokładny adres bibliograficzny tomu, w którym opublikowano daną mapę: tytuł serii wraz z numerem, pełny tytuł oraz podtytuł tomu wraz z numerem, numer mapy, a także angielskojęzyczną wersję całego adresu. Na przykład: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego t. 8. Anna Drożdż: Zwyczaje i obrzędy weselne cz. 3: Współdziałanie społeczności wiejskiej podczas obrzędu weselnego (druga połowa XIX wieku i XX wiek); mapa nr 8; Commentaries to the Polish Ethnographic Atlas vol. 8. Anna Drożdż: Wedding customs and rituals, part 3: Cooperation of a village community during a wedding ceremony (second part of the 19th and the 20th century)".

Temat i słowa kluczowe. To pole, od którego zawartości zależy rezultat wyszukiwania konkretnych zagadnień. Opracowując słowa kluczowe, korzystano z kilku słowników i tezaurusów. Podstawowym źródłem był słownik haseł przedmiotowych opracowany na potrzeby IEiAK UW (maszynopis). Korzystano także z tezaurusa opracowanego przez Czesława Robotyckiego (*Układ gniazdowy*…, 2002) oraz języka haseł wzorcowych KABA, stosowanego między innymi w centralnym katalogu zbiorów polskich bibliotek naukowych NUKAT. Ponadto każda mapa otrzymała dwa oznaczenia: „Polski Atlas Etnograficzny" oraz „atlasy etnograficzne".

Licencja. Wszystkie mapy Polskiego Atlasu Etnograficznego mają określonego autora oraz opiekuna naukowego. Na podstawie zawartej umowy między PIA a Uniwersytetem Śląskim pozyskanie praw autorskich leży w gestii PAE. Mapy zdigitalizowane w Pracowni PAE są udostępnione na podstawie licencji zawartych z autorami.

Po opracowaniu metadanych należy każdorazowo: dodać publikację do kolekcji, określić zakres dostępu dla użytkowników, dodać miniaturę zdjęcia, ustalić status w bazie dotyczący możliwości publikacji. Po zatwierdzeniu wszystkich danych następuje ostatni etap, czyli przesłanie plików na serwer (zob. fot. 4.3).

Tworząc metadane publikacji, kierowano się zasadą jak największej relewantności danych podczas korzystania przez użytkowników z wyszukiwarek internetowych. W trakcie prac okazało się, że podobnie jak w przypadku stosowania oprogramowania OCR istnieją różnice w możliwości prawidłowego odczytania map w zależności od

Fot. 4.3. Fragment karty jednej z map PAE prezentowanych na platformie cyfrowej PIA
Źródło: http://cyfrowaetnografia.pl/dlibra [data dostępu: 7.08.2017].

używanej wyszukiwarki internetowej – Google Chrome lub Mozilla Firefox. Niestety, są to utrudnienia niezależne od realizatorów projektu, pozostające w gestii producenta oprogramowania dLibra. Wiąże się to z zaprzestaniem wspierania technologii Java, której zastosowanie jest niezbędne do prawidłowego przedstawiania treści internetowych na platformie dLibra. Pozostaje nadzieja, że po wprowadzeniu na rynek najnowszej wersji tego oprogramowania problem zostanie rozwiązany.

Kolekcja map atlasowych stanowi cenne uzupełnienie zasobów cyfrowych PIA i dywersyfikuje ich zawartość. W rezultacie są udostępniane materiały umożliwiające pełniejszą, wieloaspektową analizę obrazu wsi polskiej drugiej połowy XX wieku. Warto zauważyć, że działania związane z *Polskim atlasem etnograficznym*, integrujące badaczy z różnych ośrodków etnograficznych w kraju, współcześnie nadal mają moc konsolidującą.

Zakończenie

Ewolucja procesów cyfrowych i wdrażanie nowych technologii powoduje konieczność dokonywania zmian na platformie BC PIA. Niezbędne są aktualizacje systemu, dostosowywanie go do potrzeb odbiorców, podnoszenie standardów świadczonych usług cyfrowych, od modernizacji interfejsu, przez umożliwienie korzystania z plików tekstowych w różnych formatach, do udostępnienia wersji responsywnej w postaci aplikacji mobilnej. W 2016 roku została wprowadzona wersja mobilna, aby użytkownicy mogli korzystać z BC PIA za pomocą wszystkich rodzajów urządzeń mobilnych – tabletów, smartfonów itp. Jest to także działanie pionierskie, gdyż niewiele bibliotek i repozytoriów oferuje takie udogodnienie. Producent oprogramowania dLibra od kilku lat pracuje nad jego nową wersją, 6.0,

z wbudowaną aplikacją mobilną, a także zmodyfikowanym interfejsem (postać kafelkowa), dostosowanym do potrzeb internautów. Zastosowanie aplikacji umożliwia pobieranie artykułów w innych formatach (HTML, TXT) niż obecnie stosowany format PDF, co w konsekwencji podnosi standard korzystania z BC PIA.

Na zakończenie warto wspomnieć o sukcesie zespołu koordynatorów, jakim jest wysokie notowanie projektu BC PIA w Ranking of Web Repositories. W latach 2015–2017 BC PIA zajmowała trzynaste–piętnaste miejsce w grupie repozytoriów krajowych. Warto zauważyć, że jest to jedyna wśród polskich bibliotek i repozytoriów cyfrowych działająca projektowo, niskobudżetowa inicjatywa oparta w sporej mierze na działaniach w ramach wolontariatu. Osiągnięcie pułapu dwunastu milionów użytkowników obliguje do stałej troski o utrzymanie i podnoszenie standardów BC PIA, zgodnie z rozwojem technologii cyfrowych, oraz do coraz lepszego wykorzystania internetu w udostępnianiu nowych zasobów.

Aneks 1

Wykaz etnograficznych i etnograficzno-językowych map Polski i krajów sąsiednich

Zagadnienia z zakresu tzw. kultury materialnej*

W wykazie odnotowano tytuły etnograficznych i etnograficzno-językowych map Polski (lub jej części) i krajów sąsiednich z atlasów i innych publikacji etnograficznych. Każdy opis został poprzedzony znakiem graficznym określającym obszar uwzględniony na mapie:

◙ – Polska i obszary sąsiednie
■ – cała Polska
□ – część Polski
● – obszary poza Polską

Mapy *Atlas der deutschen Volkskunde* i *Atlas der Pommerschen Volkskunde* obejmują ziemie przyłączone do Polski po II wojnie światowej, co wskazano za pomocą znaku □●, zamieszczonego, jak pozostałe, przed tytułami skartowań. Mapy nowej serii ADV – *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge* zawierają oprócz tego także nieliczne informacje dotyczące Wielkopolski, ziemi chełmińskiej i Pomorza Środkowego.

---

* W kilkunastu przypadkach odnotowano mapy o tematyce z zakresu zwyczajów i obrzędów związanych z wykonywaniem pewnych prac gospodarskich, jak na przykład pomoc sąsiedzka przy budowie. Uwzględniono także mapy dotyczące potraw obrzędowych. Wykaz map odnoszących się do kultury społecznej i duchowej oraz uzupełnienie do przedstawionych tu skartowań różnych artefaktów przewidziano do druku w następnym tomie.

Wykaz map etnograficznych i etnograficzno-językowych dotyczących terytorium polskiego (także w granicach sprzed II wojny światowej) i opracowanych do 1946 roku opublikował Józef Gajek (Gajek, 1947b: 22–35). Mapy językowe i etnograficzne dotyczące obszaru Polski przedstawili Jerzy Reichan i Kazimierz Woźniak w obszernej i cennej pracy *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne* (Reichan, Woźniak, 2004). Czytelnik znajdzie tam także tytuły map z atlasów dialektologicznych, które tu nie zostały odnotowane, takich jak: *Atlas gwar polskich*, *Atlas gwarowy województwa kieleckiego*, *Atlas polskich gwar spiskich na terenie Polski i Czechosłowacji*, *Atlas gwarowy dawnej puszczy sandomierskiej*, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, *Mały atlas językowy województwa gorzowskiego*, oraz z prac Haliny Pelcowej o gwarach Lubelszczyzny.

W niniejszym wykazie znajdują się między innymi tytuły map nieopublikowanych (PAE zeszyty 7–9 oraz prace licencjackie i magisterskie zawierające mapy etnograficzne i etnograficzno-językowe oparte na materiałach PAE). Nadto przedstawiono mapy z atlasów etnograficznych i etnograficzno-językowych oraz innych opracowań o tematyce etnologicznej obejmujące środkową Europę i ziemie sąsiednie. Odnotowano mapy znajdujące się w *Atlas der deutschen Volkskunde* i *Atlas der pommerschen Volkskunde*. Wykazano również mapy opublikowane w innych opracowaniach (książki, artykuły), ich wykaz nie jest jednak kompletny.

Dawniejsze mapy odnoszące się do środkowej Europy i obszarów sąsiednich, z uwzględnieniem podziału rzeczowego, zestawił Wilhelm Pessler (Pessler, 1931). Natomiast 41 wybranych tematów map w atlasach europejskich przedstawiła Ingrid Kretschmer (Kretschmer, 1967: 306–307). Słownictwo ukraińskie, w znacznej mierze dotyczące tradycyjnej kultury Ukraińców (Łemków) mieszkających w wschodniej Słowacji, przedstawił Vasiľ Latta – tylko niektóre nazwy na mapach, ale przeszło 400 – w formie zestawień, gotowych do przedstawienia na mapach (Latta, 1991).

Mapy uporządkowano tematycznie. W nawiasach klamrowych { } wpisano dodatkowe uwagi, zwykle dotyczące zawartości mapy. W razie potrzeby w nawiasach kwadratowych [ ] zamieszczono uściślenie dotyczące obszaru objętego mapą. W nawiasach okrągłych ( ) podano skrócony opis bibliograficzny publikacji źródłowej, odsyłający do pełnego adresu znajdującego się w drugiej części *Źródeł i bibliografii*. Pełnych opisów przygotowanych do druku map PAE (z. 7–9) oraz map z kolekcji Mojmíra Benžy także należy szukać w tej części spisu. Po skrócie bibliograficznym podano dodatkowe informacje dotyczące: publikacji źródłowej (numer tomu, zeszytu itp.), lokalizacji mapy w publikacji (numer porządkowy, a w przypadku jego braku – skrót „b.n.", to jest „bez numeru", dalej numer strony itp.), twórcy mapy (jeśli nie był to autor publikacji źródłowej), danych, które służyły za podstawę opracowania mapy („wg:" itp.) – zależnie od specyfiki publikacji źródłowej oraz znajdujących się w niej informacji. Dla oszczędności miejsca w przypadku tytułów atlasów posługiwano się skrótami, podanymi dalej w aneksie.

W przypadku *Polskiego atlasu etnograficznego* niekiedy na jednej karcie są zamieszczone cztery, rzadziej dwie tematycznie sobie bliskie mapy; wówczas ich tytuły poprzedzono nadrzędną nazwą karty, na przykład: „*Piwnice wolno stojące i piwnice pod budynkami* (PAE: z. 3): *Piwnice ziemiankowe* (m. 178, oprac. JB, JGk); *Wolno stojące piwnice murowane* (m. 179, oprac. JB, JGk); *Znaczenie wyrazu „sklep"* (m. 180, oprac. JB, BM)"; *Nazwy piwnic pod budynkami* (m. 180, oprac. JB, BM). Nazwiska podano w mianowniku. Mapy PAE powyżej numeru 355 nie zostały opublikowane; znajdują się one w Archiwum PAE w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie.

W Archiwum PAE znajdują się też prace licencjackie i magisterskie zawierające mapy opracowane na podstawie materiałów PAE, napisane pod kierunkiem Zygmunta Kłodnickiego, Agnieszki Pieńczak i Anny Drożdż. Są one cytowane z przytoczeniem nazwiska autora pracy i opiekuna, na przykład: „(Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 1 na s. 17)", co oznacza, że autorem pracy jest Nocuń (pod tym nazwiskiem należy szukać pracy w spisie źródeł), a opiekunem naukowym – Pieńczak.

W wykazie zachowano tytuły oryginalne. W przypadku map opatrzonych tytułami w językach ugrofińskich i języku szwedzkim, jeśli w atlasach były zamieszczone tłumaczenia na język niemiecki lub angielski, wykorzystano je za podstawę opisów.

Wykaz rozpoczęto od map dotyczących problematyki grup etnicznych i etnograficznych oraz osadnictwa, a także zróżnicowania kulturowego. Pozostałe mapy przedstawiono w kolejności tematycznej ustalonej przez Kazimierza Moszyńskiego (Moszyński, 1929, 1967), wprowadzając dodatkowe działy i uszczegółowienia. W obrębie poszczególnych tematów na początku odnotowano mapy obejmujące większe obszary, na przykład Stary Świat, Europę, następnie przedstawiono mapy dotyczące Polski, części Polski, potem Polski oraz krajów sąsiednich.

Wykaz opracowano na podstawie księgozbiorów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu, Volkskundliches Seminar w Monastyrze (Westfalia), zbiorów Józefa Gajka i Zygmunta Kłodnickiego oraz platformy cyfrowej www.archiwumpae.us.edu.pl.

Układ wykazu

1. Grupy etniczne i językowe, mniejszości narodowe, grupy etnograficzne i pokrewne oraz osadnictwo 162
2. Zróżnicowanie kulturowe (centra, obszary, szlaki) 169
3. Zdobywanie żywności 172
   3.1. Zbieractwo 172
   3.2. Łowiectwo 173
   3.3. Rybołówstwo 174
   3.4. Hodowla zwierząt 178
   3.5. Uprawa roślin 189
      3.5.1. Uprawa roślin – zagadnienia ogólne 189
      3.5.2. Rośliny uprawne 191
      3.5.3. Narzędzia do ręcznej uprawy roli 193
      3.5.4. Narzędzia orackie i orka 195
         3.5.4.1. Radła, płużyce, pługi 195
         3.5.4.2. Sochy 199
         3.5.4.3. Orka 200
      3.5.5. Siew zbóż 201
      3.5.6. Brony i bronowanie 202
      3.5.7. Sprzęt i przesuszanie zbóż 204
      3.5.8. Młocka 210
      3.5.9. Winogradnictwo 216
4. Przechowywanie żywności 217
   4.1. Przechowywanie niewymłóconego zboża, siana i słomy w stertach, stogach i brogach 217
   4.2. Przechowywanie ziarna 218
   4.3. Przechowywanie ziemniaków i innych warzyw 221
   4.4. Konserwacja żywności 221
   4.5. Stodoły, szopy – zob. 7.2.6. Budynki gospodarcze
5. Przygotowywanie pokarmów 222
   5.1. Czerpanie wody 222
   5.2. Naczynia 223
   5.3. Obróbka ziarna – stępy, żarna, młyny 223
   5.4. Pożywienie – zagadnienia ogólne 227
   5.5. Napoje 227
   5.6. Pierwsze mleko po ocieleniu się krowy 228
   5.7. Wyrób masła 228
   5.8. Posiłki – zagadnienia ogólne 230
   5.9. Sporządzanie potraw z grzybów i roślin dziko rosnących 232
   5.10. Zupy i bryje 233
   5.11. Polewki z krwi 236
   5.12. Potrawy mączne, pieczywo 236
   5.13. Chleb i ciasta pieczone 237
   5.14. Pierogi 240
   5.15. Pozostałe potrawy 240
   5.16. Wyroby i potrawy mięsne 240
   5.17. Tłuszcze 241
   5.18. Potrawy codzienne, świąteczne i obrzędowe 242
      5.18.1. Potrawy codzienne, świąteczne i obrzędowe – zagadnienia ogólne 242
      5.18.2. Potrawy codzienne 242
      5.18.3. Potrawy świąteczne 242
      5.18.4. Potrawy obrzędowe 242

5.18.4.1. Potrawy obrzędowe – obrzędy doroczne 243
5.18.4.2. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne 247
5.18.4.2.1. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne – chrzciny 247
5.18.4.2.2. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne – wesele 247
5.18.4.2.3. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne – stypa 249
6. Obróbka różnych surowców i rzemiosło 251
6.1. Obróbka drewna 251
6.2. Obróbka wici i włókna 251
6.3. Obróbka pierza 255
6.4. Obróbka kamienia i gliny 255
6.5. Obróbka żelaza 256
6.6. Przemysły i targi 256
7. Zabiegi o bezpieczeństwo i wygodę 257
7.1. Odzież 257
7.1.1. Odzież – zagadnienia ogólne 257
7.1.2. Ubiór kobiecy 259
7.1.3. Ubiór męski 265
7.1.4. Ubiory regionalne 268
7.2. Budownictwo 270
7.2.1. Typy i odmiany domów i zagród 270
7.2.1.1. Typy i odmiany domów i zagród – zagadnienia ogólne 270
7.2.1.2. Chałupy podcieniowe 273
7.2.1.3. Chałupy przysłupowe 274
7.2.2. Rozplanowanie wnętrza domów i funkcje pomieszczeń 274
7.2.2.1. Rozplanowanie wnętrza domów 274
7.2.2.2. Funkcje pomieszczeń domów 277
7.2.3. Materiał i konstrukcja budynków 278
7.2.3.1. Materiał i konstrukcja budynków – zagadnienia ogólne 278
7.2.3.2. Budynki o konstrukcji zrębowej i sumikowo-łątkowej 280
7.2.3.3. Budynki ze ścianami z plecionki, o konstrukcji ryglowej i ze ścianami z gliny 281
7.2.3.4. Podwaliny, fundamenty, ściany i sufity 282
7.2.3.5. Strychy, poddasza 283
7.2.3.6. Dachy, szczyty i ozdoby szczytów 283
7.2.3.7. Nazewnictwo związane z chałupą i elementami konstrukcyjnymi 287
7.2.3.8. Arkady, ganki, balkony, wyżki, piętra 289
7.2.4. Współdziałanie społeczne i zwyczaje dotyczące budowy 289
7.2.5. Paleniska, piece piekarskie i grzewcze 290
7.2.6. Budynki gospodarcze 294
7.2.7. Zagrody, ogrodzenia i bramy 296
7.3. Wielkość i kształt wsi 297
7.4. Sprzęty domowe 299
7.5. Zabiegi o czystość, higiena 301
8. Transport i komunikacja 302
8.1. Transport siłami ludzkimi 302
8.2. Transport i komunikacja siłami zwierząt 308
8.3. Drogi, mosty, transport wodny 317

Arrangement of the list

1. Ethnic and language groups, national minorities, ethnographic and related groups, settlement 162
2. Cultural diversification (centres, areas, routes) 169
3. Food attainment 172
   3.1. Collecting 172
   3.2. Hunting 173
   3.3. Fishing 174
   3.4. Animal breeding 178
   3.5. Plant growing 189
      3.5.1. Plant growing – general issues 189
      3.5.2. Cultivable plants 191
      3.5.3. Tools for hand agriculture 193
      3.5.4. Plowing tools and tillage 195
         3.5.4.1. Coulters, plows, ploughs 195
         3.5.4.2. Sokhas 199
         3.5.4.3. Tillage 200
      3.5.5. Sowing 201
      3.5.6. Harrows and harrowing 202
      3.5.7. Equipment and grain drying 204
      3.5.8. Threshing 210
      3.5.9. Viticulture 216
4. Storing food 217
   4.1. Storing of unthreshed grain, hay and straw in heaps, stacks and ricks 217
   4.2. Seed storing 218
   4.3. Storing of potatoes and other vegetables 221
   4.4. Food preservation 221
   4.5. Barns, sheds – see: 7.2.6. Outhouses
5. Preparation of food 222
   5.1. Drawing of water 222
   5.2. Vessels 223
   5.3. Grain processing – mortars, querns, mills 223
   5.4. Food – general issues 227
   5.5. Drinks 227
   5.6. First milk after a cow's calving 228
   5.7. Production of butter 228
   5.8. Meals – general issues 230
   5.9. Making dishes from wild mushrooms and plants 232
   5.10. Soups and stews 233
   5.11. Blood broth 236
   5.12. Flour dishes, baked goods 236
   5.13. Bread and baked cakes 237
   5.14. Dumplings 240
   5.15. Other dishes 240
   5.16. Meat products and dishes 240
   5.17. Fats 241
   5.18. Everyday, holiday and ritual dishes 242
      5.18.1. Everyday, holiday and ritual dishes – general issues 242
      5.18.2. Everyday dishes 242
      5.18.3. Holiday dishes 242
      5.18.4. Ritual dishes 242
         5.18.4.1. Ritual dishes – annual rituals 243

5.18.4.2. Ritual dishes – family rituals 247
5.18.4.2.1. Ritual dishes – family rituals – christening 247
5.18.4.2.2. Ritual dishes – family rituals – wedding 247
5.18.4.2.3. Ritual dishes – family rituals – funeral 249
6. Raw material processing and crafts 251
6.1. Wood processing 251
6.2. Twig and fibre processing 251
6.3. Processing of feathers 255
6.4. Stone and clay processing 255
6.5. Iron processing 256
6.6. Industries and markets 256
7. Care for safety and comfort 257
7.1. Clothes 257
7.1.1. Clothes – general issues 257
7.1.2. Female clothes 259
7.1.3. Male clothes 265
7.1.4. Regional clothes 268
7.2. Construction 270
7.2.1. Types and varieties of houses and farmhouses 270
7.2.1.1. Types and varieties of houses and farmhouses – general issues 270
7.2.1.2. Arcade hovels 273
7.2.1.3. Upper Lusatian hovels 274
7.2.2. House planning and functions of rooms 274
7.2.2.1. House planning 274
7.2.2.2. Functions of rooms 277
7.2.3. Materials and construction of buildings 278
7.2.3.1. Materials and construction of buildings – general issues 278
7.2.3.2. Buildings with log cabins and corner post constructions 280
7.2.3.3. Buildings with braided walls, with timber construction and with clay walls 281
7.2.3.4. Mudsills, foundations, walls and ceiling 282
7.2.3.5. Attics, lofts 283
7.2.3.6. Roofs, roof tops and their decorations 283
7.2.3.7. Terminology associated with the hovel and construction elements 287
7.2.3.8. Arcades, porches, balconies, attic chambers, storeys 289
7.2.4. Social collaboration and customs concerning construction 289
7.2.5. Fireplaces, baking and heating stoves 290
7.2.6. Outhouses 294
7.2.7. Farmhouses, fences and gates 296
7.3. Size and shape of the village 297
7.4. Household appliances 299
7.5. Care for cleanness, hygiene 301
8. Transport 302
8.1. Transport by human powers 302
8.2. Transport by animal powers 308
8.3. Roads, bridges, water transport 317

Zastosowane skróty [Applied abbreviations]

Tytuły atlasów [Titles of atlases]*

ADV – *Atlas der deutschen Volkskunde*
ADV NF – *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge*
AJKLW – *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*
ALR – *Atlasul lingvistic Romîn. Serie nouá*
AÖSF – *Atlas över svensk folkkultur*
AO – *Atlas von Oberösterreich*
EAJ – *Etnološki atlas Jugoslavije*
EAS – *Etnografický atlas Slovenska*
IEAP – *Istoriko-etnografičeskij atlas Pribaltiki*
MAGP – *Mały atlas gwar polskich*
MNA – *Magyar néprajzi atlasz*
ÖVA – *Österreichischer Volkskundeatlas*
PAE – *Polski atlas etnograficzny*
SKK – *Suomen kansankulttuurin kartasto*

Autorzy map PAE, MAGP i AJKLW [Authors of PAE, MAGP and AJKLW maps]

AB – Andrzej Brencz
AGK – Antonina Gerlach-Kłodnicka
AK – Anna Kuziorowa
AM – Anna Mączyńska
AN – Adolf Nasz
AS – Adam Szymański
AZ – A. Zimmer
BC – Barbara Czuchnowska
BG – Bolesław Garyga
BJ – Barbara Jankowska
BJn – B. Januszkiewicz
BL – Bogusław Linette
BM – B. Matuszewska
BR – Barbara Reczek
DK – D. Kledzik
DO – Danuta Osuchowska
DP – Danuta Penkala
EFP – Ewa Fryś-Pietraszek
EK – E. Kownacki
EP – Eugeniusz Pawłowski
GS – Grzegorz Skalski
HAC – Henryka Augustynowicz-Ciecierska
HG – Hanna Gorczyńska
HN – H. Nowak
HSS – H. Skoczylas-Stawska
HSSk – Halina Skotulska-Skulimowska
IWL – Irena Winkler-Leszczyńska
JB – Janusz Bohdanowicz
JG – Jerzy Grocholski
JGk – Józef Gajek
JK – J. Kubicka
JŁ – Janina Łapińska
JO – Jacek Olędzki
JP – Jadwiga Pawłowska
JR – Jerzy Reichan
JZK – Joanna Zamościńska-Kucałowa
KH – Konrad Hanisch
KHL – Krystyna Hoffman-Liandzis
KJ – Kazimierz Jagieła
KK – Krzysztof Kwaśniewski
KM – Krzysztof Makulski
KP – Kazimierz Pudło
KZ – Krzysztof Zielnica
LT – Lidia Trześniowska
MG – Monika Gruchmanowa
MP – Marian Pokropek
MR – Magdalena Rostworowska
MT – Maria Trawińska
SB – Stanisław Błaszczyk
TG – T. Gołębiowska
TS – Tomasz Skarżyński
WM – Wanda Morozowa
WS – Wiesława Sokół
ZG – Z. Grodecka
ZK – Zygmunt Kłodnicki
ZS – Zenon Sobierajski
ZSS – Zofia Szyfelbein-Sokolewicz
ZSt – Zofia Staszczakówna
ZW – Zofia Wiraszko
ZZ – Z. Zagórski

* Pełne opisy publikacji znajdują się w *Bibliografii*. [Full descriptions of publications are comprised in *Bibliografia*].

1. Grupy etniczne i językowe, mniejszości narodowe, grupy etnograficzne i pokrewne oraz osadnictwo

- ◙ *Narody mira* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 4–5).
- ◙ *Europa um 1880* (*Länder- und Völkerkarte…*, 1918).
- ◙ *Die Völker Europas in sprachlicher Gliederung* (M. Haberlandt, 1926: m. b.n. po s. 16, oprac. A. Haberlandt).
- ◙ *Völkerkarte der Sowjetunion (Europäischer Teil)* (*Völkerkarte…*, 1941).
- ◙ *Karta narodov SSSR* {na podstawie spisu ludności z 1959 r.} (*Karta narodov…*, 1962).
- ◙ *Narody evropejskoj časti SSSR* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 14–15).
- ◙ *Narody zarubežnoj Evropy* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 36–37).
- ◙ *Narody zarubežnoj Evropy* (Tokarev, Čeboksarov, 1964: m. b.n. po s. 16, oprac. V.I. Kozlov).
- ◙ *Number of members of national minorities in states* [Europa] (Benža, 1998: m. 9 na s. 32).
- ◙ *Percentage of members of national minorities among the citizens of states* [Europa] (Benža, 1998: m. 10 na s. 33).
- ◙ *Obraz stosunków narodowościowych* {w Polsce i krajach sąsiednich} (Czekanowski, 1927: m. tabl. IV po s. 160, wg: E. Romer, J. Czekanowski, M. Świechowski).
- ■ *Mapa polskich grup etnicznych* (Fischer, 1926: m. ryc. 4 na s. 13).
- ■ *Mapa polskich grup i obszarów etnicznych* (Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256; powt. Węglarz, 1997: m. 2 na s. 109).
- ■ *Polskie grupy etniczne* (Bystroń, 1939: m. b.n. na s. 121, oprac. M. Bytnarówna, wg: wskazówki J.S. Bystronia; powt. Z. Kłodnicki w: *Ginące zawody. Program*. Warszawa 1995; powt. Węglarz, 1997: m. 3 na s. 110–111).
- ■ *Regiony i grupy etnograficzne Polski* (*Mała encyklopedia…*, 1959: m. b.n. na s. 805; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 24 na s. 98).
- ■ *Mapa etniczna Polski* (Świrko, 1960: m. b.n. na s. 25).
- ■ *Mapa grup etnograficznych w Polsce* (Kamocki, 1965: m. b.n. na s. 110; powt. Węglarz, 1997: m. 4 na s. 112).
- ■ *Ważniejsze terytoria i grupy etnograficzne* (Kutrzeba-Pojnarowa, 1967: m. b.n. na s. 62; powt. Węglarz, 1997: m. 5 na s. 113).
- ■ *Podstawowe podziały historyczno-regionalne i etnograficzne w Polsce* [w granicach po II wojnie światowej] (Damrosz, 1968: m. ryc. 2 na s. 11).
- ■ *Ważniejsze terytoria i grupy etnograficzne* (Pokropek, 1978: m. b.n. na s. 6–7, oprac. A. Hasowa).
- ■ *Map of dance areas and ethnographic regions* (Dąbrowska, 1981: m. b.n. po s. 112).
- ■ *Regiony etnograficzne w granicach historycznych dzielnic i województw (granice historyczne wg mapy z 1772 r.)* (Błachowski, 2003: m. b.n. na wkładce).
- ■ *Mniejszości narodowe i grupy etnograficzne* (*Ilustrowany atlas…*, 2006: m. b.n. na s. 354).
- □ *Ludność pod względem narodowościowym* [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 253).
- □ *Średnie gęstości ludności wiejskiej i narodowości w woj. Pomorskiem 1921 r.* (Ratajski, 1973: m. rys. 138 na s. 146, wg: J. Pastwa, 1931).
- □ *Odsetek ludności polskiej w poszczególnych powiatach prowincji poznańskiej* (Brencz, 1966: m. 6 na s. 66, wg: S. Borowski).
- □● *Poľsko-litovskaâ etniceskaâ granica v Suvalkskom krae v načale XX v. (po Voľteru)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 1 na s. 27).
- □ *Rasselenie ukraincev i polâkov v Holmščine v načale XX v. (po Francevu)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 2 na s. 31).
- □ *Grupy etnograficzne na tle osadnictwa* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 1 po s. 50).
- □ *Die wichtigsten geographischen und ethnographischen Regionen in Südpolen* (Czajkowski, 1982: m. ryc. 1 na s. 80).

- *Wsie zamieszkane przez Dolinian* {stan sprzed 1946 r.} (Marciniak, 1994: m. il. 1 na s. 6, wg: R. Reinfuss, J. Czajkowski, rys. M. Szramowiat).
- *Mapa regionu zamieszkałego przez Lasowiaków* [widły Wisły i Sanu] (Wójtowicz, 1967: m. ryc. 1 na s. 187).
- *Regiony etnograficzne dorzecza Sanu* (Lew, 2003: m. 3 na s. 161).
- *Regiony etnograficzne* [między Wisłoką, Wisłą a dolnym Sanem] (Lew, 1995: m. b.n. na s. 22).
- *Grupy etnograficzne na terenie obecnego województwa toruńskiego* (Tubaja, 1978: m. 2 na s. 6, wg: J. Gajek, 1938).
- *Bory Tucholskie – podział etnograficzny* (Serwińska, 1993: m. 1 na s. 8).
- *Regiony etnograficzne Warmii, Mazur i Powiśla* (Wieczerzak, 1972: m. ryc. 1 na s. 72).
- *Grupy etnograficzne* [okolice między Malborkiem, Kwidzyniem i Kiszporkiem] (Łęga, 1933: m. 6 na s. 13).
- *Ziemia bytowska – przemiany etniczne wg K. Ślaskiego* (Kukier, 1968: m. b.n. po s. 464).
- *Grupy etniczne Pomorza wg Stanisława Bystronia* (Stelmachowska, 1948: m. b.n. po s. 189).
- {skład etniczny Wielkiego Pomorza} (Gajek, 1938: m. b.n. na s. 5; powt. Stelmachowska, 1948: m. b.n. po s. 189, pt. *Grupy etniczne Pomorza wg J. Gajka*).
- *Grupy etniczne Pomorza wg Adama Fischera* (Stelmachowska, 1948: m. b.n. po s. 189).
- *Grupy etniczne Pomorza wg Floriana Ceynowy* (Stelmachowska, 1948: m. b.n. po s. 189).
- *Mapa kaszubskich grup regionalnych i lokalnych i sąsiednich grup etnicznych* (Sychta, 1960: m. b.n. po s. 4).
- *Zasięg ubioru dzierżackiego (biskupiańskiego)* {nazwy grup} [południowa część pow. Gostyń] (Glapa, 1953: m. ryc. 63 po s. 68).
- *Wschodnia granica „Poznańskiego" – Wielkopolski (według przekonań „Poznaniaków")* (Schmidt, 1997: m. 4 na s. 19).
- *Wschodnie granice „Poznańskiego" i Wielkopolski (według przekonań „Kongresowiaków")* (Schmidt, 1997: m. 5 na s. 21).
- *„Bażant" 1. Obszar występowania przezwiska „Bażant" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce* (Schmidt, 1997: m. 6 na s. 23).
- *„Chadziaj" 1. Obszar występowania przezwiska „Chadziaj" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce* (Schmidt, 1997: m. 7 na s. 30).
- *„Bosy Antek" 1. Obszar występowania przezwiska „Bosy Antek" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce* (Schmidt, 1997, m. 8 na s. 32).
- *„Łańcuch" 1. Obszar występowania przezwiska „Łańcuch" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce* (Schmidt, 1997: m. 9 na s. 34).
- *„Wróbel" i „Skorzec" 1. Obszar występowania przezwiska „Wróbel" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce. 2. Obszar występowania przezwiska „Skorzec" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce* (Schmidt, 1997: m. 10 na s. 35).
- *„Zgojak" i „Jebita" 1. Obszar występowania przezwiska „Zgojak" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce. 2. Obszar występowania przezwiska „Jebita" na dawnym pograniczu zaborów w Wielkopolsce* (Schmidt, 1997: m. 11 na s. 36).
- *Mazovie* {grupy etnograficzne} [Mazowsze i obszary sąsiednie] (Delimat, 1960: m. 2 na s. 110).
- *Zasięg terenów północnej Kurpiowszczyzny wg różnych autorów (szkic orientacyjny) – na podstawie materiałów Zakładu Etnografii IHKM PAN w Warszawie* (Kutrzeba-Pojnarowa, 1959: m. b.n. na s. 209).
- *Zasięg ubioru kurpiowskiego Puszczy Zielonej na tle fizjografii terenu i obszaru całej Polski* {m.in. zwarty zasięg zamieszkiwania ludności kurpiowskiej, pocz. XIX w.; granica rozproszonego zasięgu zamieszkiwania ludności kurpiowskiej} (Chętnik, 1961: m. ryc. 74 na s. 74).
- *Granice karpackich grup etnicznych według Wincentego Pola i badaczy późniejszych* (Pol, 1966: m. b.n. na wkładce, oprac. J. Babicz).
- *Północne granice polskiej góralszczyzny* (Reinfuss, 1946: m. 1 na s. 11).
- *Granice góralszczyzny polskiej i zagadnienie poczucia przynależności grupowej ludności pogranicznej* (Reinfuss, 1946: m. 3 na s. 29; powt. Kłodnicki, 2013a: m. 3 na s. 109).

- □ *Strefy badań karpackich w Polsce* {I – strefa kultury góralskiej; II – strefa bezpośrednich wpływów góralskich; III – strefa zimowisk pasterzy wołoskich; strefę IV stanowi obszar Powiśla krakowskiego i sandomierskiego, skąd w średniowieczu wzdłuż dolin rzek posuwało się osadnictwo w kierunku Karpat} [południowa Polska] (Reinfuss, 1959: m. ryc. 8 na s. 7).
- □ *Ważniejsze regiony geograficzne i etnograficzne w południowej Polsce* (Czajkowski, 1980: m. il. 1 na s. 167).
- □ {znaczenia i geografia nazw *lach* i *wałach*} [polskie Podkarpacie] (Karaś, 1972: m. b.n. na s. 119).
- □ *Nazwa „Lach" na polskim Podkarpaciu od pierwszej połowy XIX do początku XXI wieku* (Kłodnicki, 2013a: m. 4 po s. 140).
- □ *Polskie grupy etniczne* [polskie Podkarpacie] (Bystroń, 1939: m. b.n. na s. 120–121; fragment powt. Kłodnicki, 2013a: m. 1 na s. 105, m. 2 na s. 106).
- □ *Środowisko geograficzne Lachów limanowskich* (Wielek, 1988: m. 1 na s. 4).
- □ *Region Lachów limanowskich w czasach przedrozbiorowych* (Wielek, 1988: m. 2 na s. 6).
- □ *Region Lachów limanowskich* {m.in. granice góralsko-lachowskie wyznaczone przez R. Reinfussa, F. Bujaka, granica Lachów sądeckich wedug M.C. Cholewy oraz wsie uznane przez R. Reinfussa i S. Flizaka za przejściowe} [okolice Limanowej] (Wielek, 1988: m. 3 na s. 28).
- □ *Środowisko geograficzne regionu górali łąckich* (Wielek, 1999: m. 1 na s. 5).
- □ *Region górali łąckich i tereny sąsiednie w czasach przedrozbiorowych* (Wielek, 1999: m. 2 na s. 9).
- □ *Podział regionu górali łąckich na subregiony* (Wielek, 1999: m. 3 na s. 10).
- □ *Zasięg grup etnicznych i typów stroju* [ziemia sądecka] (Cholewa, 1946: m. b.n. po s. 272).
- □ *Zasięg górali sądeckich* [także sąsiednie grupy etnograficzne] (Kowalska-Lewicka, 1980: m. ryc. 3 po s. 8, wg: M. Cholewa).
- □ *Mapa rozmieszczenia grup etnicznych w rejonie Zagórzan* {zaznaczono północnych Podhalan, Kliszczaków, Lachów i strefę tymbarsko-limanowską} (Flizak, 1956: m. ryc. 52 po s. 64).
- □ *Mapa Spisza* {zaznaczono obszar zajmowany przez górali spiskich, pienińskich i szczawnickich} (Starek, 1954: m. b.n. po s. 74).
- □ *Polski Spisz* (Sołtys, 1994: m. il. 1 na s. 68, wg: M. Kopacz, rys. M. Szramowiat).
- □● *Rozmieszczenie grup etnicznych górali w polskich Karpatach Środkowych i Wschodnich* (Mydlarski, 1938: m. b.n. na s. 6, wg: J. Falkowski).
- □ *Stosunki etniczne w Karpatach* (Reinfuss, 1959: m. ryc. 7 na s. 6).
- □ *Dzieje osadnictwa Łemkowszczyzny* (Reinfuss, 1949a: m. ryc. 3 na s. 107).
- □ *Podział własności ziemskiej na Łemkowszczyźnie* (Reinfuss, 1949a: m. ryc. 4 na s. 111).
- □ *Ruś Szlachtowska i jej sąsiedztwo* [zachodnia Łemkowszczyzna] (Reinfuss, 1947: m. ryc. 1 na s. 163).
- □ *Łemkowie i ich sąsiedztwo (stan z 1936 r.)* (Reinfuss, 1990: m. b.n. na s. 14).
- □ *Łemkowszczyzna zachodnia* (Pieradzka, 1939: m. b.n. po s. 232, oprac. H. Hendler, wg: S. Leszczycki).
- □ *Mapa granicznego* [wschodniego] *obszaru łemkowskiego* (Falkowski, Pasznycki, 1935: m. b.n. na s. 11).
- □ *Wschodnia granica Łemkowszczyzny wg Falkowskiego, Kałużniackiego, Reinfussa, Stiebera, Szemłeja, Ziłyńskiego. Granica Bojków wg Kniażyńskiego, Rabiejówny* (Reinfuss, 1949a: m. ryc. 1 na s. 92),
- □ *Łemki i ich sąsiedzi* (Reinfuss, 1949a: m. ryc. 2 na s. 97; powt. niedokładnie: Pudło, 1970: m. 1 na s. 80, zamieniając nadto Pogórzan na Podgórzan).
- □ *Wpływ warunków geograficznych na stosunki kulturowe i społeczne Łemkowszczyzny* (Reinfuss, 1949a: m. ryc. 8 na s. 193).
- □ *Podział Łemkowszczyzny na lokalne grupy etnograficzne* (Reinfuss, 1949a: m. ryc. 6 na s. 153).
- □ *Przesiedlenie Łemków w wyniku akcji „Wisła" i ich rozmieszczenie na ziemiach zachodnich* {i północnych} (Pudło, 1970: m. 2 na s. 89).
- □ *Rozmieszczenie Łemków na Dolnym Śląsku w latach 1947–1948* (Pudło, 1970: m. 3 na s. 93).

□● *Granicy territorii rasseleniâ Lemkov, Bojkov i Guculov* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 1 na s. 40).
□● *Mapa ruskich grup etnicznych* [Ukraina i południowo-wschodnia Polska] (Fischer, 1928: m. b.n. na tabl. I po s. 16).
● *Pols'kij nacional'nij rajon ta sil's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 62).
● *Etničnij sklad naselennâ Ukraïni (1930-ì roki)* (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 10).
● *Etničnij sklad naselennâ Ukraïni (kìnec' 1980-ch rokiv XX ct.)* (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 11).
● *Rosìjs'kì nacìonal'nì rajoni, seliščnì ta sil's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 38–39).
● *Evrejs'kì nacìonal'nì rajoni, seliščnì ta sil's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 50–51).
● *Moldavs'ka ARSR, moldavs'kì sil's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 89).
● *Ukrainsko-mołdavanskaâ etničeskaâ granica v byvšem hotinskom uezde v načale XX v. (po Butoviču)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 3 na s. 33).
● *Grec'kì nacìonal'nì rajoni ta sil's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 95).
● *Bolgars'kì nacìonal'nì rajoni ta sil's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 101).
● *Mapa ugrupowań etnicznych Polesia* (Obrębski, 1936: m. b.n. po s. 16; powt. Obrębski, 2007: m. b.n. na wyklejce).
● *Narody Ukrainskoj SSR i Moldavskoj SSR* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 17).
● *Etnografičeskaâ karta sel'skogo naseleniâ Bessarabii (centralnaâ čast') Sostavlena akademikom L.S. Bergom* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 8 po s. 92).
● *SSSR, etnografičeskaâ karta* (Tokarev, 1958: m. b.n. po s. 566).
● *Etnografičeskaâ karta evropejskoj Rossii* (*Russkie*…, 1967: m. I).
● *Völkerkarte von Ostrußland* (Byhan, 1926: m. b.n. po s. 864).
● *Etničeskie granicy mansi, hantov i nencev na Severnom Urale v seredineXIX v. (po „Etnografičesko-geografičeskoj karte oblastej Severogo Urala" A. Reguly)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 5 na s. 89).
● *Völkerkarte von Kaukasien* (Byhan, 1926: m. b.n. po s. 672).
● *Europa um 1880. Bewohner der Kaukasus* {narody i ludy Kaukazu} (Gerland, 1892: m. VI (II), oprac. N. von Seidlitz).
● *Etnografičeskaâ karta Gruzinskoj SSR (zapadnaâ čast'). Sostavlena R.Â. Vinnikovym po metodu etniceskih territoriji)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 13 po s. 102).
● *Etnografičeskaâ karta Gruzinskoj SSR (zapadnaâ čast'). Sostavlena R.Â. Vinnikovym po metodu ludnosti)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 12 po s. 102).
● *Narody Gruzinskoj SSR, Armânskoj SSR, Azerbajdžanskoj SSR i severnogo Kavkaza* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 18–19).
● *Narody srednego Povolž'â* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 20).
● *Narody ûžnogo Urala* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 21).
● *Siedziby ludów bałto-fińskich i Lapończyków* (Hajdú, 1971: m. ryc. 4 na s. 238).
● *Siedziby ludów permskich i wołżańsko-ugrofińskich* (Hajdú, 1971, m. ryc. 3 na s. 188).
● *Siedziby ludów obi-ugryjskich i samojedzkich* (Hajdú, 1971, m. ryc. 2 na s. 140).
● *Etnografičeskaâ karta Peterburgskoj gubernii (severo-zapadnaâ čast). Sostavlena akademikom P. Keppenom* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 7 po s. 92).
● *Völkerkarte von Finland, Ehstland und Nordwest-Rußland* (Byhan, 1926: m. b.n. po s. 912).
● *Etničeskie podrazdeleniâ karel'skogo naroda* (Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 129).
● *Russko-belorusskaâ etničeskaâ granica po dannym perepisi nasseleniâ SSSR v 1926 g. (po poselennym spiskam)* (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 6 na s. 91).

- *Narody Belorusskoj SSR, Litovskoj SSR, Latvijskoj SSR, Estonskoj SSR* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 16).
- *Etničeskij sostav naseleniâ. (Konec XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: 1985: m. 3).
- *Etničeskij sostav naseleniâ. (Konec XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: 1986: m. 2).
- *Rasselenie tatar i drugih narodov v Tatarskoj ASSR* (Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 172).
- *Karta rasseleniâ baškir* (Tokarev, 1958: m. b.n. po s. 182).
- *Karta rasseleniâ čerkesskih plemën do 1864 g.* (Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 246).
- *Karta narodov Dagestana* (Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 227).
- *Narody pridunajskih stran* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 40).
- *Národopisné oblasti v Čechach koncem 19. století* (Vařeka, 1997: m. b.n. na s. 48–49; powt. tenże w: *Etnografický atlas Čech…*: t. 4, m. b.n.).
- *Etnická a etnografická rajonizace Moravy a Slezska (od 17. do pol. 20. století).* (*Etnografický atlas Čech…*: t. 4, m. b.n., oprac. R. Jeřábek).
- *Rozšířeni a intensita karpatské kultury na Moravě a ve Slezsku (16. – první pol. 20. stol.)* (*Etnografický atlas Čech…*: t. 4, m. b.n., oprac. J. Štika).
- *Rozdelenie územia Slovenska na etnografické oblasti* (Podolák, 1957a: m. ryc. 1 na s. 535).
- *Slovenské názvy etnografických skupín* [Słowacja] (Švecová, 1992: m. 2 na s. 29).
- *Etniczna struktura Słowacji według leksykonu Magyarország geographiai szótára z r. 1851* (Botík, 2015: m. 1 na s. 14).
- *Osadnictwo chorwackie w Słowacji w XVI i XVII wieku* (Botík, 2015: m. 5 na s. 21).
- *Tereny wschodniej Słowacji skolonizowane przez Rusinów i Ukraińców* (Botík, 2015: m. 4 na s. 19).
- *Tereny słowackie skolonizowane przez Niemców* (Botík, 2015: m. 3 na s. 18).
- *Kulturowo-geograficzne regiony Węgrów na Słowacji* (Botík, 2015: m. 2 na s. 17).
- *Maďarmi osídlené územia južného Slovenska v roku 1910* (Liszka, 2003: m. b.n. na s. 118).
- *Maďarmi osídlené územia južného Slovenska v roku 1991* (Liszka, 2003: m. b.n. na s. 118).
- *Územné a kultúrne členenie Maďarov na Slovensku* (Liszka, 2003: m. b.n. na s. 168).
- *Nations of Hungarian Kingdom (around 1910) after S. Frisnyák* (Paládi-Kovács, 1996a: m. ryc. 7 na s. 68).
- *The Hungarian language territory, ethnographic regions and ethnic groups, after I. Balassa and Gy. Ortutay* (Paládi-Kovács, 1996c: m. ryc. 12 na s. 105).
- *Ethnic map of the Carpathian Basin (around 1980) after K. Kocsis* (Paládi-Kovács, 1996a: m. ryc. 6 na s. 67).
- *Emigration overseas (between 1899–1913) after S. Frisnyák* [Królestwo Węgierskie w granicach do I wojny światowej] (Paládi-Kovács, 1996b: m. ryc. 11 na s. 100).
- *Etničeskaâ karta Rumynskoj Narodnoj Respubliki* (Tokarev, Čeboksarov, 1964: m. b.n. po s. 600).
- *Zonarea Ţarii Bîrsei la 1930* {strefy etnograficzne} [Ţara Bîrsei w 1930 r. i obszary sąsiednie] (Dunăre, 1972e: m. 8 na s. 74).
- *Zonarea Ţarii Bîrsei după arondarea din 1968* {strefy etnograficzne} [Ţara Bîrsei po 1968 r. i obszary sąsiednie] (Dunăre, 1972e: m. 9 na s. 79).
- *Rozmieszczenie wsi Szeklerów* [Węgry, Rumunia, Bukowina, Serbia] (Gyorgyi-Földes, 1967: m. ryc. 1 na s. 245).
- *Slovenské osídlenie v Chorvátsku, v Slavónii v prvej polovivi 20. storočia* (*Ľudová kultúra Slovákov v Chorvátsku*, 2002: m. b.n. na s. 69).
- *Horvatiâ, Slavoniâ, Voennaâ Granica i Dalmaciâ v seredine XIX v.* (Tokarev, Čeboksarov, 1964: m. b.n. na s. 384).
- *Administrative Units of Carinthian Territory with Slovene or Mixed Population on January 1, 1973* (*Actual Questions of the Slovene…*, 1976: m. b.n. po s. 76, wg: *Die Slovenen in Kärnten – Slovenci na Koroškem*, Ferlach-Borovije 1974).
- *Croatian Settlements in Burgenland and its Surroundings* [Mapa obejmuje osadnictwo chorwackie wzdłuż granicy austriacko-węgierskiej od Jennersdorfu na południu po Devinską Novą Ves koło Bratysławy, wraz z nazwami poszczególnych grup] (*Actual Questions of the Slovene…*, 1976: m. b.n. po s. 76, wg: *Gradiščanski Hrvati*, Zagreb 1973).
- *Etničeskaâ karta Bolgarii* (Tokarev, Čeboksarov, 1964: m. b.n. po s. 302).

- *Bułgarskie grupy etnograficzne* (Vakarelski, 1965: m. 2).
- *Narody Bel'gii* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 41).
- {rozmieszczenie Wallonów i Flamandów; przesunięcie granicy językowej ku północy po 1830 r.} [Belgia] (Theuwissen, 1993–1994: m. ryc. 2 na s. 212, wg: Robberechts, Van der Straeten, 1969).
- *Die geographische Lage des heutigen West-, Nord- und Ostfriesischen (Saterländischen)* (Kooi, 1993–1994: m. b.n. na s. 199, wg: T.L. Markey, *Frisian*).
- *Etnografičeskaâ karta zarubežnoj Evropy (central'naâ čast')* {oprac. Institut etnografii AN SSSR} [Szwajcaria] (Kušner [Knyšev], 1951: m. rys. 10 po s. 98).
- *Narody Švejcarii* (*Atlas narodov mira*, 1964: m. b.n. na s. 41).
- *Europa um 1880. Sitze der Romanen in den Alpen* (Gerland, 1892: m. VII (I)).
- *British Settlement in Ulster, circa 1659* (Gailey, 1994: m. 1 na s. 142, wg: Robinson, 1982).
- ◙ *Rozprzestrzenienie Żydów na terenie Europy według prowincyj i guberni* [od wschodniej Francji po zachodnią Rosję, ku północy po Zatokę Fińską, na południu po północną Bułgarię] (Żejmo-Żejmis, 1938–1939a: m. ryc. 505 na s. 358, wg: R. Andree, 1881).
- ◙ *Colocciho mapa o Cigánoch v prvej polovici 15. storočia* [Europa] (Horváthová, 1962: m. b.n. po s. 224).
- ■ *Migracje ludności polskiej w latach 1945–1950* (*Atlas świata*, 1964: m. 83–84; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 46 na s. 152).
- ■ *Szlaki migracyjne górali śląskich w czasie XV–XX w. wg M. Gotkiewicza* (Pokrzyńska, 2000: m. b.n. na s. 110).
- □● *Mapa okręgu czadeckiego z zaznaczonymi nazwami odimiennymi przysiółków, wywodzących się od nazwisk pospolitych na Śląsku Cieszyńskim, w Żywiecczyźnie, a także w grupie górali bukowińskich* [Śląsk Cieszyński, Żywiecczyzna, Czadeckie] (Gotkiewicz, 1962: m. 1 na s. 95).
- □● *Miejsca osiedlenia repatriantów z rumuńskiej Bukowiny* [Dolny Śląsk] (Pokrzyńska, 2000: m. b.n. na s. 115, wg: M. Gotkiewicz).
- ● *Migracje polskiej grupy góralskiej w obrębie Bukowiny 1803–1930 wg M. Gotkiewicza* (Pokrzyńska, 2000: m. b.n. na s. 109).
- ● *Polacy na Bukowinie (1910) wg. E. Biedrzyckiego* (Pokrzyńska, 2000: m. b.n. na s. 113).
- ■ *Rozmieszczenie Tatarów w Polsce* (Pokropek, Pokropek, 1996, wg: Kryczyński, 1938).
- □ *Osadnictwo tatarskie w Sokólskiem i na północnym Podlasiu* (powt. Pokropek, Pokropek, 1996, wg: Wiśniewski, 1989).
- □ *Staroobrzędowcy w d. powiatach: Suwalskim, Sejneńskim i Augustowskim* (Pokropek, Pokropek, 1996).
- ■ *Zasięg i kierunki kolonizacji na prawie niemieckim w Polsce* (Burszta, 1958: m. ryc. 13 na s. 49, wg: Z. Kaczmarczyk).
- ■ *Większe ośrodki kolonizacji fryderycjańskiej i józefińskiej na ziemiach polskich* (Burszta, 1958: m. ryc. 54 na s. 126, wg: Z. Kaczmarczyk).
- ■ *Kierunki kolonizacji „olęderskiej" i imigracji Niemców do miast w okresie XVI–XVIII w.* (Burszta, 1958: m. ryc. 45 na s. 109, wg: Z. Kaczmarczyk).
- ■ *Kolonizacja na prawie niemieckim i kierunki jej rozprzestrzeniania się od poł. XII w. do XIV w.: a) na terenie Polski (wg Mieczysława Cholewińskiego)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 15 na s. 31).
- □ *Główne obszary osadnictwa niemieckiego na tle sieci osadniczej Wielkopolski do końca XVI w.* (AJKLW: t. 5: m. pomocnicza nr 13, oprac. S. Zajchowska, A. Jasiok, Z. Kamiński).
- □ *Osadnictwo „olęderskie" i fryderycjańskie w Wielkopolsce w XVII i XVIII w.* (AJKLW: t. 5, m. pomocnicza nr 14, oprac. S. Zajchowska, A. Jasiok, Z. Kamiński).
- □ *Kolonizacja niemiecka w Wielkopolsce w XIX w.* (AJKLW: t. 5, m. pomocnicza nr 15, oprac. S. Zajchowska, A. Jasiok, Z. Kamiński; powt. Brencz, 1996: m. 8 na s. 70).
- □ *Procesy osadnicze w Wielkopolsce* (Brencz, 1996: m. 5 na s. 63).
- □ *Kolonizacja na prawie niemieckim i kierunki jej rozprzestrzeniania się od poł. XII w. do XIV w.: b) na Śląsku* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 15 na s. 31).
- □ *Ludność w regionie sudeckim w II połowie XVIII w. (wg Ładogórskiego)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 18 na s. 35).

□ *Osiedla założone lub przekształcone w okresie kolonizacji fryderycjańskiej w regionie sudeckim (wg podziału administracyjnego z końca XVIII w., za Friedrichem Heissem)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 19 na s. 36).
□ *Osadnictwo w okresie fryderycjańskim na Śląsku* (Czajkowski, 2003: m. 3 na s. 141, fragment mapy z: Heiss 1938, m. b.n. na s. 10).
■ *Większe ośrodki kolonizacji w Królestwie Polskim i na Wołyniu w XIX w.* (Burszta, 1958: m. ryc. 58 na s. 134, wg: Z. Kaczmarczyk).
■ *Procentowe rozmieszczenie ludności niemieckiej w Królestwie Kongresowym* {wg spisu ludności z 1897 r.} (Zybura, 2001: m. b.n. na s. 138).
■ *Procentowe rozmieszczenie ludności niemieckiej w II Rzeczypospolitej* (Zybura, 2001: m. b.n. na s. 142).
■ *Ausbreitung des Deutschtums in Polen* [granice z 1938 r.] (Helbok, 1938: m. ryc. 70 po s. 228).
■ *Rozmieszczenie ludności niemieckiej w Polsce* {wg spisu powszechnego z 14 lutego 1946 r.} (Zybura, 2001: m. b.n. na s. 203).
□ *Osadnictwo na Puszczy Białej w XIII–XVIII w.* {zaznaczono również tereny XIX-wiecznej kolonizacji rolnej niemieckiej i żydowskiej} (Żywirska, 1973: m. il. 9 na s. 44).
□ *Osadnictwo niemieckie na Puszczy Białej w XIX w.* (Żywirska, 1973: m. il. 13 na s. 56, wg: H. Wierciński: mapa *Osiadłości niemieckie w Królestwie Polskim w d. 1.1.1907 r.*).
□ *Mapa zasięgu strojów w I poł. XX w.:* […] *osady z przewagą Niemców* [obszar od Bielska-Białej na południu po Zgoń i Łaziska na zachodzie, Mysłowice na północy i okolice Oświęcimia na wschodzie] (Bazielich, 2001: m. ryc. 8 na s. 13).
□ *Kolonie józefińskie w dorzeczu Sanu* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 17 na s. 175).
□ *Sieć osiedleńcza* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 12).
□ *Osadnictwo obce* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 13).
● *Ausbreitung des Deutschtums in Südosteuropa* [granice z 1938 r.] (Helbok, 1938: m. ryc. 71 po s. 228).
● *Ausbreitung des Deutschtums in Rußland* [granice z 1938 r.] (Helbok, 1938: m. ryc. 72 po s. 228).
● *Nìmec'kì nacìonal'nì rajoni ta sìl's'kì radi na 1931 r.* [Ukraina] (*Nacìonal'nì menšini v Ukraïni*…, 1996: m. b.n. na s. 80–81).
□ *Chronologia występowania nowych osad w świetle zachowanych źródeł* [Karpaty i Pogórze] (Kopczyńska-Jaworska, 1969: m. 2 po s. 16).
□ *Rozwój osadnictwa* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. b.n. po s. 224).
□ *Struktura etniczna obszaru działalności Parku Etnograficznego Ziemi Radomskiej* (Gajek, 1975: m. 2 na s. 158).
□ *Osady leśno-służbowe w Puszczy Kozienickiej* {XIX w.} (Rosiński, 1975: m. b.n. po s. 42).
□ *Osadnictwo i przemysł w okolicy Biłgoraja i Tarnogrodu* (Jeż-Jarecki, 1964: m. 2).
● *Etapy osidľovania Slovenska* (Kovačevičová, 2000: m. ryc. 117 na s. 147).
● *A Hegyköz falvai* {węgierskie i słowackie oraz mieszane wsie Hegyköz} [północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 1 na s. 7).
◙ *Smery imigrácie Židov na Slovensko, 2. stor. – ¼ 19. stor.* [Europa i Syria] (Kovačevičová, 1991: m. b.n. na s. 289).
● *Počet židovského a ne židovského obyvateľstva v župach r. 1919* [Słowacja] (Kovačevičová, 1991: m. b.n. na s. 296).
● *Dolný Spiš. Bývalá nemecká jazyková oblasť Gelnica-Dobšiná* [Spisz, część Słowacji] (Urbancová, 1997: m. b.n. na s. 48).
● *Die innere Migration der Saisonlandarbeiter am Ende des 19. und in den 40-ger Jahren des 20. Jahrhunderts* [Słowacja] (Slavkovský, 1986: m. 1 na s. 34, wg: Ľ. Falťanová).
● *Die Migration der Saisonlandarbeiter in Ausland am Ende des 19. und in den 40-ger Jahren des 20. Jahrhunderts* [Słowacja, z odniesieniami do Czech, Moraw, Austrii i różnych okolic Węgier] (Slavkovský, 1986: m. 2 na s. 35, wg: Ľ. Falťanová).

2. Zróżnicowanie kulturowe (centra, obszary, szlaki)

- *Cywilizacja i kultura w Europie w ujęciu Huntingtona i Williamsa* (Żejmo-Żejmis, 1939b: m. ryc. 202 na s. 123).
- *Główne szlaki kultury w Europie* (Moszyński, 1938a: m. il. 90 na s. 111B; powt. Kłodnicki, 1988b: m. 5 na s. 334; powt. Kłodnicki, 2001: m. 1 na s. 58; fragment powt. Żywirska, 1973: m. ryc. 3 na s. 25).
- *Główne szlaki zachodniej kultury w środkowej i wschodniej Europie* (Kłodnicki, 1981a: m. b.n. na s. 105, częściowo wg: K. Moszyński; powt. Kłodnicki, 2001a: m. 2 na s. 59).
- *Mapa etnograficzna dla kilku cech kultury ludowej w dorzeczu Wisły* (Moszyński, 1927: m. b.n. na s. 165; powt. Pokropek, 1981: m. 5 na s. 81; powt. Kłodnicki, 1994: m. 4 na s. 57).
- *Mapa polskich grup i obszarów etnicznych* {m.in. zasięgi wytworów kulturowych składających się na rubież etnogeograficzną} (Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).
- *Granice zasięgów zjawisk etnograficznych i prehistorycznych w Polsce* [w granicach z 1938 r.] Zestawił J. Falkowski (Czekanowski, 1935a: m. b.n. na s. 65; powt. Sulimirski, 1939: m. ryc. 438 na s. 295).
- *Archaiczna granica kulturowa na terytorium Polski, linia zetknięcia się strefy kultur leśnych (półn.-wschód) i rolnych (poł.-zachód)* {uwzględniono zasięgi sochy, dugi, jarzma podgarlicowego i kulowego, kijanki łopatkowej i półwalcowatej oraz wiązanie cepów kapicowe i gązewkowe} (Żejmo-Żejmis, 1939a: m. ryc. 475 na s. 334).
- *Aussterbende Elemente der Sachkultur in den polnischen Dörfern am Anfang des 20. Jahrhunderts* (Kłodnicki, 1988b: m. 1 na s. 330).
- *Aussterbende Elemente der Sachkultur in den polnischen Dörfern während den Gebietsforschungen in den Jahren 1953–1971* (Kłodnicki, 1988b: m. 2 na s. 331).
- *Die sich ausbreitenden Kulturelemente (Neuerungen) am Anfang des 20. Jahrhunderts* (Kłodnicki, 1988b: m. 3 na s. 332).
- *Die sich ausbreitenden Kulturelemente (Neuerungen) in den Jahren 1953–1971* (Kłodnicki, 1988b: m. 4 na s. 333).
- *Nasilenie występowania cech kulturowych charakterystycznych dla strefy południowo-zachodniej* (Kłodnicki, 1994: m. 1 na s. 54).
- *Nasilenie występowania cech kulturowych charakterystycznych dla strefy północno-wschodniej* (Kłodnicki, 1994: m. 2 na s. 55).
- *Rubież między strefą południowo-zachodnią a północno-wschodnią w świetle map Polskiego atlasu etnograficznego* (Kłodnicki, 1994: m. 3 na s. 56).
- *Przebieg północno-wschodniej rubieży etnograficznej na tle „Mapy etnograficznej dla kilku cech kultury ludowej w dorzeczu Wisły 1927 r." Kazimierza Moszyńskiego* (Kłodnicki, 1994: m. 4 na s. 57).
- *Zróżnicowanie wiejskiej kultury materialnej w Polsce na początku XX w.* (Kłodnicki, 1994: m. ryc. 5 na s. 63, wg: PAE).
- *Główne strefy rubieżne i terytoria zespołów kulturowych* (Gajek, 1962: m. 3 na s. 186; powt. Brencz, 1996: m. 9 na s. 85).
- *Nasilenie wpływów zachodnich* (Gajek, 1962: m. 1 na s. 172; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 5 na s. 17; powt. Brencz, 1996: m. 10 na s. 88).
- *Skrzyżowanie strefy wpływów zachodnich z rubieżą północno-wschodnią* (Gajek, 1962: m. 2 na s. 177).
- *Wschodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej różnicujące obszar Polski pod względem etnograficznym na strefę północno-zachodnią i południowo-wschodnią* (Gajek, 1976: m. 1 na s. 145, m. 2 na s. 147, m. 3 na s. 149).
- *Wschodnie i południowo-wschodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej różnicujące pod względem etnograficznym obszar Polski na strefę północno-zachodnią i południowo-wschodnią* (Gajek, 1976: m. 4 na s. 151).
- *Wschodnie zasięgi niektórych cech budownictwa ludowego w Polsce* (Gajek, 1976: m. 5 na s. 153).

- ■ *Zespół zasięgów przebiegających z północnego zachodu ku południowemu wschodowi dzielących Polskę na dwie strefy: północno-wschodnią i południowo-zachodnią* (Gajek, 1976: m. 6 na s. 155).
- ■ *Zespół zasięgów o przebiegu zbliżonym do kierunku południkowego dzielących obszar Polski pod względem etnograficznym na strefę zachodnią i wschodnią* (Gajek, 1976: m. 7 na s. 157; powt. Brencz, 1996: m. 11 na s. 90, uzupełniono zasięgami wg: Pokropek, 1981: m. 6 na s. 82–83).
- ■ *Południowo-zachodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej w Polsce, typowe dla strefy północno-wschodniej* (Gajek, 1976: m. 8 na s. 161).
- ■ *Zachodnie i południowo-zachodnie zasięgi zjawisk kulturowych, typowych dla strefy północno-wschodniej podlasko-mazowieckiej* (Gajek, 1976: m. 9 na s. 162).
- ■ *Zespół zasięgów północno-zachodnich charakteryzujących strefę południowo-wschodnią* (Gajek, 1976: m. 10 na s. 164).
- ■ *Północno-zachodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej charakteryzujących polski obszar etnograficzny* (Gajek, 1976: m. 11 na s. 166).
- ■ *Zespół zasięgów zjawisk kulturowych specyficznych dla strefy południowej* (Gajek, 1976: m. 12 na s. 168).
- ■ *Zasięgi zespołów kulturowych małopolskich i pomorskich* (Gajek, 1976: m. 8 na s. 201).
- ■ *Park Etnograficzny Ziemi Radomskiej na tle struktury etnograficznej Polski* (Gajek, 1975: m. 3 na s. 159).
- ■ *Strefa południowo-wschodnia* (Bohdanowicz, 1987: m. 1 na s. 164).
- ■ *Strefa wschodnia* (Bohdanowicz, 1987: m. 2 na s. 166).
- ■ *Strefa zachodnia* (Bohdanowicz, 1987: m. 2b na s. 168; powt. Brencz, 1996: m. 14 na s. 95).
- ■ *Strefa południowa i północna* (Bohdanowicz, 1987: m. 3 na s. 171; powt. Brencz, 1996: m. 13 na s. 94).
- ■ *Intensität des Auftretens ausgewählter, für Nordostpolen charakteristischer Kulturelemente in der ersten Hälfte des 20. Jhs* (Kłodnicki, 1997: m. 2 na s. 93).
- ■ *Intensität des Auftretens ausgewählter, für Süd-, Mittel- und teilweise Nordostpolen charakteristischer Kulturelemente in der ersten Hälfte des 20. Jhs* (Kłodnicki, 1997: m. 3 na s. 94).
- ■ *Kulturelemente, die in Nordwestpolen und Ostdeutschland auftreten* (Kłodnicki, 1997: m. 4 na s. 95).
- ■ *Kulturgebiete Polens* (Kłodnicki, 1997: m. 5 na s. 96).
- ■ *Podobieństwa kulturowe Dolnego Śląska z innymi ziemiami Polski* (Kłodnicki, 2000a: m. b.n. na s. 104).
- □ *Zasięgi niektórych zjawisk etnograficznych* {kijanek ciężkich i lekkich, duh, tzw. dachów podkasanych (szar) i płotów dranicowych} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 33).
- □ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej* {zasięgi soch dwupolicowych, radeł ramowatych, cepów gązewkowych, stęp ręcznych, żaren pionowych i poziomych, kijanek ciężkich, jarzem kulowych, duh} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401, wg: K. Moszyński, L. Popiel, M. Żywirska).
- □ *Śląski zespół kulturowy* (Gajek, 1962: m. 4 na s. 188).
- □ *Etnograficzne badania zespołowe w latach 1939–1955 oraz regiony gospodarcze Górnego Śląska* (Gładysz, 1958: m. 1 po s. 96, wg: M. Gładyszowa).
- □ *Granice zasięgów niektórych elementów kultury materialnej* [Dolny Śląsk] (Nasz, 1958: m. 2 na s. 377).
- □ *Ujęcie syntetyczne przebiegu granic zasięgów na Śląsku* (Nasz, 1958: m. 7 na s. 393).
- □ *Obszar Sudetów i Pogórza Sudeckiego jako jednostka kulturowa* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 9 na s. 19, częściowo wg: J. Gajek).
- ■ *Podobieństwa kulturowe Dolnego Śląska z innymi ziemiami Polski* (Kłodnicki, 2000a: m. b.n. na s. 104).
- □ *Obszar zasięgów zespołu kulturowego wielkopolsko-kujawskiego* (Gajek, 1962: m. 5 na s. 192; powt. Brencz, 1996: m. 12 na s. 91).
- □ *Wielkopolski region etnograficzny na podstawie materiałów AJKLW* (Brencz, 1996: m. 43 na s. 196).

□ *Strefy graniczne Wielkopolski jako regionu etnograficznego na podstawie materiałów AJKLW* (Brencz, 1996: m. 42 na s. 195).
□ *Przestrzenny zasięg sieradzkiego zespołu kulturowego* (Gajek, 1962: m. 6 na s. 194).
□ *Przestrzenny zasięg mazowieckiego zespołu kulturowego* (Gajek, 1962: m. 7 na s. 198).
□ *Certaines aires d'extention ethnographiques en Masovie (d'après les recherches du Musée)* [Mazowsze] (Delimat, 1960: m. b.n. ryc. 5.1 na s. 109);
□ {strefy kulturowe Mazowsza i przyległej części Podlasia} (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 26).
□ *Puszcza Biała – podział na grupy kulturowe* (Żywirska, 1973: m. il. 6 na s. 34).
□● *Innovationszentren und Reliktgebiete der ländlichen Sachkultur in der späteren Neuzeit (17.–19. Jh.)* [Niemcy i Austria, w tym zachodnie ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1970; powt. Wiegelmann, 1977: m. b.n. ryc. 4 na s. 123; powt. Assion, 1985: m. b.n. na s. 25; powt. Kłodnicki, 1988b: m. 6 na s. 334).
□● *Nord-Süd-Differenzierung der deutschen ländlichen Sachkultur im Spätmittelalter* [Niemcy, w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1977: m. b.n. na s. 120).
● *Niedersachsentum, sein Kulturkreis und sein Kernland* (Pessler, 1932: m. b.n. po s. 738).
● *Rozšířeni a intensita karpatské kultury na Moravě a ve Slezsku (16. – první pol. 20. stol.)* (*Etnografický atlas Čech…*: t. 4, m. b.n., oprac. J. Štika).
● *Prírodné podmienky určujuce charakter oblastí* {1970} [Słowacja] (EAS: rozdz. XX, m. 1, oprac. S. Kovačevičová).
● *Nizinna oblasť* [Słowacja] {kon. XIX i 1. poł. XX w.} (EAS: rozdz. XX, m. 2, oprac. S. Kovačevičová).
● *Horska oblasť* [Słowacja] {kon. XIX i 1. poł. XX w.} (EAS: rozdz. XX, m. 3, oprac. S. Kovačevičová; powt. Urbancová, 2005: 246 m. 1, pt. *Regióny Slovenska s výskytom znakov horskej oblasti (podľa EAS)*).
● *Oblasť vplyvu karpatskej salašnej kultúry* [Słowacja] (Slavkovský, 2000: m. ryc. 28 na s. 44).
● *Východoslovenska oblasť* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} (EAS: rozdz. XX, m. 4, oprac. S. Kovačevičová).
● *Západoslovenska oblasť* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} (EAS: rozdz. XX,m. 5, oprac. S. Kovačevičová).
● *Ekológia ľudovej kultúry I* (EAS: rozdz. XX, m. 6, oprac. S. Kovačevičová).
● *Ekológia ľudovej kultúry II* (EAS: rozdz. XX, m. 7, oprac. S. Kovačevičová).
● *Ekológia ľudovej kultúry III* (EAS: rozdz. XX, m. 8, oprac. S. Kovačevičová).
● *Typy regionóv ekonomického rastu r. 1970* (EAS: rozdz. XX, m. 9, oprac. K. Ivanička).
● *Regióny ľudovej kultúry podľa EAS* {XX w.} (EAS: rozdz. XX, m. 10, oprac. S. Kovačevičová).
● *Lokálne zóny tradičnej lokalnej kultúry* {ludność ukraińska i łemkowska} [północno-zachodnia Słowacja] (Sopoliga, 2006: m. b.n. na s. 267).
● *Schematisierende Darstellung der Ausbreitungsrichtungen des alpinen Kulturströmens gegen Südosteuropa und deren Reichweite* [Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia] (Gavazzi, 1961: m. b.n. po s. 16).
● {mapy etnograficzne dotyczące kilku cech kultury ludowej w byłej Jugosławii, takich jak: jarzmo żeberkowe, żelazne kółko do zamocowania jarzma przy dyszlu, używanie do młocki części jarzma i kijanki, palenie ogni obrzędowych i pochody przebierańców 1 stycznia} (Domaćinović, 1974: m. 5, 6 po s. 24).
● *Die bäuerlichen Wirtschaftsformen der Schweiz* (Weiss, 1946: m. b.n. na s. 105).
● *Die Pendlerströme nach der Stadt: Zürich im Jahr 1950* (Weiss, 1959: m. il. 94 na s. 314).
● *Istoriko-kuľturnye oblasti* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP, 1985: m. II).
● *Istoriko-kuľturnye oblasti. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP, 1986: m. III).
● *Sopostavlenie arealov primeneniâ nekotorych seľskohozâjstvennych orudij* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP, 1985: m. ryc. 163 na s. 130).
□ *Nasilenie ilościowe występowania elementów kultury związanych z tradycjami słowiańskimi wg danych Atlas der deutschen Volkskunde* [ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej] (Staszczak, 1979: m. b.n. na s. 123).

■ *Niektóre elementy kulturowe wyodrębniające ziemie o podłożu etnicznym słowiańskim od innych obszarów objętych skartowaniami ADV* (Bohdanowicz, 1966: m. 1 na s. 533).
□● *Występowanie nazw i zwyczajów związanych ze żniwami, które wyodrębniają Pomorze na kartach ADV* (Bohdanowicz, 1966: m. 2 na s. 536).
□● *Występowanie niektórych zwyczajów i nazw związanych ze zwózką ostatniej fury podczas żniw, wyodrębniających Pomorze na kartach ADV* (Bohdanowicz, 1966: m. 3 na s. 537).
□ *Nazwy dożynek, wyodrębniające Pomorze od innych obszarów objętych skartowaniami ADV* (Bohdanowicz, 1966: m. 4a na s. 538, m. 4b na s. 539).
■ *Elementy wskazujące na powiązania kulturowe Pomorza z pozostałą częścią Polski* (Bohdanowicz, 1966: m. 5 na s. 541).
■ *Elementy wskazujące na powiązania kulturowe Pomorza z pozostałą częścią Polski wg PAE* (Bohdanowicz, 1966: m. 6 na s. 543).
□ *Niektóre wierzenia i zwyczaje, wyodrębniające ziemie o podłożu etnicznym słowiańskim od innych obszarów, objętych skartowaniami ADV* [ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej] (Bohdanowicz, 1966: m. 7 na s. 545).
□● *Niektóre nazwy wyodrębniające ziemie o podłożu etnicznym słowiańskim od innych obszarów objętych skartowaniami ADV* [ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej oraz obszary między Odrą a Łabą] (Bohdanowicz, 1966: m. 8 na s. 546).
□● *Niektóre nazwy i zwyczaje, wyodrębniające ziemie o podłożu etnicznym słowiańskim od innych obszarów, objętych skartowaniami ADV* [ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej, oraz obszary między Odrą a Łabą] (Bohdanowicz, 1966: m. 9 na s. 548).
□ *Występowanie tych zjawisk na Pomorzu, które w świetle niemieckich opracowań atlasowych są specyficzne dla tego regionu* (Bohdanowicz, 1966: m. 10 na s. 550).
□ *Występowanie tych nazw na Pomorzu, które w świetle niemieckich opracowań atlasowych są specyficzne dla tego regionu* (Bohdanowicz, 1966: m. 12 na s. 552).
□ *Występowanie na Pomorzu, zwyczajów i nazw, związanych z osobą swata, które w świetle niemieckich opracowań atlasowych są specyficzne dla tego regionu* (Bohdanowicz, 1966: m. 13 na s. 553).
□● *Zasięgi, w przybliżeniu zbieżne, zach. części pogranicza polsko-niemieckiego* [środkowa Europa] (Wróblewski, 1966: m. 1 na s. 437, wg: mapy ADV oraz H. Schlenger, A. Helbok).
□ *Gesamtkarte: Intensität der slawischen Traditionen in Schlesien nach Angaben des ADV* [północna i zachodnia Polska w granicach po II wojnie światowej, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 7 na s. 63).
● *Rozložení sociálních prostředí (pokus o odhad stavu z přelomu 18. a 19. století)* [obszar między Cieszynem a Uherskim Hradištěm] (Langer, 1997a: m. b.n. na s. 210).
● *Rozložení ekotypů v 19. století* [obszar między Cieszynem a Uherskim Hradištěm] (Langer, 1997a: m. b.n. na s. 211).

3. Zdobywanie żywności

3.1. Zbieractwo

Zob. też: 5.9. Sporządzanie potraw z grzybów i roślin dziko rosnących, s. 232.

■ *Names of the places where the PEA questionnaire studies on collecting wild plants were conducted in 1948–1952* (Pieńczak, 2016c: m. b.n. na s. 233).
■ *Miejscowości, w których przeprowadzono badania ankietowe nad ściąganiem soków z drzew w okresie wiosennym* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 1 na s. 17).
■ *Ściąganie na wiosnę pitnych soków z drzew* (PAE: z. 6, m. 311, oprac. BJ).
■ *Ściąganie na wiosnę soków z drzew – chronologia występowania zjawiska w latach 70. XX w.* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 2 na s. 54).
■ *Gatunki drzew, z których ściągano sok w okresie wiosennym* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 3 na s. 57).

- *Spożywanie soku pozyskanego z drzew w okresie wiosennym, I* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 4 na s. 61).
- *Spożywanie soku pozyskanego z drzew w okresie wiosennym, II* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 5 na s. 64).
- *Ściąganie na wiosnę soku z drzew (w celach leczniczych i/lub kosmetycznych)* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 6 na s. 67).
- *Nazwy soku, który ściągano z drzew w okresie wiosennym* (Nocuń/Pieńczak, 2014: m. 7 na s. 70).
- *Zbieranie borówek bagiennych (*Vaccinium uliginosum *L.)* (PAE: z. 6, m. 310, oprac. JGk).
- *Czerpaki zgrzebłowate do zbierania jagód* (PAE: z. 6, m. 309, oprac. BJ).
- *Osoby zbierające szczaw (*Rumex*)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 1 na s. 50).
- *Miejsca pozyskiwania dziko rosnącego szczawiu (*Rumex*)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 2 na s. 53).
- *Sposoby przechowywania zebranego szczawiu (*Rumex*)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 3 na s. 56).
- *Osoby zbierające komosę białą (*Chenopodium album *L.)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 4 na s. 60).
- *Miejsce pozyskiwania dziko rosnącej komosy białej (*Chenopodium album *L.)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 5 na s. 63).
- *Sposoby przechowywania zebranej komosy białej (*Chenopodium album *L.)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 6 na s. 67).
- *Zbieranie liści lebiody* (Bisaga/Kłodnicki, 2007: m. 2 na s. 38).
- *Zbieranie pasternaku* (Bisaga/Kłodnicki, 2007: m. 3 na s. 50).
- *Zbieranie chrzanu* (Bisaga/Kłodnicki, 2007: m. 4 na s. 53).
- *Osoby zbierające pokrzywę (*Urtica dioica *L.)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 7 na s. 69).
- *Miejsce pozyskiwania dziko rosnącej pokrzywy (*Urtica dioica *L.)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 8 na s. 72).
- *Sposoby przechowywania zebranej pokrzywy (*Urtica dioica *L.)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 9 na s. 75).
- *Osoby zbierające rumianek (*Chamomilla*)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 10 na s. 77).
- *Miejsce pozyskiwania dziko rosnącego rumianku (*Chamomilla*)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 11 na s. 80).
- *Suszenie rumianku (*Chamomilla*)* (Baraniak/Pieńczak, 2012: m. 12 na s. 82).
- *Zbieranie i spożywanie grzybów z rodziny gołąbkowatych (*Russulaceae*)* (PAE: z. 6): *Zbieranie i spożywanie grzyba gołąbek cukrówka (*Russula alutacea*)* (m. 312, oprac. JP); *Zbieranie i spożywanie grzyba gołąbek zielony (*Russula virescens*)* (m. 313, oprac. JP); *Zbieranie i spożywanie grzyba mleczaj chrząstka (*Lactarius vellereus*)* (m. 314, oprac. JP); *Zbieranie i spożywanie grzyba mleczaj smaczny (*Lactarius volemus*)* (m. 315, oprac. JP).
- ● *Distribution of reference points for the taking of seagulls' and lapwings' eggs* [Dania] (Rasmussen, 1988: m. ryc. 1 na s. 62).

3.2. Łowiectwo

- *Rozprzestrzenienie broni łowieckiej* (Jeż-Jarecki, 1961: m. 1 na s. 239).
- *Rozprzestrzenienie samołówek bezwładnych i innych sposobów łowienia* (Jeż-Jarecki, 1961: m. 2 na s. 242).
- □ *Sidła na ptaki* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 84).
- □ *Nazwa przyrządu do łapania myszy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 848, oprac. BL).
- □ *Przyrządy do łapania drobnej zwierzyny (desygnaty i nazwy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 849, oprac. BL).
- □ *Znaczenie wyrazu „wnyki"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 850, oprac. BL).

3.3. Rybołówstwo

- ◙ *Verbreitung der Methode des Fischfanges, die mittels Betäubung durch Schläge an die Eisdecke geschieht* [środkowa, wschodnia i północna Europa] (Szilágyi, 1965: m. il. 2 na s. 389).
- ■ *Niektóre rzadsze narzędzia i sposoby połowu ryb* (PAE: z. 8, m. 447, oprac. ZK).
- ■ *Łapanie ryb rękami i pętlą na kiju* (Kłodnicki, 1992: m. 6 na s. 112, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Odurzanie (zatruwanie) ryb* (Kłodnicki, 1992: m. 9 na s. 132, wg: materiały PAE i literatura).
- ● *Different fishing methods in the Jád (Iad) valley (Bihar Mountains, Transylvania, Romania)* {wiersze, łapanie rękami, bicie ościami, trucie lub odurzanie ryb} (Gunda, 1984: m. ryc. 3 na s. 188).
- ● *Fish-poisoning with Euphorbia species in the Carpathian area* (Gunda, 1984: m. ryc. 4 na s. 190).
- ● *Fish-poisoning with Verbascum species in the Carpathian area* (Gunda, 1984: m. ryc. 5 na s. 194).
- ● *Fish-poisoning-plants in the Carpathian area* (Gunda, 1984: m. ryc. 7 na s. 200).
- ● *Fish-poisoning-plants in the Carpathian area* (Gunda, 1984: m. ryc. 8 na s. 204).
- ● *Rozpowszechnienie trucia ryb odmianami „Verbascum" w niecce Karpat* (Gunda, 1967: m. ryc. 1).
- ◙ *Zasięg ości typu I (łącznie wszystkich odmian) o zębach wbitych lub przywiązanych do drzewca względnie do drewnianego grzbietu* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 3 po s. 32).
- ◙ *Zasięg ości typu II – składanych z dwóch części o zębach spawanych i wyciągniętych w zakrzywione trzonki* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 4 po s. 40).
- ◙ *Zasięg ości typu III – o zębach spawanych i wyciągniętych w trzonek lub tuleję* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 5 po s. 48).
- ◙ *Zasięg ości typu V – o zębach wykutych z jednej sztaby żelaza lub wyciętych z blachy* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 6 po s. 56).
- ◙ *Zasięg ości typu VI – o zębach uformowanych z kabłąków* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 7 po s. 60).
- ◙ *Zasięg ości typu VII – o zębach przynitowanych do grzbietu* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 8 po s. 64).
- ◙ *Zasięg ości typu VIII o zębach wklepywanych w grzbiet* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 9 po s. 80).
- ◙ *Zasięg kilku typów i grup ości: Typ XIII – ości kandelabrowate; typ XV – ości piłowate, ości krzywe oraz grzebienie i kotwy* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 10 po s. 84).
- ◙ *Zasięg ości (bodarzy) typu XIV – o dodatkowych ramionach lub tępych zębach zagarniających ryby na zęby właściwe* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 11 po s. 88).
- ◙ *Zasięg występowania ości z trzonkiem i z tuleją lub bez tulei* [Europa] (Znamierowska-Prüfferowa, 1957: m. 12 po s. 112).
- ■ *Ości, bodarze i harpuny do połowu ryb* (PAE: z. 8, m. 442, oprac. ZK).
- ■ *Ości jedno-, dwu- i trójzębne do łowienia ryb przez uderzanie z góry* (Kłodnicki, 1992: m. 7 na s. 123, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Narzędzia kolne wielozębne* (Kłodnicki, 1992: m. 8 na s. 124, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Typy ości oraz sposób ich używania na terenie Puszczy Zielonej i obszarów sąsiednich od końca XIX do pocz. XX w.* (Olędzki, 1962: m. il. 10 na s. 176).
- □ *Nazwy narzędzia kolnego do połowu ryb* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 726, oprac. HN).
- ● *Raspaŭsûdžanne kručkovyh i ŭdarnyh prylad na Belarusì* {m.in. ości} (Braìm, 1976: m. 4 na s. 80).
- ● *Different fishing methods in the Jád (Iad) valley (Bihar Mountains, Transylvania, Romania)* {m.in. bicie ościami} (Gunda, 1984: m. ryc. 3 na s. 188).
- ■ *Samołówki rybackie* (PAE: z. 8, m. 443, oprac. ZK).

- ■ *Pułapki prymitywne, lasy i wiersze bezsercowe* (Kłodnicki, 1992: m. 11 na s. 154, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Występowanie samołówek typu wiersza oraz nazwy typu 'wiersza' w pierwszej połowie XX w.* (Kłodnicki, 1994: m. ryc. 3 na s. 53).
- ■ *Znaczenia nazw gwarowych typu więcierz, więciorek* (Kłodnicki, 1992: m. 5 na s. 25, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Usztywnione wiersze sercowe* (Kłodnicki, 1992: m. 12 na s. 160, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Nieusztywnione wiersze sercowe* (Kłodnicki, 1992: m. 13 na s. 164, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Bębenki (usztywnione wiersze siatkowe z wlotami z dwóch stron)* (Kłodnicki, 1992: m. 14 na s. 170, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Występowanie wierszy bezsercowej na terenie Puszczy Zielonej i obszarach sąsiednich w końcu XIX w.* (Olędzki, 1962: m. ryc. 14 na s. 191).
- □ *Nazwy bezskrzydłych sieci pułapkowych na czterech lub pięciu obręczach* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 717, oprac. BL).
- □ *Nazwy jednoklatkowej sieci pułapkowej na obręczach ze skrzydłem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 718, oprac. BL).
- □ *Nazwy dwuklatkowej sieci pułapkowej na obręczach ze skrzydłem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 719, oprac. BL).
- □ *Nazwy zwężonego wejścia do sieci pułapkowej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 720, oprac. BL).
- □ *Pułapkowe narzędzia łowne na raki lub ryby (desygnaty i nazwy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 738, oprac. HN).
- □ *Nazwy sieci pułapkowej o trzech równych obręczach i dwóch wejściach* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 716, oprac. BL).
- ● *Raspaŭsûdžanne staŭnyh lavušak na Belarusì* {m.in. wiersze bezsercowe, wiersze sercowe wyplatane i siatkowe, więcierze ściankowe i skrzydłowe, mieroże, pułapki koszowe} (Braìm, 1976: m. 2 na s. 60).
- ● *Die wichtigsten Sperrfischereigebiete in Lettland Ende des 19. und Anfang des 20. Jhs.* (Cimermanis, 1970: m. b.n. na s. 100).
- ● *Different fishing methods in the Jád (Iad) valley (Bihar Mountains, Transylvania, Romania)* {m.in. łowienie wierszami} (Gunda, 1984: m. ryc. 3 na s. 188).
- ● *„Ryssja" und „håmma", die in Landschaftsbeschreibungen des 16. Jahrhunderts genannt werden* [południowa Szwecja] (Svensson, 1973: m. ryc. 49 na s. 80, wg: I. Modéer).
- ■ *Kłonie opałkowate i pałąkowate kłonie bezrękojeściowe* (Kłodnicki, 1992: m. 15 na s. 176, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Występowanie pałąkowatej kłoni bezrękojeściowej* (Kłodnicki, 1974b: m. 1 na s. 192, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Występowanie pałąkowatej kłoni z workowatą siatką usztywnioną pałąkiem* (Kłodnicki, 1974b: m. 2 na s. 192, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Kłonie pałąkowate z prostą rękojeścią* (Kłodnicki, 1992: m. 16 na s. 180, wg: materiały PAE i literatura).
- ● *Raspaŭsûdžanne ruhomyh lavušak na Belarusì* {m.in. kłonie pałąkowate} (Braìm, 1976: m. 3 na s. 74).
- ■ *Kłonie I: człapuny, suwaty, bezrękojeściowe kłonie z pałąkiem* (PAE: z. 8, m. 444, oprac. ZK).
- ■ *Kłonie suwata i człapun* (Kłodnicki, 1992: m. 17 na s. 186, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Występowanie rękojeściowych kłoni 'suwata' i 'człapun'* (Kłodnicki, 1974b: m. 6 na s. 195, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Kłonie II: sanie, kłonie ramowate* (PAE: z. 8, m. 445, oprac. ZK).
- ■ *Kłonia sanie* (Kłodnicki, 1992: m. 19 na s. 194, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Verbreitung des Schlittennetzes in Polen in der Zeit vom Ende des XIX. Jh. bis Mitte des XX. Jh.* (Kłodnicki, 1976: m. b.n. na s. 55, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Występowanie kłoni 'sanie'* (Kłodnicki, 1974b: m. 3 na s. 193, wg: materiały PAE i literatura).

■ *Zasięg sieci rybackiej zwanej sanie* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 1 na s. 91; Moszyński, 1967: m. 1 na s. 105; powt. Olędzki, 1962: m. il. 24 na s. 212).
● *Raspaŭsûdžanne setak ì nevadoŭ na Belarusì* {m.in. kłonia sanie} (Braìm, 1976: m. 1 na s. 45).
■ *Kłonie ramowate* (Kłodnicki, 1992: m. 18 na s. 190, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Występowanie kłoni 'drabka'* (Kłodnicki, 1974b: m. 4 na s. 193, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Występowanie kłoni wasągowatej* (Kłodnicki, 1974b: m. 5 na s. 195, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Występowanie „kłoni" wasągowatej na terenie Puszczy Zielonej i obszarów sąsiednich od końca XIX do pocz. XX w.* (Olędzki, 1962: m. il. 20 na s. 206).
● *Raspaŭsûdžanne ruhomyh lavušak na Belarusì* {m.in. kłonie ramowate usztywnione} (Braìm, 1976, m. 3 na s. 74).
■ *Znaczenie wyrazów „brodnia", „kłonia", „sak", „wata", „suwata"* (PAE: z. 8, m. 446, oprac. ZK).
■ *Znaczenia nazw gwarowych typu „kłomia", „kłonia"* (Kłodnicki, 1992: m. 2 na s. 22, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Kłonia* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Mocarska-Kowalska, 1963: m. 11 i koment. na s. 32–33).
■ *Znaczenia nazw gwarowych typu brodnia* (Kłodnicki, 1992: m. 3 na s. 23, wg: materiały PAE i literatura).
■ *Narzędzia zahaczające* (Kłodnicki, 1992: m. 10 na s. 146, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Nazwy spławika u wędki* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 723, oprac. HN).
● *Raspaŭsûdžanne kručkovyh i ŭdarnyh prylad na Belarusì* {m.in. wędy} (Braìm, 1976: m. 4 na s. 80).
■ *Podrywki* (Kłodnicki, 1992: m. 21 na s. 202, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Nazwy czworokątnej sieci czerpakowatej na dwóch pałąkach z drążkiem* {podrywki} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 722, oprac. BL).
● *Raspaŭsûdžanne ruhomyh lavušak na Belarusì* {m.in. podrywki} (Braìm, 1976: m. 3 na s. 74).
■ *Auftreten des Wurfnetzes in Polen im 20. Jhd.* (Kłodnicki, 1988a: m. 1 na s. 271, wg: materiały PAE i literatura).
■ *Zarzutnia* (Kłodnicki, 1992: m. 22 na s. 211, wg: materiały PAE i literatura).
● *Raspaŭsûdžanne ruhomyh lavušak na Belarusì* {m.in. nastawki} (Braìm, 1976: m. 3 na s. 74).
◙ *Betriebsmittel und Betriebsweisen des Flocks im nordöstlichen Europa* (Peesch, 1965: m. 3 na s. 152).
◙ *Bezeichnungen für das Flock im nordöstlichen Europa* (Peesch, 1965: m. 2 na s. 147).
■ *Włoki* (Kłodnicki, 1992: m. 20 na s. 196, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Występowanie włoka pieszego na terenie Puszczy Zielonej i obszarach sąsiednich od końca XIX do pocz. XX w.* (Olędzki, 1962: m. il. 25 na s. 216).
● *Bezeichnungen für das Flock im Gebiet zwischen Elbe und Oder* (Peesch, 1965: m. 1 na s. 139).
● *Raspaŭsûdžanne ruhomyh lavušak na Belarusì* {m.in. włoki strużykowe} (Braìm, 1976: m. 3 na s. 74).
● *Raspaŭsûdžanne staŭnyh lavušak na Belarusì* {m.in. popławy zastawiane pod lodem} (Braìm, 1976: m. 2 na s. 60).
■ *Matniowe sieci ciągnione* (Kłodnicki, 1992: m. 24 na s. 236, wg: PAE i literatura).
□ *Matniowe sieci ciągnione (desygnaty i nazwy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 702, oprac. BL).
● *Raspaŭsûdžanne setak ì nevadoŭ na Belarusì* (Braìm, 1976: m. 1 na s. 45).
● *Năvod* {nazwy gwarowe niewodów} [Rumunia] (ALR: t. 3, m. 741).
□● *Matnia w niewodzie* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 84).
□ *Nazwy drążka na końcach skrzydeł niewodu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 703, oprac. AZ, ZS).
□ *Nazwy pływaka nad matnią niewodu lub przywłoki* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 710, oprac. BL).

□ *Nazwy pływaków z kory do unoszenia górnych lin niewodu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 704, oprac. HN).
□ *Korki przy niewodzie* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Mocarska-Kowalska, 1963: m. 14).
□ *Nazwy ciężarków u dolnej liny niewodu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 705, oprac. HN).
□ *Ciężarki przy niewodzie* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Mocarska-Kowalska, 1963: m. 15).
□ *Przerębel (ogólnie) i synonimy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 746, oprac. HN).
□ *Nazwy dużego przerębla do wpuszczania niewodu pod lód* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 747, oprac. HN).
□ *Nazwy dużego przerębla do wyciągania niewodu spod lodu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 748, oprac. HN).
□ *Otwór w lodzie do wyjmowania sieci* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Mocarska-Kowalska, 1963: m. 16 i koment. na s. 56).
□ *Narzędzia do wyrąbania przerębla w lodzie (desygnaty i nazwy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, 1996: m. 727, oprac. HN).
□ *Narzędzie do wybijania dziur w lodzie* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Mocarska-Kowalska, 1963: m. XVII, koment. na s. 58).
□ *„Chochla" – „chochel" (wyraz i znaczenie)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 706, oprac. HN).
□ *Nazwy narzędzia do szukania chochli pod lodem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 728, oprac. HN).
□ *Nazwy widełek rybackich* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 729, oprac. HN).
□ *Nazwy urządzeń wyciągowych do nawijania liny niewodu lub przywłoki* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 730, oprac. BL).
□ *Nazwy linki do łączenia żerdzi pod lodem z liną wyciągową niewodu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 707, oprac. BL).
□ *Nazwy siatki zamykającej wyjście z matni niewodu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 709, oprac. BL).
□ *Nazwy znaków na skrzydłach sieci ciągnionych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 711, oprac. BL).
□ *Nazwy wora matniowego w sieci ciągnionej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 708, oprac. BL).
□ *Jednościenna sieć zastawna (skrzelowa). Desygnat i nazwy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 712, oprac. AB, ZS).
■ *Sieci oplątujące (dwu- i trójwarstwowe)* (Kłodnicki, 1992: m. 23 na s. 224, wg: PAE i literatura).
□ *Nazwy trójściennej sieci oplątującej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 713, oprac. AB, ZS).
□ *Nazwy ciężarków u dolnej liny słępu (trójściennej sieci oplątującej)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 714, oprac. HN).
□ *Nazwy długiej tyczki do rozpychania sieci oplątującej w zaroślach* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 731, oprac. AB, ZS).
□ *Nazwy pałki do płoszenia ryb i napędzania ich do sieci* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 732, oprac. AB, ZS).
● *Raspaŭsûdžanne setak ì nevadoŭ na Belarusì* {m.in. trójwarstwowe sieci oplątujące, stawne sieci jednościenne} (Braìm, 1976: m. 1 na s. 45).
□ *Nazwy skrzyni do przechowywania żywych ryb w przystani* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 733, oprac. HN).
□ *Nazwy kosza z wikliny do przechowywania żywych ryb w przystani* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 734, oprac. HN).
□ *Nazwy narzędzia do czerpania ryb żywych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 735, oprac. DK).
□ *Nazwy dawnego kosza do noszenia ryb na plecach* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 736, oprac. HN).
□ *Nazwy igliczki do wyrobu sieci* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 737, oprac. DK).
□ *Nazwy rozwidlonego kija do połowu raków* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 739, oprac. HN).
□ *Nazwy drągów do suszenia sieci rybackich* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 845, oprac. AB).

3.4. Hodowla zwierząt

□ *Barć* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 25).
□ *Wsie i obręby leśne z pustymi i osiadłymi barciami w Puszczy Kozienickiej w latach 1826–1866* (Rosiński, 1975: m. 9 po s. 124).
□ *Pieśnia do dziania ula* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 25).
□ *Leziwo* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 25).
■ *Ule kłodowe* (PAE: 1981: m. 316, oprac. BJ).
□ *Ul kłodowy stojący* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 24)
□ *Ul kłodowy leżący* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 25).
■ *Ule słomiane* (PAE: 1981: m. 317, oprac. BJ).
□ *Ul ze słomy* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 26).
□ *Nazwy ula ze słomy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 4, m. 436, oprac. SB).
□ *Klatka dla matki pszczelej* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 26).
□ *Prasa do wyciskania miodu* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 26).
□ *Pszczelarstwo, torfowiska* {m.in. pasieki} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 55).
● *Kláty* {ule kłodowe} [Słowacja] (EAS: 1990: rozdz. III, m. 18, oprac. E. Drábiková).
● *Úle* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: 1990: m. 17, oprac. E. Drábiková).
● *A kelencék elterjedésterülete* {stebniki} [dorzecze górnej Cisy] (Szabadfalvi, 1957: m. il. 6 na s. 11).
● *Ştiubeiu* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 264).
● {ule plecione i ich nazwy gwarowe} [Jugosławia] (Domaćinović, 1972: m. 1–7 na s. 23–29).
● {ule z kamiennych płyt i murowane} [Jugosławia] (Domaćinović, 1977a: m. 5).
● {ule z kamiennych płyt i murowane oraz nisze na ule uplecione} [była Jugosławia] (Domaćinović, 1989: m. b.n. po s. 132).
◙ *Podstawowe zwierzęta hodowlane świata* (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 90 na s. 353, wg: M. Sorre).
◙ *Verbreitung der drei wichtigsten außereuropäischen Rinderformen* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 11 na s. 96).
◙ *Verbreitung der pferdeartigen Tiere in Beziehung zum Pflugbaukulturkreis* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 12 na s. 97).
◙ *Hauptverbreitungsgebiete von Esel und Kamel* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 13 na s. 98).
◙ *Pasterstwo wędrowne w Europie* (Berezowski, 1959: m. 1 na s. 79).
■ *Transhumancja w Europie Południowo-Zachodniej* (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 90 na s. 353, wg: H. Boesch; powt. Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 64 na s. 164).
■ *Wędrówki pasterskie w krajach Europy Południowo-Wschodniej* (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 102 na s. 389, wg: A. Beuermann).
◙ *Główne szlaki nazw miejscowych związanych z migracjami pasterskimi z Półwyspu Bałkańskiego i z Siedmiogrodu w Karpaty Północne* (Dobrowolski, 1970: m. 5 na s. 138).
● *Rentierweidengemeinschaften in Finnland im Jahre 1900 und die Südgrenze der Rentierzucht im Jahre 1968* (SKK: 1976: m. 3 i koment. na s. 26, oprac. M. Linkola).
◙ *Der Hund in seiner Beziehung zur Wirtschaft des Menschen* [Stary i Nowy Świat] (Werth, 1954: m. 6 na s. 66).
■ *Verbreitung der Falknerei* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 8 na s. 91).
■ *Jagdleopard* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 9 na s. 91).
◙ *Zur Verbreitung des Schweines* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 7 na s. 67).
■ *Rasy bydła hodowane dawniej* (Probst/Drożdż, 2011: m. 4 na s. 26).
■ *Rasy bydła hodowane obecnie* (Probst/Drożdż, 2011: m. 5 na s. 27).
■ *Przyczyny zmian ras hodowanego bydła* (Probst/Drożdż, 2011: m. 6 na s. 28).
■ *Cele hodowli bydła dawniej* (Probst/Drożdż, 2011: m. 1 na s. 12).
■ *Cele hodowli bydła obecnie* (Probst/Drożdż, 2011: m. 2 na s. 13).
■ *Prace wykonywane za pomocą bydła* (Probst/Drożdż, 2011: m. 3 na s. 20).
■ *Prace polowe wykonywane za pomocą bydła* (Probst/Drożdż, 2011: m. 3a na s. 21).

□ *Zasięg występowania sierpa oraz krów i wołów jako siły pociągowej* [Warmia i Mazury] (Lempka, 1976: m. il. 65 na s. 227).
■ *Prace transportowe wykonywane za pomocą bydła* (Probst/Drożdż, 2011: m. 3b na s. 22).
■ *Pojawienie się konia we wsi* (Probst/Drożdż, 2011: m. 7 na s. 42).
■ *Przyczyny pojawienia się konia we wsi* (Probst/Drożdż, 2011: m. 8 na s. 43).
■ *Prace wykonywane za pomocą koni* (Probst/Drożdż, 2011: m. 9 na s. 44).
● *Beim Pflügen benutzte Zugkraft in der Bauernwirtschaft um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 9, oprac. J. Barabás).
● *Das Einspannen von drei Pferden beim Pflügen um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 10, oprac. J. Barabás).
■ *Podkuwanie koni* (Probst/Drożdż, 2011: m. 10 na s. 59).
■ *Sprzęganie konia z bydłem* (Probst/Drożdż, 2011: m. 11 na s. 63).
■ *Różnice w użytkowaniu koni w zależności od zamożności chłopa* (Probst/Drożdż, 2011: m. 12 na s. 71).
□● *Názov pasienkovej plochy* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 45 na s. 54).
□● *Pasenie na strniskách* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 44 na s. 53).
□● *Pasenie hovädzieho dobytka* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 41 na s. 50).
□● *Pasenie koní* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 37 na s. 46).
□● *Pasenie oviec* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 42 na s. 51).
□● *Ďatelina v osevnom systéme I* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 47 na s. 56).
□● *Ďatelina v osevnom systéme II* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 48 na s. 57).
● *Nemesi és jobbágyfalvak a keleti palóc vidéken* [Węgry między górnymi biegami rzek Tormo i Eger a rzeką Sajó] (Paládi-Kovács, 1965: m. il. 2 na s. 10).
● *Vásározás cimén legeltető juhász útvonalai. Domaháza. Borsod m.* (Paládi-Kovács, 1965: m. il. 9 na s. 49).
● *A vándorpásztorok útvonalai* [Węgry między górnymi biegami rzek Tormo i Eger a rzeką Sajó i dalej do wsi Nyirbogdány i Demecser] (Paládi-Kovács, 1965: m. il. 10 na s. 50).
● *Juhusztatók és körzetük a keleti palóc népterületen* [Węgry między górnymi biegami rzek Tormo i Eger a rzeką Sajó] (Paládi-Kovács, 1965: m. il. 61 na s. 123).
● *A vándor juhnyirók falvai és körzetük a keleti palóc népterületen* [Węgry między górnymi biegami rzek Tormo i Eger a rzeką Sajó] (Paládi-Kovács, 1965: m. il. 64 na s. 127).
□ *Żłób drążony* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 24).
□ *Koryto drążone* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 23).
□ *Wie heißt die Krippe im Stall?* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 37 i koment. na s. 212–215).
□ *Wie heißt die Nause über der Krippe?* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, m. 38 i koment. na s. 215–218).
● *Rykai arkliams šerti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {drabina i żłób lub jasła do zadawania paszy koniom w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 29 na s. 80, 81).
● *Rykai karvėms šerti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {urządzenia do zadawania paszy krowom w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 30 na s. 86 i 87).
● *Rykai avims šerti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {urządzenia do zadawania paszy owcom w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 31 na s. 90 i 91).
● *A sövényből, nádból és fatörzsből készült jászlak elterjedtsége a magyar nyelvterületen* {koryta wyplatane i żłobione} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1980a: m. 1 na s. 162).

- *A szénarács elterjedtsége és neve a magyar nyelvterületen* {żłoby mocowane przy ścianie lub na podstawkach i ich nazwy gwarowe} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1980a: m. 2 na s. 169).
- *A jászol azon gerendájának neve, amelyhez a jószágt megkötik* {gwarowe nazwy górnej belki jaseł wyplatanych lub z desek} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1980a: m. 3 na s. 172).
- *A 'jászol' értelemben használt váló szó elterjedtsége* {stare nazwy żłobu końskiego i bydlęcego} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1980a: m. 4 na s. 179).
- *Viehüberwinterung im Rétköz und auf dem Moor von Ecsed 1883* [Węgry nad Cisą między ujściem Szamos a górną Kőrös] (Szabadfalvi, 1975: m. il. 4 na s. 205).
- *Einstige Überwinterungsquartire, die sog. Ecken und Winkel („zug", „szeg") an den Flüssen Hortobágy und Kösély* (Szabadfalvi, 1975: m. il. 5 na s. 206).
- *A rakodónak nevezett széntároló épületek elterjedsége* {stodoły do przechowywania siana} [widły rzek Sájó i Hernád] (Paládi-Kovács, 1980b: m. il. 14 na s. 224).
- *Heuscheune* [Finlandia] (SKK, 1976: m. 18 i koment. na s. 50, oprac. T. Vuorela).
- *Getreideschober und ein Heudiemen* [Finlandia] (SKK, 1976: m. 17 i koment. na s. 48, oprac. A. Hirsjärvi).
- *Păstorit local (agricol) pe teritoriul României* {lokalne pasterstwo – związane z rolnictwem} [Rumunia] (Dunăre, 1972b: m. 15 na s. 176).
- *Păstoritul pendulator pe teritoriul României* {pasterstwo wahadłowe} [Rumunia] (Dunăre, 1972b: m. 19 na s. 186).
- *Zonele care au dezvoltat păstoritul transhumant pe teritoriul României* {terytoria, na których rozwinęło się pasterstwo w formie transhumancji} [Rumunia] (Dunăre, 1972b: m. 17 na s. 210).
- *Forme tradiționale de păstorit, cu iernatul în vatra satului, in Țara Bîrsei și împrejurimi* {tradycyjne formy pasterstwa z zimowaniem w obrębie wsi} [Țara Bîrsei i okolice] (Dunăre, 1972b: m. 18 na s. 233).
- *Forme tradiționale de păstorit, cu iernatul în afara satului, in Țara Bîrsei și împrejurimi* {tradycyjne formy pasterstwa z zimowaniem poza wsią} [Țara Bîrsei i okolice] (Dunăre, 1972b: m. 19 na s. 233).
- *Drumurile oilor die subzonele Bran și Săcele, in secolele XVIII și XIX* {drogi przepędu owiec w okolicach Bran i Săcele w XVIII i XIX w.} [Rumunia] (Dunăre, 1972b: m. 20 na s. 234).
- *Sezónní pastevecká migrace v zóně kmenových a rodinných zadruh na Balkanském poloostrově podle J. Cvijiće* (Luković, 2012: m. il. 3 na s. 153).
- *Sezónní pastevecká migrace v jihovýchodni Evropě XVIII–XX století.* (Luković, 2012: m. il. 4 na s. 155, wg: E. Petrovici).
- *Pastevecké cesty v Dinárské oblasti podle M. Mar*koviće (Luković, 2012: m. il. 5 na s. 156).
- *Almen I* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 5, m. 75, oprac. F. Zwittkovits).
- *Almen II. Almnutzung und Almhütten 1950/52* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 5, m. 76 i karta 77 z fot. szałasów, oprac. F. Zwittkovits).
- *Almbrauchtum I. Viehsegnung und Maulgabe vor dem Almauftrieb* [Austria] (ÖVA: cz. 2, m. 108, oprac. K. Conrad).
- *Almbrauchtum II: a) Herdengeläute bei der Almfahrt, b) Termintage für den Almabtrieb, c) Namen der beim Almabtrieb verteilen Gebäcke und Speisen, d) Geisterhafte Wesen, für die man Almhütte Speisereste zurückläßt* [Austria] (ÖVA, 1979: cz. 2, m. 109, oprac. K. Conrad).
- *Almbrauchtum III. Schmuck der Rinder beim Almauftrieb* [Austria] (ÖVA, 1979: cz. 2, m. 110 i fot. na karcie 111, oprac. K. Conrad).
- *Das Gefieder der Ente und der Gans in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 131, oprac. E. Füzes).
- *Bewegliches (geflochtenes oder hölzernes) Behältnis für die Glucke für die Küken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 132, oprac. E. Füzes).
- *Bezeichnung für das bewegliche (geflochtene oder hölzerne) Behältnis für die Glucke, begehbar für die Küken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 133, oprac. E. Füzes).

□ *a) Owca (baran) z rogami, b) Owca (baran) bez rogów* {gwarowe nazwy owiec} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 457).
□ *a) rogata; b) bezrogi (owca, baran)* {gwarowe nazwy owiec} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 157).
□ *Zasięg wyrazów: a) byrka 'rodzaj owcy (zwł. o krótkiej, krętej wełnie)'; b) vetula 'młoda lub niepłodna owca (koza)', c) pistrula 'owca pstra na pysku'* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 158).
□ *Owca jeden raz kotna* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 3 po s. 176).
● *Young lamb during the sucking period* [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 1 na s. 109).
● *Names of castrated ram* {nazwy gwarowe} [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 2 na s. 111).
● *Horned sheep* {nazwy gwarowe} [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 3 na s. 113).
● *Diffusion of the word „šuta" (in the sense of a hornless ewe or goat)* [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 4 na s. 115).
● *Hornless ram* {nazwy gwarowe} [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 5 na s. 116).
● *Names of a black sheep* [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 6 na s. 120).
● *Sheep with black blotches about the eys* [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 7 na s. 122).
● *Meanings of the word „vakeša"* [Słowacja] (Podolák, 1990: m. 8 na s. 123).
■ *Reliktowe formy trzymania i wypasu zwierząt domowych* (PAE: z. 1): *Wypas zwierząt hodowlanych na ogrodzonych pastwiskach* (m. 55, oprac. KK).
■ *Pastwisko* (MAGP: 1965: m. 377, oprac. JZK).
■ *Co znaczy „patyk"?* (MAGP, 1959: m. 68, oprac. JZK).
□ *Co znaczy „patyk"?* {zagroda dla mniejszych zwierząt domowych} [Wielkopolska i Kujawy z przyległymi gwarami północnymi] (Gruchmanowa, 1967: m. il. 39 na s. 387).
■ *Zwyczaj trzymania zwierząt w określonych porach roku pod gołym niebem w obrębie zagrodzonej płotem przestrzeni* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 1 po s. 21).
■ *Nazwy gwarowe zagrodzonych przestrzeni, w obrębie których trzymano zwierzęta w określonych porach roku* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 2 po s. 21).
■ *Znaczenie nazwy obora* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 3 po s. 21).
□ *Ogrodzenie dla bydła pod gołym niebem* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 421).
□ *Nazwy pastwiska z ogrodzeniem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 4, m. 389, oprac. HN).
□ *Zróżnicowanie nazw gwarowych na oznaczenie kopli* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Szyfer, 1962a: m. 6 na s. 483).
□ *Południowe zasięgi nazw:* […] *„kopel/kopla" (pastwisko ogrodzone)* [ziemia zawkrzeńska] (Horodyska-Gadkowska, 1971: m. 4 na s. 99).
□ *a) Koszar i pochodne 'ogrodzenie na owce na hali', b) Strąga 'ogrodzenie dla owiec przy dojeniu'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 444).
□ *„Košár" 'ogrodzenie na owce na hali'* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 163).
□ *Części zagrody* {gwarowe nazwy ogrodzeń} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 2 po s. 176).
□ *Zagroda dla owiec* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 3 po s. 176).
□● *Ohrada pre ovce* {nazwy gwarowe} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 43 na s. 52).
● *Namen der unbedeckten, beweglichen Baulichkeiten der Schäferei* [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1967: m. 46/1 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Namen der unbedeckten Baulichkeiten der Schäferei* [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1967: m. 46/2 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Namen der uberdachten festen Baulichkeiten der Schäferei* [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1967: m. 46/3 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Dachlose, verlegbare Bauten der Schafhaltung – Bezeichnung für den Pferch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 154, oprac. A. Paládi-Kovács).

- *Dachlose, ortsfeste Bauten der Schafhaltung – Baumaterial und Bezeichnung für den Schafzaun* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 155, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Überdachte Bauten der Schafhaltung – Bezeichnung für den Schafstall* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 156, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Varianten der Schäferhütte* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 157, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den Schlafplatz des Schäfers* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 158, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Haupttypen der Sommerbauten für die Schafhaltung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 159, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den Melkplatz der Schafe* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 160, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Das gepferchte Gebiet nach Anbauarten in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 161, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Grundriß des Schafpferches* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 162, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für die Wandteile des Schafpferches* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 163, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ■ *Znaczenie wyrazu „obora"* (PAE: z. 2, m. 108, oprac. KK).
- ■ *Budynek dla zwierząt gospodarskich* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 1).
- ■ *Co znaczy „obora"?* (MAGP: t. 3, m. 64, oprac. JZK).
- ■ *Pomieszczenie dla krów* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 65, oprac. JZK).
- ■ *Pomieszczenie dla koni* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 66, oprac. JZK).
- ■ *Pomieszczenie dla świń* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 67, oprac. JZK).
- □ *„Obora" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 420).
- ■ *Strych nad oborą* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 2).
- □ *Podwórze gospodarskie, jeśli nie „obora", to czy znany wyraz „obora"?* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 77).
- □ *Znaczenie wyrazu „obora"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 4, m. 387, oprac. SB).
- □● *Maštaľ* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 39 na s. 48).
- ● *Volkstümlicher Viehstall. Typen nach dem Mistgewinnung* [Finlandia] (SKK: m. 31 i koment. na s. 72, oprac. A. Vilkuna).
- ● *Der karelische Viehstall (Säulenkuhstall). Sommerkuhstall mit Pyramidendach* [Finlandia i Karelia] (SKK: m. 32 i koment. na s. 74, oprac. A. Vilkuna).
- ● *Pomeščenie dlâ melkogo skota* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L4).
- ● *Ottorožennoe mesto dlâ korovy pod dvorovym navesom* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L5).
- ● *Bezeichnung für die Düngung durch Schafe mit und ohne Errichtung von Pferchen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 164, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Bezeichnung für die Düngung durch Rindvieh mit und ohne Errichtung von Pferchen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 165, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ■ *Zasięg kija grzechotkowego, używanego przez pasterzy* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 2 na s. 109; powt. Moszyński, 1967: m. 2. na s. 123).
- □ *Kij pasterski grzechotkowy* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 20).
- □ *Kij pasterski pociskowy* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 21).
- □ *Kij pasterski szufelkowy* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 21).
- □ *Cienki kij do poganiania owiec* [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 18 po s. 176).
- □ *Gruby kij pasterski* [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 19 po s. 176).
- ● *Ring Staffs* [Skania] (AÖSF: cz. 1, m. 22 na s. 35, koment. G. Berg).
- ● *Ringstavens utbredning* {występowanie kija grzechotkowego} [Skania] (Szabó, 1973: m. b.n. na s. 51, wg: G. Berg, 1972).

□ *Trąba pasterska* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 22).
□ *Kołatka drewniana dla krów* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 22).
□ *Jarzemko trójkątne dla krów* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 23).
□ *Sieczkarnia kowalska ręczna* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 24).
● *Arten des Kastrierens der Ochsen* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 2 na s. 130).
□ *Przyrządy do kastrowania byków* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 24).
● *Kastration der Tiere um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 124, oprac. I. Hegyi).
● *Namen des unkastrierten Widders* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński 1929, m. 3 na s. 130).
● *Namen des kastrierten Widders (Schöps)* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 4 na s. 130).
● *Kastration der Schafe um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 125, oprac. I. Hegyi).
● *Bezeichnung des kastrierten Pferdes um die Mitte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 126, oprac. I. Hegyi).
● *Bezeichnung für das Sterilisationsverfahren beim Mutterschwein* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 127, oprac. I. Hegyi).
□ *Magiczne czynności przy leczeniu zwierząt hodowlanych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 856, oprac. AB).
■ *Reliktowe formy trzymania i wypasu zwierząt domowych* (PAE: z. 1): *Trzymanie świń w chałupie* (m. 56, oprac. KK); *Trzymanie bydła w chałupie* (m. 57, oprac. KK).
■ *Zwyczaj trzymania w obrębie domu mieszkalnego (izbie, sieni, kominie) bydła, trzody chlewnej, koni* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 5 po s. 30).
■ *Trzymanie drobiu w chałupie* (PAE: z. 2, m. 109, oprac. KK).
■ *Zwyczaj trzymania w obrębie domu mieszkalnego (izbie, sieni, kominie) ptactwa domowego* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 4 po s. 30).
● *Custom of Keeping Smaller Cattle and Poultry in Dwelling Houses and Sleeping Places for Servants in Cattle Houses* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 20 na s. 52, koment. G. von Schoultz, G. Ränk).
● *Fireplaces in Cattle Houses* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 37 na s. 53, koment. S. Erixon, G. Ränk).
■ *Pomieszczenia dla zwierząt pod wspólnym dachem z domem* (PAE: z. 2, m. 110, oprac. KK).
□ *Występowanie chałupy jednotraktowej ze stajnią* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 4 po s. 88).
□ *Rozwój części gospodarczej w chałupie jednotraktowej* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 6 po s. 92).
■ *Występowanie oddzielnych budynków dla zwierząt hodowlanych* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 7 po s. 66).
□ *Stajnia* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 37).
□ *Obora* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 38).
□ *Chlew dla świń* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 39).
□ *Kurnik* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 40).
□ *Kuca – kucza (słowo i znaczenie)* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 41).
● *Schlafplatz der Hühner um 1900 (außerhalb des Hühnerstalls)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 128, oprac. E. Füzes).
● *Hühnerstall: Bezeichnungen* {nazwy gwarowe} [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 129, oprac. E. Füzes).
● *Sammelbezeichnung für das Hausgeflügel in der erste Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 130, oprac. E. Füzes).

- *Kto doi krowy w gospodarstwie?* (Najuch/Kłodnicki, 2007: m. 1 na s. 18).
- *Skopki do dojenia krów* (Najuch/Kłodnicki, 2007: m. 6 na s. 34).
- *Melken der Kühe. Körperstellung der melkenden Person um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 110, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Melken der Kühe. Arbeitsteilung zwischen Mann und Frau um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 111, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Melken der Kühe. Material des Melkgefäßes zu Beginn des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 112, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Melken der Kühe. Formen des Melkgefäßes aus Holz* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 113, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Melken der Kühe. Bezeichnungen für die Melkgefäße aus Holz und Blech* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 114, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Form des Milchtopfes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 346, oprac. J. Morvay).
- *Bezeichnung für den Milchtopf* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 347, oprac. J. Morvay).
- *Trocknen von Milchgefäßen im Freien* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 348, oprac. E. Kisbán).
- *Saisonbeginn des Schafmelkens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 169, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Saisonende des Schafmelkens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 170, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Rechtsverhältnisse bei Nutzung von Schafmilch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 171, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für das Melkschaf* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 172, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Melken des Schafes in der Hauptsaison* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 173, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Verarbeitung der Schafmilch in der Hauptsaison* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 174, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Formen der Melkgefäße für Schafmilch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 175, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Melkgefäß für Schafmilch: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 176, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Stelle für die Verarbeitung von Schafmilch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 177, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Verarbeiter der Schafmilch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 178, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Traditionelle Labstoffe für die Schafmilch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 179, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den frischen Schafkäseklumpen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 180, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für die erste Molke* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 181, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für die aufgekochte Molke (Ziegermolke)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 182, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den Molkenkäse (Zieger)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 183, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für die zweite Molke (Nachmolke)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 184, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Spezielle Schafmilchprodukte* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 185, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Zasięg odpędzania* {owiec} *„a skùra, a škìr" itp.* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 3 na s. 120; powt. Moszyński, 1967: m. 3 na s. 134).

- *Lockrufe und Scheuchrufe für das Schaf* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 144, oprac. J. Morvay).
- *Kommandorufe für Pferde: Beginn des Fahrens/Ziehens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 134, oprac. J. Morvay).
- *Kommandorufe für Pferde: Anhalten* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 135, oprac. J. Morvay).
- *Kommandorufe für Rindvieh: Beginn des Fahrens/Ziehens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 136, oprac. J. Morvay).
- *Kommandorufe für Rindvieh: Lenkung nach links und rechts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 137, oprac. J. Morvay).
- *Kommandorufe für Rindvieh: Anhalten* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 138, oprac. J. Morvay).
- *Kommandorufe für Rindvieh: Rückwärtsgehen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 139, oprac. J. Morvay).
- *Lockrufe für das Fohlen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 140, oprac. J. Morvay).
- *Scheuchrufe für das Fohlen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 141, oprac. J. Morvay).
- *Lockrufe für das Schwein* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 142, oprac. J. Morvay).
- *Scheuchrufe für das Schwein* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 143, oprac. J. Morvay).
- *Lockrufe für das Huhn* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 145, oprac. J. Morvay).
- *Scheuchrufe für das Huhn* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 146, oprac. J. Morvay).
- *Lockrufe für die Ente* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 147, oprac. J. Morvay).
- *Scheuchrufe für die Ente* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 148, oprac. J. Morvay).
- *Lockrufe für die Gans* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 149, oprac. J. Morvay).
- *Wörter, die die junge Gans zum Fressen veranlassen sollen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 150, oprac. J. Morvay).
- *Scheuchrufe für die Gans* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 151, oprac. J. Morvay).
- *Lockrufe für den Hund* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 152, oprac. J. Morvay).
- *Scheuchrufe für den Hund* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 152, oprac. J. Morvay).
- □ *Pomocnicy juhasów* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 1 po s. 176).
- *Shepherds* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 24 na s. 60, koment. S. Erixon).
- *Cioban* {nazwy gwarowe} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 394).
- *Bezeichnung für den Oberschäfer* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 167, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den jungen Unterhirten* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 168, oprac. A. Paládi-Kovács).
- □ *Szałas* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 4 po s. 176).
- □ *Ogień w szałasie* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 5 po s. 176).
- □ *Ogień w polu* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 6 po s. 176).
- □ *Półka na sery* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 7 po s. 176).
- □ *Mierzenie mleka* [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 8 po s. 176).
- □ *Patyk do mierzenia mleka* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 9 po s. 176).
- □ *Płótno do cedzenia mleka* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 10 po s. 176).

- □ *Kawałek sera* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 11 po s. 176).
- □ *Płótno do wyciskania sera* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 12 po s. 176).
- □ *Zła żętyca* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 13 po s. 176).
- □ *Łyżka do nabierania żętycy* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 14 po s. 176).
- □ *Narzędzie do roztrzepywania sklaganego mleka* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 15 po s. 176).
- □ *Hak do wieszania kotła* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 16 po s. 176).
- □ *Liczenie owiec* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie od Beskidu Śląskiego po Beskid Sądecki] (Szyfer, 1962b: m. 20 po s. 176).
- ● *Bezeichnung für die Schafherde* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 166, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Casa dela stână* [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 400).
- ● *Strecurătoare* [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 412).
- ● *Nazwy szałasów pasterskich i podwórza* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 9).
- □ *Wsie i osady wypasające zwierzęta w lasach w latach 1845–1866* [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 7 po s. 90).
- □ *Wsie posiadające pastwiska gromadzkie – I połowa XIX w.* [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 8 po s. 93).
- □ *Własność łąk* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Biernacka, 1962: m. 6 na s. 457).
- □ *Własność pastwisk oraz formy pasterstwa występujące współcześnie* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Biernacka, 1962: m. 7 na s. 458).
- □ *Formy wypasu bydła przed komasacją okresu międzywojennego* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Biernacka, 1962: m. 2 na s. 453).
- □ *Formy wypasu owiec przed komasacją okresu międzywojennego* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Biernacka, 1962: m. 3 na s. 454).
- □ *Formy wypasu koni przed I wojną światową* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Biernacka, 1962: m. 4 na s. 455).
- □ *Formy wypasu świń przed I wojną światową* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Biernacka, 1962: m. 4 na s. 455).
- ● *Orudiâ senokosa. Kosy (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 21).
- ● *Trávne kosisko s dvoma rúčkami; trávne kosisko s jednou rúčkou* [Słowacja] (Slavkovský, 1978: m. 1 na s. 84; powt. Slavkovský, 1999: m. 1 na s. 55).
- ● *Oblasť s trávnym kosiskom s dvoma rúčkami a obilným kosiskom s jednou rúčkou* [Słowacja] (Slavkovský, 1978: m. 2 na s. 85; powt. Slavkovský, 1999: m. 2 na s. 55).
- ● *Grassense I – Grundtypen der Langstielsense* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 5, m. 79, oprac. O. Moser, F. Grieshofer).
- ● *Grassense II – Bezeichnung für den Sensenstiel* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 5, m. 80, oprac. W. Bauer, F. Grieshofer).
- ● *Termintage für Aussaat und Ernte:* […] *c) Erster Grasschnitt* […] [Austria] (ÖVA: t. 5, m. 82, oprac. E. Hörender-Klenk).
- ● *Osnaščennosť kresťânskih hozjâjstv senokosilkami (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 27).
- □ *Duże grabie ręczne* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 266, oprac. GS, ZS).
- ● *Greblių tipų pustyklei laikyti paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {typy grabi} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 13 na s. 131).
- ● *Didžiųjų rankinių greblių tipų pustyklei laikyti paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {typy wielkich grabi} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 15 na s. 133).
- ● *Hay-rakes* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 12 na s. 25, koment. S. Erixon).

- *Die Verbreitung der verschiedenen Rechen (Harken)formen in Deutschland* [Niemcy] (Pessler, 1931: m. 16 po s. 104; Pessler, 1932: m. 7 na s. 727, wg: Derlitzki, 1924).
- *Grasrechen I – Grundtypen* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 61, rys. typologiczne na karcie 62, oprac. O. Moser).
- *Grasrechen III – Bezeichnungen für den Rechenstiel* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 63, oprac. O. Moser).
- *Grasrechen IV – Bezeichnungen des Rechenbalkens* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 64, oprac. O. Moser).
- *Holzgabeln* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 105, oprac. L. Szolnoky).
- *Holzgabeln mit Spaltzinken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 106, oprac. L. Szolnoky).
- *Anzahl der bei der Heuarbeit benutzten Formen von Holzgabeln* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 107, oprac. L. Szolnoky).
- *Marktorte der wandernden Holzgabelhändler* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 108, oprac. L. Szolnoky).
- *Holzrechen für die Heuarbeit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 109, oprac. L. Szolnoky).
- □● *Frauen mähen bei der Heuernte* (ADV NF: z. 1, m. 4d).
- ■ *Współdziałanie społeczne przy sianokosach* (Drożdż, 2002: m. 1 na s. 20).
- ■ *Rodzaje prac związanych z sianokosami, przy których występuje współdziałanie społeczne* (Drożdż, 2002: m. 2a, 2b na s. 22–23).
- ■ *Zasady współdziałania społecznego przy sianokosach* (Drożdż, 2002: m. 3 na s. 25).
- ■ *Poczęstunek w trakcie współdziałania społecznego przy sianokosach* (Drożdż, 2002: m. 4 na s. 28).
- □● *Sušenie krmiva* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006a: m. 46 na s. 55).
- *Trocknen von Heu: wichtigste Verfahren um die Mitte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 99, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Trocknungsgerüste für Futtergras: Formen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 100, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Trocknungsgerüste für Futtergras: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 101, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Formen der Trocknungsgerüste für Futtergras* [kotlina naddunajska] (Paládi-Kovács, 1999: m. 1 na s. 37).
- *Bezeichnungen der Trockungsgerüste für Futtergras* [kotlina naddunajska] (Paládi-Kovács, 1999: m. 2 na s. 38).
- *Formen des Winterheuschobers* [kotlina naddunajska] (Paládi-Kovács, 1999: m. 3 na s. 38).
- *Claie (de fân)* {nazwy gwarowe stogu siana} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 133).
- *Pat (subt claia de fân)* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 134).
- *Podină* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 135).
- *Burta clăii (de fân)* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 136).
- *Painjini* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 137).
- *Șură (de fân)* {nazwy gwarowe brogu} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 138).
- *Trocknunggerüste für Futtergras* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 5, m. 78, oprac. I. Kretschmer, O. Nestroy).
- *Seit wann werden Gestelle zum Heutrocken verwendet?* [Szwajcaria] (Escher, 1959: m. 1 po s. 24).
- *Formy kopen sena i klevera v Pribaltike* [Litwa. Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. il. 89 na s. 87).
- *Suška klevera na pole (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 26).
- *Šieno gabenimas iš šlapiu pievų 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana w latach 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 1 na s. 16).
- *Įrankiai šienui krauti 1920–1940* {formy i sposoby transportu siana z podmokłych miejsc w latach 1920–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 3 na s. 20).

- *Šieno gabenimas iš šlapiu pievų 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana w latach 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 1 na s. 16).
- *Vežimo suvaržymas 1920–1940 m.* {formy i sposoby umocowania siana na wozie w latach 1920–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 5 na s. 27).
- *Priemonės šienui nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {przenoszenie siana na widłach do kopicy lub na wóz w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 6 na s. 30–31).
- *Priemonės šiaudams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {formy i sposoby transportu siana i słomy w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 6 na s. 32–33).
- *Priemonės pelams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana i słomy w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1978: m. il. 10 na s. 42–43).
- *Priemonės kapojams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana i słomy w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 11 na s. 44–45).
- *Priemonės pašarams smulkinti 1940–1960 m.* {narzędzia do przygotowywania karmy dla zwierząt w latach 1940–1960} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 18 na s. 62–63).
- *Stangenpaar zum Transport von Heuhaufen: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 102, oprac. I. Hegyi, L. Szolnoky).
- *Lagerung von Heu* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 103, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bauten für Heulagerung: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 104, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Lagerung und Transportweg der Tagesration von Heu im Stalle in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 272, oprac. J. Barabás).
- *Baulichkeiten zur Lagerung und Beförderung der Tagesration von Heu: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: m. 4, m. 273, oprac. J. Barabás).
- *Hay-Barns with Oblique Walls* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 32 na s. 47, koment. S. Erixon).
- □● *Główne szlaki nazw miejscowych związanych z migracjami pasterskimi z Półwyspu Bałkańskiego i z Siedmiogrodu w Karpaty Północne* (Dobrowolski, 1970: m. 5 na s. 138).
- □● *Migracje pasterskie od XIV do XX w. w kierunku północnym z Karpat, od Czarnohory po Beskid Śląski* (Dobrowolski: 1970: m. 4 na s. 109; powt. *Słownik starożytności…*, 1980: m. b.n. na s. 579).
- □ *Mapka pasterskich wędrówek zimowych* [Śląsk Cieszyński po Żory na północy] (Kopczyńska-Jaworska, 1961: m. ryc. 1 na s. 229).
- □ *Schematyczna mapka wędrówek pasterskich w Karpatach w 1957 r.* [Polska] (Berezowski, 1959: m. 3 na s. 121).
- □ *Mapa przepędu owiec* [południowa Polska] (Korosadowicz, 1961: m. b.n. po s. 136).
- □ *Szlaki pasterskie w Tatry Polskie* [Podhale] (Górzyński, 1962: m. b.n. po s. 79, oprac. Z. Korosadowicz).
- □ *Wsie, z których pochodzą owce wypasane w Tatrach* [Podhale] (Kopczyńska-Jaworska, 1962: m. 1 na s. 108).
- □ *Wsie, z których pochodzą pasterze* [Podhale] (Kopczyńska-Jaworska, 1962: m. 2 na s. 139).
- □ *Region Lachów limanowskich* {m.in. najdalej na północ wysunięte ślady pasterstwa} [okolice Limanowej] (Wielek, 1988: m. 3 na s. 28).
- *Tradiční zemědělství v jižních Čechách v polovině 19. stol.* […] *Oblast pastvinářská* (Vondruška, 1987: m. b.n. na s. 51).
- *Weidesystem der inneren Weide von Debrecen (Pußta Hortobágy)* (Szabadfalvi, 1971: m. ryc. 1 na s. 706, wg: I. Balogh).
- *Sommerweiden der Schäfer des Nyìrség-Gebiets (Kom. Szabolcs)* (Szabadfalvi, 1971: m. ryc. 7 na s. 713).
- *Hauptzugwege der Migration in Verbindung mit den Sommerweiden und der Waldmast* [Góry Bukowe, Węgry] (Viga, 1988: m. ryc. 2 na s. 52).
- *Verbindungen der Winterhaltung* [Góry Bukowe, Węgry] (Viga, 1988: m. ryc. 3 na s. 56).

- *Ţinutul pastoral între Banat şi Olt (vestul Carpaţilor Meridionali) în a doua jumătate a secolului al. XIX-lea şi începutul secolului al. XX-lea (după Mara N. Popp)* (Dunăre, Belu, Patachi, 1963: m. 6 na s. 58).
- *Drumul oilor spre Dunăre în regiunea dintre Olt şi Jiu (începutul secolului al XIX-lea) (după Mara N. Popp)* (Dunăre, Belu, Patachi, 1963: m. 7 na s. 62).
- *Valea Jiului: drumuri de transhumanţă, poteci peste munte, locuri de nedei* [południowa Rumunia] (Dunăre, Belu, Patachi, 1963: m. 5 po s. 54).
- *Die trennenden Kulturgrenzen zwischen dem nördlichen und dem südlichen Schweden und die Verbreitung einiger südwestschwedischer Kulturformen* {południowa granica gospodarki siennej} [Szwecja] (Jansson, 1961: ryc. 5 na s. 113, wg: S. Erixon; powt. Svensson, 1973: m. ryc. 36 na s. 59).
- *Rozmieszczenie typów hodowli na terenie republik zakaukazkich ZSRR* [Gruzja, Armenia, Azerbejdżan] (Berezowski, 1959: m. 2 na s. 111).
- *Oblasť vplyvu karpatskej salašnej kultúry* [Słowacja] (Slavkovský, 2000: m. ryc. 28 na s. 44).

3.5. Uprawa roślin

3.5.1. Uprawa roślin – zagadnienia ogólne

- *Die alten Landbaugebiete der Erde* (Werth, 1954: m. 1 na s. 18).
- *Landbauliche Primär- und Sekundärzentren der Erde* [Stary i Nowy Świat] (Werth, 1954: m. 21 na s. 332).
- *Ogniska pochodzenia rolnictwa i szlaki jego rozprzestrzeniania się wg C.O. Sauera* [Stary i Nowy Świat] (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 26 na s. 153; powt. Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 49 na s. 164).
- *Ośrodki pochodzenia i rozprzestrzeniania się techniki terasowania pól* [Stary i Nowy Świat] (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 44 na s. 194, wg: J.E. Spencer, G.A. Hale 1961; powt. Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 51 na s. 179).
- *Kulturgegenströmung. Ausbreitung der pflugbaulichen Lochschäftung von Nordwesten nach Südosten* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 10 na s. 95).
- *Zasięg rolnictwa* [*i*] *głównych narzędzi uprawy roli około 1500 r.* [Stary i Nowy Świat] (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 36 na s. 173, wg: F. Kramer).
- *Makroregiony i regiony rolnicze świata* (Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 102 na s. 417).
- *Krajobrazy wiejskie Europy* (Kostrowicki 1973, m. ryc. 53 na s. 220, wg: R. Lebeau).
- *Krajobrazy wiejskie Francji* (Kostrowicki 1973, m. ryc. 54 na s. 222, wg: R. Lebeau).
- *Obszary rolnicze Polski* (Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 109 na s. 451).
- *Średnia wielkość gospodarstw według użytków rolnych w Polsce (1995)* (Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 45 na s. 147).
- *Wielkość gospodarstw rolnych w Europie Zachodniej według B. Andreae (1966)* (Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 46 na s. 148).
- *Typy gospodarki rolnej według F. Uhorczaka (1963)* [Stary i Nowy Świat] (Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 101 na s. 407).
- *Typy rolnictwa – gospodarka indywidualna 1980 (według R. Szczęsnego 1988)* (Falkowski, Kostrowicki, 2001: m. ryc. 29 na s. 65).
- *Typy rolnictwa i regiony rolnicze* (*Narodowy atlas Polski*, 1973–1978: m. b.n. na s. 83, oprac. J. Kostrowicki, R. Szczęsny).
- *Agricultura prin defişări* […] *in Ţara Bîrsei şi împrejurimi* […] {uprawa ziemi na karczunkach leśnych} [Ţara Bîrsei i okolice] (Dunăre, 1972a: m. 14 na s. 117).
- *Rezíduá vybraných archaických foriem poľnohospodárstva* {poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 29, oprac. P. Slavkovský).
- *Wohnbevölkerung nach Wirtschaftsgruppen* [Austria] (ÖVA: t. 2, m. 14a–d, oprac. E. Lendl).

- *Veränderung des Prozentsatzes der Wirtschaftsgruppe Land- und Forstwirtschaft in den Gemeinden Österreichs zwischen 1934 und 1961* (ÖVA: t. 2, m. 15, oprac. E. Lendl).
- *Bevölkerung nach Wirtschaftsgruppen 1934–1951* [Górna Austria] (AO: t. 2, m. 27, oprac. H. Maurer).
- *Getreidebau I: Absolute Flächen. Stand 20.6.1959* [Górna Austria] (AO: t. 2, m. 29, oprac. W. Kahler).
- *Getreidebau II: Verhältnis zur lanwirtschaftlichen Nutzfläche. Stand 20.6.1959* [Górna Austria] (AO: t. 2, m. 30, oprac. W. Kahler).
- *Tradiční zemědělství v jižních Čechách v polovině 19. stol.* […] *Oblast extenzívního obilinářství.* (Vondruška, 1987: m. b.n. na s. 51).

□● *Vlastníctvo pôdy* {formy zaznaczania własności gruntu} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 10 na s. 19).

□ *Własność gruntu* {formy zaznaczania} [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 1 na s. 192).

□ *Nazwy znaku wyznaczającego własność gruntu* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 2 na s. 193).

■ *Formy ugorowania w II połowie XIX wieku* (PAE: z. 3, m. 159, oprac. JG, MT).

■ *Ugorowanie w gospodarce zbiorowej* (PAE: z. 3, m. 160, oprac. JG, MT).

■ *Ugorowanie w gospodarce indywidualnej* (PAE: z. 3, m. 161, oprac. JG, MT).

■ *Ludowe uzasadnienia utrzymywania ugorów* (PAE: z. 3, m. 163, oprac. JG, MT).

- *Die Feldsysteme in den Klosterdöfern um 1620* [u ujścia rzeki Recknitz do jeziora Bodden, Meklemburgia] (Baumgarten, Bentzien, 1963: m. ryc. 55 na s. 192).
- *Svenska växtföljder omkring 1820* {gospodarka jedno-, dwu-, trzy- i czteropolowa oraz płodozmian w 1820 r.} [południowa i środkowa Szwecja] (Bringéus, 1973b: m. b.n. na s. 20, wg: F. Lägnert, 1955; powt. Jirlow, 1961: m. ryc. 16 na s. 201).
- *Pole odpočivajúce v osevnom cikle* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 15, oprac. E. Drábiková).
- *Abkommen der Zwei-, Drei- oder Mehrfelder- Wirtschaft mit Brache* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 6, oprac. J. Barabás).
- *Die Brache auf bäuerlichen Äckern gegen Ende des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 7, oprac. J. Barabás).
- *A kétnyomásos rendszer előfordulása Abaúj megyében 1715-ben* {występowanie dwupolówki w komitacie Abaúj w 1715 r.} [północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 3 na s. 33).
- *Ugar nélküli háromnyomásos és szabad határhasználat a hegyközi falvakban 1959-ben (a falvak nevét l. az 1. ábránál)* {użytkowanie ziemi we wsiach Hegyköz w 1959 r. w bezugorowej gospodarce trójpolowej i w zbożowym płodozmianie ze stałym ugorem} [północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 4 na s. 34).

■ *Nazwy ugorów* (PAE: t. 3, m. 162, oprac. JG, MT).

□● *Ugór* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 121).

□● *Názov neoraného poľa* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 12 na s. 21).

□ *Ugór, -em* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 107 na s. 147).

□ *„Przy-, od-łóg" wyraz i znaczenie* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 70).

□ *a) pole leżące odłogiem; b) „ugůr, tłok" w innych znaczeniach* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 273).

□ *Ugór* {nazwy gwarowe} [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 9 na s. 196).

- *Verbreitung und Bedeutung des Wortes „úhor" („uhor", „ugar", „uhore")* [Słowacja] (Podolák, 1977: m. 1 po s. 112).
- *Verbreitung und Bedeutung des Wortes „prieloh" („príloch", „preloch", „prilog")* [Słowacja] (Podolák, 1977: m. 2 po s. 112).
- *Ausdrücke zur Bezeichnung eines Brachfeldes* [Słowacja] (Podolák, 1977: m. 3 po s. 112).
- *Ausdrücke zur Bezeichnung eines Drieschfeldes* [Słowacja] (Podolák, 1977: m. 4 po s. 112).

- *Pârloagă* {nazwy gwarowe} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 7).
- *Ne podvergavšaâcâ obrabotke, ne pahannaâ zemlâ; celina* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L57).
- *Die bäuerlichen Wirtschaftsformen der Schweiz* (Weiss, 1946: m. b.n. na s. 105, wg: K. Huber).
- *Dreifeldwirtschaft, Selbsversorgungsbetrieb (Bündner-Walliserbetrieb), Graswirtschaft, Wirtschaftsformen der insubrischen Zone, Deutsch-romanische Grenze* [Szwajcaria] (Escher, 1959: m. 3 po s. 25, wg: K. Huber, 1944).
- *Bezeichnung für die Düngung durch Schafe mit und ohne Errichtung von Pferchen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 164, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für die Düngung durch Rindvieh mit und ohne Errichtung von Pferchen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 165, oprac. A. Paládi-Kovács).
- □ *Nawozy naturalne* {obornik krowi i owczy} [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 3 na s. 193).
- *Hnojenie prírodným hnojivom* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 16, oprac. E. Drábiková).
- *Gunoiesc* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 13).
- *Düngung der Äcker um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 8, oprac. J. Barabás).
- □● *Hnojenie pôdy* {nawożenie nawozami sztucznymi wprowadzono przed rokiem…} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 11 na s. 20).
- □ *Nawozy sztuczne* {zaczęto używać od…} [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 4 na s. 194).
- *Umele hnojivo v r. 1895–1950* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 17, oprac. E. Drábiková).
- *Umele hnojivo v 1. pol. 20. stor.* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 18, oprac. E. Drábiková).
- *Siatie zrna a rozprašovanie uméleho hnojiva* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 19, oprac. E. Drábiková).
- □● *Powery spojené s roľnikovou prácou* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 29 na s. 38).

3.5.2. Rośliny uprawne

- □● *Korn als Bezeichnung für…* (ADV: z. 2, m. 14).
- □● *Der Anbau von Hirse im Jahre 1878 im Deutschen Reich und Österreich* [m.in. ziemie zaboru pruskiego i austriackiego] (Wiegelmann, 1967: m. ryc. 3 na s. 113, wg: Böckler, 1953).
- □● *Hirsenanbau* [Niemcy i Austria, w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 7).
- □● *Hirsenanbau und Hirse als Hochzeitsspeise* [Niemcy i Austria, w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 8).
- □ *Anbaugebiete um 1880: Buchweizen, Hirse* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 3 na s. 428).
- □ *Uprawa bru (Setaria italica) w Małopolsce w XX w. Obszar uprawy bru* (Kwaśniewski, 1960: m. ryc. 2 na s. 210, wg: materiały PAE).
- *Zasiew hreczki, prosa i kukurydzy w % ogółu obsianej powierzchni* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 13 na s. 166).
- *Zasięgi ważniejszych zjawisk kulturowych* {m.in. północna granica braku uprawy prosa} [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 14 na s. 168).
- ■ *Zboże jare* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 4, m. 192, oprac. JR).
- ■ *„Jarzyna", wyraz i znaczenie* (MAGP: t. 4, m. 191, oprac. JR).
- ■ *Reliktowe uprawy zbóż* (PAE: z. 1): *Wysiewanie mieszanki pszenicy i żyta* (m. 22, oprac. KHL); *Różne znaczenia słowa „krzyć się"* (m. 20, oprac. KHL); *Uprawa krzycy (*Secale cereale hybernum multicaule*)* (m. 19, oprac. KHL); *Nazwy gwarowe dawniej wysiewanych odmian żyta* (m. 21, oprac. KHL).
- □ *'(i)křyca' 'gatunek górskiego żyta' (ewent. inna nazwa)* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 268).

- □ *Żyto, łac.* Secale cereale *L.* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 266).
- □ *Zboże* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 174 na s. 213).
- □ *Zboże* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 78).
- □ *Zboże* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 265).
- ● *Nazwa 'żito', derywaty współpodstawowe i inne nazwy w znaczeniu „zboże" i inne znaczenia nazwy 'żito'* [południowa Słowiańszczyzna] (Pomianowska, 1997: m. 1 po s. 74).
- ● *Pszenica,* Triticum sativum [południowa Słowiańszczyzna] (Pomianowska, 1997: m. 2 po s. 74).
- ● *Jęczmień,* Hordeum sativum [południowa Słowiańszczyzna] (Pomianowska, 1997: m. 3 po s. 74).
- ● *Owies,* Avena sativa [południowa Słowiańszczyzna] (Pomianowska, 1997: m. 4 po s. 74).
- ● *Rož (*Secale*) / Żyto, reż* [Słowiańszczyzna bez Bułgarii] (Falińska, 1995: m. 1; zob. też Pomianowska, 1997: m. 1 po s. 74).
- ● *'Ržanaâ' (np. soloma) / Słoma żytnia* [Słowiańszczyzna bez Bułgarii] (Falińska, 1995: m. 2).
- ● *'Pole, s kotorogo ubrana rož' / 'Pole po skoszonym życie'* [Słowiańszczyzna bez Bułgarii] (Falińska, 1995: m. 3).
- ◙ *Haferanbau* [Europa] (Werth, 1954: m. 23 na s. 410).
- ● *Zasięgi ważniejszych zjawisk kulturowych* {m.in. północna granica intensywnej uprawy kukurydzy} [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 14 na s. 168).
- ◙ *A kukorica első előfordulásai az európai országokban* {pojawienie się kukurydzy} [Europa] (Balassa, 1960: m. ryc. 16 na s. 37).
- ◙ *A törökbúza elnevezés a különböző európai nyelvekben* {gwarowe nazwy tureckiej pszenicy, tj. kukurydzy, w językach europejskich} (Balassa, 1960: m. ryc. 25 na s. 89}.
- ◙ *Kukoricatermelés Közép-Európában* {uprawa kukurydzy} [środkowa Europa] (Balassa, 1960: m. ryc. 7 na s. 27, wg: „Humulum" 1942).
- ◙ *A kukorica elnevesés a különbözű európai nyelvekben* {gwarowe nazwy kukurydzy} [języki europejskie] (Balassa, 1960: m. ryc. 27 na s. 95).
- ● *A kukoricatermelésre vonatkozó első adatok a XVII. Században a Kárpátmedencében* {pierwsze dane dotyczące uprawy kukurydzy w XVII w.} [Basen Karpacki] (Balassa, 1960: m. ryc. 17 na s. 45).
- ● *A kukorica magyar elnevezései a XVII. században* {gwarowe nazwy kukurydzy w XVII w.} [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1960: m. ryc. 26 na s. 91).
- ● *A kukorica növény magyar elnevezéseinek elterjedése* {występowanie nazw kukurydzy} [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1960, m. ryc. 28 na s. 97).
- ● *Románia kukoricatermelése 1938-ban* {uprawa kukurydzy w 1938 r.} [Rumunia] (Balassa, 1960: m. ryc. 8 na s. 29, wg: „Humulum" 1942).
- ● *Die wichtigsten Hauentypen zum Kartoffel- und Maisanbau in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 89, oprac. E. Füzes).
- ● *Motyky na kukuricu* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 7, oprac. E. Drábiková).
- ● *A sarokkal való vetés elterjedése 1955–58-ban* {występowanie sadzenia kukurydzy przez wrzucanie ziarna do dołka i nasuwanie ziemi stopą w latach 1955–1958} [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1960: m. ryc. 36 na s. 135).
- ● *A halmozás elterjedése 1955–58-ban* {zasięg kopczykowania kukurydzy w latach 1955–1958} {węgierski obszar etniczny} (Balassa, 1960: m. ryc. 69 na s. 173).
- ● *A kukoricaszrvágó eszközök megoszlása Magyarországon* {rodzaje narzędzi do sprzętu kukurydzy w latach 1955–1958} [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1960: m. ryc. 115 na s. 243).
- ● *Porumb* {gwarowe nazwy kukurydzy} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 92).
- ● *Ukrajna és a Kaukázus kukorica-vetésterülete 1927-ban* {powierzchni: upraw kukurydzy w 1927 r.} [Ukraina i Kaukaz] (Balassa, 1960: m. ryc. 10 na s. 32, wg „Humulum" 1942).
- ● *A bab, mint a kukorica köztes veteménye Romániában 1938-ban* {fasola jako uprawa między rzędami kukurydzy w 1938 r.} [Rumunia] (Balassa, 1960: m. ryc. 9 na s. 31, wg: „Humulum" 1942).

◙ *Verbreitung der Sonnenblume in Europa des 17. Jahrhunderts* (Semelczi-Kovács, 1975: m. il. 2 na s. 58).
● *Verbreitung des Sonnenblumenbaus auf Ackerboden in Osteuropa Ende des 19. Jahrhunderts (nach Andor Balint)* (Semelczi-Kovács, 1975: m. il. 5 na s. 76).
● *Anbaugebiete der Sonnenblume auf Ackerboden im Karpatenbecken Ende des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (Semelczi-Kovács, 1975: m. il. 4 na s. 70).
● *Gegenwärtige Anbaugebiete der Sonnenblume in Ungarn (nach Lakos Boros)* (Semelczi-Kovács, 1975: m. il. 7 na s. 84).
□ *Ziemniak (*Solanum tuberosum *L.)* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 141).
□ *Ziemniaki, łac. Solanum tuberosum L.* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 286).
□ *Dawne nazwy ziemniaków* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 353, oprac. HSS).
□ *Współczesne nazwy ziemniaków* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 354, oprac. HSS).
□ *Kartofle* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 32 na s. 71).
□ *Nazwy ziemniaków* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 8 na s. 196).
● *Začiatky rozšírenia zemniakov na Slovensku* (Markuš, 1969: m. b.n. na s. 530).
● *Pestovanie zemiakov a ich názvy* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 5, oprac. R. Stoličná).
□● *Pestovanie zemiakov* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 30 na s. 39).
□ *Motyki do uprawy ziemniaków* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 5 na s. 194).
● *Motyky na zemiaky* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 4, oprac. E. Drábiková).
● *Die wichtigsten Hauentypen zum Kartoffel- und Maisanbau in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 89, oprac. E. Füzes).
■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z sadzeniem i kopaniem ziemniaków* (Drożdż, 2002: m. 11 na s. 80).
■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z pielęgnacją i uprawą buraków* (Drożdż, 2002: m. 12 na s. 96).
● *Häusliche Gemeinschaftsarbeiten: Verarbeiten von Gemüse und Feldfrüchten* (ADV NF: z. 3, m. 31, oprac. R. Leicher).
● *Termintage für Aussaat und Ernte:* […] *b) Setzen von Kartoffeln* […] [Austria] (ÖVA: t. 5, m. 82, oprac. E. Hörender-Klenk).
● *Pestovanie zeleniny na predaj* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 36, oprac. E. Drábiková).
□ *Motyki do uprawy jarzyn i warzyw* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 6 na s. 195).

3.5.3. Narzędzia do ręcznej uprawy roli

● *Orudija obrabotki počvy pri lesopoľnoj i zaležnoj sistemah zemledeliâ (konec XIX – načalo XX v.)* {m.in. kopaczki} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 6).
■ *Formy kopaczek* (PAE: z. 3): *Relikty kopaczek spiczastych, sercowatych* (m. 130, oprac. BJ); *Relikty kopaczek spiczastych, trójkątnych i sercowatych* (m. 131, oprac. BJ); *Kopaczki o ostrzu łukowatym* (m. 132, oprac. BJ).
■ *Kopaczki o ostrzu prostym* (PAE: z. 3, m. 135, oprac. BJ).
■ *Motyky s rovným ostřím* (PAE: z. 3, m. 135, oprac. BJ; powt. Kłodnicki, 2012: m. 1 na s. 69, rys. A. Drożdż).
■ *Kopaczki wielozębne* (PAE: z. 3, m. 134, oprac. BJ).
● *Náradie na klčovanie* {narzędzia do karczowania} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 3, oprac. E. Drábiková).
■ *Formy kopaczek* (PAE: z. 3): *Ciężkie motyki i ich funkcje przeżytkowe* (m. 133, oprac. BJ).
□ *Pochodzenie motyk* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 7 na s. 195).
□ *Motyki do uprawy jarzyn i warzyw* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 6 na s. 195).

□ *Nazwa motyki o kształcie sercowatym* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 268, oprac. GS, DP).
□ *Nazwa motyki o kształcie prostokąta lub trapezu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 266, oprac. GS, DP).
□● *Verbreitung der Hackgeräte* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1969: m. ryc. 6 po s. 238, wg: H. Steinmetz).
□● *Handgeräte zum Bearbeiten des Ackerkopfes (Stück zum Pflugwenden) 1900/10* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1969: m. 2 po s. 254).
□● *Pestovanie zemiakov* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 30 na s. 39).
● *Typy matyk (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 6 na s. 44).
● *Varianten der Spitzhauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 91, oprac. L. Szolnoky).
● *Varianten der Rundhauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 90, oprac. L. Szolnoky).
● *Varianten der Breithauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 92, oprac. L. Szolnoky).
● *Ručnoe orudie dlâ ryhleniâ, okučivaniâ i propolki; motyga* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L70).
● *Ručnoe seľskohozâjstvennoe orudie, sostoâščee iž dvuh i bolee zagnutyh zub'ev na dlinnoj rukoâtke, služaščee dlâ svalivaniâ, sgrebaniâ čego-libo* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L71).
● *Die Verbreitung von verschiedenen Formen der Hacken, Rodehacken und Karste auf dem Gebiete der Slowakei* (Kalesný, 1973: m. na tab. VI na s. 151, wg: E. Kahounová).
● *Motyky* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 1, oprac. E. Drábiková).
● *Medzewské motyky* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 2, oprac. E. Drábiková).
● *Die wichtigsten Hauentypen zum Kartoffel- und Maisanbau in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 89, oprac. E. Füzes).
● *Kapaformák elterjedése Magyarországon* {występowanie form kopaczek} [Węgry] (Balassa, 1960: m. ryc. 59 na s. 163).
● *Anzahl der Hauenformen zum Kartoffel- und Maisbau* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 93, oprac. L. Szolnoky).
● *Formy motyk* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. III).
● *Karta motik na Slovenskem* [Słowenia] (Baš, 1955: m. b.n. na s. 95).
□ *Nazwa motyki dwu- i wielozębnej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 266, oprac. GS, DP).
□ *Forma motyki* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 265, oprac. GS, DP).
□ *Motyka drewniana (kopaczka)* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 10).
□ *Motyka żelazna kowalska* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 11).
● *Motyky na zemiaky* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 4, oprac. E. Drábiková).
● *Motyky na repu* {kopaczki do buraków} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 6, oprac. E. Drábiková).
● *Motyky na kukuricu* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 7, oprac. E. Drábiková).
■ *Nazwy kopaczek* (PAE: t. 3): *Nazwy „kopaczka" i „haka"* (m. 136, oprac. BJ); *Nazwy „dziabka" i „motyka"* (m. 137, oprac. BJ); *Nazwy „kopaczka" i „graca"* (m. 138, oprac. BJ); *Nazwy typu „sapa", „serca" i sporadyczne występowanie innych nazw* (m. 139, oprac. BJ).
□ *Kop-acz-(-ycz)-ka, kopocz (-yk), motycka, dziab(a)ka 'narzędzie do wykopywania ziemniaków'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 144).
□ *Nazwa motyki o kształcie sercowatym* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 268, oprac. GS, DP).
□ *Nazwa motyki o kształcie prostokąta lub trapezu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 266, oprac. GS, DP).
□ *Nazwa motyki dwu- i wielozębnej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 266, oprac. GS, DP).
□● *Matyka* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 55).
● *Târnăcop* {nazwy gwarowe} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 27).
● *Săpăligă (pentru straturi)* {nazwy gwarowe} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 28).

□ *Łopata do kopania ziemi (nazwa i forma)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 266, oprac. GS, SB).
● *Spade Cultivation and Jointed Harrows* [Szwecja, Finlandia i Estonia] (AÖSF: cz. 2, m. II na s. 16, koment. S. Erixon).
□ *Widły drewniane* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 11).
□ *Widły drewniane okuwane żelazem* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 11).
● *A bukóvilla, mereglye, nyárs és természetes villa eddigt ismert lelőhelyei* [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1950: m. 1 na s. 8).
● *Toldottágú és hasított villák eddig ismert lelőhelyei. Vö.199. jegyzettel* {odmiany wideł w kolekcji węgierskiego muzeum etnicznego} [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1950: m. 2 na s. 20).
● *A toldottágú és hasított villa szállításának útvonalai a XIX. században* [węgierski obszar etniczny] (Balassa, 1950: m. 3 na s. 28).

3.5.4. Narzędzia orackie i orka

3.5.4.1. Radła, płużyce, pługi

◙ *Područje pluga i raširenost nekich konstrukcijskih osobina oraćih sprava u Europi i susjedin zemljama* {zasięg pługa i rozmieszczenie pewnych strukturalnych cech narzędzi orackich} [Europa i obszary sąsiednie] (Bratanić, 1960: m. il. 2).
◙ *Verbreitung der Pflugformen und ältesten Getreidesorten in Europa* (Werth, 1954: m. 22 na s. 388).
■ *Typy radeł* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 4 na s. 151; powt. Moszyński, 1967: m. 4 na s. 165).
■ *Obszar używania radła do uprawy ziemi przed zasiewem, zasięg radła koleśnego i sochy* (Garyga, 1963: m. 2 na s. 259, wg: PAE).
■ *Radła* (Kłodnicki, 2012: m. 2 na s. 78, oprac. Z. Kłodnicki, rys. A. Drożdż, wg: mapy PAE, oprac. B. Garyga, O. Osuchowska).
■ *„Radło", wyraz i znaczenie* (MAGP: t. 4, m. 182, oprac. JŁ).
■ *Płozowe radła czworoboczne* (PAE: z. 3, m. 140, oprac. BG, DO).
■ *Mapa polskich grup i obszarów etnicznych: 3. Granica radła rylcowego i ramowatego wedle K. Moszyńskiego* (Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).
■ *Radła rylcowe* (PAE: z. 3, m. 141, oprac. BG, DO).
□ *Typy (radeł)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 243, oprac. AB).
□ *Radło ramowate* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 12).
□ *Radło rylcowe* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 13).
□ *Użytkowanie radeł drewnianych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 244, oprac. AB).
■ *Różne elementy radeł* (PAE: z. 2): *Urządzenia przy radłach do rozgarniania ziemi* (m. 114, oprac. BG, DO); *Koleśne i bezkoleśne narzędzia drewniane do orania* (m. 115, oprac. BG, DO); *Radło jedno- i dwurękojeściowe* (m. 116, oprac. BG, DO); *Radło „śląskie"* (m. 117, oprac. BG).
■ *Oparcie grządziela, radła (radełka) o konstrukcji czworobocznej* (Garyga, 1963: m. 6 na s. 271, wg: PAE).
■ *Radła z jedną lub dwiema rękojeściami* (Garyga, 1963: m. 3 na s. 261, wg: materiały PAE).
■ *Rozmieszczenie radła śląskiego, radełka i ich odmian* (Garyga, 1963: m. 1 na s. 254, wg: materiały PAE).
■ *Części radła do rozgarnięcia poruszonej radlicą ziemi* (Garyga, 1963: m. 5 na s. 270, wg: materiały PAE).
■ *Funkcje radeł i radełek* (PAE: z. 3, m. 142, oprac. BG, DO).
■ *Funkcje radła, radełka przy uprawie ziemniaków* (Garyga, 1963: m. 4 na s. 265, wg: materiały PAE).
■ *Nazwy radeł* (PAE: z. 3, m. 143, oprac. BG, DO).
□ *Radło ziemniaczane (obsypnik)* [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 2 na s. 159).

□ *Obradlacz do ziemniaków kowalski* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 16).
■ *Płużyce* (PAE: z. 3, m. 148, oprac. ZSS).
■ *Nazwy płużyc i inne znaczenia wyrazu „płużyca"* (PAE: z. 3, m. 149, oprac. ZSS).
■ *Pługi niefabryczne* (PAE: z. 3): *Zwierzęta zaprzęgane do reliktowo występujących płużyc* (m. 150, oprac. ZSS).
□ *Płużyca* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 14).
■ *Pługi niefabryczne* (PAE: z. 3): *Pługi niefabryczne* (m. 151, oprac. ZSS); *Drewniane pługi koleśne* (m. 152, oprac. ZSS, MP, KM); *Drewniane pługi bezkoleśne* (m. 153, oprac. ZSS).
■ *Niefabryczne pługi koleśne* (PAE: z. 3,): *Najstarsza forma pługów* (m. 154, oprac. ZSS, MP); *Starsza forma pługów* (m. 155, oprac. ZSS, MP); *Młodsza forma pługów* (m. 156, oprac. ZSS, MP); *Najmłodsza forma pługów* (m. 157, oprac. ZSS, MP).
■ *Pług* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 10, oprac. EP).
□ *Płóz pługa* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 6).
■ *Nóż pługa* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 12, oprac. EP).
□ *Nóż pługa* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 4).
■ *Grządziel* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 11, oprac. EP).
□ *Grządziel pługa* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 5).
● *Grządziel pługa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W3).
■ *Nogi pługa* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 16, oprac. EP).
□ *Zróżnicowanie nazw gwarowych na oznaczenie rączek pługa* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Szyfer, 1962a: m. 7 na s. 484).
□ *Rękojeści pługa* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 7).
■ *Połączenie rączek pługa* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 17, oprac. EP).
■ *Lemiesz* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 13, oprac. EP).
□ *Zróżnicowanie nazw gwarowych na oznaczenie lemiesza* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Szyfer, 1962a: m. 8 na s. 485].
□ *Lemiesz pługa* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 3).
□ *Lemiesz pługa i sosznik* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 3).
□● *Lemiesz pługa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna i Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B2).
■ *Odkładnica* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 14, oprac. EP).
□ *Zróżnicowanie nazw gwarowych na oznaczenie odkładnicy* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Szyfer, 1962a: m. 4 na s. 481].
□ *Odkładnica pługa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 4).
□● *Odkładnica pługa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna i Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B1).
● *Odkładnica pługa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W4).
■ *Kije do zgarniania ziemi z blachy pługa* {nazwy gwarowe} (PAE: z. 3, m. 158, oprac. ZSS).
■ *Narzędzie do zgarniania ziemi z blachy pługa* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 18, oprac. EP).
□ *Narzędzie do czyszczenia blachy pługa* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 63).
□ *Styk do zgarniania ziemi z pługa* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 103).
● *Orudija obrabotki počvy pri lesopoľnoj i zaležnoj sistemah zemledeliâ (konec XIX – načalo XX v.* {m.in. radła, drapacze, pługi i sabany} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 6).
● *Rasprostranenie tipov pluga v Estonii* {pługi i sochy} (Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 119).
● *Primitive Harrow-like Cultivator* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 3 na s. 17, koment. S. Erixon).
● *Cultovating Rakes* [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 4 na s. 17, koment. S. Erixon).
● *Das Pfluggerät „koukkari" (Schwendharke und -karste)* [Finlandia] (SKK: m. 9 i koment. na s. 38, oprac. K. Vilkuna).
● *Coulter* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 6 na s. 19, koment. S. Erixon).

- *Bow Ards and Sole Ards* [Szwecja, Finlandia i Estonia] (AÖSF: cz. 1, m. 3 na s. 18, koment. S. Erixon).
- *Pflugtypen* {radła rylcowe i ramowate oraz sochy} [Finlandia] (SKK: m. 6 i koment. na s. 32, oprac. K. Vilkuna).
- *Orné náradie, zač. 20. stor.* {socha, radło, drewniane lub półdrewniane, oraz żelazne pługi} [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego, archiwum w Kijowie).
- *The distributon of traditional plough types in Baltic countries in the late 19th century* (Viires, 1973: m. 4 na s. 450; wg: H. Moora, 1968 oraz P. Dundulienė, 1963.
- *Tradicionnye pachotnye orudiâ (2-â polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 1).
- *Sootnošenie tradicionnych i usoveršenstvovannych pachotnych orudij, %, v krestânskich chozâjstvach (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 5).
- *Vidy pahotnyh orudij (seredina XIX v.)* {drapacze, sochy, pługi} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 1).
- *Vidy pahotnyh orudij (konec XIX – načalo XX v.)* {drapacze, sochy, pługi} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 2).
- *Pflug und Arl I – Gruntypen* [Austria] (ÖVA: t. 6, cz. 1, m. 99, na karcie 100 rysunki radeł i pługów, oprac. H.-C. Dosedla).
- *Pflug und Arl III: a) Bauart (Typen der Anspannung), b) Formen der Streichvorrichtung, c) Sterzenformen, d) Ortsübliche Mundartbezeichnungen* [Austria] (ÖVA: t. 6, cz. 1, m. 101, oprac. H.-C. Dosedla).
- *Današnja upotreba drvenih oraćih sprawa* {współczesne posługiwanie się starymi drewnianymi pługami} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. 1 po s. 8).
- *Vrste oraćih sprawa i pregled mjesta* {główne typy pługów i ich zasięgi w przebadanych okolicach} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. 2 po s. 18).
- *Oblici oraćih sprawa* {formy konstrukcji pługów} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. 3 po s. 36).
- *Radła, płużyce i pługi* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 4).
- *Rissard* [Finlandia] (SKK: m. 9 i koment. na s. 38, oprac. K. Vilkuna).
- *High Four-sided Ards and Wheel-Ards* [Szwecja, Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 4 na s. 20, koment. S. Erixon).
- *Low Four-sided Ards* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 7 na s. 21, koment. S. Erixon).
- *Three-sided Ards* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 8 na s. 21, koment. S. Erixon).
- *Počátky orebního nářadí v českých zemích (od pravěku do pol. 15. století)* (Šach, 1978a: m. 1).
- *Tradiční zemědělství v jižních Čechách v polovině 19. stol.* […] *Hranice symetrických oradel: na východě českomoravské rádlo, na západě nákolesník, a v okolí Prachtic odvozená plužice* (Vondruška, 1987: m. b.n. na s. 51).
- *Typy rádel v českých zemích* (Šach, 1978b: m. 2 i rys. typologiczne na s. 199–206).
- *Mapa rádel, jeho názvů a termínů pro kleče* [okolice na północny-wschód od Pilzna, Czechy] (Kramařík, 1967: m. b.n. na s. 44).
- *Oblasti českých rádel (oprac. F. Šach)* [Czechy] (Kramařík, 1968b: m. b.n. na s. 30).
- *Radlo* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 8, oprac. V. Urbancová).
- *Orné náradie, zač. 20. stor.* {socha, radło, drewniane lub półdrewniane, oraz żelazne pługi} [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego).
- *Rala (2-â polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 2).
- *Typy radeł na Półwyspie Bałkańskim* (Moszyński, 1929: m. 5 na s. 157; powt. Moszyński, 1967: m. 5 na s. 17, wg: F. Nopcsa).
- *Typy radeł* [Półwysep Bałkański] (Obrębski, 1929: m. I).
- *Zasięgi typów radeł na półwyspie bałkańskim* (Obrębski, 1929: m. II).
- *Pflugkarte der iberischen Halbinsel* (Dias, 1951: m. ryc. 12 na s. 130).
- *Verbreitungsgebiet des Hochard* {radło ramowate} [południowo-zachodnia Finlandia] (Vilkuna, 1971: m. 6 na s. 57).

- *Verbreitung der in Finnland bekannten Rissarde* {radła rylcowe} (Vilkuna, 1971: m. 15 na s. 155).
- *Verbreitungsgebiet des Bogenard in Finnland Ende des 19. Jh.* (Vilkuna, 1971: m. 2 na s. 38).
- *Das Eintreffen der verschiedenen Pflugtypen in Finnland* (Vilkuna, 1971: m. ryc. 93 na s. 166).
- *Fixierung der Arbeitsmethoden* {radła} [Szwecja] (Hvarfner, 1968: m. b.n. na s. 129).
- *Historische Pfluggeräte im Gebiet der DDR* (Bentzien, 1980: m. ryc. 100 na s. 208).
- *Wood-ploughs in Tuscany* [Toskania] (Caselli, 1981: m. b.n. po s. 21, wg: S. Guerrini).
- *Zasięg typów radeł* [Polska i Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 6 na s. 43).
- *Rozmieszczenie nazw podwozia radeł* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 7 na s. 46).
- *Zasięgi typów lemieszy u radeł* [Półwysep Bałkański] (Obrębski, 1929: m. V).
- *Zasięgi typów oskrzydlenia u radeł* (Obrębski, 1929: m. IV).
- *Rozprzestrzenienie nazw grządzieli u południowych Słowian* (Obrębski, 1929: m. III).
- *Nazwy lemiesza* [Półwysep Bałkański] (Obrębski, 1929: m. VI).
- *Verbreitung des aus dem Germanischen stammenden Wortes „aura-atra"* {na określenie narzędzia orackiego} *in den finnischen Sprachen des Ostseeraums zu Beginn des 20.* Jh. [Finlandia, Estonia, Karelia] (Vilkuna, 1971: m. 4 na s. 44).
- *Verbreitung des aus dem Germanischen stammenden Wortes „vannas"* {na określenie kroju narzędzia orackiego} *in den finnischen Sprachen des Ostseeraums zu Beginn des 20. Jh.* [Finlandia, Estonia, Karelia] (Vilkuna, 1971: m. 5 na s. 48).
- *Rozšíření ruchadla v českých zemích po jeho vynálezu ve 20. létech 19. stol.* (Šach, 1978b: m. 3 i rys. typologiczne na s. 257–260).
- *Verbreitung schwedischer Pflüge um 1700* [Szwecja] (Jirlow, 1961: m. ryc. 14 na s. 192, wg: R. Jirlow, 1958; powt. Bringéus, 1973b: m. b.n. na s. 31, wg: R. Jirlow, 1970).
- *Bezeichnungen des Wendepfluges in den finnischen Dialekten Anfang des 20. Jh.* [Finlandia w granicach do II wojny światowej] (Vilkuna, 1971: m. 14 na s. 149).
- *Orné náradie, zač. 20. stor.* {socha, radło, drewniane lub półdrewniane, oraz żelazne pługi} [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego, archiwum w Kijowie).
- *Drevený pluh* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 9, oprac. V. Urbancová).
- *Oblasť pretrvávania archaických foriem agrárnej kultúry* {pługi drewniane} [Słowacja] (Slavkovský, 2000: m. ryc. 44 na s. 59).
- *Današnja upotreba drvenih oraćih sprava* {współczesne posługiwanie się starymi drewnianymi pługami} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. I po s. 8).
- *Vrste oraćih sprava i prehled mjesta* {główne typy pługów i siatka przebadanych miejscowości} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. II po s. 18).
- *Oblici oraćih sprava* {formy konstrukcyjne narzędzi orackich} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. III po s. 36).
- *Vornyâ prylady (pačatak XX st.)* {pługi drewniane i żelazne} [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 2 na s. 23).
- ■ *Pługi kowalskie bezkoleśne i koleśne* (Nowosz, 1976: m. il. 7 na s. 206, wg: PAE).
- □ *Pług drewniany* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 14).
- □ *Obszar występowania pługa koleśnego i bezkoleśnego* [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. XI po s. 155, wg: PAE, z. 3, m. 152).
- □ *Pług żelazny kowalski* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 16).
- ■ *Słupica* (MAGP: t. 1, m. 15, oprac. EP).
- *Stĺpica a výskyt jej názvov v karpatskej kotline* (Balassa, 1974: m. ryc. 10 na s. 28).
- *Bârsă* {słupica pługa} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 21).
- *Nazivi na kozlac i cimer* {gwarowe nazwy słupicy i pionowego żelaznego regulatora głębokości orki umieszczonego przed słupicą} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. VI po s. 70).
- *Mapa s nárečovými názvami čeriesla* {gwarowe nazwy kroju} [Słowacja i część północnych Węgier] (Podolák, 1957b: m. ryc. 6 na s. 319).

- *Mapa s nárečovými názvami plazu* [Słowacja i część północnych Węgier] (Podolák, 1957b: m. ryc. 9 na s. 325).
- *Plaz* {płóz} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 22).
- *Firul lung (la plug)* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 19).
- *Mapa s nárečovými názvami pluhovic* {gwarowe nazwy rączek pługa} [Słowacja i część północnych Węgier] (Podolák, 1957b: m. ryc. 10 na s. 327).
- *Puntea dintre coarnele plugului* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 20).
- *Nazivi za ručice* {gwarowe nazwy rękojeści} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić, 1939: m. 4 po s. 58).
- *Mapa s názvami lemeša* [Słowacja i część północnych Węgier] (Podolák, 1957b: m. ryc. 8 na s. 323).
- *Nazivi za lemeš* {gwarowe nazwy lemiesza} [Chorwacja, zachodnia i środkowa Bośnia] (Bratanić,1939: m. 5 po s. 62).
- *Mapa s nárečovými názvami odvalnice* [Słowacja i część północnych Węgier] (Podolák, 1957b: m. ryc. 7 na s. 321).
- *Cormană* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 18).
- *Otic* {kij do zgarniania ziemi z pługa} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 23).

3.5.4.2. Sochy

- ◙ *Zweisterzige, zochenartige Pfluggeräte in ihrer mutmaßlichen Verbreitung* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 16 na s. 207).
- ◙ *Zasięg sochy w Europie* (Moszyński, 1929: m. 7 na s. 163; powt. Moszyński, 1967: m. 7 na s. 177).
- ■ *Zasięg sochy* [w Polsce w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 6 na s. 162; powt. Moszyński, 1967: m. 6 na s. 176).
- ■ *Zasięg sochy dwupolicowej i łopatkowej w Polsce* {dane z lat 1926–1929} [Polska w granicach z 1938 r.] (Frankowski, 1929: m. ryc. 261 na s. 431; powt. Pokropek, 1981: m. 2 na s. 72).
- ■ *Mapa polskich grup i obszarów etnicznych: 2. Zasiąg sochy dwupolicowej wedle J. Falkowskiego* (Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).
- ■ *Typy soch i nazwa „socha" na oznaczenie innych narzędzi do orania lub ich części* (PAE: z. 1, m. 3, oprac. MP).
- ■ *Rozpovsûžennâ siľškogospodarśkich predmetiv u Poľši naprikinci XIX – u perešij polovini XX st.* {zasięgi typów soch} [Polska] (Gluško, 2003: m. ryc. 223 na s. 354).
- □● *Soszniki sochy* [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 48).
- □● *Grządziel u sochy* [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 46).
- □ *Mapka terenu, na którym występuje socha żelazna* [obszar między Liwcem a dolnym Bugiem] (Burchard, Dzięgiel, 1954: m. ryc. 10 na s. 753, rys. L. Dzięgiel).
- □ *Socha* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 15).
- □ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej (wg K. Moszyńskiego, L. Popiela i M. Żywirskiej)* {m.in. zasięgi soch dwupolicowych} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401).
- ■ *Obszar używania radła do uprawy ziemi przed zasiewem, zasięg radła koleśnego i sochy* (Garyga, 1963: m. 2 na s. 259, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Proces zaniku soch* (PAE: z. 1, m. 4, oprac. MP).
- ■ *Zanikanie soch* (Kłodnicki, 2012: m. 3 na s. 91, rys. A. Drożdż, wg: mapa PAE, oprac. M. Pokropek).
- ■ *Co znaczy socha?* (MAGP: t. 2, m. 79, oprac. JK).
- □ *Co znaczy socha?* [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 64).
- ■ *Nazwy części sochy* (PAE: z. 2): *Nazwy płaskich wideł u sochy dwupolicowej* (m. 58, oprac. MP); *Nazwy sośników przy drewnianej sosze dwupolicowej* (m. 59, oprac. MP); *Nazwy więzi łączącej widły sochy z grządzielą* (m. 60, oprac. MP); *Nazwy odkładnic przy sosze dwupolicowej* (m. 61, oprac. MP).

■ *Nazwy części sochy* (PAE: z. 2): *Nazwy grządzieli przy sosze dwupolicowej* (m. 62, oprac. MP); *Nazwy rękojeści przy sosze dwupolicowej* (m. 63, oprac. MP); *Nazwy kółka napinającego więź jarzma z grządzielą sochy dwupolicowej* (m. 64, oprac. MP); *Zasięgi sochy i wyrazu „socha" według różnych autorów* (m. 65, oprac. MP).
□ *Lemiesz pługa i sosznik* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 3)
□ *Hołobla* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 2).
□● *Socha* [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 50).
● *Typen der Zoche* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 5 na s. 130).
● *Poširennâ sochì u schìdnìj Evropì* (Gluško, 2003: 354 m. ryc. 223 na s. 354, wg: Û.A. Krasnova).
● *Fork Ards* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 5 na s. 19, koment. J. Lingis).
● *Die Lenkvorrichtung des Gabelpfluges* [Finlandia] (SKK: m. 7 i koment. na s. 34, oprac. K. Vilkuna).
● *Karta rasprostraneniâ sochi v Litovskoj SSR* [Litwa i obszary przyległe] (Dundulene, 1956: m. il. 2 na s. 31).
● *Sochi (2-â polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 3).
● *Rasprostranenie tipov pluga v Estonii* {pługi i sochy} (Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 119).
● *Verbreitung der Haupttypen des Gabelpfluges* [kraje nadbałtyckie] (Vilkuna, 1971: m. 7 na s. 64, częściowo wg: J. Lingis).
● *Vornyâ prylady (pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 2 na s. 23).
● *Karta rasprostraneniâ različnyh tipov soh (konec XIX – načalo XX v.)* [Białoruś] (Molčanova, 1968: m. ryc. 3 na s. 20).
● *Typy soh (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 1 na s. 20).
● *Raznovidnosti soh (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 4).
● *Tipy dvuzubyh soh (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 5).
● *Orné náradie, zač. 20. stor.* {socha, radło, drewniane lub półdrewniane, oraz żelazne pługi} [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego).
● *Hołoble sochy* [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W2).
● *Ručnoe orudie dlâ raspahivaniâ počvy; soha* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L73).
● *Benennungskarte* [Finlandia w granicach do II wojny światowej, północna Estonia] (Vilkuna, 1971: m. 9 na s. 90).
● *Żelazny rylec sochy* [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W1).
● *Verbreitung der Benennung „västäräkki" 'Bachstelze'* [Finlandia] (Vilkuna, 1971: m. 10 na s. 91).
● *Ogloblâ sohi* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L74).
● *Benennungen des Bestandteile des Gabelpfluges* [Finlandia] (SKK: m. 8 i koment. na s. 36, oprac. K. Vilkuna).
● *Verbreitung der Benennungen „ojat, ojapuut" 'Gabelpflugdeichseln'* [Finlandia w granicach do II wojny światowej] (Vilkuna, 1971: m. 11 na s. 93).

3.5.4.3. Orka

● *Prvá oračka* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. XIII, m. 24, oprac. V. Feglová).
□● *Názvy spôsobu orania* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 13 na s. 22).
□ *Orać drugi raz i zasięg czasownika harać* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 19).

□● *Orać 3. pl.* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna i Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B12).
● *Orać* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W12).
● *Počet orieb za rok* {liczba orek w roku} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 10, oprac. E. Drábiková).
● *Oblasť pretrvávania archaických foriem agrárnej kultúry* {jedna orka w roku} [Słowacja] (Slavkovský, 2000: m. ryc. 44 na s. 59).
□● *Frauen pflügen bei der Feldbestellung* (ADV NF: z. 1, m. 4a, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Frauen übernehmen bestimmte Arbeiten bei der Feldbestellung* (ADV NF: z. 1, m. 4b, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Angaben allgemeiner Art über den Anteil der Frauen an der Feldbestellung* (ADV NF: z. 1, m. 4c, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Angaben allgemeiner Art über den Anteil der Frauen an der Feldbestellung* {mapa uzupełniająca do NF 4c} [Ruś Karpacka, Siedmiogród, Besarabia] (Wiegelmann, 1959: m. ryc. 8 na s. 59).
■ *Współdziałanie społeczne przy orce* (Drożdż, 2002: m. 5 na s. 36).

3.5.5. Siew zbóż

■ *Zabiegi magiczne z ziarnem siewnym* (PAE: z. 8, m. 505, oprac. ZK).
■ *Dodatki do ziarna siewnego* (Długołęcka/Kłodnicki, 2006: m. 1 po s. 14).
■ *Nakazy obowiązujące siewcę w czasie siania ziarna* (PAE: z. 8, m. 506, oprac. ZK).
■ *Reliktowe narzędzia do wysiewania zbóż* (PAE: z. 7, m. 437, oprac. ZK).
□ *Dawniejszy sposób ręcznego wysiewu zboża* [Wielkopolska] (AJKLW: z. 2, m. 321, oprac. DP).
□ *Siew zboża* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 10 na s. 197).
□ *Nazwy płacht i pojemników do siania zbóż* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 11 na s. 197).
□ *Współczesny sposób ręcznego wysiewu zboża* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 322, oprac. DP).
● *Sėtuvių forma 1920–1960 m.* {kształty koszyków do siewu} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 14 na s. 51).
● *Sowing Vessels* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. V na s. 22, koment. S. Erixon).
● *Sowing by Women* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 9A na s. 23, koment. S. Erixon).
● *Sėtuvių forma 1920–1960 m.* [Litwa] (Merkienė, 1979: m. ryc. 14 na s. 51).
● *Sposoby seva (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 8).
● *Säekorb* [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 44 na s. 51).
● *Säkorb* [Finlandia] (SKK: m. 20 i koment. na s. 54, oprac. N. Valonen).
● *Tragvorrichtungen des Sae-(Mehl-)korbs* [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 46 na s. 59).
● *Sevalki. Konstrukciâ i material (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 10).
● *Vìdy sâvalak ì fabryčnyâ seâlkì (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 7 na s. 47).
● *Ručné siatie, kon. 19. – zač. 20. stor.* [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego).
● *Lukoško, v kotorym nosili po polû zerno dlâ seva* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L134).
● *Siatie zrna a rozprašovanie uméleho hnojiva* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 19, oprac. E. Drábiková).
● *Oblasť pretrvávania archaických foriem agrárnej kultúry* {ręczny siew} [Słowacja] (Slavkovský, 2000: m. ryc. 44 na s. 59).
● *Handgeräte zur Getreideaussaat um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 19, oprac. L. Szolnoky).

- ● *Häufige Bezeichnungen für das Saattuch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 20, oprac. L. Szolnoky).
- □● *Säebrauchtum – Die Bezeichnung des Säetuches* (ADV NF: z. 5, m. 50, oprac. H.L. Cox).
- □● *Säebrauchtum – Die Bezeichnung der Säegefäße* (ADV NF: z. 5, m. 51, oprac. H.L. Cox).
- □● *„Säetücher": Ergänzungskarte* (Cox, 1985: m. 6 na s. 155).
- □● *Sachkarte: Säegefäße* (Cox, 1985: m. 7 na s. 176).
- □● *Säegefäße – Zinkwannen* (Cox, 1985: m. 8 na s. 177).
- □ *Maszyna do siania* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 88).
- □ *Nazwa siewnika* [Wielkopolska] (AJKLW: z. 2, m. 299, oprac. GS, ZS).
- □● *Einführung der Sämaschinen* (Wiegelmann, 1969: m. 8 po s. 254; powt. Cox, 1985: m. 3 na s. 149).
- □● *Zavádzanie sejačiek* {czas wprowadzenia maszyn do siewu} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 14 na s. 23).
- □● *Sämaschinen* (Cox, 1985: m. 2 na s. 147).
- ● *Osnaščennosť kresťânskih hozâjstv sevalkami (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 9).
- ● *Vìdy sâvalak ì fabryčnyâ seâlkì (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 7 na s. 47).
- ● *Sejačky r. 1895* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 20, oprac. E. Drábiková).
- ● *Sejačky v 1. pol. 20. stor.* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 21, oprac. E. Drábiková).
- ■ *Ludowy terminarz siewu zbóż ozimych* (PAE: z. 8, m. 448, oprac. ZK).
- ■ *Ludowy terminarz siewu owsa i jęczmienia* (PAE: z. 8, m. 449, oprac. ZK).
- ■ *Zabiegi dotyczące gospodarza i ziarna siewnego wykonywane przed siewem* (Długołęcka/Kłodnicki, 2006: m. 2 po s. 21).
- ■ *Nakazy i zakazy obowiązujące podczas siewu* (Długołęcka/Kłodnicki, 2006: m. 3 po s. 24).
- ■ *Przysłowia i zwroty przysłowiowe dotyczące siewu zbóż* (Kłodnicki, 1999: m. 1 na s. 75).
- ● *Termintage für Aussaat und Ernte: a) Aussaat von Wintergetreide* […] [Austria] (ÖVA: t. 5, m. 82, oprac. E. Hörender-Klenk).
- □● *Frauen säen und eggen bei der Feldbestellung* (ADV NF: z. 1, m. 2, oprac. G. Wiegelmann).
- ● *Frauen säen und eggen bei der Feldbestellung. Ergänzungskarte Siebenbürgen zu NF* {z. 2, m. 4a} (Wiegelmann, 1959: m. ryc. 7 na s. 32).
- ■ *Współdziałanie społeczne przy siewie* (Drożdż, 2002: m. 6 na s. 37).

3.5.6. Brony i bronowanie

- ■ *„Bronować" po zasiewie i synonimy* (MAGP: t. 6, m. 297, oprac. JZK).
- ■ *Bronować pierwszy raz* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 6, m. 298, oprac. JZK).
- □ *Bronowanie* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 12 na s. 198).
- □● *Bronować* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna i Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B13).
- ● *Bronować* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W13).
- □ *Wyklepać kosę wadliwie i bronować po siewie* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 20).
- ● *Polevye katki (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 11).
- ● *Zeilenzieher: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 88, oprac. L. Szolnoky).
- ■ *Reliktowe formy bron* (PAE: z. 1): *Reliktowe stosowanie gałęzi i wierzchołków drzew jako bron* (m. 9, oprac. JO); *Relikty bron laskowych* (m. 8, oprac. JO).
- ■ *Zasięg brony laskowej w Polsce ok. r. 1925* (Moszyński, 1937 [1938]: m. fig. 12 na s. 115B; powt. Pokropek, 1981: m. 4 na s. 77).
- □ *Brona laskowa* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 16).

- *Balkenegge und Gliederegge* [Finlandia] (SKK: m. 11 i koment. na s. 40, oprac. V. Anttila).
- *Zweigegge* [Finlandia] (SKK: m. 12 i koment. na s. 40, oprac. V. Anttila).
- *Tradycyjnyâ prylady baranavannâ (pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 3 na s. 32).
- *Barony (pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 4 na s. 34).
- *Tradicionnye razrychlâûščie orudiâ (k. XIX – nač. XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 4).
- *Sootnošenie tradicionnych i usoveršenstvovannych razrychlâûščich orudij, %, v krestânskich chozâjstvach (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 6).
- *Vidy razryhlaûščih orudij (konec XIX – načalo XX v.)* {brony laskowe, beleczkowe i żelazne} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 3).
- *Orudija obrabotki počvy pri lesopoľnoj i zaležnoj sistemah zemledeliâ (konec XIX – načalo XX v.)* {m.in. brony sukowatki} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 6).
- ■ *„Włóka" i jej pochodne jako brona* (Szewczyk, 1968: m. ryc. 5 na s. 79).
- ■ *„Włóka" i jej pochodne jako narzędzie rolnicze do wyrównywania zaoranej roli* (Szewczyk, 1968: m. ryc. 4 na s. 76).
- ■ *Formy bron beleczkowych* (PAE: z. 1, m. 5, oprac. JO).
- ■ *Reliktowe formy bron* (PAE: z. 1): *Pojawianie się i zanikanie bron beleczkowych* (m. 6, oprac. JO); *Występowanie bron beleczkowych z zębami drewnianymi i żelaznymi przy końcu XIX w.* (m. 7, oprac. JO).
- □ *Brona beleczkowa* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 16).
- □ *Elementy wskazujące na powiązania kulturowe Pomorza z pozostałą częścią Pol*ski {brony beleczkowe} (Bohdanowicz, 1966: m. 5 na s. 541).
- ■ *Brony (z lat 1924–1958)* {zasięgi bron laskowych i beleczkowych} (Nowosz, 1976: m. il. 11 na s. 210, wg: PAE).
- □ *Brona żelazna kowalska* [Mazowsze] (Delimat, 1962: m. b.n. na s. 17).
- □ *Zęby bron* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Judycka, 1961: m. 8).
- *Spade Cultivation and Jointed Harrows* [Szwecja, Finlandia i Estonia] (AÖSF: cz. 1, m. II na s. 16, koment. S. Erixon).
- *Smyky* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 11, oprac. E. Drábiková).
- *Brány* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 12, oprac. E. Drábiková).
- *Smyky a brány r. 1895* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 13, oprac. E. Drábiková).
- *Drevenè brány* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 14, oprac. E. Drábiková).
- *Formen der Strauchegge* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 14, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung der Strauchegge* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 15, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Strauchegge: Zeit des Abkommens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 16, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Herkunft der Strauchegge* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 17, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Ersatz der Strauchegge* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 18, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Formen der hölzernen Egge mit Eisenzähnen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 11, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung der hölzernen Egge mit Eisenzähnen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 12, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Hölzerne Egge mit Eisenzähnen: Zeit Abkommens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 11, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Boroană* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 35).
- *Stinghii (la boroană)* (ALR: t. 1, m. 36).
- *Colți (la boroană)* (ALR: t. 1, m. 37).
- *Ackeregge I – Grundtypen* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 56, rys. typologiczne na karcie 57, oprac. H.-C. Dosedla).

- *Ackeregge III – Beschwerung Grundtypen* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 58, oprac. H.-C. Dosedla).
- *Streifgeräte zur Wiesenpflege I. Die hölzerne Ackeregge als Wiesengerät* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 59, oprac. H.-C. Dosedla).
- *Streifgeräte zur Wiesenpflege II. Die hölzerne Ackeregge als Wiesengerät* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 60, oprac. H.-C. Dosedla).
- *Oblici brana u Jugoslaviji* (Muraj, 1974: po s. 66): {rodzaje bron} (m. 1); *Brane nepoznate* (m. 2); *Brane od granja* (m. 3); *Okvirne poprečne brane* (m. 4); *Okvirne uzdužne brane* (m. 5).
- *Typy bron* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 5).

3.5.7. Sprzęt i przesuszanie zbóż

■ *Niektóre zagadnienia związane z kosą żniwną i sierpem do żniw* (PAE: z. 1): *Zasięgi sierpa i kosy jako narzędzi żniwnych* (m. 27, oprac. AN, JP).
■ *Wypieranie sierpów przez kosy żniwne w XIX i XX w.* (PAE: z. 2, m. 69, oprac. AN, JP).
□● *Žatevné náradie* {sierp, półkosek, kosa, kosa z urządzeniem do odrzucania pokosu; mapa próbna} [Słowacja, Polska, Białoruś, Rosja, Ukraina, Bułgaria] (Benža, 1998: m. b.n. na s. 278).
□● {kosa, sierp, półkosek} [Niemcy, Austria, północna Szwajcaria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, bez Warmii, Pomorze Gdańskie i obszar między Włocławkiem a Brodnicą, Śląsk Cieszyński, północno-wschodnia Słowenia, północna Chorwacja na północ i północny-wschód od Zagrzebia, Siedmiogrodu, północno-wschodnia Łotwa, Inflanty, Kurlandia, Estonia, wyspy Saaremaa i Muhu] (Weber-Kellerman, 1964: m. 1 po s. 10, wg: kwestionariusze zgromadzone w 1865 r. przez W. Mannhardta).
□● *Schnittgeräte bei der Ernte des Wintergetreides* {sierp, półkosek, kosa} [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie] (Wiegelmann, 1969: m. 4 po s. 254).
■ *Typy sierpów* (PAE: z. 2, m. 68, oprac. AN, JP).
■ *Współczesny zasięg sierpa jako narzędzia żniwnego* (Nasz, 1960: m. 1 na s. 311, oprac. AN, JP, wg: materiały PAE).
■ *Współczesny zasięg sierpa o gładkim (niezębkowanym) ostrzu do ścinania trawy, chwastów i ogrodowizny* (Nasz, 1960: m. 2 na s. 313, oprac. AN, JP, wg: materiały PAE).
■ *Syntetyczne zestawienie granic zasięgów cech konstrukcyjnych sierpa* (Nasz, 1960: m. 3 na s. 315, oprac. AN, JP, wg: materiały PAE).
■ *Elementy wskazujące na powiązania kulturowe Pomorza z pozostałą częścią Polski wg PAE* (Bohdanowicz, 1966: m. 6 na s. 543).
□ *Sierp* [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 112).
□ *Sierp kowalski ząbkowany* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 18).
□ *Sierp kowalski gładki* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 17).
□ *Zasięg występowania sierpa oraz krów i wołów jako siły pociągowej* [Warmia i Mazury] (Lempka, 1976: m. il. 65 na s. 227).
□ *Sierp* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 13 na s. 198).
□● *Vorkommen der gezähnten Sichel 1900/10* [Niemcy, ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie] (Wiegelmann, 1969: m. 6 po s. 254).
● *Sickles* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 11 na s. 25, koment. S. Erixon).
● *Sicheln* [Finlandia] (SKK: m. 14 i koment. na s. 42, oprac. K. Vilkuna).
● *Schnittgeräte bei der Ernte des Wintergetreides um 1900 im Rhein-Maasgebiet* (Cox, 1988: m. b.n. na s. 823, wg: M. de Meyer, 1946; H. Poos, G. Wiegelmann, 1969; J. J. Voskuil, 1972).
● *Orudiâ uborki ozimyh (seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 12).
● *Orudiâ uborki ozimyh (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 13).
● *Orudiâ uborki ârovyh (seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 15).

- *Orudiâ uborki ârovyh (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 16).
- *Orudija i sposoby uborki hlebov (seredina XIX v.)* {sierpy, półkoski – *gorbuša*, kosy z grabkami} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 7).
- *Orudija i sposoby uborki hlebov (konec XIX – načalo XX v.)* {sierpy, półkoski – *gorbuša*, kosy z grabkami, maszyny żniwne} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 8).
- *Žatie obilia, kon. 19. – zač. 20. stor.* [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego).
- *Tradiční zemědělství v jižních Čechách v polovině 19. stol.* […] *Hranice užití obilního srpu, na východě se všechno obilí kosilo hrabici, na západě se alespoń jeden druh obilí žal srpem* (Vondruška, 1987: m. b.n. na s. 51).
- *Getreidesichel: Form der Schneide* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 21, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Getreidesichel: Zeit des Abkommens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 22, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für die Getreidesichel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 23, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Typen der gezähnten Sichel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 24, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Narzędzia żniwiarskie* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 6).
- *Frauen schneiden (mit der Sichel) bei der Getreideernte* {mapa uzupełniająca do ADV NF, z. 3} [Siedmiogród] (Wiegelmann, 1959: m. ryc. 7 na s. 32).

■ *Rozprzestrzenienie się kosy żniwnej w ujęciu chronologicznym i przestrzennym* (Nasz, 1960: m. 4 na s. 317, oprac. AN, JP, wg: materiały PAE).

□● *Aratás kaszával* {kosy żniwne, XIV–XVI w.} [środkowa i północno-zachodnia Europa, Skandynawia] (powt. Tálasi, 1980: m. ryc. 7 na s. 250, wg: Tálasi, 1978).

□● *Geräte zum Abnehmen bei der Getreideernte mit der Sense 1900/10* {grabie, hak, sierp, kij do wiązania, widły} [Niemcy i Austria, w tym ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, Kujawy i północna Wielkopolska] (Wiegelmann, 1969: m. 5 po s. 254).

- *Prylady ì mašyny dlâ ŭborkì zbožžavyh (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 8 na s. 51).
- *Sensen* [Finlandia] (SKK: m. 15 i koment. na s. 44, oprac. K. Vilkuna).

■ *Niektóre zagadnienia związane z kosą żniwną i sierpem do żniw* (PAE: z. 1): *Formalne cechy kosy* (m. 28, oprac. AN, JP).

□● *Kosisko* {z jedną lub dwiema rączkami} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 15 na s. 24).

□ *Kosa* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 14 na s. 199).

□ *Kosisko* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 6).

□● *Kosisko* [wschodnia Białostocczyzna i Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B3).

□ *Rękojeść kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 7].

□● *Rękojeść kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna i Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B4).

- *Kosisko* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W5).
- *Obilné kosisko* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 22, oprac. P. Slavkovský).
- *Scythe-handles* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. VI na s. 24, koment. S. Erixon).
- *Formy rukoâtok kosovišča (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 22).
- *Oblasť s trávnym, kosiskom s dvoma rúčkami a obilným kosiskom s jednou rúčkou* [Słowacja] (Slavkovský, 1978: m. 2 na s. 85; powt. Slavkovský, 1999: m. 2 na s. 55).
- *Obilné kosisko s dvoma rúčkami; obilné kosisko s jednou rúčkou* [Słowacja] (Slavkovský, 1978: m. 3 na s. 86; powt. Slavkovský, 1999: m. 3 na s. 56).
- {występowanie kos z jednym i dwoma uchwytami} [okolice Trenczyna, zachodnia Słowacja] (Hanušin, 1956: m. b.n. na s. 483).

- *Rękojeść kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W6).
- *Stiel der Getreidesense um die Mitte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 21, oprac. L. Szolnoky).
- *Sensenstiel: Bezeichnung für den Handgriff* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 26, oprac. L. Szolnoky).
- □ *Pierścień kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 8).
- □● *Piercień kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B5).
- ● *Pierścień kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W7).
- ● *Brăţara coasei* {nazwy gwarowe pierścienia kosy} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 51).
- □ *Klin kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968, m. 9).
- □● *Klin kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968, m. B6).
- ● *Klin kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968, m. W8).
- ● *Măseaua coasei* {nazwy gwarowe tej części ostrza kosy, która służy do zamocowania na rękojeści} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 50).
- □ *Ostrze kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 10).
- □● *Ostrze kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B7).
- □ *Grzbiet kosy* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 105).
- □ *Grzbiet kosy* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 249, oprac. BJn).
- ■ *Niektóre zagadnienia związane z kosą żniwną i sierpem do żniw* (PAE: z. 1): *Formy dodatkowych urządzeń kosy służących do odrzucania pokosu* (m. 29, oprac. AN, JP); *Gwarowe nazwy grzbietu żelaznej części kosy* (m. 30, oprac. AN, JP).
- □● *Obilne kosisko* {kosa do sprzętu zbóż} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 16 na s. 25).
- □ *Kosa* [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 14 na s. 199).
- □ *Nazwa dodatkowego wyposażenia kosy* [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 15 na s. 199).
- □ *Oprzyrządowanie kosy żniwnej* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 256, oprac. AB).
- □ *Wygięty pręt na kosisku kosy* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 100).
- □ *Płótno kosy* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 106).
- ● *Typ hrablice* {formy dodatkowych urządzeń przy kosie do odrzucania pokosu} [Słowacja] (Slavkovský, 1978: m. 4–7 na s. 88–91; powt. Slavkovský, 1999: m. 4–7 na s. 56–58).
- ● *Getreidesense: einfache Umlegevorrichtungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 27, oprac. L. Szolnoky).
- ● *Getreidesense: zusammengesetzte Umlegevorrichtungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 28, oprac. L. Szolnoky).
- ● *Cârlig (la coasă)* {nazwy gwarowe kabłąka przy kosie} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 52).
- ● *Getreidesense – Formen der Umlegevorrichtung* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 5, m. 81, oprac. O. Moser, F. Grieshofer).
- ● *Prisposoblenie v vide grabeľ na kose dlâ kos'by zlakov; krûčâ* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L75).
- ● *Rugių pjovimo įrankių paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {ręczne narzędzia do sprzętu zbóż: sierpy, półkoski i kosy} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 1 na s. 111).
- ● *Vasarojaus pjovimo įrankių paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {ręczne narzędzia do sprzętu zbóż: sierpy, półkoski i kosy, grabie} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 2 na s. 112).
- ● *Dalgių tipų paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {uchwyty przy kosach} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 6 na s. 116).
- □ *Osełka drewniana* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 18).
- □ *Nazwy dawnej drewnianej osełki do ostrzenia kosy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 4, m. 370, oprac. HN).
- □ *Nazwy fabrycznej osełki z rączką drewnianą do ostrzenia kosy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 4, m. 370, oprac. HN).

□ *Osełka* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 11].
□ *Miejsce przechowania osełki w czasie koszenia* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 257, oprac. BJn).
● *Prisposobleniâ dlâ otbivki i točki kos (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 23).
● *Butucul nicovalei (de bătut coasa)* {gwarowe nazwy babki do klepania ostrza kosy} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 53).
● *Bruski dlâ pravki kos (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 24).
● *Drewniana łopatka do ostrzenia kosy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B8).
● *Privešivaemaâ k poâsu kosca korobka, v kotoroj soderžitsâ vmeste s vodoj brysok dlâ točki kos* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L53).
● *Dalgių plakimo būdų paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {babki do klepania kos} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 9 na s. 125).
● *Medinių indelių pustyklei laikyti paplitimas XIX a pab. – XX a. pradžioje* {osełki do ostrzenia kos} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 9 na s. 125).
● *Medinių indelių pustyklei laikyti paplitimas XIX a pab. – XX a. pradžioje* {pochewki na osełki do ostrzenia kos} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 11 na s. 128).
□ *Wyklepać kosę wadliwie i bronować po siewie* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 20).
● *Weizenschnitt in Handarbeit um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 30, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Weizenschnitt in Handarbeit um die Mitte des 20 Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 31, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Gerstenschnitt in Handarbeit um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 32, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Gerstenschnitt in Handarbeit um die Mitte des 20 Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 33, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Bezeichnung für den Getreideschnitt um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 29, oprac. L. Szolnoky).
□● *Odoberanie pokoseného obilia* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 17 na s. 26).
● *Frauen mähen und schneiden bei der Getreideernte* (ADV NF: z. 1, m. 3, oprac. G. Wiegelmann).
● *Personen der Schnittergruppe. Die grundlegenden Kooperationssysteme* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 35, oprac. L. Szolnoky).
● *Personen der Schnittergruppe. Für zweckmäßig gehaltene und häufig angewandte Kooperationssysteme* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 36, oprac. L. Szolnoky).
● *Bezeichnung für den Halmaufheber* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 37, oprac. L. Szolnoky).
● *Arten des Halmaufhebens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 38, oprac. L. Szolnoky).
■ *Zabiegi magiczne wiążące się z ostatnimi kłosami* (PAE: z. 8, m. 519, oprac. KJ).
● *Grabli derevânnye (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 25).
● *Formen der Holzhaken zum Halmaufheben* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 39, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Bezeichnung für der Holzhaken zum Halmaufheben* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 40, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Häufige Bezeichnungen für den Armschutz der Erntearbeiter* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 41, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Sommer- und Erntebrauchtum: d) Erntegeräte. Geräte zum Aufheben und Binden der Garben vor Einführung des Mähbinders* [Górna Austria] (AO: t. 3, m. 53, oprac. E. Burgstaller).

□ *Drewienko do wiązania snopów* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 13).
● *Geräte zum Garbenbinden* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 42, oprac. J. Barabás).
● *Bezeichnung für die Geräte zum Garbenbinden* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 43, oprac. J. Barabás).
● *Bearbeitung der abgemähten Gerste um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 34, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Frauen binden das Getreide zu Garben* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, ziemia chełmińska i Wielkopolska] (Wiegelmann, 1959: m. ryc. 9 na s. 64).
□● *Einführung der Mäbinder (Selbstbinder)* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, północne Poznańskie] (Wiegelmann, 1969: m. 7 po s. 254).
● *Osnaščennosť kresťânskih hozâjstv žatevnymi mašynami (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 20).
□ *Ostatni pokos przy żniwie* [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 97).
■ *Ścinanie ostatnich kłosów i ich nazwy* (PAE: z. 8, m. 518, oprac. KJ).
□ *Zasięg nazw obrzędowych kłosów dożynkowych* [okolice między Ciechanowcem, Łapami a Tykocinem] (Dworakowski, 1964: m. ryc. 1 na s. 87).
□ *Występowanie nazw i zwyczajów związanych ze żniwami, które wyodrębniają Pomorze na kartach ADV* (Bohdanowicz, 1966: m. 2 na s. 536).
■ *Kształt i nazwy ostatniego snopa* (PAE: z. 8, m. 517, oprac. KJ).
□ *Nazwy części snopa* [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 16 na s. 200).
□ *Bezeichnungen für die letzte Garbe* {m.in. ścinanie ostatnich kłosów i ich nazwy}. (Kaiser, 1936a: m. il. 10 na s. 119).
□ *Brauch der Erntezeit* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 12; Kaiser, 1936b: koment. s. 116–122).
● *Die Benennung der letzten Garbe in Schonen in verglichen mit einigen anderen kulturgeographischen Grenzen* (Svensson, 1973: m. ryc. 32 na s. 54, wg: A. Eskeröd).
■ *Podstawowe sposoby suszenia zbóż na polu w okresie żniw* (PAE: z. 1, m. 35, oprac. JP).
■ *Współczesny zasięg poszczególnych typów kopic* (Pawłowska, 1961: m. 1 na s. 254, wg: materiały PAE).
■ *Zanikanie i rozpowszechnianie się niektórych typów i odmian kopic* (PAE: z. 1): *Odmiany kopic krzyżowych* (m. 36, oprac. JG); *Odmiany kopic rzędowych* (m. 37, oprac. JG); *Występowanie i zanik kopic krzyżowych* (m. 38, oprac. JP); *Rozpowszechnianie się kopic dookolnych* (m. 39, oprac. JP).
■ *Rozprzestrzenienie się kopic pionowych z końcem XIX i w XX w.* (Pawłowska, 1961: m. 2 na s. 256, wg: materiały PAE).
■ *Podstawowe formy kopic żniwnych i ich nazwy* (PAE: z. 2): *Zasięgi kopic poziomo-krzyżowych i ich nazwy* (m. 76, oprac. JG); *Zasięgi kopic pionowo-dookolnych i ich nazwy* (m. 77, oprac. JG); *Zasięgi kopic pionowo-rzędowych i ich nazwy* (m. 78, oprac. JG).
● *Stooking* [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 7 na s. 26, koment. E. Laid).
● *Gaits and Cocks* [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 13 na s. 27, koment. E. Laid).
● *Stooks* [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 14 na s. 27, koment. E. Laid).
● *Getreidereiter* [Finlandia] (SKK: m. 16 i koment. na s. 46, oprac. A. Hirsjärvi).
● *Ukladka snopov rži (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 14).
● *Suška ârovyh na pole (seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 17).
● *Suška ârovyh na pole (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 18).
● *Opornye konstrukcii-podstavki dlâ suški ârovyh (konec XIX – načalo XX v.)* [Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 19).
● *Sposaby ŭkladkì snapoŭ u polì (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 7 na s. 47).

- *Sposoby ukladki snopov v pole (konec XIX – načalo XX v.)* {kopice pionowe i poziomo-krzyżowe [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 9).
- *Zahl der Garben in den Hocke* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1967: m. 15/1 po s. 6, wg: materiały MNA).
- *Namen der Getreidehocken* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1967: m. 15/2 po s. 6, wg: materiały MNA).
- *Die Anzahl von Getreidehocken als Verrechnungseinheiten und ihre Benennung* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1967: m. 15/3 po s. 6, wg: materiały MNA).
- *Anpfählen der Getreidegarben* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 51, oprac. L. Szolnoky).
- *Oszróformák elterjedése a Hegyközben* {występowanie konstrukcji do przesuszania zbóż w Hegyköz: ostrewki, konstrukcja ostrosłupowa z trzech drągów połączonych na dwóch wysokościach trzema poziomymi drążkami} [północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 133 na s. 149).
- *Grundeinheit des auf dem Feld zusammengelegten Halmgetreides: Garbenanzahl* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 42, oprac. L. Szolnoky).
- *Systeme beim Legen der Garben. Schematische Darstellung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 45, oprac. L. Szolnoky).
- *Bezeichnung für die auf dem Feld zusammengelegte Grundeinheit der Getreidegarben* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 46, oprac. L. Szolnoky).
- *Erweiterte (Doppel-) Einheit des gebundenen, zusammengelegten Halmgetreides als selbstständige Rechnungs- und manchmal Formeinheit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 47, oprac. L. Szolnoky).
- *Erweiterte (Doppel-) Einheit des gebundenen, zusammengelegten Halmgetreides als selbstständige terminologische Einheit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 48, oprac. L. Szolnoky).
- *A kévék számolási rendszere a Hegyközben 1623-ban* {sposób liczenia snopów w Hegyköz w 1623 r.} [północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 64 na s. 91).
- *A keresztekbe rakott kévék száma a Hegyközben 1673-ban* {liczba snopów w kopicach w Hegyköz w r. 1673} [północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 65 na s. 92).
- *Sommer- und Erntebrauchtum: c) Garbenstände für Roggen und Weizen* [Górna Austria] (AO: t. 3, m. 53, oprac. E. Burgstaller).
- *Malaâ ukladka iž 10, 13 ili 30 snopov uložennyh krestoobrazno* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L67).
- *Malaâ ukladka snopov zernovyh i tehničeskih kultur dlâ prosuški (ot 5 do 26 snopov), kotoruû sostavlâût v vide kružka, stojmâ kolocʹâmi k verhu i nakryvaût poslednim snopom* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L66).
- *Gelegentliche Trocknung des Halmgetreides auf dem Feld* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 52, oprac. L. Szolnoky).
- □ *Znaczenie wyrazu „kraczka"* {powszechna nazwa drewnianego cyrkla do mierzenia pola, w południowo-wschodniej części Wielkopolski – kopka} (AJKLW: t. 3, m. 291, oprac. HN).
- □ *Znaczenie wyrazu „sztyga"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 341, oprac. HN).
- □ *Kopka zboża na polu* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 338, oprac. HN).
- □ *Wie nennt man den Garbenstand?* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 36 i koment. na s. 206–211).
- □ *Mendle zboża* {nazwy gwarowe} [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 17 na s. 200).
- ■ *Podstawowe formy kopic żniwnych i ich nazwy* (PAE: z. 2): *Zasięgi zabezpieczenia kopic żniwnych przed opadami oraz nazwy snopów nakrywających kopice* (m. 79, oprac. JG).
- ■ *Zabezpieczanie kopic żniwnych przed deszczem* (PAE: z. 2, m. 75, oprac. JG).
- *Namen der obersten Garbe der Getreidehocke* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1967: m. 15/4 po s. 6, wg: materiały MNA).
- *Bezeichnung für die oberste Garbe des Getreidehaufens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 49, oprac. L. Szolnoky).
- *Häufigere Benennungen der untersten Garbe der Getreidehocke* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1967: m. 15/5 po s. 6, wg: materiały MNA).

- *Häufige Bezeichnungen für die unterste Garbe des Getreidehaufens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 50, oprac. L. Szolnoky).

□● *Der Garbenstand beim Brotgetreide. I. Formen* (ADV: z. 5, m. 81–82).

□● *Der Garbenstand beim Brotgetreide. II. Die Anzahl der Garben im Garbenstand* (ADV: z. 5, m. 83).

□● *Der Garbenstand beim Brotgetreide. III. Namen* (ADV: z. 5, m. 84–86).

□● *Der Name der Garbe beim Brotgetreide* (ADV: z. 5, m. 87–88).

- *Die Benennung der letzten Garbe in Schonen verglichen mit einigen anderen kulturgeographischen Grenzen* [Skania, Szwecja] (Svensson, 1973: m. ryc. 32 na s. 54, wg: A. Eskeröd).
- *Frauen stellen die Getreidegarben zusammen* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, ziemia chełmińska, Wielkopolska] (Wiegelmann, 1959: m. ryc. 10 na s. 65).
- *Erntebrauch – Erbrecht – Totenbrauchtum: a) Umfallen des Erntewagens, b) Gumpse und Stadelhenne. Beim Handdrusch wurde dem Nachbar das Ende der eigenen Druscharbeit angezeigt durch das Überbringen einer Strohfigur in tierischer Gestalt* [Górna Austria] (AO: t. 3, m. 54, oprac. E. Burgstaller).
- *Žatevné obyčaje* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. XIII, m. 26, oprac. V. Feglová).

■ *Oblewanie wodą w zwyczajach żniwnych* (PAE: z. 8, m. 520, oprac. KJ).

□● *Frauen laden (packen, fassen) das Getreide auf dem Erntewagen; się reichen die Garben hinauf* [Niemcy i Austria w granicach do I wojny światowej, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski, ziemia chełmińska, Wielkopolska] (Wiegelmann, 1959: m. ryc. 11 na s. 66).

□● *Występowanie niektórych zwyczajów i nazw związanych ze zwózką ostatniej fury podczas żniw, wyodrębniających Pomorze na kartach ADV* (Bohdanowicz, 1966: m. 3 na s. 537).

■ *Współdziałanie społeczne przy żniwach* (Drożdż, 2002: m. 7 na s. 43).

■ *Rodzaje prac żniwnych, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 8a–c na s. 46, 56, 57).

- *Riege* [Finlandia] (SKK: m. 21 i koment. na s. 56, oprac. H. Vilppula).
- *Die Verbreitung des Badehauses und des Bretterbodens auf Pfosten fürs Getreide* {m.in. łaźnie używane również do suszenia zboża przed młocką} [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński 1929, m. 12 na s. 131).
- *Vidy hlebosušilen (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 13).
- *Vidy hlebosušilen (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 14).

3.5.8. Młocka

□ *Wstępne młócenie zboża* {nazwy gwarowe} [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 18 na s. 201).

□● *Miesto mlátenia* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 18 na s. 27).

- *Threshing Rollers and Threshing Carts* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 31 na s. 47, koment. S. Erixon).
- *Dreschgestell* [Finlandia] (SKK: m. 13 i koment. na s. 40, oprac. H. Vilppula).
- *Orudija i sposoby molotʹby (seredina XIX v.)* {cep, pałka, walec, młocarnia, uderzanie o stojak, wydeptywanie, wydeptywanie przez bydło, z użyciem wozu} [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 10).
- *Mlátenie obilia, kon. 19. – zač. 20. stor.* {cepy, walec, wydeptywanie przez bydło} [Ukraina] (Benža arch.: rys. M. Benža, wg: materiały ukraińskiego atlasu etnograficznego).

■ *Wybijanie ziarna z kłosów za pomocą pałek, kijów, kijanek (początek XX w.)* (Trojan, 1994: m. 1 na s. 15, wg: materiały PAE).

■ *Młócenie przez uderzanie o przedmioty (początek XX w.)* (Trojan, 1994: m. 2 na s. 21, wg: materiały PAE).

- *Rugių bloškimul ir kūlimui naudotų prietaisų paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {różne urządzenia do ręcznej młocki} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 16 na s. 135).
- *Vasarojaus kūlimas XIX a pab. – XX a. pr.* {różne urządzenia do młocki} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 18 na s. 139).
- *Kūlimo velenų tipų paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {walce do młócenia} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 21 na s. 146).
- ■ *Sposoby wiązania cepów* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 8 na s. 204; powt. Moszyński 1967: m. 8 na s. 218).
- □● *Das Dreschen mit einfachen Geräten 1900/10* [Niemcy, ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, północne Poznańskie] (Wiegelmann, 1969: m. 9 po s. 254).
- *Rasprostranenie kičig i cepov v Estonii (konec XIX – načalo XX v.)* (IEAP: *Zemledelie*, 92 ryc. 97).
- *Prisposobleniâ, ispoľzujemye dlâ hlestaniâ snopov v Litve v načale XX v.* (IEAP: *Zemledelie*, 89 ryc. 91).
- *Einfacher Getreidedrusch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 53, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Način vršenja (Drescharten)* [była Jugosławia] (EAJ: Pokusne karte, m. 3).
- *Vrste oruđa za mlaćenje (Handgeräte zum Dreschen)* [była Jugosławia] (EAJ: Pokusne karte, m. 4).
- *Vrste orudja za mlaćenje* {za pomocą kijanki lub części jarzma} [była Jugosławia] (Domaćinović, 1974: m. 3 po s. 24).
- *Wybijanie ziarna z kłosów za pomocą pałek, kijów, kijanek* [była Jugosławia] (Domaćinović, 1977a: m. I, wg: materiały EAJ).
- {narzędzia do ręcznego młócenia zboża} [Jugosławia w granicach z 1995 r.] (Palošija, 1972: m. I po s. 36).
- *Dreschen – Dreschrute* [Szwajcaria] (Escher, 1959: m. 2 po s. 24).
- *Drusch des Hanfsamens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 53, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Austreten und Flegeldrusch des Weizens um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 55, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Austreten des Weizens durch Tiere: Zeit des Abkommens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 58, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Austreten und Flegeldrusch des Roggens um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 56, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Handdrusch des Roggens: Zeit des Abkommens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 60, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Priëmy moloťby ârovyh (seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 31).
- *Molotiľnye katki (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 32).
- *Austreten und Flegeldrusch des Gerste um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 57, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Austreten der Gerste durch Tiere: Zeit des Abkommens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 59, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Platz für das Auftreten von Getreide durch Tiere um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 61, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Vieh und Zuggerät zum Entkörnen des Getreides* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 62, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Errichtung des Dreschplatzes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 58, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Viehgang beim Dreschen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 65, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Dreschen – Austreten durch Tiere* [Austria] (ÖVA: t. 6, cz. 2, m. 104, oprac. O. Bockhorn).
- *Sposoby i narzędzia do młócenia* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 7).

◙ *Slagtyper i Europa* {typy cepów w Europie} / *Schematische Karte der Dreschflegeltypen in Europa* (Svensson, 1973: m. ryc. 31 na s. 51, wg: D. Trotzig).
◙ *Płn.-wschodnia część zasięgu kapicowego wiązania cepów* [środkowo-wschodnia i północno-wschodnia Europa] (Moszyński, 1938a: m. fig. 10 na s. 112B).
◙ *Główne szlaki zachodniej kultury w środkowej i wschodniej Europie* {zasięg cepów kapicowych} (Kłodnicki, 1981a: m. b.n. na s. 105, wg: publikacje K. Moszyńskiego i inna literatura etnograficzna; powt. Kłodnicki, 1981b: m. 2 na s. 59).
□● *Mlátenie obilia v minulosti* {młócenie cepami i przez wydeptywanie} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i w Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 21 na s. 30).
□● *Mlátenie cepami* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 22 na s. 31).
■ *Mapa polskich grup i obszarów etnicznych: 4. Granica cepów kapicowych i gązewkowych wedle K. Moszyńskiego* (Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).
■ *Répartition des trois formes principales de fléaux sur le territoire de la Pologne (à base de travaux de recherches éffectués en 1953–1954, et ďautres sources)* (Gajek, 1958: ryc. 1 po s. 310).
■ *Podstawowe typy i odmiany cepów* (PAE: z. 2, m. 70, oprac. JGk, ZSt).
■ *Odmiany cepów na ziemiach polskich (na podstawie materiałów z połowy obecnego stulecia)* (Trojan, 1994: m. 3 na s. 39, wg: materiały PAE).
■ *Występowanie trzech głównych form cepów na obszarze Polski* (Gajek, 1958: m. ryc. 1 po s. 310).
■ *Cepy (2. poł. XIX i XX w.)* (Nowosz, 1976: m. il. 14 na s. 211, wg: PAE).
■ *Typy i odmiany cepów* (PAE: z. 2): *Cepy z przewierconymi bijakami na tle zasięgów podstawowych typów cepów* (m. 71, oprac. JGk, ZSt); *Cepy o bijakach krótkich lub długich* (m. 72, oprac. JGk, ZSt); *Zróżnicowanie cepów ze względu na ciężar i poprzeczny przekrój bijaków* (m. 73, oprac. JGk, ZSt); *Nazwy ogniwa wiążącego dzierżak z bijakiem* (m. 74, oprac. JGk, ZSt).
■ *Połączenie bijaka z dzierżakiem u cepów* (MAGP: t. 12, m. 562, oprac. J. Okoniowa).
■ *Występowanie bijaków o kształcie maczugowatym, wykonanych z odziomków młodych drzew* (Trojan, 1994: m. 4 na s. 41, wg: materiały PAE).
□ *Cep kapicowy* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 19).
□ *Cep gązewkowy* [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 19).
□ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej* {m.in. zasięg cepów gązewkowych} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401, wg: K. Moszyński, L. Popiel, M. Żywirska).
□ *Cepy, b. Odmiany cepów kapicowych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 259, oprac. AB).
□ *Połączenie kapic (w cepach)* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 112).
● *Flails* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. VIII na s. 28, koment. S. Erixon).
● *Dreschflegel* [Finlandia] (SKK: m. 22 i koment. na s. 58, oprac. H. Vilppula).
● *Cepy (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 30).
● *Mlátenie obilia* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 22, oprac. P. Slavkovský).
● *Prylady malac'by (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 10 na s. 70).
● *Vrste oruđa za mlaćenje* {ręczne narzędzia do młocki} [była Jugosławia] (EAJ: Pokusne karte, m. IV).
● *Typologie eines konstitutiven Bestandteils des Dreschflegels: Material der Kappe an der Handhabe* [NRD] (Bentzien, 1980: m. ryc. 101 na s. 210).
● *Distribution of the cap-flail (Trotzig's kappslag) in Ireland* (Gailey, 1994: m. 13 na s. 149, wg: Ó. Danachair, 1970).
● *Der Dreschflegel: Verbindung von Schlagholz und Handstab* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 66, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Spragilo tipų paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {cepy dwugłówkowe, główkowo-otworowe, kapicowe} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 20 na s. 141).
● *Material des Schlagholzes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 70, oprac. A. Paládi-Kovács).

- *Dreschen – Formen des Dreschflegels* [Austria] (ÖVA: t. 6, cz. 2, m. 103, oprac. O. Bockhorn).
- *Länge des Schlagholzes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 69, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Oglăji* {gwarowe nazwy kapic w cepach} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 78).
- *Schlagholz des Dreschflegels* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 68, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ■ *Sporadyczne określenia dzierżaka* (Trojan, 1994: m. 5 na s. 50, wg: MAGP).
- □ *Dzierżak cepa* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 115).
- □ *Dzierżak cepa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 15).
- □ *a) dzierżak, b) bijak (w cepach)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 110).
- ■ *„Dzierżak" i synonimy* (MAGP: t. 8, m. 378, oprac. BR).
- □● *Dzierżak cepa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B9).
- ● *Dzierżak cepa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W10).
- *Länge des Handstabes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 72, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Odârjâ (la îbmlâciu)* {gwarowe nazwy dzierżaka cepa} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 76).
- □ *Cepy, g. Nazwa wiązania między pałączkiem dzierżaka i kapicą bijaka* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 264, oprac. AB).
- □ *Uwiązaki* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 17).
- *Typen der Dreschflegelbänder* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 6 na s. 130).
- □ *Gązewka i bijak cepa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 16).
- ● *Cepy* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W9).
- *Bezeichnung für den Kopf von Schlagholz und Handstab* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 74, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den Dreschflegel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 67, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den Binderiemen des Dreschflegels* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 75, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Názov cepíka na cepoch* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 26, oprac. P. Slavkovský).
- *Bezeichnung für das Schlagholz* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 71, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Bijak cepa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Słowiańszczyzna] (Smułkowa, 1968: m. W11).
- *Hădărag (la îmblăciu)* {gwarowe nazwy bijaka cepa} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 77).
- □● *Bijak cepa* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B10).
- □● *Rzemyk łączący bijak z dzierżakiem* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna, Białoruś] (Smułkowa, 1968: m. B11).
- ■ *Zanikanie starszych i szerzenie się nowszych narzędzi do młócenia* (PAE: z. 1): *Zanikanie młócenia zbóż cepami* (m. 31, oprac. JGk, ZSt).
- □ *Cepy, c. Proces zaniku desygnatu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 260, oprac. AB).
- ● *Ručné mláťačky r. 1895* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 27, oprac. P. Slavkovský).
- ● *Oblasť pretrvávania archaických foriem agrárnej kultúry* {młócenie ręczne} [Słowacja] (Slavkovský, 2000b: m. ryc. 44 na s. 59).
- ■ *Zanikanie starszych i szerzenie się nowszych narzędzi do młócenia* (PAE: z. 1): *Rozmieszczenie nazw miejsca do młócenia* (m. 32, oprac. JGk, ZSt).
- ■ *Wsie, w których stwierdzono przypadki młócenia w sieni lub na podwórzu* (Trojan, 1994: m. 7 na s. 62, wg: materiały PAE).

■ *Co znaczy „tok"*? {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 71, oprac. J. Reichan).
□ *Boisko – klepisko* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 431).
□ *Boisko (w stodole)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 64).
□ *Nazwy klepiska w stodole* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 689, oprac. HN).
□ *Nazwy gwarowe „klepiska" (miejsce w stodole przeznaczone do młócki)* [gwary zachodniej Polski i obszary nad środkową i dolną Wisłą] (Gruchmanowa, 1967: m. il. 38 na s. 386).
□ *Nazwy gwarowe określające środkową część stodoły* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 9 na s. 36).
□ *Zasięgi wyróżniających się planów i form konstrukcji* {budynków} [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 15 po s. 216).
■ *Miejsce młócenia i czyszczenia zboża* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 19 po s. 100).
● *Názov miesta na mlátenie* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 25, oprac. P. Slavkovský).
● *Miesto na mlátenie* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 24, oprac. P. Slavkovský).
● *Nazwy klepiska do młócenia* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 8).
● *Platz für das Auftreten von Getreide durch Tiere um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 61, oprac. A. Paládi-Kovács).
■ *Warstwa zboża rozłożonego do młocki* (MAGP: t. 2, m. 75, oprac. Z. Leszczyński; powt. Trojan, 1994: m. 6 na s. 52).
□ *Warstwa zboża rozścielonego do młócenia* [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 121).
● *Snopy, vystavlennye na gumne drug protiv druga dlâ obmolota cepami* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L65).
● *Die Dreschlage* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 64, oprac. A. Paládi-Kovács).
■ *Nazwy szufli do wiania* (Trojan, 1994: m. 9 na s. 90).
□ *Łopatka do wiania zboża* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 132).
□ *Łopatka do wiania zboża* {nazwy gwarowe}[polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 113).
□ *Nazwa drewnianego narzędzia do ręcznego czyszczenia ziarna na wietrze* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 286, oprac. DP).
□ *Szufla do wiania ziarna* {nazwy gwarowe} [Mazowsze] (Delimat, 1964: m. b.n. na s. 20).
□ *Szufelka do wiania i wialnia* {nazwy gwarowe} [wschodnia Białostocczyzna] (Smułkowa, 1968: m. 18).
□ *Sito z dużymi otworami do przesiewania zboża* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 69 oprac. MG).
● *Grūdų valymo prietaisų paplitimas XIX a pab. – XX a. pr.* {drewniane wiejaczki i rzeszota do czyszczenia zboża po młóceniu} [Litwa] (Milius, 1979: m. il. 25 na s. 153).
● *Winnowing Baskets* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 16 na s. 29, koment. S. Erixon).
● *Wanne. Schwinge* [Finlandia] (SKK: m. 23 i koment. na s. 60, oprac. H. Vilppula).
● *Orudiâ predvariteľnoj očistki zërna (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 34).
● *Priëmy veâniâ* {szufelka i sito} *(konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 36).
● *Prylady veânnâ (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 11 na s. 73).
● *Orudija i sposoby uborki veâniâ* {łopata, sito, młynek do wiania} *(konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967*:* m. 12).
● *Vânturęşcă* {nazwy gwarowe łopat do czyszczenia zboża} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 81).
● *Vânturătoare* {nazwy gwarowe młynków do czyszczenia zboża}[Rumunia] (ALR: t. 1, m. 82).
□ *Oczyszczanie zboża* {ręczne i mechaniczne} [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 20 na s. 202).
□ *Mechaniczne oczyszczanie zboża* {czas wprowadzenia} [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 21 na s. 202).
□ *Młynek do wiania zboża* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 133).

□ *Nazwa maszyny do czyszczenia zboża: a) bez sit lub z jednym sitem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 305, oprac. AB).
□ *Nazwa maszyny do czyszczenia zboża: b) z sitami* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 306, oprac. AB).
□● *Getreidereinigungsgeräte zwischen 1850 und 1900* [Niemcy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie i ziemia chełmińska] (Meiners, 1983: m. V na wkładce, wg: materiały ADV).
□● *Bedeutungskarte 'fegen'* [Niemcy, Austria, Pomorze Gdańskie] (Meiners, 1983: m. 7 na s. 343, wg: literatura).
□● *Čistenie obilia* {czas wprowadzenia maszyn do czyszczenia ziarna} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 24 na s. 33).
● *Osnaščennosť kresťiânskih hozâjstv veâlkami (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 35).
● *Das Aufkommen der Kornfege im Görtschitztal/Unterkärnten am Ende des 17. und zu Beginn des 18. Jhs.* (Meiners, 1983: m. 2 na s. 177, wg: materiały archiwalne).
● *Historische Kornfegenbezeichnungen im Münsterland* (Meiners, 1983: m. 6 na s. 311, wg: inwentarze).
● *Wortgeographische Lage der Bezeichnungen „Wannmühle" und „Foch(mühle")* {„im ripuarisch-moselfränkischen Sprachraum im 19. Jahrhundert"; zasięgi dwóch typów młynków do wiania zboża} (Meiners, 1983: m. 3 na s. 287).
● *Bezeichnungsreaktion im Verbreitungsgebiet des gestreckten Kornfegentyps auf das Vordringen des kompakten Kornfegentyps (Siebwindfege)* {„im ripuarisch-moselfränkischen Sprachraum im 19. Jahrhundert"} (Meiners, 1983: m. 4 na s. 287).
● *Vordringen des (höherschichtigen) Ausdrucks „Wannmühle" in Eifel nach 1870/80* (Meiners, 1983: m. 5 na s. 288).
□● *Räumliche Verbreitung der Windfegentypen in der zweiten Hälfte des 19. Jhs.* [Niemcy i Austria] (Meiners, 1983: m. 1 na s. 71, wg: ADV – literatura i kwerenda muzealna).
□● *Einführung der Kornfege* [Niemcy i Austria, ziemie zachodniej i północnej Polski po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie i ziemia chełmińska] (Meiners, 1983: m. I na wkładce, wg: materiały ADV).
□● *Mundartliche Bezeichnungen der Kornfege* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska i Poznańskie] (Meiners, 1983: m. IIa na wkładce, wg: materiały ADV i literatura).
□● *Mdal.* {gwarowe} *Bezeichnungen der Kornfege – Mehrfachmeldungen* [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska i Poznańskie] (Meiners, 1983: m. IIb na wkładce, wg: materiały ADV).
□● *Kornfegenhersteller um 1890/1910* (Meiners, 1983: m. III na wkładce, wg: materiały ADV).
□● *Fabrikzentren für Kornfegen (1890–1920/30)* (Meiners, 1983: m. IV na wkładce, wg: materiały ADV).
■ *Propagation et disparition des batteuses à manège dans l'agriculture paysanne* (Gajek, 1958: m. ryc. 2 przed s. 311).
■ *Zanikanie starszych i szerzenie się nowszych narzędzi do młócenia* (PAE: z. 1): *Upowszechnianie się i zanikanie młocarń kieratowych* (m. 33, oprac. JGk, ZSt; powt. Trojan, 1994: m. 8 na s. 76); *Pojawienie się i rozpowszechnienie młocarń o napędzie motorowym* (m. 34, oprac. JGk, ZSt).
□● *Mláťačky* {młocarnie} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 23 na s. 32).
□ *Młocarnie mechaniczne* [Orawa i Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 19 na s. 201).
□ *Nazwa młocarni wąskomłotnej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 303, oprac. GS, ZS).
□ *Nazwa młocarni szerokomłotnej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 304, oprac. GS, ZS).
● *Batoză* {nazwy gwarowe młockarni} [Rumunia] (ALR: z. 1, m. 83).
● *Prylady malac'by (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 10 na s. 70).

- ■ *Współdziałanie społeczne przy młocce* (Drożdż, 2002: m. 9 na s. 63).
- ■ *Maszyny i urządzenia do młócenia, przy których występowała pomoc sąsiedzka* (Drożdż, 2002: m. 10 na s. 64).
- □● *Häusliche Gemeinschaftsarbeiten: Dreschen* (ADV NF: z. 3, m. 34c, oprac. R. Leicher).
- ● *Intenzita zavádzania továrensky vyrobeného náradia a strojov r. 1895* [Słowacja] (EAS: rozdz. II, m. 28, oprac. P. Slavkovský).
- ● *Oblasť intenzívneho zavádzania továrensky vyrobeného poľnohospodárskeho náradia koncom 19. storočia* [Słowacja] (Slavkovský, 2000: m. ryc. 43 na s. 58).
- □● *Tradičné miery obilia* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 25 na s. 34).

3.5.9. Winogradnictwo

- □● *Pestovanie viniča* {formy motyk} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 34 na s. 43).
- ● *Rozšírenie foriem motýk v slovenskom vinohradníctve* (Kahounová, 1968: m. ryc. 9 na s. 186).
- ● *Die Verbreitung von verschiedenen Formen der Hacken, Rodehacken und Karste auf dem Gebiete der Slowakei* (Kalesný, 1973: m. ryc. 78 na s. 151, wg: E. Kahounová).
- ● *Rezanie viniča* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 35 na s. 44).
- ● *Vinna pivnica* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 36 na s. 45).
- ● *Mapa rozšíření vinohradů v českých zemích ve středověku* [Czechy i Morawy] (Frolec, 1974c: m. 2 na wkładce).
- ● *Weingartenhauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 94, oprac. L. Szolnoky).
- ● *Mapa rozšíření kládových a vřetených lisů na Moravě* [obszar między miastami: Znojmo, Brno, Uherský Brod, Břeclav] (Frolec, 1974c: m. tab. 24 na s. 67; powt. Frolec, 1987: m. ryc. 8 na s. 40, pt. *Landkarte der Verbreitung der Balken- und Spindelpressen in Mähren*).
- ● *Mapa rozšíření vinohradnických staveb, současný stav* [Morawy] (Frolec, 1974c: m. tab. 42 na s. 94).
- ● *Mapa rozšíření typů a variant vinařských nožů na Moravě* (Frolec, 1968: m. ryc. 8 na s. 195).
- ● *Mapa kulturních oblastí na Moravě podle rozšíření základních skupin vinařských nožů* (Frolec, 1968: m. ryc. 9 na s. 196).
- ● *Mapa výskytu horenských práv na Moravě* [obszar między miastami: Znojmo, Přerov, Zlín, Břeclav] (Frolec, 1974c: m. tab. 43 na s. 126; powt. Frolec, 1987: ryc. 15 na s. 45, pt. *Landkarte der Verbreitung der Weinberg-rechte in Mähren*).
- ● *Die Verbreitung der Weingarten in der Slowakei in der zweiten Hälfte des 19. Jh. (Vor der Rebenlaus)* (Kalesný, 1973: m. ryc. 1 na s. 104).
- ● *Die heutigen Weinbaugegenden der Slowakei* (Kalesný, 1973: m. ryc. 2 na s. 105).
- ● *Die Verbreitung der Rebmesserformen „ohne Securis" mit einer oder zwei Spitzen der Klinge* [Słowacja] (Kalesný, 1973: m. ryc. 73 na s. 146).
- ● *Die Verbreitung der Rebmesserformen „ohne Securis" mit einer gebogenen Klinge* [Słowacja] (Kalesný, 1973: m. ryc. 74 na s. 147).
- ● *Die Verbreitung der Rebmesserformen „ohne Securis", aber mit einer breiten Klinge, meistens kantartig geformter Form* [Słowacja] (Kalesný, 1973: m. ryc. 75 na s. 148).
- ● *Die Verbreitung der Rebmesserformen mit „Securis"* [Słowacja] (Kalesný, 1973: m. ryc. 76 na s. 149).
- ● *Die Verbreitung aller Formen von Rebmessern „ohne Securis" und ihre auffallende Konzentration in der Westslowakei* [Słowacja] (Kalesný, 1973: m. ryc. 77 na s. 150).
- ● *Rebmesser* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 95, oprac. J. Barabás).
- ● *Weinpressen mit Holzgewinde um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 96, oprac. J. Barabás).

- *Häufigkeit der Weinpresse um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 97, oprac. J. Barabás).
- *Traditionelle Bezeichnungen für die Weinpresse* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 98, oprac. J. Barabás).
- *Bauten der Weinwirtschaft um 1900: Lochkeller und Preßhaus* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 274, oprac. J. Barabás).
- *Weinspeicherung um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 275, oprac. J. Barabás).

4. Przechowywanie żywności

4.1. Przechowywanie niewymłóconego zboża, siana i słomy w stertach, stogach i brogach

■ *Zasięg palowych platform na zboże* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 9 na s. 230; powt. Moszyński, 1967: m. 9 na s. 244).
■ *Brogi* (PAE: z. 3, m. 164, oprac. KK, TS).
■ *Występowanie brogów w Polsce* (Kwaśniewski, 1965: m. 1 na s. 106, wg: materiały PAE).
■ *Formy brogów* (PAE: z. 3, m. 166, oprac. KK, TS).
■ *Kształt dachu w brogach* (Kwaśniewski, 1965: m. 5 na s. 117, wg: materiały PAE).
■ *Sposoby zabezpieczania brogów* (Kwaśniewski, 1965: m. 4 na s. 113, wg: materiały PAE).
■ *Najważniejsze funkcje brogów* (Kwaśniewski, 1965: m. 3 na s. 111, wg: materiały PAE).
■ *Nazwy brogów i znaczenie wyrazu „bróg"* (PAE: z. 3, m. 165, oprac. KK, TS).
■ {zachodnia granica nazwy *bróg* i występowania desygnatu} (Basara, 1964: m. ryc. 14.5 na s. 53).
■ *Najważniejsze znaczenia nazw „bróg", „brodło", „brożyna"* (Kwaśniewski, 1965: m. 2 na s. 109, wg: materiały PAE).
■ *Próba regionalizacji Polski ze względu na elementy związane z brogami* (Kwaśniewski, 1965: m. 6 na s. 119).
● *Die Verbreitung des Badehauses und des Bretterbodens auf Pfosten fürs Getreide* {m.in. brogi} [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński 1929, m. 12 na s. 131).
● *Kryša na četyreh šestah, zaščiščaûščaâ stog sena od doždi* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L64).
□ *Bróg, brogu* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 105 na s. 145).
□ *Brogi i stodoły* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. VI na s. 164).
□ *Występowanie brogów w gospodarstwach chłopskich* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 10 na s. 62).
□ *Zasięg występowania brogów i stogów* [Warmia i Mazury] (Lempka, 1976: m. il. 66 na s. 226).
■ *Niektóre zagadnienia związane z brogami, stertami i stogami* (PAE: z. 3): *Sposoby zabezpieczania stogów i stert* (m. 173, oprac. KK, TS); *Występowanie i zanikanie stogów i stert* (m. 172, oprac. KK, TS); *Nazwy kołów wzmacniających stogi* (m. 170, oprac. KK, TS); *Znaczenie wyrazów „stóg" i „sterta"* (m. 171, oprac. KK, TS).
■ *Sterty, ich funkcje i nazwy* (PAE: z. 3, m. 167, oprac. KK, TS).
■ *Odmiany stogów* (PAE: z. 3, m. 168, oprac. KK, TS).
■ *Nazwy stogów na tle ich form i funkcji* (PAE: z. 3, m. 169, oprac. KK, TS).
■ *Stóg zboża* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 3).
■ {wschodnia granica nazwy *stóg* 'stóg zboża'} (Basara, 1964: m. ryc. 14.4 na s. 53).
□ *Stóg słomy* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 346, oprac. HN).
□ *Co znaczy „bróg"?* [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 108).
□ *Stóg (słomy, siana, zboża)* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 107).
□ *Stóg zboża* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 3, m. 345, oprac. HN).

- *Geräte zu Transport und Schoberung des Strohs* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 76, oprac. L. Szolnoky).
- *Stog (de grâu)* {gwarowe nazwy stogów} [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 67).
- *Getreideschober und ein Heudiemen* [Finlandia] (SKK: m. 17 i koment. na s. 48, oprac. A. Hirsjärvi).
- *Heuscheune* [Finlandia] (SKK: m. 18 i koment. na s. 50, oprac. T. Vuorela).

4.2. Przechowywanie ziarna

■ *Różne pomieszczenia do przechowywania ziarna w gospodarstwach chłopskich* (PAE: z. 1, m. 40, oprac. JB).
■ *Zasięgi poszczególnych form przechowywania ziarna w gospodarstwach chłopskich na terenie Polski* (PAE: z. 1): *Przechowywanie ziarna w komorze, znajdującej się w obrębie chałupy* (m. 41, oprac. JB); *Przechowywanie ziarna w osobnym wnętrzu w obrębie budynków dla zwierząt* (m. 42, oprac. JB); *Przechowywanie ziarna we wnętrzu stodoły lub pomieszczeniach przybudowanych do stodoły* (m. 43, oprac. JB); *Przechowywanie ziarna na strychach* (m. 44, oprac. JB, MR).
□ *Miejsce przechowywania ziarna (desygnaty i nazwy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 694, oprac. AZ, ZS).
■ *Sposoby przechowywania ziarna w różnych pomieszczeniach* (PAE: z. 1): *Przechowywanie ziarna w kadłubach i skrzyniach* (m. 50, oprac. JB, MR); *Przechowywanie ziarna w słomiankach i workach* (m. 51, oprac. JB, MR); *Przechowywanie ziarna w beczkach* (m. 52, oprac. JB, MR); *Przechowywanie ziarna wysypanego luzem* (m. 53, oprac. JB, MR).
■ *Kadłuby, skrzynie i słomianki na ziarno* (PAE: z. 6): *Reliktowe występowanie kadłubów do przechowywania ziarna* (m. 345, oprac. JB); *Reliktowe przechowywanie ziarna w koszach plecionych ze słomy lub korzeni* (m. 346, oprac. JB); *Typy skrzyń do przechowywania ziarna* (m. 347, oprac. JB); *Typy i nazwy skrzyń na ziarno* (m. 348, oprac. JB).
■ *Przechowywanie ziarna w kadłubach* (Bohdanowicz, 1977: m. 1 na s. 181, wg: materiały PAE).
■ *Formy i nazwy kadłubów* (Bohdanowicz, 1977: m. 2 na s. 182, wg: materiały PAE).
■ *Występowanie słomianych beczek do przechowywania ziarna* (Bohdanowicz, 1977: m. 1 na s. 182, wg: materiały PAE).
■ *Główne typy słomianek* (Bohdanowicz, 1977: m. 2 na s. 188, wg: materiały PAE).
■ *Występowanie i nazwy skrzyń słupkowych* (Bohdanowicz, 1972: m. 1 na s. 129, wg: materiały PAE).
■ *Przechowywanie ziarna w skrzyniach* (Bohdanowicz, 1972: m. 3 na s. 131, wg: materiały PAE).
■ *Nazwy zbijanych z desek skrzyń służących do przechowywania ziarna* (Bohdanowicz, 1972: m. 2 na s. 130, wg: materiały PAE).
■ *Skrzynia na ziarno* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 4).
□ *Skrzynie na ziarno* [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 22 na s. 203).
□ *Nazwy skrzyń na ziarno* [Orawa, Spisz] (Slavkovský, 2015: m. 23 na s. 203).
□ *„Sąsiek" wyraz i znaczenie* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 433).
□ *Skrzynia na ziarno* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego oraz wsie laskie i śląskie w okolicach Raciborza] (Dejna, 1951: m. 5 na s. 45).
□ *Skrzynia na ziarno* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 66).
□● *Obilné zásobnice* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 28 na s. 37).
● *Objects made of Birch Bark and Coiled Straw Vessels* {m.in. słomianki} [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. XI na s. 34, koment. N. Valonen).
■ *Występowanie spichrzy – osobnych budynków służących do przechowywania wymłóconego zboża w gospodarstwach chłopskich* (PAE: z. 1, m. 45, oprac. JB).

■ *Główne odmiany spichrzy chłopskich* (PAE: z. 2, m. 80, oprac. JB).
■ *Zasięgi poszczególnych typów i odmian spichrzy* (PAE: z. 1): *Spichrze zrębowe, parterowe, wąskofrontowe, prostokątne* (m. 46, oprac. JB); *Spichrze zrębowe o podstawie zbliżonej do kwadratu* (m. 47, oprac. JB); *Spichrze zrębowe, parterowe, szerokofrontowe, prostokątne* (m. 48, oprac. JB); *Spichrze murowane* (m. 49, oprac. JB).
□ {spichrze zębowe wąskofrontowe, spichrze o podstawie kwadratowej z dachem czterospadowym, spichrze murowane} [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 12 po s. 163).
■ *Konstrukcje i funkcje spichrzy* (PAE: z. 2): *Konstrukcje fundamentów w spichrzach* (m. 83, oprac. JB); *Materiały i konstrukcje ścian spichrzy* (m. 84, oprac. JB); *Spichrze wąskofrontowe i szerokofrontowe* (m. 85, oprac. JB).
■ *Formy dachów na spichrzach z podcieniami i bez podcieni* (PAE: z. 2, m. 87, oprac. JB).
□ *Budownictwo gospodarcze* {m.in. spichrze} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 41).
□ *Spichrze* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. 7 na s. 165).
□● *Sýpka* {spichrz} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 26 na s. 35).
● *Sýpky* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 28, oprac. S. Horváth).
● *Granaries Built on Wooden Poles or Stones and High Loft Houses* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. XV na s. 42, koment. S. Erixon).
● *Storing Grain in Dwelling House Loft* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 29 na s. 432, koment. S. Erixon).
● *Traditionelle bzw. Vorherrschende Arten der Getreidespeicherung zu Beginn des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 77, oprac. E. Füzes).
● *Einrichtungen zum Aufbewahrung des Getreidesinnerhalb des Wohn- und Wirtschaftsgebäudes* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 2, m. 20, oprac. A. Haberlandt, O. Moser).
● *Wichtigere Speicher(bauten) gegen Ende des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 78, oprac. E. Füzes).
● *Der Innenraum der Getreidegrube* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 80, oprac. E. Füzes).
● *Stelle der Getreidegrube in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 81, oprac. E. Füzes).
● *Behälter zur Getreidespeicherung um 1900, Haupttypen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 83, oprac. E. Füzes).
● *Druhy zásobníc* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 44, oprac. Š. Mruškovič, V. Valentová).
● *Typy súseka a výskyt názvu* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 31, oprac. Š. Mruškovič, V. Valentová).
● *Názvy sousku a jeho významy ve 20. století* [Czechy i Morawy] (Stránská, 1963: m. b.n. po s. 48).
● *Getreidetruhe: Bezeichnungen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 82, oprac. E. Füzes).
● *Die Bedeutung von szuszék und seiner Varianten in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 85, oprac. E. Füzes).
● *Loft Houseswith Outsides Gallery and Types of Fences* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. XVI na s. 44, koment. S. Erixon).
● *Speichertypen* [Finlandia] (SKK: m. 26 i koment. na s. 64, oprac. J. Heinonen).
● *Söller- oder Oberlaubenspeicher* [Finlandia] (SKK: m. 28 i koment. na s. 68, oprac. T. Vuorela).
● *Freistehender Speicherbau* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 2, m. 19, oprac. A. Haberlandt, O. Moser).
● *Rozšíření špýcharu s roubenou klenbou v horní komoře a s volně přehozenou střechou* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 1370 na s. 581).
● *Söller mit einem Zimmer* [Finlandia] (SKK: m. 29 i koment. na s. 70, oprac. J. Heinonen).
● *Die trennenden Kulturgrenzen zwischen dem nördlichen und dem südlichen Schweden und die Vebreitung einiger südwestschwedischer Kulturformen* {m.in. południowa granica występowania spichrzy na palach} [Szwecja] (Jansson, 1961: ryc. 5 na s. 113, wg: S. Erixon).

- *Getreideschober und ein Heudiemen* [Finlandia] (SKK: m. 17 i koment. na s. 48, oprac. A. Hirsjärvi).
- *Klėčių tipų paplitimas* [Litwa] (Butkievičius, 1964c: m. il. 139 na s. 261).
- *Zrubové sýpky (koniec 19. a 1. polovica 20. storočia)* [Słowacja] (Kovačevičová, 2000: m. ryc. 142 na s. 164).
- *Ambary (ispoľzovanie različnogo stroiteľnogo materiala; konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 16).
- *A fonott kukoricakasok elterjedése a Kárpát-medencében az utóbbi hatvan évben* {rozpowszechnienie plecionych spichrzy na kukurydzę od początku XX w.} [Basen Karpacki] (Balassa, 1960: m. ryc. 151 na s. 287).
- *Die Verbreitung der Kittinge* {spichrz zrębowy polepiany gliną} *im Burgenland* (Schmidt, 1950: m. I na s. 100).
- *Kitting* {spichrz zrębowy polepiany gliną} – *Gesamtverbreitung* [wschodnia Austria, północno-zachodnie Węgry, zachodnia Słowacja, Morawy, Śląsk Górny i Opolski] (Schmidt, 1950: m. 2 na s. 101).
- □● *Karte über das Vorkommen von Gebäuden mit Holztonnengewölbe in Österreich und Südtirol* {drewniane sklepienie kolebkowe – zapewne w spichrzach o technice slegowej} [Austria, południowy Tyrol, południowe Niemcy, Czechy, południowa Polska, Słowacja, Węgry] (Schmidt, 1951: m. ryc. 3 na s. 75).
- ■ *Nazwy spichrzy chłopskich* (PAE: z. 2, m. 81, oprac. JB).
- ■ *Spichrz i synonimy* (MAGP: t. 2, m. 63, oprac. JR).
- *Freistehender Speicher: Bezeichnungen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 79, oprac. E. Füzes).
- *Bedeutung von „hombár ~ hambär" in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 84, oprac. E. Füzes).
- ■ *Konstrukcje i funkcje spichrzy* (PAE: z. 2): *Sypialna funkcja spichrzy i komór* (m. 86, oprac. JB).
- ■ *Pomieszczenia do przechowywania produktów rolnych* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 1 na s. 16).
- ■ *Przechowywanie produktów w komorach* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 6 na s. 36).
- ■ *Sposoby przechowywania produktów w komorach* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 7 na s. 40).
- ■ *Inne zastosowanie pomieszczeń schówkowych* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 8 na s. 43).
- ■ *Konstrukcja ścian komory* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 2 na s. 19).
- ■ *Bielenie ścian komory i części mieszkalnej* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 3 na s. 24).
- ■ *Usytuowanie komór w obrębie chałupy* (PAE: z. 2): *Komory za izbą w chałupach jednoizbowych* (m. 88, oprac. JB); *Komory za izbą w chałupach dwuizbowych* (m. 89, oprac. JB); *Komory i izby usytuowane symetrycznie po obu stronach sieni* (m. 90, oprac. JB); *Komory wydzielone z izby lub innego wnętrza chałupy* (m. 91, oprac. JB).
- ■ *Usytuowanie komór w obrębie chałupy* (PAE: z. 2): *Komory wydzielone z pierwotnej izby w chałupach jednoizbowych* (m. 92, oprac. JB); *Usytuowanie komór typowe dla Podlasia* (m. 93, oprac. JB); *Komory wydzielone z pierwotnej sien*i (m. 94, oprac. JB); *Komory wydzielone z pierwotnej sieni w chałupach symetrycznych dwuizbowych* (m. 95, oprac. JB).
- ■ *Zanikanie komór* (PAE: z. 2, m. 82, oprac. JB).
- ■ *Zanikanie komór* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 5 na s. 33).
- ■ *Nazwy pomieszczeń usytuowanych w obrębie chałupy, służących do przechowywania produktów rolnych* (PAE: z. 2, m. 96, oprac. JB).
- ■ *Nazwy pomieszczeń służących do przechowywania produktów rolnych* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 4 na s. 30).
- ■ *Użytkowanie strychów w celach schówkowych* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 9 na s. 46).
- ■ *Przechowywanie na strychach zboża i innych produktów* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 10 na s. 49).
- ■ *Sposoby magazynowania zboża* {na strychu} (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 11 na s. 52).
- ■ *Sposoby magazynowania innych produktów* {na strychu} (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 12 na s. 54).

■ *Powody przechowywania zboża na strychu* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 13 na s. 56).
■ *Przystosowanie strychów* {do przechowywania zboża} *na ziemiach zachodnich* (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 14 na s. 58).
■ *Przechowywanie zboża na ziemiach zachodnich* {do II wojny światowej} (Krużołek/Drożdż, 2011: m. 14 na s. 58).
□ *Występowanie chałupy jednotraktowej z komorą* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 3 po s. 86).
□ *Rozwój części gospodarczej w chałupie jednotraktowej* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 6 po s. 92).
□● *Hospodárska komora* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 27 na s. 36).
● *Rozšíření špýcharového domu s výškou a se žudrem a domu opatřeného panonským portikem* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 177 na s.74).
● *Rozšíření špýcharového domu* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 355 na s. 138).

4.3. Przechowywanie ziemniaków i innych warzyw

■ *Kopiec kartofli* (Basara, 1965: m. 10).
■ *Zasypywany dół na ziemniaki* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 12, m. 561, oprac. AK).
□● *Skladovanie zemiakov* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 31 na s. 40).
□● *Jamy na zemiaky* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 32 na s. 41).
● *Obilné a zemiakové jamy* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 29, oprac. S. Horváth, V. Urbancová).
■ *Parsk (piwnica poza domem)* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 9).
■ *Piwnice wolno stojące i piwnice pod budynkami* (PAE: z. 3): *Piwnice ziemiankowe* (m. 178, oprac. JB, JGk); *Wolno stojące piwnice murowane* (m. 179, oprac. JB, JGk); *Znaczenie wyrazu „sklep"* (m. 180, oprac. JB, BM); *Nazwy piwnic pod budynkami* (m. 180, oprac. JB, BM).

4.4. Konserwacja żywności

□● *Sušenie ovocia* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 59 na s. 68).
□ *Suszenie owoców* {i grzybów} [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 103 na s. 232).
□ *Sposoby suszenia sera* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 43, oprac. BJn).
● *Mapa plošného rozloženia sušiarní v Bànovskom okrese r. 1957 a 1927* [bànovski okres, Słowacja] (Lobotka, 1959: m. ryc. 23 na s. 611).
□ *Przechowywanie chleba w worku* [okolice Łowicza i Skierniewic] (Dekowski, 1968: m. 7 na s. 177).
□● *Kvasená kapusta* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 58 na s. 67).
■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z kiszeniem kapusty* (Drożdż, 2002: m. 26 na s. 166).
■ *Rodzaje prac związanych z kiszeniem kapusty, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 27 na s. 167).
● *Konzervovanie a uloženie kapusty* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 18, oprac. R. Stoličná).
■ *Sposoby konserwowania wieprzowiny i drobiu* (PAE: z. 9, m. 536, oprac. JB).
□ *Wędzenie mięsa* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 90 na s. 227).
□ *Lokalizacja i nazwa urządzenia do wędzenia* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 112, oprac. SB).

- *Methoden der Konservierung und Garmachung von Fleisch* [Finlandia] (SKK: m. 59 i koment. na s. 114, oprac. T. Vuorela).
- *Spôsoby konzervovania mäsa* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 21, oprac. S. Dillnbergerová).
- *Druhy konzervovaného mäsa* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 20, oprac. S. Dillnbergerová).
- *Regional preferences of the conservations methods of pig fat in the Netherlandes* (Jobse-van Putten, 1988: m. b.n. na s. 124).
- *Konservierung von Speck um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 414, oprac. J. Morvay).
- *Zerteilen des Specks zur Konservierung um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 415, oprac. J. Morvay).

4.5. Stodoły, szopy

Zob. 7.2.6. Budynki gospodarcze, s. 294.

5. Przygotowanie pokarmów

5.1. Czerpanie wody

- ■ *Żuraw studzienny* (całość) {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 77, oprac. JK).
- ■ *Udział procentowy studni (A) z żurawiem i (B) z wyciągiem ręcznym jako urządzeniem czerpiącym wodę* (Drożdż, Caputa, 2003: m. ryc. 1 na s. 364).
- ■ *Udział procentowy studni prywatnych i gminnych z żurawiem* (Drożdż, Caputa, 2003: m. ryc. 1 na s. 364).
- ■ *Udział procentowy studni prywatnych i gminnych z wyciągiem ręcznym* (Drożdż, Caputa, 2003: m. ryc. 1 na s. 364).
- ■ *Udział procentowy studni (A) z kołowrotem i (B) z pompą jako urządzeniem czerpiącym wodę* (Drożdż, Caputa, 2003: m. ryc. 2 na s. 365).
- ■ *Udział procentowy studni prywatnych i gminnych z kołowrotem* (Drożdż, Caputa, 2003: m. ryc. 2 na s. 365).
- ■ *Udział procentowy studni prywatnych i gminnych z pompą* (Drożdż, Caputa, 2003: m. ryc. 2 na s. 365).
- □ *Studnie* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 44].
- □ *Studnia z żurawiem a) Nazwy całej konstrukcji* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 835, oprac. HSS).
- □ *Studnia z żurawiem b) Nazwy słupa pionowego* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 836, oprac. HSS).
- □ *Studnia z żurawiem a) Nazwy belki ukośnej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 837, oprac. HSS).
- □ *Studnia z żurawiem d) Nazwy wiszącej żerdki na wiadro* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 838, oprac. HSS).
- □ *Studnia z kołowrotem a) Nazwy całej konstrukcji* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 839, oprac. HSS).
- □ *Studnia z kołowrotem b) Nazwy korby* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 840, oprac. HSS).
- □ *Studnia z kołowrotem c) Nazwy wału z nawijanym łańcuchem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 841, oprac. HSS).
- *Fîntînă cu roată* {gwarowe nazwy studni z kołowrotem} [Rumunia] (ALR: t. 3, m. 850).
- *Sul (la roată fîntînii)* [Rumunia] (ALR: t. 3, m. 851).
- *Ghizduri (la fîntînă)* [Rumunia] (ALR: t. 3, m. 852).
- □ *Nazwy naczynia do nabierania wody ze studni* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 842, oprac. HSS).

- *Wassergewinnung und Brunnenformen im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 276, oprac. E. Füzes).
- *Radbrunnen: Überdachung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 277, oprac. E. Füzes).
- *Radbrunnen: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 278, oprac. E. Füzes).
- *Ziehbrunnen mit Schwengel: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 279, oprac. E. Füzes).
- *Ziehbrunnen mit Schwengel: Bezeichnungen (für die Stange, die den Eimer mit dem Schwengel verbindet)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 280, oprac. E. Füzes).
- *Bezeichnung für den Brunnenkranz* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 281, oprac. E. Füzes).

5.2. Naczynia

- *Gefäße für Trinkwasser um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 366, oprac. J. Morvay).
- *Vom Binder (Küfer) gefertigte Gefäße zur Aufbewahrung des Trinkwassers im Wohnhaus: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 367, oprac. J. Morvay).
- ■ *Występowanie dzieżek do przechowywania mleka* (Dragan/Kłodnicki, 2007: m. I na s. 57).
- □ *Gliniany garnek do kwaszenia mleka* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 56, oprac. MG).
- □ *Nazwa garnka z gliny do kiszenia żuru* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 57, oprac. MG).
- ■ *Występowanie „buncloków"* (Dragan/Kłodnicki, 2007: m. il na s. 60).
- ■ *Występowanie garnków kamionkowych i żelaznych* (Dragan/Kłodnicki, 2007: m. 3 na s. 63).
- *Kochtopf* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 1 na s. 24).
- *Lavezsteintopf* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 2 na s. 25).
- □● *Kotol na varenie* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 68 na s. 77).
- □ *Kocioł* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 114 na s. 237).
- *Formen des Kessels* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 364, oprac. J. Morvay).
- *Bezeichnung für den Kessel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 365, oprac. J. Morvay).

5.3. Obróbka ziarna – stępy, żarna, młyny

- *Primitive Stampf- und Mahlmethoden* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 9 na s. 185).
- *Žorny i stupa (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 13 na s. 84).
- ■ *Mapa syntetyczna różnych odmian stępy w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 26 po s. 80).
- ■ *Mapa dawnych zasięgów stępy ręcznej w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 20 na s. 65).
- ■ *Zanikanie używania stęp ręcznych* (PAE: z. 5, m. 251, oprac. KJ).
- ■ *Mapa obecnego zasięgu stępy ręcznej w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 17 na s. 59).
- ■ *Stępy ręczne do obtłukiwania zboża* (PAE: z. 5, m. 253, oprac. KJ).
- ■ *Typy stęp i stęporów* (PAE: z. 5, m. 256, oprac. KJ).
- ■ *Stępory do stęp ręcznych* (PAE: z. 5, m. 254, oprac. KJ).
- ■ *Stępy z młotowym stęporem* (Jagiełła, 1994: m. 4 na s. 199, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).

■ *Stępy kielichowate* (Jagieła, 1994: m. 1 na s. 176, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).
■ *Stępy cylindryczne* (Jagieła, 1994: m. 2 na s. 190, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).
■ *Stępy ławeczkowe* (Jagieła, 1994: m. 3 na s. 194, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie białostockiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 1 na s. 13).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie kieleckiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 2 na s. 15).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie krakowskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 3 na s. 17).
□ *Stępy i moździerze* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 116 na s. 238).
□ *Zastosowanie stęp i moździerzy* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 117 na s. 238).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie lubelskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 4 na s. 19).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie łódzkiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 6 na s. 27).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie pomorskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 9 na s. 33).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie poznańskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 10 na s. 35).
□ *Mapa występowania różnych stęp w województwie poznańskim w czwartym dziesięcioleciu XX wieku* (Łuczak, 1960: m. ryc. 204 na s. 345).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie śląskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 11 na s. 39).
□ *Mapa różnych odmian stępy w województwie warszawskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 14 na s. 51).
□● *Mapa różnych odmian stępy w województwie lwowskiem* [dawne woj. lwowskie obejmowało wschodnią część dzisiejszego woj. podkarpackiego] (Popiel, 1936 [1937]: m. 5 na s. 23).
□● *Stupky a mažiare I* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 69 na s. 78).
□● *Stupky a mažiare II* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 70 na s. 79).
● *Mapa różnych odmian stępy w województwie wileńskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 15 na s. 55).
● *Mapa różnych odmian stępy w województwie nowogródzkiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 7 na s. 29).
● *Mapa różnych odmian stępy w województwie poleskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 8 na s. 31).
● *Mapa różnych odmian stępy w województwie wołyńskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 16 na s. 57).
● *Mapa różnych odmian stępy w województwie tarnopolskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 13 na s. 45).
● *Zasięgi ważniejszych zjawisk kulturowych* {m.in. przybliżona granica południowo-zachodniego zasięgu małych ręcznych stępek do jęczmienia i prosa} [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 14 na s. 168).
● *Mapa różnych odmian stępy w województwie stanisławowskiem* (Popiel, 1936 [1937]: m. 12 na s. 41).
● *Pounders* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 15 na s. 29, koment. S. Erixon).
● *Die Verwendung des Mörsers in der Hauswirtschaft* [Finlandia] (SKK: m. 62 i koment. na s. 120, oprac. T. Vuorela).
● *Formen der Mörser um 1900: 1. Kleine Gewürzmörser (bis zu 20 cm Höhe)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 353, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
■ *Mapa dawnych zasięgów stępy nożnej w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 21 na s. 67).
■ *Stępy nożne do obtłukiwania zboża* (PAE: z. 5, m. 255, oprac. KJ).
■ *Mapa obecnego zasięgu stępy nożnej w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 18 na s. 61).
■ *Zanikanie używania stęp nożnych* (PAE: z. 5, m. 252, oprac. KJ).
■ *Mapa obecnego zasięgu stępy mechanicznej w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 19 na s. 63).
■ *Mapa dawnych zasięgów stępy mechanicznej w Polsce* (Popiel, 1936 [1937]: m. 22 na s. 69).
■ *Stępy mechaniczne przy wiatrakach* (Jagieła, 1994: m. 5 na s. 206, wg: materiały PAE i literatura).

- ■ *Mapa obszarów, na których brak stępy* (Popiel, 1936 [1937]: m. 23 na s. 73).
- ■ *Mapa obszarów, z których materjały materjały* {dotyczące użytkowania stęp} *są niekompletne* (Popiel, 1936 [1937]: m. 25 na s. 77).
- ■ *Mapa obszarów, z których brak materjałów* {dotyczących użytkowania stęp} (Popiel, 1936 [1937]: m. 24 na s. 75).
- ● *Formen der Mörser um 1900: 2. Stehende Holzmörser (über 20 cm Höhe)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 354, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
- ● *Formen der Mörser um 1900: 3. Liegende Holzmörser und Tretanke für Lebensmittelverarbeitung im Haushalt* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 355, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
- ● *Bezeichnung für den Holzmörser* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 358, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
- ● *Hölzerner Stößel des Mörsers* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 356, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
- ● *Schälen und Stampfen von Getreide, Ölsamen und Paprikaschoten in Holzmörser und Tretanke im Haushalt um 1900 (Buchweizen zum Getreide gerechnet)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 357, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
- ● *Ludové technické stavby* {m.in. stępy} [Słowacja] (Mlynka, 1999: m. na s. 79).
- ● *Ludové stavby priemiestnené do múzeí v prírode* {m.in. stępy} [Słowacja] (Mlynka, 1999: m. na s. 80).
- ● *Die Verbreitung der Radölpresse im Karpatenbecken* (Semelczi-Kovács, 1988: m. ryc. 6 na s. 107).
- ● *Výskyt olejární na Slovensku (metódou časovej synchronizácie)* (Petráš, Zeleňáková, 1987: m. na s. 96).
- ● *Verbreitung der bäuerlichen Ölmühlen in Rumänien* (Hoffmann, 1969: m. po s. 116).
- ■ *Żarna* (PAE: z. 5, m. 257, oprac. KH).
- ■ *Żarna* (Jagieła, 1994, m. 6 na s. 214, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).
- ■ *Rodzaje żaren występujących w Polsce* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 6 na s. 26).
- ■ *Żarna* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 117, oprac. HAC).
- ■ *Nazwy żaren* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 1 na s. 26).
- ■ *Nazwa żaren* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 14 na s. 49).
- ■ *Występowanie żaren na terenie Polski w latach 1964–1969* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 2 na s. 19).
- ■ *Poniemieckie żarna na ziemiach odzyskanych* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 4 na s. 23).
- ■ *Żarna przywiezione przez osadników na ziemie odzyskane* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 5 na s. 24).
- ■ *Wykorzystanie żaren w latach 1964–1969* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 3 na s. 21).
- □ *Żarna* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 9).
- □ *Żarna* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 115 na s. 237).
- ■ *Typy i odmiany żaren* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 3 na s. 33).
- □ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej (wg K. Moszyńskiego, L. Popiela i M. Żywirskiej)* {m.in. zasięgi żaren pionowych i poziomych} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401).
- ■ *Formy żaren* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 4 na s. 36).
- ■ *Różnice w technicznych urządzeniach żaren* (PAE: z. 5): *Sposoby regulowania grubości przemiału* (m. 258, oprac. KH, uzup. BJ); *Żarna z regulacją i bez regulacji grubości przemiału* (m. 259, oprac. KH, uzup. BJ); *Formy mielaków* (m. 260, oprac. KH, uzup. BJ); *Zanikanie używania żaren* (m. 261, oprac. KH, uzup. BJ).
- ■ *Regulacja grubości przemiału* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 10 na s. 55).
- ■ *Nazwa żelaznych i drewnianych części regulacji grubości przemiału w żarnach* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 17 na s. 55).
- ■ *Produkt przemiału* {sposób regulowania grubości przemiału} (Łacek/Drożdż, 2011: m. 12 na s. 42).
- ■ *Produkt przemiału* {ucieranie ziarna na jeden lub więcej sposobów} (Łacek/Drożdż, 2011: m. 13 na s. 44).
- ■ *Rodzaje mąki ze względu na grubość przemiału* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 13 na s. 64).

- ■ *Ilość gatunków wytwarzanej mąki na żarnach* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 12 na s. 62).
- ■ *Mielak* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 118, oprac. IWL).
- ■ *Nazwa rączki lub kija do kręcenia wierzchnim kamieniem* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 16 na s. 53).
- ■ *Rodzaje mielaka (kija żarnowego)* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 8 na s. 48).
- ■ *Formy mielaka do obracania wierzchniego kamienia* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 9 na s. 35).
- □ *Zachodnie i wschodnie zasięgi nazw:* […] *wschodni zasięg nazwy „mlonek" (część żaren)* [ziemia zawkrzeńska] (Horodyska-Gadkowska, 1971: m. 3 na s. 96).
- □ *Mlon (w żarnach)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 10).
- □ *Kłopot (w żarnach)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 11).
- ■ *Deska, w której tkwi mielak* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 119, oprac. BR).
- ■ *Nazwy kija i gniazda, w którym jest osadzony* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 9 na s. 51).
- ■ *Nazwa kadłuba* {żaren} (Łacek/Drożdż, 2011: m. 15 na s. 50).
- ■ *Nazwy kadłubów żaren* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 5 na s. 38).
- ■ *Rodzaje kamieni żarnowych* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 6 na s. 42).
- ■ *Kształt dolnego kamienia* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 7 na s. 31).
- ■ *Średnica kamieni żarnowych* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 8 na s. 33).
- ■ *Nazwy kamieni żarnowych* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 7 na s. 44).
- ■ *Nazwy drewnianych i metalowych elementów* {w żarnach} (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 11 na s. 58).
- ■ *Paprzyca* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 120, oprac. LT).
- ■ *Nazwy wgłębienia na zboże* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 15 na s. 69).
- ■ *Nazwy otworu, przez który wsypuje się ziarno* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 16 na s. 71).
- ■ *Nazwy otworu, przez który wysypuje się mąka* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 17 na s. 73).
- ■ *Żarna przenośne lub umiejscawiane na stałe* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 19 na s. 78).
- ■ *Miejsce ustawiania żaren* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 18 na s. 76).
- ■ *Mobilność żaren i miejsce ich ustawienia* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 10 na s. 38).
- ■ *Kto miele na żarnach* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 14 na s. 67).
- ■ *Osoba, do której należało mielenia na żarnach* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 11 na s. 40).
- ■ *Chronologia zaniku żaren* (Stanik/Kłodnicki, 2008: m. 2 na s. 30).
- ■ *Proces zanikania żaren* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 1 na s. 16).
- ■ *Zanikanie żaren podczas II wojny światowej* (Łacek/Drożdż, 2011: m. 1 a na s. 17).
- ● *Žarnovy* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IV, m. 35, oprac. M. Sopoliga).
- ● *Formen der Handmühle* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 359, oprac. J. Morvay, J. Barabás).
- ● *Verbreitung der Trogmühletypen im Karpatenbecken* (Semelczi-Kovács, 1981: m. il. 8 na s. 42).
- ● *Bezeichnung der Handmühle* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 360, oprac. J. Morvay).
- ● *Handmühle* [Finlandia] (SKK: m. 24 i koment. na s. 62, oprac. T. Vuorela).
- ● *Ručnye žernova. Ispoľzovanie* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 37).
- ● *Ručnye žernova. Mesto ustanovki (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 38).
- ● *Ručnye žernova. Prisposobleniâ dlâ regulirovaniâ tonkosti pomola (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 40).
- ● *Ručnye žernova. Kreplenie ručki k žernovu (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 39).
- ■ *Młyny wietrzne – wiatraki* (PAE: z. 9, m. 532, oprac. AS).
- □ {młyny i wiatraki czynne w XIX i na pocz. XX w.} [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 2a po s. 33]
- □ *Wiatraki* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 40).
- □ *Młynarstwo w ziemi chełmińskiej* (Łęga, 1961: m. ryc. 15 na s. 31).

□ *Młynarstwo* [okolice między Malborkiem, Kwidzyniem i Kiszporkiem] (Łęga, 1933: m. 10 na s. 88).
□ *Młyny wodne w latach 1400–1990* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 37).
□ *Młyny wodne istniejące w 1929 i 1956 roku* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 38).
□ *Młyny motorowe i parowe w 1929 roku* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 34).
□ *Przemysł spożywczy* {m.in. młynarstwo, olejarstwo} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 278).
□● *Die Formen der Windmühle zum Mahlen von Getreide* (ADV: z. 6, m. 114).
● *Windmühle* [Finlandia] (SKK: m. 33 i koment. na s. 76, oprac. A. Hirsjärvi).
● *Wassermühlen als Genossenschaftsmühlen* [Finlandia] (SKK: m. 2 i koment. na s. 24, oprac. T. Vuorela).
● *Vetrânye meľnicy (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 42).
● *Vodânye meľnicy (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 41).
● *Tipy meľnic (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 43).
● *Mlyny (kanec XIX – pačatak XX st.)* {młyny wodne, wietrzne, parowe, o napędzie konnym} [Białoruś] (Min'ko i in., 1974: m. 14 na s. 89).
● *Vidy meľnic (konec XIX – načalo XX v.)* {młyny wietrzne i wodne} [Rosjanie europejscy] (*Russkie…*, 1967: m. 17).
● *Ludové technické stavby* {m.in. młyny wodne i wietrzne} [Słowacja] (Mlynka, 1999: m. b.n. na s. 79).
● *Ludové stavby priemiestnené do múzeí v prírode* {m.in. młyny wodne i wietrzne} [Słowacja] (Mlynka, 1999: m. b.n. na s. 80).
● *Mapy nazw różnych części młynów i ich wyposażenia* [Rumunia] (ALR: t. 1, m. 159–182).
● *Typy młynów wietrznych i wodnych* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 15).
● *Finnische Bezeichnungen für den Mehlkorb* [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 34 na s. 41).
● *Flour Bins Constructed in the same way as Section Plank Walls* [południowa Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 25 na s. 39, koment. S. Erixon).

5.4. Pożywienie – zagadnienia ogólne

■ *Miejscowości, w których przeprowadzono badania PAE nad pożywieniem ludowym* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 1 na s. 18).
■ *Miejscowości, w których przeprowadzono badania PAE nad pożywieniem ludowym* (Nowak/Pieńczak, 2012: m. 1 na s. 13).
■ *Miejscowości, w których przeprowadzono badania atlasowe nad pożywieniem ludowym w latach 2000–2006* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 1 na s. 15).

5.5. Napoje

□● *Pitná a užitková voda* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 66 na s. 75).
● *Zdroje vody* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 33, oprac. R. Stoličná).
■ *Ściąganie na wiosnę pitnych soków z drzew* (PAE: z. 6, m. 311, oprac. BJ).
● *Mlieko ako nápoj a jedlo* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 34, oprac. R. Stoličná).
□ *Napoje mleczne spożywane latem* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 96 na s. 230).
● *Derevânnaâ kadka dlâ prigotovleniâ i hraneniâ kvasa* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L36).
■ *Napoje i polewki* (PAE: z. 6): *Kwasy pitne* (m. 318, oprac. BJ).

- ● *Rasprostranenie nekotorych vidov pišči i napitkov v Litovskoj SSR* [Litwa] (Milûs, 1956: m. il. 11 na s. 165; powt. Milius, 1964: m. il. 221 na s. 394, pt. *Kai kurių valgių ir gėrimų paplitimas*).
- ■ *Spożywanie kwaśnego mleka* (Najuch/Kłodnicki, 2007: m. 3 na s. 23).
- ● *Long Milk* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 10 na s. 23, koment. S. Erixon).
- ● *Sauermilch und überbackene Milch* [Finlandia] (SKK: m. 57 i koment. na s. 110, oprac. L. Piira).
- ◙ *Verbreitung alkoholischer Getränke* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 17 na s. 232).
- ◙ *Aufgussgetränke in Europa* (Wiegelmann, 1975: m. 1 na s. 329, wg: E. i H. Schmitthenner).
- ■ *Zwyczaj wypijania wódki podczas posiłku lub przy wykonywanej pracy na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 9 na s. 73).
- □● *Pitie vína* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 67 na s. 76).
- ● *Getreidegetränke (Bier)* [Finlandia] (SKK: m. 56 i koment. na s. 108, oprac. M. Räsänen).
- ● *Víno a pálenka* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 36, oprac. R. Stoličná).
- ● *Víno a pálenka (1. polovica 20. storočia)* [Słowacja] (Stoličná, 2000a: m. ryc. 79 na s. 112).
- ● *Názvy pálenki* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 37, oprac. R. Stoličná).

5.6. Pierwsze mleko po ocieleniu się krowy

- ■ „*Siara*" (PAE: z. 6): *Spożywanie „siary"* (m. 338, oprac. JP); *Potrawy z „siary"* (m. 339, oprac. JP).
- ■ *Sposoby spożywania siary* (Najuch/Kłodnicki, 2007: m. 4 na s. 26, wg: mapa PAE nr 339, oprac. JP).
- ■ *Siarę spożywają* (Najuch / Kłodnicki, 2007: m. 5 na s. 27, wg: mapa PAE nr 338, oprac. JP).
- □● *Názov prvého mlieka po otelení* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 60 na s. 69).
- □ *Pierwsze mleko po ocieleniu się krowy* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 92 na s. 228).

5.7. Wyrób masła

- ◙ *The main techniques for butter-making in the late nineteenth century* [Europa, północna Afryka i Azja po Tybet na wschodzie i Indie na południu] (Myrdal, 1988: m. il. 7 na s. 126).
- □ *Domowy wyrób masła* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 30, oprac. BJ).
- ■ *Typy maślnic* (Jagieła, 1973: m. 2 na s. 216, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).
- ■ *Formy maślnic z tłuczkiem* (Jagieła, 1973: m. 1 na s. 215, wg: materiały PAE, zbiory muzealne i literatura).
- ■ *Maślnice* (PAE: z. 6): *Maślnice z tłokiem* (m. 334, oprac. KJ); *Przykrycie uszczelniające maślnice* (m. 335, oprac. KJ).
- ■ *Maślnica* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 115, oprac. AK)
- □ *Rodzaje maślnicy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 31, oprac. BJ).
- ■ *Maślnice II* (PAE: z. 6): *Formy tłoków do maśln*ic (m. 336, oprac. KJ); *Typy maślnic i reliktowe techniki wyrabiania masła* (m. 337, oprac. KJ).
- ■ *Tłuczek w maślniczce* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 116, oprac. LT).
- □ *Maślnica z tłuczkiem*, b) *Pokrywa maślnicy* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 34, oprac. MG).
- □ *Maślnica z tłuczkiem, c) Drewniana tuleja nasadzana na kij* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 35 oprac. GS).
- □ *Maślnica z tłuczkiem, a) Krążek drewniany z otworami zasadzany na kij* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 33 oprac. GS).
- □ *Kółeczko (z otworem na laskę) na pokrywce maślnicy (zapobiegające rozlewaniu się śmietany)* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 281).
- □ *a) pokrywa maśnicy; b) kółko na lasce* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 93).

□ *Jasełko* (*prawda*) *w maślniczce* {nazwy gwarowe} [Krakowskie] (MAGP: t. 2, *Wykazy i komentarze*, m. tabl. IV po s. 174).
□ *Maślnica* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 245 na s. 285).
□ *Maśnica* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 91).
□ *Maślnica do bicia masła* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 94 na s. 229).
□ *Produkcja masła* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 93 na s. 228).
● *Putineiu* {gwarowe nazwy maślnic} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 307).
● *Mâtcă* {gwarowe nazwy tłoków do maślnic} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 308).
□ *Foremka do masła* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 36, oprac. BJn).
● *Das Butterfaß um die Jahrhundertwende* [węgierski obszar etniczny] (Hegyi, 1967: m. 103/1 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Wandlungen in der Benützung und im Material des Butterfasses von der Jahrhundertwende bis heute* [węgierski obszar etniczny] (Hegyi, 1967: m. 103/2 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Namen des Butterfasses* [węgierski obszar etniczny] (Hegyi, 1967: m. 103/3 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Grundstoff der Butterbereitung* [węgierski obszar etniczny] (Hegyi, 1967: m. 103/4 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Verfahren bei der Bereitung von Butter um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 349, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
● *Grundmaterial für Butterbereitung und Bezeichnung für die zurückgebliebene Flüssigkeit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 350, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
● *Benennung der Buttergewinnung* [węgierski obszar etniczny] (Hegyi, 1967: m. 103/5 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Stoßbutterfaß um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 351, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
● *Butterbereitung: Bezeichnungen für die Arbeit und Gerät* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 352, oprac. E. Kisbán, I. Hegyi).
□ *Es buttert nicht* [Pomorze w granicach z 1938 r.] (Kaiser, 1936a: m. 40; Kaiser, 1936b: koment. na s. 221–223).
■ *Kwaszenie mleka* (Najuch/Kłodnicki, 2007: m. 2 na s. 22).
□ *Występowanie 'wiecka'* {cedzaka} na terenie Łowickiego w latach 1900–1939 [okolice Łowicza i Skierniewic] (Dekowski, 1968: m. 4 na s. 171).
□ *Sposoby wyciskania sera* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 38, oprac. BJn).
□ *Nazwa i forma płótna do wyciskania sera* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 40, oprac. ZZ).
● *Geräte zum Käsepressen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 186, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Bezeichnungen für die Geräte zum Käsepressen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 187, oprac. A. Paládi-Kovács).
□● *Názov twarohu* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 61 na s. 70).
□ *Produkcja twarogu* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 95 na s. 229).
□ *Ser nie suszony, przyprawiony mlekiem, szczypiorem lub cebulą* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 42, oprac. ZZ).
□ *Kształt sera suszonego* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 44, oprac. BJn).
□ *Zasięg okrągłych serów 1900–1939* [okolice Łowicza i Skierniewic] (Dekowski, 1968: m. 2 na s. 168).
● *Käse* [Finlandia] (SKK: m. 58 i koment. na s. 112, oprac. K. Vilkuna).
□ *Dojenie owiec* {naczynia do dojenia i przeróbki mleka} [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 98 na s. 230).
□ *Produkty wytwarzane z mleka owczego* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 100 na s. 231).
□● *Výrobky z ovčieho mlieka* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 62 na s. 71).
□ *Żętyca* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 101 na s. 231).

□ *Bryndza* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 102 na s. 232).
● *Holzgefäße zum Aufbewahren vom Brimsen (mit Salz konservierter Quark aus Schafkäse)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 188, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Bezeichnungen für die Brimsengefäße* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 189, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Bezeichnungen für die Brimsen (mit Salz konservierter Quark aus Schafkäse)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 190, oprac. A. Paládi-Kovács).

5.8. Posiłki – zagadnienia ogólne

□ *Nazwy posiłków* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 74 na s. 220).
■ *Śniadanie* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 127, oprac. WM).
□ *Śniadanie* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 203 na s. 243).
□ *Śniadanie w okresie letnim* {rodzaje potraw} [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 75 na s. 220).
□● *Erste Morgenmahlzeit am Werktag* [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 14; powt. Wiegelmann, 1972: m. 5 po s. 368).
□ *Erste Morgenmahlzeit am Werktag (um 1910)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 25 na s. 439).
□ *Kommt es noch vor, daß man morgens Suppe ißt?* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 27 i koment. na s. 179–182).
● *Der Gebrauch von Kaffee oder Tee beim Frühstuck (1955)* [Holandia] (Voskuil, 1988: m. ryc. 1 na s. 410).
● *Der Gebrauch von Tee bei Nicht-Bauern (1955)* [Holandia] (Voskuil, 1988: m. ryc. 2 na s. 411).
□● *Názvy raňajok* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 49 na s. 58).
● *Názvy raňajok* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 4, oprac. R. Stoličná).
□● *Name of a morning meal „obid", „ebéd"* [południowa Polska, Słowacja, Węgry, Wojwodina i zachodnia Rumunia] (Stoličná, 2000b: m. ryc. 2 na s. 87).
● *Bezeichnung für das erste Frühstück um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 434, oprac. L. Szolnoky).
● *Suppen zum ersten Frühstück im Winter um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 435, oprac. L. Szolnoky).
● *Warme Speisen zum ersten Frühstück im Winter um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 436, oprac. L. Szolnoky).
● *Früstök a disznóölés napján* [komitat Szolnok, Węgry] (Bereczki, 1986: m. b.n. na s. 67).
● *Speisen zum Frühstück* [Szwajcaria] (Weiss, 1946: m. b.n. po s. 152, wg: materiały *Atlas der schweizerischen Volkskunde*).
● *Brot beim ersten Frühstück am Werktag – 1931* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1972: m. 4 po s. 368).
● *Süßer Brotbelag beim ersten Frühstück am Werktag – 1931* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1972: m. 2 po s. 368).
● *Fett als Brotaufstrich beim Frühstück am Werktag – 1931* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1972: m. 3 po s. 368).
□ *Drugie śniadanie* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 109, oprac. MG).
□● *'Kaffee' als Bezeichnung des zweiten Frühstücks, des Mittag- und Abendessens* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 16).

□ *Bezeichnungen für das zweite Frühstück* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 33 i koment. na s. 198–202).
● *Názvy desiatej* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 5, oprac. R. Stoličná).
□● *Die Bezeichnung der Nachmittagsmahlzeit* [Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 15).
□ *Obiad* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 110, oprac. ZZ).
□ *Obiad, -u* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 215 na s. 255).
□● *Názvy obeda* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 50 na s. 59).
● *Názvy obeda* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 6, oprac. R. Stoličná).
● *Wöchentliche Abfolge der Hauptmahlzeit um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 437, oprac. J. Morvay).
● *Mittagessen am Samstag um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 438, oprac. J. Morvay).
● *Mittagessen am Sonntag um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 439, oprac. J. Morvay).
● *Der Gebrauch von Kaffee in den Nachmittagsstunden bei Nicht-Bauern* (1955) [Holandia] (Voskuil, 1988: m. ryc. 2b na s. 412).
● *Der Gebrauch von Kaffee oder Tee in den Nachmittagsstunden bei Bauern* (1955) [Holandia] (Voskuil, 1988: m. ryc. 2c na s. 413).
■ *Podwieczorek* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 128, oprac. WM).
● *Názvy olovrantu* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 7, oprac. R. Stoličná).
● *Priëm pišči meždu obedom i užynom* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L60).
■ *Kolacja* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 129, oprac. WM).
● *Názvy večere* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 8, oprac. R. Stoličná).
□ *Abendmahlzeit am Werktag (1910)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 34 na s. 444).
● *Hlavné jedlo v lete* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 3, oprac. R. Stoličná).
□ *Mehlklöße zu bestimmten Tagen* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 26 na s. 440).
□ *Speisen bei der Flachsbearbeitung (um 1900)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 11 na s. 432).
□● *Werktags- und Erntespeisen* [Niemcy, Austria, Niemcy sudeccy, Górny Śląsk] (Wiegelmann, 1967: m. 25).
□ *Uczta i zabawa po żniwach; b) „hałdamaš" w innem znaczeniu* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 278).
□ *Hałdamasz 'zabawa i poczęstunek po pracy'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 98).
□ *Nazwy poczęstunku na zakończenie wykopków* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 626, oprac. AB).
■ *Nazwy poczęstunku organizowanego na zakończenie darcia pierza* (Drożdż, 2002: m. 23a–e na s. 153–157).
□ *Nazwy poczęstunku po zakończeniu wspólnego darcia pierza* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 608, oprac. HN).
□● *Kartoffelspeisen am Werktag* [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wonie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 2).
□● *Kartoffelzubereitungen am Werktag* [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wonie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 6).
■ *Spożywanie posiłków ze wspólnej misy na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 2 na s. 49).
□● *Tischsitten – Essen aus einer gemeinsamen Schüssel* (ADV NF: z. 4, m. 43, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Essen aus gemeinsamen Schüssel um 1935* [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 1; powt. Wiegelmann, 1986: m. ryc. 1 na s. 48, pt. *Eßsitten um 1935 im Überblick*).

- ■ *Pierwszeństwo zasiadania przy stole na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 3 na s. 53).
- ■ *Zachowania religijne przed posiłkiem na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 4 na s. 55).
- ■ *Usytuowanie stołu w domu wiejskim* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 10 na s. 76).
- ■ *Dzieci z dorosłymi przy stole w domu wiejskim* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 11 na s. 78).
- ■ *Zapraszanie do stołu osób przypadkowych na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 6 na s. 62).
- □● *Etiketa jedenia I* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 51 na s. 60).
- □● *Etiketa jedenia II* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 52 na s. 61).
- □ *Kleinräumige Motive* {niemieckie formuły zapraszania do stołu} [okolice Gdańska] (Grober-Glück, 1985: m. ryc. 5 na s. 358, wg: materiały ADV, pyt. 235b).
- □● *Redensarten in Verbindung mit „schonen" beim Nötigen zum Essen* (wg: materiały ADV, pyt. 235b) [Niemcy, Niemcy sudeccy, Niemcy na Pomorzu Gdańskim] (Grober-Glück, 1985: m. ryc. 8 na s. 361, rys. J. Zischek).
- □● *„Deutschland nördlich des Mains" Man muß mit Essen aufhören, wenn das Eßbesteck zu Boden fällt* [Niemcy, Niemcy sudeccy, Niemcy na Pomorzu Gdańskim] (Grober-Glück, 1985: m. ryc. 7 na s. 360, wg: Grober-Glück, Bothien, wg: materiały ADV, pyt. 233c).
- ● *Kleinräumige Motive: Dringendes, Eiliges steht bevor* [okolice między Grazem a Klagenfurtem] (Grober-Glück, 1985: m. ryc. 5 na s. 358, wg: materiały ADV, pyt. 233 c).
- ■ *Higiena przy posiłku na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 7 na s. 65).
- ■ *Oznaczanie łyżek na wsi polskiej* (Babińska/Pieńczak, 2012: m. 8 na s. 71).

5.9. Sporządzanie potraw z grzybów i roślin dziko rosnących

- ■ *Zbieranie i spożywanie grzybów z rodziny gołąbkowatych (*Russulaceae*)* (PAE: z. 6): *Zbieranie i spożywanie grzyba gołąbek cukrówka (*Russula alutacea*)* (m. 312, oprac. JP); *Zbieranie i spożywanie grzyba gołąbek zielony (*Russula virescens*)* (m. 313, oprac. JP); *Zbieranie i spożywanie grzyba mleczaj chrząstka (*Lactarius vellereus*)* (m. 314, oprac. JP); *Zbieranie i spożywanie grzyba mleczaj smaczny (*Lactarius volemus*)* (m. 315, oprac. JP).
- ■ *Rośliny stanowiące pożywienie dzieci* (Bisaga/Kłodnicki, 2007: m. 6 na s. 63).
- ■ *Pożywienie głodowe na przełomie XIX i XX wieku* (PAE: z. 7): *Spożywanie korzeni, łodyg i nasion perzu (*Agropyron*)* (m. 356, oprac. JB); *Spożywanie liści ostów (*Carduus*) i tzw. „zajęczej kapusty" (*Oxalis*)* (m. 357, oprac. JB); *Spożywanie manny (*Glyceria fluitans *L.) i stokłosy (*Bromus*)* (m. 358, oprac. JB); *Spożywanie bukwi i żołędzi* (m. 359, oprac. JB).
- ■ *Użytkowanie spożywcze manny (*Glyceria fluitans *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 15 na s. 79).
- ■ *Użytkowanie stokłosy (*Bromus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 14 na s. 76).
- ■ *Wykorzystywanie stokłosy (*Bromus *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 8 na s. 106).
- ■ *Wykorzystywanie buku (*Fagus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 18 na s. 87).
- ■ *Użytkowanie żołędzi dębu (*Quercus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 19 na s. 90).
- ■ *Pożywienie głodowe – lebioda (*Chenopodium*)* (PAE: z. 7, m. 363, oprac. JB).
- ■ *Użytkowanie lebiody (*Chenopodium album *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 3 na s. 40).
- ■ *Wykorzystywanie lebiody (*Chenopodium album *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 13 na s. 74).
- ■ *Wykorzystywanie mleczu (*Sonchus *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 6 na s. 96).
- ■ *Wykorzystywanie mięty (*Mentha *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 7 na s. 101).

- *Zbieranie i wykorzystywanie szczawiu (*Rumex *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 1 na s. 29).
- *Użytkowanie szczawiu (*Rumex *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 2 na s. 39).
- *Potrawy przygotowywane ze szczawiu* (Bisaga/Kłodnicki, 2007: m. 1 na s. 36).
- *Zbieranie i użytkowanie chrzanu (*Armoracia rusticana*)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 4 na s. 44).
- *Zbieranie i użytkowanie pokrzywy (*Urtica dioica *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 6 na s. 47).
- *Użytkowanie kminku (*Carum carvi *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 11 na s. 70).
- *Kąkol (*Agrostemma githago *L.) i sporysz (*Claviceps purpurea *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 12 na s. 72).
- *Spożywanie pasternaku (*Pastinaca sativa*)* (PAE: z. 7, m. 360, oprac. JB).
- *Użytkowanie pasternaku (*Pastinaca sativa *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 6 na s. 50).
- *Wykorzystanie jałowca (*Juniperus communis*)* (PAE: z. 7, m. 361, oprac. JB).
- *Wykorzystywanie jałowca (*Juniperus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 9 na s. 64).
- *Wykorzystywanie jałowca (*Juniperus *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 1 na s. 73).
- *Wykorzystywanie chmielu (*Homulus *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 4 na s. 87).
- *Jeżyny (*Rubus*)* (PAE: z. 7, m. 362, oprac. JB).
- *Wykorzystywanie spożywcze jeżyn (*Rubus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 10 na s. 68).
- *Zbieranie owoców z drzew i krzewów dziko rosnących* (PAE: z. 7): *Czarny bez (*Sambucus nigra *L.)* (m. 364, oprac. JB); *Czarny bez – lekarstwa* (m. 365, oprac. JB); *Tarnina (*Prunus *spinosa*) (m. 366, oprac. JB); *Jarzębina (*Sorbus aucuparia*)*, *kalina (*Viburnum*)*, *berberys (*Berberis vulgaris*)* (m. 367, oprac. JB).
- *Wykorzystywanie czarnego bzu (*Sambucus nigra *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 7 na s. 58).
- *Wykorzystywanie czarnego bzu (*Sambucus nigra *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 5 na s. 93).
- *Wykorzystywanie jagód jarzębiny (*Sorabus aucuparia *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 2 na s. 79).
- *Wykorzystywanie jagód kaliny (*Viburnum *L.) na wsi do różnych celów* (Kamińska/Pieńczak, 2013: m. 3 na s. 84).
- *Wykorzystywanie głogu (*Crataegus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 8 na s. 60).
- *Użytkowanie głogu (*Crataegus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 17 na s. 84).
- *Użytkowanie leszczyny (*Corylus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 16 na s. 82).
- *Wykorzystywanie sosny (*Pinus *L.)* (Fitkowski/Kłodnicki, 2013: m. 20 na s. 92).

5.10. Zupy i bryje

- *Potrawa nazywana włokiem* (Bisaga/Kłodnicki, 2007: m. 5 na s. 60).
- *Tradycyjne potrawy i pieczywo weselne* (PAE: z. 9): *Polewki i rosoły* (m. 582, oprac. JB).
- *Sporządzanie kwaśnej polewki z mąki* (PAE: z. 5, m. 266, oprac. JB).
- *Polewki kwaśne sporządzane z roślin* (Guba/Kłodnicki, 2007: m. 1 po s. 46).
- *Polewki kwaśne sporządzane ze zboża* (Guba/Kłodnicki, 2007: m. 2 po s. 46).
- *Zupy – polewki kwaśne* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 5 na s. 66).
- *Nazewnictwo kwaśnej polewki* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 7 na s. 75).
- *Nazwy polewek kwaśnych* (Guba/Kłodnicki, 2007: m. 3 po s. 46).
- □ *Użycie mąki pszennej i żytniej przy sporządzaniu „polewki", „nawarki (muzki)" i „zacierki"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 80, oprac. DP).
- *Rozróżnienie terminologiczne pojęcia „polewka"* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 2 na s. 56).

□ *Znaczenie wyrazu „polewka"* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 82, oprac. DP).
■ *Rozróżnienie terminologiczne pojęcia „zupa"* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 2 na s. 60).
■ *Różne składniki zup – polewek słodkich* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 4 na s. 62).
■ *Napoje i polewki* (PAE: z. 6): *Barszcz* (m. 319, oprac. BJ); *Barszcz z buraków jako potrawa zwyczajowa* (m. 320, oprac. BJ).
■ *Rodzaj mleka, z którego przyrządzano zupy mleczne* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 6 na s. 69).
● *Rasprostranenie nekotorych vidov pišči i napitkov v Litovskoj SSR* (Milûs, 1956: m. ryc. 11 na s. 165).
□ *Znaczenie wyrazów: „nawarka (naworka)", „warka (worka)", „warówka"* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 83, oprac. DP).
□ *Znaczenie wyrazu „zacierka"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 84, oprac. DP).
□ *Znaczenie wyrazu „muz(k)a", („muzajka")* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 85, oprac. DP).
□ Znaczenie wyrazu „*smelka* (*snelka*)" [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 86, oprac. DP).
□ *Znaczenie wyrazu „kwas"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 88, oprac. SB).
□ *Znaczenie wyrazu „kwaśne"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 89, oprac. MG).
□ *Zupa z liści młodej kapusty, gotowanej na słodko* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 90, oprac. HSS).
□ *Nazwa zupy z ziemniaków* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 92, oprac. SB).
□ *Gerichte mit Buttermilch* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 10 na s. 432).
□ *Einbrenn-Suppen und -Soßen. Wort- und Verbreitungskarte* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 15 na s. 434).
□ *Biersuppen (um 1900)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 16 na s. 435).
□ *Bezeichnungen für Mehlklümpchen in Milch- oder Wassersuppen.* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 17 na s. 435).
□ *Mehlklümpchen-Wasser-Fett-Suppe* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 18 na s. 436).
■ *Znaczenie nazwy bryja* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 8 na s. 79).
● *Bezeichnung für gerösteten Mehlbrei (Sterz) in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts (trocken geröstetes Mehl wird mit Wasser aufgebrüht, mit heißem Schweineschmalz übergossen und dann zerbröckelt)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 385, oprac. E. Kisbán).
● *Zusammensetzung des Farferl- und Nudelbreis in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 386, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für Farferl- und Nudelbreie in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 387, oprac. E. Kisbán).
● *Kartoffelbreie mit Zwiebel als selbstständige Speise in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 379, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für Kartoffelbrei mit Zwiebel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 382, oprac. E. Kisbán).
● *Kartoffelbreie mit Mehl als selbstständige Speise in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 380, oprac. E. Kisbán).
● *Kartoffelbreie mit Mehlverdickung (ausgestochene Form): Auflagen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 381, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für den mit Mehl verdickten Kartoffelbrei (unausgestochene Form)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 383, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für den mit Mehl verdickten Kartoffelbrei (ausgestochene Form)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 384, oprac. E. Kisbán).
■ *Potrawy z mąki zakwaszonej* (Bohdanowicz, 1973: m. 2 na s. 59, wg: materiały PAE).
□ *Znaczenie wyrazu żur* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 87, oprac. SB).
□● *Mehl-Wasser-Fett-Suppen (-Breie) Wortkarte (Auswahl)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 5 na s. 429).

□● *Sauerspeisen* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, Górny Śląsk] (Wiegelmann, 1967: m. 24).
□ *Verbreitung süßer Speisen* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 30 na s. 442).
□● *Occurence of the sour meals (soup or pulp) made through fermentation of an oat flour or bran* [Słowacja, Polska] (Stoličná, 2000b: m. ryc. 1 na s. 85).
■ *Kisiel* (PAE: z. 5, m. 267, oprac. JB).
□ *Haferbreigerichte (um 1910)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 4 na s. 429).
● *Säuerliches Mehlbrei (Kisel)* [Finlandia] (SKK: m. 51 i koment. na s. 100, oprac. A. Lampinen).
● *Tradičné obilninové jedlá* {kisiel i kasze} {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 9, oprac. R. Stoličná).
■ *Zasięg tłókna* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 10 na s. 274; powt. Moszyński, 1967: m. 10 na s. 288).
● *Verbreitung und Namen des Gerichtes, das aus zerstampften Haferkörnern bereitet wird* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 8 na s. 131).
● *Quell/Rost/Korn-Breie = „Talggn" in Österreich* (Gamerith, 1975: m. 1 na s. 82).
● *Körnerbreie aus enthülstem Ganzkorn = „Breine" im österrechischen Bundesland Steiermark* (Gamerith, 1975: m. 2 na s. 84).
● *Körnerbreie = „Talggn" und „Breine"* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 3 na s. 85).
● *Koche [weiche Breie]* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 4 na s. 86).
● *Sterze [brockige Breie]* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 5 na s. 89).
● *Breie zum Morgenmahl* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 6 na s. 96).
● *Sterzenarten zum Morgenmahl* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 7 na s. 97).
● *Arten der Sterze* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 8 na s. 98).
● *Wort-Karte = Volkstümliche Namen zur Sachkarte 8* [Styria] (Gamerith, 1975: m. 9 na s. 99).
■ *Rodzaj, gatunek mąki lub krup, z których przygotowywano kasze* (Tyrna/Pieńczak, 2012: m. 9 na s. 82).
□ *Kasza/kleik* {bryja} [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 76 na s. 221).
□ *Nazwy kleiku z mąki* {bryi} [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 77 na s. 221).
□ *Mąka wrzucona na wrzącą wodę i zamieszana* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 363).
● *Tradičné obilninové jedlá* {m.in. kasze z prosa, jęczmienia, gryki, tenkiela, pszenicy i żyta} {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 9, oprac. R. Stoličná).
□● *Tradičná kaša* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 53 na s. 62).
● *Geschältes Ganzkorn und Schrot als Nahrungsmittel um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 369, oprac. E. Kisbán).
● *Mehlverdickte Wasserbreie aus Ganzkorn oder Schrot um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 375, oprac. E. Kisbán).
● *Mehlverdickte Wasserbreie aus Ganzkorn oder Schrot: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 376, oprac. E. Kisbán).
● *Gerste, Gerstenschrot und Buchweizen als Nahrungsmittel um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 370, oprac. E. Kisbán).
■ *Uprawa i spożywanie prosa (*Panicum miliaceum*)* (PAE: z. 1): *Kasza jaglana jako pożywienie* (m. 25, oprac. HG); *Nazwy kaszy z prosa* (m. 26, oprac. HG).
● *Bezeichnung für den dicken Hirsebrei (Auswahl)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 373, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für den dicken Hirsebrei bzw. Farfel- und Nudelbrei: Attribut „öreg" ('alt') und „kemény" ('steif')* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 374, oprac. E. Kisbán).
● *Dicke Breispeisen aus Hirse um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 371, oprac. E. Kisbán).

- *Hirsebrei mit Fleisch in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 372, oprac. E. Kisbán).
□● *Hirsespeisen* [Śląsk, Górna Saksonia, południowa Brandenburgia po Berlin i Magdeburg, wschodnia Turyngia po Erfurt i przygraniczne tereny sudeckie] (Wiegelmann, 1967: m. 11).
□ *Getreide-Kartoffel-Fett-Brei. Wort- und Verbreitungskarte* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 6 na s. 430).
□ *Getreide-Gemüse-Fett-Suppen (Verbreitung um 1900)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 8 na s. 431).
□ *Wortverbreitungskarte: Pischke 'Gerstengraupe'* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 9 na s. 431).
□● *Kukuričné jedlá* {kasza, pieczywo} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 54 na s. 63).
● *Kukuričné jedlá* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 12, oprac. R. Stoličná).
● *Brei aus Maismehl in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Wasserbreie* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 388, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für den Wasserbrei aus Mais (Mehl bzw. Schrot mit Mehl)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 389, oprac. E. Kisbán).
● *Wasserbreie aus Mais (Mehl bzw. Schrot mit Mehl): Zuspeisen, Auflagen 1* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 390, oprac. E. Kisbán).
● *Wasserbreie aus Mais (Mehl bzw. Schrot mit Mehl): Zuspeisen, Auflagen 2* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 391, oprac. E. Kisbán).
● *Milchbrei aus Maismehl und die „bálmos" genannte Speise in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 392, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnungen „gánica", „ganci", „ganca/gánca" für Getreide-, Mais- und Kartoffelbreie* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 393, oprac. E. Kisbán).
● *Ohne Treibmittel zubereitetes Maisgebäck in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Zusammensetzung und Form* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 394, oprac. E. Kisbán).
● *Ohne Treibmittel zubereitetes Maisgebäck: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 395, oprac. E. Kisbán).
● *Ein Alltagsgericht vom Malzbreityp* [Finlandia] (SKK: m. 52, m. i koment. na s. 100 A. Lampinen).
● *Rasprostranenie nekotorych vidov pišči i napitkov v Litovskoj SSR* [Litwa] (Milûs, 1956: m. il. 11 na s. 165; powt. Milius, 1964: m. il. 221 na s. 394, pt. *Kai kurių valgių ir gėrimų paplitimas*).
● *Grütze* [Finlandia] (SKK: m. 53 i koment. na s. 102, oprac. T. Vuorela).

5.11. Polewki z krwi

■ *Napoje i polewki* (PAE: z. 6): *Polewki z krwi* (m. 321, oprac. JB).
■ *Polewki z krwi* (Bohdanowicz, 1973: m. b.n. na s. 60, wg: materiały PAE).
■ *Polewki z krwi* (Nowak/Pieńczak, 2012: m. 7 na s. 65).
□ *Zupa z krwi kaczki* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 91, oprac. HSS).

5.12. Potrawy mączne, pieczywo

□ *Haluszki* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 79 na s. 222).
□● *Názvy hádzaných halušiek* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 55 na s. 64).
● *Príprava halušiek a ich názvy* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 10, oprac. R. Stoličná).
□ *Rodzaje potraw mącznych I* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 78 na s. 222).
□ *Rodzaje potraw mącznych II* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 79 na s. 222).
● *Príprava cestovin* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 11, oprac. R. Stoličná).

■ *Pieczywa plackowate z zakwaszonego ciasta* (PAE: z. 8, m. 451, oprac. JB).
□ *Nazwy placków pieczonych przed chlebem* [Łódzkie] (Dekowski, 1968: m. 12 na s. 186).
□ *Podpłomyki* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 81 na s. 223).
□● *Podpłomyk* [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 129).
● *Príprava placiek* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 13, oprac. R. Stoličná).
● *Názvy placiek* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 10, oprac. R. Stoličná).
● *Bezeichnung des statt Brot gegessenen Fladens (aus Mehl mit Wasser und Salz geknetetes Gebäck) um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 396, oprac. E. Kisbán).
● *Süßgebäck aus gekeimtem Getreide (Roggen, Weizen) in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 377, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnung für das Süßgebäck aus gekeimtem Getreide* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 378, oprac. E. Kisbán).
● *The occurence of 'molnárkalács' in the northeastern Hungarian language area* (Bődi, 1985: m. b.n. na s. 76).
□ *Nudelförmige Keilchen* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 19 na s. 436).
□ *Mohnkeilchen* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 20 na s. 437).
□ *Pflaumenkeilchen als Alltagsgericht* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 21 na s. 437).

5.13. Chleb i ciasta pieczone

◙ *The kinds of the flour for baking a home-made bread* [Polska, Słowacja, Węgry] (Stoličná, 2000b: m. ryc. 3 na s. 88).
■ *Rodzaje mąki do wypieku chleba* (PAE: z. 6, m. 323, oprac. JB).
■ *Rodzaje mąki do wypieku chleba* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 2 po s. 25).
■ *Rodzaje mąki rzadziej stosowane do wypieku chleba* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 2a po s. 25).
□● *Chlieb* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 56 na s. 65).
□ *Arten der Brotzubereitung (um 1900)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 30 na s. 442).
□ *Chleb* {rodzaje mąki i dodatki – ziemniaki} [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 82 na s. 224).
■ *Niezbożowe dodatki do chleba* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 2 na s. 41).
■ *Niezbożowe dodatki do ciasta chlebowego* (PAE: z. 6, m. 322, oprac. JB).
■ *Dodatki do ciasta chlebowego* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 3 po s. 31).
■ *Dodatki do ciasta chlebowego rzadziej używane* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 3a po s. 31).
□● *Das tägliche Brot – Kümmel und Zucker als Brotgewürze* (ADV NF: z. 4, m. 44a, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Das tägliche Brot – Dill und Fenchel als Brotgewürze* (ADV NF: z. 4, m. 44b, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Das tägliche Brot – Anis als Brotgewürze* (ADV NF: z. 4, m. 44c, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Das tägliche Brot – Verschiedene Brotgewürze* (ADV NF: z. 4, m. 44d, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Brotwürze* [Niemcy i Austria, o ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967, m. 23; powt. Wiegelmann, 1986: m. ryc. 1 na s. 204, pt. *Regionale Unterschiede der Brotwürze*).
□ *Brotwürze* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 32 na s. 443).
□ *Womit würzt man in Pommern das Brot?* (Kaiser, 1936a: m. 29; Kaiser, 1936b: koment. na s. 186–188).

■ *Rodzaje mąki używanej podczas tradycyjnego wypieku chleba* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 1 na s. 37).
● *Druhy múky a frekvencia pečenia chleba* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 15, oprac. R. Stoličná).
● *Druhy múky a frekvencia pečenia chleba* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 9, oprac. R. Stoličná).
● *Domáci chlieb (1. polovica 20. storočia)* [Słowacja] (Stoličná, 2000a: m. ryc. 74 na s. 102).
● *Varietes of Flour used in Bread-making in Slovak Villages in Hungary* (Stoličná, 1998: ryc. 3 na s. 204).
● *Getreide für das tägliche Brot in mittleren Bauernhaushalten um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 397, oprac. E. Kisbán).
● *A kenyérsütés napján készült tésztafélék* {rodzaje ciasta chlebowego} [komitat Szolnok, Węgry] (Bereczki, 1986: m. b.n. na s. 61).
● *Kukoricakenyér fogyasztás Magyarországon 1880 körül* {chleb z kukurydzy} [Węgry w granicach z 1880 r.] (Balassa, 1960: m. ryc. 204 po s. 400, wg: K. Keleti, 1887).
● *Varietes of Flour* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 17 na s. 31, koment. Å. Campbell).
● *Primitive Backmethoden* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 10 na s. 186).
● *Einfache Backverfahren um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 361, oprac. E. Kisbán).
● *Daily Bread* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 9 na s. 30, koment. Å. Campbell).
● *Preparation of Bread Leaven in Slovak Villages in Hungary* (Stoličná, 1998: m. ryc. 1 na s. 202).
● *Names of Bread Leaven in Slovak Villages in Hungary* (Stoličná, 1998: m. ryc. 2 na s. 203).
● *Names for Bread in Slovak Villages in Hungary* (Stoličná, 1998: m. ryc. 4 na s. 205).
● *Die Verbreitung des Früchtebrotes in Deutschland, in der Schweiz, in Österreich und in Ungarn (Auf Grund des Atlas der deutschen Volkskunde, des Atlas der schweizerischen Volkskunde und der Karte II)* (Kisbán, 1962: m. 1 na s. 121).
● *Die Verbreitung des Früchtebrotes in Westtransdanubien* (Kisbán, 1962: m. 2 na s. 136).
■ *Chleb* (PAE: z. 5): *Dzieże* (m. 263, oprac. JB); *Naczynia do zaczyniania ciasta chlebowego* (m. 264, oprac. JB).
■ *Naczynia do zaczyniania ciasta chlebowego* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 4 po s. 50).
■ *Naczynia do zaczyniania ciasta chlebowego* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 4 a po s. 50).
□ *Dzieża, -ka* [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 208 na s. 247).
■ *Naczynia do wyrabiania ciasta* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 5 po s. 53).
□ *Naczynie drążone w drzewie do wyrabiania ciasta na chleb* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 6, oprac. AB).
□ *Naczynie klepkowe do zarabiania ciasta na chleb* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 5, oprac. HSS).
□ *Zachodnie i wschodnie zasięgi nazw:* […] *zachodni zasięg nazwy „niecka" (naczynie do rozczyniania ciasta)* [ziemia zawkrzeńska] (Horodyska-Gadkowska, 1971: m. 3 na s. 96).
● *Derevânnaâ posudina dlâ zakvaski testa* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L35).
□ *Zakwas chlebowy* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 83 na s. 224).
□● *Kvások chlebového cesta* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 56 na s. 65).
□ *Sposób zarabiania ciasta na chleb* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 4, oprac. BL).
■ *Sposoby zakwaszania mąki przy wypieku chleba* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 3 na s. 45).
● *Príprava cesta na chlieb* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 16, oprac. R. Stoličná).
■ *Chleb* (PAE: z. 5): *Sposoby formowania okrągłych bochenków chleba* (m. 262, oprac. JB); *Podkładanie liści pod chleb przy wypieku* (m. 265, oprac. JB).
■ *Podkładanie liści pod chleb przy wypieku* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 7 po s. 80).
■ *Liście rzadko podkładane pod chleb* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 7a po s. 80).

■ *Formowanie bochenków chleba* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 6 po s. 68).
■ *Formowanie bochenków chleba* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 6a po s. 68).
■ *Sposoby kształtowania oraz wypieku bochenków chleba* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 4 na s. 50).
■ *Rodzaje form używanych przy wypieku chleba* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 5 na s. 52).
● *Runde Backform um 1900 (ohne die Formen für Brot und Gugelhupf)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 362, oprac. E. Kisbán).
● *Die Form des täglichen Brotes* [Rheinland, Hessen, Westfalen] (Boehm, 1930: m. b.n. na s. 35, rys. W. Hansen).
● *Die Form des täglichen Brotes* [Rheinland, Hessen, Westfalen] (Boehm, 1930: m. b.n. na s. 35; powt. Pessler, 1932: m. 5 na s. 721, rys. W. Hansen).
● *Flat bread* [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 18 na s. 31 z koment. Å. Campbell).
● *Svenska brödtyper* [Szwecja] (Bringéus, 1973c: m. b.n. na s. 334, wg: H. Hvarfner).
● *Gesäuertes Roggenbrot (Ringfladen)* [Finlandia] (SKK: m. 46 i koment. na s. 92, oprac. A. Lampinen).
● *Dickes laibformiges gesäuertes Brot* [Finlandia] (SKK: m. 47 i koment. na s. 94, oprac. A. Lampinen).
● *Gesäuertes süsses Roggenbrot und Piroggen* [Finlandia] (SKK: m. 48 i koment. na s. 96, oprac. A. Lampinen).
● *Fischbrote* [Finlandia] (SKK: m. 49 i koment. na s. 98, oprac. A. Lampinen).
● *Haferbrot und Knäckebrot* [Finlandia] (SKK: m. 50 i koment. na s. 100, oprac. A. Lampinen).
● *Zusammensetzung des Dauergärungsmittels für Brot / Hopfen um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 399, oprac. E. Kisbán).
□ *Domowe pieczenie chleba* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 3, oprac. BL).
■ *Zanikanie wypieku chleba w domu* (PAE: z. 6, m. 324, oprac. JB).
■ *Zanik wypieku chleba w domu* (Woźnik/Kłodnicki, 2007: m. 1 po s. 20).
□ *Kommt es noch vor, daß man das Brot selber backt?* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 28 i koment. na s. 182–186).
● *Übliche und verbotene Tage für Brotbacken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 574, oprac. J. Morvay).
■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z wypiekiem chleba* (Drożdż, 2002: m. 24 na s. 159).
■ *Rodzaje prac dotyczących wypieku chleba, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 25 na s. 161).
□ *Przechowywanie chleba* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 85 na s. 225).
● *Aufbewahrung der ganzen Brotlaibe in der Kammer um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 404, oprac. L. Szolnoky).
● *Aufbewahrung der ganzen Brotlaibe im Keller und auf dem Dachboden um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 405, oprac. L. Szolnoky).
● *Aufbewahrung der ganzen Brotlaibe in der unbewohnten Stube bzw. Küche um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 406, oprac. L. Szolnoky).
● *Hängevorrichtungen zur Brotbewahrung um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 407, oprac. L. Szolnoky).
● *Korb für den Brotlaib um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 405, oprac. L. Szolnoky).
□ *Nazwa wypieku z resztek ciasta chlebowego* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 21, oprac. BL).
□ *Znaczenie wyrazu „kukiełka"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 22, oprac. BL).
□ *Znaczenie wyrazów „pierznik, piernik"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 23, oprac. MG).
● *Napfkuchen im Backgeschirr mit gerippter Wand in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Art und Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 411, oprac. E. Kisbán).
● *Bezeichnungen für Kuchen (Auswahl)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 413, oprac. E. Kisbán).
□ *Znaczenie wyrazu „kołacz"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 20, oprac. BL).

□ *Wortverbreitungskarte: Kollatsch, Pliezke* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 28 na s. 441).
□ *Raderkuchen* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 37 na s. 445).
● *Rasprostranenie nekotorych vidov pišči i napitkov v Litovskoj SSR* [Litwa] (Milûs, 1956: m. il. 11 na s. 165; powt. Milius, 1964: m. il. 221 na s. 394, pt. *Kai kurių valgių ir gėrimų paplitimas*).

5.14. Pierogi

■ *Pieróg, pieczywo z niesłodkim nadzieniem* (PAE: z. 6, m. 327, oprac. JB).
■ *„Pieróg" ze słodkim nadzieniem* (PAE: z. 6, m. 328, oprac. JB).
● *Gesäuertes süsses Roggenbrot und Piroggen* [Finlandia] (SKK: m. 48 i koment. na s. 96, oprac. A. Lampinen).
■ *Pierogi gotowane* (PAE: z. 6): *Pierogi nadziewane kaszami, grochem, soczewicą lub siemieniem* (m. 329, oprac. JB); *Pierogi nadziewane kapustą, grzybami* (m. 330, oprac. JB); *Pierogi nadziewane serem lub ziemniakami z serem* (m. 331, oprac. JB); *Pierogi ze słodkim nadzieniem* (m. 332, oprac. JB).
□ *Występowanie pierogów z kaszy jaglanej na początku XX w.* [okolice Łowicza i Skierniewic] (Dekowski, 1968: m. 5 na s. 174).
□ *Wort- und Sachkarte: Piroggen, Praggen, Piragg* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 23 na s. 438).
● *Kušańe iz zapečennoj smesi âic, moloka i muki ili mâtogo kartofela, kaši v vide zapekanki ili piroga* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L122).
● *Lepeška iż tertogo kartofelâ* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L124).

5.15. Pozostałe potrawy

● *Príprava zemiakov* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 19, oprac. R. Stoličná).
● *Kartofeľnaâ zapekanka na moloke i âjcah* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L123).
□ *Zużytkowanie piskorzy na terenie Puszczy Zielonej i obszarach sąsiednich w okresie od końca XIX do pocz. XX w.* (Olędzki, 1962: 269 m. il. 39).

5.16. Wyroby i potrawy mięsne

■ *Zwyczajowe terminy uboju owiec* (Nowak/Pieńczak, 2012: m. 2 na s. 40).
■ *Urządzenie gościny po uboju świni* (Nowak/Pieńczak, 2012: m. 3 na s. 47).
■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z ubojem zwierząt gospodarskich* (Drożdż, 2002: m. 28 na s. 172).
■ *Rodzaje prac dotyczących uboju, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 29 na s. 175).
■ *Wiek bydła do uboju* (Nowak/Pieńczak, 2012: m. 5 na s. 59).
□● *Názov zabíjačkovej hostiny* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 65 na s. 74).
■ *Obdarowywanie sąsiadów po świniobiciu* (PAE: z. 9, m. 537, oprac. JB).
■ *Potrawy mięsne* (PAE: z. 9, m. 583).
□● *Klobásy* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 63 na s. 72).
□ *Kiełbasy* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 86 na s. 226).
● *Mäsové vyrobky* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 22, oprac. S. Dillnbergerová).
● *Fleischwurst um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 425, oprac. L. Szolnoky).
● *Wurstfüllung mit und ohne Blut nebeneinander* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 427, oprac. L. Szolnoky).

- *Würze der Würste um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 428, oprac. L. Szolnoky).
- *Füllung der Würste um 1900 (Schematische Darstellung)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 429, oprac. L. Szolnoky).
- *Würste* [Finlandia] (SKK: m. 60 i koment. na s. 116, oprac. T. Vuorela).
- ■ *Składniki do wyrobu kaszanki* (Nowak/Pieńczak, 2012: m. 4 na s. 52).
- □● *Názov jaterníc* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006c: m. 64 na s. 73).
- □ *Kiszka* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 87 na s. 226).
- □ *Nazwy kiszki* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 88 na s. 227).
- □ *Znaczenie wyrazu „kiszka"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 106, oprac. SB).
- □ *Nazwa galarety z nóżek* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 105, oprac. SB).
- *Zasięgi nazw studzieniny i wiadra* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 10 na s. 78).
- *Wurst mit Füllung aus Mehl und Getreidebrein/Grütze (Hirse, Gerste, Buchweizen, Mais) um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 420, oprac. L. Szolnoky).
- *Blutwurst um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 421, oprac. L. Szolnoky).
- *Leberwurst um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 422, oprac. L. Szolnoky).
- *Lungenwurst um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 423, oprac. L. Szolnoky).
- *Wurst mit Leber-Lunge Mischung um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 424, oprac. L. Szolnoky).
- *Würste ohne Füllung aus Getreidebrein/Grütze* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 426, oprac. L. Szolnoky).
- *Verwertung des Schweinemagens bei Hausschlachtungen um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 430, oprac. E. Kisbán).
- *Preßwurst: Zeit der Einführung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 431, oprac. E. Kisbán).
- *Bezeichnung für die Preßwurst* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 433, oprac. E. Kisbán).
- *Bezeichnung für den mit Getreidebrein/Grütze gefüllten Schweinemagen oder Blinddarm* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 432, oprac. E. Kisbán).

5.17. Tłuszcze

- ◙ *Speisefette in Europa* (Wiegelmann, 1975: m. 2 na s. 330, wg: E. i H. Schmitthenner).
- *Základné druhy tukov* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 23, oprac. S. Dillnbergerová).
- *Geräucherter und gepöckelter (gesalzener) Speck um die Jahrhundertwende* [węgierski obszar etniczny] (Morvay, 1967b: m. 119/1 po s. 6, wg: MNA).
- *Das Zerstückeln des Specks um die Jahrhundertwende* [węgierski obszar etniczny] (Morvay, 1967b: m. 119/2 po s. 6, wg: MNA).
- *Wurde der Speck vor dem Auslassen um die Jahrhundertwende gesotten?* [węgierski obszar etniczny] (Morvay, 1967b: m. 119/3 po s. 6, wg: MNA).
- *Wurde der Speck vor dem Auslassen um die Jahrhundertwende abgehauttet?* [węgierski obszar etniczny] (Morvay, 1967b: m. 119/3 po s. 6, wg: MNA).
- *In wie große Stücke wurde der Speck vor dem Auslassen um die Jahrhundertwende geschnitten?* [węgierski obszar etniczny] (Morvay, 1967b: m. 119/5 po s. 6, wg: MNA).
- *Schweineschmalz um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 416, oprac. J. Morvay).
- *Kochen von Speck: Bezeichnung für die Tätigkeit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 417, oprac. J. Morvay).
- *Größe der Griebe/Grammel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 418, oprac. J. Morvay).
- *Bezeichnung für die Griebe/Grammel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 419, oprac. J. Morvay).

5.18. Potrawy codzienne, świąteczne i obrzędowe

5.18.1. Potrawy codzienne, świąteczne i obrzędowe – zagadnienia ogólne

■ *Napoje i polewki* (PAE: z. 6): *Kwasy pitne* (m. 318, oprac. BJ).
■ *Gołąbki – kasze lub mięso zawinięte w liście słodkiej względnie kwaszonej kapusty* (PAE: z. 6): *Gołąbki jako potrawa powszechna* (m. 325, oprac. JB); *Gołąbki jako potrawa zwyczajowa* (m. 326, oprac. JB).
■ *Potrawy z drobiu jako potrawy codzienne i obrzędowe* (Nowak/Pieńczak 2012: m. 6 na s. 63).

5.18.2. Potrawy codzienne

● *Jedlá pri poľnohospodárskych pracách* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 24, oprac. R. Stoličná).
■ *Poczęstunek dla osób pracujących przy budowie* (Drożdż, 2002: m. 34 na s. 195).
● *Rasprostranenie nekotorych vidov pišči i napitkov v Litovskoj SSR* [Litwa] (Milûs, 1956: m. il. 11 na s. 165; powt. Milius, 1964: m. il. 221 na s. 394, pt. *Kai kurių valgių ir gėrimų paplitimas*).

5.18.3. Potrawy świąteczne

□● *Hodova hostina* {przyjęcie podczas odpustu} [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a: m. 194 na s. 203).
● *Grütze als Festspeise* [Finlandia] (SKK: m. 54 i koment. na s. 104, oprac. T. Vuorela).
□ *Reis in Festmahlzeiten um 1900* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 14 na s. 434).
● *Kuchen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Grundformen für Feste 1.* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 409, oprac. E. Kisbán).
● *Kuchen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Grundformen für Feste 2.* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 410, oprac. E. Kisbán).
□ *'Geräucherter Schweinkopf' als Festspeise* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 13 na s. 433).
□● *Kartoffelspeisen bei Festmahlzeiten* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 3).
□● *Kalbs-, Schweine-, Wiener Schnitzel als Festspeise* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 19).
□● *Gulasch als Festspeise* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 21).
□● *Salate bei Festspeisen* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, Górny Śląsk] (Wiegelmann, 1967: m. 26).

5.18.4. Potrawy obrzędowe

□ *Nazwy ciast wypiekanych przy okazji różnych obrzędów* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 104 na s. 233).
■ *Pożywienie obrzędowe – kluski* (PAE: z. 7, m. 377, oprac. JB).
■ *Potrawy obrzędowe na obszarach peryferycznych* (PAE: z. 7, m. 379, oprac. JB).
● *Názvy obradových kolačov* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 25, oprac. R. Stoličná).

5.18.4.1. Potrawy obrzędowe – obrzędy doroczne

□ *Doroczne pieczywo obrzędowe północno-wschodniej Polski, na podstawie badań terenowych z okresu 1955–1957 i pracy B. Stelmachowskiej „Rok obrzędowy na Pomorzu", Toruń 1933 r.* (Olędzki, 1961: m. b.n. na s. 21–22).

□● *Charakter štedrej večere* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a: m. 180 na s. 189).

□● *Štedrá večera I* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a, m. 181 na s. 190).

□● *Štedrá večera II* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a, m. 182 na s. 191).

□● *Štedrá večera III* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a, m. 183 na s. 192).

□ *Potrawy wigilijne* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 108 na s. 234).

● *Štedrovečerné jedlá* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 26, oprac. R. Stoličná).

● *Štedrovečerné sladké jedlá* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 27, oprac. R. Stoličná).

■ *Napoje i polewki* (PAE: z. 6): *Barszcz z buraków jako potrawa zwyczajowa* {podawana podczas wigilii Bożego Narodzenia i w pierwszy dzień Wielkiejnocy} (m. 320, oprac. BJ).

■ *Występowanie barszczu podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 4 na s. 35).

■ *Sposoby sporządzania barszczu podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 5 na s. 38).

■ *Podawanie barszczu z uszkami, ziemniakami, grzybami itp. podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 6 na s. 41).

■ *Wigilijne potrawy z grzybów suszonych* (PAE: z. 7): *Sos grzybowy* (m. 368, oprac. JB); *Grzyby w potrawach wigilijnych* (m. 369, oprac. JB); *Potrawy z grzybów* (m. 370, oprac. JB); *Polewka grzybowa* (m. 371, oprac. JB).

■ *Spożywanie sosu grzybowego podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 6 na s. 35).

■ *Spożywanie kaszy z grzybami podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 7 na s. 38).

■ *Spożywanie kapusty z grzybami podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 4 na s. 29).

■ *Grzyby dodawane do potraw kwaśnych podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 1 na s. 27).

■ *Grzyby suszone w potrawach wigilijnych* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 8 na s. 42).

■ *Zupy zawierające grzyby spożywane podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 2 na s. 21).

■ *Rodzaje zup zawierających grzyby, spożywane podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 3 na s. 26).

■ *Spożywanie pierogów zawierających grzyby podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Pawlus/Pieńczak: m. 5 na s. 32).

■ *Inne potrawy wigilijne zawierające grzyby* (Pawlus/Pieńczak, 2008: m. 3 na s. 26).

□● *Gesamtkarte: Vortreten der Pilzen, Mohn, Hülsenfrüchte und Hirse als Bestandteil der Speisen am Abend des 24 Dezember* [północna i zachodnia Polska, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 6 na s. 61, wg: ADV, z. 3, m. 25, 55).

□● *Pilzen als Bestandteil der Speisen am Abend des 24 Dezember* [północna i zachodnia Polska, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 2 na s. 51, wg: ADV, z. 3, m. 25).

□● *Speisen am Heiligen Abend: Pilzgerichte* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, ludność niemiecka w Czechach] (Streitberg, 1936: m. 93).

- ■ *Zagadnienia związane z kucją, kluskami na słodko i opłatkiem (miód, mak, ziarno i pochodne w potrawach wigilijnych)* (PAE: z. 7, m. 376, oprac. JB).
- ■ *Znaczenie nazwy „kutia" („kucja")* (Pachoł/Pieńczak, 2008: m. 2 po s. 38).
- ■ *Występowanie klusek z makiem na wigilię Bożego Narodzenia* (Pachoł/Pieńczak, 2008: m. 3 po s. 45).
- ■ *Występowanie pierogów z makiem na wieczerzy wigilijnej* (Pachoł/Pieńczak, 2008: m. 4 po s. 49).
- ■ *Nazwy pieczywa słodkiego z makiem podawanego na wigilię Bożego Narodzenia* (Pachoł/Pieńczak, 2008: m. 5 po s. 54).
- ■ *Występowanie potrawy wigilijnej o nazwie „makówki"* (Pachoł/Pieńczak, 2008: m. 6 po s. 60).
- ■ *Zwyczajowe potrawy z makiem* (PAE: z. 6, m. 333, oprac. JB).
- ■ {zwyczajowe potrawy wigilijne z makiem} (Bohdanowicz, 1973: m. 1 na s. 58, wg: materiały PAE).
- ■ *Występowanie potraw wigilijnych, w skład których wchodzi mak* (Pachoł/Pieńczak, 2008: m. 1 po s. 32).
- □● *Mohn als Bestandteil der Speisen am Abend des 24 Dezember* [północna i zachodnia Polska, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 3 na s. 55, wg: ADV, z. 3, m. 55).
- ■ *Pożywienie zwyczajowe. Reliktowe spożywanie kasz* (PAE: z. 7): *Spożywanie kaszy z prosa w wigilię Bożego Narodzenia* (m. 372, oprac. JB); *Spożywanie kaszy jęczmiennej w wigilię Bożego Narodzenia* (m. 373, oprac. JB); *Spożywanie kaszy gryczanej w wigilię Bożego Narodzenia* (m. 374, oprac. JB).
- □● *Glaubensbindung der Hirsespeisen zu Weihnachten und Neujahr. Hirsebau* [Śląsk, Górna Saksonia, południowa Brandenburgia po Berlin i Magdeburg, wschodnia Turyngia po Erfurt i przygraniczne tereny sudeckie] (Wiegelmann, 1967: m. 12).
- ■ *Kwaśnica – kapuśniak jako potrawy wigilijne* (PAE: z. 7, m. 380, oprac. JB).
- ● *Štedrovečerné jedlá* {polewki z kapusty, 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 26, oprac. R. Stoličná).
- ■ *Inne potrawy kwaśne spożywane podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 9 na s. 50).
- ■ *Żur, grochówka jako potrawy wigilijne* (PAE: z. 7, m. 381, oprac. JB).
- ■ *Występowanie żuru podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 3 na s. 33).
- ■ *Sposoby sporządzania żuru podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 2 na s. 30).
- ■ *Polewki z suszu owocowego podawane w czasie wigilii* (PAE: z. 7, m. 382, oprac. JB).
- ■ *Potrawy wigilijne – groch* (PAE: z. 7, m. 378, oprac. JB).
- ■ *Występowanie kapusty z grochem, fasolą itp. podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 7 na s. 44).
- ■ *Występowanie potraw z grochu i/lub fasoli z kapustą podczas wieczerzy wigilijnej* (Madzia/Pieńczak, 2008: m. 2 na s. 32).
- ■ *Inne potrawy z grochu i/lub fasoli spożywane podczas wieczerzy wigilijnej* (Madzia/Pieńczak, 2008: m. 4 na s. 40).
- ■ *Występowanie grochu i/lub fasoli jako składników zup spożywanych podczas wieczerzy wigilijnej* (Madzia/Pieńczak, 2008: m. 3 na s. 36).
- ■ *Występowanie potraw z grochu i/lub fasoli podczas wieczerzy wigilijnej* (Madzia/Pieńczak, 2008: m. 1 na s. 28).
- □● *Hülsenfrüchte als Bestandteil der Speisen am Abend des 24 Dezember* [północna i zachodnia Polska, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 4 na s. 57, wg: ADV, z. 3, m. 55).
- ■ *Siemię w potrawach wigilijnych* (PAE: z. 7, m. 383, oprac. JB).
- ■ *Spożywanie pierogów podczas wigilii Bożego Narodzenia* (Wronka/Pieńczak, 2008: m. 8 na s. 47).

□● *Hirse als Bestandteil der Speisen am Abend des 24 Dezember* [północna i zachodnia Polska, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 5 na s. 60, wg: ADV, z. 3, m. 55).
□● *Gesamtkarte: Vortreten der Pilzen, Mohn, Hülsenfrüchte und Hirse als Bestandteil der Speisen am Abend des 24 Dezember* [północna i zachodnia Polska, wschodnie Niemcy, Czechy, Austria] (Staszczak, 1973: m. 6 na s. 61, wg: ADV, z. 3, m. 25, 55).
□● *Speisen am Heiligen Abend: Zahl der Gerichte* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, Niemcy w Czechach] (Streitberg, 1936, m. 87, dodatkowe objaśnienia do znaków zob. Ebert i in., 1936: 328).
□● *Speisen am Heiligen Abend: Suppen* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, Niemcy w Czechach] (Streitberg, 1936: m. 88).
□● *Speisen am Heiligen Abend: Hirse, Hanf, Reis* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, Niemcy w Czechach] (Streitberg, 1936: m. 89, dodatkowe objaśnienia do znaków zob. Ebert i in., 1936: 328).
□● *Speisen am Heiligen Abend: Fisch* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, Niemcy w Czechach] (Streitberg, 1936: m. 90).
□● *Speisen am Heiligen Abend: Fleischspeisen* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, Niemcy w Czechach] (Streitberg, 1936: m. 91).
□● *Speisen am Heiligen Abend: Übersicht* [Śląsk, Saksonia, Turyngia, Niemcy w Czechach] (Streitberg, 1936: m. 92).
● *Weihnachtsmahl am 24.12. um 1900: 1. Mahlzeiten bei der römisch-katolischen Bevölkerung sowie Weihnachtsbrot aus Mais* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 446, oprac. E. Kisbán).
● *Weihnachtsmahl am 24.12. um 1900: 2. Hülsenfrüchte, Pilze, saure Krautsuppe, gegorene Kleiesuppe zu der Hauptmahlzeit nach Konfessionen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 447, oprac. E. Kisbán).
● *Opekance. Geografické rozšírenie a názvy tradičného obradového jedla na Slovensku* (Markuš, 1969: m. b.n. na s. 518).
● *Weihnachtsmahl am 24.12. um 1900: 3. Fladenbrot, kleines fladenförmiges Gebäck (Pogatsche), Nudeln und mit heißem Wasser aufgeweichtes Gebäck zu der Hauptmahlzeit nach Konfessionen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 448, oprac. E. Kisbán).
● *Weihnachtsmahl am 24.12. um 1900: 4. Dörrobst, Früchtegrot, Weizen-, Maiskörner und Oblaten zu der Hauptmahlzeit nach Konfessionen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 449, oprac. E. Kisbán).
● *Weihnachtsmahl am 24.12. um 1900: 5. Knoblauch, Meerrettich/Kren, Walnuß zu der Hauptmahlzeit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 450, oprac. E. Kisbán).
● *Weihnachtsmahl am 24.12. um 1900: 6. Apfel, Kürbis zu der Hauptmahlzeit* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 451, oprac. E. Kisbán).
□ *Grünkohl und Erbsen zu Weihnachten und zu Neujahr* [Pomorze Zachodnie] (Kaiser, 1936a: m. 2 i koment. na s. 66–71).
□ *Pommersche Gebäcke zu Weihnachten und Neujahr* (Kaiser, 1936a: m. 3 i koment. na s. 71–79).
● *Nudeln und mit heißem Wasser aufgeweichte Teigwaren zu feierlichen Fastenmahlzeiten (Karfreitag, 24. und 31. 12., Aschermittwoch) und am 1.1. um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 466, oprac. E. Kisbán).
□ *Breispeisen um Neujahr (um 1910)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 6 na s. 430).
□● *Speisen am Abend des 24. und 31. Dezember. I. Fleisch und Fisch* (ADV: z. 3, m. 54).
□● *Speisen am Abend des 24. und 31. Dezember. II. Speisen pflanzlicher Art (Auswahl)* (ADV: z. 3, m. 55).
□ *Silvester- und Neujahrs-Gebäck* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 38 na s. 446).
□ *Verbreitungskarte: Neujahrbacken (um 1910)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 39 na s. 446).
● *Charakter des Abendmahles am 31.12. um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 454, oprac. E. Kisbán).

- *Abendmahl am 31.12. um 1900: Fleisch und Fisch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 455, oprac. E. Kisbán).
- *Speiseverbote zwischen Weihnachten und Neujahr um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 456, oprac. E. Kisbán).
- *Speisen am 31.12. um 1900: 1. Hülsenfrüchte, saure Suppen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 457, oprac. E. Kisbán).
- *Speisen am 31.12. bzw. 1.1. um 1900: 2. Brei, gebackener Kürbis, Körnerfrüchte* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 458, oprac. E. Kisbán).
- *Speisen am 31.12. bzw. 1.1. um 1900: 3. Pogatsche, Nudeln* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 459, oprac. E. Kisbán).
- *Speisen am 31.12. bzw. 1.1. um 1900: 4. Strudel, Krapfen, Baumkuchen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 460, oprac. E. Kisbán).
- *Glaubensbindung der Speisen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 452, oprac. E. Kisbán).
- □ *'Glückgreifen' zu Silvester* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 40 na s. 447).
- □ *Haferbreigerichte (um 1910)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 4).
- □ *Mohnnudeln (als Fastnachtsgericht)* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 24 na s. 439).
- □ *Fastnachtsgebäck* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 30 na s. 442).
- □ *Fastnachtsgebäck ('Fladen')* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 29 na s. 441).
- □ *Gibt es zu Fastnacht ein besonderes Essen?* [Pomorze w granicach z 1938 r.] (Kaiser, 1936a: m. 5; Kaiser, 1936b: koment. na s. 84–87).
- □ *Pommersche Fastnachtgebäcke* [Pomorze w granicach z 1938 r.] (Kaiser, 1936: m. 4; Kaiser, 1936 b: koment. na s. 79–84).
- *Vyprážané pečivo* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a: m. 186 na s. 195).
- □ *Potrawy spożywane w czasie zapustów* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 109 na s. 235).
- *Vyprážané pěčivo na fašiangoch a krstinách* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 32, oprac. R. Stoličná).
- *Fleischspeisen am Faschingsdienstag um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 461, oprac. E. Kisbán).
- *Faschingsgebäck um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 462, oprac. E. Kisbán).
- *Pôstne jedlá* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 29, oprac. R. Stoličná).
- □ *Postna kwaśnica I* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 112 na s. 236).
- □ *Postna kwaśnica II* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 113 na s. 236).
- *Das Essen am Karfreitag um 1900: 1. Kochen sowie frischgekochte Speisen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 463, oprac. E. Kisbán).
- *Das Essen am Karfreitag um 1900: 2. Speisen, die nicht oder nicht frisch gekocht werden mußten* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 464, oprac. E. Kisbán).
- *Das Essen am Karfreitag um 1900: 1. Suppen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 465, oprac. E. Kisbán).
- *Nudeln und mit heißem Wasser aufgeweichte Teigwaren zu feierlichen Fastenmahlzeiten (Karfreitag, 24. und 31. 12., Aschermittwoch) und am 1.1. um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 466, oprac. E. Kisbán).
- *Mit heißem Wasser aufgeweichtes Hefegebäck. Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 467, oprac. E. Kisbán).
- □● *Veľkonočné jedlá* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a: m. 188 na s. 197).

□ *Pieczywo obrzędowe w kształcie ptaków lub zwierząt* {Wielkanoc} [Górny Śląsk] (Nowak/Pieńczak 2014: m. 24 na s. 98).
□ *Striezel – Gebäcke zu Ostern* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 41 na s. 447).
□ *Besondere Gerichte zu Ostern* [Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Warmia i Mazury] (Tolksdorf, 1975: m. 12 na s. 433).
● *Veľkonočné jedlá* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 28, oprac. R. Stoličná).
● *Oster-Malzbrei* [Finlandia] (SKK: m. 55 i koment. na s. 106, oprac. T. Vuorela).
● *Der Osterwolf in Pommern* {rodzaj wielkanocnego pieczywa obrzędowego} [Pomorze na zachód od Odry] (Kaiser, 1936b: m. il. 9 na s. 102).
● *Frühlingsbrauchtum: a) Weltliches Brauchtum zur Osterbeichte – Besondere Gebäcke zur Beichtzeit, Besondere Brauchtum und die Beichtgeher* […] *c) Ostergebäcke* [Górna Austria] (AO: t. 3, m. 52, oprac. E. Burgstaller).
□● *Martinsbrauchtum. I. Gebäcke zum Martinsfest* (ADV: z. 3, m. 39).

5.18.4.2. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne

5.18.4.2.1. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne – chrzciny

● *Vyprážané pečivo na fašiangoch a krstinách* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 32, oprac. R. Stoličná).
● *Vyprážané pečivo* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006a: m. 186 na s. 195).
□● *Jedlo ako dar* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006b: m. 161 na s. 170).

5.18.4.2.2. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne – wesele

■ *Niektóre tradycyjne zwyczaje przedweselne* (PAE: z. 9): *Zwyczaj przynoszenia produktów spożywczych do domu weselnego* (m. 553, oprac. AM).
■ *Dziewiczy wieczór* (PAE: z. 9): *Zwyczaj wypiekania pieczywa w domu panny młodej* (m. 557, oprac. AM).
■ *Zwyczaje związane z pieczywem, zbożem i słodyczami w tradycyjnym weselu* (PAE: z. 9): *Drobne pieczywo weselne* (m. 568, oprac. JB); *Odarowywanie dzieci drobnym pieczywem i słodyczami przez osoby z orszaku weselnego* (m. 569, oprac. BJ); *Zwyczaje związane z chlebem przy powitaniu młodych po przyjeździe z kościoła* (m. 571, oprac. BJ).
■ *Lokalizacja niektórych obrzędów weselnych* (PAE: z. 9): *Uczta weselna po powrocie z kościoła* (m. 574, oprac. JB).
■ *Tradycyjne potrawy weselne* (PAE: z. 9, m. 577, oprac. JB).
■ *Tradycyjne potrawy weselne – kasze* (PAE: z. 9, m. 578, oprac. JB).
● *Kuchen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Formen des Hochzeitskuchens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 412, oprac. E. Kisbán).
■ *Pieczywo weselne. Kołacz – korowaj* (PAE: z. 9, m. 579, oprac. JB).
■ *Pieczywo weselne – korowaj* (PAE: z. 9, m. 579, oprac. JB).
■ *Zdobienie pieczywa weselnego – ozdoby z ciasta* (PAE: z. 9, m. 580, oprac. JB).
■ *Zdobienie pieczywa weselnego – ozdoby roślinne* (PAE: z. 9, m. 581, oprac. JB).
■ *Tradycyjne potrawy i pieczywo weselne* (PAE: z. 9): *Polewki i rosoły* (m. 582, oprac. JB); *Potrawy mięsne* (m. 583, oprac. JB); *Ilość wypiekanych kołaczy* (m. 584, oprac. JB); *Funkcje obrzędowe pieczywa weselnego* (m. 585, oprac. JB).
□ *Występowanie kołacza zw. 'stolnikiem'* [okolice Łowicza i Skierniewic] (Dekowski, 1968: m. 8 na s. 179).

□ *Podział i roznoszenie weselnych kołaczy w latach 1900–1939* [okolice Łowicza i Skierniewic] (Dekowski, 1968: m. 9 na s. 180).
□● *Spożywanie kołacza na uczcie weselnej* [pogranicze polsko-słowackie] (Drożdż, Pieńczak, 2007: m. 4 na s. 366, oprac. A. Drożdż, A. Pieńczak, K. Jakubíková).
□● *Spożywanie kołacza na uczcie weselnej* [pogranicze polsko-słowackie] (Drożdż, Jakubíková, Pieńczak, 2009: m. 4 na s. 183).
● *Jedlá na svadbe* {kołacz; 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 30, oprac. R. Stoličná).
● *Rasprostranenie nekotorych vidov pišči i napitkov v Litovskoj SSR* [Litwa] (Milûs, 1956: m. il. 11 na s. 165; powt. Milius, 1964: m. il. 221 na s. 394, pt. *Kai kurių valgių ir gėrimų paplitimas*).
■ *Obrzędy i zwyczaje praktykowane podczas przenosin w tradycyjnym weselu* (PAE: z. 9): *Zwyczaje przy obdarowywaniu się pieczywem w czasie powitania w domu młodego* (m. 593, oprac. BC).
■ *Rosół z drobiu podawany na uczcie weselnej* (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 1 po s. 22, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Rosół wieprzowy/wołowy podawany na uczcie weselnej* (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 2 po s. 23, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Dodatki do rosołu podawanego na uczcie weselnej* (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 3 po s. 24 i m. 3 a po s. 26, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Polewki/zupy kwaśne podawane na uczcie weselnej* (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 4 po s. 28, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Barszcz czerwony podawany na uczcie weselnej* (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 5 po s. 29, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Polewki z krwi* {podawane na uczcie weselnej} (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 6 po s. 30, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Polewki/zupy podawane na uczcie weselnej* (Łaszczyk/Kłodnicki, 2006: m. 7 po s. 31, oprac. I. i D. Łaszczyk).
■ *Tradycyjne potrawy weselne – kasze* (PAE: z. 9, m. 578, oprac. JB).
□● *Spożywanie mięsa na uczcie weselnej* [pogranicze polsko-słowackie] (Drożdż, Pieńczak, 2007: m. 2 na s. 364, oprac. A. Drożdż, K. Jakubiková, A. Pieńczak).
□● *Spożywanie mięsa na uczcie weselnej* [pogranicze polsko-słowackie] (Drożdż, Pieńczak, 2009: m. 2 na s. 182, oprac. A. Drożdż, K. Jakubiková, A. Pieńczak).
● *Jedlá na svadbe* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 30, oprac. R. Stoličná).
□● *Hirsenanbau und Hirse als Hochzeitsspeise* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 8).
□● *Zeitstellung der Reisspeisen beim Hochzeitsmahl* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 9).
□● *Zubereitungen der Reisspeisen beim Hochzeitsmahl* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 10).
□● *Spożywanie kaszy na uczcie weselnej* [pogranicze polsko-słowackie] (Drożdż, Pieńczak, 2007: m. 3 na s. 365, oprac. A. Drożdż, K. Jakubiková, A. Pieńczak).
□● *Spożywanie kaszy na uczcie weselnej* [pogranicze polsko-słowackie] (Drożdż, Jakubiková, Pieńczak, 2009: m. 3 na s. 185, oprac. A. Drożdż, K. Jakubiková, A. Pieńczak).
□● *Kartoffeln beim Hochzeitsmahl – Zubereitungen* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 5).
● *Hochzeitsspeisen um 1900 und 1960. 1. Soßen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 440, oprac. J. Morvay).
● *Hochzeitsspeisen um 1900. 2. Fleisch- und Krautspeisen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 441, oprac. J. Morvay).
● *Hochzeitsspeisen um 1900. 3. Gulasch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 442, oprac. J. Morvay).
● *Hochzeitsspeisen um 1900. 4. Breie* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 443, oprac. J. Morvay).
● *Hochzeitsspeisen um 1900. 5. Mehlspeisen 1* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 444, oprac. J. Morvay).

- ● *Hochzeitsspeisen um 1900. 6. Mehlspeisen 2* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 7, m. 445, oprac. J. Morvay).
- □● *Kaffe (Tee) beim Hochzeitsmahl (um 1930)* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 13, wg: materiały ADV).
- □● *Speiseeis beim Hochzeitmahl (Stand 1932)* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1986: m. ryc. 1, wg: materiały ADV, pyt. 136b).
- □● *(Englischer) Mehlpudding, Mehlbeute, Serviettenkloß* [Niemcy i Austria, przyległe obszary Górnego Śląska, Niemcy sudeccy] (Wiegelmann, 1967a: m. 17, wg: materiały ADV; zob. też Wiegelmann, 1967: m. 18 [okolice między Bremen, Lüneburgiem i Kilonią]).
- □● *Fleischbeilagen beim Hochzeitsmahl – Grundstoffe* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 4, wg: materiały ADV).
- □● *Kalbs-, Schweine-, Wiener Schnitzel als Festspeise* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 19, wg: materiały ADV).
- □● *Das Schnitzel in den Speisenfolgen des Hochzeitsmahles* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967a: m. 20, wg: materiały ADV).
- □● *Gulasch als Festspeise* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 21, wg: materiały ADV).
- □● *Kotelett (Karbonade) beim Hochzeitsmahl* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 22, wg: materiały ADV).
- □● *Sauerspeisen* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy, Grn. Śląsk] (Wiegelmann, 1967: m. 24, wg: materiały ADV).
- ■ *Pożywienie zwyczajowe. Reliktowe spożywanie kasz* (PAE: z. 7): *Spożywanie kaszy z prosa w czasie wesela* (m. 375, oprac. JB)
- ■ *Tradycyjne potrawy weselne* (PAE: z. 9, m. 577, oprac. JB).
- ■ *Tradycyjne potrawy weselne – kasze* (PAE: z. 9, m. 578, oprac. JB).
- □ *Potrawy weselne* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 106 na s. 233).
- ● *Jedlá na svadbe* {drób, inne mięsa; 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 30, oprac. R. Stoličná).
- □● *Zeitstellung der Reisspeisen beim Hochzeitsmahl* [Niemcy i Austria w granicach 1937 r., zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 9).
- □● *Zubereitungen der Reisspeisen beim Hochzeitsmahl* [Niemcy i Austria w granicach 1937 r., zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 10).
- □● *Hirsenanbau und Hirse als Hochzeitsspeise* [Niemcy i Austria w granicach 1937 r., zachodnie i północne ziemie Polski po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 8).
- □● *Kartoffeln beim Hochzeitsmahl – Zubereitungen* [Niemcy i Austria w granicach 1937 r., zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 5).
- □● *Kaffe (Tee) beim Hochzeitsmahl (um 1930)* [Niemcy i Austria w granicach 1937 r., zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1967: m. 13).

5.18.4.2.3. Potrawy obrzędowe – obrzędy rodzinne – stypa

- □ *Potrawy podawane na stypie* [Orawa i Spisz] (Stoličná, 2015: m. 107 na s. 234).
- □● *Vergleichende Angaben zu den Speisen beim Leichenmahl* (Wiegelmann, 1964: m. ryc. 65 na s. 557, wg: materiały ADV).
- ■ *Poczęstunek po pogrzebie* (PAE: z. 7, m. 432, oprac. J. Rajces; *Zwyczaje*…, 1999: m. 37 na s. 138).

□ *Nazwa gościny po pogrzebie* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 648, oprac. AB).
□ *Nazwy przyjęcia po pogrzebie* [Warmia i Mazury] (Szyfer, 1975: m. ryc. 20 na s. 94).
□● *Jedlá na kare* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Stoličná, 2006b: m. 172 na s. 181).
● *Jedlá na kare* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VII, m. 31, oprac. R. Stoličná).
● *Totenspeisung beim Totenmahl* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 595, oprac. V. Diószegi).
● *Speisen und Getränke beim Leichenmahl in Siebenbürgen und Besarabien I* (Wiegelmann, 1964: m. ryc. 62 na s. 550, uzupełnienie do: ADV NF, z. 2, m. 21d, 22, 24).
● *Speisen und Getränke beim Leichenmahl in Siebenbürgen u. Besarabien II (warme Speisen)* (Wiegelmann, 1964: m. ryc. 62 na s. 550, uzupełnienie do: ADV NF, z. 2, m. 23).
□● *Brauchtum bei Tod und Begräbnis: Gebäcke zum Totenmahl I–III* (ADV NF: z. 2, m. 21a–c).
□● *Brauchtum bei Tod und Begräbnis: Kafee, Tee und Gebäck zum Totenmahl* (ADV NF: z. 2, m. 21d).
□● *Die Stellung des Kaffees (Tees) im Leichenmahl* [Niemcy i Austria, Niemcy sudeccy i spiscy, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska i północna Wielkopolska] (Wiegelmann, 1964: m. ryc. 64 na s. 554, wg: materiały ADV).
□● *Brauchtum bei Tod und Begräbnis: Alkoholische Getränke beim Totenmahl* (ADV NF: z. 2, m. 22).
□● *Brauchtum bei Tod und Begräbnis: Speisen zum Totenmahl I–II* (ADV NF: z. 2, m. 23–24).
□● *Vergleichende Angaben zu den Speisen beim Leichenmahl* [Niemcy, w tym obecne zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska i północna Wielkopolska, Austria, Niemcy sudeccy i spiscy] (Wiegelmann, 1964: m. ryc. 65 na s. 557, wg: materiały ADV).
□● *Wandel und soziale Unterschiede bei den Speisen zum Totenmahl* (ADV NF: z. 3, m. 25, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Ort des Totenmahls* (ADV NF: z. 3, m. 26, oprac. G. Wiegelmann).
□● *Vervandte als Teilnehmer am Totenmahl* (ADV NF: z. 3, m. 27a, oprac. J. Prinz, G. Frauenknecht).
□● *Nachbarn, Freunde als Teilnehmer am Totenmahl* (ADV NF: z. 3, m. 27b, oprac. J. Prinz, G. Frauenknecht).
□● *Helfer als Teilnehmer am Totenmahl* (ADV NF: z. 3, m. 27c, oprac. J. Prinz, G. Frauenknecht).
□● *Sondergrupen als Teilnehmer am Totenmahl* (ADV NF: z. 3, m. 27d, oprac. J. Prinz, G. Frauenknecht).
□● *Vervandte, Bekannte, Nachbarn als Teilnehmer am Trunk* (ADV NF: z. 3, m. 28a, oprac. G. Frauenknecht, G. Wiegelmann).
□● *Helfer und Sondergruppen als Teilnehmer am Trunk* (ADV NF: z. 3, m. 28b, oprac. G. Frauenknecht, G. Wiegelmann).
□● *Ort des gemeinsamen Trunkes* (ADV NF: z. 3, m. 28c, oprac. J. Prinz, G. Wiegelmann).
□● *Bezeichnung des Totenmahls: Redensarten* (ADV NF: z. 3, m. 28d, oprac. J. Prinz, G. Wiegelmann).
□● *Bezeichnungen des Totenmahls* (ADV NF: z. 3, m. 29, oprac. G. Frauenknecht).
□● *Kaffee beim Leichenmahl* [Austria, Niemcy w granicach do 1937 r., w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska i północna Wielkopolska, Niemcy sudeccy i spiscy] (Wiegelmann, 1967: m. ryc. 9 na s. 163).
● *Totenspeisung. Termine für Gedeck in der Familie* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 597, oprac. V. Diószegi).
● *Totenspeisung. Familie der Toten speist die Armen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 598, oprac. V. Diószegi).
● *Totenspeisung. Termine für das Stellen von Speisen auf das Grab* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 596, oprac. V. Diószegi).

- ● *Allerseelengebäcke, Umrittsbrauchtum, Burschenschaften: a) Allerseelengebäcke – Namen der Spendbrote; b) Allerseelengebäcke – Patengeschenke und Zeitgebäcke Heiligendstriezel (geflochtenes Weckbrot). Namen* [Górna Austria] (AO: t. 1, m. 18, oprac. E. Burgstaller).
- □● *Vergleichende Angaben zu den Speisen beim Leichenmahl* (Wiegelmann, 1964: m. ryc. 65 na s. 557, wg: ADV).
- □● *Brauchtum bei Tod und Begräbnis. Gebäcke zu Allerseelen* (ADV NF: z. 2, m. 20c, oprac. J. Prinz).
- □ *Ośrodki piernikarskie na Górnym Śląsku* (Świtała-Trybek, 2000: m. 6 na s. 120).
- ● *Nationalgerichte. Ausschnitt aus der Gastronomischen Karte von Deutschland (Leipzig 1901)* [Niemcy aż po obszary na wschód od dolnej Odry] (Pessler, 1932: m. 2 na s. 713).

6. Obróbka różnych surowców i rzemiosło

6.1. Obróbka drewna

- ■ *Tartak* i synonimy {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 4, m. 177, oprac. E. Pawłowski).
- □ {tartaki} [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 2a po s. 34).
- □ *Przemysły drzewne* {m.in. tartaki, smolarnie, maziarnie, dziegciarnie, terpentyniarnie} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 41).
- □ *Przemysł drzewny* {liczba przedsiębiorstw ciesielskich, stolarskich, tokarskich, bednarskich, kołodziejskich, rzeźba ludowa, zabawkarstwo, wikliniarstwo, koszykarstwo, plecionkarstwo} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 270).
- □ *Rozmieszczenie warsztatów bednarskich w województwie poznańskim (rok 1960)* (Wojciechowska, 1964: m. il. 221 na s. 528).
- □ *Rzemiosło* {bednarze, cieśle, kołodzieje, kowale, murarze, rymarze stolarze, ślusarze, szewcy, krawcy i in.} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 50).
- □ *Piła tracka* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 58).
- □ *Koziołek do piłowania drzewa* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 59).
- □ *Ośnik* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 60).
- □ *Deminutivum od „deska"* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 61).
- □ *Beczka* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 62).
- □ *Klepka* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 63).
- □ *Trzon – trzonek* {rękojeść szpadla, o wiele rzadziej siekiery – nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 57).
- □● *Herstellung und Vertrieb von hölzernen Heu-Rechen (-Harken) 1900/10* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Poznańskie] (Wiegelmann, 1969, m. 10 po s. 254).
- ● *Precentuálne zastúpenie stolárov na Slovensku roku 1900* (Kaľavský, 1982: m. b.n. na s. 167).

6.2. Obróbka wici i włókna

- ■ *Rodzaje korzeni używanych w plecionkarstwie* (PAE: z. 6, m. 355, oprac. ZK).
- ■ *Kosze gospodarskie* (PAE: z. 6): *Techniki wyplatania koszy* (m. 280, oprac. ZK).
- ■ *Flechttechniken von Wirtschaftskörben* (Kłodnicki, 1971: m. 2 na s. 593, wg: materiały PAE).
- ● *Objects made of Birch Bark and Coiled Straw Vessels* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. XI na s. 34, koment. N. Valonen).
- ● *Výroba košov* {XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IV, m. 10, oprac. P. Stano).
- ● *Upotreba brnestre* {różne zastosowania żarnowca miotlastego, m.in. wyrób wierszy do połowu ryb, koszów, mioteł} [Dalmacja] (Stojanović, 1962: m. II po s. 16).

- ■ *Typy tkactwa* [Stary i Nowy Świat] (Wróblewski, 1954: m. ryc. 1 na s. 682, wg: G. Montandon).
- ■ *Verbreitung der Weberei* [Stary i Nowy Świat] (Werth, 1954: m. 4 na s. 58).
- ◙ *Verbreitung der gezahnten Lederbrechen* [Azja od Czeczenii po Udehe na wschodzie] (Szolnoky, 1966: m. 6 na s. 41).
- ◙ *Verbreitung der gerillten Brechen in Europa* (Szolnoky, 1966: m. 7 na s. 63).
- □ *Tkactwo, A. Rozpowszechnienie; B. Stan pod względem technicznym; C. Wyroby* [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 262, 264, 266).
- □ *Lniarstwo* {obszar upraw lnu w hektarach} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 258).
- □ *Konopie* {ogólny obszar plantacji w hektarach} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 260).
- □ *Przemysł włókienniczy* [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 268).
- ● *Hanf und Flachs* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 12 na s. 237).
- ● *Posevy l'na, % ârovogo klina, v kresťânskih hozâjstvah (načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 44).
- ● *Suška golovok l'na, (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 46).
- ● *Priëmy molot'by golovok l'na (konec XIX – načalo XX v.)* [północna Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 47).
- ● *Priëmy molot'by golovok l'na pri stlan'e (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, zachodnia Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 48).
- ● *Priëmy pervičnoj obrabotki tresty l'na (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 49).
- ● *Pervičnaâ suška tresty l'na na pole (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 50).
- ● *Ognevaâ suška tresty l'na (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 51).
- ● *Trocknen des Flachses nach der Ernte und vor dem Riffeln* [Finlandia] (SKK m. 74 i koment. na s. 134, oprac. T.-I. Kaukonen).
- ● *Rotten (Rösten) des Hanfes in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 282, oprac. L. Szolnoky).
- ■ *Obróbka włókna* (PAE: z. 5): *Międlice i cierlice* (m. 268, oprac. KH, uzup. BJ); *Szczotki do czesania włókna* (m. 269, oprac. KH, uzup. BJ); *Reliktowe występowanie wrzecion* (m. 270, oprac. KH, uzup. BJ); *Przęślice* (m. 271, oprac. KH, uzup. BJ).
- ■ *Miejsce obróbki lnu i konopi* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 18 po s. 100).
- □ *Narzędzia do łamania i tarcia lnu – 1. Typy narzędzi; 2. Nazwy desygnatu o mieczu pojedynczym; 3. Nazwy desygnatu o mieczu dwudzielnym* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 517–519, oprac. SB).
- □ *Sposoby osadzania narzędzi do łamania i tarcia lnu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 520, oprac. SB).
- ● *Das Schaben und Schwingen von Flachs und Hanf* [Finlandia] (SKK: m. 76 i koment. na s. 136, oprac. T.-I. Kaukonen).
- ● *Durchbrochene Balkenbrechen und Lattenbrechen* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1966: m. 1 po s. 6).
- ● *Brechen mitgezahnten Kanten* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1966: m. 2 na s. 11).
- ● *Lattenbrechen mit zwei (drei) Schlegeln* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1966: m. 3 na s. 19).
- ● *Brechen mit besonderer Konstruktion* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1966: m. 4 na s. 29).
- ● *Die Namen der zum Grob- bzw. Reinbrechen benutzten Brechgeräte* [węgierski obszar etniczny] (Szolnoky, 1966: m. 5 po s. 5).
- ● *Geräte zum ersten Brechen der Hanffasern* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 283, oprac. L. Szolnoky).

- *Geräte zum weiteren Brechen der Hanffasern* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 284, oprac. L. Szolnoky).
- *Verfahren zum Erweichen der Hanffasern: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 285, oprac. L. Szolnoky).
- *A tanulmányban érintett Borsod-Abaúj-Zemplén megyei települések…* (Dobrossy, Fügedi, 1977: m. il. 1 na s. 270).
- *A rostfésülő eszköz elnevezései* (Dobrossy, Fügedi, 1977: m. il. 4 na s. 273).
- *A rostfésülő munka elnevezései* (Dobrossy, Fügedi, 1977: m. il. 5 na s. 279).
- *A legjobb minőségű rostanyag elnevezései* (Dobrossy, Fügedi, 1977: m. il. 6 na s. 284).
- *A közepes minőségű rostanyag elnevezései* (Dobrossy, Fügedi, 1977: m. il. 7 na s. 284).
- *Răspuns la întrebarea: cum se numește unealta prin care treceți lâna prima datâ?* {nazwy szczotek} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 433).
- *Upotreba brnestre* {różne zastosowania żarnowca miotlastego} [Dalmacja] (Stojanović, 1962: m. 2 po s. 16).
- *Ľnomâlki. Konstrukciâ (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 52).
- *Ľnotrepala (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 53).
- *Sposoby trepaniâ ľna (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 54).
- *Priëmy otdeleniâ golovok ľna pri zamačivanii (konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 45).
- *Geräte zum Reinigen der Hanffasern* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 286, oprac. L. Szolnoky).
- *Bezeichnung für die Hechel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 287, oprac. L. Szolnoky).
- *Bezeichnung für das Reinigen des Hanfes (wenn nicht vom Namen des Geräts abgeleitet)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 288, oprac. L. Szolnoky).
- *Prisposoblenie, sostoâščee iż grebnâ, na kotoryj nasaživaetcâ len, i rasčesyvaûščej ego grebenki* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L76).
- *Flachsbürste und Hechel* [Finlandia] (SKK m. 77 i koment. na s. 138, oprac. T.-I. Kaukonen).
- ■ *Typy przęślicy* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 11 na s. 307; powt. Moszyński, 1967: m. 11 na s. 321).
- ■ *Mapa polskich grup i obszarów etnicznych:* […] *5. Granica przęślic krężołkowych i łopatkowych wedle K. Moszyńskiego* (Fischer, 1934: m. po s. 256).
- ■ *Przęślica* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 6, m. 266, oprac. BR).
- *Typen des Spinnrockens* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 9 na s. 131).
- *Wergstock* [Finlandia] (SKK m. 75 i koment. na s. 134, oprac. T.-I. Kaukonen).
- *Spinnrocken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 289, oprac. L. Szolnoky).
- *Spinnenrocken in Brett: Formen des Gerätes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 290, oprac. L. Szolnoky).
- *Spindel – Spinrad – Haspel* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. XIII na s. 271).
- *Flax Dressing Implements and Plane Flax Holders* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. XII na s. 36, koment. I. Åstrom, V. Vööallinheimo).
- *Įxvairjų formų verpsčių paplitimas* (Niunkienė, 1964: m. il. 164 na s. 300).
- *Praslice* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IV, m. 25, oprac. J. Paličková).
- {formy przęślic} [Półwysep Bałkański: północno-zachodnia Chorwacja, Macedonia, Grecja, Rumunia] (Išgum, 1978: m. 2 na s. 70).
- {formy przęślic} [północno-zachodnia Chorwacja] (Išgum, 1978: m. 1 na s. 69).
- *Typy przęślic* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 16).
- □ *Nazwy krążka na wrzecionie* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, oprac. EK).

- *Vreteno* [Słowacja] (EAS: rozdz. IV, m. 26, oprac. J. Paličková).
- *Verbreitung des Spinngerätes mit dem Name „druga" zum groben Verspinnen von wollenen (oder pflanzlichen) Fasern, bzw. zum zwirnen – auf rumänischem, karpatoukrainischem und slowakischem Volksgebiet* (Gavazzi, 1971: m. ryc. 2 na s. 219).
- *Kołowrotek* (MAGP: t. 9, m. 442, oprac. A. Kuziorowa).
- *Kolovrat* [Słowacja] (EAS: rozdz. IV, m. 27, oprac. J. Paličková).
- *Nazwy kolovratu* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IV, m. 28, oprac. J. Paličková).
- *Wechsel der Spinngerätes (Spindel-Spinnrad) bis 1950* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 291, oprac. L. Szolnoky).
- *Formen des Spinnrades um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 292, oprac. L. Szolnoky).
- *Formen des Spinnrades um 1950* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 293, oprac. L. Szolnoky).
- *Bezeichnung für das Spinnrad* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 294, oprac. L. Szolnoky).
- *Haspel: Form und Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 295, oprac. L. Szolnoky).
- *Garnwinde: Bezeichnung für die Horizontale Form* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 96, oprac. L. Szolnoky).
- *Gulsčiojo ir stiačojo ratelio paplitimas* (Niunkienė, 1964: m. il. 165 na s. 301).
- ■ *Prymitywne techniki tkackie* [Polska w granicach 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 12 na s. 326; powt. Moszyński, 1967: m. 12 na s. 340).
- □ *Warsztat tkacki* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 532–535, oprac. SB).
- *Webstuhl der Bauern um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 297, oprac. L. Szolnoky).
- *Webstuhl der Bauern: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 298, oprac. L. Szolnoky).
- *Webstuhl: Bezeichnung für Kettbaum und Leinenbaum* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 299, oprac. L. Szolnoky).
- Tkactwo [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 432–487).
- *Typy poziomych warsztatów tkackich* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 17).
- ■ *Zanikanie domowej obróbki włókna na tle współczesnej uprawy lnu i konopi* (PAE: z. 5, m. 272, oprac. KH, uzup. BJ).
- ■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z obróbką lnu i konopi* (Drożdż, 2002: m. 14 na s. 107).
- ■ *Rodzaje prac dotyczących obróbki lnu i konopi, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 15a na s. 111).
- ■ *Rodzaje prac dotyczących obróbki lnu i konopi, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 15b na s. 112).
- ■ *Zasady współdziałania społecznego przy pracach związanych z obróbką lnu i konopi* (Drożdż, 2002: m. 16 na s. 114).
- ■ *Występowanie „prządek"* (Drożdż, 2002: m. 17 na s. 124).
- □● *Häusliche Gemeinschaftsarbeiten: Flachsbereitung* (ADV NF: z. 3, m. 34b, oprac. R. Leicher).
- □● *Häusliche Gemeinschaftsarbeiten: Spinnen, Stricken und ähnliche Arbeiten* (ADV NF: z. 3, m. 34a, oprac. R. Leicher).
- ■ *Współdziałanie społeczne przy pracach związanych z obróbką wełny* (Drożdż, 2002: m. 18 na s. 129).
- ■ *Rodzaje prac dotyczących obróbki wełny, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 19a, 19b na s. 131–132).
- □ *…stwierdzone punkty występowania snutek* [Wielkopolska] (Glapa, 1955: m. ryc. 26 na s. 205).

□ *Przemysły tekstylne* {tkactwo, sukiennictwo, folusze, wyrób kożuchów} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 48).
□ *Rozmieszczenie foluszy na Góralszczyźnie (stan sprzed II-giej wojny świat.)* (Reinfuss, 1951: m. ryc. 2 na s. 21).
□● *Kierunki eksportu płótna orawskiego w latach do r. 1910* [Węgry; m.in. wsie polskiej Orawy] (Gotkiewicz, 1954: m. ryc. 1 na s. 632).

6.3. Obróbka pierza

■ *Udział kobiet przy darciu pierza* (Drożdż, 2002: m. 20 na s. 139).
■ *Rola mężczyzn przy darciu pierza* (Drożdż, 2002: m. 21 na s. 140).
□● *Häusliche Gemeinschaftsarbeiten: Federschleißen, Federvieh rupfen und schlachten* (ADV NF: z. 3, m. 32, oprac. R. Leicher).
■ *Nazwy określające darcie pierza* (Drożdż, 2002: m. 22a, 22 b na s. 142–143).
□ *Wspólne darcie pierza i (względnie) zabawa po tej pracy* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1974: m. 748).
□ *Nazwy wspólnego darcia pierza* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 7, m. 607, oprac. HN).

6.4. Obróbka kamienia i gliny

□● *Kornfegenhersteller um 1890/1910* [Niemcy i Austria, w tym zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Poznańskie] (Meiners, 1983: m. III).
□● *Fabrikzentren für Kornfegen (1890–1920/30)* [Niemcy i Austria, w tym ziemie zachodniej i północnej Polski po II wojnie światowej, Pomorze Gdańskie, ziemia chełmińska, Poznańskie] (Meiners, 1983: m. IV).
□ *Przemysły ceramiczne i kamieniarstwo* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 46).
● *Steinbrüche in Nordungarn gegen die Jahrhundertwende* (Cseri, 1988: m. ryc. 1 na s. 194).
□ *Cegielnictwo* [obszar między Malborkiem, Kwidzyniem i Kiszporkiem] (Łęga, 1933: m. 9 na s. 80).
■ *Verbreitung der Töpferei und des viereckigen Wohnbaues* [Stary i Nowy Świat] (Werth, 1954: m. 5 na s. 60).
■ *Ośrodki garncarskie w II poł. XIX i w XX wieku* (PAE: z. 7, m. 433, oprac. EFP).
□ {ośrodki garncarskie w Białostockiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 117).
□ {ośrodki garncarskie w Bydgoskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 119).
□ {ośrodki garncarskie w Gdańskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 120).
□ {ośrodki garncarskie w Kieleckiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 191).
□ {ośrodki garncarskie w Krakowskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 194).
□ *Ośrodki garncarskie w Krakowskiem* [obszar między Krakowem a Trzebinią, okolice Bochni] (Bojarska, 1949: m. b.n. na s. 148).
□ {ośrodki garncarskie w Lubelskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 243).
□ *Garncarstwo* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 47).
□ {ośrodki garncarskie w Łódzkiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 247).
□ {ośrodki garncarskie w Olsztyńskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 355).
□ {ośrodki garncarskie w Opolskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 356).
□ {ośrodki garncarskie w Poznańskiem} (Głowa, 1956: m. b.n. na s. 358).
□ {ośrodki garncarskie w Rzeszowskiem} (Głowa, 1957: m. b.n. na s. 57).
□ {ośrodki garncarskie w Katowickiem} (Głowa, 1957: m. b.n. na s. 59).
□ {ośrodki garncarskie w Warszawskiem} (Głowa, 1957: m. b.n. na s. 126).
□ *Ośrodki garncarskie na terenie XVIII-wiecznego powiatu Konin* (Jasiewicz, 1961: m. il. 2 na s. 245).

□ *Mapa ośrodków garncarskich w dawnym hrabstwie tenczyńskim* (Pietraszek, 1961: m. il. 4 na s. 52).
● *Zasięgi handlowe ważniejszych ośrodków ceramicznych* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 11 na s. 82).
● *Hlavní střediska českého hrnčířství v 16. a 17. století* [Czechy] (Scheufler, 1968: m. b.n. na s. 89).
● *Hlavní střediska českého hrnčířství v 18. a 20. století* [Czechy] (Scheufler, 1968: m. b.n. na s. 93).
● *Džbánkařské dílny v Čechách a na Moravé* (Scheufler, 1968: m. b.n. na s. 96).
● {ośrodki garncarskie na Słowacji i w Czechach, XIX i XX w.} (Jančář, 1965: m. b.n. na s. 30).
● *Priblizna karta područja upotrebe pojedinih lončarskich proizvoda u Istri* [Istria] (Milićević, 1976: m. b.n. na s. 100).
● *Cesta gemerskej keramiky z Gemera na Dolnú zem a ďalej do okolia Galanty (Szanyi, 1981)* (Liszka, 2003: m. b.n. na s. 223).
■ *Rozmieszczenie typów pieców garncarskich w Polsce* (Reinfuss, 1960: m. 1 na s. 339).
■ *Typy pieców garncarskich* (PAE: z. 7, m. 434, oprac. EFP, R. Reinfuss).
■ *Ceramika siwa – ośrodki wyrobów* (PAE: z. 7, m. 435, oprac. EFP).
■ *Techniki zdobnicze w garncarstwie. Ośrodki wyrobu majolik i półmajolik oraz malowanych kafli* (PAE: z. 7, m. 436, oprac. EFP).
□ *Przemysł mineralny* {garncarstwo, cegielnictwo, betoniarstwo, mularstwo, zduństwo} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 272).

6.5. Obróbka żelaza

□● *Główne szlaki druciarzy z Rusi Szlachtowskiej – Mapa szlaków druciarskich* (Reinfuss, 1947: m. ryc. 5 na s. 208).
◙ *Drotárske dielne v zahraničí. Európa* (Falťanová, 2000: m. ryc. 69 na s. 91, wg: M. Klapita).
◙ *Miestie pracovných zastavok tovarišov z Bratislavy a Trnavy počas vandroviek* [środkowa Europa: Niemcy, wschodnia Francja, Szwajcaria, północne Włochy, Austria, Węgry, północna Jugosławia, północno-zachodnia Rumunia, Ukraina Zakarpacka, Słowacja, Czechy, Polska – tu Wrocław i niezidentyfikowana miejscowość na Pomorzu Zachodnim] (Kaľavský, 1990).
□ *Przemysł metalowy* {kowalstwo, ślusarstwo} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 280).

6.6. Przemysły i targi

□ *Przemysł skórzany* {szewstwo, garbarstwo, kuśnierstwo, rymarstwo} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 274).
□ *Miejscowości odwiedzane przez kuśnierzy z Zagórowa w latach 1945–1946 przy okazji targów i jarmarków* [Wielkopolska] (Jasiewicz, 1964: m. il. 242 na s. 593).
□ *Przemysł konfekcyjny* {krawiectwo, czapnictwo, hafciarstwo, koronkarstwo} [Włodawskie] (Kopczyński, 1930: m. b.n. na s. 276).
□ *Osadnictwo i przemysł w okolicy Biłgoraja i Tarnogrodu* (Jeż-Jarecki, 1964: m. 2).
□ *Przemysły spożywcze* {gorzelnie, browary, kaszarnie, krochmalnie, cukrownie} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 49).
□ *Typy zarobkowania w powiecie wieluńskim* (Śmiałowski, 1963: m. ryc. 2 na s. 25).
● *Centrá trhov (1. polovica 20. storočia)* [Słowacja] (Falťanová, 2000: m. ryc. 72 na s. 96).
● *Jarmočné centrá, 1. pol. 20. storočia* [Słowacja] (Falťanová, 1994: m. b.n. na s. 419).
● *Centrá týždenných trhov, 80. roky 20. storočia* [Słowacja] (Falťanová, 1994: m. b.n. na s. 421).
● *Centrá jarmokov, 80. roky 20. storočia* [Słowacja] (Falťanová, 1994: m. b.n. na s. 423).
● *Centrá trhov (1. polovica 20. storočia)* [Słowacja] (Falťanová, 2000: m. ryc. 72 na s. 96).

7. Zabiegi o bezpieczeństwo i wygodę

7.1. Odzież

7.1.1. Odzież – zagadnienia ogólne

- *Vereinswesen IV – Trachtenvereine* [Austria] (ÖVA: t. 5, m. 86, oprac. F. Grieshofer).
- *Ausschnitt aus der Karte „Trachtengruppen in Niedersachsen"* (Pessler, 1932: m. 6 na s. 725).
- ■ *Polskie stroje ludowe* (Pokropek, 1978: m. b.n. na obu wyklejkach).
- ■ *Polskie stroje ludowe* (*Ilustrowany atlas historii Polski*, 2006: m. b.n. na s. 380–381, oprac. M. Pokropek ?)
- □ *Nazwy płóciennego pasa do owijania niemowlęcia* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 858, oprac. HN).
- □● *Chodenie na boso* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 103 na s. 112).
- ■ *Składniki ubiorów ludowych* (PAE: z. 6): *Kierpce, postoły i drewniaki* (m. 352, oprac. AGK).
- ■ *„Koszula" i synonimy* (MAGP: t. 8, m. 366, oprac. WM).
- □ *Zasięg koszuli śmiertelnej t.zw. zgła* [okolice Sieradza] (Dekowski, 1959: m. ryc. 11 na s. 20).
- □ *Mankiety u koszuli (desygnaty i nazwy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 86, oprac. HN).
- □ *Zasięg ubioru biłgorajsko-tarnogrodzkiego, jego ważniejszych elementów* […] *zasięg brązowej sukmany samodziałowej, noszonej przez kobiety i mężczyzn* (Kaznowska-Jarecka, 1958: m. I po s. 63).
- ● *Birkenrindenschuhe* [Finlandia] (SKK: m. 70, koment. na s. 130 N. Valonen).
- ● *Rasprostranenie tipov pletenoj obuvi (vtoraja polovina XIX v.)* [obszary przyuralskie w europejskiej części Rosji] (Maslova, Stanûkovic, 1960: m. il. 22 na s. 112).
- ● *Tipy pletenoj obuvi (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie…*, 1967: m. 70).
- ● *Objects made of Birch Bark and Coiled Straw Vessels* {m.in. łapcie z łyka} [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 11 na s. 34, koment. N. Valonen).
- □ *Kierpce skórzane* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 397).
- ● *Výskyt krpců na Moravě a na Slovensku* (Sedlářová, 1951: m. b.n. na s. 207).
- ● *Formy i nazwy kierpców* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 10).
- ● *Druhy tradičnej obuvi* [Słowacja] (Benža, 2000: m. ryc. 107 na s. 136).
- □ *Kierpce sukienne* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 398).
- □ *Buty sukienne z cholewami* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 399).
- □ *Buciki (ponad kostkę)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 400).
- □ *Nazwy butów z cholewami do łydek* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 869, oprac. HN).
- □ *Nazwy butów z cholewami do kolan* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 870, oprac. HN).
- □ *Nazwy butów sznurowanych z drewnianą podeszwą i skórzanym wierzchem* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 567, oprac. HN).
- □ *Nazwy pantofli drewnianych o wierzchu skórzanym bez napiętka* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 570, oprac. HN).
- □ *Miękkie pantofle domowe* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 25).
- ● *Holzschuhe, Lappenschuhe und Stoffschuhe* [Finlandia] (SKK: m. 71 na s. 132, koment. J.U.E. Lehtonen).
- ● *Bundschuh: Gelegenheit des Tragens und zeitliche Stellung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 339, oprac. T. Horváth).
- ● *Schaft des Alltagsstiefels um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 343, oprac. T. Horváth).
- ● *Farbe des Stiefels um 1900 (außer schwarz)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 344, oprac. T. Horváth).

- *Obuv kožannaâ na mâgkoj podošve, pletenaâ, vâzanaâ, derevânnaâ. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, 1986: m. 55).
- *Obuv kožannaâ na mâgkoj podošve, pletenaâ, vâzanaâ, derevânnaâ. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 56).
- *Obuv kožannaâ na mâgkoj podošve, pletenaâ, vâzanaâ, derevânnaâ. (1930–e gg.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 57).
- *Obuv kožannaâ na žestkoj podošve.* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 58).
- *Obuv rezinovaâ i valânaâ.* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 59).
- *Tipy kožanoj, mehovoj i valenoj obuvi (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie…*, 1967: m. 71).
- *Vâzanniâ iż l'nânych nitok ili sšitaâ iz tkani obuv'. Ostrova Saaremaa i Hijumaa, seredina XIX v.* [Łotwa] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 131).
- *Nagolenniki. Vtoraâ polovina XIX v.* [Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 139).
- □● *Letná obuv I.* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 101 na s. 110).
- □● *Zimná obuv I.* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 104 na s. 113).
- □● *Drevená obuv* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 106 na s. 115).
- □● *Vnútorné obutie* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 107 na s. 116).
- *Clogs* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 40 na s. 57, koment. M. Olsson).
- □● *Rukávce na všedný deň* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 74 na s. 83).
- *Genähte Fäustlinge* [Finlandia] (SKK m. 73 i koment. na s. 132 T.-I. Kaukonen).
- *Handgestrickte Strümpfe in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 338, oprac. T. Horváth).
- *Poâsa domotkanye, pletenye i vâzanye. (Vtoraâ polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 47).
- *Poâsa iż gotovoj tkani, koži, metalla. (Vtoraâ polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 48).
- *Karta rosprostraneniâ nazvanij sukonnoj odeždy (konec XIX – načalo XX v.)* [Białoruś] (Molčanova, 1968: m. ryc. 51 na s. 153).
- *Odežda verhnââ iż tkani. Pokroj i cvet. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 49).
- *Odežda verhnââ iż tkani. Pokroj i cvet. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 50).
- *Nazvaniâ predmetov verhnej odeždy. (Vtoraja polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 51).
- *Odežda verhnaâ iż ovčiny. Pokroj. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 52).
- *Odežda verhnaâ iż ovčiny. Pokroj. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 53).
- *Nazvaniâ predmetov odeždy iż ovčiny. (Vtoraja polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 54).
- □● *Krátky kožuštek bez rukávov* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 98 na s. 107).
- □● *Krátky kožuch s rukávmi* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 99 na s. 108).
- □● *Dlhé kožuchy* {z rękawami} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 99 na s. 108).
- *Čulki i noski. Technika vypolneniâ i raspoloženie uzora*. (1930–e gg.) [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 60).

- *Čulki i noski. Technika vypolneniâ i raspoloženie uzora. (1950-e gg.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 62).
- *Varežki i perčatki. Technika vypolneniâ i raspoloženie uzora. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 63).
- *Varežki i perčatki. Technika vypolneniâ i raspoloženie uzora. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 64).
- *Varežki i perčatki. Technika vypolneniâ i raspoloženie uzora. (1930-e gg.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 65).
- *Varežki i perčatki. Technika vypolneniâ i raspoloženie uzora. (1950-e gg.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 66).

7.1.2. Ubiór kobiecy

- ■ *Zanikanie tradycyjnego ubioru kobiecego* (Pietraszek/Kłodnicki, 2007: m. b.n. po s. 58).
- ■ *Tkaniny pasiaste w ubiorze ludowym* (PAE: z. 9): *Strój kobiecy – spódnica* (m. 524, oprac. AM); *Strój kobiecy – fartuch* (m. 525, oprac. AM); *Strój kobiecy – kaftan, stanik, pstrucha* (m. 526, oprac. AM).
- *Kompleksy tradicionnoj ženskoj odeždy. Seredina XIX v.* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 1).
- *Ženskaâ odežda tradicionnaâ i gorodskogo tipa. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 2).
- *Ženskaâ odežda tradicionnaâ i gorodskogo tipa. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 3).
- *Vytesnenie tradicionnoj ženskoj odeždy gorodskoj odeždoj. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 4).
- *Osnovnye elementy kompleksov tradicionnoj ženskoj odeždy. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 5).
- *Arealy obščich elementov odeždy narodov Pribaltiki. Seredina XIX v.* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 142).
- *Rasprostranenie ženskoj tradicionnoj odeždy i odeždy novogo gorodskogo tipa (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 38).
- *Rasprostranenie ženskoj tradicionnoj odeždy i odeždy novogo gorodskogo tipa (konec XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 39).
- *Kompleksy ženskoj odeždy (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 40).
- *Frauentrachten I von 1750 bis zur Gegenwart* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 65, il. na karcie 67a–b, oprac. F. Lipp).
- *Typy ženského odevu (koniec 19. a začiatok 20. stor.)* [Słowacja] (Benža, 2000: m. ryc. 95 na s. 128).
- *Granicy rasprostraneniâ kompleksov ženskogo kostûma* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 1 na s. 40).
- *Zasięgi elementów ubioru kobiecego* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 12).
- *Verbreitung der Hemdtypen* [Litwa, Łotwa i Estonia] (Terenťeva, 1971: m. 2 na s. 83).
- □● *Rubáš* {kobieca koszula bez rękawów} [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. ryc. 96 na s. 128).
- □● *Spôsob prišitia rukávov na ženských košeliach* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. ryc. 97 na s. 130).
- *Nazvaniâ estonskih ženskih rubah. Vtoraâ polovina XIX v.* (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 3).
- *Rubahi ženskije. Pokroj. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 6).
- *Rubahi ženskije. Pokroj. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 7).
- *Rubahi ženskije i kâjsed. Ukrašeniâ. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 8).

- *Rubahi ženskije i kâjsed. Ukrašeniâ* (Konec XIX – načalo XX v.) [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, 1986: m. 9).
- *Nazvaniâ častej rubahi. Podol. (Vtoraja polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 10).
- *Nazvaniâ častej rubahi. Naplečniki. (Vtoraja polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 11).
- *Rasprostanenie tipov ženskoj soročki v konce XIX – načale XX v.* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 2 na s. 42).
- *Tipy vyšivki ženskoj soročki i ih territorial'noe rasprostranenie* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 3 na s. 44).
- *Tipy ženskih rubah (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 47).
- *Răspîndarea unor tipuri de cămăşi de pe un versant pe altul al Carpaţilor Olteniei* (Dunăre, 1963: m. 15 po s. 418).
- *Cusutul „urzit pe fir" de o parte şi de alta a lanţului Carpaţilor Meridionali* (Dunăre, 1963: m. 16 na s. 424).
- *Răspîndarea tehnici transilvănene „urzit pe creţuri" in sudul Carpaţilor* (Dunăre, 1963: m. 17 na s. 425).
- *Răspîndarea cămăşii transilvănene cu „barburi" la sudul Carpaţilor* (Dunăre, 1963: m. 18 na s. 428).
- *Frauenhemd: Länge des Hemdes und Ansatz der Ärmel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 309, oprac. J. Morvay).
- *Frauenhemd: Weite und Länge der Ärmel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 310, oprac. J. Morvay).
- *Bezeichnung für das Frauenhemd* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 311, oprac. J. Morvay).

□● *Spodný odev žien* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 71 na s. 80).

□● *Spodník* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 72 na s. 81).

□● *Ženské košele* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 73 na s. 82).

□ *Spódnica zakładana pod spód – halka* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 5).

- *Länge des Unterhemdes (körpernächster Unterrock) für Frauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 312, oprac. J. Morvay).
- *Weite des Unterhemdes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 313, oprac. J. Morvay).
- *Bezeichnung für das Unterhemd der Frauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 314, oprac. J. Morvay).
- *Unterrock der jungen Frauen um 1900: Verzierung des Rocksaumes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 315, oprac. T. Horváth).
- *Unterrock der jungen Frauen um 1900: Weite des Rockes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 316, oprac. T. Horváth).
- *Unterröcke der jungen Frauen um 1900: größte Zahl der übereinander getragenen Röcke* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 317, oprac. T. Horváth).
- *Unterröcke der alten Frauen um 1900: größte Zahl der übereinander getragenen Röcke* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 318, oprac. T. Horváth).
- *Unterröcke der jungen Frauen um 1900: Bezeichnungen (ohne „alsószoknya")* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 319, oprac. T. Horváth).
- *Oberrock der jungen Frauen um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 320, oprac. T. Horváth).
- *Oberrock der jungen Frauen um 1900: Länge des Rockes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 321, oprac. T. Horváth).

- *Oberrock der jungen Frauen um 1900: Bezeichnungen (ohne „szoknya")* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 322, oprac. T. Horváth).
□● *Sukňa* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 75 na s. 84).
□● *Šírka sukne* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 76 na s. 85).
□● *Sukňa so živôtikom* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. ryc. 102 na s. 132).
□ *Dawny stanik wierzchni zszyty ze spódnicą – Desygnaty i nazwy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 546, oprac. ZG, ZS).
□ *Dawny stanik oddzielony od spódnicy – Desygnaty i nazwy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 547, oprac. ZG, ZS).
- *Nazivlje haljetka do struka* [była Jugosławia] (Svirac, 1989: m. b.n. na s. 193).
- *Sarafany. Pokroj i material. Vtoraâ polovina XIX v.* [Litwa, Łotwa Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 19).
- *Nazvaniâ odeždy tipa sarafana. Vtoraâ polovina XIX v.* [Litwa, Łotwa Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 2).
- *Tipy sarafana (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 41).
- *Tipy sarafana (konec XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 42).
- *Nazvaniâ sarafana (XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 43).
- *Shematičeskaâ karta rasprostraneniâ sarafanov v konce XIX – načale XX v. po kollekcii Gosudarstviennogo muzeâ etnografii narodov SSSR* [zachodnia Rosja] (Tazihina, 1955: m. 1 po s. 22).
- *Rasprostranenie sarafana i ženskoj nabedrennoj odeždy (seredina – vtoraja polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (Maslova, 1955: m. 1 po s. 16).
- *Rasprostranenie nazvanij sarafana i drugih vidov russkoj ženskoj odeždy (seredina – vtoraja polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (Maslova, 1955: m. 2 po s. 16).
■ *Tkaniny pasiaste w ubiorze ludowym* (PAE: z. 9): *Strój kobiecy – spódnica* (m. 524, oprac. AM).
□ *Spódnica* [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 48 na s. 87).
□ *Spodnica* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 395).
□ *Mapka zasięgu wełniaka (zasięg ubioru piotrkowskiego)* (Dekowski, 1954: m. ryc. 40 na s. 42).
□ *Spódnice* [Puszcza Zielona, Puszcza Biała] (Chętnik, 1961: m. ryc. 36 na s. 35).
- *Tipy ponev po pokroû (seredina – vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 44).
- *Ponevy, različnye po rascvetke i po tehnike vypolneniâ (seredina – vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 45).
- *Nazvaniâ ûbok. (Vtoraja polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 12).
- *Rasprostranenie mestnyh nazvanij ûbki vo 2-j polovine XIX – načale XX v.* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 4 na s. 46).
- *Ûbki-pokryvala tipa pussvarcis. Vtoraâ polovina XIX v.* [Łotwa] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 41).
- *Ûbki i sarafany iż fabričnoj tkani* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 13).
- *Ûbki i sarafany. Material i uzor tkanin. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 14).
- *Ûbki i sarafany. Material i uzor tkanin. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 15).
- *Ûbki. Pokroj. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 16).
- *Ûbki. Pokroj. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 17).
- *Tipy ûbki (seredina – vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 46).
■ *Tkaniny pasiaste w ubiorze ludowym* (PAE: z. 9): *Strój kobiecy – fartuch* (m. 525, oprac. AM). *Strój kobiecy – kaftan, stanik, pstrucha* (m. 526, oprac. AM).

□ *Nazwy dolnej części dawnego kobiecego ubioru wierzchniego z płótna* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 552, oprac. AB, ZS).
□ *Fartuszek do pasa* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 394).
□ *Zasięg fartucha z koroneczką t.zw. obszytkiem* [okolice Sieradza] (Dekowski, 1959: m. ryc. 46 na s. 44).
□ *Mapka zasięgu fartuszka* [zasięg ubioru piotrkowskiego] (Dekowski, 1954: m. ryc. 47 na s. 47).
□ *Znaczenie wyrazu „spódnik"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 553, oprac. AB, ZS).
□ *Fartuch* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 7).
● *Peredniki. Pokroj i material. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 18).
● *Peredniki. Pokroj i material. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 19).
● *Peredniki. Cvet i uzor tkanin, ukrašeniâ. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 20).
● *Peredniki. Cvet i uzor tkanin, ukrašeniâ. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 21).
● *Tipy ženskogo perednika (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 49).
□● *Ženská zástera* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 77 na s. 86).
□● *Materiál zástery na všedný deň* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 78 na s. 87).
□● *Šírka zástery na všedný deň* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 79 na s. 88).
□● *Materiál zástery na sviatočný deň* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 80 na s. 89).
□● *Šírka zástery na sviatočný deň* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 81 na s. 90).
□ *Zasięg sieradzkiego czepka – „kopki" i kaftana zwanego „mamelką" z początku XX w.* [okolice Sieradza] (Dekowski, 1959: m. ryc. 37 na s. 39).
□ *Zasięgi składników ubioru* {dzierżackiego/biskupiańskiego, m.in. zasiąg kabata} [okolice Krobi w południowej części pow. Gostyń] (Glapa, 1953: m. ryc. 64 po s. 68).
□ *Znaczenia wyrazów „kaftan – kaftanik (kaftanek)"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 550, oprac. ZG, ZS).
□ *Kamizelka kobieca* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 6).
□ *Górne wierzchnie ubranie kobiece – bluzka* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 4).
● *Bezrukavki i kofty. Pokroj i material. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, 1986: m. 22).
● *Bezrukavki i kofty. Pokroj i material. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, 1986: m. 23).
● *Rasprostranenie pokroâ „serdaka" („ujoša") v XIX – načale XX v.* [Zakarpacie] (Simonenko, m. 5 na s. 47).
● *Rasprostranenie mestnyh nazvanij „serdaka" v 1946–1948 gg.* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 6 na s. 47).
● *Verhnââ ženskaâ odežda iż tkanin. Šugaj (vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 63).
● *Tipy nagrudnoj ženskoj odeždy (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, m. 48).
● *Osnovnye nazvaniâ ženskoj nagrudnoj odeždy* [Rosja między górną i środkową Wołgą po dorzecze górnego Donu] (*Russkie*…, 1967: m. 50).

- *Pelzjacke der Frauen um 1900: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 323, oprac. T. Horváth).
- *Pelzumhang der Frauen um 1900: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 324, oprac. T. Horváth).
- *Verhnââ mehovaâ odežda (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 64).
- *Tëplyj žilet na mehu, na vate* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L54).
- *Verhnââ odežda iż tkani. Svita, župan, čunâ, čemara, kucinka, ponitok (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 65).
- *Verhnââ odežda iż tkani. Armâk, halat (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 66).
- *Verhnââ odežda iż tkani. Kaftan (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 67).
- *Verhnââ odežda iż tkani. Zipun (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 68).
- *Verhnââ odežda iż tkani. Čekmeń, čepan, azâm, bešmet, šabur (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 69).
- ■ *Zapaski naramienne w XIX i XX wieku* (PAE: z. 3, m. 185, oprac. H. Bojanowska, B. Sawicka, E. Szleszkowska).
- ■ *Nazwy zapasek naramiennych* (PAE: z. 3, m. 186, oprac. H. Bojanowska, B. Sawicka, E. Szleszkowska).
- ■ *Chronologia zaniku zapasek* (Pietraszek/Kłodnicki, 2007: m. b.n. po s. 58).
- □ *Zapaska* [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 47 na s. 87).
- *Naplečnye pokryvala i platki. Material i cvet, ukrašeniâ. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 24).
- *Naplečnye pokryvala i platki. Material i cvet, ukrašeniâ. (Konec XIX – XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 25).
- *Naplečnye pokryvala i platki. Material i cvet, ukrašeniâ. (1930-e gg.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 26).
- *Naplečnye pokryvala i platki fabričnogo proizvodstva.* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 27).
- *Nazvaniâ naplečnych pokryval i platkov. (Vtoraâ polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 28).
- *Sposoby nošeniâ šejnych i naplečnych platkov. Vtoraâ polovina XIX v.* [Litwa, Łotwa Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 38).
- *Latyšskie naplečnye pokryvala, ukrašennye vyšivkoj i drugimi dekorativnymi elementami. Seredina XIX v.* [Łotwa] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 39).
- *Latyšskie nagrudnye prâžki (sakty) dlâ naplečnych pokryval. Seredina XIX v.* [Łotwa] (IEAP: *Odežda*, m. ryc. 57).
- *Struktur der Haartracht der Frauen am Sonntag in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 302, oprac. T. Horváth).
- *Das angesteckte Haar der Frauen in Sonntagskleidung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 303, oprac. T. Horváth).
- *Haartracht der Frauen in Sonntagskleidung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 304, oprac. T. Horváth).
- *Haarflechte der Frauen in Sonntagskleidung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 305, oprac. T. Horváth).
- □● *Ženský účes* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 82 na s. 91).
- □● *Zánik tradičného ženského účesu* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 83 na s. 92).
- ■ *Składniki ubiorów ludowych* (PAE: z. 6): *Chamełki* (m. 351, oprac. AGK).

■ *Zasiąg chamełki* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 13 na s. 397; powt. Moszyński, 1967: m. 12 na s. 411).
□ *Zasięg ubioru sandomierskiego i jego ważniejszych składników* […] *zachodnia granica chamełki* (Kamocki, 1957: m. 2. po s. 65).
□● *Kimbałka* [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 25).
□ *Chustka na głowę* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 2).
● *Zweikopfbedeckungen: Schleier und Haube* [Finlandia] (SKK: m. 72, koment. na s. 132 T. Vuorela).
● *Čepce (začiatok 20. stor.)* [Słowacja] (Benža, 2000: m. ryc. 104 na s. 134).
● *Weibliche Kopfbedeckungen bei den schwedischen Volkstrachten* [Szwecja] (Svensson, 1951: m. ryc. 4 na s. 39).
● *Typy svatebních ozdob hlavy* [południowe Czechy] (Svobodová, 1987: m. b.n. na s. 103).
● *Golovnye ubory devič'i. Forma i ukrašeniâ. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 29).
● *Golovnye ubory ženskie. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 30).
● *Golovnye ubory ženskie. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 31).
● *Osnovnye tipy traditionnyh ženskih golovnyh uborov (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 52).
● *Devič'i golovnye ubory (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 55).
● *Rasprostranenie tipov ženskih uborov* [obszary przyuralskie w europejskiej części Rosji] (Maslova, Stanûkovic, 1960: m. il. 22 na s. 112).
● *Tipy kokošnikov (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 54).
● *Rasprostranenie ženskih golovnyh uborov (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 57).
● *Rasprostranenie ženskih golovnyh uborov (konec XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 58).
● *Bisernye i žemčužnye ukrašeniâ ženskih i devič'ih golovnyh uborov (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 56).
● *Haube der Frauentracht in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 306, oprac. T. Horváth).
● *Kopfbedeckung der Frauen (Kopftuch, Haube) in Straßenkleidung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 307, oprac. T. Horváth).
● *Form und Bindung des Kopftuchs bei Frauen in Straßenkleidung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 308, oprac. T. Horváth).
● *Zwei Kopfbedeckungen: Schleier und Haube* [Finlandia] (SKK: m. 72 i koment. na s. 132, oprac. T. Vuorela).
□● *Zánik nosenia čepca* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 84 na s. 93).
□ *Zasięg czepków typu dolnośląskiego* (Seweryn, 1950: m. b.n. po s. 36).
□ *Mapka zasięgu półczepca (zasięg ubioru piotrkowskiego)* (Dekowski, 1954: m. ryc. 60 na s. 58).
□ *Zasięg sieradzkiego czepka – „kopki" i kaftana zwanego „mamelką" z początku XX w.* [okolice Sieradza] (Dekowski, 1959: m. ryc. 37 na s. 39).
□ *Zasięgi składników ubioru* {dzierżackiego/biskupiańskiego, w tym zasięg czepka} [okolice Krobi w południowej części pow. Gostyń] (Glapa, 1953: m. ryc. 64 po s. 68).
□ *Przybliżony obszar występowania ubioru warmińskiego w poł. XIX w.* {m.in. granice używania czepków przez kobiety} (Klonowski, 1960: m. b.n. po s. 63).
□ *Czepek* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 1).
● *Perlenkette um den Hals von Mädchen und jungen Frauen um 1900: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 325, oprac. T. Horváth).
● *Ohrgehänge von Mädchen und jungen Frauen um 1900: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 326, oprac. T. Horváth).

- *Frauentrachten II – besondere Kopfbedeckungen. Hüte und Hauben* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 4, m. 66, il. na karcie 67a, 67b, oprac. F. Lipp).
- *Nagrudnye prâžki. Forma i material. (Vtoraâ polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa i Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 32).
- *Šejnye ukrašeniâ. (Vtoraâ polovina XIX v.)* [Litwa, Łotwa i Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 33).
- *Ukrašeniâ iż ptič'ih peŕev (seredina – vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 53).
- *Letná pracovná ženská obuv* {pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. 8, m. 28, oprac. M. Benža).
- *Form von auf der Straße getragenen Pantoffeln für Frauen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 339, oprac. T. Horváth).
- *Stoff von auf der Straße getragenen Pantoffeln für Frauen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts (außer Holz und Leder)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 340, oprac. T. Horváth).
- *Tragen von Stiefeln um 1900: Mädchen und Frauen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 346, oprac. T. Horváth).

□● *Ženská mestská obuv* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 108 na s. 117).

- *Răspîndirea tipurilor de opinci* [Rumunia] (Florescu, 1969: m. il. 237 na s. 408).
- *Răspîndirea opincilor de tradiție iliro-tracică cu gurgui* [Rumunia] (Florescu, 1969: m. il. 238 na s. 409).
- *Răspîndirea opincilor îngurzite peste muchie și cruciș la gurgui* [Rumunia] (Florescu, 1969: m. il. 239 na s. 410).

7.1.3. Ubiór męski

- *Typy tradičného mužského odevu (koniec 19. a začiatok 20. stor.)* [Słowacja] (Benža, 2000: m. ryc. 85 na s. 122).
- *Kompleksy traditionnoj mužskoj odeždy. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 34).
- *Osnovnye elementy kompleksov tradicionnoj i gorodskoj mužskoj odeždy. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, 1986: m. 35).
- *Osnovnye elementy kompleksov traditionnoj i gorodskoj mužskoj odeždy. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 36).
- *Kompleksy mužskoj odeždy (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 59).
- *Zasięgi elementów ubioru męskiego* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. XI).

■ *Zanikanie tradycyjnego ubioru męskiego* (Pietraszek/Kłodnicki, 2007: m. 1 po s. 58).

□● *Mužský mestský odev* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 96 na s. 105).

□● *Mužský vrchný súkenný odev* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 97 na s. 106).

- *Namen des wollenen Überrockes* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński 1929, m. 10 na s. 131).
- *Zasięgi ważniejszych zjawisk kulturowych* {m.in. północna granica powszechności noszenia koszul *na wypusk*} [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 14 na s. 168).

□● *Typy mužskej košele* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. ryc. 87 na s. 123).

□● *Mužská košeľa* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 85 na s. 94).

□● *Materiál mužskej košele na všedný deň* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 86 na s. 95).

□● *Zánik nosenia košele rovného strihu* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 87 na s. 96).
● *Rubahi mužskie. Pokroj i sposob nošeniâ. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa i Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 37).
● *Rubahi mužskie. Pokroj i sposob nošeniâ. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa i Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 38).
● *Alltagshemd der Männer um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 327, oprac. T. Horváth).
● *Alltagshemd der Männer um 1900: Form des Ärmels* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 328, oprac. T. Horváth).
● *Bezeichnung für das Männerhemd um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 329, oprac. T. Horváth).
■ *Tkaniny pasiaste w ubiorze ludowym* (PAE: z. 9): *Strój męski – spodnie* (m. 523, oprac. AM).
■ *Spodnie (wełniane lub lniane)* (MAGP: t. 12, m. 565, oprac. TG).
□● *Úzke nohavice* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. 89 na s. 124).
□● *Široké nohavice-gate* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. 92 na s. 126).
□● *Materiál úzkych mužských nohavíc* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 94 na s. 103).
□● *Príležitosti nosenia úzkych mužských nohavíc* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 95 na s. 104).
□ *Północny zasięg szerokich płócienek* {płócienne spodnie} *z frędzlami* [dorzecze górnej Raby] (Flizak, 1956: m. ryc. 15 na s. 20).
□ *Góralskie spodnie wełniane (obcisłe)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 385).
□ *Spodnie* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 20).
● *Štany mužskie. Pokroj. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa i Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 39).
● *Štany mužskie. Pokroj. (Konec XIX – načlo XX v.)* [Litwa, Łotwa i Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 40).
● *Leinenhose als Oberhose der Männer um 1900: Weite eines Hosenbeines* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 330, oprac. T. Horváth, I. Hegyi).
● *Materiál gati* [wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 88 na s. 97).
● *Širka gati* [wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 89 na s. 98).
● *Obdobie nosenia gati* [wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 90 na s. 99).
● *Zánik nosenia ga*ti [wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 91 na s. 100).
■ *W jakim wieku chłopiec dostawał spodnie (w latach 1880–1920)* (Zagrobelny/Kłodnicki, 2003: m. 24 po s. 105).
◙ *Mužská zástera* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. 93 na s. 127).
● *Forma mužskej zástery* [wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 92 na s. 101).
● *Príležitosti nosenia mužskej zástery* [wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 92 na s. 101).
● *Männerschürze um 1950* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 331, oprac. T. Horváth, I. Hegyi).
● *Bezeichnung für die Männerschürze um 1950* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 332, oprac. T. Horváth, I. Hegyi).
● *Männerblusen – Blusen mit Kapuzen – gestickte Blusen* [Szwajcaria] (Escher, 1959: m. 6 po s. 26).
■ *Formy sukman męskich* (PAE: z. 8, m. 452, oprac. WS).

■ *Dawne wierzchnie okrycie męskie* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 12, m. 564, oprac. TG).
□● *Mužský vrchný súkenný odev* [Orawa, Spisz i wsie słowackie w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, na Węgrzech, w Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b, m. 97 na s. 106).
□ *„Cuχa", „χalena", „χazuka" 'góralska guńka z rękawami'* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 389).
□ *Gunia* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 390).
□ *Zasięgi prostego i krzyżowego kroju hazuki* {okrycie zwierzchnie typu poncho} [obszar Zagórzan, tj. część dorzecza górnej Raby] (Flizak, 1956: m. ryc. 18 na s. 22, rys. K. Woźnińska).
□ *Zasięg białej sukmany* [między środkową Kamienicą a górnym biegiem Łososiny] (Flizak, 1956: m. ryc. 20 na s. 23, rys. K. Woźnińska).
□ *Ubiory ludowe na pograniczu góralsko-krakowskim* {gunia góralska, spodnie wełniane góralskie, kierpce, płócienica/górnica, sukmany, płaszcze z pelerynką} (Reinfuss, 1946: m. 2 na s. 25).
□ *Zasięg stroju świętokrzyskiego w XIX i XX w.* {północna granica zwartego zasięgu sukman małopolskich} (Kamocki, 1979: m. V na s. 97).
□ *Sukmany na obszarze Puszczy Kozienickiej w XIX w.* (Rosiński, 1975: m. 19 po s. 250).
□ *Mapka zasięgu sukmany granatowej i białej (zasięg ubioru piotrkowskiego)* (Dekowski, 1954: m. ryc. 23 na s. 27).
□ *Zasięg ubioru sandomierskiego i jego ważniejszych składników* […] *granica zwartego zasięgu sukmany* (Kamocki, 1957: m. 2. po s. 65].
□ *Zasięgi składników ubioru* {dzierżackiego/biskupiańskiego, m.in. zasięg wołoszki} [okolice Krobi w południowej części pow. Gostyń] (Glapa, 1953: m. ryc. 64 po s. 68).
□ *Nazwy dawnego wierzchniego okrycia męskiego z rękawami* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 554, oprac. ZG, ZS).
□ *Zasięg sukman burych (brązowych) bartniczych z fałdami* [Puszcza Zielona, Puszcza Biała] (Chętnik, 1961: m. ryc. 16 na s. 22).
□ *Przybliżony obszar występowania ubioru warmińskiego w poł. XIX w.* {m.in. granica sukman granatowych i niebieskich} (Klonowski, 1960: m. b.n. po s. 63).
● *Vlnený vrchný odev* {pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VIII, m. 22, oprac. M. Benža).
● *Zánik súkenného vrchného odevu* {pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VIII, m. 24, oprac. M. Benža).
● *Názvy vlneného vrchného odevu* {pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VIII, m. 23, oprac. M. Benža).
● *Territoriâ rasprostranenie „guni" („peteka") v konce XIX v.* [Zakarpacie] (Simonenko, 1958: m. 7 na s. 48).
● *Tuchmantel der Männer („szűr") aus rauhem Wollstoff um 1900: Farbe des Tuches* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 333, oprac. T. Horváth).
● *Tuchmantel der Männer („szűr") um 1900: Kragen und Kapuze* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 334, oprac. T. Horváth).
● *Häufige Bezeichnungen für den Tuchmantel der Männer um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 335, oprac. T. Horváth).
● *Pelzweste der Männer um 1900: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 336, oprac. T. Horváth).
● *Pelzweste der Männer um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 337, oprac. T. Horváth).
● *Kurtki i kaftany. Pokroj. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 41).
● *Kurtki i kaftany. Pokroj. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 42).
● *Verhnââ hološčevaâ rabočaâ odežda (vtoraâ polovina XIX – načalo XX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 62).
■ *Typy pasów w ubiorze męskim* (PAE: z. 8, m. 453, oprac. WS).
◙ *Široké opasky* [środkowa Europa] (Benža, 2000: m. ryc. 94 na s. 127).
□ *Sprzączka u paska* {nazwy gwarowe} [Ostródzkie, Warmia i Mazury] (Barska-Antos, 1980: m. 21).

- *Opasky* {pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VIII, m. 7, oprac. M. Benža).
- *Poâsa, raličnye po tehnike izgotovleniâ (konec XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 61).
- ◙ *Mapowe zestawienie zbadanych nakryć* {głowy} [Europa i Azja] (Dziekoński, 1961: m. rys. 11 na s. 300).
- ■ *Męskie nakrycia głowy* (PAE: z. 9): *Czapki sukienne i dziane* (m. 527, oprac. AS); *Kaszkiety i maciejówki* (m. 528, oprac. AS); *Tradycyjne kapelusze filcowe* (m. 529, oprac. AS); *Kapelusze plecione* (m. 530, oprac. AS).
- □ *Zasięg ubioru biłgorajsko-tarnogrodzkiego, jego ważniejszych elementów* […], *południowa granica zasięgu czapki „gamerki"* (Kaznowska-Jarecka, 1958: m. 1 po s. 63).
- □ *Zasięg kapeluszy męskich typu „grzybków" wg A. Chętnika* [Puszcza Zielona, Puszcza Biała] (Chętnik, 1961: m. ryc. 20 na s. 25).
- ■ *Męskie czapki futrzane i futrzano-sukienne (druga połowa XIX–XX wiek)* (PAE: z. 9, m. 531, oprac. AS).
- ● *Golovnye ubory mužskie. (Seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, 1986: m. 45).
- ● *Golovnye ubory mužskie. (Konec XIX – načalo XX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Odežda*, m. 46).
- ● *Mužskie golovnye ubory (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 60).
- ● *Kopfbedeckung der Männer – Verbreitung des ledernen Melkkäpchens und des Strohkäppchens* [Szwajcaria] (Escher, 1959: m. 4 po s. 25).
- ■ *Rogatywka w polskich ubiorach ludowych na przełomie XIX i XX w.* (PAE: z. 6, m. 349, oprac. O. Gajkowa).
- ■ *Nazwy rogatywek* (PAE: z. 6, m. 350, oprac. O. Gajkowa).
- □ *Zasięg ubioru sandomierskiego i jego ważniejszych składników* […] *zasięg granatowej rogatywki z „kucotkiem"* (Kamocki, 1957: m. 2. po s. 65).
- □ *Zasięg niskiej rogatywki czerwonej* (Kamocki, 1979: m. 7 na s. 103).
- ● *Letná pracovná mužská obuv* {pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VIII, m. 29, oprac. M. Benža).
- ● *Form von Pantoffeln für Männer in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 341, oprac. T. Horváth).
- □● *Letná obuv II.* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 102 na s. 111).
- □● *Zimná obuv II.* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 105 na s. 114).
- □● *Mužská mestská obuv* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006b: m. 109 na s. 118).
- ● *Männerohrringe – Formen* [Szwajcaria] (Escher, 1959: m. 5 po s. 26).

7.1.4. Ubiory regionalne

- □ *Mapa zasięgu stroju cieszyńskiego* (Poloczkowa, 1972: m. il. 26 na s. 167).
- □ *Zasięg ubioru górali śląskich* (Malicki, 1956: m. b.n. na s. 23).
- □● *Zasięg ubioru górali śląskich na obszarze Polski i Czechosłowacji* (Malicki, 1956: m. b.n. na s. 23).
- □ *Mapa zasięgu strojów w I poł. XX w.: pszczyńskich, krakowskich, cieszyńskich, bytomskich, przenikanie elementów cieszyńskich, przenikanie elementów pszczyńskich* […] [obszar od Bielska-Białej na południu po Zgoń i Łaziska na zachodzie, Mysłowice na północy i okolice Oświęcimia na wschodzie] (Bazielich, 2001: m. ryc. 8 na s. 13).
- □ *Mapa zasięgu ubioru pszczyńskiego* {także granice wpływów strojów krakowskich i stroju bytomskiego, granice stroju krakowskiego, bytomskiego i cieszyńskiego cieszyńskiego} (Bronicz, 1954: m. b.n. na s. 17).
- □ *Rozmieszczenie strojów w województwie śląskiem, wg A.T. Dobrowolskich, 1936: m. na s. 136* (Bazielich, 2002: m. ryc. 21A na s. 33).

- □ *Heutige Begrenzung des Beuthener- und Pleß-Bielitz-Teschner Trachtengebietes* [Śląsk Górny i Cieszyński] (Boidol, 1932: m. b.n. na s. 161; powt. Bazielich, 2002: m. ryc. 21B na s. 33).
- □ *Zasięg stroju ludowego na pogórzu Dolnego Śląska* (Seweryn, 1950: m. b.n. po s. 36).
- □ *Zasięgi odmian stroju orawskiego* (Starek, 1966: m. 2 po s. 41).
- □ *Zasięg strojów krakowskich wschodnich* (Seweryn, 1960: m. ryc. 34 na s. 42).
- □ *Mapa zasięgu ubioru Zagórzan* (Flizak, 1956: m. ryc. 52 po s. 64).
- □ *Region Lachów limanowskich* {m.in. granica zasięgu stroju Lachów limanowskich} [okolice Limanowej] (Wielek, 1988: m. 3 na s. 28).
- □ {zasięg występowania stroju górali łąckich} [okolice Łącka] (Wielek, 1999: m. 1 na s. 5, m. 2 na s. 9).
- □ *Zasiąg ubiorów górali szczawnickich* [częściowo także: Rusini szlachtowscy, górale sądeccy, spiscy i pienińscy; ponadto Podhale {tu zasiąg wpływu nowszych ubiorów}] (Reinfuss, 1949c: m. ryc. 1 na s. 6).
- □ *Zasięg ubioru spiskiego* [górale szczawniccy] (Starek, 1954: m. b.n. po s. 74).
- □ *Zasięg grup etnicznych i typów stroju* [ziemia sądecka] (Cholewa, 1946: m. b.n. po s. 272).
- □ *Mapa zasięgu stroju Rzeszowiaków* (Kotula, 1951: m. ryc. 6 na s. 10).
- □ *Zasięg ubioru łańcuckiego* (Kotula, 1955: m. b.n. na s. 11).
- □ *Zasięg ubioru sandomierskiego* (Kamocki, 1957: m. 1. po s. 65).
- □ *Zasięg ubioru sandomierskiego i jego ważniejszych składników* (Kamocki, 1957: m. 2. po s. 65; powt. Kamocki, 1979: m. 3 na s. 82).
- □ *Zasięg ubioru świętokrzyskiego* (Kamocki, Kamocka, 1961: m. ryc. 9, oprac. J. Kamocki).
- □ *Zasięg stroju świętokrzyskiego w XIX i XX w.* (Kamocki, 1979: m. V na s. 97).
- □ *Wpływy mazowieckie na małopolski strój ludowy* (Kamocki, 1979: m. VI na s. 99).
- □ *Zasięg ubioru łowickiego* (Świątkowska, 1953: m. b.n. na s. 52).
- □ *Zasięg ubioru biłgorajsko-tarnogrodzkiego, jego ważniejszych elementów* (Kaznowska-Jarecka, 1958: m. 1 po s. 63).
- □ *Zasięg ubioru biłgorajsko-tarnogrodzkiego na tle fizjografii terenu* (Kaznowska-Jarecka, 1958: m. 2 po s. 63).
- □ *Stroje ludowe* {biłgorajsko-tarnogrodzki, zamojski, hrubieszowski i krzczonowski} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 51).
- □ *Mapa zasięgu stroju krzczonowskiego* (Świeży, 1952: m. ryc. 1 na s. 6).
- □ *Zasięg ubioru podlaskiego (nadbużańskiego)* (Świeży, 1958: m. 1 po s. 49).
- □ *Zasięg i zróżnicowanie ubioru podlaskiego (nadbużańskiego)* (Świeży, 1958: m. 2 po s. 49).
- □ *Zasięg stroju kołbielskiego* [okolice Kołbiela] (Kolago, 1970: m. 2 na s. 16).
- □ *Zasięg i zróżnicowanie ubioru opoczyńskiego* (Krajewska, 1956: m. b.n. po s. 92).
- □ *Zasięg ubioru opoczyńskiego* (Krajewska, 1956: m. b.n. po s. 92).
- □ *Zasięg ubioru sieradzkiego i jego ważniejszych składników* [okolice Sieradza] (Dekowski, 1959: m. ryc. 64 po s. 75).
- □ *Zasięg ubioru sieradzkiego na tle fizjografii terenu* [okolice Sieradza] (Dekowski, 1959: m. ryc. 65 po s. 75).
- □ *Zasięg ubioru piotrkowskiego* (Dekowski, 1954: dwie mapy b.n. po s. 87).
- □ *Zasięg stroju kieleckiego i rozmieszczenie miejscowości badanych na tle warunków fizjograficznych regionu* (Jacher-Tyszkowa, 1977: m. 1 na s. 4).
- □ *Odmiany ubiorów kieleckich na tle ubiorów sąsiednich i różnych historycznych granic administracyjnych* (Jacher-Tyszkowa, 1977: m. 2 na s. 9).
- □ *Zasięg ubioru kujawskiego* (Mikułowska, 1953: m. 2 na s. 5).
- □ *Zasięg ubioru kurpiowskiego Puszczy Zielonej na tla fizjografii terenu i obszaru całej Polski, oprac. A. Chętnik* (Chętnik, 1961: m. ryc. 74 na s. 74).
- □ *Zasięg ubioru kurpiowskiego Puszczy Zielonej w ujęciu czasowym i w stosunku do Puszczy Białej, oprac. A. Chętnik* (Chętnik, 1961: m. 75 na s. 75).
- □ *Zasięg stroju kurpiowskiego, oprac. M. Żywirska* [Puszcza Biała] (Żywirska, 1952: m. b.n. na s. 11).
- □ *Przybliżony obszar występowania ubioru warmińskiego na tle fizjografii terenu* (Klonowski, 1960: m. b.n. po s. 63).

- □ *Przybliżony obszar występowania ubioru warmińskiego w poł. XIX w.* (Klonowski, 1960: m. b.n. po s. 63).
- □ *Próba regionalizacji ubiorów w Wielkopolsce* (Glapa, 1960: m. ryc. 358 na s. 555).
- □ *Zasięg ubioru dzierżackiego (biskupiańskiego)* [okolice Krobi w południowej części pow. Gostyń] (Glapa, 1953: m. ryc. 63 po s. 68).
- □ *Zasięgi składników ubioru* {dzierżackiego/biskupiańskiego} [okolice Krobi w południowej części pow. Gostyń] (Glapa, 1953: m. ryc. 64 po s. 68).
- □ *Mapa zasięgu stroju szamotulskiego* (Glapa, 1951: m. ryc. 1 na s. 8).
- □ *Zasięg ubioru międzyrzecko-babimojskiego (lubuskiego)* (Glapa, 1956: m. ryc. 81 po s. 84).
- □ *Vergehen im Volksleben. Volkstracht aussterbend im Pyritzer Weizacker im Pommern* (Pessler, 1951: m. ryc. 8 na s. 93, wg: R. Holsten-Bremer).
- □ *Zasięg ubioru pyrzyckiego* [okolice Pyrzyc koło Szczecina] (Dobrowolska, 1955: m. b.n. po s. 39).
- □ *Mapa Pomorza Zachodniego z zaznaczonymi grupami kostiumowymi* {m.in. grupa pyrzycka} [okolice Suchanówka, Gosławia, Jamna] (Dobrowolska, 1955: m. b.n. po s. 39).
- ● *Rasprostranienie narodnoj odeždy, sohranišejsâ do nastojaščego vremeni* [Niemcy] (Tokarev, Čeboksarov, 1964: m. b.n. na s. 801).
- ● *Verbreitungskarte der Schwälmer Tracht 1930/31 nach Rudolf Helm* (Spamer, 1935: m. ryc. 2 na s. 270).
- ● *Vývoj tradičního lidového oděvu v jižních Čechách v letech 1825–1836: – nové znaky, vlivy města a sousedních oblastí; starší typ odévu* (Svobodová, 1987: m. b.n. na s. 100).
- ● *Vývoj tradičního oděvu v jižních Čechách v letech 1840–1870: – odkládání tradičního oděvu; – samostatný vývoj, nová fáza* (Svobodová, 1987: m. b.n. na s. 104).

7.2. Budownictwo

7.2.1. Typy i odmiany domów i zagród

7.2.1.1. Typy i odmiany domów i zagród – zagadnienia ogólne

- ◙ *Verbreitung der Töpferei und des viereckigen Wohnbaues* [Stary i Nowy Świat] (Werth, 1954: m. 5 na s. 60).
- ◙ *Bauernhausformen* [środkowa Europa] (Lautensach, 1954: m. b.n. na s. 48).
- ◙ *Typy domów w Europie* [środkowa Europa] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 47 na s. 70, wg: A. Meitzen).
- ◙ *Granice występowania typów domów i zagród w Europie (wg Wróblewskiego i Rączki)* [środkowa Europa] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 48 na s. 71).
- ◙ *Zabudowa wiejska na obszarze Europy (wg Wilhelma Grebego)* [środkowa Europa] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 49 na s. 72).
- ◙ *Oblasti lidového domu ve střední Evropě z hlediska jeho kulturní příslušnosti* (Mencl, 1980: m. ryc. 1360 na s. 564; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 3 na s. 15, określenie „dům frísko-saský" przetłumaczono błędnie jako „dom franko-saski" zamiast „fryzyjsko-saski").
- ◙ *Schematičeskaâ karta rasprostraneniâ tipov narodnogo žilišča v stranach zarubežnoj Evropy (XIX – načalo XX v.)* (Ganckaâ i in., 1968: m. b.n. po s. 264).
- ■ *Obszary występowania zasadniczych typów chałup* (Jankowska, 1995: m. ryc. 210 na s. 283, wg: W. Krassowski).
- ■ *Rozmieszczenie chałup polskich* (Pokropek, 1978: m. b.n. na s. 18–19; powt. Rączka 1985, m. ryc. 22 na s. 95).
- ■ *Typy chałup regionalnych w Polsce wg Pokropka* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 2 na s. 11).
- ■ *Rozprzestrzenienia domu centralnego w Polsce i krajach sąsiednich* [Polska, Słowacja, Ukraina] (Czajkowski, 1980: m. il. 14 na s. 174; powt. Jankowska, 1995: m. ryc. 192 na s. 263; powt. Czajkowski, 1982: m. ryc. 2 na s. 81, pt. *Die Verbreitung des Dreiraumhauses mit der Stube zwischen Flur und Kammer in Polen und in den Nachbarländern*).

■ *Zasięg występowania chałupy z izbą umieszczoną centralnie* (Reinfuss, 1971: m. il. 13; powt. Jankowska, 1995: m. ryc. 191 na s. 262).
■ *Dom centralny w Polsce w XVI i XVII w.* (Czajkowski, 2010: m. 1 na s. 73).
■ *Dom centralny w Polsce w XV–XX w.* (Czajkowski, 2010: m. 2 na s. 74).
□ *Rozpowszechnienie chałup centralnych wokół obszaru zajętego przez chałupy dwutraktowe* [Krakowskie] (Czajkowski, 1977: m. ryc. 2 na s. 105; powt. Jankowska, 1995b: m. ryc. 190 na s. 261).
□ *Występowanie chałup wąskofrontowych oraz szerokofrontowych z centralnym położeniem izby* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 34 na s. 161).
□ *Dom centralny ze stajnią dostawioną do sieni w XVIII–XX w.* [południowo-wschodnia i środkowa Polska] (Czajkowski, 2010: m. 3 na s. 75).
■ {występowanie chałup z sienią umieszczoną centralnie i dwiema izbami oraz jedną lub dwiema komorami; występowanie chałup o układzie S–I–K–St z wejściem z podwórza do sieni, komory i stajni} (oprac. J. Czajkowski, 2004–2005, w posiadaniu autora mapy).
□ *Rozpowszechnienie chałup centralnych wokół obszaru zajętego przez chałupy dwutraktowe* [Krakowskie] (Czajkowski, 1977: m. ryc. 2 na s. 105; powt. Jankowska 1995b:, m. ryc. 190 na s. 261).
□ *Występowanie typów rozplanowania budynków (wg S. Lwa): a) mieszkalne, parterowe, b) mieszkalne, piętrowe, c) mieszkalno-inwentarskie, parterowe, d) mieszkalno-inwentarskie, piętrowe* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 88a–d na s. 115).
□ *Podział sudeckiego regionu architektonicznego na mikroregiony architektoniczne* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 10 na s. 20).
□ *Występowanie różnych typów budynków* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 65 na s. 89).
□ *Występowanie różnych typów budynków na obszarze Sudetów i Pogórza Sudeckiego* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 64 na s. 88).
□ *Typy wiejskich budynków mieszkalnych występujące w mikroregionie zgorzeleckim* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 165 na s. 218).
□ *Typy wiejskich budynków mieszkalnych występujące w mikroregionie jeleniogórskim* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 168 na s. 222).
□ *Typy wiejskich budynków mieszkalnych występujące w mikroregionie kamiennogórsko-wałbrzyskim* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 171 na s. 226).
□ *Typy wiejskich budynków mieszkalnych występujące w mikroregionie kłodzkim* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 174 na s. 232).
□ *Regionalne i syntetyczne typy budynków wiejskich występujące w regionie sudeckim* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 177 na s. 237).
□ *Występowanie zasadniczych typów chałup* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 11 po s. 124).
□ *Strefa północna* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 39a na s. 189).
□ *Strefa południowa* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 39b na s. 189).
□ *Strefa wschodnia* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 39c na s. 189).
● *Oblasti lidového domu v Československu* (Mencl, 1980: m. ryc. 1364 na s. 570–571).
● *Die Abweichung der altsachsischen Hausgrenze von der niederdeutschen und niedersachsischen Sprachgrenze* (Pessler, 1931a: m. 21).
● *Das mecklenburg-vorpommersche Hallenhaus im 16. Jahrhundert* (Baumgarten, Bentzien, 1963: m. ryc. 52 na s. 183).
● *Das mecklenburg-vorpommersche Hallenhaus im 17. Jahrhundert* (Baumgarten, Bentzien, 1963: m. ryc. 53 na s. 184).
● *Das mecklenburg-vorpommersche Hallenhaus im 18. Jahrhundert* (Baumgarten, Bentzien, 1963: m. ryc. 54 na s. 185).
□● *Die Südostgrenze des Niederdeutschen Hallenhauses in Mecklenburg* (Baumgarten, 1965: m. ryc. 3 na s. 11).
● *Gruppenformen des mecklenburgischen Hallenhauses im ausgehenden 18. Jahrhundert* (Baumgarten, 1965: m. ryc. 32 na s. 42).

- *Formen des niederdeutschen Querdielenhauses um 1800* [Mecklemburgia] (Baumgarten, 1965: m. ryc. 38 na s. 48).
- *Niederdeutsche Gruppenformen in Mecklenburg um die Mitte des 19. Jahrhunderts* (Baumgarten, 1965: m. ryc. 50 na s. 60).
- *Rasprostranenie tipov žiloj rigi* [Estonia, Łotwa] (Šlygina, 1956: m. ryc. 6 na s. 67).
- *Distribution of the Baltic farm-house types* [Litwa, Łotwa i Estonia] (Ränk, 1951: m. ryc. 8 na s. 147).
- ◙ *Rozmieszczenie typów domu na terytorjum Słowiańszczyzny północnej* (Czekanowski, 1927: m. ryc. 25 na s. 199).
- *Tipy žilogo doma (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie …*, 1967: m. 36).
- *Kompleksy žilišča (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie…*, 1967: m. 37).
- *Typy belaruskaga narodnaga žyllâ (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 19 na s. 94).
- *Shematičeskaâ karta rasprostraneniâ osnovnyh tipov kresťânskogo žilišča v Pribaltike vo vtoroj polovine XIX v.* (Moora, 1960: m. ryc. 9 na s. 46).
- *Verbreitung der wichtigsten Wohnhaustypen* [Litwa, Łotwa, Estonia] (Terenťeva, 1971: m. 1 po s. 80).
- *Nazwy* {i konstrukcja} *szałasów pasterskich i podwórza* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 9).
- *Die Verbreitung der in die Erde eingelassenen Wohnbautypen in der ungarischen Tiefebene in den vergangenen 100 Jahren* (Dám, 1985: m. il. 10 na s. 20).
- *Hlavní oblasti rozšíření jeskynních obydlí, zemnic a polozemnic ve Středomoří* (Jeřábek, 1974: m. ryc. 15 na s. 160, wg: O. Jessen).
- *Výskyt skalních obiektů v okresech České republiky – Existence of rocky objets in districts of the Czech Republic* (Bahenský, 2002: m. b.n. na s. 241).
- *Die Bedeutungen der Wörter kota und maja in den finnischen Dialekten* {nazwy określające różnego rodzaju prymitywne budynki używane okresowo oraz nazwy osłon przed wiatrem z płótna żaglowego} [Finlandia w granicach do II wojny światowej] (Valonen, 1975: m. ryc. 14 na s. 183).
- *Hausform und Gehöftform in ihrer Verbindung. Ausschnitt aus Dachlers K., Österreichische Bauernhaus-Formen* (Pessler, 1932: m. b.n. po s. 714).
- {formy domów i zagród} [Austria] (*Haus und Hof…*, 1973: m. rys. na wyklejce, rys. W. Wagner).
- *Hausform: Mischformen zwischen Reinformen* [Nordostschweiz] (Pessler, 1932: m. IV po s. 730, wg: Hunziker-Jecklin).
- *Hausform* [Nordhessen] (Pessler, 1932: m. 10 na s. 735).
- *Hausform: Mischgebiet von Reinformen* [okolice ujścia rzeki Stör do Łaby] (Pessler, 1932: m. 3 po s. 722).
- *Die natürlichen Zonen als landschaftliche Verbreitungsräume für die Haus- und Hofformen* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 63 na s. 189).
- *Das voralpine Gebiet des Einhofes in form des „Dreisässenhauses" oder Mittertennhauses"* [Szwajcaria i przyległe obszary Austrii i Niemiec] (Weiss, 1949: m. il. 60a na s. 178).
- *Übergreifen der Tendenzen zur Hofbildung ins alpine Gebiet* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: il. 61 a na s. 183).
- *Lokaltypische Hausformen* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 100 na wklejce).
- *Die wichtigsten Hausformen im Gau Tirol und Vorarlberg* (Rauter, 1943: m. b.n. na s. 27).
- *Tipuri tradiționale de case țăranești (Sec. XVIII – începutul sec. XX)* [Rumunia] (Vlăduțiu, 1973: m. b.n. po s. 504).
- *Základní typy lidového domu na našem území* {mapa obrazkowa} [Czechy i Słowacja] (Langer, Vařeka, 1983: m. b.n. na s. 258–259).
- *Typy mieszkań* {domów} [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. 13).
- □ *Charakterystyczne sylwety chałup* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 13 po s. 188).
- □ *Rodzaje brył wiejskich budynków mieszkalnych: b) występowanie odmian brył (I); d) występowanie odmian brył (II)* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 135b, 135d na s. 175).
- *Varìanti podìl'skogo tipu narodnogo žitla* [Podole] (*Podìllâ*, 1994: m. b.n. na s. 238).

- *Přehled základních typů lidového domu v Československu* (Mencl, 1980: m. ryc. 1365 na s. 573).
- *Rozšíření špýcharového domu* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 355 na s. 138).
- *Rozšíření patrového domu (z oblasti hrázdění i roubení)* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 1367 na s. 578).
- *Regionální formy lidového domu na Moravě* (Válka, 2000: m. ryc. 128 na s. 111).
- □● *Vertikální tendence vývoje obydlí* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 3-M-03 na s. 824).
- *Doppelstöckiges Wohngebäude. Gästehaus* [Finlandia] (SKK: m. 35, m. i koment. na s. 80, oprac. N. Valonen).
- *Alpengebiet addierende, Mittelland und Jura dividierende Grundrisse* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 57b na s. 158).

7.2.1.2. Chałupy podcieniowe

- ■ *Chałupy z podcieniami w ścianie szczytowej* (PAE: z. 3, 183, oprac. KJ; powt. Rączka, 1985, m. ryc. 27 na s. 112).
- □ *Domy z podcieniem narożnym w północnej i wschodniej Polsce* (Czajkowski, 2010: m. 12 na s. 84).
- ■ *Domy wąskofrontowe z podcieniami w szczycie w XVII–XX w.* (Czajkowski, 2010: m. 13 na s. 85).
- ■ *Podcieniowe chałupy szerokofrontowe* (PAE: z. 3, 184, oprac. Z. Kozera; powt. Rączka, 1985, m. ryc. 28 na s. 114).
- ■ *Chałupy podcieniowe* (PAE: z. 4): *Konstrukcja ścian chałup podcieniowych* (m. 220, oprac. KJ); *Formy podcieni szczytowych* (m. 221, oprac. KJ); *Rozplanowanie wnętrza chałup podcieniowych* (m. 222, oprac. KJ); *Nazwy podcieni w ścianie szczytowej* (m. 223, oprac. KJ).
- □ *Zasięgi wyróżniających się planów i form konstrukcji* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 15 po s. 216).
- □ *Typy chałup z wnęką* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. 11 na s. 169).
- □ *Budownictwo podcieniowe* [Lubelskie] (Górak, 1977: m. 7).
- □ *Budynki nietypowe* {m.in. domy z podcieniem narożnym, domy z podcieniem wzdłużnym, szczytowym i z wnęką centralną} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 32).
- □ *Podcienia szerokofrontowe w budynkach parterowych* [Sudetyt i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 140a na s. 182).
- □ *Mapa rozmieszczenia chłopskich chałup podcieniowych w Wielkopolsce, zinwentaryzowanych i uwzględnionych w niniejszej pracy przez autora* (Wróblewski, 1958: m. il. 88 na s. 220).
- □ *Wielkopolsko-pomorski obszar zagęszczonego występowania chłopskich chałup podcieniowych* (Wróblewski, 1958: m. il. 89 po s. 220).
- □ *Występowanie budynków podcieniowych (badania terenowe 1955–57 r.)* [pogranicze wielkopolsko-pomorskie na wschód od Gwdy i nad środkową Notecią] (Meysner-Rostworowska, 1959: m. 1 po s. 55).
- □ *Występowanie budynków podcieniowych w XVIII wieku w regionie Bydgoszczy, Nakła i Kcyni* (Meysner-Rostworowska, 1959: m. 2 po s. 55).
- □ *Typy budownictwa ziemi chełmińskiej wg badań autora* (Łęga, 1961: m. ryc. 54 na s. 69).
- □ *Typy budownictwa* [okolice Świecia] (Łęga, 1960: m. 2 na s. 27).
- □ *Typy budownictwa* [okolice między Malborkiem, Kwidzyniem i Kiszporkiem] (Łęga, 1933: m. 7 na s. 34).
- □ *Występowanie chałupy typu warmińsko-żuławskiego* [Warmia, Żuławy i wsie nad dolną Wisłą] (Bohdanowicz, 1976b: m. b.n. na s. 172).
- □ *Rozmieszczenie zlustrowanych w r. 1955 i 1956 domów podcieniowych na Żuławach* (Stankiewicz, 1956–1957: m. ryc. 1 po s. 512).
- □ „Chałupy żuławskie z podcieniem frontowym" [Żuławy i przyległe obszary Kaszub i Warmii] (oprac. J. Czajkowski, w posiadaniu autora mapy).

7.2.1.3. Chałupy przysłupowe

□● *Dom przysłupowy w (środkowej) Europie* (Lew, 2003: m. 10 na s. 168).
■ *Konstrukcje przysłupowe* (PAE: z. 2, m. 129, oprac. KP; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 33 na s. 125).
■ {domy o konstrukcji przysłupowej} (oprac. J. Czajkowski, 2005, w posiadaniu autora mapy).
□● *Strefa zasięgu chaty przysłupowej (wg H. Richtera i B. Schiera)* [Niemcy od Soławy po Nysę Łużycką, północne Czechy i Dolny Śląsk] (Nasz, 1958: m. 11 na s. 405, m. 2 na s. 377, uzupełniona o wyniki badań Zakładu Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego).
□● *Budownictwo wieńcowo-przysłupowe ze Śląska, Łużyc, Górnej Saksonii i Czech* {w legendzie błąd} (Lew, 1966: m. 5 na s. 494, wg: H. Richter).
□ *Konstrukcje przysłupowe: a) występowanie (wg PAE)* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 112a na s. 143).
□ *Typy konstrukcji przysłupowych: a) występowanie wg Bachmińskiego)* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 113a na s. 144).
□ *Występowanie domu przysłupowego w dorzeczu Sanu i Wisłoka* (Lew, 1966: m. 1 na s. 476).
□ *Dom przysłupowy: 1. Z sienią przelotową; 2. Z sienią nieprzelotową; 3. Dom z podcieniem* {w dorzeczu dolnego Wisłoka i środkowego Sanu (Lew, 1966: m. 2 na s. 486).
□ *Dom przysłupowy* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. 9 na s. 167).
□ *Usytuowanie pieca piekarskiego w domu przysłupowym w dorzeczu Wisłoka i Sanu* (Lew, 1966: m. 3 na s. 487).
□ *Dom przysłupowy zrębowy, sumikowo-łątkowy i grodzony w dorzeczu Wisłoka i Sanu* (Lew, 1966: m. 4 na s. 488).
□ *Dom przysłupowy z dachem 4-spadowym, 2-spadowym, naczółkowym i przyczółkowym w dorzeczu Wisłoka i Sanu* (Lew, 1966: m. 6 na s. 496).
□ *Dom przysłupowy w dorzeczu Sanu i Wisłoka a zasięg kolonizacji idącej od Zachodu (XIV –XV w.)* (Lew, 1966: m. 7 a na s. 498).
● {domy o konstrukcji przysłupowej} [Czechy] (oprac. J. Czajkowski, 2005, w posiadaniu autora mapy).
● {domy o konstrukcji przysłupowej} [wschodnia Saksonia i Łużyce] (oprac. J. Czajkowski, 2005, w posiadaniu autora mapy).
● *Oblast patrového domu s podvážkou na Mělnicku* [Czechy] (Baláš, 1965: m. 2 na s. 346).
● *Rozšírenie prístenných stĺpov na západnom Slovensku* [zachodnia Słowacja i przyległe części Moraw] (Švecová, 1960: m. ryc. 8 na s. 490).
● *Wsi osadnictwa śląsko-łużycko-morawsko-frankońskiego, w których nie występuje dom przysłupowy* [dorzecze górnego Dniestru] (Lew, 1966: m. 7b na s. 498).

7.2.2. Rozplanowanie wnętrza domów i funkcje pomieszczeń

7.2.2.1. Rozplanowanie wnętrza domów

■ *Rozplanowanie chałup szeroko- i wąskofrontowych* (PAE: z. 4): *Chałupy z sienią podzieloną na dwa wnętrza* (m. 216, oprac. BJ); *Chałupy szerokofrontowe z dwiema sieniami przedzielonymi kominem* (m. 217, oprac. BJ); *Rozplanowanie chałup szerokofrontowych* (m. 218, oprac. JG, BJ).
■ *Rozplanowanie chałup szerokofrontowych* (PAE: z. 4): *Chałupy asymetryczne jednoizbowe* (m. 212, oprac. J. Pyzik);
□ *Plany domów* [Lubelskie] (Górak, 1977: m. 5).
□ *Zasięgi wyróżniających się planów i form konstrukcji* {chałup} [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 15 po s. 216).
■ *Dom wąskofrontowy, trójwnętrzny bez podcienia w XIX–XX w.* (Czajkowski, 2010: m. 10 na s. 82).

□ *Budynki mieszkalne wąskofrontowe: a) występowanie (wg PAE)* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 83 na s. 109).
□ *Rozmieszczenie obiektów* {chałupy wąsko- i szerokofrontowe} [Szczecińskie] (Kubiak, 2000: m. 1 [15.1] na s. 388).
■ *Domy szerokofrontowe, wielownętrzne od XVI do XX wieku* (Czajkowski, 2010: m. 9 na s. 81).
□ *Występowanie chałup szerokofrontowych, asymetrycznych z amfiladowym układem izb* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 30 na s. 147).
■ *Dom z komorami z boków budynku w XVI–XIX w.* (Czajkowski, 2010: m. 4 na s. 76).
■ *Dom trójwnętrzny z komorą w XVI–XX w.* (Czajkowski, 2010: m. 5 na s. 77).
■ *Rozplanowanie chałup szerokofrontowych* (PAE: z. 4): *Chałupy symetryczne z sienią przechodnią* (m. 214, oprac. BJ); *Chałupy symetryczne z sienią nieprzechodnią* (m. 215, oprac. BJ).
■ *Dom szerokofrontowy, symetryczno-dwuizbowy w XVI–XX w.* (Czajkowski, 2010: m. 7 na s. 79).
■ *Rozplanowanie chałup szeroko- i wąskofrontowych*: (PAE: z. 4): *Rozplanowanie chałup wąskofrontowych* (m. 219, oprac. KJ, TS, ZW).
■ *Formy chałup na obszarach peryferyjnych* (PAE: z. 4, m. 224, oprac. JGk, TS; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 39 na s. 138).
□ *Plany domów z sienią w ścianie szczytowej* [Lubelskie] (Górak, 1977: m. 8).
□ *Plany domów z sienią przy ścianie szczytowej* [Lubelskie] (Górak, 1977: m. 9).
□ *Plany domów jednotraktowych z sienią przy szczycie* [Lubelskie] (Górak, 1977: m. 10).
□ *Występowanie chałup dwuwnętrznych, jednoizbowych* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 27 na s. 136).
□ *Domy w Małopolsce z dwiema izbami w amfiladzie oraz z komorą lub stajnią za sienią* (Czajkowski, 2010: m. 6 na s. 78).
□ *Występowanie chałup trójwnętrznych z wydzielonym alkierzem w izbie* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 31 na s. 147).
□ *Występowanie chałup trójwnętrznych, jednoizbowych* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 32 na s. 147).
□ *Domy wąskofrontowe bez sieni na Lubelszczyźnie w XVII–XX w.* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 2010: m. 11 na s. 83).
□ *Występowanie chałup asymetrycznych, jednoizbowych z wydzielonym alkierzem* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 33 na s. 147).
□ *Plany domów z sienią w środku* [Lubelskie] (Górak, 1977: m. 6).
□ *Występowanie zasadniczych typów chałup* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 11 po s. 124).
□ *Ważniejsze odmiany chałup półtoratraktowych* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 7 po s. 100).
□ *Występowanie chałupy dwutraktowej* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 8 po s. 104).
□ *Łemkowskie typy planów chałup* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 9 po s. 112).
□ *Występowanie chałupy z wnęką* [dorzecze górnego Sanu] (Czajkowski, 1969: m. 10 po s. 118).
□ *Zasięgi wyróżniających się planów i form konstrukcji* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 15 po s. 216).
□ *Występowanie chałupy jednotraktowej z sienią w szczycie* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 2 po s. 84).
□ *Występowanie chałupy jednotraktowej z 2 izbami w amfiladzie* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 5 po s. 90).
□ {rozplanowanie domostw} [Podhale] (Jostowa, 1961: m. il. 15 na s. 145).
□ *Występowanie chałup dwuizbowych z sienią w środku* [Krakowskie] (Jankowska, 1995: m. ryc. 201 na s. 271, wg: J. Czajkowski).
□ *Występowanie chałup symetryczno-trójwnętrznych z komorą i pochodnych* [Krakowskie] (Jankowska, 1995: m. ryc. 206 na s. 276, wg: J. Czajkowski).

□ *Rozpowszechnienie chałup jednotraktowych rozwiniętych na tle zasięgu chałup centralnych i dwutraktowych* [Krakowskie] (Czajkowski, 1977: m. ryc. 4 na s. 107; powt. Jankowska, 1995: m. ryc. 207 na s. 277, pt. *Występowanie chałupy jednotraktowej z komorą i stajnią oraz amfiladowym układem izb*).

□ *Rozmieszczenie głównych typów domów mieszkalnych* [Myślenickie] (Cieśla-Reinfussowa, 1970: m. 9 na s. 41).

□ *Mapa występowania różnych typów chałup* [Dolny Śląsk] (Skarżyński, 1963: m. b.n. na s. 142).

□ *Wiejskie budynki szerokofrontowe (wg PAE): b) występowanie domów szerokofrontowych asymetrycznych, z sienią przechodnią; c) występowanie domów szerokofrontowych, symetrycznych, z sienią przechodnią; d) domy szerokofrontowe symetryczne, z sienią nieprzechodnią* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 84 na s. 110).

□ *Występowanie chałup jedno- i dwuizbowych* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 29 na s. 136, wg: „Statystyka Polski" 1928, t. 13, z. 2).

● *Tipy vnutrennej planirovki (seredina – vtoraja polovina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 26).

● *Dvuhkamernye i trehkamernye doma (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 27).

● *Dvuhkamernye i trehkamernye doma (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 28).

● *Pâtistenki i drugie doma s razvitym planom (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 29).

● *Pâtistenki i drugie doma s razvitym planom (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 30).

● *Planìroŭka žyllâ (sârèdzìna XIX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 15 na s. 72).

● *Planìroŭka žyllâ (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 16 na s. 73).

● *Distribution of the Baltic farm-house types* [Litwa, Łotwa i Estonia] (Ränk, 1951: m. ryc. 8 na s. 147).

● *Horizontálne členenie domu* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 23, oprac. S. Kovačevičová).

● *Tipi planuvannâ žitla (kìneć XIX – počatok XX st.)* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 6).

□● *Genetické typy členění uzavřených prostorů domu* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 3-M-01 na s. 820).

● *Grundriß des Wohnhauses um 1900: wichtige Typen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 237, oprac. J. Barabás).

□● {typy rozplanowania wnętrza chałup wiejskich} [Niemcy, Czechy, Austria, część Szwajcarii, ziemie zaboru pruskiego i ziemie zachodnie i północne Polski po II wojnie światowej] (Erich, Beitl: 1936: m. b.n. po s. 864).

● *Tradicinių namų paplitimas* [Litwa] (Butkievičius, 1964b: m. il. 115 na s. 221).

□● *Pôdorys domu* [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 114 na s. 123).

● *Přehled základních půdorysných typů lidového domu v Československu* (Mencl, 1980: m. ryc. 1387 na s. 600).

● {*dům spišských Němců*} [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. b.n. na s. 464).

● *Pôdorysné typy domu (koniec 19. – zač. 20. stor.)* [północno-zachodnia Słowacja – ludność ukraińska i łemkowska] (Sopoliga, 2006: m. b.n. na s. 123).

● *Hausgrundrisse (nach Feldforschungen in den Jahren 1952–1970)* [wschodnie Morawy] (Frolec, 1974b: m. 3 na s. 98).

● *Grundriß des Wohnhauses um 1900: wichtige Typen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 237, oprac. J. Barabás).

● *Alpengebiet addierende, Mittelland und Jura dividierende Grundrisse* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 57b na s. 158–159).

7.2.2.2. Funkcje pomieszczeń domów

- ■ *Funkcje izby* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 1 po s. 100).
- ■ *Funkcje izby – część I* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 1.1 po s. 100).
- ■ *Funkcje izby – część II* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 1.2 po s. 100).
- ■ *Funkcje kuchni* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 2 po s. 100).
- ● *Nepardnaâ, prohodnaâ komnata, služaščaâ kuhniej* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L9).
- ● *Separate Kitchens in the Dwelling House and Summer House* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 19 na s. 50, koment. G. Ränk).
- ■ *Funkcje komory* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 3 po s. 100).
- ■ *Funkcje alkierza* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 4 po s. 100).
- □● *Severní hranice mediteránních prvků* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 9-M-01 na s. 832).
- ■ *Miejsce przygotowywania i spożywania posiłków* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 6 po s. 100).
- ■ *Miejsce przygotowywania pokarmu dla zwierząt i ich karmienia* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 7 po s. 100).
- ■ *Miejsce wykonywania prac gospodarskich* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 8 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania odzieży* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 11 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania produktów rolniczych* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 12 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania odzieży* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 11 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania zboża, mięsa i nabiału* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 13 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania narzędzi rolniczych* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 14 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania sprzętów domowych* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 15 po s. 100).
- ■ *Miejsce przechowywania cennych i niepotrzebnych rzeczy* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 16 po s. 100).
- ■ *Miejsce przyjmowania gości i organizowania obrzędów* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 17 po s. 100)
- ■ *Miejsce spania* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 9 po s. 100).
- ■ *Konstrukcje i funkcje spichrzy* (PAE: z. 2): *Sypialna funkcja spichrzy i komór* (m. 86, oprac. JB).
- ■ *Komora i spichrz jako miejsce sypialne* (Bohdanowicz, 1962: m. 2 na s. 291, wg: materiały PAE).
- □● *Miesto na spanie v domie* [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 115 na s. 124).
- □● *Spanie v komore* [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 117 na s. 126).
- □● *Miesto na spanie mimo domu* [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 116 na s. 125).
- ● *Schlafstätte um 1900: häufige Schlafstätten für heranwachsende Mädchen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 261, oprac. J. Morvay, I. Hegyi).
- ● *Schlafstätte um 1900: häufige Schlafstätten für junge Frauen bis zur ersten Entbindung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 262, oprac. J. Morvay, I. Hegyi).
- ● *Schlafstätte um 1900: häufige Schlafstätten für verheiratete Männer* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 263, oprac. J. Morvay, I. Hegyi).
- □● *Severní hranice mediteránních prvků* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 9-M-01 na s. 832).
- ■ *Funkcje sieni – prace gospodarskie* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 5.1 po s. 100).
- ■ *Funkcje sieni – funkcje schówkowe* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 5.2 po s. 100).

□● *Charakter sině* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 5-M-04 na s. 831).
● *Küche oder Flur, der manche Funktionen einer Küche erfüllt, um 1900: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 247, oprac. J. Barabás).
■ *Pomieszczenia dla zwierząt pod wspólnym dachem z domem* (PAE: z. 2, m. 110, oprac. KK).
■ *Miejsce trzymania zwierząt (stałe i czasowe)* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 10 po s. 100).
■ *Funkcje sieni – hodowla zwierząt* (Kałuża/Kłodnicki, 2007: m. 5.3 po s. 100).
□ *Dom szerokofrontowy, trójwnętrzny ze stajnią* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 2010: m. 8 na s. 80).
□ *Występowanie chałupy jednotraktowej ze stajnią* [południowo-wschoodnia Polska] (Jankowska, 1995: m. ryc. 199 na s. 269, wg: J. Czajkowski).
● *Prirublennaâk domu ili otgorožennaâ v dome holodnaâ komnata tipa čulana, v kotoroj hranili domašnij skarb* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L7).

7.2.3. Materiał i konstrukcja budynków

7.2.3.1. Materiał i konstrukcja budynków – zagadnienia ogólne

◙ *Baustoffe in Europa* (Weiss, 1959: m. il. 2 na s. 37, wg: P. Vidal de la Blache, 1921; powt. Wróblewski, 1964: m. ryc. 24 po s. 134, pt. *Obszary przewagi różnych rodzajów budulca w Europie*, wg: A. Bach).
◙ *Oblasti lidového domu ve střední Evropě z hlediska stavebního materiálu* (Mencl, 1980: m. ryc. 1359 na s. 563; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 2 na s. 14).
◙ *Oblasti domu hliněného, roubeného a hrázděného ve střední Evropě se zakreslením jejich kulturní příslušnosti* (Mencl, 1980: m. ryc. 1361 na s. 565; powt. Rączka, 1985, m. ryc. 3 na s. 15, tu określenie „dům frísko-saský" przetłumaczone błędnie jako „dom franko-saski" zamiast „fryzyjsko-saski").
◙ *Mapa dnešního rozšíření stavby hliněné, roubené a hrázděné ve střední Evropě s nálezy prehistorického domu roubeného a kolového* (Mencl, 1980: m. ryc. 1372 na s. 588).
■ *Zainwestowanie osiedli wiejskich: Materiały budowy ścian* (*Narodowy atlas Polski*, 1973–1978: m. 4 na s. 62, oprac. O. Rogalewski).
■ *Rozmieszczenie budynków drewnianych i glinobitych na wsi* (Ciołek, 1952: m. ryc. 21 na s. 246; powt. Basara, 1964: m. rys. 1 na s. 9).
■ *Budownictwo drewniane* (PAE: z. 4, m. 194, oprac. JGk, AGK; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 18 na s. 55).
■ *Budownictwo drewniane w Polsce* (*Ilustrowany atlas historii Polski*, 2006, m. b.n. na s. 384–385, oprac. M. Pokropek ?)
□ *Budynki drewniane na wsi* {stan z 1920 r.} [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 2 na s. 22, wg: „Statystyki Polski" 1928, t. 13, z. 1).
□ *Budownictwo ludowe w ziemi chełmińskiej wg badań autora* (Łęga, 1961: m. ryc. 45 na s. 58).
□ *Dom murowany* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 5).
□ *Budynki murowane: c) występowanie budynków murowanych w 1957 r., d) budynki murowane w 1988 r.* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 127c, 127d na s. 162).
□● *Převažující stavební materiál v 19. století* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 4-M-01 na s. 823).
● *Stavebný materiál, techniky a konštrukcie obydlia* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 13, oprac. S. Kovačevičová).
● *Drevo ako stavebný materiál domov (koniec 19. storočia)* {zasięg występowania domów zrębowych} (Kovačevičová, 2000: m. ryc. 120 na s. 150).
● *Prenikanie tvrdých stavebnín* {przed 1900 – po 1945 r.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 17, oprac. S. Kovačevičová).

- *Trádicia murovaných domov a povojnová rekonštrukcia po r. 1945* [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 19, oprac. S. Kovačevičová).
- *Kameň ako stavebný materiál domov (koniec 19. a začiatok 20. storočia)* [Słowacja] (Kovačevičová, 2000: m. ryc. 132 na s. 155).
- *Stavebný materiál* (zač. 20. stol.) [północno-zachodnia Słowacja – ludność ukraińska i łemkowska] (Sopoliga, 2006: m. b.n. na s. 41).
- □● *Pojetí dřevěných konstrukcí domu* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 4-M-02 na s. 824).
- *Ľudová architektúra na juhozápadnom Slovensku na konci 18. stor.* {materiał użyty do budowy ścian domów} [południowo-zachodnia Słowacja] (Horváth, 1958: m. ryc. 1 na s. 501).
- *Anwendung von Stein bei Wohnbauten um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 226, oprac. E. Füzes).
- *Steinbaugebiete in Nordungarn nach den statistischen Angaben von 1910* (Cseri, 1988: m. ryc. 2 na s. 199).
- *Baumaterial* [wschodnie Morawy] (Frolec, 1974a: m. 1 na s. 86).
- *Material der Wande des bauerliches Wohnhauses* {na mapie brak objaśnień znaków} [NRD] (Baumgarten, 1981: m. b.n. po s. 17).
- *Doma, različnye po stroiteľnomu materialu (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie…*, 1967: m. 18).
- *Doma, različnye po stroiteľnomu materialu (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie…*, 1967: m. 19).
- *Vidi budìveľnich materìalìv (počatok XX st.)* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 3).
- *Wandmaterial und Bautechnik bei Wohnhäusern um 1900: wichtige Varianten (50% oder mehr)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 221, oprac. E. Füzes).
- *Baustoffe und Bauweisen in der Schweiz* (Weiss, 1959: m. il. 4 na s. 42).
- *Vegetation und Bauweise* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 6 4 na s. 47).
- ◙ *Typy konstrukcji domów na terenie Europy Środkowej (wg Wróblewskiego)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 89 na s. 116).
- ■ *Mapa rozmieszczenia typów konstrukcji drewnianych ścian* (Ciołek, 1952: m. ryc. 24 na s. 248).
- ■ *Nasilenie występowania chałup zrębowych i sumikowo-łątkowych* (PAE: z. 4, m. 193, oprac. KJ).
- □ *Chałupy o konstrukcji ścian sumikowo-łątkowej i szachulcowej na tle występowania chałupy węgłowej* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 16 na s. 76).
- □ *Dom przysłupowy zrębowy, sumikowo-łątkowy i grodzony w dorzeczu Wisłoka i Sanu* (Lew, 1966: m. 4 na s. 488).
- □ *Konstrukcja ścian* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 15 na s. 173).
- □ *Występowanie różnych typów konstrukcji budynków wiejskich na terenie Sudetów i Pogórza Sudeckiego w końcu XVIII w.* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 92a–d na s. 120, wg: H. Wesołowska).
- □ *Budynki o konstrukcji mieszanej ścian: a) występowanie budynków* [na terenie Sudetów i Pogórza Sudeckiego] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 123a na s. 156).
- □ *Występowanie typów konstrukcji budynków wiejskich: a) wieńcowe, b) ryglowe, c) przysłupowe, d) murowane* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 130a–d na s. 166).
- □ *Mapa powiatu bytowskiego z oznaczeniem terenu badań, rodzajów i konstrukcji budynków zabytkowych* (Widawski, 1970: m. ryc. 1 po s. 464).

7.2.3.2. Budynki o konstrukcji zrębowej i sumikowo-łątkowej

■ *Formy węgłów chałup zrębowych* (PAE: z. 4, m. 191, oprac. KJ; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 31 na s. 122).
□ *Nazwy belek zrębu* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 14 na s. 172).
□ *Konstrukcje wieńcowe: a) typy budynków, b) występowanie budynków we wsiach w 1957 r. (wg PAE), c) występowanie domów drewnianych w 1988 r. w gminach (wg NSP)* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 98a–c na s. 127).
□ *Łączenie bali zrębu na „obłap" w budynkach z XIX i pocz. XX w.* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 15 na s. 76).
□ *Węgieł* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 10).
■ *Zrąb domu* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 18).
□ *Zrąb domu* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 343).
■ *Bal w ścianie* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 6).
□ *Bale* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 12).
□ *Nazwy belek zrębu* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 14 na s. 172).
■ *Budownictwo sumikowo-łątkowe* (PAE: z. 4, m. 192, oprac. KJ).
■ *Łątka* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 5).
■ *Gara (wyżłobienie w belce)* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 10).
□ *Konstrukcje sumikowo-łątkowe* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 101 a na s. 131).
□● *Hranice výskytu volné konstrukce roubeného domu* [morawsko-śląskie Beskidy oraz pograniczne obszary Słowacji i Polski do rzeki Poprad na wschodzie] (Langer, 1997b: m. 1 na s. 159).
□● *Zasięgi różnych konstrukcyj ścian budowli mieszkalnych na Małorusi i we wschod. Polsce* (Fischer, 1928: tabl. III po s. 80, wg: F. Volkova; powt. Moszyński, 1929: m. 15 na s. 496; powt. Moszyński, 1967: m. 15 na s. 511; powt. Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 54).
□● *Konštrukcia stien domu* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 111 na s. 120).
● *Stavebný materiál, techniky a konštrukcie obydlia* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 13, oprac. S. Kovačevičová).
● *Český a moravský roubený dům – roubený dům slezského pohraničí* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. b.n. na s. 206).
● *Roubený dům karpatského oblouku a jeho styčná pasmá* {odmiany zrębowego domu w słowackiej części Karpat Północnych} [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. b.n. na s. 326).
● *Blockbau und Schilfrohrwand um 1900: wichtige Varianten (50% oder mehr)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 224, oprac. E. Füzes).
● *1. Zasięg chaty zrębowej u południowych Słowian* [prawobrzeżne dorzecze Sawy po Morawę i jej prawobrzeżny dopływ Ibar]. *2. Zasiąg adriatyckiej chaty murowanej* (Moszyński, 1929: m. 14 na s. 495, rys. T. Katra; powt. Moszyński, 1967: m. 14 na s. 509, rys. T. Katra, wg: J. Cvijić).
● *Hauskonstruktionen in Schonen während der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts* […] *Blockbau und Ständerbohlenbau* [Skania w Szwecji] (Svensson, 1973: m. ryc. 34 na s. 57, wg: Å. Campbell; powt. Bringéus, 1973a: m. b.n. na s. 253).
● *Log Timbering: Corners joined by a Mortice with a Tongue in the Middle* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 14 na s. 40, koment. S. Erixon).
● *Log Timbering: Corners joined by a Simple Mortice* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 27 na s. 41, koment. S. Erixon).
● *Det plankformade timrets utbredning och tätfrekvens* {ściany zrębowe z kanciaków} [południowa Szwecja] (Bringéus, 1973a: m. b.n. na s. 234, wg: S. Erixon).
● *Rännknutens utbredning* {konstrukcja zrębowa na obłap z okrąglaków} [środkowa Szwecja] (Bringéus, 1973a: m. b.n. na s. 235, wg: AÖSF).
● *Hauskonstruktionen in Schonen während der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts* […] *Blockbau* […] [Skania w Szwecji] (Svensson, 1973: m. ryc. 34 na s. 57; powt. Bringéus, 1973a: m. b.n. na s. 253, wg: Å. Campbell).

- *Section Plank Wall Timbering and Roofs Covered with Wooden Poles on Birch Bark Hangings* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 13 na s. 38, koment. S. Erixon).
- *Hauskonstruktionen in Schonen während der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts* […] *Ständerbohlenbau* [Skania w południowej Szwecji] (Svensson, 1973: m. ryc. 34 na s. 57, wg: Å. Campbell; powt. Bringéus, 1973a: m. b.n. na s. 253).

7.2.3.3. Budynki ze ścianami z plecionki, o konstrukcji ryglowej i ze ścianami z gliny

- *Wände aus Flechtwerk bei Wohnhäusern um 1900: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 225, oprac. E. Füzes).
- *Blockbau und Schilfrohrwand um 1900: wichtige Varianten (50% oder mehr)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 224, oprac. E. Füzes).
- *Mapa rozšíření pletených staveb na jižní Moravě a na Slovensku* (Chotek, 1954: m. ryc. 20 na s. 255).
- ■ *Budynki o konstrukcji ryglowej* (PAE: z. 4, m. 195, oprac. JGk, ZK; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 29 na s. 19).
- □ *Konstrukcje ryglowe* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 105b na s. 134).
- □ *Konstrukcje ryglowe: a) występowanie form kratownicy* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 108a na s. 138).
- □ *Chałupy o konstrukcji ścian sumikowo-łątkowej i szachulcowej na tle występowania chałupy węgłowej (stan z 1956)* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 16 na s. 76).
- □ *Budynki nietypowe* {m.in. chałupy szachulcowe} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 32).
- □ *Nazwy konstrukcji słupowo-glinianej ściany budynku* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 659, oprac. BL).
- ● *Západoevropský hrázděný dům v severozápadních Čechách* {budynki o konstrukcji ryglowej z wypełnieniem w postaci kołków i gliny (szachulec) albo wypełnione cegłami} [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. b.n. na s. 174).
- ● *Oblast hrázděné konstrukce na Mělnicku* [Czechy] (Baláš, 1965: m. 1 na s. 346).
- ● *Half-Timbering* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 26 na s. 39, koment. S. Erixon).
- ● *Die trennenden Kulturgrenzen zwischen dem nördlichen und dem südlichen Schweden und die Vebreitung einiger südwestschwedischer Kulturformen* {m.in. północna granica konstrukcji ryglowej i występowanie muru pruskiego} [Szwecja] (Jansson, 1961: ryc. 5 na s. 113, wg: S. Erixon).
- ● *Hauskonstruktionen in Schonen während der ersten Hälfte des 18. Jahrhundrts* […] *Fachwerk* […] [Skania w południowej Szwecji] (Svensson, 1973: m. ryc. 34 na s. 57, wg: Å. Campbell).
- ■ *Budynki glino-bite* (PAE: z. 4, m. 196, oprac. JGk, ZK).
- □ *Budynki nietypowe* {m.in. chałupy glinobitki} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 32).
- □● *Zasięgi różnych konstrukcyj ścian budowli mieszkalnych na Małorusi i we wschod. Polsce* (Fischer, 1928: tabl. III po s. 80, wg: T. Vołkov; powt. Moszyński, 1929: m. 15 na s. 496; powt. Moszyński, 1967: m. 15 na s. 510; powt. Tokarev, 1958: m. b.n. na s. 54).
- ● *Hlina ako stavebný materiál domov (2. polovica 19. storočia a 1. polovica 20. storočia)* [Słowacja] (Kovačevičová, 2000: m. ryc. 131 na s. 155).
- ● *Lehmbau bei Wohnhäusern um 1900: Verhältnis der Techniken zu einander* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 222, oprac. E. Füzes).
- ● *Bezeichnung für die Stampflehmwand 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 223, oprac. E. Füzes).
- ● *Verbreitung der Erdbaus im Karpatenbecken um die Wende des 19./20. Jahrhunderts* (Dám, 1985: m. b.n. na s. 7).
- ● *Verbreitung der Wellerwerk-, der Lehmstampf- und Lehmziegelwand in der Grossen Ungarischen Tiefebene um die Wende des 19./20. Jahrhunderts* (Dám, 1985: m. b.n. na s. 18).

7.2.3.4. Podwaliny, fundamenty, ściany i sufity

■ *Podwalina* (PAE: z. 4, m. 197, oprac. ZW).
■ *Podwalina* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 4).
□ *Podwalina* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 9).
■ *Fundament* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 3).
□ *Występowanie fundamentu drewnianego-palowego w budynkach mieszkalnych i gospodarskich* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 12 na s. 62).
□ *„Podwalina" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 342).
□ *Przycieś* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 41).
□ *Podwalina* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 42).
□ *Nazwy belek zakładzinowych* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 13 na s. 171).
□ *Nazwy gwarowe oznaczające pierwszy bal zrębu* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 13 na s. 62).
□ *Nazwy najniższej części konstrukcyjnej ściany budynku* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 656, oprac. BL).
□● *Podwalina* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 8).
□ *Występowanie przyzby* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 14 na s. 76).
● *Karta rosprostraneniâ vidov fundamenta (konec XIX – načalo XX v.)* [Białoruś] (Molčanova, 1968: m. ryc. 35 na s. 90).
● *Fundament (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 3 na s. 37).
■ *Wyprawa ścian i konstrukcja sufitu* (PAE: z. 4): *Polepianie chałup zrębowych* (m. 198, oprac. ZW; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 30 na s. 120); *Bielenie chałup zrębowych i sumikowo-łątkowych* (m. 199, oprac. ZW; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 32 na s. 124); *Konstrukcja powały* (m. 200, oprac. KH); *Relikty sosrębów* (m. 201, oprac. KH).
□ *Malowanie i dekoracja zrębu* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 14 po s. 196).
□ *Występowanie zwyczaju bielenia zrębu chałup* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 18 na s. 99).
■ *Belki pułapu* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 19).
□ *Występowanie sosrębu* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 19 na s. 99).
□ *Podciąg* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 20).
□ *Belka pułapu* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 18).
■ *Podbitka* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 20).
□ *Drewniany sufit* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 19).
■ *Pułap* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 8, oprac. JZK)
■ *Pobitka* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 20).
□ *Pułap drewniany* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 344).
□ *Sufit tynkowany* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 345).
□● *Pułap* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 9).
■ *Belki pułapu* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 19).
■ *Belka główna pod pułapem* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 7, oprac. JR).
□ *Tragarz 'poprzeczna belka pod pułapem'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 346).
□ *Belki pod powałą* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 46).
● *Rozmieszczenie nazw belek poprzecznych, podtrzymujących sufit* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: 132, m. 12).
● *Typy padlogì (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 4 na s. 38).
● *Verbreitung der Knochenfußböden in Österreich* (Burgstaller, 1961: m. b.n. po s. 88).
● *Verbreitung des Knochenfußbodens in Oberösterreich* (Burgstaller, 1961: m. b.n. po s. 88).

7.2.3.5. Strychy, poddasza

□ *Strych określenie ogólne* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 354).
□ *Gumno* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 45).
■ *Strych w domu* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 6, oprac. JR)
□ *Strych na siano* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 355).
□ *Stryszek nad boiskiem w stodole* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 359).
□ *Strych nad chlewem* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 42).
□ *„Jata" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 357).
□ *„Jata"* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 72].
□ *„Kolnia" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 358).
□ *Góra (strych)* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 101 na s. 141).
□ *Strych* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 49).
● *Názvy podstrešných priestorov* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 22, oprac. S. Kovačevičová).

7.2.3.6. Dachy, szczyty i ozdoby szczytów

■ *Konstrukcje dachu chaty* (Klimaszewska, 1938: m. 3 na s. 123; powt. Pokropek, 1981: m. 1 na s. 70);
■ *Konstrukcje dachu chaty najstarsza* (Klimaszewska, 1938: m. 4 na s. 124).
■ *Konstrukcje dachu chaty najnowsze* (Klimaszewska, 1938: m. 5 na s. 126).
■ *Konstrukcje i sposoby krycia dachów* (PAE: z. 4): *Dachy na sochę i ślemię oraz slegowe* (m. 207, oprac. JB); *Sposoby łączenia krokwi* (m. 208, oprac. JB); *Techniki krycia dachu słomą* (m. 209, oprac. JB; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 43 na s. 149); *Zabezpieczenie grzbietu dachów krytych słomą* (m. 210, oprac. JB; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 45 na s. 151).
■ *Krokwie* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 21).
□ *Krokiew* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 365).
□ *Krokiew, krokwie* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 470.
□ *Zróżnicowanie nazw gwarowych na oznaczenie krokwi* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Szyfer, 1962a: m. 5 na s. 482).
□ *Krokwie* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 24).
■ *Sposoby osadzania krokwi na zrębie* (PAE: z. 4, m. 206, oprac. JB).
■ *Mapa ustawiania krokwi w Polsce* (Bachmann, 1929: m. ryc. 4 na s. 20].
■ *Płatew* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 8).
□ *Zasadnicze układy płatwi wzdłużnych i krokwi* [południowo-wschodnia Polska] (Czajkowski, 1969: m. 12 po s. 162).
□ *Płatew 'belka, na której wspierają się krokwie'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 364).
□ *Murłat* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 17).
□ *Zróżnicowanie nazw gwarowych na oznaczenie murłatu* [Kurpie – Puszcza Zielona] (Szyfer, 1962a: m. 10 na s. 487).
■ *Banty* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 22).
□ *Bant 'beleczka łącząca parę krokwi'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 366).
□ *Banty* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 48).
□ *Stolec* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 23).
□ *Więźba dachowa: a) typy* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 129a na s. 164).
□ *Trempel* {autor objaśniał: „ścianka kolankowa" usytuowana u podstawy dachu; nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 22).

■ *Co znaczy „strzecha”* (MAGP: t. 1, m. 4, oprac. JR).
■ *Strzecha* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 23).
■ *Dach* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 3, oprac. JR).
□ *Dach* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 21).
■ *Wiatrówka* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 25).
□ *„Wiatrówki”* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 6).
□ *Występowanie zabezpieczenia szczytu dachów w budynkach mieszkalnych i gospodarskich tzw. „jarzmem”* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 24 na s. 103).
□ *Nazwy żerdzi przyciskającej rozścieloną słomą stanowiącą pokrycie dachu nie poszywanego* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 664, oprac. BL).
□ *Tyczki przytrzymujące słomę na dachu* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 25).
□ *„Kople”* {drążki zbite na krzyż, układane na grzbiecie dachu – nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 28).
□ *Kalenica* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 27).
□ *Dachówka kalenicowa* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 29).
■ *Kalenica (grzbiet dachu)* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 24).
□ *Kalenica 'grzbiet dwuspadowego dachu'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972:, m. 353).
□ *Kalenica* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 51)].
■ *Zainwestowanie osiedli wiejskich: Materiały pokrycia dachów* (*Narodowy atlas Polski*, 1973–1978: m. 5 na s. 62, oprac. O. Rogalewski).
■ *Pokrycie dachu chaty* (Klimaszewska, 1938: m. 12 na s. 142).
■ *Materyał używany do pokrywania dachów* {słoma i gonty} [Polska w granicach z 1938 r.] (Bachmann, 1929: m. ryc. 19 na s. 83).
■ *Pokrycie dachu chaty typowe* (Klimaszewska, 1938: m. 13 na s. 143);
■ *Pokrycie dachu chaty najstarsze* (Klimaszewska, 1938: m. 14 na s. 145);
■ *Pokrycie dachu chaty najnowsze* (Klimaszewska, 1938: m. 15 na s. 146);
■ *Materiały do krycia dachów* (PAE: z. 4, m. 211, oprac. JB; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 44 na s. 150).
□ *Budynki o pokryciu ze słomy na wsi* {stan z 1920 r.} [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 4 na s. 22, wg: „Statystyka Polski” 1928, t. 13, z. 1).
□ *Formy poszywania dachów słomą* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 22 na s. 103).
□ *„Mnichy”* {snopki słomy w dolnej warstwie dachu – nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 26).
□ *Niektóre elementy budownictwa drewnianego* {m.in. strzechy schodkowane} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 34).
□ *Rozmieszczenie obiektów ze strzechami* [Szczecińskie] (Kubiak, 2000: m. 15.3 na s. 390).
■ *Gonty* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 5, oprac. HSSk).
□ *Występowanie dachów o pokryciu drewnianym oraz o pokryciu drewnianym w połączeniu ze słomą* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 23 na s. 103).
□ *Niektóre elementy budownictwa drewnianego* {m.in. dachy dranicowe} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 34).
□ *Budynki o pokryciu ogniotrwałym na wsi* {stan z 1920 r.} [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 4 na s. 22, wg: „Statystyki Polski” 1928, t. 13, z. 1).
□● *Krytina strechy domu* [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 113 na s. 122).
● *Krytina domu (zač. 20. stor.)* [północno-zachodnia Słowacja – ludność ukraińska i łemkowska] (Sopoliga, 2006: m. b.n. na s. 45, powt. na s. 119).
● *Dacheindeckung, Anfang des 20. Jhrts.* [wschodnie Morawy] (Frolec, 1974a: m. 2 na s. 95).
● *Rozloženie domov krytých slamou, škridlou a šindľom na okolí Bánoviec nad Bebravou z r. 1900* [Słowacja] (Lobotka, 1962: m. ryc. 15 na s. 319).
● *Vidi pokrìveľnich materìalìv (počatok XX st.)* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 4).

□● *Krytina střechy kolem poloviny 19. století* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 4-M-05 na s. 827).
● *Dahavyâ matèryâly (sârèdzìna XIX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 9 na s. 48).
● *Dahavyâ matèryâly (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 10 na s. 49).
● *Sposaby pakryccâ strahì salomaŭ (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 11 na s. 53).
● *Material pokrytij kryši (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 24).
● *Material pokrytij kryši (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 25).
● *Drevo ako stavebný materiál domov (koniec 19. storočia)* {zasięg występowania krycia dachów gontami} (Kovačevičová, 2000: m. ryc. 120 na s. 150).
● *Bezeichnungen für Stroh- und Schilfrohrdach (A) bzw. für Schaube und Eckstaffel* (B) [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 233, oprac. E. Füzes).
● *Dachhaut der Wohnhäuser um 1900: Material und Ausführung der Dachdeckung (häufige Formen)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 233, oprac. E. Füzes).
● *Deckbrett zum Glätten der Stroh- und Schilfrohrdächer in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 235, oprac. E. Füzes).
● *Deckbrett zum Glätten der Stroh- und Schilfrohrdächer: Bezeichnung (ohne „verő")* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 236, oprac. E. Füzes).
● *Map based on the Hungarian Ethnographic Atlas. Main types of roofing used around 1900* [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1996c: m. ryc. 43 na s. 205, wg: J. Barabás, N. Gilyén).
● *Dachstoffe im 19. Jahrhundert* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 15 na s. 66).
● *Upotreba brnestre* {różne zastosowania żarnowca miotlastego – *Sarothamnus scoparius*, m.in. do krycia dachów} [Dalmacja] (Stojanović, 1962: m. II po s. 16).
● *Roped Thatch* (Gailey, 1994: m. 11 na s. 148, wg: Ó. Danachair, 1957).
□● *Konštrukcia strechy domu* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 112 na s. 121).
□● *Pojetí konstrukce kovu* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 4-M-04 na s. 826).
□● *Typy střechy v polovině 19. století* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 4-M-03 na s. 825).
● *Kanstrukcyâ strahì (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 5 na s. 42).
● *Kanstrukcyâ strahì (60-â gady XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 6 na s. 43).
● *Konštrukcia a krytina strechy* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 15, oprac. S. Kovačevičová).
● *Die trennenden Kulturgrenzen zwischen dem nördlichen und dem südlichen Schweden und die Vebreitung einiger südwestschwedischer Kulturformen* {m.in. występowanie konstrukcji na sochy i ślemię} [Szwecja] (Jansson, 1961: ryc. 5 na s. 113, wg: S. Erixon).
□● *Karte über das Vorkommen von Gebäuden mit Holztonnengewölbe* {drewniane sklepienie kolebkowe, zapewne w technice slegowej} *in Österreich und Südtirol* [Austria, Bozen-Südtirol, południowe Niemcy, Czechy, południowa Polska, Słowacja i Węgry] (Schmidt, 1951: m. ryc. 3 na s. 75).
● *Das Dachgerüst zur Jahrhundertwende* [węgierski obszar etniczny] (Barabás, 1967b: m. 54/1 po s. 6, wg: materiały MNA).
● *Pfettendach: Vorkommen und zeitliche Stellung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 227, oprac. J. Barabás).
● *Stüzte der Firstpfette am Ende des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (Barabás, 1967b: m. 54/2 po s. 6, wg: materiały MNA).

- *Träger der Firstpfette um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 228, oprac. J. Barabás).
- *Unterer Halt der Dachhölzer (Sparren, Rofen) um 1900: häufige Formen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 230, oprac. J. Barabás).
- *Bezeichnung für den Dachbalken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 231, oprac. J. Barabás).
- *Namen des Sparrens* [węgierski obszar etniczny] (Barabás, 1967b: m. 54/3 po s. 6, wg: materiały MNA).
- *Bezeichnung für die Dachhölzer (Sparre, Sparrenpaar und Rofe) um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 229, oprac. J. Barabás).
- *Häufigere Arten der Stützen des Sparrens um die Jahrhundertwende* [węgierski obszar etniczny] (Barabás, 1967a: m. 55/1 po s. 6, wg: materiały MNA).
- *Der Wand oder dem Überstand der Dachbalken aufliegender Längsbalken: Bezeichnungen (ohne „ságerenda")* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 232, oprac. J. Barabás).
- *Dachgerüste* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 19 na s. 76).
- *Dachfläche und Dachneigung* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 25 na s. 90).
- *Thatched Roofs* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 30 na s. 45, koment. S. Erixon, A. Nyman).
- ■ *Formy dachów chałup* (PAE: z. 4): *Dach czterospadowy* (m. 202, oprac. JB; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 36 na s. 135); *Dach naczółkowy i przyczółkowy* (m. 203, oprac. JB; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 38 na s. 137); *Dach dwuspadowy* (m. 204, oprac. JB; powt. Rączka, 1985, m. ryc. 37 na s. 136); *Współwystępowanie form dachów* (m. 205, oprac. JB).
- ■ {dachy brogowe, tj. czterospadowe} (Ciołek, 1948: m. ryc. 30 na s. 14).
- ■ {dachy półszczytowe, dymnikowe, tj. przyczółkowe} (Ciołek, 1948: m. ryc. 31 na s. 14).
- ■ {dachy naczółkowe} (Ciołek, 1948: m. ryc. 32 na s. 14).
- ■ {dachy szczytowe, tj. dwuspadowe} (Ciołek, 1948: m. ryc. 33 na s. 15).
- ■ *Kształt dachu chaty* [Polska w granicach do II wojny światowej] (Klimaszewska, 1938: m. 6 na s. 130).
- ■ *Kształt dachu chaty* [Polska w granicach do II wojny światowej] (Klimaszewska, 1938: m. 7 na s. 133).
- ■ *Kształt dachu chaty* [Polska w granicach do II wojny światowej] (Klimaszewska, 1938: m. 8 na s. 136);
- ■ *Kształt dachu chaty typowy* [Polska w granicach do II wojny światowej] (Klimaszewska, 1938: m. 9 na s. 137).
- ■ *Kształt dachu chaty najstarszy* [Polska w granicach do II wojny światowej] (Klimaszewska, 1938: m. 10 na s. 138).
- ■ *Kształt dachu chaty najnowszy* [Polska w granicach do II wojny światowej] (Klimaszewska, 1938: m. 11 na s. 139).
- □ *Dachy w budynkach wiejskich: b) występowanie dachów* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 132b na s. 171).
- □ {północno-zachodnia granica zasięgu występowania dachu czterospadowego na budynkach gospodarczych; strefa zasięgu dachu czterospadowego} [Puszcza Kozieniecka] (Rosiński, 1975: m. XVII po s. 184, wg: J. Klimaszewska oraz PAE, z. 4, m. 202).
- □ *Występowanie dachów dymnikowych w budownictwie mieszkalnym starszym* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 21 na s. 99).
- □ *Rozmieszczenie obiektów z dachami naczółkowymi* [Szczecińskie] (Kubiak, 2000: m. 15.4 na s. 390).
- *Forma dachu* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 5).
- *Formy strèh (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 7 na s. 46).
- *Formy strèh (60-â gady XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 8 na s. 47).
- *Karta rosprostraneniâ form kryši (konec XIX – načalo XX v.)* [Białoruś] (Molčanova, 1968: m. ryc. 36 na s. 97).
- *Formy kryši (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 22).
- *Formy kryši (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 23).

- *Tvar strechy* {1880–1945} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 16, oprac. S. Kovačevičová).
- ■ *Boczna połać dachu* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 17).
- □ *Typy szczytów występujące w Sudetach i na terenach sąsiednich* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 150a na s. 195).
- □ *Ściany szczytowe* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 151a na s. 196).
- *Rozložení střešních štítů a valeb a jejich vzájemných prostupů u lidového domu v Československu* (Mencl, 1980: m. ryc. 1362 na s. 566–567).
- *Regionálna typológia priečelia* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 9, oprac. S. Kovačevičová).
- *Giebelseite der Wohnhäuser in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: häufige Formen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 251, oprac. E. Füzes).
- *Giebel der Wohnhäuser in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts: traditionelle Formen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 252, oprac. E. Füzes).
- *Bezeichnung des Giebels in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 253, oprac. E. Füzes).
- □ *Pokrycie ścian szczytowych i kalenicowych łupkiem (woj. jeleniogórskie)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 155c na s. 200).
- ■ *Mapka rozpowszechnienia ozdób nadszczytowych* [Polska w granicach z 1938 r.] (Bachmann, 1929: m. ryc. 24 na s. 100; powt. Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256; powt. Moszyński, 1937: m. fig. 1 na s. 67).
- ■ {szczyty ozdobne, śparogi, rogacze, rogowniki, pazdury} (Ciołek, 1948: m. ryc. 52 na s. 19).
- ■ *Ozdoby szczytowe typu pazdurów* (PAE: z. 8, m. 454, oprac. WS).
- ■ *Ozdoby szczytowe typu śparogów* (PAE: z. 8, m. 455, oprac. WS).
- □ *Formy ozdób szczytowych dachu* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 25 na s. 103, częściowo wg: A. Bachmann).
- □ *Niektóre elementy budownictwa drewnianego* {m.in. śparogi i pazdury} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 34).
- *Giebelzierden* [okolice Osnabrück, Niemcy] (Pessler, 1931: m. 17, wg: K. Brandi, 1893).
- *Die Giebelzierde des Niederdeutschen Hallenhauses in Mecklenburg* (Baumgarten, 1965: m. ryc. 8 na s. 15).
- *Die Giebelgestaltung des Niederdeutschen Hallenhauses in Mecklenburg* (Baumgarten, 1965: m. ryc. 7 na s. 14).
- ■ *Mapa zasięgu kukli-koszyczka na terenie Czech, Słowacji i Polski* (Czajkowski, 2003: m. 4 na s. 156).
- ■ *Występowanie koszyczków-kozubków w południowej Polsce w XIX–XX w.* (Czajkowski, 2003: m. 1 na s. 115).
- □ *Wsie w Opolskiem, w których występowały kozubki w szczycie dachu* (Czajkowski, 2003: m. 2 na s. 133).
- *Mapka Čech* […] *kam až dosáhl dům s podlomením. Rozšířenì jednotlivých typů kabřinců* [Czechy] (Štěpánek, 1968: m. b.n. na s. 228).

7.2.3.7. Nazewnictwo związane z chałupą i elementami konstrukcyjnymi

- ■ *Nazewnictwo związane z chałupą* (PAE: z. 4): *Nazwy chałupy* (m. 225, oprac. TS); *Nazwy izby* (m. 226, oprac. TS); *Nazwy sieni* (m. 227, oprac. TS); *Nazwy powały, sufitu* (m. 228, oprac. KH).
- ■ *Dom mieszkalny* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 1, oprac. JZK).
- □ *Gumno* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 45).
- □ *Nazwy gwarowe budynku mieszkalnego* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 26 na s. 136).
- □ *Co znaczy „chyż" lub „chyża"* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 2, oprac. JZK).

□ *„Chyż, -a, chysza" wyraz i znaczenie* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 337).
□ *„χyža", 'stary, nędzny dom'* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 39).
□ *Chyzy – chyże (słowo i znaczenie)* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 46).
□ *Kucza 'stary, nędzny dom'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 336).
□ *Dom* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 37).
□ *Kuca – kucza (słowo i znaczenie)* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 41).
□ *Budynek (słowo i znaczenie)* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 3).
□ *Chałupa (słowo i znaczenie)* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 6).
□ *„Chałupa – chałup" (r.ż.) i formy miejscownika* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 669, oprac. HN).
□ *Chata (słowo)* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 7).
□ *Znaczenie wyrazu „izba"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 671, oprac. HN).
□ *Izba (słowo i znaczenie)* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 8).
□ *Deminutivum od „izba"* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 31).
□ *„Sień" i synonimy* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 670, oprac. HN).
● *Názvy domu* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 19, oprac. S. Kovačevičová).
● *Názvy izby* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 20, oprac. S. Kovačevičová).
● *Názvoslovná hranice termínů „síň" – „dům" pro vstupní místnost do obytného stavení"* [południowe Czechy] (Vařeka, 1987: m. b.n. na s. 30).
● *Názvy vstupnej miestnosti* {1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 21, oprac. S. Kovačevičová).
● *Lučšaâ komnata v dome* {nazwy gwarowe} [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L8).
● *Die Stuben namens „pirtti" und „tupa"* [Finlandia] (SKK: m. 34, m. i koment. na s. 78, oprac. N. Valonen).
● *Die Bedeutungen der Wörter „kota" und „maja" in den finnischen Dialekten* (Valonen, 1975: m. ryc. 14 na s. 183)
● *Verbreitung der Wörter, die den Teil zwischen Ofen und Hinterwand bezeichnen* […] *das Gebiet, wo der Name des alltäglichen Wohnzimmer „pirtti" lautet* (Valonen, 1975: m. ryc. 25 na s. 191).
● *Das Gebiet des Wortes „karsina" 'Teil der Stube' in der finnisch-karelischn Dialekten* (Valonen, 1975: m. 27 na s. 195).
■ *Schody* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 2).
■ *Czop* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 11).
■ *Drewniane gwoździe* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 7).
■ *Odrzwia* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 14).
□ *Futryny drzwiowe* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 16).
■ *Drzwi* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 15).
□ *Drzwi* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 15).
□ *„Zapadka"* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 53).
□ *Zamknąć na klucz* {określenia gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 52).
■ *Haki do zawiasów* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 16).
■ *Słupy okienne* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 9).
□ *Rozmieszczenie obiektów ze słupkami podokiennymi* [Szczecińskie] (Kubiak, 2000: m. 15.5 na s. 401).
■ *Futryny okienne* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 12).
■ *Ramy okienne* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 13).
□ *Środkowa rama okienna* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 13).
□ *Szkło* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 14).
■ *Skobel* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 13).
□ *„Haspa"* {skobel, klamra – nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 54).
□ *„Skobel"* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 55).
■ *Żelazna sztabka z otworem (przy skoblu)* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 14).
□ *Zasuwka* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 56).

- *Türe der Küche um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 249, oprac. E. Füzes).
- *Äußere Untertüre der Küche: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 250, oprac. E. Füzes).
- *Alpengebiet addierende, Mittelland und Jura dividierende Grundrisse* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 57b na s. 158).
- *Rozšíření špýcharového domu s výškou a se žudrem a domu opatřeného panonským portikem* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 177 na s. 74)
- *Domy s podkletom, bez podkleta, s zemlânym ili derevânnym polom (seredina XIX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 20).
- *Domy s podkletom, bez podkleta, s zemlânym ili derevânnym polom (konec XIX – načalo XX v.*) [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 21).
- □ *Charakterystyczne elementy zagród, chałup i konstrukcji* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 16 na s. 174).

7.2.3.8. Arkady, ganki, balkony, wyżki, piętra

- □ *Budynki wiejskie z podcieniami, galeriami, balkonami, gankami występujące (do 1939 r.), na terenie Sudetów i obszarów sąsiednich (wg Ericha Kulkego)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 138 na s. 180).
- □● *Otevřený nadkrytý prostor domu* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 3-M-02 na s. 821).
- ● *Häufige Bezeichnungen für „Längslaube" bzw. für den Gang unter der Traufe"* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 248, oprac. J. Barabás).
- ■ *Zasięg domu z wyżką na terenie Polski* [m.in. polska część Orawy i tereny przyległe po Jordanów, Rabkę i Nowy Targ] (Reinfuss, 1950: m. ryc. 24 na s. 48).
- □ *Galerie na piętrze, wysunięte przed ścianę, typ balkonu: b) występowanie* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 141b na s. 183).
- □ *Galerie na piętrze, wbudowane (typu loggia): a) występowanie* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 14a na s. 185).
- □ *Galerie na piętrze, występujące w budynkach typu tyrolskiego: f) występowanie* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 143f na s. 187).
- □ *Liczba kondygnacji w wiejskich budynkach mieszkalnych, na obszarze gmin województw sudeckich* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 63 na s. 86).
- ● {alpský dům} [Czechy i Słowacja – Szumawy] (Mencl, 1980: m. b.n. na s. 490).
- ■ *Ganek* {nazwy gwarowe} (Basara, 1964: m. 1).
- □ *Ganek* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 32).
- □ *Znaczenia wyrazu „ganek"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 846, oprac. BL).

7.2.4. Współdziałanie społeczne i zwyczaje dotyczące budowy

- ■ *Współdziałanie społeczne przy stawianiu budynków mieszkalnych i/lub gospodarczych* (Drożdż, 2002: m. 30 na s. 179).
- ■ *Rodzaje prac budowlanych, przy których udzielana jest pomoc* (Drożdż, 2002: m. 31 na s. 182).
- ■ *Czas trwania współdziałania społecznego przy budowie domów i budynków gospodarczych* (Drożdż, 2002: m. 32 na s. 184).
- ■ *Zasady współdziałania społecznego przy pracach budowlanych* (Drożdż, 2002: m. 33 na s. 187).
- ■ *Poczęstunek dla osób pracujących przy budowie* (Drożdż, 2002: m. 34 na s. 195).
- ■ *Zwyczaj „wiechy"* (Drożdż, 2002: m. 35 na s. 198).

□● *Nachbarschaft: Nachbarschaftshilfe beim Hausbau* (ADV NF: z. 4, m. 47c, oprac. R. Baruzzi-Leicher).
□ *Zwyczaje związane z zakładaniem fundamentów* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 649, oprac. AB).
□ *Nazwy zwyczaju wywieszania wieńca po założeniu więźby dachowej domu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 650, oprac. AB).
□ *Zwyczaje związane z zakończeniem budowy budynków gospodarczych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 6, m. 651, oprac. AB).
■ *Zakazy wykonywania czynności na progu* (PAE: z. 7, m. 428, oprac. WS) [*Zwyczaje*..., 1999: m. 49 na s. 192].
■ *Próg w szkodzących zabiegach magicznych* (PAE: z. 7, m. 429, oprac. WS [*Zwyczaje*..., 1999: m. 48 na s. 190].
■ *Próg w sporzących zabiegach magicznych* (PAE, z. 7, m. 430, oprac. WS [*Zwyczaje*..., 1999: m. 27 na s. 187].
● *Bauopfer. Einmauern von Gegenständen im Unterbau in der Lehmbeschmierung des Hauses* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 599, oprac. V. Diószegi).
● *Opfer beim Beziehen eines neuen Hauses. Erste Nacht* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 9, m. 600, oprac. V. Diószegi).

7.2.5. Paleniska, piece piekarskie i grzewcze

■ *Reliktowe występowanie krzesiw na przełomie XIX i XX wieku* (PAE: z. 8, m. 450, oprac. BJ).
■ *Relikty gotowania na otwartym palenisku* (PAE: z. 2, m. 111, oprac. KK).
□ *Tradycje gotowania na wolnym ogniu przed I wojną światową* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 36 na s. 161).
□● *Mapa výskytu otevřenych ohnišť bez peci v jizbach obydli v Československu a jižnim Polsku* (Plessingerová, 1963: m. b.n. po s. 235).
● *Offener Herd als Kochstelle im Wohnhaus: Letzte Jahrzehnte des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 239, oprac. J. Barabás).
● *Kochstelle mit offenem Feuer: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 240, oprac. J. Barabás).
● *Ofengabel und Ofenwagen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 363, oprac. E. Kisbán).
● *Topfgabel. Pfannenstiel (für stiellose Pfanne). Topf auf drei Füssen* [Finlandia] (SKK: m. 61 i koment. na s. 118, oprac. T. Vuorela).
□ *Żelazna podstawka na nóżkach do stawiania garnka przy otwartym ognisku* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 49, oprac. MG).
■ *Chronologia zaniku metalowych podstawek do gotowania* (Nykiel/Kłodnicki, 2010: m. 1 na wkładce).
■ *Nazwy metalowych podstawek do gotowania* (Nykiel/Kłodnicki, 2010: m. 2 na wkładce).
● *Irons Trivet* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 38 na s. 53, koment. S. Erixon).
■ *Elementy formy i nazwy palenisk do gotowania* (PAE: z. 2): *Relikty i tradycje gotowania we wnęce komina lub pieca ogrzewalnego* (m. 117, oprac. KK); *Formy kapturów nad paleniskami do gotowania* (m. 118, oprac. KK, uzup. JB); *Znaczenie wyrazów „tło" i „kotlina" jako części palenisk lub pieców* (m. 119, oprac. KK); *Nazwy trzonów przed otworem pieca piekarskiego* (m. 120, oprac. KK).
■ *Kaptury nad paleniskiem do gotowania i ich nazwy* (PAE: z. 2, m. 116, oprac. KK).
□ *Nazwy gwarowe określające kapę zawieszoną nad paleniskiem do gotowania* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 37 na s. 161).
□ *Nazwa daszka nad paleniskiem pieca do gotowania* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 48, oprac. SB).
□ *Rozšíření domů s otevřenym ohništěm a s ohništěm opatřeným kozubem* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 1366 na s. 577).
■ *Upowszechnienie się palenisk zamkniętych* (Nykiel/Kłodnicki, 2010: m. 3 na wkładce).

□● *Typy topenišť pro přípravu pokrmů* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 5-M-01 na s. 828).
□● *Ohnisko* {w izbie, w sieni} [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 118 na s. 127).
● *Formy pecí a ohnísk (I. pol. 20. stor.)* [północno-zachodnia Słowacja – ludność ukraińska i łemkowska] (Sopoliga, 2006: m. b.n. na s. 45).
● *Feuerstätte in der Stube um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 242, oprac. J. Barabás).
● *Feuerstätte in der Stube: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 244, oprac. J. Barabás).
● *Reste des viereckigen Mittelherdhauses* [Finlandia] (Valonen, 1975: m. ryc. 20 na s. 188).
□● *Způsoby oddýmení topenišť* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 5-M-02 na s. 829).
● *Herdfeuerstellen im 19. Jahrhundert* {paleniska otwarte i zamknięte} [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 32 na s. 106–107).
● *Verbreitungsgebiet ders Burgunderkamins nach Gschwend und Hunziker* {występowanie kominów z desek, zwanych burgundzkimi} [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 35c na s. 113).
● *Karte über die Verbreitung des Kochofens entlang der Küste* [Norwegia] (Riddervold, 1983: m. ryc. 9 na s. 105).
■ *Rozplanowanie chałup szerokofrontowych* (PAE: z. 4): *Lokalizacja palenisk i pieców piekarskich w chałupach asymetrycznych trójwnętrznych o układzie amfiladowym* (m. 213, oprac. J. Pyzik).
■ *Nazwy gwarowe trzonów przed piecem piekarskim* (Kwaśniewski, 1963: m. 4 na s. 57, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Nazwa pieca do gotowania* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 47, oprac. SB).
□ *Nazwa pojemnika w piecu do grzania wody* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 50, oprac. SB).
□ *Granice zasięgów niektórych elementów kultury materialnej* {m.in. wschodni zasięg występowania kominka niszowego do oświetlania według badań Zakładu Etnografii Uniwersytetu Wrocławskiego} [Dolny Śląsk] (Nasz, 1958: m. 2 na s. 377).
■ *Usytuowanie pieców piekarskich* (PAE: z. 2): *Piece piekarskie w izbie naprzeciw wejścia* (m. 112, oprac. KK); *Piece piekarskie przy ścianie między izbą a sienią* (m. 113, oprac. KK); *Lokalizacja pieców piekarskich* (m. 114, oprac. KK); *Rozpowszechnianie się i zanik pieców piekarskich poza chałupą* (m. 115, oprac. KK).
■ *Miejsce pieca chlebowego w gospodarstwie wiejskim* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 6 na s. 57).
□ *Lokalizacja pieca do pieczenia chleba* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 844, oprac. BL).
□● *Pec* {w izbie, w sieni} [Orawa, Spisz, wsie słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 119 na s. 128).
□ *Usytuowanie pieca piekarskiego w domu przysłupowym w dorzeczu Wisłoka i Sanu* (Lew, 1966: m. 3 na s. 487).
□ *Mapka występowania pieców piekarskich, przylegających do domu, opalanych z jego wnętrza* [Dolny Śląsk] (Skarżyński, 1963: m. 2 na s. 155).
□ *Mapka występowania pieców piekarskich poza obrębem domu* [Dolny Śląsk] (Skarżyński, 1963: m. 3 na s. 159).
□ *Urządzenie ogniowe (paleniska i piece) spotykane obecnie w budynkach wiejskich regionu sudeckiego (wg Skarżyńskiego i PAE): g) występowanie pieców piekarskich; h) występowanie szerokich kominów* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 85g, 85h na s. 111).
□● *Forma pece* [Orawa, Spisz, wsie słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 120 na s. 129).
□● *Pec na pečenie chleba* {usytuowany poza domem} [Orawa, Spisz, wsie słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, na Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 121 na s. 130).

- *Backofen im Wohnhaus: Letzte Jahrzehnte des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 241, oprac. J. Barabás).
- *Backofen in Stube und Kühe um 1900: wichtige Formen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 243, oprac. J. Barabás).
- *Backofen ausserhalb des Wohngebäudes* [Austria z dorzeczem górnej Adygi] (ÖVA: t. 2, m. 22, oprac. K. Ilg, D. Assmann).
- *Dorfbacköfen* [Szwajcaria] (Weiss, 1959: m. il. 41 na s. 123, wg: *Atlas der schweizerischen Volkskunde*. Z. 1, m. 17).
- *Ofentypen* [Finlandia] (SKK: m. 36 i koment. na s. 82, oprac. N. Valonen).
- *Peč (sârèdzìna XIX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 12 na s. 55).
- *Peč (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 13 na s. 56).
- *Peč (60-â gady XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 14 na s. 57).
- *Tipy peči (seredina XIX v.).* [Rosjanie europejscy] (*Russkie…*, 1967: m. 31).
- *Tipy peči (konec XIX – načalo XX v.).* [Rosjanie europejscy] (*Russkie…*, 1967: m. 32).
- *Kiln houses* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 18 na s. 48, koment. I. Talve).
- *Kilns* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 34 na s. 49, koment. I. Talve).
- *Stubenofen mit Rauchableitung* [Finlandia] (SKK: m. 37, m. i koment. na s. 84, oprac. N. Valonen).
- ■ *Nazwy pieca piekarskiego i jego części* (PAE: z. 2): *Nazwy pieca piekarskiego* (m. 121, oprac. KK); *Nazwy sklepienia pieca piekarskiego* (m. 122, oprac. KK); *Nazwy posadzki pieca piekarskiego* (m. 123, oprac. KK); *Niektóre znaczenia wyrazu „czeluście"* (m. 124, oprac. KK).
- □ *Piec chlebowy* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 381).
- □ *Nazwa pieca chlebowego* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 7, oprac. AB).
- □ *Nazwy sklepienia pieca chlebowego* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 13, oprac. AB).
- □ *Nazwy posadzki pieca piekarskiego* [dorzecze Sanu po Wisłokę na zachodzie] (Lew, 2003: m. 12 na s. 170).
- □ *Nazwa spodu komory ogniowej w piecu chlebowym* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 12, oprac. MG).
- ■ *Znaczenie nazwy 'czeluście' jako określenia części pieca piekarskiego* (Kwaśniewski, 1963: m. 14 na s. 130, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Znaczenie wyrazu „czeluść (czeluście, czeluścia)"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 9, oprac. AB).
- □● *Czeluść* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 13).
- *Baking Ovens with Round Bottom* [południowa Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 35 na s. 51, koment. S. Erixon).
- *Back Doors* [południowa Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 36 na s. 51, koment. S. Erixon).
- *Mesto pered usťem russkoj peči; šestok* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L20).
- *Vhod v peč'* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L21).
- *Železnyj list s ručkoj, prikryvaûščij usťe russkoj peči; zaslonka* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L26).
- *Uglublenie v russkoj peči, kuda sgrebaût ugli* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L22).
- *Uzkoe prostranstvo pod russkoj peč'û* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L23).
- *Čugulnaâ zadvižka, v'ûška u pečnoj truby* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L24).
- *Uglublenie v naružnoj storone peči, kuda kladut raznye vešči dlâ prosuški* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L22).
- ■ *Opał pieca chlebowego* (Perkowska/Pieńczak, 2010: m. 7 na s. 61).
- *Náhradné kurivo* [Orawa, Spisz, wsi słowackie na Ukrainie Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 122 na s. 131).
- *Treibmittel für das Hausbrot um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 398, oprac. E. Kisbán).
- *Bezeichnung für die Treibmittel des Hausbrotes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 400, oprac. E. Kisbán).
- *Verleihen des Treibmittels für Hausbrot um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 401, oprac. E. Kisbán).

- *Getrockener Dung als Brennstoff um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 246, oprac. J. Barabás).
- □ *Narzędzie do usuwania popiołu z pieca chlebowego* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 14, oprac. AB).
- □ *Wiecheć słomy na kiju do czyszczenia pieca chlebowego* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 15, oprac. HN).
- *Namen der Ofenkrücke* {gwarowe nazwy narzędzia do usuwania popiołu z pieca chlebowego} [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 7 na s. 130).
- *Pec a ohnisko* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 31, oprac. S. Kovačevičová, Z. Zubercová).
- *Chlebová pec a sporák* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 33, oprac. S. Kovačevičová, Z. Zubercová).
- *Formi pečej ta ogniŝ (perša polovina XX st.)* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 8).
- *Rastecke bei Backofen, Kachelofen oder selbstständigem Herd mit Rauchfang in der Stube: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 245, oprac. J. Barabás).
- □● *Vývoj v 2. polovině 19. století dospěl ke všeobecnému rozšíření vytápěné světnice* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 5-M-03 na s. 830).
- ■ *Formy pieców ogrzewalnych* (PAE: z. 2, m. 128, oprac. KK).
- ■ *Formy pieców ogrzewalnych* (Kwaśniewski, 1963: m. 16 na s. 138, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Znaczenie wyrazu „gruba", („grubka", „hrubka")* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 38 na s. 189).
- □ *Występowanie pieców ogrzewalnych wyodrębnionych od paleniska, stanowiących zarazem ścianę działową alkierza* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 35 na s. 161).
- ■ *Przebadany obszar, na którym nie stwierdzono formy ani nazwy 'zapieca' między piecem lub kominem a tylną, dłuższą ścianą domu* (Kwaśniewski, 1963: m. 15 na s. 136, wg: materiały PAE i literatura).
- *Rasstoânie v izbe meždu peč'û i stenoj – uslovnye oboznačeniâ* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L15).
- *Verbreitung der Wörter, die den Teil zwischen Ofen und Hinterwand bezeichnen* [Finlandia] (Valonen, 1975: m. ryc. 25 na s. 191).
- ■ *Formy kominów* (PAE: z. 2, m. 125, oprac. KK).
- ■ *Usytuowanie szerokich kominów w sieni chałupy* (PAE: z. 2, m. 126, oprac. KK).
- ■ *Formy usytuowania szerokich kominów w sieni domu* (Kwaśniewski, 1963: m. 20 na s. 150, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Funkcje szerokich kominów* (PAE: z. 2, m. 127, oprac. KK).
- ■ *Funkcje szerokich kominów w sieni* (Kwaśniewski, 1963: m. 6 na s. 86, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Budynki nietypowe* {m.in. kominy sztagowe} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 32).
- □ *Wsie posiadające duży odsetek kominów „sztagowych" I połowa XIX w.* [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 18 po s. 197).
- □ *Znaczenie wyrazu „babula"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 1, m. 11, oprac. SB).
- □ *Rozmieszczenie chałup z kominem szerokim otwartym* [Szczecińskie] (Kubiak, 2000: m. 15.6 na s. 409).
- □ *Rozmieszczenie chałup z kominem szerokim przesklepionym wzdłużnie* [Szczecińskie] (Kubiak, 2000: m. 15.7 na s. 409).
- □ *Nazwy zasuwy przy kominie* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 845, oprac. BL).
- □ *Rauchabzug des Wohnhauses um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 238, oprac. J. Barabás).

7.2.6. Budynki gospodarcze

□ *Budynki gospodarcze* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 4).
□ *Występowanie funkcji niemieszkalnych w budynkach wiejskich (wg PAE): a) pomieszczeń dla zwierząt w domach, b) stodół w budynkach, c) przechowywanie ziarna, d) piwnic* [na obszarze Sudetów i Pogórza Sudeckiego] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 86a–d na s. 113).
● *Maštale* [pocz. XX w.; Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 25, oprac. H. Bílková).
● *Decke des Stalles um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 270, oprac. J. Barabás).
● *Traditionelle Bezeichnung des Stalles* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 271, oprac. J. Barabás).
□ *Brogi i stodoły* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. 6 na s. 164).
■ *Stodoły znajdujące się pod wspólnym dachem z innymi budynkami* (Skarżyński, 1962: m. 1 na s. 387, wg: PAE).
■ *Typy stodół* (PAE: z. 2, m. 97, oprac. TS).
● *Die Verbreitung des Badehauses und des Bretterbodens auf Pfosten fürs Getreide* {m.in. brogi} [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 12 na s. 131).
● *Namen der Scheune* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński 1929, m. 11 na s. 131).
□● *Stodola* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 19 na s. 28).
■ *Występowanie stodół poligonalnych* [Polska i Czechy] (Skarżyński, 1962: m. 2 na s. 391, wg: PAE).
□● *Rozšíření stodol s polygonálně uzavřenými pernami* [Czechy i Słowacja oraz część Górnego Śląska] (Mencl, 1980: m. ryc. 1368 na s. 579).
□ {współczesny zasięg występowania stodół poligonalnych w obrębie woj. śląskiego} [Śląsk Górny] (Boidol, 1932: m. b.n. na s. 161).
● *Geografické rozšíření polygonálních stodol na území Československa* (Baláš, 1964: m. b.n. na s. 34).
● *Mapka výskytu polygonálních stodol* […] *země Moravsko-slezské v pásu od Svitavska k Bohumina* [Czechy] (Štěpánek, 1970: m. b.n. na s. 17).
■ *Występowanie stodół wąskofrontowych* (Skarżyński, 1962: m. 4 na s. 394, wg: PAE).
■ *Usytuowanie stodół w zagrodzie* (PAE: z. 2, m. 98, oprac. TS).
● *Threshing Barns and Clay or Mud Floors in Threshing Barns* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 17 na s. 46, koment. S. Erixon).
● *Zasięgi ważniejszych zjawisk kulturowych* {m.in. południowa granica występowania dużych, dwuzapolowych stodół} [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 14 na s. 168).
● *Gumno (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 17 na s. 86).
● *Kluonų tipų paplitimas* [Litwa] (Butkievičius, 1964c: m. il. 144 na s. 271).
● *Tipy gumen (konec XIX – načalo XX v.)* [Rosjanie europejscy] (*Russkie*…, 1967: m. 15).
● *Grundriß der Scheune um 1900 (häufige Formen)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 264, oprac. J. Barabás).
● *Standort der Scheune um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 265, oprac. J. Barabás).
● *Rozšíření čelních stodol* [Czechy i Słowacja] (Mencl, 1980: m. ryc. 1369 na s. 580).
■ *Elementy konstrukcji stodół* (PAE: z. 2): *Podstawowe konstrukcje ścian stodół* (m. 100, oprac. TS); *Odmiany ryglowej konstrukcji ścian stodół* (m. 101, oprac. TS); *Stodoły gliniane i murowane* (m. 102, oprac. TS); *Relikty stodół na sochę i ślemię* (m. 103, oprac. TS).
■ *Dachy stodół* (Skarżyński, 1962: m. 11 na s. 410, wg: PAE).
□ *Występowanie stodół o konstrukcji ścian węgłowej, sumikowo-łątkowej, grodzonej* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 17 na s. 76).
□ *Występowanie dwu i czterospadowych dachów na stodołach* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 20 na s. 98).

- *Krytina a strecha stodôl* {2. poł. XIX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 27, oprac. S. Horváth).
- *Wandmaterial und Bautechnik bei Scheunen um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 266, oprac. J. Barabás).
- *Stodoly* {2. poł. XIX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 26, oprac. S. Horváth).
- *Intenzita umiestenia stodôl v hromadných stodolištiach na obecných pozemkoch alebo mimo dedín. Mapa se zakladá na katastrálnych mapách z rokov 1896–1900* [Zahorie w zachodniej Słowacji] (Mruškovič, 1960: m. ryc. 14 na s. 464, wg: T. Hofer).
- ■ *Drzwi stodoły* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 5).
- □ *Wierzeje* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 33).
- *Eingang der Scheune um 1900 (häufige Varianten)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 267, oprac. J. Barabás).
- *Bezeichnung für die Scheune* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 268, oprac. J. Barabás).
- ■ *Klepisko* {nazwy gwarowe} (Basara, 1865: m. 6).
- □ *Nazwy gwarowe klepiska (miejsce w stodole przeznaczone do młócki)* [zachodnia i środkowa Polska po górny bieg Wisły, Pomorze Gdańskie, Mazowsze] (Gruchmanowa, 1967: m. ryc. 38 na s. 386).
- *Bezeichnung für die Tenne* {nazwy gwarowe} [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 269, oprac. J. Barabás).
- □ *Nazwy piętra z drągów nad klepiskiem w stodole* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 692, oprac. HN).
- □ *Stryszek nad boiskiem w stodole* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 359).
- *Râd brusʹev ili žerdej v ovine, rige, na kotorych sušili snopy; kolosniki* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L31).
- □● *Paralele nazw polskich i zachodniopodolskich na oznaczenie części stodoły* [Polska, Podole Zachodnie i dorzecze Prypeci] (Gajek, 1947b: m. 9 na s. 66).
- □● *Priestorové členenie stodoly* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b, m. 20 na s. 29).
- ■ *Funkcja sąsieków w stodole* (PAE: z. 2, m. 99, oprac. TS).
- ■ *Niektóre zagadnienia związane z konstrukcją i nazewnictwem stodół* (PAE: z. 2): *Formy dachów stodół* (m. 104, oprac. TS); *Występowanie powały lub konstrukcji żerdziowej nad klepiskiem lub sąsiekiem stodoły* (m. 105, oprac. TS); *Nazwy sąsieków w stodołach* (m. 106, oprac. TS); *Nazwy ścianek oddzielających sąsiek od klepiska* (m. 107, oprac. TS).
- ■ *Nazwy sąsieków* (Skarżyński, 1962: m. 6 na s. 397, wg: PAE).
- ■ *Sąsiek* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 7).
- □ *Sąsiek* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 35).
- □ *„Sąsiek" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 433).
- ■ *Nazwy ścianek oddzielających sąsiek od klepiska* (Skarżyński, 1962: m. 7 na s. 399, wg: PAE).
- □ *Nazwy przegrody (ścianki) między sąsiekiem i klepiskiem w stodole* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 691, oprac. HN).
- □ *Przegroda oddzielająca sąsiek od boiska – klepiska* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 432).
- ■ *Sąsiecznica* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 8).
- □ *Sąsiecznica* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 34).
- ■ *Co znaczy „ćwierć"* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 3, m. 109, oprac. JR)
- □ *Wyszki* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 36).
- □ *Miejsce na snopy* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 65).
- □ *„Sąsiek" i synonimy* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 690, oprac. HN).
- □ *Nazwy gwarowe określające części stodoły znajdujące się po obydwu stronach klepiska* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 8 na s. 36).
- □● *Zasiek – sąsiek* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 15).
- *Rozmieszczenie nazw wolnego miejsca po obu stronach toku oraz granice uprawy kukurydzy* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 8 na s. 65).

□ *Szopa* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 43).
■ *Pomieszczenie na drzewo* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 62, oprac. HAC).
● *Postrojka dlâ hraneniâ solomy, mâkiny* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L1).
● *Verbindung der Bauten gegen Ende des 19. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 3, oprac. J. Barabás).

7.2.7. Zagrody, ogrodzenia i bramy

■ *Znaczenie nazwy okólnik* (PAE: z. 1, m. 54, oprac. KK).
□ *Budownictwo gospodarcze* {m.in. okólniki} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 41).
□ *Występowanie zagród o zabudowie okólnej* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 6 na s. 36).
□ *Formy zagród* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. 4 na s. 162).
□ *Nazwy gwarowe siedliska* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. V na s. 163).
□ *Powiązania kulturowe Podlasia Wsch. z Białorusią i Polesiem* […] 3. *Kierunki występowania zagrody wydłużonej* […] 5. *Obszar występowania zagrody wydłużonej w Polsce* [między górną Narwią a górnym Nurcem] (Czajkowski, 1961: m. il. 16 na s. 163).
□ *Rozmieszczenie zagród wydłużonych na terenie pow. bielskiego i hajnowskiego* (Czajkowski, 1961: m. il. 1 na s. 153).
□ *Budownictwo ludowe w ziemi chełmińskiej wg badań autora* (Łęga, 1961: m. ryc. 45 na s. 58).
□ *Typy budownictwa* {m.in. zagroda kątowa} [okolice Świecia] (Łęga, 1960: m. 2 na s. 27).
■ *Podwórze* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 57, oprac. HSSk).
□ *Podwórze, podwórko, podwórek* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 44).
■ *Co znaczy „zagroda"?* (MAGP: t. 2, 58, oprac. HSSk).
■ *Występowanie zagród jednobudynkowych* (Pilch/Kłodnicki, 2007: m. 6 po s. 49).
□ *Gumno* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 45).
□ *Chyzy – chyże* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 46).
□● *Usadlosť* {główne typy rozplanowania zagrody} [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Benža, 2006a: m. 110 na s. 119).
● *Historische Gehöftformen* [Austria] (ÖVA: t. 6, m. 96, na kartach 97, 98 plany zagród, oprac. I. Kretschmer, E. Tomasi).
● *Die ungefähre Verbreitung der schwedischen Hoftypen* [Szwecja] (Svensson, 1973: m. ryc. 37 na s. 62, wg: S. Erixon).
● *Bauernhausformen im Deutschen Reich* [Niemcy w granicach do I wojny światowej] (Braun, 1916, m. na tabl. VIII, wg: W. Peßler, A. Meitzen).
□● *Zasięgi, w przybliżeniu zbieżne, zach. części pogranicza polsko-niemieckiego* [środkowa Europa] (Wróblewski, 1966: m. 1 na s. 437, wg: ADV, H. Schlenger, A. Helbok).
□● *Bauernhausformen* [środkowa Europa] (Lautensach, 1954: m. b.n. na s. 48).
● *Dom s dvorom, sadom, ogorodom; usaďba* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L2).
● *Bezeichnung des Hofgrundes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 4, oprac. J. Barabás).
● *Wirtschaftsgebäude außerhalb des Hofgrundes um 1900* {bez budynków winogradników} [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 5, oprac. J. Barabás).
● *Hofformen in Mähren und Schlesien, Anfang des 19. Jhts.* [Morawy i Śląsk w granicach Czech] (Frolec, 1974b: m. 1 na s. 98).
● *Hofformen in Mähren und Schlesien, in den Jahren 1950–1970* [Morawy i Śląsk w granicach Czech] (Frolec, 1974b: m. 1 na s. 108).
● *Tipy poselenij u slovencev* (Tokarev, Čeboksarov, 1964: m. b.n. po s. 456).
● *Typy dvaroŭ (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 1 na s. 25).
● *Typy dvaroŭ (60-â gady XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 2 na s. 26).
● *Tipy dvora i svâzi žilyh i hozâjstvennyh postroek (vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie…*, 1967: m. 33).
● *Situovanie domu* {kon. XIX i pocz. XX w.} (EAS: rozdz. IX, m. 7, oprac. S. Švecová).

- *Tipi zabudovi sadibi (kineć XIX – počatok XX st.)* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 2).
- *Typy usadlostí (koniec 19. – zač. 20. stor.)* [północno-zachodnia Słowacja – ludność ukraińska i łemkowska] (Sopoliga, 2006: m. na s. 49).

□● *Převažující typ dvorů v 19. století* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 2-M-03 na s. 819).

- *Raspoloženie domov po otnošeniû k ulice (vtoraâ polovina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie…*, 1967: m. 34).

□● *Vztah domu ke komunikaci v 19. století* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 2-M-02 na s. 818).

- *Verhältnis von Wohngebäude und Straße um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 2, oprac. J. Barabás).
- *Lage des Viehstalls in ostlettischen Bauernhöfen in der zweiten Hälfte des 19. Jh.* [wschodnia Łotwa i przyległe obszary Białorusi i Rosji] (Dumpe, 1977: m. ryc. 1 na s. 48).

□ *Bramy w budynkach wiejskich* [Sudety i Pogórze Sudeckie] (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. il. 163j na s. 213)

□ *Wrota od podwórza* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 51).

■ *Furtka w płocie* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 12).

□ *Furtka* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 50).

■ *Pot, płot i synonimy* (MAGP: t. 8, m. 399, oprac. JZK).

□ *Ogrodzenia* [dorzecze Sanu] (Lew, 2003: m. 8 na s. 166).

■ *Płoty grodzone i laskowe* (PAE: z. 5, m. 294, oprac. ZK).

□ *Występowanie płotów sztachetowo-plecionych (tzw. „płot dranczasty")* [Lubelskie] (Staszczak, 1963: m. 11 na s. 62).

□ *Zasięgi niektórych zjawisk etnograficznych* {m.in. płotów dranicowych} [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 33).

□ *Żerdzie w płocie* {nazwy gwarowe} [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 49).

■ *Płot z desek* {nazwy gwarowe} (Basara, 1965: m. 11).

■ *Starsze zanikające formy ogrodzeń* (PAE: z. 5, m. 295, oprac. ZK).

- *Loft Houseswith Outsides Gallery and Types of Fences* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 16 na s. 44, koment. S. Erixon, G. Hobroh).
- *Ograda, sdelannaâ iż tyčin* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L29).
- *Izgoroď iż žerdej, dosok, ukreplennyh gorizontalno meždu vbitymi v zemlû stolbami* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L30).
- *Izgoroď vokrug lesnyh vygonov* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L28).

■ *Skanseny budownictwa ludowego.* (*Ilustrowany atlas historii Polski*, 2006: m. b.n. na s. 387, oprac. M. Pokropek ?)

7.3. Wielkość i kształt wsi

■ *Wielkość wsi w Europie* (Kostrowicki, 1973: m. ryc. 25 na s. 135, wg: F. Dovring).

■ *Rozmieszczenie ważniejszych typów wsi w środkowej i płn.-zachodniej Europie według Meitzena i Schlütera* (Żejmo-Żejmis, 1939a: m. ryc. 463 na s. 324).

■ *Rozmieszczenie niektórych typów wsi w Polsce i w krajach sąsiednich z początku XIX wieku (Łotwa i Estonja z końca XIX wieku)* (Moszyński, 1929: m. 16; powt. Moszyński, 1967: m. 16 na s. 577, wg: B. Zaborski, rys. J. Obrębski; powt. Żejmo-Żejmis, 1939a: m. ryc. 464 na s. 324).

■ *Strefa występowania okólnic i owalnic na tle obszaru ulicówek* [środkowa Europa] (Wróblewski, 1966: m. 2 na s. 443; powt. Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 27 na s. 46).

■ *Rozmieszczenie kształtów wsi* {zmodyfikowana mapa B. Zaborskiego; okres międzywojenny} (Dobrowolska, 1976: m. 8 na s. 123, wg S. Lencewicz, 1937; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 11 na s. 35).

- ■ *Typy sieci osadnictwa wiejskiego* (Kiełczewska-Zaleska, 1965; powt. Dobrowolska, 1976: m. 9 na s. 125; powt. Rączka, 1985: m. ryc. 12 na s. 26).
- ■ *Typy osadnictwa wiejskiego* (*Narodowy atlas Polski*, 1973–1978: m. b.n. na s. 60, oprac. M. Kiełczewska-Zaleska).
- ■ *Wiejskie osadnictw rozproszone* (*Narodowy atlas Polski*, 1973–1978: m. b.n. na s. 61, oprac. D. Bodzak, M. Kiełczewska-Zaleska).
- ■ *Rozmieszczenie rozłogów wsi w Polsce (1988 rok*) (Tkocz, 1998): *Morfologia rozłogów wsi w Polsce* (m. ryc. 69 a na s. 162); *Regiony średniej ogólnej powierzchni działki* (m. ryc. 69 b na s. 162); *Regiony typów morfogenetycznych rozłogów pól w Polsce* (m. ryc. 69 c na s. 163); *Szachownica niewłaściwa w Polsce* (m. ryc. 69 d na s. 163) (wszystkie mapy wg: M. Stelmach, R. Malina, J. Tkocz, B. Żukowski, 1990).
- ■ *Rozmieszczenie typów morfologicznych osiedli wiejskich w Polsce (1988 rok)* (Tkocz, 1998): {osiedla wiejskie} *zwarte* (m. ryc. 70a na s. 177); {osiedla wiejskie} *rozwleczone (luźne)* (m. ryc. 70b na s. 177); {osiedla wiejskie} *rozproszone* (m. ryc. 70c na s. 177); *Typy osiedli wiejskich w Polsce według stopnia zwartości zagrody z rozłogiem pól* (m. ryc. 70d na s. 177; wszystkie mapy wg: M. Stelmach, R. Malina, J. Tkocz, B. Żukowski, 1990).
- ■ *Zróżnicowanie przestrzenne osadnictwa wiejskiego w Polsce* (Tkocz, 1998): *Rozmieszczenie typów morfologicznych osiedli wiejskich w Polsce w 1970 roku* (m. ryc. 71a na s. 178); *Regiony typów kształtu osadnictwa wiejskiego w Polsce* (m. ryc. 71b na s. 178, wg: M. Chilczuk, 1970); *Typy morfogenetyczne osadnictwa wiejskiego* (m. ryc. 71c na s. 179, wg: M. Kiełczewska-Zalewska, 1956); *Normatywna typologia osadnictwa wiejskiego w Polsce* (m. ryc. 71d na s. 179, wg: M. Kiełczewska-Zalewska, 1970).
- ■ *Nasilenie występowania typów scaleń w Polsce* (Tkocz, 1998: m. ryc. 88 na s. 225) {typy scaleń}: *szachownicowy* (m. I); *szachownicowo-upełnorolniający* (m. II); *upełnorolniający* (m. III); *melioracyjno-drogowy* (m. IV); *przeciwerozyjny* (m. V); *krajobrazotwórczy* (m. VI; wszystkie mapy wg: E. Cymerman, A. Hopfer, J. Suchta, 1982).
- □ *Osadnictwo w okresie międzywojennym na terenie Sudetów i Pogórza Sudeckiego: d) występowanie różnych typów wsi na Dolnym Śląsku (wg Schlengera)* (Trocka-Leszczyńska, 1995: m. ryc. 26 na s. 45).
- □ *Strefa zasięgu wsi łańcuchówki na Dolnym Śląsku* (Nasz, 1958: m. 3 na s. 379, wg: W. Bernard, W. Pessler; por. tamże m. 2 na s. 377).
- □ *Kształty wsi* [Zamojszczyzna] (Górak, 1992: m. 18).
- □ *Majątek* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 47).
- □ *Kolonia* [Warmia i Mazury] (Siatkowski, 1958: m. 48).
- ■ *Strefa występowania okólnic i owalnic na tle obszaru ulicówek* (Wróblewski, 1966: m. 2 na s. 443).
- □ *Typ przestrzenny zbadanych miejscowości* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 4, m. pomocnicza nr 10, oprac. SB).
- □ *Procesy osadnicze w Wielkopolsce* {m.in. wschodnia granica zwartego zasięgu wsi skupionych, zwartych} (Brencz, 1996: m. 5 na s. 63).
- □ *Typy wsi* [okolice między Malborkiem, Kwidzyniem i Kiszporkiem] (Łęga, 1933: m. 8 na s. 44).
- □ *Wsie i osady w Puszczy Kozienickiej – 1827 r.* (Rosiński, 1975: m. 13 po s. 165).
- □ *Plany wsi i osad w 1830 r. na podstawie Mapy Kwatermistrzowstwa Wojska Polskiego* [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 15 po s. 166).
- □● *Dorfformen im Deutschen Reich* [Niemcy w granicach do I wojny światowej, w tym ziemie byłego zaboru pruskiego oraz ziemie zachodniej i północnej Polski w granicach po II wojnie światowej] (Braun, 1916: m. na tabl. VII, wg: O. Schlüter, A. Meitzen).
- □● *Karte der Siedlungsformen Deutschlands* [środkowa Europa; w tym Polska po Warszawę na wschodzie] (Helbok, 1938: m. ryc. 1 po s. 228).
- ● *Karte der Ausbreitung der Weilersiedlung in Deutschland* [Niemcy i Austria] (Helbok, 1938: m. ryc. 29 po s. 228).
- □● *Obszary ilościowej przewagi różnych typów w si w Niemczech i zachodniej części Polski* (Wróblewski, 1964: m. ryc. 23 po s. 134, wg: W. Hansen).

□● *Die Verbreitungsgebiete der Waldhufendörfer in Deutschland* [Niemcy, Górny Śląsk] (Kötzschke, 1936: m. 15, dodatkowe objaśnienia zob. Ebert i in., 1936: s. 325–326).
● *Mapa rodzajów osiedli w NRD, NRF* (Ratajski, 1973: m. rys. 97 na s. 99, wg: Monkhouse, Wilkinson, 1952).
● *Verbreitung der Hauptformen der ländl. Siedlungen in Sachsen* (Kötzschke, 1936: m. 14, wg: A. Hennig, 1912, dodatkowe objaśnienia M. Müller; por. Ebert i in., 1936: s. 325).
● *Hauptformen der ländlichen Siedlungen im thüring. Raum* (Kötzschke, 1936: m. 13, dodatkowe objaśnienia: W. Emmerich, H. Helbig, M. Müller; por. Ebert i in., 1936: s. 324–325).
□● *Převažující typ sídel v 19. století* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 2-M-01 na s. 817).
● *Trvalé roľnícke rozptýlené sídla* {XX w.} (EAS: rozdz. IX, m. 2, oprac. S. Švecová).
● *Sezónne roľnícke rozptýlené sídla* {XX w.} (EAS: rozdz. IX, m. 3, oprac. S. Švecová).
● *Lokalnì formi karpatśkogo tipu* [wsie ukraińskie we wschodniej Słowacji] (Sopoliga, 1983: m. 9).
● *Lietuvos kaimų paplitimas iki XIX a. vidurio* [Litwa] (Butkievičius, 1964a: m. il. 81 na s. 179).
● *Lietuvos kaimų paplitimas iki XIX a. pradžioje* [Litwa] (Butkievičius, 1964a: m. il. 83 na s. 181).
● *Din relațiile Văii Jiului cu alte zone (pînă în 1955): imigrări de muncitori minieri, proveniența ceramicii, muncitori forestieri, muncitori agricoli sezonieri, spătari, arendări de pășuni, căsătorii, mărgineni imigrați* [południowa Rumunia] (Dunăre, Belu, Patachi, 1963: m. 8 po s. 62).
● *Tipologia morfologică tradițională a așezărilor omenești din Țara Bîrsei și împrejurimi* {osadnictwo zwarte} (Dunăre, Someșan, 1974: m. il. 4 na s. 24).
● *Așezare risipită, Fundata, subzona Bran* {osadnictwo rozproszone} [Fundata, subregion Bran, region Țara Bîrsei] (Dunăre, Someșan, 1974: m. il. 12 na s. 36).
● *Tipologia funcțională tradițională a așezărilor omenești din Țara Bîrsei și împrejurimi* {typologia osad w Țara Bîrsei i okolicach} (Dunăre, 1974: m. il. 19 na s. 54).
● *Tipologia funcțională contemporană a așezărilor omenești din Țara Bîrsei și împrejurimi* {współczesna typologia osad w Țara Bîrsei i w sąsiedztwie} (Dunăre, 1974: m. il. 20 na s. 56).
● *Tipy poselenij u slovencev* [Słowenia] (Tokarev i in., 1964: m. b.n. po s. 456).
● *Historische ländliche Ortsformen* [Austria] (ÖVA: t. 6, m. 92, na karcie 93 fotografie lotnicze, oprac. I. Kretschmer, E. Tomasi).
● *Siedlungsformen der Schweiz* (Weiss, 1959: m. il. 85 na s. 276).
● *Siedlungsformen der Schweiz (nach: Früh, Geographie der Schweiz, und Winkler, Schweizer Dorf)* (Weiss, 1959: m. il. 85 na s. 277).
● *Die wichtigsten bündnerischen Walsersiedlungen und die Sprachverhältnisse in Graubünden* (Weiss, 1959: m. il. 86b na s. 279).
● *Historische Flurformen* [Austria] (ÖVA: t. 6, m. 94, na karcie 95 fotografie lotnicze, oprac. I. Kretschmer, E. Tomasi).
● *Flurformen* [Górna Austria] (AO: t. 2, m. 24, oprac. A. Klaar).
● *Siedlungskarte aus Oberinntal* (Helbok, 1938: m. ryc. 30 po s. 228).
● *Siedlungskarte der Steiermark* (Helbok, 1938a: m. ryc. 32 po s. 228).

7.4. Sprzęty domowe

■ *Das europäische Verbreitungsgebiet des Längsschwingers in den Hauptzügen* [środkowa Europa i kraje nadbałtyckie] (Vuorela, 1975: m. b.n. na s. 143).
■ *Formy kołysek, ich użytkowanie i nazwy* (PAE: z. 5): *Reliktowe używanie niecek i opałek jako kołysek naziemnych* (m. 299, oprac. BJ); *Kołyski wiszące huśtawkowe* (m. 300, oprac. BJ); *Kołyski naziemne na biegunach* (m. 301, oprac. BJ).
■ *Kołyski wiszące używane na wolnym powietrzu* (PAE: z. 5, m. 296, oprac. BJ).
■ *Kołyski wiszące używane w izbie* (PAE: z. 5, m. 297, oprac. BJ).

■ *Odmiany kołysek naziemnych na biegunach* (PAE: z. 5, m. 298, oprac. BJ).
■ *Formy kołysek, ich użytkowanie i nazwy* (PAE: z. 5): *Nazwy kołysek naziemnych na biegunach* (m. 302, oprac. BJ).
□ *Granice zasięgów niektórych elementów kultury materialnej* {m.in. wschodnia granica występowania koszałkowatych kołysek wiszących} [Dolny Śląsk] (Nasz, 1958: m. 2 na s. 377).
□ *Wo in Pommern kennt man die Schrag?* {kołyski w postaci płachty rozpiętej na dwóch drewnianych krzyżakach} (Kaiser, 1936a: m. 20 i koment. na s. 152–156).
□ *Granice zasięgów niektórych elementów kultury materialnej* {m.in. wschodnia granica występowania kołysek o biegunach wzdłużnych wg ADV} [Dolny Śląsk] (Nasz, 1958: m. 2 na s. 377).
□ *Kołyska i synonimy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 684, oprac. HN).
□● *Kołyska* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 97).
● *Formen der Wiege 3.: Tuchwiege auf dem Feld (Feldwiege*) [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 258, oprac. J. Morvay).
● *Bezeichnung für Feldwiege* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 259, oprac. J. Morvay).
● *Kolísky v izbe* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 45, oprac. V. Valentová).
● *Závesené kolísky v izbe* {kon. XIX i pocz. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. IX, m. 46, oprac. V. Valentová).
● *Formen der Wiege 1.: Stubenwiege* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 256, oprac. J. Morvay).
● *Formen der Wiege 2.: Stubenwiege* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 257, oprac. J. Morvay).
● *Visâčaâ lûlʹka dlâ rebënka* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L48).
● *Kufenwiegen in Schweden um 1935* {kołyski na biegunach ok. 1935 r.} [Szwecja] (Nyman, 1975: m. na s. 154).
● *Längskufe (Längsschwinger)* [Finlandia] (SKK: m. 44, m. i koment. na s. 90, oprac. T. Vuorela).
● *Namen der Wiege* [Finlandia] (SKK: m. 45 i koment. na s. 90, oprac. T. Vuorela).
● *Grundformen der Wiege (um 1880)* [obszar Holandii] (Voskuil, 1975: m. na s. 158).
◙ *Rasprostiranje škrinja od tesanih dasaka u Evropi* (Domaćinović, 1977b: m. 2).
● *Rasprostiranje škrinja od tesanih dasaka u Jugoslaviji* (Domaćinović, 1977b: m. 1).
● *Geografične poširennâ poodinokich tipìv skriń dlâ odâgu (50–60-ì roki XX st.)* [wsie ukraińskie we wschodniej łowacji] (Sopoliga, 1983: m. 7).
● *Eckstollentruhe zur Aufbewahrung von Kleidern in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 254, oprac. E. Füzes).
● *Eckstollentruhe zur Aufbewahrung von Kleidern: Bezeichnung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 255, oprac. E. Füzes).
● *Tereny występowania bukowych skrzyń sarkofagowych w Rumunii* (Banateanu, 1959: m. ryc. 3 na s. 126).
□ *Zasięgi skrzyń malowanych o pojedynczym i podwójnym podnożu* [Śląsk Opolski, Górny i Cieszyński] (Dubiel, 1963–1964: m. 1 na s. 196).
□ *Zasięgi skrzyń z podziałem na pola zdobnicze* [Śląsk Opolski, Górny i Cieszyński] (Dubiel, 1963–1964: m. 2 na s. 207).
□ *Zasięg skrzyń krakowskich z dwoma kwiatonami na licu* [okolice Krakowa i Tarnowa] (Reinfuss, 1949b: m. ryc. 10 na s. 17).
□ *Zasięg skrzyń z gwiazdą* [okolice na zachód od Krakowa] (Reinfuss, 1949b: m. ryc. 21 na s. 22).
● *Výskyt jednotlivých typov truhiel na šaty (50.–60. roky 20. stor.)* [północno-zachodnia Słowacja – ludność ukraińska i łemkowska] (Sopoliga, 2006: m. na s. 148).
● *Prozatímní mapka výskytu skříńkových stolů* [Czechosłowacja] (Stránská, 1962: m. b.n. na s. 260).
● *Tischformen zu Beginn des 20. Jahrhunderts (ohne Zargentische)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 260, oprac. J. Barabás).

□● *Severní hranice mediteránních prvků* [południowo-wschodnia Polska, Słowacja, południowo-zachodnia Ukraina, Rumunia, Węgry i kraje bałkańskie] (Langer, Bočková, 2010: m. 9-M-01 na s. 832).
■ *Łyżniki* (PAE: z. 6, m. 353, oprac. BJ).
□ *Podtatrze. Zasięg zwartego występowania podhalańskiego łyżnika z przodem* (Kolago, 1948: m. il. 1 na s. 11).
□ *Nazwa półki wiszącej* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 8, m. 678, oprac. HN).
● *Wandkörbe* [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 80 na s. 103).
● *Schlüsselhäcken* [Finlandia] (SKK: m. 82 i koment. na s. 144, oprac. T. Vuorela).
● *Log Chairs and Chairs with Straw Seats* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 22 na s. 56, koment. S. Erixon).
● *Die trennenden Kulturgrenzen zwischen dem nördlichen und dem südlichen Schweden und die Verbreitung einiger südwestschwedischer Kulturformen* {m.in. południowa granica użytkowania siedzeń wykonanych z pnia} [Szwecja] (Jansson, 1961, ryc. 5 na s. 113, wg: S. Erixon).
● *Stuhltypen* [Finlandia] (SKK: m. 38 i koment. na s. 86, oprac. N. Valonen).
● *Wurzelstockbein-Tisch und Schragen und Wangentis* [Finlandia] (SKK: m. 40 i koment. na s. 88, oprac. N. Valonen).
● *Hoher Stuhl. Kopfunterlage* [Finlandia] (SKK: m. 41 i koment. na s. 88, oprac. T. Vuorela).
● *Rollenstuhl und Rollenstab* [Finlandia] (SKK: m. 42 i koment. na s. 88, oprac. V. Vallinheimo).
● *Schrank in Renaissancestil* [Finlandia] (SKK: m. 39 i koment. na s. 88, oprac. N. Valonen).
● *Rye* [Finlandia] (SKK: m. 63 i koment. na s. 122, oprac. K. Böök).
● *Festrye* [Finlandia] (SKK: m. 64 i koment. na s. 122, oprac. K. Böök).
● *„Raanu"-Decken* [Finlandia] (SKK: m. 65 i koment. na s. 124, oprac. K. Böök).
● *Doppelgewebe* [Finlandia] (SKK: m. 66 i koment. na s. 126, oprac. K. Böök).
● *Die gemusterte Decke* [Finlandia] (SKK: m. 67 i koment. na s. 126, oprac. K. Böök).
● *Verschiedene Bettdecken* [Finlandia] (SKK: m. 68 i koment. na s. 128, oprac. K. Böök).
● *Ikattechnik und Flammiergarn-Röcke* [Finlandia] (SKK: m. 67 i koment. na s. 126, oprac. B. Lönnquist).
● *Light Holders Standing on the Floor* [Szwecja i Finlandia] (AÖSF: cz. 1, m. 39 na s. 55, koment. S. Erixon).
□ *Nazwy starych sprzętów domowych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 851, oprac. BL).
□ *Nazwa nowych sprzętów domowych* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 852, oprac. BL).

7.5. Zabiegi o czystość, higiena

■ *Czas zaniku sposobu prania za pomocą ługu* (Widenka/Kłodnicki, 2006: m. 1 na s. 10).
■ *Nazwy naczyń używanych do prania ługiem* (Widenka/Kłodnicki, 2006: m. 2 na s. 18).
□ *Nazwy naczyń klepkowych do prania bielizny* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 11, m. 843, BL).
■ *Gatunki drzew, z których pozyskiwano popiół na ług* (Widenka/Kłodnicki, 2006: m. 3–11 na s. 21–29).
■ *Gwarowe nazewnictwo ługu* (Widenka/Kłodnicki, 2006: m. 12 na s. 32).
● *Reinigen der Leinenwäsche um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 300, oprac. L. Szolnoky).
● *Entfernen der Lauge aus der Leinenwäsche um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 5, m. 301, oprac. L. Szolnoky).
● *Laugengefässe* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 11 na s. 217).
■ *Kijanki do prania* (PAE: z. 6, m. 354, oprac. BJ).
■ *Typy kijanek* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 17 na s. 599; powt. Moszyński, 1967: m. 12 na s. 613; powt. Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).
■ *„Kijanka" do prania i synonimy* (MAGP: t. 6, m. 288, opr. A. Kuziorowa).
□ *„Kijań, -a, kijanka" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 326).

□ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej* {m.in. zasięg kijanek ciężkich} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401, wg: K. Moszyński, L. Popiel, M. Żywirska).
● *Laznâ (kanec XIX – pačatak XX st.)* [Białoruś] (Sabalenka i in., 1973: m. 18 na s. 91).
● *Rasprostranenie bani (seredina XIX v.)* [europejska część Rosji] (*Russkie*…, 1967: m. 35).

8. Transport i komunikacja

8.1. Transport siłami ludzkimi

● *Transport detí z hľadiska používanych pomôcok* [Słowacja] (Paríková, 1979: m. 4 na s. 467, wg: materiały EAS).
● *Tragen von Kindern* {w płachcie, obrusie, koszu} [Słowacja] (Paríková, 1981: m. 2 na s. 70, wg: materiały EAS).
● *Nosenie deti* {w płachcie, obrusie, koszu; kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 4, oprac. M. Paríková).
● *Sumpfskier und Schneeschuhe* [Finlandia] (SKK: m. 19 i koment. na s. 52, oprac. T. Vuorela).
● *Bandornamentik am Ski. Armbrust* [Finlandia] (SKK: m. 81 i koment. na s. 144, oprac. N. Valonen).
● *Unpaarige Skier. Wasserski und Balkenkufe* [Finlandia] (SKK: m. 83 i koment. na s. 146, oprac. T. Vuorela).
● *Pojemniki z kory do przenoszenia jagód i grzybów* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 4 po s. 32, częściowo wg: A. Paládi-Kovács).
● *Przenoszenie ciężarów na głowie* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 9 po s. 68, głównie wg: Wiegelmann, 1969, m. 1; Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 3 na s. 417).
● *Dominante Transportmethoden bei den Ungarn* {na głowie, w płachcie na plecach, w biesagach} (Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 3 na s. 417).
● *Kopftragen um 1900: Bezeichnungen für das Tragpolster* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 214, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Das Tragen der Gefässe auf dem Kopf* [Rumunia] (Mehedinți, 1936: m. b.n. na s. 21).
● *Die Verbreitung der Sitte des Kopftragens in Schweden vor und nach 1850* (Berg, 1971: m. ryc. 9 na s. 391).
● *Transport krmiva* [Słowacja] (Paríková, 1979: m. 3 na s. 467, wg: materiały EAS).
● *Wichtige Transportgeräte für Futter* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 206, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Geräte zu Transport und Schoberung des Strohs* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 76, oprac. L. Szolnoky).
● *Lagerung und Transportweg der Tagesration von Heu im Stalle in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 4, m. 272, oprac. J. Barabás).
□● *Tragen von kleinen Mengen Futter (Heu) im Tuch oder im Sack 1900/10* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1969: m. 1 po s. 254).
● *Šieno gabenimas iš šlapių pievų 1930–1940 m.* {m.in. występowanie rezginii do przenoszenia siana w latach 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. ryc. 1 na s. 16).
● *Priemonės šienui nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {m.in. rezginie do przenoszenia siana w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. ryc. 6 na s. 30–31).
● *Priemonės šiaudams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {m.in. rezginie do przenoszenia siana w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. ryc. 7 na s. 32–33).
◙ *Przybliżony zasięg rezginii w Europie* (Kłodnicki, 1974a: m. 1 na s. 76; powt. Kłodnicki, 1975: m. 1 na s. 105, pt. *Broad areas of the occurrence of the rezginia in Europe*; powt. Kłodnicki, 1976: m. 10 po s. 74, pt. *Broad areas of the occurrence of the rezginia in Europe*).

◙ *Przybliżone zasięgi niektórych nazw rezginii w Europie* (Kłodnicki, 1974a: m. 2 na s. 81; powt. Kłodnicki, 1975: m. 2 na s. 107, pt. *Rough areas of some of the names of the rezginia in Europe*; powt. Kłodnicki, 1976: m. 11 po s. 78, pt. *Rough areas of some of the names of the rezginia in Europe*).

■● *Occurrence and the names of the bow-shaped rezginia in Eastern Poland and neighbouring part of Byelorussia in the first part of the 20th century* (Kłodnicki, 1975: m. 3 na s. 108).

□● *Występowanie i nazwy rezginii kabłąkowatej we wschodniej Polsce i w przyległej części Białorusi w pierwszej połowie XX w.* (Kłodnicki, 1976: m. 12 po s. 79, wg: PAE – kwerenda muzealna; Čabiaruk – literatura i mapa).

● *Verbreitung des Heubogens in den baltischen Sowjetrepubliken und in Belorußland* (Viires, 1964: m. il. 1 na s. 281).

● *Verbreitung der Typen des Heubogens in der Estnischen SSR* (Viires, 1964: m. il. 3 na s. 285).

● *Die Verbreitung des Heubogens im Baltikum* [Litwa, Łotwa, Estonia] (Viires, 1975: m. b.n. na s. 116).

● *Verbreitung des Tragnetzes bei den Ungarn* (Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 4 na s. 418).

● *Verbreitung des Heubogens* [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 1 na s. 412).

● *Heubogen: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 208, oprac. A. Paládi-Kovács).

● *Heubogen im südlichen Burgenland und in der angrenzenden Oststeiermark* (Schmidt, 1962: m. tabl. 28 po s. 356).

● *Verbreitung des „Heubogens" in Griechenland* {występowanie rezginii} [Grecja] (Imellos, 1976: m. b.n. na s. 121).

■ *Zanikające formy transportu nasobnego i ręcznego* (PAE: z. 5): *Reliktowe formy transportu nasobnego* (m. 273, oprac. ZK).

■ *Rückentransport* (Kłodnicki, 1971: m. 5 na s. 599, wg: PAE).

■ *Dawne narzędzia do transportu na plecach* (PAE: z. 6, m. 342, oprac. ZK).

□ *Nazwy dawnego kosza do noszenia ryb na plecach* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 9, m. 736, oprac. HN).

◙ *Kosze, nosiłki i naczynia klepkowe noszone za pomocą dwóch troków na plecach* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 20 po s. 137, wg: materiały PAE i literatura, głównie Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 1 na s. 412).

● *Herkunft und Form der untersuchten Rückentragen* [Austria] (Weiss, 1981: m. il. 1 na s. 158).

● *'Hutte' – Reff* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. VI na s. 103).

● *Der Rucksack ist…* [Szwecja] (Valonen, 1952: m. il. 119 na s. 151).

● *Verbreitungsgrenzen des Tragkorbes in der unmittelbaren Umgegend des untersuchten Gebietes* [Słowacja: dorzecze dolnych biegów Hronu i rzeki Ipeľ, będących lewymi dopływami środkowego Dunaju] (Liszka, 1992: m. 1 na s. 238).

● *Hátikosarak és elterjedtségük a Garam és az Ipoly alsó folyásának mentén* {kosze i putnie noszone na plecach} [Słowacja: dorzecze dolnych biegów Hronu i rzeki Ipeľ, będących lewymi dopływami środkowego Dunaju] (Liszka, 1992: m. il. 12 na s. 55).

● *A hátikosár két típusának Alsó-Garam és Alsó-Ipoly menti elterjedése…* {kosze napleczne} [Słowacja: dorzecze dolnych biegów Hronu i rzeki Ipeľ, będących lewymi dopływami środkowego Dunaju] (Liszka, 1964: m. il. 10 na s. 114).

● *Wichtige Transportgeräte für Futter* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 206, oprac. A. Paládi-Kovács).

● *Körbe zum Futtertragen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 207, oprac. A. Paládi-Kovács).

● *Formen der Rückenkörbe* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 218, oprac. A. Paládi-Kovács).

● *Rückenkorb: zeitliche Stellung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 219, oprac. A. Paládi-Kovács).

- ● *Buttenformen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 220, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ■ *Formy płacht do przenoszenia na plecach* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 15 po s. 91, wg: PAE i literatura).
- □● *Nazwy płacht do przenoszenia na plecach* [południowa Polska i przyległe obszary Czech i Słowacji] (Kłodnicki, 1976: m. 17 po s. 93, wg: PAE i literatura).
- □● *Tragen von kleinen Mengen Futter (Heu) im Tuch oder im Sack 1900/10* [Niemcy i Austria, zachodnie i północne ziemie Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1969: m. 1 po s. 254).
- ■ *Zanikające formy transportu nasobnego i ręcznego* (PAE: z. 5): *Płachty do transportu nasobnego* (m. 274, oprac. ZK).
- □ *Płachta na trawę* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 43 na s. 83).
- □ *Płachta: a) do siana, b) na trawę* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 86).
- □ *Gruba płachta na trawę* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 378).
- □ *Tücher zum Tragen auf dem Rücken* {formy płacht do noszenia i nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Kłodnicki, 1981b, m. 5 na s. 62, wg: materiały PAE).
- □ *Sposoby noszenia trawy (siana i słomy)* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 511, oprac. SB).
- ● *Tragen von Futter* {płachta, kosz, trok} [Słowacja] (Paríková, 1981: m. 1 na s. 70, wg: materiały EAS).
- ● *Transport krmiva ľudskou silou* {kosz, trok, płachta, smyk; kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 3, oprac. M. Paríková).
- ● *Terminologie des Tuches* [Słowacja] (Paríková, 1981: m. 4 na s. 71, wg: materiały EAS).
- ● *Nazwy plachiet na nosenie* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 2, oprac. M. Paríková).
- ● *Ľudové názvy plachty* [Słowacja] (Paríková, 1979: m. 2 na s. 462, wg: materiały EAS).
- ● *Názvy bremena* {nazwy brzemienia niesionego w płachcie} [Słowacja] (Paríková, 1979: m. 1 na s. 461, wg: materiały EAS).
- ● *Benennungen der Last* [Słowacja] (Paríková, 1981: m. 5 na s. 72, wg: materiały EAS).
- ● *Názvy nákladu so senom* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 1, oprac. M. Paríková).
- ● *Bezeichnungen für das Rückentragtuch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 217, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Bezeichnung des auf dem Rücken getragenen Bündels im Leintuch* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 216, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Dominante Transportmethoden bei den Ungarn* {na głowie, w płachcie na plecach, w biesagach} (Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 3 na s. 417).
- ● *Wichtige Transportgeräte für Futter* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 206, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Leinentuch zum Futtertragen: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 209, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Tuch, Strick und Hakenstock zum Wassertragen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 213, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Transport jedla šestonedieľke* [Słowacja] (Paríková, 1979: m. 5 na s. 468, wg: materiały EAS).
- ● *Essentragen für die Wöchnerin* {płachta, obrusek, kosz} [Słowacja] (Paríková, 1981: m. 3 na s. 71, wg: materiały EAS).
- ● *Nosenie jedla šestonedieľke* {płachta, kosz, obrus; kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 5, oprac. M. Paríková).
- ● *Verbreitung des Tragnetzes bei den Ungarn* {występowanie siatki do noszenia naczyń z jedzeniem} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 4 na s. 418).
- ● *Netz zum Tragen von Speisegefäßen: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 215, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Verbreitung des auf der Schulter getragenen Doppelsackes* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 216,1, oprac. A. Paládi-Kovács).

- ◙ *Typy nosideł* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 13 po s. 85, wg: PAE i literatura, głównie: Moszyński, 1929: m. 18 na s. 619; Gajek, 1947b; Paládi-Kovács, 1971: m. il. 7 na s. 423).
- ◙ *Nazwy nosideł* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 14 po s. 86, wg: PAE i literatura).
- ■ *Zasięgi typów nosideł w Polsce* [w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 18 na s. 619; powt. Moszyński, 1967: m. 18 na s. 633).
- ■ *Nosidła* (PAE: z. 4, m. 240, oprac. ZK).
- ■ *Schulterjoch* (Kłodnicki, 1971: m. 4 na s. 597).
- ■ *Występowanie nosideł do noszenia wody w konwiach i wiadrach* (Kłodnicki, 1994: m. ryc. 1 na s. 49, wg: materiały PAE i literatura).
- ■ *Nazwy nosideł* (PAE: z. 4, m. 241, oprac. ZK).
- ■ *Nosidła na wodę* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 9, m. 445, oprac. WM).
- □ *Schulterjoche zum Tragen von Behältern mit Wasser* [polskie Podkarpacie] (Kłodnicki, 1981b: m. 4 na s. 61, wg: materiały PAE i literatura).
- □ *Nosidła do noszenia wiader z wodą* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 300).
- □ *Nosidła na wodę* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 89).
- □ *Zachodnie i wschodnie zasięgi nazw:* […] *zachodni zasięg nazwy „pydy/pedy"* […] *wschodni zasięg nazwy „siądy/sońdy" (nosidła do noszenia wiader z wodą)* [ziemia zawkrzeńska] (Horodyska-Gadkowska, 1971: m. 3 na s. 96).
- ● *Åk* {odmiany nosideł} [Norwegia] (Aall, 1953: m. I na s. 19).
- ● *Navn på baeretraer* {nazwy nosideł} [Norwegia] (Aall, 1953: m. 2 na s. 21).
- ● *Verbreitung der Wassertragmethoden bei den Ungarn* (Paládi-Kovács, 1971: m. ryc. 7 na s. 423).
- ● *A vízhordó vállrúd típusai* {typy nosideł drążkowych} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1981b: m. 1 na s. 317).
- ● *Types of yokes in the Hungarian ethnic region* (Paládi-Kovács, 1981a: m. 1 na s. 91).
- ● *Schulterjoche zum Wassertragen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 210, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Bezeichnung für das Schulterjoch zum Wassertragen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 211, oprac. A. Paládi-Kovács).
- ● *Names of yokes in the Hungarian ethnic region* (Paládi-Kovács, 1981a: m. 1 na s. 91, m. 2 na s. 92).
- ● *A vízhordó vállrúdak neve* {nazwy nosideł drążkowych} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1981a: m. 1 na s. 91; powt. Paládi-Kovács, 1981b: m. 2 na s. 319).
- ● *A korsókendő és légelyhordó bot elterjedtsége* {przenoszenie pojemników z wodą na drewnianym, hakowato zakrzywionym drążku opartym na jednym ramieniu oraz na troku przez ramię} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1981b: m. 3 na s. 322).
- ● *Cobiliță* {drewniane nosidła naramienne do przenoszenia wody w pojedynkę} [Rumunia] (ALR: t. 3, m. 853).
- ● *Flytegreier* {drewniane pływaki umieszczane na powierzchni przenoszonych płynów, zabezpieczające przed wychlapywaniem} [Norwegia] (Aall, 1953: m. 4 na s. 41).
- ● *Vass-så med såstang og vass-ski* {transport na kiju stanowiącym rodzaj płozu włóczonego za człowiekiem i na sankach} [Norwegia] (Aall, 1953: m. 3 na s. 37).
- ● *A dézsahordó rúd formái* {przenoszenie wody w dwie osoby w dużym naczyniu klepkowym za pomocą jednego lub dwóch prostych drążków} [węgierski obszar etniczny] (Paládi-Kovács, 1981b: m. 4 na s. 327).
- ■ *Występowanie i nazwy kobiałek* {noszonych na troku przez ramię} [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 19 po s. 115, wg: PAE i literatura).
- ● *Verbreitung des Ranzens* [Skandynawia, Estonia i północno-wschodnia Europa] (Valonen, 1952: m. il. 122 na s. 157).
- ● *Objects made of Birch Bark and Coiled Straw Vessels* {m.in. prostokątne torby z łyka} [Szwecja] (AÖSF, cz. 1, m. 11 na s. 34, koment. N. Valonen).
- ● *Der Fischranzen ist geflochten:* … [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 113 na s. 141).

- *Verschiedene Typen von Ranzengurten* [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 103 na s. 129).
- *Bezeichnungen von Gurten* [Finlandia w granicach sprzed II wojny światowej] (Valonen, 1952: m. il. 108 na s. 133).
- ■ *Opałki* (PAE: z. 7, m. 386, oprac. ZK).
- ■ *„Opałka", wyraz i znaczenie* (MAGP: t. 3, m. 124, oprac. JZK).
- ■ *„Opałka" pleciona i synonimy* (MAGP: t. 3, m. 125, oprac. JZK).
- ◙ *Opałki i duże ręczne kosze gospodarskie* {kosze donicowate z uchami} [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 5 po s. 36].
- □ *Große Haushaltskörbe und Schwingen* [polskie Podkarpacie] (Kłodnicki, 1981b: m. 2 na s. 60, wg: materiały PAE).
- ■ *Wirtschaftskörbe* (Kłodnicki, 1971: m. 3 na s. 594, wg: materiały PAE).
- ■ *Kosze gospodarskie* (PAE: z. 5): *Kosze półkuliste z pałąkiem* (m. 277, oprac. ZK); *Kosze z płaską ścianką i pałąkiem* (m. 278, oprac. ZK); *Kosze o dnie płaskim owalnym lub kolistym* (m. 279, oprac. ZK).
- □ *Nazwy kosza do sieczki* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 510, oprac. SB).
- □ *Kleine Haushaltskörbe mit Bügel* [polskie Podkarpacie] (Kłodnicki, 1981b: m. 3 na s. 61, wg: materiały PAE).
- ■ *Koszyki do zbierania i przenoszenia ziemniaków oraz grzybów* {pałąkowate koszyki półkuliste oraz z płaskim dnem} (Kłodnicki, 2016: m. 1 na s. 849, wg: materiały PAE).
- *Körbe zum Futtertragen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 207, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Priemonės pelams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {m.in. kosze półkuliste z pałąkiem w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. ryc. 10 na s. 42–43).
- *Priemonės kapojams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {m.in. kosze półkuliste z pałąkiem w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. ryc. 11 na s. 4).
- *Korzina, pletennaâ iż pruťev ili kory, dlâ perenoski kartofelâ* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L131).
- *Nebolšaâ korzinka dlâ gribov, âgod it.d.* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L132).
- ■ *Współwystępowanie różnych form koszy gospodarskich* (PAE: z. 5, m. 281, oprac. ZK).
- ■ *Rzadkie i zanikające kosze do transportu ręcznego* (PAE: z. 7, m. 384, oprac. ZK).
- ■ *Zanikające formy transportu nasobnego i ręcznego* (PAE: z. 5): *Koszyki używane przez kobiety w drodze na targ* (m. 275, oprac. ZK); *Torby używane przez kobiety w drodze na targ* (m. 276, oprac. ZK).
- ■ *Taschen und Körbe von Frauen auf dem Wege zum Markt benutzt* (Kłodnicki, 1971: m. 1 na s. 591, wg: materiały PAE).
- ■ *Związek niektórych nazw z formami koszy i torb* (PAE: z. 7, m. 385, oprac. ZK).
- ■ *„Kobiałka", wyraz i znaczenie* (MAGP: t. 3, m. 123, oprac. JZK)
- *Bolšaâ korzina iz kory, pruťjev ili verëvok dlâ noski korma skotu* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L130).
- ◙ *Rozprzestrzenianie się glinianych naczyń pierścieniowatych* [środkowa Europa] (Kłodnicki, 1976: m. 18 po s. 107, wg: M. Śmiszka, 1936).
- ■ *Naczynia gliniane do transportu ręcznego* (PAE: z. 7, m. 387, oprac. ZK).
- *Gefäße für Trinkwasser um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 366, oprac. J. Morvay).
- *Wassertraggefäße* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 3 na s. 37).
- *„Brocchetto – bómbolo"* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 4 na s. 41).
- *„Boccale"* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 5 na s. 43).
- ■ *Konewki do noszenia i czerpania wody* (PAE: z. 6, m. 343, oprac. JGk).
- ■ *„Konewka", wyraz i znaczenie* (MAGP: t. 3, m. 105, oprac. JZK)
- ■ *Zanikanie wiader oraz putni* (PAE: z. 6, m. 344, oprac. JGk).

■ *Naczynia klepkowe do noszenia wody* (Kłodnicki, 1976: m. 7 po s. 55, wg: J. Gajek, A. Zaręba i in.).
□ *„Putnia" wyraz i znaczenie* [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 310).
● *Zasięgi nazw studzieniny i wiadra* [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: m. 10 na s. 78).
● *Gefäße für Trinkwasser um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 366, oprac. J. Morvay).
● *Holzgefäße zum Wassertragen: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 6, m. 368, oprac. J. Morvay).
● *Buttenformen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 220, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Formen der Stange zum Bottichtragen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 212, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Šest dlâ nošeniâ ušata c vodoj* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L46).
■ *Zwyczaj przenoszenia trumny na cmentarz na noszach* (Kłodnicki, 1976: m. 8 po s. 65, na podstawie materiałów PAE oprac. K. Zielnica).
□ *Drążki i nosidła do siana* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 288, oprac. SB).
□ *Nazwa drążków i nosideł do siana* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 2, m. 289, oprac. SB).
● *Stangenpaar zum Transport von Heuhaufen: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 102, oprac. I. Hegyi, L. Szolnoky).
● *Geräte zu Transport und Schoberung des Strohs* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 1, m. 76, oprac. L. Szolnoky).
■ *Taczki skrzynkowe* (PAE: z. 5, m. 282, oprac. AGK).
■ *Taczki platformowe* (PAE: z. 5, m. 283, oprac. JGk, AGK).
■ *Schubkarren* (Kłodnicki, 1971: m. 6 na s. 604, wg: materiały PAE).
□ *Schubkarren* [polskie Podkarpacie] (Kłodnicki, 1981b: m. 6 na s. 62, wg: materiały PAE i literatura).
□ *Rodzaje taczek* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 458, oprac. SB).
□ *Taczki (ze skrzynką)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 144).
□ *Taczki bez skrzynki* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 13 na s. 53).
□ *Tragacz 'długie taczki do wożenia trawy, drzewa itp.'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 317).
□ *Nazwy taczek* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 459, oprac. SB).
□ *Zasięg izoglos:* […] *zachodnia granica nazwy 'Radebar' oraz wschodnia granica nazwy 'Karre'* [Dolny Śląsk] (Nasz, 1958: m. 6 na s. 391).
□ *Taczka – taczki 'taczki'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1972: m. 316).
● *Berrieformvarianten van de kruiwagen* {taczki} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: il. 25 na s. 78).
● *Verhoging van hethoofdbord* {formy ozdobnego zakończenia przedniej części taczek} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: il. 31 na s. 83).
● *Schöpflöffel – Schubkarren* {nazwy gwarowe} [Czechy i Morawy] (Utěšený, 1968: m. ryc. 1 na s. 118).
● *-g- in den Lehnwörter* {nazwy gwarowe, m.in. *tragač*, *dragač*} [Czechy i Morawy] (Utěšený, 1968: m. ryc. 8 na s. 125).
■ *Wózki ręczne, dwu- i czterokołowe* (PAE: z. 5, m. 284, oprac. ZK).
■ *Handwagen* (Kłodnicki, 1971: m. 7 na s. 605, wg: materiały PAE).
□ *Zwei- und Vierradwagen* [polskie Podkarpacie] (Kłodnicki, 1981b: m. 7 na s. 63, wg: materiały PAE i literatura).

8.2. Transport i komunikacja siłami zwierząt

- ■ *Verbreitung von „Sommerschlitten" und schlittenähnlichen Geräten wie Renntierschlitten* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 20 na s. 300).
- ■ *Formy sań do transportu narzędzi rolniczych w pole* (PAE: z. 1, m. 10, oprac. MT).
- ■ *Występowanie włóków na terenie Polski* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 1 na s. 33).
- ■ *Niektóre formy transportu narzędzi rolniczych i ich nazwy* (PAE: z. 1): *Narzędzia kołowe i jednopłozowe podkładki pod lemiesz do transportu pługa w pole* (m. 11, oprac. MT).
- ■ *Formy włóków krokwiowych do transportu narzędzi rolniczych w pole* (PAE: z. 2, m. 66, oprac. MT).
- ■ *Rodzaje włóków występujących na terenie Polski* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 3 na s. 43).
- ■ *Włóki i ich funkcje* (PAE: z. 6): *Włoki kątowe i ich funkcje* (m. 340, oprac. JG); *Włóki sankowate* (m. 341, oprac. JG).
- ■ *Niektóre formy transportu narzędzi rolniczych i ich nazwy* (PAE: z. 1): *Zanikanie tradycyjnych urządzeń do transportu narzędzi rolniczych w pole* (m. 14, oprac. MT); *Nazwy włóków krokwiowych ciężkich i lekkich bez ławki* (m. 12, oprac. MT); *Nazwy sań, włóków z ławką, jednopłozowych podkładek i dwukołowych wózków* (m. 13, oprac. MT).
- ■ *Nazwy włóków występujących na terenie Polski* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 2 na s. 38).
- □ *Włók do transportu – Desygnaty i nazwy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 460, oprac. BL).
- ■ *„Włóka" i jej pochodne jako przyrząd do transportu pługa lub sochy* (Szewczyk, 1968: m. ryc. 3 na s. 74).
- ■ *Rodzaje pługów transportowanych przez włóki* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 4 na s. 46).
- ■ *Rodzaje bron transportowanych przez włóki* (Jurczyk/Drożdż, 2011, m. 5 na s. 48).
- ■ *Pozostałe rodzaje narzędzi transportowanych przez włóki* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 6 na s. 52).
- ■ *Występowanie sań na terenie Polski* {do transportu narzędzi w pole} (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 7 na s. 56).
- ■ *Nazwy sań na terenie Polski* {do transportu narzędzi w pole} (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 8 na s. 60).
- ■ *Rodzaje sań na terenie Polski* {do transportu narzędzi w pole} (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 9 na s. 63).
- ■ *Rodzaje pługów transportowanych przez sanie na terenie Polski* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 10 na s. 66).
- ■ *Rodzaje bron transportowanych przez sanie na terenie Polski* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 11 na s. 68).
- ■ *Pozostałe rodzaje narzędzi transportowanych przez sanie* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 12 na s. 72).
- ■ *Pozostałe formy transportowania narzędzi w pole* (Jurczyk/Drożdż, 2011: m. 13a na s. 78 i 13b na s. 79).
- ● *Schleifen – Schlitten* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 7 na s. 135).
- ● *A csúszóféle fékező eszközök, eljárások előfordulása a Kisalföld falvaiban* [Słowacja: dorzecze dolnych biegów Hronu i rzeki Ipeľ, będących lewymi dopływami środkowego Dunaju] (Liszka, 1992: m. il. 17 na s. 65).
- ● *Doprava orného náradia* {włóki krokwiowe i wózki dwukołowe; kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 6, oprac. M. Paríková).
- ● *Slede* {włóki sankowate i krokwiowe} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 11 na s. 52).
- ● *Primitivnaâ povozka bez koles ili povoz'ev v vide dvyh dlinnyh, voločaščihsâ po zemle žerdej, skreplennyh poperečnoj svâzkoj, dlâ perevozki sena po bezdorožnoj mestnosti* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L78).
- ● *Šieno gabenimas iš šlapiu pievų 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana w latach 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 1 na s. 16).
- ● *Įrankiai šienui krauti 1920–1940* {formy i sposoby transportu siana z podmokłych miejsc w latach 1920–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 3 na s. 20).

- *Šieno gabenimas iš šlapiu pievų 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana w latach 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 1 na s. 16).
- *Vežimo suvaržymas 1920–1940 m.* {formy i sposoby umocowania siana na wozie w latach 1920–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 5 na s. 27).
- *Priemonės šienui nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {przenoszenie siana na widłach do kopicy lub na wóz w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 6 na s. 30–31).
- *Priemonės šiaudams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m., c – 1965–1976 m.* {formy i sposoby transportu siana i słomy w latach 1890–1910, 1930–1940, 1965–1976} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 6 na s. 32–33).
- *Priemonės pelams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana i słomy w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1978: m. il. 10 na s. 42–43).
- *Priemonės kapojams nešti: a – 1890–1910 m., b – 1930–1940 m.* {formy i sposoby transportu siana i słomy w latach 1890–1910, 1930–1940} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 11 na s. 44–45).
- *Grūdų ir miltų nešimas gyvuliams 1930–1950 m.* {przenoszenie artykułów sypkich: mąki, ziarna w latach 1930–1950} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 13 na s. 50).
- ■ *Typy sań roboczych* (PAE: z. 7, m. 388, oprac. JG, ZK).
- ■ *Odmiany pojedynczych sań roboczych* (PAE: z. 7, m. 389, oprac. JG, ZK).
- ■ *Osadzenie nasadów w pojedynczych saniach roboczych* (PAE: z. 7, m. 390, oprac. JG, ZK.
- ■ *Umocowanie dyszla w pojedynczych saniach roboczych* (PAE: z. 7, m. 391, oprac. JG, ZK.
- ■ *Odmiany sań spinanych parami lub z włókiem* (PAE: z. 7, m. 392, oprac. JG, ZK.
- ■ *Osadzenie nasadów w saniach spinanych parami lub z włókiem* (PAE: z. 7, m. 393, oprac. JG, ZK).
- ■ *Umocowanie dyszla w saniach spinanych parami lub z włókiem* (PAE: z. 7, m. 394, oprac. JG, ZK).
- ■ *Nazwy sań spinanych* (PAE: z. 7, m. 395, oprac. JG, ZK).
- ■ *Tylne sanki* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 56, oprac. JZK).
- □ *Sanie – Typy desygnatu* {nazwy gwarowe} [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 460, oprac. SB, ZS).
- □ *Długie sanie na drzewo* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 147).
- □ *Tylne sanki* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 42).
- □ *Krótkie sanie na drzewo* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 146).
- *Der Schlitten und seine Zugvorrichtungen* [Finlandia] (SKK: m. 78 i koment. na s. 140, oprac. K. Vilkuna).
- *Poširennâ sposobìv krìplennâ tâglovogo priladu do chodovoï častini sanej schìdnoevropejśkogo pochodžennâ* [prawobrzeżne Polesie] (Gluško, 2003: 227, ryc. 131).
- *Doprava dreva na saniach* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 7, oprac. M. Paríková).
- □ *Anhänger des Langholzschlittens (Benennung)* [Prusy Zachodnie i Wschodnie] (Wagner, 1981: m. b.n. na s. 260).
- ■ *Płozy sań* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 51, oprac. JZK).
- ■ *Nosy płóz* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 52, oprac. ZL).
- ■ *Połączenie nosów płóz* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 53, oprac. ZL).
- ■ *Stramy* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 54, oprac. IWL).
- ■ *Nasad sań* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 2, m. 55, oprac. IWL).
- *Tălpi (la sanie)* {nazwy płóz} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 356).
- *Cruce (la sanie*) {nazwy nasadu} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 358).
- ■ *Sanie wyjazdowe* (PAE: z. 8, m. 456, oprac. ZK).
- □ *Srąb –ek (-ik) 'sanie wyjazdowe'* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 41).
- ■ *Co znaczy „kadłubek"* (MAGP: t. 3, m. 108, oprac. JR).

- ● *Darbinis pakinkymas Lietuvoje* (Bernotienė, 1964: m. il. na s. 433).
- ◙ *Geograficzny zasięg wozu w Europie i Azji* {i północnej Afryce} *i podział tego obszaru na strefę zaprzęgu hołoblowego i dyszlowo-jarzmowego* (Wróblewski, 1964: m. ryc. 30 po s. 196, wg: A. Hadricourt, J. Czekanowski).
- ◙ *Verbreitung des Wagens. Vor der neueren europäischen Expansion* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 15 na s. 123).
- ◙ *Verbreitung möglicher Vorformen der Radkonstruktion* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 4).
- ◙ *Verbreitung möglicher Vorformen der Gestellkonstruktion* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 5).
- ◙ *Verbreitung möglicher Vorformen der Zugkonstruktion* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 6).
- ◙ *Belegungsdichte möglicher Vorformen* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 7).
- ◙ *Verbreitung des vierrädrigen Wagens ohne Langbaum A* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 12, powt. Schüwer, 1978: m. 4 na s. 243).
- ◙ *Verbreitung des vierrädrigen Wagens mit Langbaum D* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 13).
- ◙ *Verbreitung des zweirädrigen Wagens B, 1 und des dreirädrigen Wagens B I, 1* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 15).
- ◙ *Neuzeitliche Verbreitung des zweirädrigen Wagens mit Stangendeichsel B II, 2* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 17).
- ◙ *Verbreitung des zweirädrigen Wagens mit Gabeldeichsel C, 1* [Stary Świat] (Putschke, 1971: m. 19).
- □● *Fuhrwerk in der Landwirtschaft – Karren und Wagen* (ADV NF: z. 6, m. 61, oprac. K. Hanisch).
- □● *Fuhrwerk in der Landwirtschaft – Bezeichnung des zweirädrigen Karren* (ADV NF: z. 6, m. 62, oprac. K. Hanisch).
- ● *Zweiräder- und Vierräderwagen* [Włochy oraz włoska i retoromańska część Szwajcarii] (Scheuermeier, 1956: m. 8 na s. 155).
- ■ *Przód wozu* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 23, oprac. HAC).
- ■ *Tył wozu* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 24, oprac. HAC).
- ■ *Łączenie przedniej części wozu z częścią tylną* (PAE: z. 5, m. 291, oprac. JG).
- ■ *Rozwora* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 28, oprac. IWL).
- □ *Rozwora* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 113 na s. 153).
- □ *Rozwora* {nazwy gwarowe} [Śląsk] (Zaręba, 1970: m. 19).
- □ *Rozwora (we wozie)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 120).
- □ *Sposoby łączenia rozwory z przodem wozu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 446, oprac. AB).
- ● {formy połączenia rozwory z tylną częścią wozu} [Niemcy w granicach z 1937 r.] (Schüwer, 1978: m. 11 na s. 244).
- ● *The distribution of the names of the coupling pole in the East European wagon and their semantic development in the Baltic lands and Byelorussia* (Viires, 1977: ryc. 3 po s. 64).
- ● *Langbaum* {gwarowe nazwy rozwory} [północno-zachodnie Niemcy] (Schüwer, 1978, m. 3, wg: materiały *Niederdeutsches Wortatlas*).
- ● *Bezeichnung für den Langbaum* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 3 na s. 66; powt. Schüwer, 1978: m. 15 na s. 252).
- ● *Bedeutungen von „langboom" im östlichen Teil Schleswigs* (Schüwer, 1978: m. 16 na s. 252).
- ● *Bezeichnung für den Langbaum in Hessen* (Schüwer, 1978: m. 18).
- ● *Bezeichnung für den Langbaum in Rheinland* (Schüwer, 1978: m. 19).
- ● *Bezeichnung für den Langbaum in Siegerland* (Schüwer, 1978: m. 20).
- ■ *Śnice przednie i podejma* (PAE: z. 5, m. 293, oprac. JG).
- ■ *Śnice przedni*e {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 30, oprac. IWL).
- □ *Śnice przednie (we wozie)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 126).
- ■ *Podejma* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 29, oprac. IWL).

□ *Podejma wozu* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 127).
■ *Śnice tylne* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 31, oprac. IWL).
□ *Sworzeń (sierdzień) wozu* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 125).
□ *Nazwy głównego sworznia łączącego kierownik i rozworę z przodem wozu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 447, oprac. HSS).
□ *Nazwy kleszczy na rozworze do łączenia z przodem wozu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 448, oprac. AB).
□ *Nazwy klamer śnicowych łączących rozworę z przodem wozu* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 449, oprac. AB).
□ *Znaczenie wyrazu „kukawka"* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 450, oprac. AB).
● *Vordere Wagenarme* {gwarowe nazwy śnic przednich} [północno-zachodnie Niemcy] (Schüwer, 1978: m. 1, wg: materiały *Niederdeutsches Wortatlas*).
● *Vordere Wagenarme* {gwarowe nazwy śnic przednich} [na zachód od ujścia Wezery] (Schüwer, 1978: m. 14a na s. 250).
● *Hintere Wagenarme* {gwarowe nazwy śnic tylnych} [północno-zachodnie Niemcy] (Schüwer, 1978: m. 2, wg: materiały *Niederdeutsches Wortatlas*)
● *Hintere Wagenarme* {gwarowe nazwy śnic tylnych} [na zachód od ujścia Wezery] (Schüwer, 1978: m. 14b na s. 250).
● *Brăcinar (la căruță)* {gwarowe nazwy podejmy} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 344).
■ *Kierownik* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 27, oprac. IWL).
■ *Próg* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 25, oprac. IWL).
□ *Kierownik (kołowrót) wozu* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 313 na s. 353).
□ *Kołowrót (kierownik) wozu* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 124).
■ *Nasad* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 26, oprac. IWL).
● *Vârtej (la căruță)* {kierownik, tj. obracająca się część nadwozia – nazwy gwarowe} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 343).
■ *Kłonica przednia* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 32, oprac. HAC).
■ *Kłonica tylna* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 33, oprac. HAC).
■ *Zewnętrzna podpora tylnej kłonicy* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 35, oprac. HAC).
● *Runge* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 2 na s. 65).
■ *Luśnia przednia* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 34, oprac. HAC).
■ *Drabiny wozu* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 36, oprac. ZL).
■ *Szczeble w drabinie wozu* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 37, oprac. ZL).
■ *Miecze w drabinie wozu* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 38, oprac. ZL).
◙ *Die Verbreitung des Leistenwagens* [północna Bułgaria, północna Serbia, północna Chorwacja, Węgry, Rumunia, Mołdawia, Słowacja, południowa Polska, Czechy] (Keszi-Kovács, 1981: m. ryc. 11 na s.116).
◙ *Verbreitung der Benennung der Leuchse in Europa* [środkowa Europa] (Kolev, 1981: m. ryc. 2 na s. 97).
● *Abstützen der Wagenseiten in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 194, oprac. A. Paládi-Kovács).
● *Verbreitung der verschiedenen Benennungen der Leuchse in Nordbulgarien* (Kolev, 1981: m. ryc. 1 na s. 97).
● *Leiterstützen – Sachgrenze* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 9 na s. 72).
● *Leiterstütze, echte Synonyma* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 10 na s. 73).
● *Leiterstütze, samtliche gemeldeten Formen* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 11 na s. 74).
● *Leiter(stütze) – Leiter (holm) – Leiter(sprosse) – (Ernte)leiter* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 12 na s. 75).
● *(Ernte-)Leiter* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 7 na s. 70).
● *(Leiter-)Holm* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 8 na s. 71).

- *Seitenwand* {nazwy bocznice wozu} [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 5 na s. 68).
- *Schütz* {nazwy przedniej i tylnej ścianki wozu} [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 6 na s. 69).
- *Form der Wagenseite* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 195, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Länge der Wagenseite* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 196, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Seitenlänge des Wagens zur Beförderung von Getreide, Heu und Stroh* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 197, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Abschlußgestell des Pferdefahrzeuges zur Frachtbeförderung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 198, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Wagenkörbe um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 199, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für den Wagenkorb* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 200, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Wagenplane: Bezeichnungen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 201, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Ausrüstung des Wagens zur Beförderung von Getreide, Heu und Stroh um 1900* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 202, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Befestigung der Ladung (Getreide, Heu, Stroh) auf dem Wagen* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 203, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *A szénásszekér lekötésének módjai a Hegyközben* {sposoby umocowania siana na wozie} [Hegyköz, północno-wschodnie Węgry] (Balassa, 1964: m. ryc. 140 na s. 154).
- *Gerät zum Anziehen der Wagenseile beim Befestigen der Ladung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 204, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Festbinden der Wagenseile zur Befestigung der Ladung* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 205, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnungen für die Ackerwagenbremse* [północno-zachodnie Niemcy] (Lauer, 1961: m. 4 na s. 67; powt. Schüwer, 1978: m. 12 na s. 245).
- *Telega dlâ perevozki navoza* [obwód moskiewski] (Vojtenko, 1991: m. L80).
- *Formen von Wagen und Karren. Fahrzeuge mit einer Deichsel oder mit Gabeldeichsel, zweirädrige und vierrädrige Fahrzeuge in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 191, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Was ist „szekér"? – Was ist „kocsi"?* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 192, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung des zweirädrigen Pferdekarrens* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 193, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Carta de distribuição dos carros de bois Portugueses* {występowanie odmian wozów dwukołowych} [Portugalia] (Galhano, 1973: m. b.n. po s. 147).
- *Typy wozów i formy jednokonnego zaprzęgu* [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. XIV).
- *Vierrädriger Arbeitswagen* [Finlandia] (SKK: m. 80 i koment. na s. 144, oprac. T. Vuorela).
- *The distribution of wagon-types in the Baltic countries and Byelorussia at the beginning of the 20th century* (Viires, 1979: m. il. 2 na s. 82).
- *Grenzlinien an der Grenze der Sennwirtschaft* […] *Nordgrenze des vierrädrigen Wagens* [południowa Szwecja] (Svensson, 1973: m. ryc. 36 na s. 59, wg: S. Erixon).
- *Der spoorbreedte van het A-type* {rozstęp kół w dwudyszlowych wozach dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 45 na s. 105).
- *Vormvarianten van het hoofdbord* {typy ozdobnych przodków dwudyszlowych wozów dwukołowych typu A} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 49 na s. 111).
- *Het rongenaantal* {liczba pionowych żeber wzmacniających boczne ścianki wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 59 na s. 120).
- *Het bevestigen van de rongen* {sposób przymocowania żeber do bocznych ścianek wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 62 na s. 123).

- *Het laadhout* {urządzenia do hamowania (?) wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 64 na s. 126).
- *De steun* {rodzaje podpórek pod dyszle w czasie postoju wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 71 na s. 132).
- *De ligplaats van de steun* {rodzaje zamocowania podpórek pod dyszle używanych w czasie jazdy dwudyszlowych wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 78 na s. 138).
- *De schoot* {rodzaje platform dla woźnicy na końcach dyszli wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 85 na s. 144).
- *De vorm van de spaken* {formy szprych dwudyszlowych wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 88 na s. 146).
- *De muilband* {metalowe formy zakończenia osi dwudyszlowych wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 91 na s. 148).
- *De ligging van het bodemvlak* {rodzaje den (?) dwudyszlowych wozów dwukołowych} [Kempen, Belgia] (Theuwissen, 1969: m. il. 93 na s. 150).

■ *Dyszel w zaprzęgu bydlęcym i konnym* (PAE: z. 5, m. 292, oprac. JG).

□ *Dyszel* {nazwy gwarowe} [wsie laskie w południowej części Głubczyckiego, wsie laskie i śląskie w okolicy Raciborza] (Dejna, 1951: m. 12 na s. 51).

□ *Dyszel: a) wozu, b) pługa wołowego* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 142).

■ *Zanikanie osi drewnianych* (PAE: z. 5, 290, oprac. JG).

■ *Koła wozów roboczych* (PAE: z. 5): *Koła „obodowe" i „dzwonowe"* (m. 286, oprac. JG); *Relikty kół „bosych" i „obodowych"* (m. 287, oprac. JG); *Rozstaw kół* (m. 288, oprac. JG); *Wysokość tylnych kół* (m. 289, oprac. JG).

■ *Piasta* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 19, oprac. ZL).

■ *Szprychy* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 20, oprac. ZL).

■ *Dzwono* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 21, oprac. ZL).

■ *Obręcz na kole* {nazwy gwarowe} (MAGP: t. 1, m. 22, oprac. ZL)

□ *Piasta* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 137).

□ *Nazwy gwarowe „piasty" (część środkowa koła wozu)* [Wielkopolska i Kujawy oraz obszar przyległych gwar północnych] (Gruchmanowa, 1967: m. il. 40 na s. 388).

□ *Butuc (la roată)* {gwarowe nazwy piasty} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 340).

□ *Bucsă* {nazwy metalowej części piasty koła} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 342).

□● *Spurweiten an vierradrigen Ackerwagen* [Niemcy w granicach z 1937 r.] (Pessler, 1931: m. 15, wg: Balkenholl, 1931).

□ *Nazwy dawnego wozu o węższym rozstawie kół* [Wielkopolska] (AJKLW: m. 5, m. dodatkowa do: AJKLW, t. 5, m. 438, oprac. AB).

■ *Naszyjne jarzmo podwójne* (PAE: z. 4, m. 229, oprac. JG).

■ *Typy jarzem podwójnych* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 20 na s. 653; powt. Moszyński, 1967: m. 20 na s. 667; powt. Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).

■ *Rozpovsûžennâ silʹśkogospodarśkich predmetiv u Polʹši naprikinci XIX – u perešij polovini XX st.: 1 – Ârma z „kulʹbakami"* [jarzma kulowe] (Gluško, 2003: 354, ryc. 223).

■ *Zaprzęganie w naszyjne jarzmo podwójne* (PAE: z. 5, m. 285, oprac. JG).

■ *Odmiany jarzma ramowatego i kulowego* (PAE: z. 4, m. 230, oprac. JG).

■ *Różne formy uprzęży* (PAE: z. 4): *Zanikanie zaprzęgu w naszyjne jarzmo podwójne* (m. 236, oprac. JG).

■ *„Jarzmo" i synonimy* (MAGP: t. 4, m. 190, opr. JR).

□● *Jarzmo* {nazwy gwarowe} [wschodnie Mazowsze i Polesie] (Tarnacki, 1939: m. 113).

■ *Jarzmica, jarzmo przyrożne i chomąto bydlęce* (PAE: z. 4, m. 231, oprac. JG).

□● *Verbreitung der Kuhgeschierre in Deutschland* [Niemcy w granicach do II wojny światowej] (Jacobeit, 1957: m. il. 8 na s. 127, wg: H. Steinmetz, 1936).

□● *Regìoni rozpovsûdžennâ rìznich tipìv parnogo ârma* [wschodnia Polska, północna Ukraina i południowa Białoruś] (Gluško, 2003: 247, ryc. 149).

- *Typen und Verbreitung des Joches* [byłe Kresy środkowo-wschodnie i północno-wschodnie – obecnie północno-zachodnia Ukraina, zachodnia Białoruś i część Litwy] (Moszyński, 1929: m. 13 na s. 131).
- □● *Jarmo a jarmica* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 38 na s. 47).
- □ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej* {m.in. zasięg jarzem kulowych} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401, wg: K. Moszyński, L. Popiel, M. Żywirska).
- □ *Jarzmo* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 150).
- □ *a) część jarzma na karku; b) część jarzma pod szyją* [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 151).
- □ *Snoza (wewnętrzna)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 152).
- □ *Zanoza (zewnętrzna)* {nazwy gwarowe} [polskie Podkarpacie] (Małecki, Nitsch, 1934: m. 153).
- *Draught Oxen and Yokes for Harnessing Oxen in Pairs* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 19 na s. 33, koment. H. Hagar).
- *Yoke with Bars* [Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 10 na s. 32, koment. H. Hagar).
- *Ochsenjoch* [Finlandia] (SKK: m. 24 i koment. na s. 62, oprac. K. Vilkuna).
- *Regìoni poširennâ rìznich tipìv parnogo ârma v Ukraïnì (kìneć XIX – 30 tì rr. XX st.)* (Gluško, 2003: m. ryc. 147 na s. 244).
- *A Hortobágy környéki gyűjtőterűlet* {formy jarzem i jarzmic} [Pussta Hortobágy] (Bodó, 1974: m. il. 1 na s. 53).
- *Typy jarzem podwójnych na Bałkanach. Oprac. J. Obrębski* [mapa nie obejmuje Grecji] (Moszyński, 1929: m. 19 na s. 652; powt. Moszyński, 1967: m. 19 na s. 666).
- *Oblici dvojnoga jarma* {odmiany podwójnego jarzma} [była Jugosławia] (EAJ: Pokusne karte, m. 1)
- *Oblici dvojnoga jarma* {odmiany podwójnych jarzem żeberkowych} [była Jugosławia] (Domacinović, 1974, m. 1 po s. 24, wg: materiały EAJ).
- {odmiany podwójnych jarzem żeberkowych} [była Jugosławia] (Domaćinović, 1977a: m. 1, wg: materiały EAJ).
- *Oblici dvojnoga jarma* {rodzaje jarzem podwójnych} [część północna byłej Jugosławii] (Domaćinović, 1977a: m. 2, wg: materiały EAJ).
- {odmiany podwójnych jarzem ramowatych z zakrzywioną górną belką lub/i górną częścią snóz i/lub zanóz} [część północna byłej Jugosławii] (Domaćinović, 1977a : m. 3, 4, wg: materiały EAJ).
- *Način vezanja jarma s ojem, odnosno s rudom, branom i slično* {podwójne jarzmo – rodzaje połączenia jarzma z dyszlem wozu, grządzielem pługa itp.} [była Jugosławia]] (EAJ: Pokusne karte, m. 2).
- *Način vezanja jarma s ojem, odnosno s rudom, branom i sl.* [była Jugosławia] (Domaćinović, 1974: m. 2 po s. 24).
- *Grenzlinien an der Grenze der Sennwirtschaft* […] *Nordgrenze des Paarjoches* [południowa Szwecja] (Svensson, 1973: m. ryc. 36 na s. 59, wg: S. Erixon).
- *Verbreitungsgebiet des Bauchjochs in Finnland Ende des 19. Jh.* (Vilkuna, 1971: m. 1b na s. 19).
- *Jochformen zu Beginn des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 120, oprac. J. Barabás).
- *Az egyes járom használata ekekapázáshoz 1955–56-ban* {posługiwanie się pojedynczym jarzmem przy radleniu w latach 1955–1956} (Balassa, 1960: m. ryc. 81 na s. 191).
- *Carta de distribuição dos jugos Portugueses* {mapa jarzem} [Portugalia] (Oliveira, Galhano, Pereira, 1973: m. b.n. obok s. 108).
- *Názvy postroja na hovädzi dobytok* {kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 9, oprac. M. Paríková).
- *Bezeichnungen für das Jochgeschirr* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 121, oprac. J. Barabás).

- *Bezeichnungen für den Jochbalken* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 122, oprac. J. Barabás).
- *Bezeichnungen für die Bestandteile des Rahmenjochs* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 123, oprac. J. Barabás).
- *Die Verbreitung der – mit dem ungarischen Wort 'iga' und 'jarmo' verwandten Terminologien in Ost-Mitteleuropa* (Bodó, 1981: m. ryc. 1 na s. 139).
- *Policioară (la jug)* {gwarowe nazwy podgarlicy w jarzmach ramowatych} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 335).
- *Bulfeie* {gwarowe nazwy snóz w jarzmach ramowatych} [Rumunia] (ALR: t. 2, m. 336).
- ■ *Formy zaprzęgu jednokonnego* (PAE: z. 4, m. 235, oprac. JG).
- ■ *Różne formy uprzęży* (PAE: z. 4): *Rozpowszechnianie się i zanikanie zaprzęgu w chomąto* (m. 237, oprac. JG); *Rozpowszechnianie się i zanikanie różnych form zaprzęgu w szle* (m. 238, oprac. JG); *Rozpowszechnianie się i zanikanie różnych form zaprzęgu jednokonnego* (m. 239, oprac. JG).
- ■ *Typy i odmiany chomąta* (PAE: z. 4, m. 232, oprac. JG).
- □ *Proces zaniku chomąta* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 474, oprac. BL).
- ■ *Zasięg zaprzęgu w szle w Polsce ok. r. 1875* (Moszyński, 1937: m. fig. 11 na s. 114B).
- ■ *Zaprzęg w szle* (PAE: z. 4, m. 234, oprac. JG).
- □● *Fuhrwerk in der Landwirtschaft – Brustblatt/Kummet bei Pferden* (ADV NF: z. 6, m. 63, oprac. G. Wiegelmann).
- *Sielengeschirr, Kumtgeschirr* [Niemcy] (Böckmann, b.r.w.: m. b.n. na s. 26, wg: K. Drawer, 1959).
- *Pferdegeschirr* [Finlandia] (SKK: m. 79 i koment. na s. 142, oprac. K. Vilkuna).
- *Formen des Pferdegeschirrs* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 115, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Bezeichnung für das Brustgeschirr (Sielengeschirr)* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 116, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Geräte, mit denen das Pferd den Wagen beim Bremsen zurückhält* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 3, m. 117, oprac. A. Paládi-Kovács).
- *Lenken des Rindergespanns mit dem Zügel* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 118, oprac. J. Barabás).
- *Beschlagen der Zugrinder in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* [węgierski obszar etniczny] (MNA: t. 2, m. 119, oprac. J. Barabás).
- ■ *Zasiąg duhy* [Polska w granicach z 1938 r.] (Moszyński, 1929: m. 21 na s. 658; powt. Moszyński, 1967: m. 21 na s. 672; powt. Fischer, 1934: m. b.n. po s. 256).
- ■ *Zaprzęg w dugę* (PAE: z. 4, m. 233, oprac. JG).
- □ *Rubieżne znaczenie Puszczy Białej dla niektórych elementów kultury materialnej (wg K. Moszyńskiego, L. Popiela i M. Żywirskiej)* {m.in. zasiąg duhy} (Żywirska, 1973: m. il. 178 na s. 401).
- *High Bow-shaped Horse Collar* [północna Szwecja] (AÖSF: cz. 1, m. 21 na s. 35, koment. H. Hagar).
- *Pferdegeschirr* [Finlandia] (SKK m. 79 i koment. na s. 142, oprac. K. Vilkuna).
- *Typy wozów i formy jednokonnego zaprzęgu* {m.in. jednokonny zaprzęg w duhę i hołoble} [Bułgaria] (Vakarelski, 1965: m. XIV).
- ■ *Zur Verbreitung von Rind und Pferd als Zugtier* [Stary Świat] (Werth, 1954: m. 19 na s. 273).
- □● *Entwickelte Getreideerntegeräte und Vorherrschen der Pferdeanspannung* [Niemcy i Austria, ziemie zachodnie i północne Polski w granicach po II wojnie światowej] (Wiegelmann, 1969: m. ryc. 7 po s. 238).
- *Zasięg nazw określający opałkę* {płócienny worek na dwóch drążkach z obrokiem dla konia} [Podole Zachodnie] (Gajek, 1947b: 20, m. 2).
- *Pašarų gabenimas kelionėje* {torby do karmienia koni podczas podróży} [Litwa] (Merkienė, 1979: m. il. 12 na s. 47).
- ■ *Woły i krowy jako siły pociągowe w gospodarstwach chłopskich* (PAE: z. 1): *Wół jako zwierzę pociągowe w gospodarstwach chłopskich* (m. 15, oprac. KP); *Krowa jako zwierzę pociągowe*

w gospodarstwach chłopskich (m. 16, oprac. KP); Sprzęganie *krowy lub wołu z koniem do prac gospodarskich* (m. 17, oprac. KP); *Relikty używania wołów i krów jako siły pociągowej w latach 1950–1954* (m. 18, oprac. KP).

■ *Sprzęganie krowy lub wołu z koniem* (Gawlas/Kłodnicki, 2007: m. 4 po s. 40).

■ *Zanik używania wołów do zaprzęgu w gospodarstwach chłopskich i w dworach* (Gawlas/Kłodnicki, 2007: m. 1 po s. 26).

■ *Zanik używania wołów do zaprzęgu w gospodarstwach chłopskich* (Gawlas/Kłodnicki, 2007: m. 3 po s. 28).

■ U*żywanie wołów do zaprzęgu w pracach gospodarskich* (Gawlas/Kłodnicki, 2007: m. 2 po s. 28).

□ *Proces zaniku używania wołów do pracy* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 497, oprac. SB).

□ *Zasięg występowania sierpa oraz krów i wołów jako siły pociągowej* [Warmia i Mazury] (Lempka, 1976: m. il. 65 na s. 227).

■ *Krowa jako zwierzę pociągowe w gospodarstwach chłopskich* (Gawlas/Kłodnicki, 2007: m. 5 po s. 44).

■ *Zanik używania krów do zaprzęgu w gospodarstwach chłopskich* (Gawlas/Kłodnicki, 2007: m. 6b po s. 44).

□ *Proces zaniku krowich zaprzęgów* [Wielkopolska] (AJKLW: t. 5, m. 496, oprac. SB).

● *Zugkühe* [Niemcy w granicach do II wojny światowej] (Jacobeit, 1957: m. il. 11 na s. 132, wg: B. Huppertz, 1939).

● *Zugkühe in Deutschland* [Niemcy w granicach do II wojny światowej] (Böckmann, b.r.w.: m. 3 na s. 42, wg: Steinmetz, wg: F. Walter-Münster).

● *Ausmaß der Kuhanspannung. Nach Erhebungen bei den Landwirtschaftsschulen* [Niemcy w granicach do II wojny światowej] (Böckmann, b.r.w.: m. 5 na s. 43, wg: Steinmetz).

● *Betriebsgrößen, in denen Kuhanspannung vorherrscht. Nach Angaben der Landwirtschaftsschulen* [Niemcy w granicach do II wojny światowej] (Böckmann, b.r.w.: m. 6 na s. 43, wg: Steinmetz).

□● *Zugochsen* [Niemcy w granicach do II wojny światowej] (Jacobeit, 1957: m. il. 12 na s. 133, wg: B. Huppertz, 1939).

● *Zugochsen in Deutschland* (Böckmann, b.r.w.: m. 4 na s. 42, wg: Steinmetz, wg: F. Walter-Münster).

□● *Záprahové zvieratá* [Orawa, Spisz i wsie słowackie na Rusi Zakarpackiej, Węgrzech, w Chorwacji, Serbii, Bułgarii i Rumunii] (Slavkovský, 2006b: m. 37 na s. 46).

● *Single Ox Driving* (AÖSF: cz. 1, m. 20 na s. 33, koment. H. Hagar).

● *Záprahové zvieriatá* {konie, woły, krowy, osły; kon. XIX i 1. poł. XX w.} [Słowacja] (EAS: rozdz. VI, m. 8, oprac. M. Paríková).

● *Tradiční zemědělství v jižních Čechách v polovině 19. stol.* […] *Hranice oblasti, v níž přetrval koński potah nad volským* (Vondruška, 1987: m. b.n. na s. 51).

□● *Zugochsen-Gebiet im Ostseeraum am Ende des 19. Jh.* [północny skraj Polski, południowa Szwecja, południowo-zachodnia Finlandia, Estonia i północna Łotwa] (Vilkuna, 1971: m. 1a na s. 18).

● *The percentage of oxen in Estonia in 1744* (Viires, 1973: m. 1 na s. 432).

● *The percentage of oxen in South-Eastern Estonia and Vidzeme in 1638* (Viires, 1973: m. 2 na s. 433).

● *The decline of ox draught in Estonia (according to the questioning in 1926)* (Viires, 1973: m. 3 na s. 436).

● *Rabočij skot (seredina XIX v.)* [Litwa, Łotwa, Estonia] (IEAP: *Zemledelie*, m. 7).

● *Grenzlinien an der Grenze der Sennwirtschaft* […] *Nordgrenze des Ochsenfuhrwerks* [południowa Szwecja] (Svensson, 1973: m. ryc. 36 na s. 59, wg: S. Erixon).

■ *Zwyczaje związane z wyprowadzaniem zwłok z domu pogrzebowego na cmentarz* (PAE: z. 7): *Trzykrotne ruszanie i zatrzymywanie wozu przed wyruszeniem konduktu pogrzebowego* (m. 413, oprac. KZ) [*Zwyczaje*…, 1999: m. 36 na s. 135]; *Wyprowadzenie zmarłego na cmentarz* (m. 415, oprac. KZ) [*Zwyczaje*…, 1999: m. 35 na s. 127].

8.3. Drogi, mosty, transport wodny

□ *Mosty i groble na obszarze Puszczy Kozienickiej w 1863 r.* (Rosiński, 1975: m. 20 po s. 274).
● *Drumurile cărăuşilor bîrsani* {drogi furmanów} [Ţara Bîrsei, Rumunia] [Kós, Coliban, 1972: m. 22 na s. 388].
□ *Flis na Śląsku Opolskim* (Misińska, 1958: m. 4 po s. 198).
□ {bindugi i promy rzeczne} [Puszcza Kozienicka] (Rosiński, 1975: m. 21 po s. 285).
□ *Vývoz karpatského dřeva* (Jeřábek, 1961: m. b.n. na s. 141).
● *Volkstümliche Boote* [Finlandia] (SKK: m. 84 i koment. na s. 148, oprac. T.I. Itkonen).
◙ *Zur Entstehung der Schiffahrt* [Stary i Nowy Świat] (Werth, 1954: m. 18 na s. 266).

Opracował Zygmunt Kłodnicki

Aneks 2

Wykaz miejscowości, w których wykonano fotografie przechowywane w Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie

W aneksie odnotowano 444 miejscowości sieci badawczej *Polskiego atlasu etnograficznego*, w których podczas badań terenowych zostało wykonanych łącznie 12 181 fotografii, w latach 1954–1971. Weryfikując dokumentację fotograficzną Archiwum PAE, dostrzeżono błędy w niektórych nazwach miejscowości lub w sygnaturach PAE, określających położenie geograficzne badanych miejscowości. W aneksie te nieprawidłowe informacje podano w nawiasach kwadratowych; nazwy i sygnatury zostały skorygowane przez Agnieszkę Pieńczak i Edytę Diakowską-Kohut. Zastosowano układ według numeru sygnatury PAE. Aneks został opracowany na podstawie danych zgromadzonych na platformie cyfrowej www.archiwumpae.us.edu.pl.

Lp.	Miejscowość	Sygnatura PAE	Autor lub autorzy, rok wykonania fotografii	Liczba fotografii wykonanych w danej miejscowości
1	Dębogóra (ok. Gryfina)	6.16.VII [6.16.VIII]	Jadwiga Pawłowska (1956), Barbara Jankowska (1963), Edward Ozgowicz (1963), Janusz Bohdanowicz (1967)	75
2	Jelenin (ok. Dębna)	6.17.XV [6.17.XVI]	Antoni Kuczyński (1963)	21
3	Kopce/Koperno (ok. Gubina)	7.23.VIII	Kazimierz Pudło (1961), Ewa Kurek (1965)	24
4	Jasień (ok. Lubska)	7.24.VIII	Kazimierz Pudło (1961)	69
5	Budzieszewice (ok. Goleniowa)	8.13.X	Barbara Jankowska (1963)	23
6	Smogolice (ok. Stargardu Szczecińskiego)	8.15.III	Janusz Bohdanowicz (1957), Barbara Jankowska (1963), Bogumił Szmal (1965)	37
7	Mechowo (ok. Pyrzyc)	8.16.X	Janusz Bohdanowicz (1957), Barbara Jankowska (1963)	23
8	Kozin (ok. Myśliborza)	8.18.II	Antoni Kuczyński (1963), Maciej Kurek (1965)	22
9	Walewice (ok. Sulęcina)	8.21.IV	Janusz Bohdanowicz (1958, 1962), Ewa Kurek (1965), Maciej Kurek (1965)	80
10	Osiecznica (ok. Krosna Odrzańskiego)	8.22.IX	Janusz Bohdanowicz (1958), Ewa Kurek (1965)	35
11	Żaganiec (ok. Żagania)	8.25.VII	Kazimierz Pudło (1961), Edward Ozgowicz (1963), Ewa Kurek (1965)	36
12	Poświętne (ok. Bolesławca)	8.26.XII [8.26.VII]	Kazimierz Pudło (1961)	26
13	Stary Węgliniec (ok. Zgorzelca)	8.27.II	Kazimierz Pudło (1961), Barbara Jankowska (1970)	48
14	Szyszkowa (ok. Lubania Śląskiego)	8.28.VII [8.28.VI]	Kazimierz Pudło (1961), Antoni Kuczyński (1967)	40
15	Gąbin (ok. Gryfic)	9.11.XVI	Jadwiga Pawłowska (1956), Tomasz Skarżyński (1962, 1965), Bogumił Szmal (1965)	58

16	Sławęcin (ok. Choszczna)	9.16.VIII	Magdalena Meres (1955), Teresa Gubernat (1963)	30
17	Płonica (ok. Gorzowa)	9.19.IX	Janusz Bohdanowicz (1962), Ewa i Maciej Kurek (1965)	38
18	Trzebiszewo (ok. Skwierzyny)	9.19.XI	Janusz Bohdanowicz (1962), Maciej Kurek (1965)	37
19	Templewo (ok. Międzyrzecza)	9.20.XI [9.21.XI]	Kazimierz Jagieła (1966)	2
20	Mozów [Mazów] (ok. Sulechowa)	9.22.XII [9.22.XVI]	Janusz Bohdanowicz (1962), Maciej Kurek (1965)	14
21	Podbrzezie Górne [Pobrzezie] (ok. Nowej Soli)	9.24.XII	Maciej Kurek (1965)	3
22	Górczyca (ok. Lwówka Śląskiego)	9.28.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Barbara Jankowska (1970)	51
23	Piaski Łobeskie (ok. Łobez)	10.13.V	Janusz Bohdanowicz (1963)	13
24	Lublino [Lublinowo] (ok. Stargardu)	10.14.XIII	Janusz Bohdanowicz (1957), Barbara Jankowska (1963), Bogumił Szmal (1965)	29
25	Sokólsko (ok. Strzelec Krajeńskich)	10.18.I	Zbigniew Toroński (1955), Janusz Bohdanowicz (1957), Antoni Kuczyński (1963), Zofia Wiraszko (1966)	72
26	Kaława (ok. Międzyrzecza)	10.21.I	Janusz Bohdanowicz (1958), Krzysztof Kwaśniewski (1963), Maciej Kurek (1965)	77
27	Wąchabno (ok. Zielonej Góry)	10.22.XII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
28	Wrociszów (ok. Zielonej Góry)	10.24.V	Krzysztof Kwaśniewski (1961)	16
29	Piotrowice (ok. Szprotawy)	10.25.XIII [10.25.XIV]	Janusz Bohdanowicz (1958), Krzysztof Kwaśniewski (1961), Jerzy Grocholski (1970)	93
30	Pobłocie [Pobłocie Wielkie] (ok. Kołobrzegu)	11.11.XIV/XV	Jerzy Grocholski (1959), Tomasz Skarżyński (1962)	24
31	Świdwinek (ok. Świdwina)	11.13.VII	Janusz Bohdanowicz (1963)	27
32	Suliszewo [Suliszewo Drawskie] (ok. Drawska Pomorskiego)	11.14.XV	Jadwiga Gerlach (1963), Bogumił Szmal (1965), Jerzy Grocholski (1959)	37
33	Dębsko (ok. Drawska Pomorskiego)	11.16.VI	Jerzy Grocholski (1967), Teresa Gubernat (1963)	24
34	Sarbinowo (ok. Strzelec Krajeńskich)	11.18.II	Janusz Bohdanowicz (1957, 1963), Antoni Kuczyński (1963), Zofia Wiraszko (1966)	44
35	Zatom Stary (ok. Międzychodu)	11.19.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1963), Ewa i Maciej Kurek (1965)	11
36	Lewiczynek (ok. Nowego Tomyśla)	11.20.XIV	Janusz Bohdanowicz (1958), Krzysztof Kwaśniewski (1963), Ewa Kurek (1965)	44
37	Kiełpiny (ok. Wolsztyna)	11.22.VII	Krzysztof Kwaśniewski (1962), Ewa Kurek (1965)	35
38	Niałek Mały (ok. Wolsztyna)	11.22.XI	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
39	Wróblów (ok. Wschowy)	11.23.XV	Janusz Bohdanowicz (1962, 1967)	34
40	Zielona (ok. Głogowa)	11.25.VII [11.25.VI]	Janusz Bohdanowicz (1958, 1962), Konrad Hanisch (1966)	37
41	Ogrodzisko [Ogrodziska] (ok. Lubina)	11.26.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Konrad Hanisch (1966), Jerzy Grocholski (1970)	53
42	Słup (ok. Jawora)	11.28.VI	Jadwiga Pawłowska (1956), Krzysztof Kwaśniewski (1961), Antoni Kuczyński (1967), Jerzy Grocholski (1970)	77
43	Lubomin (ok. Wałbrzycha)	11.29.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Edward Ozgowicz (1963), Konrad Hanisch (1966), Jerzy Grocholski (1970)	55
44	Mścice (ok. Koszalina)	12.10.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
45	Nowa Wieś (ok. Szamotuł)	12.19. XII [13.19.IX]	Jerzy Grocholski (1959), Krzysztof Kwaśniewski (1963)	22
46	Kowalewo (ok. Kościana)	12.22.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	26
47	Krzycko Wielkie (ok. Leszna)	12.23.XVI [12.24.IV]	Janusz Bohdanowicz (1962), Konrad Hanisch (1966)	39
48	Rosnowo (ok. Koszalina)	13.11.XIII	Jadwiga Pawłowska (1956), Tomasz Skarżyński (1962), Kazimierz Jagieła (1963, 1965)	35

49	Łęknica (ok. Szczecinka)	13.13.IX	Janusz Bohdanowicz (1956, 1963)	27
50	Broczyno (ok. Wałcza)	13.14.XIII	Zbigniew Toroński (1955), Jerzy Grocholski (1959), Kazimierz Jagieła (1967)	30
51	Trzciniec (ok. Wałcza)	13.14.XIII	Jadwiga Gerlach (1963)	1
52	Strączno (ok. Wałcza)	13.16.IX [13.16.V]	Teresa Gubernat (1963), Kazimierz Jagieła (1969)	19
53	Trzcianka (ok. Piły)	13.17.X	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
54	Ciszkowo (ok. Czarnkowa)	13.18.X	Zbigniew Toroński (1955), Jerzy Grocholski (1959), Krzysztof Kwaśniewski (1963), Kazimierz Jagieła (1964)	44
55	Gniewomierz (ok. Czarnkowa)	13.18.XIII [13.18.VI]	Jerzy Grocholski (1959)	7
56	Jasionna (ok. Wronek)	13.19.I	Jerzy Grocholski (1959)	3
57	Obelzanki (ok. Wronek)	13.19.V	Jerzy Grocholski (1959)	11
58	Wilczyna (ok. Szamotuł)	13.20.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	24
59	Ryczeń (ok. Góry Śląskiej)	13.25.IX	Janusz Bohdanowicz (1962)	77
60	Wrzosy (ok. Wołowa)	13.27.I [13.26.XIII]	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Janusz Bohdanowicz (1966)	26
61	Piersno (ok. Środy Śląskiej)	13.28.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1961)	33
62	Książnica Śląska (ok. Dzierżoniowa)	13.30.I	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Konrad Hanisch (1966)	17
63	Wilcza (ok. Nowej Rudy)	13.31.IX	Konrad Hanisch (1961, 1966)	18
64	Idzików (ok. Bystrzycy Kłodzkiej)	13.32.XIII	Konrad Hanisch (1966)	14
65	Marcinków (ok. Bystrzycy Kłodzkiej)	13.32.XIV	Jadwiga Pawłowska (1956), Krzysztof Kwaśniewski (1962), Edward Ozgowicz (1963)	55
66	Gwiazdowo (ok. Sławna)	14.10.XII	Janusz Bohdanowicz (1957), Tomasz Skarżyński (1962), Kazimierz Jagieła (1965)	63
67	Żydowo (ok. Sławna)	14.12.III	Jerzy Grocholski (1959), Tomasz Skarżyński (1962), Kazimierz Jagieła (1965)	60
68	Gałowo (ok. Szczecinka)	14.13.XIV	Janusz Bohdanowicz (1963, 1964)	15
69	Jelonek (ok. Szczecinka)	14.14.V	Jerzy Grocholski (1959)	55
70	Krępsko (ok. Wałcza)	14.16.VII	Jerzy Grocholski (1959)	29
71	Nietuszkowo (ok. Chodzieży)	14.17.XI [14.17.XV]	Jerzy Grocholski (1959), Jadwiga Gerlach (1963)	34
72	Dąbrówka Leśna (ok. Obornik)	14.19.X	Zbigniew Toroński (1955), Barbara Matuszewska (1958, 1959), Janusz Bohdanowicz (1963)	41
73	Krzyżowniki (ok. Poznania)	14.21.II	Konrad Hanisch (1966)	1
74	Rogalin (ok. Śremu)	14.22.III	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
75	Krajkowo (ok. Śremu)	14.22.VII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	18
76	Siemowo (ok. Gostynia)	14.24.II	Janusz Bohdanowicz (1962), T. Chwojka (1965)	41
77	Zakrzewo (ok. Rawicza)	14.25.VI	Janusz Bohdanowicz (1958, 1960, 1961, 1969), Konrad Hanisch (1966)	75
78	Pawłów Trzebnicki [Pawłów] (ok. Trzebnicy)	14.27.III	Janusz Bohdanowicz (1966, 1970), Konrad Hanisch (1966)	50
79	Polanowice (ok. Wrocławia)	14.28.III	Janusz Bohdanowicz (1961)	37
80	Zielenice (ok. Strzelina)	14.30.II	Janusz Bohdanowicz (1961), Tomasz Skarżyński (1961)	75
81	Starczówek (ok. Ząbkowic Śląskich)	14.31.X/XI [14.31.X]	Krzysztof Kwaśniewski (1962), Konrad Hanisch (1966), Zygmunt Kłodnicki (1970, 1971)	48
82	Objazda (ok. Słupska)	15.9.IV [15.9.IX]	Jadwiga Pawłowska (1956), Kazimierz Jagieła (1963)	31
83	Ochodza (ok. Wągrowca)	15.19.VIII	Jerzy Grocholski (1963)	29
84	Promno (ok. Poznania)	15.21.IV	Zbigniew Toroński (1955), Janusz Bohdanowicz (1963)	30
85	Brodowo (ok. Środy)	15.22.XII	Krzysztof Kwaśniewski (1962), Kazimierz Jagieła (1966)	27

86	Kijewo (ok. Środy)	15.22.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (2. poł. XX wieku)	1
87	Wojciechowo (ok. Jarocina)	15.23.XVI	Janusz Bohdanowicz (1960, 1961)	66
88	Guzowice (ok. Milicza)	15.25.XVI [15.25.XII]	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Konrad Hanisch (1966)	32
89	Bukowice (ok. Trzebnicy)	15.27.IV	Krzysztof Kwaśniewski (1961), Janusz Bohdanowicz (1965), Konrad Hanisch (1966), Zygmunt Kłodnicki (1971)	55
90	Brzezina (ok. Brzegu)	15.29.XVI	Janusz Bohdanowicz (1961)	29
91	Dębnica Kaszubska (ok. Słupska)	16.10.V	Krzysztof Kwaśniewski (1959), Barbara Jankowska (1963), Józef Brzezicha (1968)	12
92	Wałdowo (ok. Miastka)	16.12.I	Janusz Bohdanowicz (1957), Tomasz Skarżyński (1963), Kazimierz Jagieła (1965)	59
93	Lisewo (ok. Człuchowa)	16.13.XIV	Janusz Bohdanowicz (1963)	27
94	Laskowo (ok. Złotowa)	16.15.I	Zbigniew Toroński (1955), Tomasz Skarżyński (1960, 1961, 1963), Kazimierz Jagieła (1967)	48
95	Kościerzyn Mały (ok. Wyrzyska)	16.16.XIII [16.16.XII]	Zbigniew Toroński (1955), Jerzy Grocholski (1963)	7
96	Potulin (ok. Wągrowca)	16.18.I	Zbigniew Toroński (1955), Jerzy Grocholski (1963)	29
97	Zawidowice (ok. Oleśnicy)	16.28.V	Krystyna Hofman (1961), Janusz Bohdanowicz (1964)	34
98	Grabin (ok. Niemodlina)	16.31.V	Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1962)	23
99	Malerzowice (ok. Nysy)	16.31.V	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	1
100	Korfantów (ok. Nysy)	16.32.II	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	2
101	Łeba (ok. Lęborka)	17.8.VII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
102	Cecenowo (ok. Słupska)	17.8.XIV	Jadwiga Pawłowska (1956), J. Pyzik (1965), Janusz Bohdanowicz (1968), Bogusław Zaniewski (1968)	10
103	Czarna Dąbrówka (ok. Słupska)	17.10.X	Jerzy Grocholski (1959), Krzysztof Kwaśniewski (1959), Tomasz Skarżyński (1963), Józef Brzezicha (1968)	34
104	Unichowo (ok. Bytowa)	17.10.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1959)	5
105	Rabacino (ok. Bytowa)	17.11.XIV	Jerzy Grocholski (1959), Krzysztof Kwaśniewski (1959)	14
106	Ugoszcz (ok. Bytowa)	17.11.XIV	Jerzy Grocholski (1959), Tomasz Skarżyński (1963), Bogusław Zaniewski (1968)	40
107	Kłodawa (ok. Chojnic)	17.13.XV	Jerzy Grocholski (1959)	21
108	Krojanty (ok. Chojnic)	17.14.II	Jerzy Grocholski (1959), Tomasz Skarżyński (1963)	13
109	Mała Cerkwica (ok. Sępólna Krajeńskiego)	17.15.I	Jerzy Grocholski (1959),	3
110	Drożdżenica (ok. Sępólna Krajeńskiego)	17.15.II	Jerzy Grocholski (1959), Tomasz Skarżyński (1963), M. Krzyżyńska (1964)	34
111	Krąpiewo (ok. Bydgoszczy)	17.16.XII	Zbigniew Toroński (1955)	3
112	Smolniki (ok. Szubina)	17.18.III	Zofia Bogdańska (1964)	1
113	Biskupin (ok. Żnina)	17.19.VII	Tomasz Skarżyński (1963), Zofia Bogdańska (1964)	24
114	Lubochnia (ok. Gniezna)	17.20.XIV	Tomasz Skarżyński (1963)	18
115	Rataje (ok. Wrześni)	17.22.X	Zofia Jankisz (1962), Kazimierz Jagieła (1966)	24
116	Prokopów (ok. Pleszewa)	17.24.III	Janusz Bohdanowicz (1960), Konrad Hanisch (1966)	65
117	Pruślin (ok. Ostrowa Wielkopolskiego)	17.25.XI	Janusz Bohdanowicz (1958, 1960), Konrad Hanisch (1966)	61
118	Chynowa (ok. Ostrowa Wielkopolskiego)	17.26.IV	Janusz Bohdanowicz (1969)	14
119	Jezioro (ok. Ostrowa Wielkopolskiego)	17.26.XIV	Janusz Bohdanowicz (1960), Konrad Hanisch (1966)	72
120	Głuszyna (ok. Namysłowa)	17.28.VI	Krzysztof Kwaśniewski (1957), Konrad Hanisch (1965)	11
121	Okoły (ok. Brzegu)	17.29.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	2
122	Murów (ok. Brzegu)	17.30.IV		

123	Grabczak/Grabczok (ok. Opola)	17.30.III	Jadwiga Pawłowska (1962), Konrad Hanisch (1965)	8
124	Opole	17.31.III	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	1
125	Chrząszczyce (ok. Opola)	17.31.VII	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	1
126	Ligota Prószkowska (ok. Opola)	17.31.X	Jadwiga Pawłowska (1962), Konrad Hanisch (1965)	4
127	Dzierżysławice (ok. Prudnika)	17.32.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1962), Jerzy Grocholski (1963), Konrad Hanisch (1965)	28
128	Głogówek (ok. Prudnika)	17.32.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	5
129	Stare Kotkowice (ok. Prudnika)	17.32.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1962), Jerzy Grocholski (1970)	47
130	Chróścielów (ok. Głubczyc)	17.34.VI	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	1
131	Nasiedle (ok. Głubczyc)	17.34.X	Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1963), Jerzy Grocholski (1965, 1970)	61
132	Skorzewo (ok. Kościerzyny)	18.11.XI	Józef Gajek (1956)	1
133	Kościerzyna	18.11.XV	Jerzy Grocholski (1963)	13
134	Wdzydze (ok. Kościerzyny)	18.12.XI	Józef Gajek (1956), Krzysztof Kwaśniewski (1962)	4
135	Łąg (ok. Czerska)	18.13.XII	Jerzy Grocholski (1959)	5
136	Iwiec (ok. Tucholi)	18.15.IV	Tomasz Skarżyński (1963), M. Krzyżyńska (1964)	25
137	Bysław (ok. Tucholi)	18.15.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
138	Stronno (ok. Bydgoszczy)	18.16.XII	M. Krzyżyńska (1964)	2
139	Prądocin (ok. Inowrocławia)	18.18.III	M. Krzyżyńska (1964)	3
140	Tomaszewo Górne (ok. Ostrzeszowa)	18.21.X	Janusz Bohdanowicz (1958)	25
141	Węglew (ok. Konina)	18.22.VIII	Kazimierz Jagieła (1966)	4
142	Korzeniew (ok. Kalisza)	18.24.IV	Krystyna Hofman (1961), Kazimierz Jagieła (1966)	38
143	Gola (gm. Byczyna, ok. Olesna)	18.28.VIII	Janusz Bohdanowicz (1961)	38
144	Tuły (ok. Kluczborka)	18.30.II/III [19.30.I]	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	2
145	Lasowice Wielkie (ok. Kluczborka)	18.30.IV [19.30.I]	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	2
146	Kadłub (ok. Strzelec Opolskich)	18.31.VIII	Janusz Bohdanowicz (1969)	4
147	Lubomia (ok. Wodzisławia Śląskiego)	18.34.XII	Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1963), Jerzy Grocholski (1965)	19
148	Sianowo (ok. Kartuz)	19.10.V	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
149	Garcz (ok. Kartuz)	19.10.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
150	Kartuzy	19.10.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
151	Barkoczyn (ok. Kościerzyny)	19.12.I	Tomasz Skarżyński (1960), Jerzy Grocholski (1963)	26
152	Czarna Woda (ok. Starogardu)	19.13.V	Jerzy Grocholski (1959, 1963, 1965)	55
153	Borzechowo (ok. Starogardu)	19.13.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (1959)	4
154	Krusza Duchowna (ok. Inowrocławia)	19.19.IX	Tomasz Skarżyński (1963)	25
155	Mikorzyn (ok. Konina)	19.21.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	2
156	Chorzeń (ok. Konina)	19.22.V	Zofia Jankisz (1962)	24
157	Michałów (ok. Kalisza)	19.25.V	Krystyna Hofman (1961), A. Kozera (1965)	29
158	Kuźnica Grabowska (ok. Ostrzeszowa)	19.26.IX	Krystyna Hofman (1958, 1961), A. Kozera (1965), Barbara Jankowska (1971)	40
159	Gola/Goła (gm. Gorzów Śląski, ok. Olesna)	19.28.XIV	Janusz Bohdanowicz (1956), Konrad Hanisch (1956)	34
160	Wędrynia (ok. Olesna)	19.30.I	Konrad Hanisch (1965), Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1963), Kazimierz Jagieła (1969)	43
161	Kadłub Wolny (ok. Olesna)	19.30.IX	Krystyna Hofman (1958)	1
162	Łaziska (ok. Strzelec Opolskich)	19.31.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1963), Konrad Hanisch (1965), Janusz Bohdanowicz (1970)	61
163	Jemielnica (ok. Strzelec Opolskich)	19.31.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	1
164	Rudziniec (ok. Gliwic)	19.32.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1963), Konrad Hanisch (1965)	9

165	Bojszów (ok. Gliwic)	19.33.III	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	2
166	Wilcza (ok. Rybnika)	19.33.XVI	Jerzy Grocholski (1963, 1965)	10
167	Gołębiewko (ok. Tczewa)	20.11.XV	Tomasz Skarżyński (1960)	7
168	Szczerbięcin (ok. Tczewa)	20.12.IV [20.12.III]	Jerzy Grocholski (1963)	32
169	Bobowo (ok. Starogardu)	20.13.VII	Krzysztof Kwaśniewski (1959), Jerzy Grocholski (1963, 1965)	59
170	Osiek (ok. Starogardu)	20.14.II	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	2
171	Lipinki (ok. Starogardu)	20.14.X	Krzysztof Kwaśniewski (1959)	4
172	Płochocinek (ok. Świecia)	20.14.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1959), Jerzy Grocholski (1963)	42
173	Kurzejewo (ok. Grudziądza)	20.14.XVI	Krzysztof Kwaśniewski (1959)	3
174	Wabcz (ok. Chełmna)	20.16.VI	Kazimierz Jagieła (1968)	2
175	Małe Czyste (ok. Chełmna)	20.16.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1959), Janusz Bohdanowicz (1969)	7
176	Wielkie Czyste (ok. Chełmna)	20.16.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1959)	12
177	Papowo Toruńskie (ok. Torunia)	20.17.XV	Janusz Bohdanowicz (1961, 1963), Kazimierz Jagieła (1968)	29
178	Sędzin (ok. Aleksandrowa Kujawskiego)	20.19.X	Janusz Bohdanowicz (1959), Tomasz Skarżyński (1961)	37
179	Orle (ok. Radziejowa)	20.21.III	Janusz Bohdanowicz (1959), Tomasz Skarżyński (1961), K. Malik (1965), Kazimierz Jagieła (1968)	60
180	Blizna (ok. Koła)	20.22.X	Zofia Jankisz (1962), Kazimierz Jagieła (1966)	13
181	Białków (ok. Koła)	20.22.XIII	Kazimierz Jagieła (1969)	53
182	Boleszczyn (ok. Turka)	20.24.II [20.24.III]	Janusz Bohdanowicz (1959), Zofia Jankisz (1962)	85
183	Dzierząźna (ok. Sieradza)	20.25.VI	Janusz Bohdanowicz (1959, 1961), M. Siniecka (1968), Jadwiga Pawłowska (1969)	86
184	Włyń (ok. Warty)	20.25.X/XI	Janusz Bohdanowicz (1961)	1
185	Szklana Huta (ok. Sieradza)	20.27.II	Jadwiga Pawłowska (1963, 1969)	26
186	Pątnów (ok. Wielunia)	20.28.IX	Janusz Bohdanowicz (1956, 1961), Konrad Hanisch (1965), Barbara Jankowska (1968), Kazimierz Jagieła (1969)	64
187	Bodzanowice (ok. Olesna)	20.29.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1957)	6
188	Panki (ok. Kłobucka)	20.30.III	Krzysztof Kwaśniewski (1957), Stefan Rosiński (1962), Konrad Hanisch (1965), Barbara Jankowska (1968), Kazimierz Jagieła (1969)	90
189	Kokotek (ok. Lublińca)	20.31.X	Krzysztof Kwaśniewski (1957), Jerzy Grocholski (1963), Konrad Hanisch (1965)	26
190	Wieszowa (ok. Tarnowskich Gór)	20.32.XV	Barbara Jankowska (1963), Konrad Hanisch (1965)	18
191	Kryry (ok. Pszczyny)	20.34.XV	Kazimierz Pudło (1959), Barbara Jankowska (1963), Stefan Rosiński (1963), Jerzy Grocholski (1970)	120
192	Wiślica (ok. Cieszyna)	20.35.XIV	Stefan Rosiński (1963), Barbara Jankowska (1963, 1969), Jerzy Grocholski (1965)	77
193	Istebna (ok. Cieszyna)	20.37.VIII	Zygmunt Pilszek (1962), Stefan Rosiński (1963)	31
194	Jastarnia (ok. Pucka)	21.8.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
195	Dragacz (ok. Świecia)	21.15.V	Kazimierz Jagieła (1967)	3
196	Myśliwiec (ok. Wąbrzeźna)	21.16.XII	Janusz Bohdanowicz (1963), Kazimierz Jagieła (1968)	33
197	Brzustowa (ok. Lipna)	21.19.XII	Janusz Bohdanowicz (1959, 1963)	6
198	Lisek (ok. Lipna)	21.19.IX [21.19.XII]	Janusz Bohdanowicz (1963)	68
199	Pniewo (gm. Chodecz, ok. Kutna)	21.22.VIII [22.22.V]	Janusz Bohdanowicz (1963), Kazimierz Jagieła (1969)	46
200	Korczyska (ok. Łasku)	21.26.XVI	Janusz Bohdanowicz (1959), Jadwiga Pawłowska (1963), Barbara Jankowska (1971)	44

201	Wistka (ok. Pajęczna)	21.28.XII	Janusz Bohdanowicz (1963), Danuta Osuchowska (1964), Barbara Jankowska (1966)	52
202	Lubojna (ok. Częstochowy)	21.30.IV	Barbara Jankowska (1963, 1968), Konrad Hanisch (1965), Kazimierz Jagieła (1969)	91
203	Koziegłowy (ok. Myszkowa)	21.31.XII	Jerzy Grocholski (1963)	11
204	Wojsławice (ok. Myszkowa)	21.31.XII/XVI [21.31.XVI]	Krzysztof Kwaśniewski (1955), Jerzy Grocholski (1963), Stefan Rosiński (1963), Barbara Jankowska (1966)	41
205	Goląsza (ok. Będzina)	21.32.XII	Barbara Jankowska (1963)	14
206	Żabnica (ok. Żywca)	21.37.VIII	Zygmunt Pilszek (1962), Barbara Jankowska (1969)	28
207	Tujsk (ok. Nowego Dworu Gdańskiego)	22.11.III	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
208	Cyganek (ok. Nowego Dworu Gdańskiego)	22.11.VI	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	3
209	Marzęcino (ok. Nowego Dworu Gdańskiego)	22.11.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
210	Solnica (ok. Nowego Dworu Gdańskiego)	22.11.XI [22.11.XII]	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
211	Tralewo (ok. Malborka)	22.12.I	Janusz Bohdanowicz (1956)	1
212	Sztumska Wieś (ok. Sztumu)	22.13.V	Krzysztof Kwaśniewski (1959), Janusz Bohdanowicz (1965)	29
213	Mikołajki (ok. Kwidzyna)	22.13.XI	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
214	Giżynek (ok. Rypina)	22.18.III [22.18.II]	brak nazwiska badacza (1959)	23
215	Wola Nakonowska (ok. Włocławka)	22.20.XIII	Tomasz Skarżyński (1961), B. Chomik (1965), Kazimierz Jagieła (1968)	31
216	Krzepocin (ok. Łęczycy)	22.23.XIII	Janusz Bohdanowicz (1959, 1961), Kazimierz Jagieła (1966), M. Woźniak (1968)	123
217	Wodzierady (ok. Łasku)	22.25.V	Janusz Bohdanowicz (1959, 1961), Antoni Lewicki (1965), Jadwiga Pawłowska (1969)	76
218	Babice (ok. Oświęcimia)	22.34.IX	Barbara Jankowska (1963), Barbara Sawicka (1965), Jerzy Grocholski (1970)	54
219	Roczyny (ok. Wadowic)	22.35.XIV	Jerzy Grocholski (1963), Barbara Jankowska (1965, 1969)	49
220	Komorowo (ok. Elbląga)	23.12.III	Teresa Szemerda (1963)	1
221	Milikowo (ok. Morąga)	23.13.VII	Janusz Bohdanowicz (1956), Kazimierz Jagieła (1965)	31
222	Ząbrowo (ok. Iławy)	23.14.XIV	Teresa Szemerda (1963), Anna Ketter (1965), Tomasz Skarżyński (1965)	3
223	Pokrzydowo (ok. Brodnicy)	23.16.X	J. Kowalik (1959), J. Piszcz (1959), Henryka Romańska (1963), Anna Ketter (1965)	11
224	Zakrocz (ok. Rypina)	23.18.II	Henryka Romańska (1963), Anna Ketter (1965)	13
225	Ligowo (ok. Sierpca)	23.19.VI	Janusz Bohdanowicz (1962), Kazimierz Jagieła (1967)	23
226	Piaski (ok. Sierpca)	23.19.VIII	Janusz Bohdanowicz (1962), Kazimierz Jagieła (1967)	35
227	Klusek (ok. Gostynina)	23.21.II	Janusz Bohdanowicz (1962), Kazimierz Jagieła (1966)	44
228	Wola Owsiana (ok. Kutna)	23.22.X	Janusz Bohdanowicz (1959, 1962), Kazimierz Jagieła (1966)	69
229	Pniewo (gm. Bedlno, ok. Kutna)	23.22.XVI	Kazimierz Jagieła (1966)	2
230	Załusin (ok. Kutna)	23.23.III [23.23.IV]	Tomasz Skarżyński (1961)	21
231	Mąkolice (ok. Łowicza)	23.23.XV	Antoni Lewicki (1965)	14
232	Jędrzejów (ok. Łodzi)	23.25.VI	Tomasz Skarżyński (1959), Antoni Lewicki (1965), M. Woźniak (1968)	37
233	Woźniki (ok. Piotrkowa Trybunalskiego)	23.27.II	Jerzy Grocholski (1968)	1
234	Kocierzowy (ok. Radomska)	23.28.X	Barbara Jankowska (1968)	9
235	Radomsko	23.29.I	Barbara Jankowska (1971)	3

236	Mała Wieś (ok. Radomska)	23.29.XV	Konrad Hanisch (1965), J. Pyzik (1965), Barbara Jankowska (1968)	22
237	Ślęzany (ok.Włoszczowy)	23.31.VII	Edward Ozgowicz (1962), Konrad Hanisch (1965)	46
238	Golczowice (ok. Olkusza)	23.33.III	Barbara Jankowska (1963)	26
239	Wola Filipowska (ok. Chrzanowa)	23.34.VI	Jerzy Grocholski (1962)	22
240	Budzów (ok. Suchej)	23.36.VII [23.36.III]	Kazimierz Pudło (1959), Jerzy Grocholski (1963), Barbara Sawicka (1965), Barbara Jankowska (1971)	83
241	Lipnica Wielka (ok. Nowego Targu)	23.37.XIV [23.37.X]	Janusz Bohdanowicz (1961, 1963), Jerzy Grocholski (1963, 1969), Barbara Jankowska (1969)	71
242	Lipnica Mała (ok. Nowego Targu)	23.37.XI	Barbara Jankowska (1962)	1
243	Młynarska Wola (ok. Pasłęka)	24.11.XIV [24.12.IV]	Tomasz Skarżyński (1960, 1962), Kazimierz Pudło (1961), Jerzy Grocholski (1968)	71
244	Słonecznik (ok. Morąga)	24.13.XII	K. Małkowska (1960), Kazimierz Pudło (1961), Kazimierz Jagieła (1965)	49
245	Dąbrowa (ok. Żuromina)	24.17.XVI	Anna Ketter (1965)	8
246	Kozłówko (ok. Sierpca)	24.19.XVI	Janusz Bohdanowicz (1961)	54
247	Kozłowo Małe (ok. Sierpca)	24.19.XVI	J. Kowalik (1959), Anna Ketter (1965)	12
248	Pszczonów (ok. Łowicza)	24.24.IV	Tomasz Skarżyński (1959), Antoni Lewicki (1965), M. Woźniak (1968)	40
249	Węgrzynowice (ok. Rawy Mazowieckiej)	24.25.XII	Tomasz Skarżyński (1959), Jadwiga Gerlach (1962), Danuta Osuchowska (1964)	51
250	Zarzęcin (ok. Opoczna)	24.27.VIII [24.27.IV]	Tomasz Skarżyński (1959), Jadwiga Pawłowska (1962), Jerzy Grocholski (1968), M. Jastrzębska (1969), Zygmunt Kłodnicki (1971)	37
251	Ostrów (ok. Sulejowa)	24.27.XV	Zygmunt Kłodnicki (1971)	1
252	Januszewice (ok. Włoszczowy)	24.29.XVI	Maria Trawińska (1958), Edward Ozgowicz (1962), Konrad Hanisch (1965)	37
253	Słupia (ok. Jędrzejowa)	24.31.XII	Edward Ozgowicz (1962)	35
254	Wola Podleśna (ok. Miechowa)	24.32.XIII [24.32.XVI]	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	18
255	Rabka (ok. Nowego Targu)	24.37.III	Janusz Bohdanowicz (1968)	1
256	Ponice (ok. Nowego Targu)	24.37.VIII	Janusz Bohdanowicz (1968)	1
257	Rdzawka (ok. Nowego Targu)	24.37.VII/VIII [24.37.VIII]	Jerzy Grocholski (1963)	33
258	Obidowa (ok. Nowego Targu)	24.37.XII	Janusz Bohdanowicz (1957), Barbara Jankowska (1970)	80
259	Klikuszowa (ok. Nowego Targu)	24.37.XII	Barbara Jankowska (1962, 1970)	20
260	Morawczyna (ok. Nowego Targu)	24.37.XV	Janusz Bohdanowicz (1968)	1
261	Nowy Targ	24.37.XVI	Zygmunt Kłodnicki (1965)	1
262	Szaflary (ok. Nowego Targu)	24.38.IV	Barbara Jankowska (1962)	1
263	Ciche (ok. Nowego Targu)	24.38.VI	Barbara Jankowska (1962)	1
264	Skrzypne (ok. Nowego Targu)	24.38.VII	Barbara Jankowska (1962)	2
265	Witów (ok. Nowego Targu)	24.38.IX	Barbara Jankowska (1962)	1
266	Dzianisz (ok. Nowego Targu)	24.38.X	Janusz Bohdanowicz (1957), Barbara Jankowska (1962), Jerzy Grocholski (1963)	77
267	Nowe Bystre (ok. Nowego Targu)	24.38.XI	Barbara Jankowska (1962)	2
268	Zubsuche/Ząb (ok. Nowego Targu)	24.38.XII	Barbara Jankowska (1962)	4
269	Ząb (ok. Nowego Targu)	24.38.XII	Barbara Jankowska (1962)	1
270	Kościelisko (ok. Nowego Targu)	24.38.XIV [24.38.XIII]	Barbara Jankowska (1962, 1966)	3
271	Zakopane (ok. Nowego Targu)	24.38.XV	Barbara Jankowska (1962, 1966)	24
272	Durąg (ok. Ostródy)	25.14.XIII	Janusz Bohdanowicz (1956), Kazimierz Pudło (1961), Anna Ketter (1965), Jerzy Grocholski (1968)	38
273	Bodzanów (ok. Płocka)	25.21.I	Barbara Jankowska (1968)	1

274	Leksyn (ok. Płocka)	25.21.II [25.21.I]	Tomasz Skarżyński (1959), Henryka Romańska (1963), Barbara Sawicka (1965)	34
275	Mistrzewice (ok. Sochaczewa)	25.22.VIII	Tomasz Skarżyński (1959, 1960), Barbara Sawicka (1965), Barbara Jankowska (1967)	30
276	Kocierzew (ok. Łowicza)	25.22.IX	Tomasz Skarżyński (1959), Jerzy Grocholski (1962), Kazimierz Jagieła (1967)	53
277	Zakościele (ok. Rawy Mazowieckiej)	25.26.XII	Zygmunt Kłodnicki (1971)	1
278	Turowice (ok. Końskich)	25.28.IX	Krzysztof Kwaśniewski (1956)	30
279	Pleszów (ok. Krakowa)	25.34.X	Barbara Sawicka (1965)	1
280	Wyciąże (ok. Krakowa)	25.34.XI [25.34.X]	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	25
281	Winiary (ok. Myślenic)	25.35.X	Krzysztof Kwaśniewski (1958)	1
282	Dziekanowice (ok. Myślenic)	25.35.X	Krzysztof Kwaśniewski (1958)	2
283	Kornatka (ok. Myślenic)	25.35.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1958, 1962), Barbara Jankowska (1965)	55
284	Łapanów (ok. Bochni)	25.35.XVI	Krzysztof Kwaśniewski (1958)	1
285	Ochotnica (ok. Nowego Targu)	25.37.XII	Barbara Jankowska (1962)	1
286	Bukowina (ok. Nowego Targu)	25.38.IX/X	Barbara Jankowska (1962)	1
287	Jurgów (ok. Nowego Targu)	25.38.X [25.38.IX/X]	Barbara Jankowska (1962)	1
288	Kacwin (ok. Nowego Targu)	25.38.XII	Jerzy Grocholski (1962), Barbara Jankowska (1964, 1970), Józef Kuśmierek (1964)	75
289	Małe Ciche (ok. Nowego Targu)	25.38.XIII	Kazimierz Jagieła (1967)	2
290	Murzasichle (ok. Nowego Targu)	25.38.XIII [24.38.XVI]	Janusz Bohdanowicz (1958), Kazimierz Jagieła (1967), Barbara Jankowska (1969)	27
291	Brzegi (ok. Nowego Targu)	25.38.XIV [25.38.X]	Janusz Bohdanowicz (1957), Barbara Jankowska (1969)	18
292	Lubomino (ok. Lidzbarka Warmińskiego)	26.12.V	K. Małkowska (1959), Kazimierz Pudło (1961), Kazimierz Jagieła (1965)	51
293	Brąswałd (ok. Olsztyna)	26.13.XI	K. Małkowska (1959), Kazimierz Pudło (1961), Monika Leonowicz (1965), Janusz Bohdanowicz (1966)	51
294	Gryźliny (ok. Olsztyna)	26.14.XIV	Anna Ketter (1965)	6
295	Pluski (ok. Olsztyna)	26.15.III	Kazimierz Pudło (1961)	25
296	Kanigowo (ok. Nidzicy)	26.16.XI	Janusz Bohdanowicz (1961)	50
297	Mława (ok. Warszawy)	26.17.X/XIV	Tomasz Skarżyński (1960)	4
298	Szydłowo (ok. Mławy)	26.17.XV	Tomasz Skarżyński (1960), Jerzy Grocholski (1967)	34
299	Faustynowo (ok. Ciechanowa)	26.19.X	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Barbara Sawicka (1965), St. Szumski (1968)	42
300	Radzyminek (ok. Płońska)	26.20.XIV	Tomasz Skarżyński (1959), Jerzy Grocholski (1962)	53
301	Radzymin (ok. Płońska)	26.20.XIV	Kazimierz Jagieła (1967)	1
302	Korytów (ok. Grodziska Mazowieckiego)	26.23.XV	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Jadwiga Gerlach (1962)	48
303	Regnów (ok. Rawy Mazowieckiej)	26.25.VI	Krystyna Hofman (1960), Jadwiga Gerlach (1962), Tomasz Skarżyński (1965)	58
304	Radzice Duże (ok. Opoczna)	26.27.II [26.26.XIV]	Tomasz Skarżyński (1959), Jadwiga Pawłowska (1962), M. Jastrzębska (1969)	47
305	Modliszewice (ok. Końskich)	26.28.VI	Barbara Jankowska (1966)	3
306	Piotrowiec (ok. Kielc)	26.29.XIII	Antoni Kuczyński (1962)	3
307	Promnik (ok. Kielc)	26.29.XV [26.29.XIV]	Barbara Jankowska (1966)	5
308	Dzierążnia (ok. Kazimierzy Wielkiej)	26.32.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1956, 1962)	43
309	Kujawki Małe / Kujawki (ok. Kazimierzy Wielkiej)	26.33.II [26.32.II]	Krzysztof Kwaśniewski (1956)	8
310	Skalbmierz (ok. Kazimierzy Wielkiej)	26.33.VI	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	1
311	Wyżyce (ok. Bochni)	26.34.XI	Krzysztof Kwaśniewski (1957, 1962)	19

312	Lipnica Dolna (ok. Bochni)	26.35.XVI	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Barbara Jankowska (1965)	27
313	Łukowica (ok. Limanowej)	26.37.III [26.37.VII]	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1962)	60
314	Jaworki (ok. Szczawnicy)	26.38.VIII	Barbara Jankowska (1962)	2
315	Galiny (ok. Bartoszyc)	27.11.XVI	Kazimierz Pudło (1961), Janusz Bohdanowicz (1966), M. Krzyżyńska (1966)	52
316	Wipsowo (ok. Olsztyna)	27.13.VIII	Janusz Bohdanowicz (1956), Kazimierz Pudło (1961), Monika Leonowicz (1965)	47
317	Przeździęk Wielki (ok. Szczytna)	27.16.VIII	Janusz Bohdanowicz (1961), M. Krzyżyńska (1966)	45
318	Psucin (ok. Pułtuska)	27.21.IV	Tomasz Skarżyński (1959, 1963), Barbara Jankowska (1965)	50
319	Babice Stare (ok. Pruszkowa)	27.22.XII	Krystyna Hofman (1959), Tomasz Skarżyński (1962)	13
320	Kozietuły (ok. Grójca)	27.25.VIII	Krystyna Hofman (1959), Jadwiga Gerlach (1962)	53
321	Wola Korzeniowa (ok. Szydłowca)	27.28.VIII	Halina Bojanowska (1964)	1
322	Wilków (ok. Kielc)	27.30.IV	Józef Kuśmierek (1964), Barbara Jankowska (1966)	14
323	Wola Radłowska (ok. Brzeska)	27.34.XII	Krzysztof Kwaśniewski (1956)	28
324	Frycowa (ok. Nowego Sącza)	27.37.XI	Magdalena Meres (1955), Kazimierz Pudło (1958), Jerzy Grocholski (1962), Jadwiga Gerlach (1965), Zygmunt Kłodnicki (1966), Barbara Jankowska (1970)	54
325	Wierchomla Wielka (ok. Nowego Sącza)	27.38.III [27.38.IX]	J. Piszcz (1959)	2
326	Grom (ok. Szczytna)	28.14.XIII	Kazimierz Pudło (1961), Barbara Kopydłowska (1965)	40
327	Mchowo (ok. Przasnysza)	28.18.I [27.18.IV]	Tomasz Skarżyński (1960)	13
328	Gołymin (ok. Ciechanowa)	28.19.V	Jerzy Grocholski (1960, 1962)	32
329	Szczaki (ok. Piaseczna)	28.23.XIII	Tomasz Skarżyński (1961)	27
330	Pacew (ok. Białobrzegu)	28.25.XIII	Zygmunt Kłodnicki (1971)	5
331	Nowa Wola (ok. Radomia)	28.26.VIII	Barbara Jankowska (1969)	4
332	Suków (ok. Radomia)	28.26.XIII [28.26.XIV]	Krzysztof Kwaśniewski (1956)	34
333	Głuchów (ok. Chmielnika)	28.31.V	Józef Kuśmierek (1964)	12
334	Wełnin (ok. Buska Zdroju)	28.33.I	Barbara Matuszewska (1957)	8
335	Brzozowa (ok. Tarnowa)	28.35.XIII	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Janusz Bohdanowicz (1961), Stefan Rosiński (1964)	63
336	Saduny (ok. Kętrzyna)	29.11.XIV	Tomasz Skarżyński (1961)	29
337	Garbno (ok. Kętrzyna)	29.12.II	M. Krzyżyńska (1966)	12
338	Marcinkowo (ok. Olsztyna)	29.13.X	K. Małkowska (1959), Tomasz Skarżyński (1961), M. Krzyżyńska (1966), Bogusław Zaniewski (1968)	77
339	Pupy Duże / Spychowo (ok. Szczytna)	29.15.III	Antoni Kuczyński (1963)	13
340	Spychowo (ok. Szczytna)	29.15.III	M. Krzyżyńska (1966)	5
341	Zdunek (ok. Ostrołęki)	29.16.XI	Maria Trawińska (1955), Antoni Kuczyński (1963), Halina Bojanowska (1965)	34
342	Mamino (ok. Makowa Mazowieckiego)	29.18.III	Halina Bojanowska (1965)	8
343	Gostkowo (ok. Pułtuska)	29.19.X	Tomasz Skarżyński (1960, 1963), Barbara Jankowska (1966)	54
344	Kręgi Stare (ok. Wyszkowa)	29.20.XV	Tomasz Skarżyński (1959), Jerzy Grocholski (1961), Barbara Jankowska (1966)	37
345	Żurawka (ok. Otwocka)	29.22.X	Barbara Jankowska (1967)	3
346	Całowanie (ok. Otwocka)	29.23.XV	Krystyna Hofman (1960), Tomasz Skarżyński (1962), Bogumił Szmal (1965), Jerzy Grocholski (1968)	54
347	Pilica (ok. Grójca)	29.25.II	Zygmunt Kłodnicki (1971)	2
348	Łękawica (ok. Kozienic)	29.25.XI	Zygmunt Kłodnicki (1962), Bogumił Szmal (1965)	9
349	Mąkosy Stare (ok. Radomia)	29.26.XI	Barbara Jankowska (1969)	1
350	Pianka (ok. Radomia)	29.27.XV	Barbara Jankowska (1969)	3

351	Starosiedlice (ok. Iłży)	29.28.X	Józef Kuśmierek (1964)	10
352	Nosów (ok. Opatowa)	29.29.XIV	Kazimierz Jagieła (1962), Józef Kuśmierek (1964)	40
353	Szczeglice (ok. Staszowa)	29.31.VII	Jerzy Grocholski (1961), J. Pyzik (1964)	26
354	Łysaków (ok. Mielca)	29.33.III	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961), J. Pyzik (1964), Bogusław Zaniewski (1969)	104
355	Jaźwiny (ok. Dębicy)	29.34.X	Magdalena Meres (1955), Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961), C. Pilecki (1964)	58
356	Szerzyny (ok. Jasła)	29.36.II	Magdalena Meres (1955), Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961), C. Pilecki (1964)	101
357	Bartne (ok. Gorlic)	29.37.VIII [29.37.VII]	Jerzy Grocholski (1962), Jadwiga Gerlach (1965)	40
358	Dąbrówka (ok. Pisza)	30.13.XII	Janusz Bohdanowicz (1956), A. Lewicka (lata 60. XX w.), Tomasz Skarżyński (1961)	53
359	Tatary (ok. Ostrołęki)	30.17.I	Krzysztof Kwaśniewski (1962)	2
360	Przedświt (ok. Ostrowi Mazowieckiej)	30.19.VII	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Tomasz Skarżyński (1963), Barbara Jankowska (1968)	59
361	Burakowskie (ok. Węgrowa)	30.20.XVI	Tomasz Skarżyński (1959, 1963), Barbara Jankowska (1967)	43
362	Grabniak (ok. Garwolina)	30.25.XII	Antoni Kuczyński (1963), Bogumił Szmal (1965), Jerzy Grocholski (1968)	27
363	Staszów (ok. Zwolenia)	30.26.VII [30.26.VIII]	Barbara Jankowska (1969)	5
364	Gródek (ok. Zwolenia)	30.26.XVI	Z. Leszczyńska (1964), Stefan Rosiński (1969)	12
365	Borki (ok. Zwolenia)	30.27.IX	Barbara Jankowska (1969)	5
366	Tczów (ok. Zwolenia)	30.27.IX	Barbara Jankowska (1969)	5
367	Niwki (ok. Zwolenia)	30.27.VI [30.27.X]	Barbara Jankowska (1969)	2
368	Podzakrzówek (ok. Zwolenia)	30.27.XIII	Barbara Jankowska (1969)	10
369	Solecka Wola / Wola Solecka Pierwsza (ok. Lipska)	30.28.VIII	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Antoni Kuczyński (1963)	48
370	Sienno (ok. Ostrowca)	30.29.I	Antoni Kuczyński (1963)	1
371	Potok (ok. Opatowa)	30.29.XV [30.29.XVI]	Bogumił Szmal (1964)	7
372	Bogoria (ok. Sandomierza)	30.31.XII	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Jerzy Grocholski (1961), Bogusław Zaniewski (1969)	90
373	Łęki Strzyżowskie (ok. Krosna)	30.36.IV	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961), C. Pilecki (1964)	64
374	Harszyn/Harsz (ok. Węgorzewa)	31.12.I	Janusz Bohdanowicz (1956), Tomasz Skarżyński (1961)	29
375	Snopki (ok. Pisza)	31.14.XIII [30.14.XVI]	Janusz Bohdanowicz (1961), Tomasz Skarżyński (1961), Barbara Kopydłowska (1965)	14
376	Cieciory (ok. Kolna)	31.16.IX [31.16.V]	Jerzy Grocholski (1960), Halina Bojanowska (1965)	23
377	Łątczyn (ok. Ostrołęki)	31.17.XIII	Halina Bojanowska (1965)	10
378	Kluki (ok. Mińska Mazowieckiego)	31.22.IX	Krystyna Hofman (1959), Tomasz Skarżyński (1961), Jerzy Grocholski (1966, 1969)	91
379	Chyżyny (ok. Mińska Mazowieckiego)	31.23.XIII	Krystyna Hofman (1957), Bogumił Szmal (1965)	26
380	Kazimierz (ok. Puław)	31.26.XV	Zygmunt Kłodnicki (1971)	3
381	Kłudzie (ok. Lipska)	31.28.IX	Zygmunt Kłodnicki (1971)	1
382	Komorów (ok. Kolbuszowej)	31.33.I	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961), Bogusław Zaniewski (1969)	118
383	Czarna / Czarna Sędziszowska (ok. Dębicy)	31.34.V	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961)	54
384	Jasionka (ok. Krosna)	31.37.IX	Kazimierz Pudło (1958), Jerzy Grocholski (1961), Józef Kuśmierek (1964), Jadwiga Gerlach (1965)	81
385	Daliowa (ok. Sanoka)	31.38.II	Stefan Lew (1965)	4
386	Zalesie (ok. Olecka)	32.12.XI	Tomasz Skarżyński (1961), M. Krzyżyńska (1966), Bogusław Zaniewski (1968)	42

387	Grabnik (ok. Ełku)	32.13.X [32.13.VI]	Tomasz Skarżyński (1961), A. Lewicki (1965)	34
388	Konopki (ok. Łomży)	32.16.XII	Kazimierz Pudło (1960), Kazimierz Jagieła (1966), Jerzy Grocholski (1966, 1967)	38
389	Kramarzewo (ok. Łomży)	32.16.XII	Kazimierz Pudło (1960)	1
390	Wyrzyki / Nowe Wyrzyki (ok. Zambrowa)	32.17.XV	Jerzy Grocholski (1960), Kazimierz Jagieła (1966)	30
391	Świerże (ok. Ostrowi Mazowieckiej)	32.19.X	Tomasz Skarżyński (1963), Kazimierz Jagieła (1966)	24
392	Dybów (ok. Sokołowa Podlaskiego)	32.21.III	Tomasz Skarżyński (1962), Kazimierz Jagieła (1966)	29
393	Podnieśno (ok. Siedlec)	32.22.VII	Halina Gorczyńska (1956), Tomasz Skarżyński (1962), Jerzy Grocholski (1966)	42
394	Żdzary (ok. Łukowa)	32.24.VII [32.24.III]	Jerzy Grocholski (1963), Zofia Bogdańska (1965)	22
395	Gułów (ok. Łukowa)	32.25.VII	Krystyna Hofman (1959), Jerzy Grocholski (1963),	39
396	Dęba (ok. Puław)	32.27.III	M. Meisner (1958), Jerzy Grocholski (1960), Z. Leszczyńska (1964)	45
397	Wronów (ok. Bełżyc)	32.28.XI [32.28.X]	Jerzy Grocholski (1961)	32
398	Wyżnica (ok. Kraśnika)	32.29.XV	Jerzy Grocholski (1961), Bogumił Szmal (1964)	17
399	Jastkowice (ok. Tarnobrzegu)	32.31.X	Kazimierz Jagieła (1964), Bogusław Zaniewski (1969)	32
400	Jata (ok. Niska)	32.32.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1958), Jerzy Grocholski (1961), Bogusław Zaniewski (1969)	69
401	Sójkowa (ok. Niska)	32.32.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1958)	10
402	Zalesie (ok. Niska)	32.32.XIV	Krzysztof Kwaśniewski (1958)	6
403	Łąka (ok. Rzeszowa)	32.34.X	Krzysztof Kwaśniewski (1956), Jerzy Grocholski (1961)	34
404	Rzeszów (Muzeum w Rzeszowie)	32.34.XIII	Antoni Kuczyński (1962)	1
405	Futoma (ok. Rzeszowa)	32.35.XV	Stefan Lew (1959, 1961)	3
406	Niebieszczany (ok. Sanoka)	32.37.XI	Magdalena Meres (1955)	1
407	Komańcza (ok. Sanoka)	32.38.X	Kazimierz Pudło (1958), Jerzy Grocholski (1961), Jadwiga Gerlach (1965)	43
408	Olszanka (ok. Suwałk)	33.11.XVI	Tomasz Skarżyński (1961), M. Krzyżyńska (1966), Bogusław Zaniewski (1968)	40
409	Flesze (ok. Grajewa)	33.14.XIII	Jerzy Grocholski (1960), Barbara Kopydłowska (1965)	11
410	Sojczyn Borowy (ok. Grajewa)	33.15.III	Jerzy Grocholski (1965), Barbara Kopydłowska (1965), Tomasz Skarżyński (1965)	13
411	Przechody (ok. Grajewa)	33.15.VIII	Jerzy Grocholski (1966)	5
412	Stare Garbowo (ok. Wysokiego Mazowieckiego)	33.17.XVI	Maria Trawińska (1955), Halina Gorczyńska (1957), Jerzy Grocholski (1960, 1966)	39
413	Obniże (ok. Siemiatycz)	33.21.IV	Tomasz Skarżyński (1960)	27
414	Minczewo (ok. Siemiatycz)	33.21.VIII [33.21.XII]	Barbara Jankowska (1963), Jerzy Grocholski (1966)	40
415	Kaliski (ok. Łosic)	33.22.VIII	Halina Gorczyńska (1957), Jerzy Grocholski (1963, 1966)	71
416	Paszki Małe (ok. Radzynia Podlaskiego)	33.25.VIII	Jerzy Grocholski (1955, 1960), Krystyna Hofman (1959, 1960), Zofia Bogdańska (1965)	75
417	Stawce (ok. Krasnegostawu)	33.30.IV	Jerzy Grocholski (1962), A. Lewicki (1964)	32
418	Dębno (ok. Leżajska)	33.33.XVI	Zygmunt Kłodnicki (1971)	3
419	Gniewczyna (ok. Przeworska)	33.34.VIII	Barbara Jankowska (1967)	8
420	Nienadowa (ok. Przemyśla)	33.35.XV	Magdalena Meres (1955), Maciej Kurek (1965)	3
421	Babice (ok. Przemyśla)	33.35.XVI	Zygmunt Kłodnicki (1971)	4
422	Bartkówka (ok. Brzozowa)	33.36.XVI	Zygmunt Kłodnicki (1971)	10
423	Rakowa (ok. Sanoka)	33.37.VII	Stefan Lew (1965)	1
424	Zahoczewie (ok. Leska)	33.38.V	Stefan Lew (1965)	4

425	Wołkowyja (ok. Leska)	33.38.XI	Kazimierz Pudło (1958), Piotr Owczarski (1962), Jadwiga Gerlach (1965), Janusz Bohdanowicz (1968)	41
426	Borzymy (ok. Ełku)	34.13.XIII [33.13.XVI]	M. Krzyżyńska (1966), Bogusław Zaniewski (1968)	18
427	Nowa Wieś (ok. Moniek)	34.16.IX	Maria Trawińska (1955), Kazimierz Pudło (1960), Jerzy Grocholski (1966)	66
428	Żochy Stare (ok. Wysokiego Mazowieckiego)	34.19.V	Halina Gorczyńska (1958), Barbara Jankowska (1963), Jerzy Grocholski (1966)	63
429	Brzozowica Mała (ok. Radzynia Podlaskiego)	34.24.V [34.24.I]	Krystyna Hofman (1959), Jerzy Grocholski (1960, 1966)	36
430	Serniki (ok. Lubartowa)	34.27.II [34.27.I]	Jerzy Grocholski (1960), Gerard Kloska (1965)	35
431	Mętów (ok. Lublina)	34.28.IX	Jerzy Grocholski (1961), Gerard Kloska (1965)	23
432	Zdzisławice (ok. Janowa Lubelskiego)	34.31.V	Jerzy Grocholski (1962)	29
433	Potok Górny (ok. Biłgoraja)	34.32.XIII	Jerzy Grocholski (1962), Janusz Bohdanowicz (1965)	12
434	Nielepkowice (ok. Jarosławia)	34.34.VII	Zygmunt Kłodnicki (1971)	2
435	Pacław (ok. Przemyśla)	34.37.III	Piotr Owczarski (1962), Jadwiga Gerlach (1964), Janusz Bohdanowicz (1968)	48
436	Płaska (ok. Augustowa)	35.13.VIII [25.13.IV]	Antoni Kuczyński (1963)	2
437	Chodorówka (ok. Sokółki)	35.15.VI	Maria Trawińska (1956)	2
438	Zalesie (ok. Siemiatycz)	35.21.II [35.21.VI]	Jerzy Grocholski (1963)	2
439	Załucze (ok. Włodawy)	35.27.IV	Janusz Bohdanowicz (1968)	1
440	Żurawnica (ok. Zamościa)	35.31.VI	Jerzy Grocholski (1962)	1
441	Wierzchlesie (ok. Sokółki)	36.16.XII	Kazimierz Pudło (1960), Jerzy Grocholski (1968)	3
442	Nowoberezowo (ok. Hajnówki)	36.19.XII	Jerzy Grocholski (1963)	2
443	Wólka Łabuńska (ok. Zamościa)	36.31.VIII	Janusz Bohdanowicz (1968)	2
444	Osowa (ok. Włodawy)	37.27.I	Janusz Bohdanowicz (1968)	2

Opracowała Agnieszka Pieńczak

Aneks 3

Wykaz miejscowości, w których na potrzeby *Polskiego atlasu etnograficznego* prowadzono badania ankietowe dotyczące zbieractwa roślin dziko rosnących

Aneks zawiera spis 239 miejscowości sieci badawczej *Polskiego atlasu etnograficznego*, w których w latach 1947–1953 prowadzono badania ankietowe dotyczące zbieractwa roślin dziko rosnących w celach pokarmowych i leczniczych, według ankiet I–IV. Ankiety wypełniali wówczas tzw. korespondenci terenowi, wybierani zwykle spośród mieszkańców danej miejscowości (byli to na przykład sołtysi, przedstawiciele duchowieństwa). W aneksie nazwy miejscowości niemożliwe do odczytania lub odnalezienia na mapie opatrzono znakiem zapytania. W nawiasach kwadratowych podano zawarte w ankietach błędne sygnatury PAE, określające położenie geograficzne badanych miejscowości; sygnatury zostały skorygowane przez Agnieszkę Pieńczak i Edytę Diakowską-Kohut. Znak zapytania widnieje też przy nazwiskach zapisanych w ankiecie nieczytelnie; ponadto odnotowano przypadki, w których brakowało informacji o korespondencie. W ostatniej kolumnie wskazano, które z ankiet zostały w przypadku danej miejscowości wypełnione (+), a które nie (–); liczba znaków „+" oznacza liczbę wypełnionych ankiet. Zastosowano układ według numeru sygnatury PAE. Aneks został opracowany na podstawie danych zgromadzonych na platformie cyfrowej www.archiwumpae.us.edu.pl.

Lp.	Miejscowość	Sygnatura PAE	Korespondent lub korespondenci, rok wypełnienia ankiety	Ankieta			
				I	II	III	IV
1	Godków (ok. Chojny)	6.17.XV [6.17.XVI]	Andrzej Czechowicz (około 1948)	–	–	–	+
2	Bogusław (ok. Myśliborza)	7.19.II/III [7.19.III]	Antoni Stankiewicz ? (około 1948)	–	–	+	+
3	Radowo Małe (ok. Łobez)	10.13.XIV [10.14.II]	nazwisko nieczytelne (około 1948)	+	–	–	–
4	Sielsko (ok. Łobez)	10.14.VI	Franciszek Jastrzębski (1948), ks.	–	+	–	–
5	Brójce (ok. Łobez)	10.21.VI [10.21.VII]	nazwisko nieczytelne (około 1948)	+	–	–	–
6	Nowe Kramsko (ok. Babimostu)	10.22.VII [10.22.VIII]	Zbigniew Jujka (około 1948)	–	+	–	–
7	Nętno (ok. Drawska Pomorskiego)	11.14.VI	Józef Chmielewski (około 1948)	–	+	–	–
8	Wąsowo (ok. Nowego Tomyśla)	12.21.VI [11.21.XII]	Józef Mączyński (około 1948)	+	+	–	–
9	Lubin Legnicki	11.26.XII	Bronisław Łakomski (1948)	+	–	–	–
10	Kobylniki-Zdrój (ok. Grodziska Wielkopolskiego)	12.22.III [14.21.VII]	Adam Glapa (około 1948)	+	+	–	–
11	Wałcz	13.16.VII	Maria Merzowiczowa (około 1948)	+	+	–	–
12	Możdżanowo (ok. Słupska)	14.9.XII [15.9.XVI]	Anatoliusz Jurań (około 1948)	+	–	–	–
13	Jastrowie (ok. Złotowa)	14.15.XI	Marcin Łochocki (około 1948), ks.	+	–	–	–
14	Oborniki	14.19.XIV	Zygmunt Kosmowski (około 1948)	+	+	–	–
15	Szreniawa (ok. Poznania)	14.21.IX [15.21.XI]	Maria Michalak (około 1948)	–	+	–	–

16	Wrocław-Swojec (dziś Swojczyce)	14.28.VII	Józef Januszewski (około 1948, ankieta 1 i 2), Tadeusz Nowak (około 1948; ankieta 2)	+	++	–	–
17	Wigańcice (ok. Ząbkowic Śląskich)	14.31.III [14.31.III/IV]	Antoni Poznański (1949)	+	–	–	–
18	Barwino (ok. Miastka)	15.10.XIV	Stefan Kłosiński (1948)	+	++	–	–
19	Słosinko (ok. Miastka)	15.12.X	Witold Glich (1948)	+	+	–	–
20	Falkowice ? (ok. Miastka ?)	brak					
21	Kórnik (ok. Poznania)	15.22.I	Edmund Majkowski (około 1948), ks.	+	–	–	–
22	Głuchołazy (dotyczy Dąbie, ok. Opola)	15.32.XV	Jan Melcer (około 1948), ks.	+	+	–	–
23	Tuchomie (ok. Bytowa)	16.11.XV	Tadeusz Szewczyk (1948)	+	+	–	–
24	Oldrzyszowice (ok. Niemodlina)	16.30.XV [16.30.VIII]	Edward Fetkowski (1948)	+	+	–	–
25	Bielice (ok. Niemodlina)	16.31.IX	Bronisław Góralik (1948, 1949)	+	+	+	–
26	Sowin (ok. Niemodlina)	16.31.XI	Bronisław Góralik (1948, 1949)	–	–	–	+
27	Rzymkowice (ok. Prudnika)	16.31.XV [16.32.IV]	Alfons Kisiel (około 1948), ks.	+	+	–	–
28	Studzienice (ok. Bytowa)	17.11.XIV	Tadeusz Szewczyk (1948)	+	+	–	–
29	Łubniany (ok. Opola)	17.30.VIII [18.29.X]	Eugenia Witrylakówna (około 1948)	–	+	–	–
30	Maciowokrze (ok. Koźla)	17.33.XII [17.33.XVI]	Andrzej Kocman ? (około 1948)	+	+	–	–
31	Wiele (ok. Chojnic)	18.12.XIV [16.15.V]	Rozalia Narlochówna (około 1948)	+	–	–	–
32	Borsk (ok. Chojnic)	18.12.XV [17.14.I/II]	Jan Jaźwiński (około 1948)	+	+	+	+
33	Świba (ok. Kępna)	18.27.X	Roman Szajnerman (1950)	–	+	–	+
34	Kujakowice Dolne (ok. Kluczborka)	18.29.VIII [18.29.XVI]	Paweł Gorzel (około 1948)	+	+	–	–
35	Większyce (ok. Koźla)	18.32.XIII	Wojciech Wiktor (około 1948)	+	+	+	+
36	Zęblewo (ok. Wejherowa)	19.10.II	Jan Szwaba (około 1948)	+	+	+	+
37	Kartuzy	19.10.XIV	Franciszka Majkowska (1948)	+	+	–	–
38	Garczyn (ok. Kościerzyny)	19.12.VII	Józef Maszk (około 1948)	+	+	–	–
39	Wróblew (ok. Wielunia)	19.28.X	Józef Biliński (1948)	+	+	–	–
40	Wiśnicze (ok. Gliwic)	19.32.IV	Jadwiga Hodowańska (1948)	–	+	–	–
41	Chylonia (ok. Gdyni)	20.9.X [20.9.XV]	Józef Sabura (około 1948)	+	+	–	–
42	Lipinki (ok. Starogardu)	20.14.X [20.15.V]	Jan Białecki (około 1948)	+	–	–	–
43	Brzoza (ok. Torunia)	20.18.VIII	Bonifacy Zielonka (około 1948)	+	+	–	–
44	Palczewo (ok. Piotrkowa Kujawskiego)	20.20.IX [20.20.XIII]	Jadwiga Kocentówna (1948)	+	–	–	–
45	Kozjaty (ok. Radziejowa)	20.21.VII	Eugeniusz Grabowski (około 1948)	+	–	–	–
46	Niedzielsko (ok. Wielunia)	20.28.I [20.26.II]	Ignacy Domański (około 1948)	+	+	–	–
47	Bieniądzice (ok. Wielunia)						
48	Urbanice (ok. Wielunia)						
49	Kijak (ok. Wielunia)	20.28.I	Bronisława Rzeznik ? (około 1948)	–	+	–	–
50	Parzymiechy (ok. Częstochowy)	20.29.III	Antoni Gobera ? (1949)	+	+	–	–
51	Lubliniec	20.31.II/VI	Adolf Foryta (około 1948)	+	–	–	–
52	Kochanowice	20.31.III	Aleksander Badora (około 1948)	+	–	–	–
53	Pyskowice (ok. Gliwic)	20.32.IX	Zofia Witkowska (1948)	+	+	–	–
54	Grzybowice (ok. Zabrza)	20.32.XIV [20.33.III–VII]	Wojciech Bielawski (1948)	–	+	–	–
55	Miechowice (ok. Bytomia)	20.32.XVI	Ludwik Chrobok (1948)	+	+	–	–
56	Pruchna (ok. Cieszyna)	20.35.IX	Jan Broda (około 1948)	++	++	–	–
57	Wisła Mała (ok. Pszczyny)	20.35.VII [21.35.I]	Felicja Hoffman (1948)	+	–	–	–
58	Skoczów (ok. Cieszyna)	20.36.III [20.36.II/III]	Hieronim …owich ? (około 1948)	+	–	–	–
59	Ustroń (ok. Cieszyna)	20.36.VII/XI	Alojzy Waszek (około 1948)	+	++	–	–
60	Brenna (ok. Cieszyna)	20.36.VIII [21.32.XIII/I]	Longin Malicki – Muzeum Śląskie w Bytomiu (około 1948)	+	+	–	–
61	Chorzyna (ok. Wielunia)	21.27.XIII	Ignacy Kałuża (1948)	+	+	–	–

62	Wierzchowisko (ok. Częstochowy)	21.30.IV	Cecylia Skrzypczak (około 1948)	+	+	–	–
63	Kalina (ok. Lublińca)	21.30.XIII	Tadeusz Budz ? (około 1948)	+	–	–	–
64	Psary (ok. Lublińca)	21.31.X	Józef Stasiak (około 1948)	+	–	–	–
65	Piekary Śląskie	21.32.XIII [21.32.IX]	Albin Piechota (około 1948)	+	–	–	–
66	Wonna (ok. Lubawy)	23.15.VI	Józef Baranowski (około 1948)	+	–	–	–
67	Biała Stara / Stara Biała (ok. Płocka)	23.20.XII [24.20.XIII]	Tadeusz Kowalewski (1948)	+	+	–	–
68	Wygiełzów (ok. Szczekocin)	23.31.XII [23.31.VIII]	Stanisław Maniszewski ? (około 1948)	–	–	–	+
69	Irządze (ok. Szczekocin)	23.31.XII	Stanisław Maniszewski ? (około 1948)	+	–	–	–
70	Kaszów (ok. Krakowa)	23.34.XVI	Józef Sabura (około 1948)	+	+	+	+
71	Brzeźnica (ok. Wadowic)	23.35.III	brak danych o korespondencie (około 1948)	+	–	–	–
72	Biała/Białka (ok. Makowa Podhalańskiego)	23.36.XII [23.36.XI]	Rączka Józef (około 1948), Stefania Barcik (około 1948)	+	+	–	–
73	Płock	24.20.XIII	Feliks Grabski (1948, 1949)	+	+	+	+
74	Pepłowo (ok. Płocka)	24.21.IV	Michał Władysław Wojtecki (1949)	+	+	+	+
75	Lisiewice (ok. Łowicza)	24.23.X	Stefan Pawlata (1948)	+	+	–	–
76	Zamość (ok. Piotrkowa Trybunalskiego)	24.26.I	Zenon Wachnik (około 1948)	+	+	–	–
77	Zarzęcin (ok. Opoczna)	24.27.VIII [30.22.XIV]	Jan Dekowski (1948; ankieta 1 i 2), Regina Ciachówna (około 1948; ankieta 1)	++	+	–	–
78	Trzebunia (ok. Myślenic)	24.36.II	Michał Balara (około 1948)	+	+	+	–
79	Skomielna Czarna (ok. Myślenic)	24.36.X	Władysław Polak (około 1948)	+	+	+	+
80	Rabka Zdrój / Rabka (ok. Nowego Targu)	24.37.III	Maria Smolarska (1948)	–	++	–	–
81	Szaflary (ok. Nowego Targu)	24.38.IV	Henryk Halaszka (około 1948)	+	–	–	–
82	Biały Dunajec (ok. Zakopanego, dzielnica Stołowe)	24.38.XII	Andrzej Skupień-Florek (1949)	+	+	+	+
83	Poronin (ok. Zakopanego)	24.38.XII	Piotr Kania (około 1948)	+	+	–	–
84	Biesal (ok. Olsztyna)	25.14.VIII	Aleksy Kraskowski (1948)	+	+	–	–
85	Płaskocin (ok. Łowicza)	25.23.I	Bazyli Płotnicki (około 1948)	+	+	–	–
86	Glinnik (ok. Tomaszowa Lubelskiego)	25.26.VI	Jan P. Dekowski (około 1948)	+	–	–	–
87	Wysoty (ok. Grójca)	27.25.XII [28.25.V]	Pola Śliwińska (około 1948)	–	+	–	–
88	Władysławów (ok. Opoczna)	25.28.VII [25.28.III]	Tadeusz Skorupski (1948)	+	+	–	–
89	Janowice (ok. Miechowa)	25.32.XV	Tadeusz Biały (1948)	+	+	–	–
90	Szczyrzyc (ok. Limanowej)	25.36.III	Jadwiga Konieczna (około 1948)	+	+	–	–
91	Mszana Dolna (ok. Limanowej)	25.36.XIII	Sebastian Flizak (1948, 1950)	+	+	–	+
92	Gąski (ok. Ciechanowa)	26.19.IV [27.19.VI]	Antoni Pistkowski (około 1948)	+	–	–	–
93	Domaniewice (ok. Grójca)	26.26.III	Prokopczyk (około 1948)	–	–	+	+
94	Ossa (ok. Przysuchy)	26.26.XI [20.28.I]	Józef Bartos (około 1948)	–	+	–	–
95	Kamienna Wola (ok. Opoczna)	26.26.XII	Maria Malinowska (1952), Antonina Fornalczyk (około 1948)	+	+	–	–
96	Wysokin (ok. Opoczna)	26.26.XII	Maria Macioszkówna (1952), Helena Kacałówna (1952)	–	+	–	–
97	Kłonna (ok. Opoczna)	26.26.XVI	Marian Bartos (1952)	+	–	–	–
98	Radzice (ok. Opoczna)	26.27.II [26.26.XIV]	Jan Piotr Dekowski (1949)	–	–	–	+
99	Limanowa	26.36.X [25.36.III]	brak danych o korespondencie (około 1948)	+	–	–	–
100	Sowliny (ok. Limanowej)	26.36.X	Leopold Węgrzynowicz (1948, 1953)	+	–	–	–
101	Bieliny (ok. Limanowej)	brak	Antoni ? nazwisko nieczytelne (1948)	+	–	–	–
102	Stara Wieś (ok. Limanowej)	26.36.XIV	brak danych o korespondencie (około 1948)	–	+	–	–
103	Męcina (ok. Limanowej)	26.36.XVI [27.37.II]	Stanisława Dudczykówna (około 1948)	+	+	–	–
104	Łączyno Nowe / Nowe Łączyno (ok. Mławy)	27.17.I [28.17.I]	Tadeusz Łączyński (1947, 1948)	+	+	–	–
105	Gawłowo (ok. Płońska)	27.20.X [27.20.XIV]	Stanisław Rogowski (1948, 1949)	+	+	+	+

106	Lipie (ok. Grójca)	27.24.XV [27.24.XIV]	Stefan Bliczkowski (1950)	–	–	–	+
107	Belsk Duży (ok. Grójca)	27.24.XVI	Teresa Kocewiak (1947)	+	+	+	–
108	Nowe Miasto (ok. Grójca)	27.26.I	Dyonizy Chojnacki (około 1948)	+	+	–	–
109	Rembielin (ok. Przasnysza)	28.17.I	Czesław Dec (1948)	+	+	–	–
110	Budzyno (ok. Makowa Mazowieckiego)	28.18.XVI [28.18.XII]	Tadeusz Wiszowaty (1947, 1948, 1949)	+	+	+	+
111	Chrzanów (ok. Warszawy)	28.22.IX	Adolf Kotarba (około 1948)	+	+	–	–
112	Siołkowa (ok. Nowego Sącza)	28.37.II [28.37.I]	Maria Hablosiówna (1948)	+	+	–	–
113	Grybów (ok. Nowego Sącza)	28.37.II	Józef Schabowski (1948)	+	+	–	–
114	Nowy Sielc (ok. Makowa Mazowieckiego)	29.18.V	Jerzy ? Pawłowski (około 1948)	+	–	–	–
115	Załuzie (ok. Makowa Mazowieckiego)	29.19.III	Stanisław Brandt (1948)	+	+	–	–
116	Ciołkowo / Ciółkowo Małe (ok. Pułtuska)	29.19.XIV	Władysław Biernacki (1948)	+	–	–	–
117	Boska Wola (ok. Białobrzegów)	29.25.IX	Adam Kaczmarek (około 1948)	+	+	–	–
118	Jastrzębia (ok. Radomia)	29.26.XIV	Kazimierz Mróz (1948, 1950)	+	+	+	+
119	Kliszów (ok. Mielca)	29.32.XVI	Helena Sulik (około 1948)	+	+	–	–
120	Wampierzów (ok. Mielca)	29.33.VII [30.33.V]	Eugeniusz Kahl (1948)	+	+	–	–
121	Smoczka (ok. Mielca)						
122	Żyraków (ok. Dębicy)	29.34.XII	Tadeusz Sygnarski (około 1948, 1950)	–	+	+	+
123	Czarna (ok. Dębicy)	29.34.XIV [29.34.X]	Stanisław Gach (około 1948)	+	+	–	–
124	Pilzno (ok. Dębicy)	29.35.III	Karolina Ożgowa (1949)	–	–	–	+
125	Słotowa (ok. Dębicy)	29.35.VII	Eleonora Horodyska (1949)	–	–	+	+
126	Kobylanka (ok. Gorlic)	29.36.XIV	Zbigniew Muszyński (1948)	+	+	–	–
127	Mikołajki (ok. Mrągowa)	30.13.XIV [24.13.XV]	Józef Stryszowski (1948)	+	+	–	–
128	Sienno (ok. Ostrowca Świętokrzyskiego)	30.29.I	Włodzimierz Sedlak (1948), ks.	+	–	–	–
129	Karolew/Karolów (ok. Ostrowca Świętokrzyskiego)	30.29.I	Włodzimierz Sedlak (1948), ks.	–	+	–	–
130	Dobrynin (ok. Mielca)	30.33.XIV [30.33.IX]	Eugenia Rybak (1950)	–	–	+	+
131	Grądy (ok. Mielca)						
132	Ruda (ok. Mielca)						
133	Nagoszyn (ok. Dębicy)	30.34.V [29.34.VIII]	Helena Gudz (około 1948)	–	+	–	–
134	Chechły (ok. Ropczyc)	30.34.XV	Stanisław Gach (około 1948)	+	+	–	–
135	Gnojnica Dolna (ok. Dębicy)	30.34.XVI [34.34.XVI	imię i nazwisko nieczytelne (1948)	+	–	–	–
136	Ruda Łańcucka (ok. Łańcuta)	33.34.VI/VII	Marceli Kukla (około 1948)	–	+	–	–
137	Wielopole Skrzyńskie (ok. Dębicy)	30.35.VII [30.35.VII/VIII]	Klementyna Świętoń (około 1949, 1950)	+	+	+	+
138	Sośnice (ok. Dębicy) (ankieta 2)	30.35.VII					
139	Szufnarowa (ok. Krosna)	30.35.XII	Piotr Pirga (1947, 1950)	+	–	+	+
140	Bieździedza (ok. Jasła)	30.36.II	Henryk Zych (około 1948)	+	+	+	+
141	Jagocin (ok. Pisza)	31.14.XIII	Gustaw Optacy (1949)	–	+	–	–
142	Rakowo (ok. Pisza)	31.15.III	Wanda Wróbel (Buczkowska) (około 1948)	+	+	–	–
143	Kamieniec (ok. Siedlec)	31.23.XII	Franciszek Kielak (1948)	+	+	–	–
144	Karczmiska (ok. Puław)	31.28.IV/VIII [31.28.IV]	Helena Nowaczek (około 1948)	+	–	–	–
145	Boiska-Kolonia (ok. Kraśnika)	31.29.VIII [31.29.VIII/XII]	Stanisław Mikołajewicz (około 1948)	–	+	–	–
146	Aleksandrów (ok. Kraśnika)	31.29.XVI	Kazimiera Wołosówna (około 1948)	+	+	–	–
147	Rachów Stary / Stary Rachów (ok. Kraśnika)	31.30.III	Wojciech Naborczyk (1948)	+	++	–	–
148	Księżomierz (ok. Kraśnika)	31.30.IV	Wiesław Majcher (około 1948), Marta Bugajska (około 1948)	+ +	++	–	–
149	Kozłówka (ok. Kraśnika)	31.30.VIII	Teodozja Ciozdówna (około 1948)	+	+	–	–
150	Borów (ok. Kraśnika)	31.30.XI	Zefiryna Jagiełło (około 1948)	–	+	–	–

151	Wolica Piaskowa (ok. Dębicy)	31.34.IX	Stanisław Maciąg (około 1948), ks.	–	–	–	+
152	Sędziszów / Sędziszów Małopolski (ok. Dębicy)	31.34.IX	Helena Szymaszek (około 1948)	+	–	–	–
153	Lutcza (ok. Rzeszowa)	31.36.III [31.36.III/IV]	Jan Krępski (około 1948, 1948), Andrzej Urban (około 1948)	++	++	–	–
154	Suchodół (ok. Krosna)	31.36.XIV	Władysław Wilk (1948)	+	+	–	–
155	Dukla (ok. Krosna)	31.37.V	Kazimierz Głód (1949)	–	–	+	–
156	Rymanów (ok. Sanoka)	31.37.VII	Jan Rojkowski (1948, 1950)	+	+	+	+
157	Cergowa (ok. Krosna)	31.37.IX [31.37.V]	Kazimierz Głód (około 1948)	–	–	–	+
158	Glinne (ok. Łukowa)	32.25.VIII	Tadeusz Delimat (około 1948)	+	+	–	–
159	Wojciechów (ok. Lublina)	32.28.IV	Aniela Piech (około 1948)	–	+	–	–
160	Metelin (ok. Kraśnika)	32.29.V	Marian Korona (około 1948)	–	+	–	–
161	Urzędów (ok. Kraśnika)	32.29.XI	Teresa Kuśmiderska (około 1948)	+	+	–	–
162	Popkowice (ok. Kraśnika)	32.29.XII	Zofia Wnukówna (około 1948), Maria Szumna (około 1948)	+ +	+ +	–	–
163	Dzierzkowice-Góry (ok. Kraśnika)	32.29.XIV [32.29.X/XIV]	Cecylia Sałacianka (około 1948)	+	+	–	–
164	Dzierzkowice Wola (ok. Kraśnika)	32.29.X	Cecylia Sałacianka (około 1948)	+	+	–	–
165	Budzyń (ok. Kraśnika)	32.29.XV [32.29.VII]	Józef Jastrzębski (około 1948)	–	+	–	+
166	Kraśnik	32.29.XVI	Bolesław Rycaj (około 1948), Zenobia Zryninówna ? (około 1948), Teresa Zielińska (1948), Krystyna Wilkówna (około 1948), Maria Wasylkówna (około 1948, 1948), Stanisława Podkowiak (około 1948), Leokadia Iżycka (około 1948), Alfreda Burdzianka (około 1948), Anna Pawłasek (około 1948), Anna Złomanicka (około 1948), Krystyna Latosiewicz (około 1948), Krystyna Kopiwoda (około 1948), Stanisława Redkowiakówna (około 1948), Anna Pawłaskówna (około 1948)	+++ +++ +++ ++	+++ +++ +++ +	–	–
167	Podlesie (ok. Kraśnika)	32.29.XVI	Jan Gregorczyk (około 1948)	+	+++	–	–
168	Wólka Gościeradowska (ok. Kraśnika)	32.30.I	Aleksandra Czulińska (około 1948)	+	+	–	–
169	Gościeradów (ok. Kraśnika)	32.30.I	Jan Czerwonka, Irena Stola, Zygmunt Rokicki, Stanisława Sawicka (wszyscy korespondenci: około 1948)	+++	+++	–	–
170	Suchodoły (ok. Kraśnika)	32.30. II [32.30.IV]	brak danych o korespondencie (około 1948)	+	+	–	–
171	Dąbrowa (ok. Kraśnika)	32.30.III	Irena Łukasik (około 1948)	+	+	–	–
172	Stróża (ok. Kraśnika)	32.30.IV [32.29.XVI]	Hanka Mickiewiczówna (około 1948)	+	+	–	–
173	Słodków (ok. Kraśnika)	32.30.IV	Janina Krzyżak, Józefa Stachynówna (około 1948)	++	–	–	–
174	Rzeczyca Księża (ok. Kraśnika)	32.30.IV	Maria Sołtys (około 1948)	+	+	–	–
175	Trzydnik Duży (ok. Kraśnika)	32.30.VI/VII [32.30.VI]	Sylwina Barańska (około 1948), Maria Drewniak (około 1948), Danuta Madej (około 1948), Krystyna Misztalówna (około 1948), brak danych o respondencie (około 1948)	++ +++	+ +++	–	–
176	Pysznica (ok. Niska)	32.31.XV [32.32.XIV]	Maria Bourdon (około 1948)	+	+	+	+
177	Wola Zarczycka (ok. Łańcuta)	32.33.VIII	Stanisław Antosz (1948)	+	+	–	–
178	Sokołów Małopolski (ok. Kolbuszowej)	32.33.XI/XV	Henryk Zych (około 1948)	–	+	–	+
179	Kraczkowa (ok. Łańcuta)	32.34.XV	Walenty Kunysz (około 1948)	+	+	–	+++
180	Piątkowa (ok. Krosna)	32.35.XI	Stanisław Kiszka (1948)	–	+	–	–
181	Brzozów ? (ok. Krosna)	32.36.IX	brak danych o korespondencie (1949)	–	–	+	–
182	Przysietnica (ok. Krosna)	32.36.X [32.36.IX]	Józef Rogowski (około 1948)	–	–	–	+
183	Przerośl (ok. Suwałk)	33.11.VIII	Stefania Szewczykowa (około 1948)	+	+	–	–
184	Olszanka (ok. Suwałk)	33.11.XVI	Wanda Osewska (około 1948, 1950)	+	+	+	+

185	Piętki (ok. Ełku)	33.13.VIII	Edward Małłek (około 1948), ks.	+	+	–	–
186	Sojczyn Borowy (ok. Grajewa)	33.15.III	Irena Ołdakowska (1950)	–	–	+	+
187	Szczeglacin (ok. Siedlec)	33.21.XVI	Tadeusz Delimat (około 1948)	+	++	–	–
188	Korczew (ok. Siedlec)	33.21.XVI	Stanisław Kosel (około 1948)	+	–	–	–
189	Radomyśl (ok. Siedlec)	33.23.IX/XIII	Józef Jastrzębski (około 1948)	–	+	–	–
190	Suleje (ok. Łukowa)	33.24.II	Józef Jastrzębski (około 1948)	–	+	–	+
191	Wola Osowińska (ok. Radzynia Podlaskiego)	33.25.VII	Wacław Tuwalski (około 1948)	+	+	–	–
192	Białobrzegi (ok. Łukowa)	33.26.II	Stefan Anysiewicz (1949)	+	+	–	–
193	Nowodwór (ok. Lubartowa)	33.27.IV [34.26.XIII]	Leszek Gajewski (około 1948)	+	+	–	–
194	Nasutów (ok. Lubartowa)	33.27.VIII	Jan Filipek (1948)	+	–	–	–
195	Wilkołaz (ok. Kraśnika)	33.29.V	brak danych o korespondencie (około 1948)	+	–	–	–
196	Dębszczyzna (ok. Kraśnika)	33.29.VII	Józef Jastrzębski (około 1948)	–	+	+	+
197	Polichna (ok. Kraśnika)	33.30.V	Zbigniew Czernikiewicz (około 1948), Janusz Pietura (około 1948), Leopold Łącz (około 1948)	+	++	–	–
198	Laszczyny (ok. Łańcuta)	33.34.IV [33.34.III]	Michał Chomnicki (około 1948)	+	+	–	–
199	Sonina (ok. Łańcuta)	33.34.IX	Kazimiera Gansdorfer (około 1948)	+	+	+	+
200	Grzęska (ok. Przeworska)	33.34.XI [33.34.XII]	Genowefa Piestrok (1948)	+	–	–	–
201	Sietesz (ok. Przeworska)	33.35.II	brak danych o korespondencie (około 1948)	+	–	–	–
202	Pantalowice (ok. Przeworska)	33.35.III	Jan Stryczniewicz (około 1948)	+	+	+	+
203	Bargłów Dworny (ok. Augustowa)	34.14.III [34.13.XV]	Wincenty Suchwałko (1948)	–	+	–	–
204	Kalnica (ok. Bielska Podlaskiego)	34.19.XII	Wiktor Zalewski (1948)	+	+	–	–
205	Oleksin (ok. Bielska Podlaskiego)	34.19.XVI	Krystyna Byczkowska (około 1948)	+	–	–	–
206	Grochówka (ok. Łukowa)	34.23.IX	Zygmunt Czajka (około 1948)	+	–	–	–
207	Drelów (ok. Radzynia Podlaskiego)	34.24.VIII	Józef Olesiejuk (1948)	+	–	–	–
208	Berejów (ok. Lubartowa)	34.26.X/XI [34.26.X]	Edward Osiej (około 1948)	+	+	–	–
209	Brzeźnica Bychawska (ok. Lubartowa)	34.26.XI	Tadeusz Delimat (około 1948)	+	++	–	–
210	Lubartów	34.26.XIII	Leszek Gajewski (około 1948)	+	–	–	–
211	Szczekarków (ok. Lubartowa)	34.26.XIII		+	+	–	–
212	Majdan Kawęczyński (ok. Lublina)	34.28.XI	Marcin Nowak (1948)	+	+	–	–
213	Biłgoraj	34.31.XV	Stanisław Malikowski (około 1948), ks.	+	–	–	–
214	Grauże Stare (ok. Suwałk)	35.11.IX	Anna Szymczyk (około 1948)	+	+	+	+
215	Dobrzyniewo Duże (ok. Białegostoku)	35.17.I	Jakub Antoniuk (1950)	–	+	+	+
216	Janowicze (ok. Białegostoku)	35.18.III [35.18.IV]	Janina Lewocówna (1948)	+	+	–	–
217	Rzepniki (ok. Białegostoku)	35.18.VIII [35.18.XII]	Stanisława Korolczuk (1948)	–	+	–	–
218	Sielczyk (ok. Białej Podlaskiej)	35.23.XVI [35.23.XII]	Tadeusz Delimat (około 1948)	+	+	–	–
219	Wólka Komarowska (ok. Radzynia Podlaskiego)	35.24.XIII	Wawrzyn Orłowski (około 1948)	+	–	–	–
220	Walinna (ok. Radzynia Podlaskiego)	35.24.XIV	Jerzy Pawluczuk (około 1948)	+	–	–	–
221	Derewiczna (ok. Radzynia Podlaskiego)	35.25.I	Genowefa Korybska (około 1948)	+	–	–	–
222	Brzozowy Kąt (ok. Radzynia Podlaskiego)	35.25.II	Tadeusz Korszeń (około 1948)	+	–	+	+
223	Suchodoły (ok. Krasnegostawu)	35.28.XIV	Mikołaj Denis (1948)	+	+	–	–
224	Zakręcie (ok. Krasnegostawu)	35.29.VIII	Franciszek Morelowski (1948, około 1948)	+	+	–	–
225	Przekopana (ok. Przemyśla)	35.36.I [34.35.IV]	Józef Kapniczuski ? (1948)	+	+	–	–
226	Lipina (ok. Sokółki)	36.16.VII	Władysław Skraga ? (około 1948)	+	–	–	–
227	Piszczac (ok. Białej Podlaskiej)	36.24.III	Roman Soszyński (1948, 1950), ks.	+	+	+	–
228	Sawin (ok. Chełma)	36.27.XVI	Helena Zmysłowska (około 1948)	+	+	+	+
229	Uher (ok. Chełma)	36.28.XVI	Jan Suseł (1948)	–	+	–	–

230	Wierzbie (ok. Zamościa)	36.31.III	Edward Pyziewicz ? (około 1948)	+	–	–	–
231	Malinówka (ok. Chełma)	37.27.IX [36.27.XII]	Mikołaj Czekierda (1948)	+	+	–	–
232	Wola Uhruska (ok. Włodawy)	37.27.XI	Bolesław Derlicki (1948)	+	+	–	–
233	Bytyń (ok. Włodawy)						
234	Chełm	37.28.IX	Regina Karaczewska (około 1948), Zofia Matyszczuk (około 1948)	++	–	–	–
235	Mołodutyn (ok. Chełma)	37.29.II [37.28.XIV)	Mieczysław Dutkiewicz (1948, około 1948)	+	+	–	–
236	Haliczany (ok. Chełma)	37.29.III	Władysław Chmielewski (1948)	+	+	–	–
237	Aurelin (ok. Hrubieszowa)	37.29.XII	Bronisław Jarosz (około 1948)	–	+	–	–
238	Zielona (ok. Białegostoku)	38.18.I	Mikołaj Koladko (około 1948)	+	+	–	–
239	Stefków (ok. Hrubieszowa)	38.30.III	Ignacy Grabarczuk (około 1948)	–	–	+	+

Opracowała Agnieszka Pieńczak

Bibliografia

Źródła

Babińska A., 2012: „Etykieta wiejska przy stole (w świetle materiałów źródłowych *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [11 map].

Baraniak T., 2012: „Zbieractwo i przetwórstwo niektórych roślin dziko rosnących w latach 40. i 50. XX wieku (w świetle materiałów źródłowych *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [12 map].

Benža arch.: archiwum prywatne Mojmíra Benži.

Bisaga K., 2007: „Kwiaty, liście, łodygi, kłącza, bulwy i korzenie roślin dziko rosnących jako pożywienie ludności wiejskiej w latach sześćdziesiątych XX w.". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [6 map].

Böckmann H., [b.r.w.]: „Geschirr der Pferde und Rinder – unter besonderer Berücksichtigung des Rheinlandes". Referat przygotowany na seminarium Materielle Kultur prowadzonym przez prof. H.L. Coxa w Volkskundliches Seminar Rheinische Friedrich-Wilhelms. Universität Bonn.

Diakowska-Kohut E., 2015: „Opis przebiegu działania" [analiza katalogu fotograficznego] Cieszyn. Maszynopis, archiwum prywatne Agnieszki Pieńczak.

Długołęcka M., 2006: „Zwyczaje, obrzędy i przysłowia związane z siewem zbóż w Polsce (w świetle materiałów pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego)". Praca licencjacka. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [3 mapy].

Dragan W., 2007: „Garncarstwo i ceramika ludowa w świetle badań Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego". Praca licencjacka. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [3 mapy].

Fitkowski Ł., 2013: „Użytkowanie roślin dziko rosnących w przygotowywaniu pożywienia wiejskiego w Polsce". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [20 map].

Gajek J., 1968: „Piętnastolecie prac nad Polskim Atlasem Etnograficznym 1953–1968". Maszynopis, Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie.

Gawlas B., 2007: „Rola bydła i koni w gospodarce rolnej w II połowie XIX i I połowie XX wieku w Polsce". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [6 map].

Guba D., 2007: „Polewki kwaśne w polskiej kulturze ludowej na przykładzie barszczu". Praca licencjacka. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [3 mapy].

Jurczyk A., 2011: „Transport narzędzi rolniczych za pomocą sań i włóków". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Drożdż. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie [14 map].

Kałuża M., 2007: „Funkcje pomieszczeń w chałupach wiejskich w Polsce w I połowie XX wieku (na podstawie materiałów Pracowni Polskiego atlasu etnograficznego)". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [19 map].

Kamińska A., 2013: „Zbieractwo roślin dziko rosnących i ich zastosowanie na wsi do celów leczniczych (na przykładzie badań ankietowych *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [8 map].

Kłodnicki Z., 1976: „Reliktowe formy transportu nasobnego i ręcznego w kulturach ludowych środkowej Europy". Rozprawa doktorska. Opieka nauk. J. Gajek. Wrocław, Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego [20 map].

Kopczyńska-Jaworska B., Niewiadomska M., [b.r.w.]: „Tezaurus polskiej ludowej kultury materialnej (projekt układu hierarchiczno-logicznego)". Łódź, Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej. Maszynopis, Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie.

Kordowska D., 2015: „Konserwacja 207 obiektów z zielnikami". Wrocław. Maszynopis oraz płyta CD. Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie.

Krużołek D., 2011: „Przechowywanie ziarna i innych produktów w komorach i na strychach (w oparciu o materiały Polskiego Atlasu Etnograficznego)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Drożdż. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [15 map].

Łacek M., 2011: „Występowanie żaren w Polsce, ich typy i zastosowanie (w oparciu o materiały Polskiego Atlasu Etnograficznego)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [18 map].

Łaszczyk D., 2006: „Potrawy i napoje podawane podczas wesel w społecznościach wiejskich na podstawie materiałów badawczych *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [7 map].

Madzia A., 2008: „Występowanie roślin strączkowych w potrawach wigilijnych (w świetle badań ankietowych *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [4 mapy].

Najuch J., 2007: „Przetwórstwo i spożywanie mleka w polskiej kulturze tradycyjnej". Praca licencjacka. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [6 map].

Nocuń D., 2014: „Ściąganie soków z wybranych gatunków drzew w latach 70. XX wieku (na podstawie badań *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [7 map].

Nowak J., 2012: „Przetwórstwo i spożywanie na wsi różnych gatunków mięsa (w świetle materiałów źródłowych *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [7 map].

Nykiel K., 2010: „Gotowanie na otwartym ogniu w tradycyjnej kulturze wsi polskiej". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [4 mapy].

Pachoł J., 2008: „Mak jako składnik niektórych potraw wigilijnych w świetle badań *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego[6 map].

Pawlus K., 2008: „Występowanie grzybów suszonych w potrawach wigilijnych w świetle badań ankietowych *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [8 map].

Perkowska D.I., 2010: „Wypiek chleba metodą tradycyjną (w świetle materiałów *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [7 map].

Pietraszek O., 2007: „Dynamika zmian kulturowych wybranych elementów stroju ludowego na podstawie materiałów *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca licencjacka. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [3 mapy].
Pilch I., 2007: „Pomieszczenia dla zwierząt gospodarskich w Polsce". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [7 map].
Probst I., 2011: „Sposoby użytkowania bydła oraz koni na polskiej wsi (w świetle badań *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Drożdż. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [14 map].
Rosiński S., 1975: „Ludowa kultura materialna Puszczy Kozienickiej (Studium etnograficzne)". Praca doktorska. Opieka nauk. J. Gajek. Archiwum prywatne Zygmunta Kłodnickiego.
Stanik J., 2008: „Potrawy i napoje podawane podczas wesel w społecznościach wiejskich na podstawie materiałów badawczych *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [7 map].
Tyrna M., 2012: „Spożywanie polewek, zup, bryj i kasz na wsi polskiej (w świetle materiałów źródłowych *Polskiego atlasu etnograficznego*)". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [9 map].
Widenka M., 2006: „Dawne sposoby prania w Polsce według materiałów *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca licencjacka. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [12 map].
Woźnik S., 2007: „Wypiek chleba w tradycyjnej kulturze polskiej". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [12 map].
Wronka I., 2008: „Potrawy kwaśne spożywane podczas wieczerzy wigilijnej w świetle badań ankietowych *Polskiego atlasu etnograficznego*". Praca licencjacka. Opieka nauk. A. Pieńczak. Cieszyn, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego [9 map].
Zagrobelny D., 2003: „Zwyczaje i wierzenia związane z wychowaniem dziecka w tradycyjnej kulturze wsi polskiej". Praca magisterska. Opieka nauk. Z. Kłodnicki. Cieszyn, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Filia w Cieszynie [około 24 map].

Publikacje

Aall L.W., 1953: *Wassbaering i Norge*. Norsk Etnologisk Gransking. Oslo [nadbitka].
Actual Questions…, 1976: *Actual Questions of the Slovene and Croat Minorities in Austria*. Red. J. Jeri. Ljubljana, Institut za Narodnostna Vprasanja.
Adamowski J., 2011: *Południowe Podlasie jako subregion kulturowy*. W: *Wierzenia i religijność*. Red. J. Adamowski, M. Wójcicka. W: „Tam na Podlasiu". T. 3. Wola Osowińska, Towarzystwo Regionalne im. Wacława Tuwalskiego w Woli Osowińskiej, s. 9–30.
Ankieta…, 1949 [brak danych o korespondencie]: *Ankieta PAE/A1/32.36.IX/03 – Brzozów (?) (ok. Krosna)*. *Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego*: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/12958 [data dostępu: 3.04.2017].
Assion P., 1985: *Nord-Süd-Unterschiede in der ländlichen Arbeits- und Gerätekultur*. W: *Nord-Süd-Unterschiede in der städtischen und ländlichen Kultur Mitteleuropas*. Red. G. Wiegelmann. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". [T.] 40. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 251–263.
Atlas der deutschen… [ADV], 1936–1939: *Atlas der deutschen Volkskunde*. Red. H. Harmjanz, E. Röhr. Z. 1–6. Leipzig, Herausgegeben mit Unterstützung der Deutschen Forschungsgemeinschaft, Verlagsbuchhandlung S. Hierzel [mapy 1–120].
Atlas der deutschen… [ADV NF], 1958–1979: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge*. Z. 1: *Karte 1–12* (1958). Z. 2: *Karte 13–24* (1959). Z. 3: *Karte 25–36* (1962). Z. 4: *Karte 37–48* (1965). Z. 5: *Karte 49–60* (1973). Z. 6: *Karte 61–72* (1977). Z. 7: *Karte 73–84* (1979). Red. M. Zender. Od z. 4 red. M. Zender, G. Grober-Glück, H.L. Cox, G. Wiegelmann. Marburg, N.G. Elvert Verlag. [Rec.: K. Kwaśniewski: „Lud", t. 46 (1961), s. 425–427; R. Peesch: „Deutsches Jahrbuch

für Volkskunde", t. 7 (1961), s. 276–280; M. Pariková: „Slovenský národopis", R. 22 (1974), [z.] 3, s. 529–531].

Atlas der deutschen…, 1959: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zur 1. Lieferung, Karte NF 1–12.* Red. M. Zender. N.G. Elwert Verlag. Marburg.

Atlas der deutschen…, 1963: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zur 2. Lieferung, Karte NF 13–24.* Red. M. Zender. N.G. Elwert Verlag. Marburg.

Atlas der deutschen…, 1964: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zur 3. Lieferung, Karte NF 25–36.* Red. M. Zender. N.G. Elwert Verlag. Marburg.

Atlas der deutschen…, 1966: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zur 4. Lieferung, 1. Teil, Karte NF 37–24.* Red. M. Zender. N.G. Elwert Verlag. Marburg.

Atlas der deutschen…, 1981: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zu den Karten 43–48 (4. Lieferung, 2. Teil) und 54–56c, 70–72c, 73–76a, b.* Red. M. Zender. N.G. Elwert Verlag. Marburg.

Atlas der deutschen…, 1983–1985: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen Band III zu den Karten NF 50–53, 56d–58, 64, 72d, 76c–d, 77–84a–d.* Red. M. Zender. N.G. Elwert Verlag. Marburg.

Atlas der schweizerischen Volkskunde, 1950–1981: *Atlas der schweizerischen Volkskunde / Atlas de Folklore Suisse*. Z. 1–11. Red. P. Geiger, R. Weiss. Współpr. W. Escher, E. Liebl A. Niederer. Basel.

Atlas gwar mazowieckich, 1971–1980: *Atlas gwar mazowieckich*. T. 1 (1971). T. 2 (1973). T. 3 (1975). T. 4 (1978). T. 5 (1980). Red. Horodyska-Gadkowska, A. Strzyżewska-Zaremba. Od t. 2 red. A. Kowalska, A. Strzyżewska-Zaremba. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich [mapy 1–200].

Atlas języka… [AJKLW], 1986: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*. Red. Z. Sobierajski, J. Burszta. T. 4: *Rolnictwo i hodowla*. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich [mapy 437– 512].

Atlas języka… [AJKLW], 1989: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*. Red. Z. Sobierajski, J. Burszta. T. 5: *Transport*. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich [mapy 437–512].

Atlas języka… [AJKLW], 1996: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*. Red. Z. Sobierajski. T. 9: *Rybołówstwo*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza [mapy 702–763].

Atlas języka… [AJKLW], 2005: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*. Red. Z. Sobierajski. T. 11: *Tematy różne*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza [mapy 835–889].

Atlas językowy kaszubszczyzny…, 1964–1973: *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*. T. 1–15. Oprac. pod kier.: Z. Stieber (t. 1–6), H. Popowska-Taborska (t. 7–15). Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk [mapy 1–500].

Atlas narodov mira, 1964: *Atlas narodov mira*. Red. S.I. Bruk, V.S. Apenčenko. Moskva, Institut Etnografii im. N.N. Miklucho-Maklaâ Akademii Nauk SSR.

Atlas över svensk folkkultur [AöSF], 1957: *Atlas över svensk folkkultur*. Cz. 1: *Materiell och social kultur*. Red. S. Erixon. Uddevalla, Kungl. Gustav Adolfs Akademien.

Atlas över svensk folkkultur [AöSF], 1957: *Atlas över svensk folkkultur*. Cz. 2: *Sägen, tro och högtidssed*. Red. Å. Campbell, Å. Nyman. Uppsala, Kungl. Gustav Adolfs Akademien.

Atlas świata, 1964: *Atlas świata*. Red. T. Naumienko. Warszawa Służba Topograficzna WP – Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Atlas von Oberösterreich [AO], 1958: *Atlas von Oberösterreich*. Red. F. Pfeffer. T. 1–2. Linz, Institut für Landeskunde von Oberösterreich.

Atlasul lingvistic… [ALR], 1956: *Atlasul lingvistic romîn. Serie nouă*. T. 1. Red. I. Pătruț. [b.m.w.], Editura Academiei republicii populare romîne [mapy 1–274].

Atlasul lingvistic… [ALR], 1956: *Atlasul lingvistic romîn. Serie nouă*. T. 2. Red. I. Pătruț. Sibiu, Editura Academiei republicii populare romîne [mapy 275–622].

Atlasul lingvistic… [ALR], 1961: *Atlasul lingvistic romîn. Serie nouă*. T. 3. Red. I. Pătruț. Cluj, Editura Academiei republicii populare romîne [mapy 623–909].

Bachmann A., 1929: *Dach w słowiańskiem budownictwie ludowem*. W: „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie". Dział 2: „Historyczno-Filozoficzny". T. 5. Z. 4. Lwów, nakładem Towarzystwa Naukowego, wydała Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem J. Filipowskiego.

Bahenský F., 2002: *Skalní architektura v České republice*. „Český lid – Etnologický časopis", R. 89, t. 3, s. 239–256.

Baláš E., 1964: *Mnohoboké stodoly v indikačních skicách stabilního katastru*. „Český lid", R. 51, z. 1, s. 33–43.

Baláš E., 1965: *Oblasti hrázděné konstrukce a patrových domů s podvážkou na Mělnicku*. „Český lid", R. 52, z. 6, s. 343–346.

Balassa I., 1950: *A Néprajzi Múzeum favillagyüjteménye* [Kolekcja drewnianych wideł w Węgierskim Muzeum Etnograficznym]. „Néprajzi Múzeum füzetei", t. 13, s. 99–139.

Balassa I., 1960: *A magyar kukorica. Néprajzi tanulmány* [Węgierska kukurydza. Traktat historyczny, etnograficzny i dotyczący słownictwa]. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Balassa I., 1964: *Földművelés a Hegyközben* [Rolnictwo w Hegyköz]. W: „Mezőgazdaságtörténeti Tanulmányok". T. 1. Budapest, Magyar Mezőgazdasági Múzeum.

Balassa I., 1974: *Stľpica – vývovjový stupeň pluhu v Maďarsku*. „Acta Ethnologica Slovaca. Kultúrne spoločenstvo a diferenciácia v strednej a juhovýchodnej Európe", t. 1, s. 17–34.

Banateanu T., 1959: *Rumuńskie skrzynie ludowe*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 13, s. 123–131.

Barabás J., 1967a: *54. Tetőváz*. W: *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából*. Red. L. Szolnoky. „Néprajzi Értesitő", t. 49 oraz „A Néprajzi Múzeum Füzetei", t. 23, s. 43–45.

Barabás J., 1967b: *55. A szarufa elheslyezkedése*. W: *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából* Red. L. Szolnoky. „Néprajzi Értesitő", t. 49 oraz „A Néprajzi Múzeum Füzetei", t. 23, s. 45–47.

Baranowski B., 1966: *Uwagi nad Polskim atlasem etnograficznym*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", R. 14, nr 4, s. 701–709.

Baranowski B., 1967: *W odpowiedzi profesorowi J. Gajkowi*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", R. 15, nr 3, s. 573–574.

Barska-Antos D., 1980: *Słownictwo Warmii i Mazur. Odzież*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 12. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Baš F., 1955: *Karta motik na Slovenskem*. „Slovenski Etnograf", R. 8, s. 93–108.

Basara J., 1964: *Terminologia budownictwa wiejskiego w dialektach polskich*. Cz. 1: *Dom mieszkalny*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. [Rec.: Marian Pokropek: „Etnografia Polska", t. 10, s. 550–553].

Basara J., 1965: *Terminologia budownictwa wiejskiego w dialektach polskich*. Cz. 2: *Pomieszczenia gospodarskie, ogrodzenia, zamknięcia*. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Basara J., 1981: *Z zagadnień słownictwa gwarowego. Terminologia obróbki drewna w dialektach polskich*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Basara A., Basara J., 1992: *Polska gwarowa terminologia rolnicza, przygotowanie gleby, uprawa ziemniaków*. Kraków, Instytut Języka Polskiego.

Baumgarten K., 1965: *Das Bauernhaus in Mecklenburg*. W: „Veröffentlichungen des Instituts für Deutsche Volkskunde". T. 34. Berlin, Akademie Verlag.

Baumgarten K., 1981: *Das Material der Wände des bäuerlichen Wohnhauses. Erläuterungen zum Kartenausschnitt Deutsche Demokratische Republik des Ethnologischen Atlas Europas (Vorauspublikation)*. W: *Report of the Seventh International Working Conference of the Ethnological Atlas of Europe and its Neighbouring Countries. 16–20 September 1978 at Enniskillen*. Red. A. Fenton. Belfast, Northern Ireland, s. 11–17.

Baumgarten K., Bentzien U., 1963: *Hof und Wirtschaft der Ribnitzer Bauern. Edition und Kommentar des Kloster-Inventariums von 1620*. W: „Veröffentlichungen des Instituts für Deutsche Volkskunde". T. 31. Berlin, Akademie-Verlag.

Bazielich B., 2001: *Strój wilamowicki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 34. Z. 15. Cz. 5: „Małopolska". Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Bazielich B., 2002: *Strój rozbarski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 35. Z. 5. Cz. 3: „Śląsk". Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Bentzien U., 1980: *Bauernarbeit im Feudalismus. Landwirtschaftliche Arbeitsgeräte und – verfahren in Deutschland von der Mitte des ersten Jahrtausends u. Z. bis um 1800*. W: „Veröffentlichungen zur Volkskunde und Kulturgeschichte". T. 67. Berlin, Akademie-Verlag.

Benža M., 1998: *Status of persons belonging to ethnic minorities in the States of Europe*. Bratislava, Stála konferencia slovenskej intelegencie „Slovakia plus".

Benža M., 2000: *Odev a obuv*. W: *Slovensko – Európske kontexty ľudovej kultúry*. Red. R. Stoličná. Bratislava, Veda, s. 121–142.

Benža M., 2006a: *Dom a bývanie*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Vyd. Ivan Krasko, s. 119–131, 239–242.

Benža M., 2006b: *Odev a obuv*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Vyd. Ivan Krasko, s. 80–118, 235–239.

Bereczki I.T., 1986: *Népi táplákozás Szolnok megyében* [pożywienie ludowe w komitacie Szolnok]. W: „Studia Folkloristica et Ethnographica". T. 19. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Néprajzi Tanszékének.

Berezowski S., 1959: *Problemy geograficzne pasterstwa wędrownego*. W: *Fizjografia i geografia pasterstwa Tatr Polskich i Podhala*. Red. W. Antoniewicz. W: „Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala". T. 1. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 77–146.

Berg G., 1971: *Kopftragen in Schweden*. W: *Studia Etnographica et Folkloristica in honorem Bela Gunda*. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujvary. W: „Műveltség és hagyomány". T. 13–14. Debrecen, Kossuth Lajos Tudomanyegyetem, s. 381–394.

Bernotienė S., 1964: *Valstiečių sausumos susisiekimas*. W: *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, s. 417–436.

Bibliologiczna BC: Bibliologiczna Biblioteka Cyfrowa: www.bbc.uw.edu.pl [data dostępu: 20.03.2017].

Biblioteki cyfrowe…, 2007: *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*. Red. J. Woźniak-Kasperek, J. Franke. Warszawa, Wydawnictwo SBP.

Bień-Bielska H., 1959: *Słownictwo Warmii i Mazur. Wierzenia i obrzędy*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 8. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Biernacka M., 1962: *Kurpiowska gospodarka hodowlana*. W: *Kurpie. Puszcza Zielona*. Red. A. Kutrzeba-Pojnarowa. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 5. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 277–463.

Błachowski A., 2003: *Etnografia – ścieżka edukacji regionalnej. Podręcznik dla nauczycieli*. T. 1. Lublin–Toruń, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział w Toruniu.

Bődi E., 1985: *A kind of cake – 'molnárkalács' in the hungarian popular culture*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 4 [„Műveltség és hagyomány", t. 22], s. 61–79.

Bodó S., 1974: *Áz igavonó szarwasmarha a Hortobágy vidékén. Tanulmányok a Hortobágy Néprajzához*. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujváry. W: „Műveltség és hagyomány". T. 15–16. Debrecen, Kossuth Lajos Tudomanyegyetem, s. 47–80.

Bodó S., 1981: *Jochformen in Mitteleuropa*. W: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa*. Red. A. Paládi-Kovács. Budapest, MTA Néprajzi Kutatócsoport, s. 137–143.

Boehm F., 1930: *Volkskunde. Dem Atlas der deutschen Volkskunde zum Geleit*. Berlin, Verlag der Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft.

Bohdanowicz J., 1954: *Fotografia PAE/F/20.25.VI/373.54.5/01 – Dzierzązna (ok. Sieradza) – ubiór kobiecy*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/5481 [data dostępu: 13.02.2017].

Bohdanowicz J., 1962: *Spichrze na tle innych pomieszczeń do przechowywania ziarna w gospodarstwach chłopskich w Polsce na przełomie XIX–XX w. (1860–1960)*. „Lud", t. 47, s. 283–382.

Bohdanowicz J., 1966: *Analogie słowiańskie i odrębności kultury ludowej Pomorza Zachodniego w świetle atlasowych opracowań etnograficznych*. „Lud", t. 50, cz. 2, s. 526–556.

Bohdanowicz J., 1969: *Fotografia PAE/F/14.25.VI/1223.69.2/01 – Zakrzewo (ok. Rawicza) – kołyska naziemna*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/3012 [data dostępu: 3.03.2017].

Bohdanowicz J., 1972: *Skrzynie do przechowywania ziarna w polskiej kulturze ludowej*. „Lud", t. 56, s. 123–143.

Bohdanowicz J., 1973: *Pożywienie w pracach „Polskiego atlasu etnograficznego"*. W: *Pożywienie ludności wiejskiej*. Red. A. Kowalska-Lewicka. Kraków, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, s. 53–61.

Bohdanowicz J., 1976a: *Plecione beczki na ziarno*. „Etnografia Polska", t. 20, z. 2, s. 181–200.

Bohdanowicz J., 1976b: *Przyczynek do rozważań nad genezą „chałupy podcieniowej" na Warmii i Mazurach*. „Etnografia Polska", t. 20, z. 2, s. 171–179.

Bohdanowicz J., 1977: *Drewniane naczynia na ziarno*. „Lud", t. 61, s. 174–188.

Bohdanowicz J., 1987: *Regiony etnograficzne Polski w świetle wyników badań PAE*. „Etnografia Polska", t. 31, z. 2, s. 161–191.

Bohdanowicz J., 1993: *Polski Atlas Etnograficzny – wykładnia zadań i metod pracy*. W: *Rolnictwo i hodowla*. Cz. 1. Red. J. Bohdanowicz, Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 1. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 7–49.

Bohdanowicz J., Sokołówna W., 1980: *Etnograficzne prace atlasowe w Europie*. „Etnografia Polska", t. 24, s. 139–158.

Boidol E., 1932: *Zur Volks- und Heimatkunde Ostoberschlesiens*. W: *Das Deutschtum in Polnisch-Schlesien. Ein Handbuch über Land und Leute*. Red. V. Kauder. W: „Deutsche Gaue im Osten". T. 4. Plauen, Wolff, s. 146–161.

Bojarska I., 1949: *Krakowska ceramika ludowa*. „Polska Sztuka Ludowa", t. 3, z. 5, s. 140–149.

Botík J., 2015: *Wieloetniczna Słowacja i jej kulturowe konteksty*. W: *Słowacy historia i kultura. Sesja naukowa Szreniawa, 12 czerwca 2015*. Red. Z. Kłodnicki. Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, s. 13–22.

Braìm M., 1976: *Rybaloŭstva ŭ Belarusi (gìstoryka-etnagrafičny narys)*. Minsk, Institut mastactvaŭstva, etnagrafìi i faĺkloru, [wydawnictwo] Nauka i technika.

Bratanić B., 1939: *Oraće sprave u Hrvata. Oblici, nazivlje, raširenje*. W: „Publikacije Etnološkoga seminara Sveučilišta u Zagrebu". Nr 1. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Bratanić B., 1952: *On the Antiquity of the One-Sided Plough in Europe, especially among the Slavic Peoples*. „Laos", t. 2, s. 51–61.

Bratanić B., 1960: *Nekoliko napomena o tehničkoj konstrukciji starog slavenskog pluga*. „Etnografia Polska", t. 3, s. 78–120.

Braun G., 1916: *Deutschland dargestellt auf Grund eigener Beobachtung, der Karten und der Literatur*. T. 2: *Tabelband*. Berlin, Gebrüder Borntraeger.

Brencz A., 1996: *Wielkopolska jako region etnograficzny*. W: „Seria Etnologia i Antropologia Kulturowa". Nr 16. Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Bringéus N.-A., 1973a: *Byggnadsskick*. W: *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen*. Red. N.-A. Bringéus. Lund, Handböcker i Etnologi, s. 231–262.

Bringéus N.-A., 1973b: *Jordbruk*. W: *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen*. Red. N.-A. Bringéus. Lund, Handböcker i Etnologi, s. 15–46.

Bringéus N.-A., 1973c: *Mat och dryck*. W: *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen*. Red. N.-A. Bringéus. Lund, Handböcker i Etnologi, s. 217–352.

Bronicz S., 1954: *Strój pszczyński*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 12. Cz. 3: „Śląsk". Z. 2. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Brzezińska A.W., Paprot A., Tymochowicz M., 2017: *Klocki, snutki, perebory. Tradycyjne rękodzieło wobec wyzwań współczesności*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 44. Zeszyt specjalny. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Budownictwo, 1995: *Budownictwo*. Red. Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 2. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Burchard P., Dzięgiel L., 1954: *Socha żelazna na Podlasiu – odkrycie nowego narzędzia do orki*. „Lud", t. 41, cz. 1, s. 746–754.

Burgstaller E., 1961: *Knochenfußböden in Oberösterreich. Volkskunde im Ostalpenraum*. W: „Volkskunde im Ostalpenraum (Alpes Orientales. T. 2)". Red. S. Walter, H. Koren, L. Kretzenbacher. Graz, Steirisches Volkskundemuseum am Joanneum – Institut für Volkskunde an der Universität Graz s. 85–88.

Burszta J., 1958: *Od osady słowiańskiej do wsi współczesnej. O tworzeniu się krajobrazu osadniczego ziem polskich i rozplanowań wsi*. W: „Biblioteka Popularna" [Polskie Towarzystwo Ludoznawcze]. T. 1. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Burszta J., 1964: *Transport i komunikacja*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*. T. 2. Red. J. Burszta. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, s. 651–686.

Burszta W.J., Pomieciński A.: *E-folklor – wstęp*. „Kultura Popularna" 2012, nr 3 (33), s. 4–5.

Butkievičius I., 1964a: *Gyvenviétes ir sodybos*. W: *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidyklas, 170–209.

Butkievičius I., 1964b: *Valstiečių gyvanamieji namai*. W: *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, s. 210–253.

Butkievičius I., 1964c: *Valstiečių ūkiniai pastatai*. W: *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, s. 254–285.

Byhan A., 1926: *Kaukasien, Ost- und Nordrußland, Finnland*. W: *Europa und seine Randgebiete. Illustrierte Völkerkunde in zwei Bänden*. Red. G. Buschan. T. 2. Cz. 2. Stuttgart, Verlegt von Strecker und Schröder, s. 659–1022.

Bystroń J.S., 1939: *Wstęp do ludoznawstwa polskiego*. W: „Biblioteka Socjologiczna". T. 5. Warszawa–Poznań, Polski Instytut Socjologiczny.

Caselli G., 1981: *Ethnology and material culture in the Northern Apennines. A preliminary note on farming implements*. W: *Report of the Seventh International Working Conference of the Ethnological Atlas of Europe and its Neighbouring Countries. 16–20 September 1978 at Enniskillen, Northern Ireland*. Red. A. Fenton. Belfast, s. 18–21.

Cichocki P., 2012: *Sieć przyjaciół. Serwis społecznościowy oczami etnografa*. Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

Cieśla-Reinfussowa Z., 1970: *Budownictwo ludowe*. W: *Monografia powiatu myślenickieg*o. Cz. 2: *Kultura ludowa*. Red. R. Reinfuss. Kraków, Wydawnictwo Literackie, s. 29–60.

Cimermanis S., 1970: *Fischsperren in Vidzeme und Latgale (Lettische SSR) am Ende des 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts*. „Jahrbuch des Museums für Völkerkunde zu Leipzig", t. 27, s. 99–133.

Ciołek G., 1947: *Dach w polskim budownictwie wiejskim*. Cz. 1. „Polska Sztuka Ludowa", t. 1, z. 1–2, s. 45–49.

Ciołek G., 1948: *Dach w polskim budownictwie wiejskim*. Cz. 2. „Polska Sztuka Ludowa", t. 2, z. 1, s. 12–19.

Ciołek G., 1952: *Wpływ środowiska geograficznego na formy osadnictwa i budownictwa wiejskiego w Polsce*. „Lud", t. 39, s. 228–252.

Chętnik A., 1961: *Strój kurpiowski Puszczy Zielonej*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 26. Cz. 4: „Mazowsze". Z. 7. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Cholewa M.C., 1946: *Stroje ludowe ziemi sądeckiej. Rozwój stroju ludowego i jego zasięgi terytorialne*. „Lud", t. 36, s. 256–279.

Chotek K., 1954: *Pletené stavby na Slovensku.* „Slovenský národopis", t. 2, z. 3–4, s. 237–284.

Cox H.L., 1984: *Prolegomena zu einen Studium der germanisch-slawischen Kontaktzonen in Mitteleuropa. Auf Grund der Karten des Atlas der deutschen Volkskunde*. W: *Volkskundliche Kulturraumforschung heute*. Red. H.L. Cox, G. Wiegelmann. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland Münster". Z. 42. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 29–41.

Cox H.L., 1985: *Säbrauchtum: Sätücher und Sägefäße*. W: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zu den Karten 50, 51, 64, 77–84 a–d (6. Lieferung)*. Red. M. Zender. Współpr. H.L. Cox, G. Grober-Glück, G. Wiegelmann. Marburg, Elwert Verlag, s. 145–223.

Cox H.L., 1988: *Conflabunt gladios suos in vomeros et lanceas suas in falces (Jesaia 2.4). Ein Beitrag zur historischen Stratigraphie der Kurzstieszense „Sichte" am linken Niederrhein*. W: *Wandel der Volkskultur in Europa. Festschrift für Günter Wiegelmann zum 60. Geburtstag*. T. 2. Red.

N.-A. Bringéus i in. W: „Münster Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 60. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 811–823.
Cseri M., 1988: *Die Auswirkung des Handels mit Steinenauf die volkstümliche Architektur in Nordungarn*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 5–6 [„Műveltség és Hagyomány", t. 23–24], s. 193–203.
Cyfrowe Archiwum im. Józefa Burszty: Cyfrowe Archiwum im. Józefa Burszty. http://cyfrowe-archiwum.amu.edu.pl/ [data dostępu: 14.02.2017].
Cyfrowe Archiwum PAE: Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/ [data dostępu: 15.02.2017].
Czajkowski J., 1961: *Zagroda wydłużona typu bielsko-hajnowskiego*. „Polska Sztuka Ludowa", t. 15, nr 3, s. 153–165.
Czajkowski J., 1969: *Wiejskie budownictwo mieszkalne w Beskidzie Niskim i na przyległym Pogórzu*. „Rocznik Muzeów Województwa Rzeszowskiego", t. 2, s. 1–154.
Czajkowski J., 1977: *Ze studiów nad budownictwem ludowym w Krakowskiem*. „Lud", t. 61, s. 98–110.
Czajkowski J., 1980: *Ze studiów nad historycznym rozwojem domu wiejskiego w południowej Polsce*. „Polska Sztuka Ludowa", t. 34, nr 3–4, s. 167–180.
Czajkowski J., 1982: *Über die historische Entwicklung der dörflichen Bauweise im südlichen Polen*. „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae", t. 31, z. 1–4, s. 79–107.
Czajkowski J., 2003: *Dach z „koszyczkiem" w dawnym polskim budownictwie*. „Lud", t. 87, s. 111–171.
Czajkowski J., 2010: *Dom drewniany w Polsce. Tysiąc lat historii*. Kraków, Nomos.
Czechowicz A. [ok. 1948]: *Ankieta PAE/A1/6.17.XV/04 – Godków (ok. Chojny)*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/827 [data dostępu: 10.03.2017].
Czekanowski J., 1927: *Wstęp do historji Słowian. Perspektywy antropologiczne, etnograficzne, prehistoryczne i językowe*. W: „Lwowska Bibljoteka Slawistyczna". T. 3. Lwów, K.S. Jakubowski. [Rec.: K. Moszyński: „Slavia", R. 6 (1927/1928), s. 814–820].
Czekanowski J., 1935a: *La différenciation ethnographique de la Pologne à la lumière du passé*. „Bulletin International de l'Académie des Sciences et des Lettres, Classe de Philologie", nr 1–3, s. 25–29.
Czekanowski J., 1935b: *Zróżnicowanie etnograficzne Polski w świetle przeszłości*. „Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności", t. 40, s. 64–67.
Czekanowski J., 1952: *Z dziejów wozu i zaprzęgu*. „Lud", t. 39, s. 110–132.
Dám L., 1985: *Typen des Erdbaus in Ungarn*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 4 [„Műveltség és Hagyomány", t. 22], s. 5–21.
Damrosz J., 1962: *Zainteresowania etnograficzne terenem kurpiowskiej Puszczy Zielonej na tle historii regionu do czasów uwłaszczenia*. W: *Kurpie. Puszcza Zielona*. Red. A. Kutrzeba-Pojnarowa. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 5. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 39–80.
Damrosz J., 1968: *Scientific research and expositions of ethnographic Museums (In the period of millenium research in Poland)*. „Zeszyty Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie", t. 6–7, s. 9–25.
Dąbrowska G., 1981: *Polish folk dances*. „Ethnologia Polona", t. 6, s. 109–124.
Dejna K., 1951–1953: *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*. Cz. 1: *Atlas*. Łódź, Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
Dekowski J.P., 1954: *Strój piotrkowski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 11. Cz. 4: „Mazowsze i Sieradzkie". Z. 3. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Dekowski J.P., 1959: *Strój sieradzki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 23. Cz. 4: „Mazowsze i Sieradzkie". Z. 4. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Dekowski J.P., 1968: *Z badań nad pożywieniem ludu łowickiego (1880–1939)*. W: „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Etnograficzna". Nr 12. Łódź, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Delimat T., 1960: *Les tâches du Musée de Varsovie dans ses études sur la région de Masovie*. „Zeszyty Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie", t. 1, s. 102–110.

Delimat T., 1964: *The state of preservation of ethnographic monuments in the Mazowsze region*. „Zeszyty Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie", t. 3, s. 9–40.

Diakowska E., Kłodnicki Z., 2010: *Demony porywające i odmieniające dzieci*. W: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia narodzinowe*. Cz. 1: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z narodzinami i wychowaniem dziecka*. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 9. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski – Uniwersytet Wrocławski, s. 176–262.

Dias J., 1951: *Die portugiesischen und spanischen Pflüge*. „Laos", t. 1, s. 121–138.

Die Termine des Jahresfeuer…, 1980: *Die Termine des Jahresfeuer in Europa. Erläuterungen zur Verbreitungskarte*. T. 1: *Forschungen zum ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer*. Red. M. Zender. Göttingen, Schwartz.

Digital…, 2009: Digital *Folklore*. Red. O. Lialina, D. Espenschied. Merz, Merz Akademie.

Digitalizacja piśmiennictwa, 2010: *Digitalizacja piśmiennictwa*. Oprac. i red. D. Paradowski. Warszawa, Biblioteka Narodowa. http://www.bn.org.pl/download/document/1342175805.pdf [data dostępu: 14.02.2017].

Dobrossy I., Fügedi M., 1977: *Etnikai határok és nemzetiségi hatások Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a kenderfeldolgozás rostelőkészítő munkafolyamatában*. „A Herman Ottó Múzeum Évkönyve", t. 16, s. 269–293.

Dobrowolska A., 1955: *Strój pyrzycki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 13. Cz. 1: „Pomorze". Z. 1. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Dobrowolska A., 1967: *Uwagi o rubieżach etnograficznych w centralnej Europie*. „Etnografia Polska", t. 11, s. 62–84.

Dobrowolska A., 1976: *Rola środowiska geograficznego i procesów osadniczych w kształtowaniu zróżnicowań kulturowych*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 9–141.

Dobrowolski K., 1938: *Dwa studia nad powstaniem kultury ludowej w Karpatach Zachodnich*. W: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*. T. 2. Kraków, nakładem Komitetu.

Dobrowolski K., 1961: *Studia nad kulturą pasterską w Karpatach Północnych. Typologia wędrówek pasterskich od XIV do XX w*. „Wierchy", R. 29, s. 7–51.

Dobrowolski K., 1970: *Studia podhalańskie*. W: *Studia podhalańskie oraz bibliografia pasterstwa Tatr i Podhala*. Red. W. Antoniewicz, K. Dobrowolski, W.H. Paryski. W: „Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala". T. 8. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 13–294.

Dobrowolski K., Woźniak A., 1976: *Historyczne podłoże polskiej kultury chłopskiej*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 59–90.

Domaćinović V., 1972: *Košnice pletene od pruća („trnke")*. „Izvješća" [rocznik, nienumerowany], s. 15–30.

Domaćinović V., 1974: *Neka zapažanja uz etnološke karte*. „Izvješća", R. 4, s. 19–26.

Domaćinović V., 1977a: *Bedeutung der Dichte der Forschungspunkte für die Herstellung ethnologischer Atlanten*. „Etnologia Slavica", t. 8–9, s. 289–293.

Domaćinović V., 1977b: *Škrinje od tesanih dasaka u Jugoslaviji*. W: „Slavonsko Nasljede". T. 4. Vinkovci, Samoupravna interesna zajednica kulture općine Vinkovci, s. 365–366.

Domaćinović V., 1989: *O jednom prežitku u tradicijskom načinu gajenja pčela*. „Studia ethnologica Croatica", t. 1, s. 129–133.

Drewek R., 1976: *Transport i komunikacja*. W: *Kultura ludowa Mazurów i Warmiaków*. Red. J. Burszta. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 295–314.

Drożdż A., 2002: *Pomoc wzajemna. Współdziałanie społeczne i pomoc sąsiedzka*. Red. nauk. Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 6. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie.

Drożdż A., 2009: *Zwyczaje i obrzędy weselne*. Cz. 3: *Współdziałanie społeczności wiejskiej podczas obrzędu weselnego (druga połowa XIX wieku i XX wiek)*. Red. Z. Kłodnicki. W: „Komen-

tarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 8. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski – Uniwersytet Wrocławski.

Drożdż A., 2012: *Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego – założenia redakcyjne i tematyka*. „Národopisný věstník", t. 29, nr 1, s. 83–95.

Drożdż A., Caputa Z., 2003: *Studnie w krajobrazie kulturowym Polski na podstawie Polskiego atlasu etnograficznego*. W: *Woda w przestrzeni przyrodniczej i kulturowej*. Red. U. Myga-Piątek. W: „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG". Nr 2. Sosnowiec, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, s. 353–366.

Drożdż A., Jakubíková K., Pieńczak A., 2009: *Tradycyjna obrzędowość weselna jako źródło poznania stosunków kulturowych na pograniczu polsko-słowackim*. W: *Polska-Słowacja. Pogranicze kulturowe i etniczne*. Red. R. Stoličná, A. Pieńczak, Z. Kłodnicki. W: „Archiwum Etnograficzne". T. 49. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Uniwersytet Wrocławski – Uniwersytet Śląski, s. 177–202.

Drożdż A., Pieńczak A., 2004: *Zwyczaje i obrzędy weselne*. Cz. 1: *Od zalotów do ślubu cywilnego*. Red. Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 8. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie.

Drożdż A., Pieńczak A., 2007: *Wybrane elementy obrzędu zaślubin na pograniczu polsko-słowackim*. W: *Uczeń na pograniczu polsko-słowackim*. Red. I. Nowakowska-Kempna. Bielsko-Biała, Wydawnictwo Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku Białej, s. 193–205, 363–374.

Dubiel L., 1963: *Ludowe skrzynie malowane na Górnym Śląsku*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 23. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 171–243.

Dubisz S., 1977: *Słownictwo Warmii i Mazur. Nazwy roślin w gwarach ostródzko-mazurskich*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 11. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Dumpe L., 1977: *Baltisch-slawische Elemente in der Anlage der Stallbauten Ostlettlands (Latgale)*. „Ethnologia Slavica", t. 8–9, s. 45–60.

Dunăre N., 1963: *Portul popular*. W: *Arta populara din Valea Jiului (Regiunea Hunedoara)*. Red. N. Dunăre. W: „Studii de Etnografie". T. 2. Bucureşti, Academia Republicii Populare Romîne, s. 311–446.

Dunăre N., 1972a: *Agricultura*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 1. Red. N. Dunăre. Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, s. 107–156.

Dunăre N., 1972b: *Forme de viaţă pastorală*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 1. Red. N. Dunăre. Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, s. 157–244.

Dunăre N., 1972d: *Pădurăritual*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 1. Red. N. Dunăre. Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, s. 245–269.

Dunăre N., 1972e: *Zonarea etnografică a Ţării Bîrsei*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 1. Red. N. Dunăre. Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, s. 61–84.

Dunăre N., 1974: *Tipologia funcţională a aşezărilor din Ţara Bîrsei*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 2. Red. N. Dunăre. Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, s. 46–56.

Dunăre N., Belu S., Patachi L., 1963: *Aşezarea*. W: *Arta populara din Valea Jiului (Regiunea Hunedoara)*. Red. N. Dunăre. W: „Studii de Etnografie". T. 2. Bucureşti, Academia Republicii Populare Romîne, s. 31–64.

Dunăre N., Someşan L., 1974: *Tipologia morfologică a aşezariltor din Ţara Bîrsei*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 2. Red. N. Dunăre. Bucureşti, Academia Republicii Socialiste Români, s. 17–45.

Dundulene P., 1956: *Zemledelie v Litve v epochu feodalizma*. W: *Baltijskij etnografičeskij sbornik*. Red. N.N. Čeboksarov, L.N. Terenťeva. W: „Trudy Instituta Etnografii im. N.N. Miklucho-Maklaâ" [seria nowa]. T. 32. Moskwa, Izdateľstvo Akademii Nauk SSSR, s. 3–47.

Dworakowski S., 1938: *Rubież polesko-wołyńska*. „Sprawy Narodowościowe", R. 12, nr 3, s. 221–243.

Dworakowski S., 1964: *Kultura społeczna ludu wiejskiego na Mazowszu nad Narwią*. Cz. 1: *Zwyczaje doroczne i gospodarskie*. W: „Prace Białostockiego Towarzystwa Naukowego". Nr 3. Białystok, Białostockie Towarzystwo Naukowe.

Dziekoński T., 1961: *Formy i technika wykonania męskich ludowych nakryć głowy*. „Lud", t. 46, s. 259–314.

Ebert W. i in., 1936: *Kulturräume und Kulturströmungen im mitteldeutschen Osten*. Halle/Saale, Max Niemeyer Verlag.
EBIB: www.ebib.pl [data dostępu 20.03.2017].
Erich O.A., Beitl R., 1936: *Wörterbuch der deutschen Volkskunde*. Leipzig, Kröner.
Escher W., 1959: *Referat über den Atlas der schweizerischen Volkskunde*. W: *Konferenz für volkskundliche Kartographie in Linz a.d.D. 11.–13. Dezember 1958*. Red. B. Bratanić, E. Burgstaller. Linz, Zentralstelle für den Volkskundeatlas in Österreich, s. 21–27.
Etnografia Polski…, 1976: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.*Etnografický atlas*, 1978: *Etnografický atlas*. T. 1. Oprac. J. Vařeka, H. Laudová, V. Šmelhaus. W: „Opera ethnologica". T. 8. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV [3 mapy].
Etnografický atlas, 1991: *Etnografický atlas*. T. 2. Oprac. V. Scheufler. W: „Opera ethnologica". T. 12. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV [6 map]. [Kontynuacja: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska*].
Etnografický atlas Čech…, 2000: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska*. T. 3: *Řemeslná, domácká a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752–1756*. Oprac. Z. Martínek. Red. J. Vařeka, L. Petráňová. Praha, Etnologický ústav Akademie věd Ceske republiky [38 map].
Etnografický atlas Čech…, 2004: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska*. T. 4: *Etnografický a etnický obraz Čech, Moravy a Slezska (1500–1900). Národopisné oblasti, kulturní areály, etnické a etnografické skupiny*. Oprac. R. Jeřábek i in. Red. J. Voitsch, F. Bahenský. Praha, Etnologický ústav Akademie věd Ceske republiky [3 mapy].
Etnografický atlas Čech…, 2007: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska*. T. 5: *Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech 1792–1794*. Oprac. I. Ebelová i in. Praha, Etnologický ústav Akademie věd Ceske republiky [42 mapy].
Etnografický atlas Slovenska… [EAS], 1990: *Etnografický atlas Slovenska. Mapové znázornenie vývinu vybraných javov ľudovej kultury*. Red. S. Kovačevičová. Bratislava, Veda [535 map].
Etnološki atlas Jugoslavije… [EAJ], 1989: *Etnoloski atlas Jugoslavije. Karte s komentarima*. Z. 1. Red. V. Belaj. Zagreb, Centar za etnološku kartografiju Filozofskog fakulteta Sveučilšta u Zagrebu [7 map].
Falińska B., 1974–1981: *Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim*. T. 1–3. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Falińska B., 1995: *Żyto, żytnianka, żytnisko i synonimy na tle słowiańskim*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach". Nr 42. „Nauki Humanistyczne (Polonistyka)". Z. 1, s. 19–23.
Falkowski J., 1938: *Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny*. W: „Prace etnograficzne". T. 4. Lwów, Towarzystwo Ludoznawcze.
Falkowski J., Kostrowicki J., 2001: *Geografia rolnictwa świata*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Falkowski J., Pasznycki B., 1935: *Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem*. W: „Prace Etnograficzne". Nr 2. Lwów, Towarzystwo Ludoznawcze.
Falťanová L., 1994: *Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomické väzby s vidieckou lokálnou spoločnosťou*. „Slovenský národopis", R. 42, z. 4, s. 413–427.
Falťanová L., 2000: *Tradičný obchod*. W: *Slovensko – Európske kontexty ľudovej kultúry*. Red. R. Stoličná. Bratislava, Veda, s. 83–100.
Fischer A., 1926: *Lud polski – Podręcznik etnografji Polski*. Lwów–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Fischer A., 1928: *Rusini – Zarys etnografji Rusi*. Lwów–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Fischer A., 1934: *Etnografja słowiańska*. Z. 3: *Polacy*. Lwów–Warszawa, Książnica-Atlas.
Flizak S., 1956: *Strój Zagórzan*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 18. Cz. 5: *Małopolska*. Z. 5. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Florescu F.B., 1969: *Portul*. W: *Arta populară românească*. Red. P. Petrescu i in. Bucureşti, Academiei Republicii Socialiste România, s. 277–414.

Folklore…, 2009: *Folklore and the Internet. Vernacular Expression in a Digital World*. Red. T.J. Blank. Logan, Utah State University Press.

„Folklore. Electronic Journal…": „Folklore. Electronic Journal of Folklore". https://www.folklore.ee/folklore/ [ukazuje się od 1996 roku, Estonia].

Folklor…, 2009: *Folklor w dobie Internetu*. Red. G. Gańczarczyk, P. Grochowski. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika.

Frank R., 2011: *Newslore. Contemporary Folklore on the Internet*. Jackson, University Press of Missisipi.

Frankowska M., 1948: *Problemy atlasu etnograficznego*. „Lud", t. 38, s. 147–205.

Frankowski E., 1929: *Sochy, radła, płużyce i pługi w Polsce*. „Ziemia", R. 14, nr 24, s. 429–435.

Frolec V., 1968: *Kulturní rozhraní v povodí Moravy a Dyje ve světle studia vinařských nástrojů*. „Vědecké práce Československého zemědělského muzea", t. 8, s. 191–198.

Frolec V., 1974a: *Die Westgrenze des Karpatenhauses in der Tschechoslowakei*. „Acta Ethnologica Slovaca. Kultúrne spoločenstvo a diferenciácia v strednej a juhovýchodnej Európe", t. 1, s. 85–109.

Frolec V., 1974b: *Formen des Hofes in Mähren und Schlesien*. „Ethnologia Slavica", t. 5, s. 97–118.

Frolec V., 1974c: *Tradiční vinařství na Moravě*. W: „Opera Universitatis Purkynianae Brunensis Facultas Philosophica". Nr 198. Brno, Universita J.E. Purkyně.

Frolec V., 1987: *Die Weinbaukultur in Mähren in Kontext der europäischen Entwicklung*. „Ethnologia Slavica", t. 17, s. 13–52.

Gailey A., 1994: *Religion, Language and Culture: Conflicting National Identities in Ireland*. W: *Kulturgrenzen und nationale Identität*. Red. H.L. Cox. W: „Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde". T. 30. Bonn, Dümmler Verlag, s. 135–151.

Gajek J., 1938: *Skład etniczny Wielkiego Pomorza*. „Teka Pomorska", R. 3, nr 1–2 (9–10) [nadbitka], 1–5.

Gajek J., 1947a: *Polski atlas etnograficzny*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska". Sectio F: „Historia". Supplementum 1, s. 1–67.

Gajek J., 1947b: *Zarys etnograficzny zachodniej części Podola. Kultura materialna*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska". Sectio F: „Historia". T. 2, s. 1–190.

Gajek J., 1954: *Metoda retrogresywna w etnografii polskiej. Przyczynek do historii etnografii polskiej. Referat wygłoszony na XXVIII Walnym Zgromadzeniu P.T.L. we Wrocławiu*. „Lud", t. 41, cz. 1, s. 242–256.

Gajek J., 1957: *W sprawie dyskusji nad Polskim atlasem etnograficznym (Odpowiedź prof. K. Moszyńskiemu)*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", nr 3–4, s. 606–634.

Gajek J., 1958: *L'atlas Ethnographique Polonais en 1953–1957*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", t. 9, z. 1–2, s. 307–314.

Gajek J., 1960: *Transport i komunikacja lądowa. Kwestionariusz nr 5*. W: „Archiwum Etnograficzne". Nr 22. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Wrocław.

Gajek J., 1962: *Studia nad etnograficzną regionalizacją Polski*. „Lud", t. 47, s. 165–209.

Gajek J., 1967: *Uwagi do dyskusji nad PAE*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", t. 15, s. 559–571.

Gajek J., 1971: *Ziemie Polski w podziałach administracyjnych z końca XIX w. – Territories of Poland in administrative partitions of the end of XIXth century (mapa 244, karta CXXIV)* [mapa pomocnicza]. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/412 [data dostępu: 27.02.2017].

Gajek J., 1974: *Z histórie etnokartografie v Poľsku*. „Slovenský národopis", t. 22, z. 3, s. 361–373.

Gajek J., 1975: *Projekt scenariusza Etnograficznego Parku Ziemi Radomskiej*. „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego", t. 12, z. 1–2, s. 111–163.

Gajek J., 1976: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 143–177.

Gajek J., Staszczakówna Z., 1965: *Cepy z przewierconymi bijakami na tle zasięgów podstawowych typów cepów – Flails with swingles drilled through, as compared to the range of basic types of flails (mapa 71, karta XXIX)* [na podstawie badań PAE z lat 1953–1954]. Cyfrowe

Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/158 [data dostępu: 27.02.2017].

G[ajkowa] O., 1954: *Sprawozdanie z konferencji w sprawie badań terenowych nad rolnictwem i hodowlą z dnia 9 i 10 maja 1953 r. w Poznaniu*. „Lud", t. 41, cz. 2, s. 1268–1280.

Galhano F., 1973: *O carro de bois em Portugal*. Lisboa, Instituto de Alta Cultura.

Gamerith A., 1975: *Arten und Wandel am Beispiel des Landes Steiermark mit weiteren Bezügen*. W: *Ethnologische Nahrungforschung. Vorträge des zweiten Internationalen Simposiums für ethnologische Nahrungsforschung*. Red. N. Valonen-Juhani. W: „Kansatieteellinen Arkisto". T. 26. Helsinki, Suomen muinaismuistoyhdistys, s. 80–113.

Geografický…: Geografický informační systém tradiční lidové kultury (1750–1900). http://gistralik.muni.cz/index.html [data dostępu: 14.02.2017].

Ganckaâ O.A. i in., 1968: *Obščaâ sistematika narodnogo žilišča v stranach Evropy*. W: *Tipy seľskogo žilišča v stranach zarubežnoj Evropy*. Red. S.A. Tokarev. Moskva, Institut Etnografii im. N.N. Miklucho-Maklaâ Akademii Nauk SSR, s. 361–370.

Garyga B., 1963: *Radło śląskie w technice mechanicznej uprawy roli*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 23. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 245–297.

Gavazzi M., 1961: *Die Reichweite der ostalpinen Kultureinflüsse auf die benachbarten Gebiete, Südosteuropas. Volkskunde im Ostalpenraum*. W: „Volkskunde in Ostalpenraum (Alpes Orientales, T. 2)". Red. S. Walter, H. Koren, L. Kretzenbacher. Graz, Steirisches Volkskundemuseum am Joanneum – Institut für Volkskunde an der Universität, s. 9–16.

Gavazzi M., 1971: *Ein Beitrag zur Kenntnis der balkan-karpatischen Kulturströmungen*. W: *Studia Etnographica et Folkloristica in honorem Bela Gunda*. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujvary. W: „Műveltség és hagyomány". T. 13–14. Debrecen, Kossuth Lajos Tudomanyegyetem, s. 213–222.

Gerland G., 1982: *Atlas der Völkerkunde 15 kolorierte Karten in Kupferstich mit 49 Darstellungen*. Gotha, J. Perthes.

Glapa A., 1951: *Strój szamotulski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 4. Cz. 2: „Wielkopolska". Z. 1. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Glapa A., 1953: *Strój dzierżacki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 8. Cz. 2: „Wielkopolska". Z. 2. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Glapa A., 1955: *Wielkopolski haft snutkowy*. „Polska Sztuka Ludowa", t. 9, z. 4, s. 193–205.

Glapa A., 1956: *Strój lubuski (międzyrzecko-babimojski)*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 16. Cz. 2: „Wielkopolska". Z. 4. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Glapa A., 1960: *Ubiór chłopski*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*. T. 1. Red. J. Burszta. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, s. 497–561.

Gluško M., 2003: *Genez tvarinnogo zaprâgu v Ukraïnì. (Kuľturno-ìstorična problema)*. Ľvìv, Ľvìvśkij nacìonaľnij unìversitet ìmenì Ìvana Franka.

Gładysz M., 1958: *Prace nad etnograficzną monografią Górnego Śląska*. „Etnografia Polska", t. 1, s. 85–102.

Głowa Z.B., 1956: *Materiały do mapy ośrodków garncarskich w Polsce*. „Polska Sztuka Ludowa", t. 10, s. 115–120, 190–195, 242–248, 355–359.

Głowa Z.B., 1957: *Materiały do mapy ośrodków garncarskich w Polsce* [dokończenie]. „Polska Sztuka Ludowa", t. 11, s. 56–59, 124–127.

Gotkiewicz M., 1954: *O płóciennikach na Górnej Orawie*. „Lud", t. 41, cz. 1, s. 626–634.

Gotkiewicz M., 1962: *O czadeckich repatriantach z Bukowiny*. „Etnografia Polska", t. 6, s. 93–133.

Górak J., 1977: *Budownictwo drewniane Lubelszczyzny. Stan badań – bibliografia – inwentaryzacje*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie.

Górak J., 1992: *Materiały do historii kultury materialnej Zamojszczyzny*. Zamość, Państwowa Służba Ochrony Zabytków.

Górzyński S., 1962: *Z dziejów osadnictwa i pasterstwa Podhala i Tatr w wiekach XII–XVIII*. W: *Historia osadnictwa i organizacja społeczna pasterstwa oraz słownictwo pasterskie Tatr Polskich i Podhala*. Red. W. Antoniewicz. W: „Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala". T. 4. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 7–79.

Grober-Glück G., 1985: *Unterschiede zwischen Nord- und Süddeutschland dargelegt am Beispiel von Redensarten und verwandten sprachlichen Kategorien*. W: *Nord-Süd- Unterschiede in den städtischen und ländlichen Kultur Mitteleuropas*. Red. G. Wiegelmann. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 40. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 345–365.

Grober-Glück G., 1988: *Zum Abschluß des Atlas der deutschen Volkskunde – Neue Folge. Ein Beitrag zur Wissenschaftsgeschichte der Volkskunde*. W: *Wandel der Volkskultur in Europa. Festschrift für Günter Wiegelmann zum 60. Geburtstag*. Red. N.-A. Bringéus i in. T. 1. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 60. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 53–70.

Grocholski J., 1966: *Fotografia PAE/F/32.16.XII/1037.66.5/01 – Konopki (ok. Łomży) – wóz czterokołowy*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/11805 [data dostępu: 4.03.2017].

Grocholski J., 1967: *Fotografia PAE/F/32.16.XII/1076.67.12/01 – Konopki (ok. Łomży) – balia*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/11811 [data dostępu: 3.03.2017].

Grocholski J., 1970: *Fotografia PAE/F/20.34.XV/1276.70.12/01 – Kryry (ok. Pszczyny) – fajka*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/5892 [data dostępu: 3.03.2017].

Gruchmanowa M., 1967: *Gwary wielkopolskie*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*. T. 3. Red. J. Burszta. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, s. 351–391.

Gunda B., 1967: *Relikty dawnego rybołówstwa w Karpatach*. „Etnografia Polska", t. 11, s. 385–395.

Gunda B., 1984: *Fish poisoning in the carpathian area and in the Balkan Peninsula*. W: *The Fishing Culture of the World*. Red. B. Gunda. Budapest, Akadémiai Kiadó, s. 181–222.

Gyorgyi-Földes E., 1967: *Porywanie dziewcząt u Szeklerów bukowińskich*. „Łódzkie Studia Etnograficzne", t. 9, s. 243–261.

Haberlandt M., 1926: *Die indogermanischen Völker des Erdteils*. W: *Europa und seine Randgebiete*. Red. G. Buschan. W: *Illustrierte Völkerkunde in zwei Bänden*. T. 2. Cz. 2. Stuttgart, Verlegt von Strecker und Schröder, s. 1–304.

Haberlandt A., 1926: *Die volkstümliche Kultur Europas in ihrer geschichtlichen Entwicklung*. W: *Illustrierte Völkerkunde in zwei Bänden*. T. 2. Cz. 2. Red. G. Buschan. Stuttgart, Verlegt von Strecker und Schröders, 305–658.

Hajdú P., 1971: *Narody i języki uralskie*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Hanušin J., 1956: *Kosiská v zbierkach trenčianskeho múzea*. „Slovenský národopis", R. 4, z. 4–5, s. 479–484.

Haus und Hof…, 1973: *Haus und Hof in Österreichs Landschaft*. Wien, Notring der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs.

Hegyi I., 1967: *103. Vajnyerés*. W: *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából*. Red. L. Szolnoky. „Néprajzi Értesitő", t. 49 oraz „A Néprajzi Múzeum Füzetei", t. 23, s. 47–50.

Heiss F., 1938: *Das Schlesienbuch. Ein Zeugnis ostdeutschen Schicksals*. Berlin, Volk und Reich Verlag.

Helbok A., 1938: *Deutsche Siedlung – Wesen, Ausbreitung und Sinn*. W: „Volk – Grundriß der deutschen Volkskunde in Einzeldarstellungen". T. 5. Halle am Saale, Max Niemeyer.

Hoffmann H., 1969: *Bäuerliche Ölmühlen in Rumänien. Versuch einr Typologie der bei der Ölbereitung verwendeten Mahl- und Stampfvorrichtungen*. „Ethnographica" [Brno, Moravské zemské muzeum. Etnografický ústav], t. 7–8, cz. 1, s. 88–116.

Horodyska H., 1958: *Słownictwo Warmii i Mazur. Hodowla*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 3. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Horodyska-Gadkowska H., 1967: *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych*. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Horodyska-Gadkowska H., 1971: *Niektóre cechy gwarowe na terenie dawnej ziemi zawkrzeńskiej*. W: *Studia i materiały do dziejów ziemi zawkrzeńskiej*. T. 1. Red. J. Antoniewicz. W: „Prace Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych". Nr 11. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 79–108.

Horváth P., 1958: *Materiály k dejinám ľudovej architektúry v bývalej Bratislavskej župe na konci 18. storočia*. „Slovenský národopis", R. 6, z. 5, s. 499–505.

Horváthová E., 1962: *Cigáni po príchode do Európy*. „Slovenský národopis", R. 10, z. 2, s. 210–226.

Huber K., 1944: *Über die Histen- und Speichertypen des Zentralalpengebietes*. Genève–Erlenbach–Zürich, Eugen Rentsch.

Hvarfner H., 1968: *Eine ethnologische Kartographie Europas*. W: *Internationale Arbeitskonferenz über die ethnologische Kartographie. 8.–10. Februar 1966. Bericht*. Zagreb, Etnološki atlas Jugoslavije, Centar za pripremu atlasa, Filozofski fakultet, s. 127–131.

Ilustrowany atlas…, 2006: *Ilustrowany atlas historii Polski*. Red. W. Sienkiewicz. Warszawa, Demart.

Imellos S., 1976: *Über den „Heubogen" in Griechenland*. „Ethnologia Europaea", t. 8, z. 2, s. 118–122.

Interpretacja schematu…, 2006: *Interpretacja schematu Dublin Core wraz z materiałami pomocniczymi dla redaktorów zasobów cyfrowych Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego*. Oprac. Komisja ds. digitalizacji BUWr. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu: http://www.bu.uni.wroc.pl/sites/default/files/images/doc/bc/eporadnik_redaktora_bcuwr.pdf [data dostępu 20.02.2017].

Išgum M., 1978: *O problemie krilne i križne preslice u sjeverozpadnoj Hrvatskoj*. „Etnološki prilozi", t. 1, s. 45–75.

Istoriko-etnografičeskij… [IEAP], 1985: *Istoriko-etnografičeskij atlas Pribaltiki. Zemledelie*. Red. M.G. Rabinovič i in. Viľniûs, Mokslas.

Istoriko-etnografičeskij… [IEAP], 1986: *Istoriko-etnografičeskij atlas Pribaltiki. Odeždа*. Riga, Mokslas.

Jacher-Tyszkowa A., 1977: *Strój kielecki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 31. Cz. 5: „Małopolska". Z. 12. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Jacobeit W., 1957: *Jochgeschirr- und Spanngrenze*. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde", t. 3, s. 119–144.

Jagieła K., 1965: *Fotografia PAE/F/14.12.III/856.65.14/01 – Żydowo (ok. Sławna) – kijanka*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/2706 [data dostępu: 3.03.2017].

Jagieła K., 1973: *Typy maślnic w Polsce i ich występowanie w świetle skartowań „Polskiego atlasu etnograficznego"*. W: *Pożywienie ludności wiejskiej*. Red. A. Kowalska-Lewicka. Kraków, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, s. 213–217.

Jagieła K., 1994: *Narzędzia do przeróbki ziarna zbóż: stępy i żarna*. W: *Pozyskiwanie i wstępna obróbka ziarna zbóż na wsi polskiej*. W: „Ethnologica". T. 2. W: „Acta Universitatis Wratislaviensis". Nr 1553. Wrocław, Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 163–237.

Jančář J., 1965: *Lidová keramika na Slovácku od počátku 20. století*. „Český lid", R. 52, z. 1, s. 25–33.

Jankowska B., 1962: *Fotografia PAE/F/24.38.XV/596.62.5/01 – Zakopane (ok. Nowego Targu) – torba*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/8194 [data dostępu: 3.03.2017].

Jankowska B., 1971: *Fotografia PAE/F/21.26.XVI/1286.71.5/01 – Korczyska (ok. Łasku) – kościół*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/6201 [data dostępu: 3.03.2017].

Jankowska B., 1981: *Kijanki do prania / Battledores (mapa 354, karta CXCII)* [na podstawie badań PAE z lat 1964–1968 i innych źródeł]. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/545 [data dostępu: 27.02.2017].

Jankowska B., 1995: *Rozplanowanie chałup szerokofrontowych*. W: *Budownictwo*. Red. J. Bohdanowicz. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 2. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 252–285.

Jansson S.O., 1961: *Kulturgrenzen und Kulturwege*. W: *Schwedische Volkskunde. Quellen-Forschung-Ergebnisse. Festschrift für Sigfrid Svensson zum sechzigsten Geburtstag am 1. Juni 1961*. Stockholm–Göteborg–Uppsala, Almqvist & Wiksell, s. 108–130.

Jasiewicz Z., 1961: *Materiały do dziejów garncarstwa w powiecie konińskim w XVIII wieku*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 15, s. 243–246.

Jasiewicz Z., 1964: *Garbarstwo*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*. Red. J. Burszta. T. 2. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, s. 565–602.
Jemielniak D., 2013: *Netnografia, czyli etnografia wirtualna – nowa forma badań etnograficznych*. „Prakseologia", nr 154, s. 97–116.
Jeřábek R., 1961: *Karpatské vorařství v 19. století*. Praha, Státní pedagogické nakladelství.
Jeřábek R., 1974: *Podzemní obydlí ve Středomoří. Stáří typy rozprostření*. „Acta Ethnologica Slovaca. Kultúrne spoločenstvo a diferenciácia v strednej a juhovýchodnej Európe", t. 1, s. 137–163.
Jeż-Jarecki W., 1961: *Materiały do ludowego łowiectwa w Polsce (wyniki ankiety)*. „Etnografia Polska", t. 4, s. 235–249.
Jeż-Jarecki W., 1964: *Drewno w kulturze mieszkańców dorzecza Tanwi*. „Zeszyty Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie", t. 4–5, s. 84–97.
Jirlow R., 1961: *Bodenbau*. W: *Schwedische Volkskunde. Quellen-Forschung-Ergebnisse. Festschrift für Sigfrid Svensson zum sechzigsten Geburtstag am 1. Juni 1961*. Red. G. Berg. Stockholm–Göteborg–Uppsala, Almqvist & Wiksell, s. 180–204.
Jobse-van Putten J., 1988: *Outline of the development of food preservation in the past hundred years*. W: *Food conservation*. Red. A. Riddervold, A. Ropeid. London, Prosper Books, s. 119–127.
Jostowa W., 1961: *Z zagadnień budownictwa podhalańskiego*. „Etnografia Polska", t. 5, s. 135–161.
Judycka I., 1961: *Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach Pomorza Mazowieckiego. Stan obecny, historia i związki z terenami przyległymi*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 9. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Jurkowski E., Łapiński I., Szymczak M., 1959: *Słownictwo Warmii i Mazur. Stopnie pokrewieństwa, życie społeczne i zawody*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 5. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Kahounová E., 1968: *Formy motýk a ich rozšírenie v slovenskom vinohradnictve*. „Vědecké práce Československého zemědělského muzea", t. 8, s. 177–189.
Kaiser K., 1936a: *Atlas der Pommerschen Volkskunde*. W: „Pommernforschung 2. Reihe. Veröffentlichungen des Volkskundlichen Archivs für Pommern". T. 5. Greifswald, Universitätsverlag Ratsbuchhandlung L. Bamberg.
Kaiser, K., 1936b: *Atlas der Pommerschen Volkskunde. Textband*. W: „Pommernforschung 2. Reihe. Veröffentlichungen des Volkskundlichen Archivs für Pommern". T. 4. Greifswald, Universitätsverlag Ratsbuchhandlung L. Bamberg.
Kaľavský M., 1982: *Stolárstvo na Slovensku v období kapitalizmu*. „Zborník Slovenského národného Muzea", t. 76, s. 165–195.
Kaľavský M., 1990: *Vandrovné trasy remeslníckych tovarišov Slovenska v 19. storočí ako problematika štúdia interetnických vzťahov (Na príklade Bratislavy a Trnavy)*. „Slovenský národopis", R. 38, z. 3, s. 453–457.
Kalesný F., 1973: *Arbeitsgeräte der Weinbauer in der Slowakei (Ein Beitrag zur Frage der historischen Schichten und Kultureinflüsse in der Weinkultur der Slowakei)*. „Ethnologia Slavica", t. 4, s. 87–151.
Kamocki J., 1957: *Strój sandomierski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 19. Cz. 5: „Małopolska". Z. 7. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Kamocki J., 1965: *Zarys grup etnograficznych w Polsce*. „Ziemia. Prace i Materiały Krajoznawcze", s. 105–113.
Kamocki J., 1979: *Wpływy polityczne na strój ludowy Małopolski północnej w dobie porozbiorowej 1772–1918*. „Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie", t. 7, s. 59–108.
Kamocki J., Kamocka M., 1961: *Strój świętokrzyski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 27. Cz. 5: „Małopolska". Z. 10. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Karaś M., 1972: *Lach i Wałach*. W: *Studia z zakresu socjologii, etnografii i historii ofiarowane Kazimierzowi Dobrowolskiemu*. Kraków, Wydawnictwo Literackie, s. 115–131.
Karta narodov…, 1962: *Karta narodov* SSSR. Oprac. pod kier.: S.I. Bruk [w instytucjach: Glavnoe upravlenie geodezii i kartografii Ministerstva geologii i ochrany nedr SSSR – Intitut etnografii im. N.N. Miklucho-Maklaâ AN SSSR, w 1961 r.]. Red. mapy E.A. Šiškin. Moskva, Glavnoe upravlenie geodezii i kartografii Ministerstva geologii i ochrany nedr SSSR.

Katalog…, 2015: *Katalog Dobrych Praktyk Digitalizacji materiałów archiwalnych*. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów: http://nimoz.pl/upload/Programy_ministra/OCDK/Katalogi_zalecenia_2015/Katalog_praktyk_i_standardow_digitalizacji_materialow_archiwalnych.pdf [data dostępu: 14.02.2017].

Kaznowska-Jarecka B., 1958: *Strój biłgorajsko-tarnogrodzki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 20. Cz. 5: „Małopolska". Z. 8. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Keszi-Kovács L., 1981: *Der Leistenwagen im Karpatenbecken*. W: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa*. Red. A. Paládi-Kovács. Budapest, MTA, s. 107–116.

Ketter A.: *Fotografia PAE/F/23.14.XIV/875.65.27/01 – Ząbrowo (ok. Iławy) – czerpak zgrzebłowaty*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/6979 [data dostępu: 4.03.2017].

Klimaszewska J., 1938: *Dach chaty w Polsce*. „Lud Słowiański", t. 4, z. 1, dział B, s. 117–168.

Klonowski F., 1960: *Strój warmiński*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 24. Cz. 1: „Pomorze". Z. 3. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kłodnicki Z., 1971: *Transport mit Menschenkraft in Polen in der ersten Hälfte des XX*. Jahrhunderts. W: *Studia Etnographica et Folkloristica in honorem Bela Gunda*. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujvary. W: „Műveltség és hagyomány". T. 13–14. Debrecen, Kossuth Lajos, s. 589–606.

Kłodnicki Z., 1974a: *Rezginie w Europie*. „Lud", t. 58, s. 73–85.

Kłodnicki Z., 1974b: *Rybołówstwo ludowe w pracach Polskiego atlasu etnograficznego*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", R. 22, nr 1, s. 189–196.

Kłodnicki Z., 1975: *„Rezginia" in Europe*. „Ethnologia Europaea", t. 8, z. 2, s. 101–110.

Kłodnicki Z., 1981a: *Die ethnographische Methode Kazimierz Moszyński's*. „Ethnologia Europaea", t. 12, z. 1, s. 98–114.

Kłodnicki Z., 1980: *Polen*. W: *Die Termine der Jahresfeuer in Europa. Erläuterungen zur Verbreitungskarte*. Red. M. Zender. W: „Forschungen zum Ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer". T. 1. Göttingen, Verlag Otto Schwartz & Co., s. 55-59.

Kłodnicki Z., 1981b: *Transport mit Menschenkraft in den polnischen Karpaten*. W: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa*. Red. A. Paládi-Kovács. Budapest, MTA, s. 43–63.

Kłodnicki Z., 1988a: *Das Wurfnetz in Polen und in den Nachbarländern. Ein Beispiel der Wanderung eines Kulturelements*. „Acta Ethnografica Academiae Scientiarum Hungaricae", t. 34 (1–4), s. 265–281.

Kłodnicki Z., 1988b: *Die Dynamik des Wandels der traditionellen Sachkultur in Polen*. W: *Wandel der Volkskultur in Europa. Festschrift für Günter Wiegelmann zum 60. Geburtstag*. T. 1. Red. N.-A. Bringeus. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 60. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 325–347.

Kłodnicki Z., 1992: *Tradycyjne rybołówstwo śródlądowe w Polsce. Zarys historii sposobów, narzędzi i urządzeń rybackich w świetle metody retrogresywnej*. W: „Acta Universitatis Wratislaviensis". Nr 1318. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kłodnicki Z., 1994: *Tak zwana rubież etnogeograficzna a problem genezy przestrzennego zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud", t. 77, s. 47–67.

Kłodnicki Z., 1997: *Kulturströmungen zwischen Elb- und Weichselstromgebiete in den letzten Jahrhunderten*. W: *Evropský kulturní prostor – jedenota v rozmanitosti. Sborník z 10. Etnokartografického sympozia (Třešť 25.–29.III.1966)*. Red. J. Vařeka, M. Holubová, L. Petráňová. „Český lid", R. 84 [suplement], s. 86–97.

Kłodnicki Z., 1999: *Zastosowanie metody etnogeograficznej do badań nad przysłowiami*. W: *Folklorystyczne i antropologiczne opisanie świata. Księga ofiarowana profesor Dorocie Simonides*. Red. T. Smolińska. Opole, Uniwersytet Opolski, s. 71–81.

Kłodnicki Z., 2000a: *Dolny Śląsk na tle ziem Polski w świetle tradycyjnej kultury materialnej*. W: *Śląsk, Schlesien, Slezsko. Przenikanie kultur*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, s. 93–111.

Kłodnicki Z., 2000b: *Kultura duchowa i społeczna wsi dolnośląskiej w świetle map „Atlas der deutschen Volkskunde"*. W: *Śląsk, Schlesien, Slezsko. Przenikanie kultur*. Red. Z. Kłodnicki. Wrocław, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, s. 43–68.

Kłodnicki Z., 2001a: *Etnograficzne atlasy krajów środkowej Europy. Możliwości studiów porównawczych*. W: *Etnológia a kultúrne dedičstvo. Zborník venovaný S. Kovačevičovej*. Red. O. Danglová, R. Stoličná. Bratislava, Ústav etnológie SAV, s. 56–66.

Kłodnicki Z., 2001b: *Polski atlas etnograficzny – historia, stan obecny i perspektywy*. „Lud", t. 85, s. 239–275.

Kłodnicki Z., 2003: *Geograficzne zróżnicowanie tradycyjnej kultury w Polsce. Uwagi o rubieżach kulturowych. Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. Kłodnicki, H. Rusek. W: „Archiwum Etnograficzne". T. 41. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Wrocławski, s. 247–256.

Kłodnicki Z., 2009a: *Polska – pogranicze zachodniej i północno-wschodniej prowincji kulturowej w Europie (na podstawie Polskiego Atlasu Etnograficznego)*. „Ethnologia Europae Centralis", t. 9, s. 45–59.

Kłodnicki Z., 2009b: *Transport i komunikacja w Karpatach Północnych. Polska-Słowacja. Pogranicze kulturowe i etniczne*. Red. R. Stolična, A. Pieńczak, Z. Kłodnicki. W: „Archiwum Etnograficzne". T. 49. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Wrocławski – Uniwersytet Śląski, s. 117–133.

Kłodnicki Z., 2011: *In search for the past time – the ethno-geographic and retrogressive methods in the research into the history of traditional culture in Poland*. W: *Dilemmas of old and contemporary culture in ethnographical and anthropological discourse*. Red. H. Rusek. W: „Bibliotheca Ethnologiae Europae Centralis". T. 3. Cieszyn–Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 112–135.

Kłodnicki Z., 2012: *„Lidé orají s nadějí…" Polské tradiční nářadí k obděláváni půdy ve světle etnografických pramenů a etnologických metod*. W: Z. Kłodnicki i in.: *Tradiční agrární kultura v kontextu společenského vývoje střední Evropy a Balkánu*. W: „Etnologicke Studie". T. 12. Brno, Masarykova Univerzita, s. 53–112.

Kłodnicki Z., 2013a: *Grupy etniczne i etnograficzne na polskim Podkarpaciu – problem Lachów*. W: *Pogranicze – sąsiedztwo – stereotypy. Przypadek polsko-słowackich relacji. Grupy etniczne i etnograficzne na polskim Podkarpaciu*. Red. A. Kasperek. W: „Transcarpathica. Prace Euroinstytutu Polsko-Czesko-Słowackiego". T. 2. Cieszyn–Katowice, Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach – Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza", s. 91–149.

Kłodnicki Z., 2013b: *Miejsce Polskiego Atlasu Etnograficznego w etnologii Polski i Europy*. W: *Regiony etnografii. Szkice dedykowane Profesorowi Andrzejowi Brenczowi w 70. rocznicę urodzin*. Red. J. Schmidt. Poznań, Nauka i Innowacje, s. 83–105.

Kłodnicki Z., 2016: *Tradycyjne formy transportu na ziemiach polskich. Przenoszenie różnych brzemion siłami ludzi w pierwszej połowie XX wieku*. „Zeszyty Wiejskie", z. 22, s. 77–97, 846–850.

Kłodnicki Z., Diakowska-Kohut E., 2015: *Demonologia ludowa – propozycje do systematyki. Z prac w archiwum PAE w Cieszynie*. „Ethnologia Europae Centralis", t. 12, s. 96–121.

Kłodnicki Z., Drożdż A., 2008: *Dzikie rośliny jadalne – materiały, mapy i opracowania tekstowe Pracowni Polskiego Atlasu Etnograficznego*. W: *Dzikie rośliny jadalne – zapomniany potencjał przyrody. Materiały z konferencji Przemyśl–Bolestraszyce 13 września 2007*. Red. Ł. Łuczaj. Bolestraszyce, RS–Druk, s. 109–124.

Kłodnicki Z., Kłosek E., Szymański A., 1982–1983: *Zur Systematik der Dreschflegel in Europa*. „Ethnologia Europaea", t. 13, z. 1, s. 85–96.

Kolago W., 1948: *Łyżniki podhalańskie*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 2, z. 9–10, s. 11–32.

Kolago W., 1970: *Strój kołbielski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 30. Cz. 4: „Mazowsze i Sieradzkie". Z. 8. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kolev N., 1981: *Technische und terminologische Untersuchung eines teil des Wagens in Nordbulgarien*. W: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa*. Red. A. Paládi-Kovács. Budapest, MTA, s. 93–100.

Kooi J. van der, 1993–1994: *Die Friesen in den Niederlanden: zwischen Separatismus und Folklorismus*. „Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde", t. 30: *Kulturgrenzen und nationale Identität*. Red. H.L. Cox, s. 197–204.

Kopczyńska-Jaworska B., 1961: *Wędrówki pasterskie w Beskidzie Śląskim*. „Etnografia Polska", t. 5, s. 227–231.

Kopczyńska-Jaworska B., 1962: *Gospodarcze i społeczne podstawy pasterstwa tatrzańskiego.* W: *Historia osadnictwa i organizacja społeczna pasterstwa oraz słownictwo pasterskie Tatr Polskich i Podhala*. Red. W. Antoniewicz. W: „Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala". T. 4. Wrocław–Kraków–Warszawa, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 107–162.

Kopczyńska-Jaworska B., 1969: *Tradycyjna gospodarka sezonowa w Karpatach Polskich*. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 20. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Kopczyński S., współudz. S. Pukasiewicz, 1930: *Przemysł ludowy na tle stosunków gospodarczych powiatu włodawskiego*. W: „Materjały do Monografji Przemysłu i Sztuki Ludowej w Polsce". T. 2: „Powiat włodawski". Warszawa, Wydawnictwo Reprezentacji Towarzystw Przemysłu Ludowego.

Kopydłowska B., 1965: *Fotografia PAE/F/33.14.XIII/888.65.1/01 – Flesze (ok. Grajewa) – naczynie klepkowe*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/12432 [data dostępu: 3.03.2017].

Korosadowicz Z., 1961: *Przepęd owiec z Podhala i obszarów sąsiednich na nowe tereny wypasowe.* W: *Hodowla owiec i bydła w Tatrach Polskich i na Podhalu. Teraźniejszość i przyszłość*. Red. W. Antoniewicz. W: „Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala". T. 3. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 131–136.

Kós K., Coliban T., 1972: *Cărăuşitul*. W: *Ţara Bîrsei*. T. 1. Red. N. Dunăre. Bucuresti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, s. 374–389.

Kostrowicki J., 1973: *Zarys geografii rolnictwa*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kotula F., 1951: *Strój rzeszowski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 3. Cz. 5: „Małopolska". Z. 13. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kotula F., 1955: *Strój łańcucki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 14. Cz. 5: „Małopolska". Z. 5. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kotula F., 1957: *Pochodzenie budynków przysłupowych w Rzeszowskie*m. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", t. 5, s. 551–562.

Kötzschke R., 1936: *Geschichte*. W: W. Ebert i in.: *Kulturräme und Kulturströmungen im mitteldeutschen Osten*. Halle am Saale, Max Niemeyer Verlag, s. 15–173.

Kovačevičová S., 1991: *Imigračné a emigračné cesty Židov na Slovensku*. „Slovenský národopis", R. 39, z. 3–4, s. 288–302.

Kovačevičová S., 2000: *Sídla a obydlie*. W: *Slovensko – Európske kontexty ľudovej kultúry*. Red. R. Stoličná. Bratislava, Veda, s. 143–170.

Kowalska-Lewicka A., 1980: *Hodowla i pasterstwo w Beskidzie Sądeckim*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Kozinets R.V., 2012: *Netnografia. Badania etnograficzne online*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Krajewska J., 1956: *Strój opoczyński*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 14. Cz. 4: „Mazowsze i Sieradzkie". Z. 4. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kramařík J., 1967: *Etnografická problematika styčného územi dvou typů rádel na rozhraní středních a západních Čech*. „Národopisný věstník československý", t. 2 (35), s. 43–64.

Kramařík J., 1968a: *O některých problémech etnokartografického studia a jejich významu pro národopisnou práci v ČSSR*. „Cesky lid", nr 1, s. 6–24.

Kramařík J., 1968b: *Zemědělství*. W: *Československá vlastivěda*. T. 3: *Lidová kultura*. Red. A. Melicherčík. Praha, Orbis, s. 29–44.

Krawczyk-Wasilewska V., 2016: *E-folklor w dobie kultury digitalnej. Szkice i studia z przedmową Andy'ego Rossa*. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kretschmer I., 1967: *Volkskundeatlanten in Europa und ihre Bedeutung für die geographische Forschung*. „Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft", t. 109, z. 1–3, s. 297–307 [nadbitka].

Książnica…: Książnica Cieszyńska: http://new.kc-cieszyn.pl/ [data dostępu: 14.02.2017].

Kubiak T., 2000: *Z badań nad XIX-wiecznym, ryglowym budownictwem wiejskim północno-zachodniej Polski*. Cz. 1: *Budownictwo mieszkalne na terenie woj. szczecińskiego w granicach z lat 1975–1998*. „Materiały Zachodniopomorskie", t. 46, s. 381–432.

Kukier R., 1968: *Kaszubi bytowscy. Zarys monografii etnograficznej*. Gdynia, Wydawnictwo Morskie.

Kupiszewski W., 1974: *Polskie słownictwo z zakresu astronomii i miar czasu. Stan obecny, historia i związki słowiańskie*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Kupiszewski W., Węgiełek-Januszewska Z., 1959: *Słownictwo Warmii i Mazur. Astronomia ludowa. Miary czasu i meteorologia*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 6. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Kušner [Knyšev] P.I., 1951: *Etničeskie territorii i etničeskije granicy*. Moskva, Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR.

Kutrzeba-Pojnarowa A., 1959: *Prace nad monografią etnograficzną kurpiowskiej Puszczy Zielonej*. „Etnografia Polska", t. 2, s. 205–225.

Kutrzeba-Pojnarowa A., 1967: *Struktura etniczna i grupy etnograficzne*. W: *Wielka encyklopedia powszechna PWN*. T. 9. [Przewodn. kom. red. B. Suchodolski]. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 61–63.

Kutrzeba-Pojnarowa A., 1981: *Metoda integralna Kazimierza Dobrowolskiego (założenia teoretyczne i programy badań)*. W: *Metody etnologii*. Red. E.Z. Szulc. Cz. 1. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. s. 17–38.

Kwaśniewski K., 1956: *Fotografia PAE/F/27.34.XII/27.56.2/01 – Wola Radłowska (ok. Brzeska) – konstrukcja dachu*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/9523 [data dostępu: 3.03.2017].

Kwaśniewski K., 1960: *Uprawa bru w Małopolsce w XX w*. „Lud", t. 45, s. 203–222.

Kwaśniewski K., 1963: *Paleniska i piece w polskim budownictwie ludowym. Studium na podstawie materiałów etnograficznych z drugiej połowy XIX oraz XX wieku*. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 7. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Kwaśniewski K., 1965: *Brogi jako element zagrody chłopskiej w Polsce* (*na podstawie badań etnograficznych w 1955 roku)*. „Etnografia Polska", t. 9, s. 102–121.

Kwestionariusz…, 1953: *Kwestionariusz do badań terenowych 1953 r.* Nr 1: *Hodowla i rolnictwo*. Oprac. J. Gajek, W. Dynowski, K. Moszyński. Wrocław, Zakład Etnografii IHKM we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1954: *Kwestionariusz do badań terenowych 1954 r.* Nr 2: *Hodowla i rolnictwo*. Oprac. J. Gajek, K. Zawistowicz-Adamska oraz zespoły zakładów etnografii w Warszawie i Krakowie. Wrocław, Zakład Etnografii IHKM we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1955: *Kwestionariusz do badań terenowych 1955 r.* Nr 3: *Rolnictwo, hodowla i budynki gospodarcze*. Oprac. J. Gajek, A. Kutrzeba, A. Nasz. Wrocław, Zakład Etnografii IHKM we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1956: *Kwestionariusz do badań terenowych 1956–1960*. Nr 4: *Budownictwo*. Oprac. J. Gajek. Wrocław, Zakład Etnografii IHKM we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1959: *Kwestionariusz do badań nad budownictwem wiejskim*. Oprac. J. Gajek. „Lud", t. 44 [dodatek].

Kwestionariusz…, 1960: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.]. Nr 5: *Transport i komunikacja lądowa*. Oprac. J. Gajek. W: „Archiwum Etnograficzne". Nr 22. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kwestionariusz…, 1964: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.]. Nr 6: *Ludowa kultura materialna. Zagadnienia wybrane*. Oprac. J. Gajek. W: „Archiwum Etnograficzne". Nr 27. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Kwestionariusz…, 1969a: *Kwestionariusz – notatnik terenowy* [b.r.]. Nr 7: *Wybrane zagadnienia z zakresu kultury społecznej i duchowej. Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe*. Oprac. J. Gajek. Wrocław, Zakład Polskiego Atlasu Etnograficznego IHKM PAN we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1969b: *Kwestionariusz – notatnik terenowy* [b.r.]. Nr 8: *Wybrane zagadnienia z zakresu kultury społecznej i duchowej. Zwyczaje, obrzędy i wierzenia pogrzebowe*. Oprac. J. Gajek. Wrocław, Zakład Polskiego Atlasu Etnograficznego IHKM PAN we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1975: *Kwestionariusz – notatnik terenowy* [b.r.]. Nr 9: *Wybrane zagadnienia z zakresu kultury społecznej i duchowej. Zwyczaje i obrzędy weselne*. Oprac. J. Gajek, F. Olesiejuk. Wrocław, Pracownia Polskiego Atlasu Etnograficznego IHKM PAN we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, 1980: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.]. Nr 10: *Wybrane zagadnienia z zakresu kultury duchowej dział – demonologia. Demony, półdemony i istoty nadprzyrodzone w opowiadaniach i wierzeniach ludowych*. Oprac. J. Gajek. Wrocław, Pracownia Polskiego Atlasy Etnograficznego IHKM PAN we Wrocławiu.

Kwestionariusz…, [1982]: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.]. Nr 12: *Kwestionariusz do badań nad zagadnieniem pomocy sąsiedzkiej zw. także „tłoką"*. Oprac. K. Jagieła, J. Bohdanowicz. Uzupełnienia (2001) A. Drożdż. Wrocław, Pracownia Polskiego Atlasu Etnograficznego IHKM PAN we Wrocławiu [w kwestionariuszu błędnie podano 1962 jako rok druku: 1962].

Kwestionariusz…, 1983: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.]. Nr 11: *Wiedza i wierzenia ludowe*. Oprac. J. Klimaszewska. Uzupełnienia, 2001: A. Lebeda. Wrocław, Pracownia Polskiego Atlasu Etnograficznego IHKM PAN we Wrocławiu.

Labuda G., 1954: *Kilka uwag o zadaniach „Polskiego atlasu etnograficznego"*. „Lud", t. 41, z. 1, s. 808–822.

Länder- und Völkerkarte…, 1918: *Länder- und Völkerkarte Europas* [na okładce tytuł: *Karte der Länder und Völker Europas. Volkstum und Staatenbildung*]. Oprac. D. Schäfer. Wyd. 8 wg stanu z listopada 1918 r. Berlin, Dietrich Reimer (Ernst Vohsen).

Langer J., 1997a: *Co mohou prozradit lidové stavby. Lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Rožnov pod Radhoštěm, Ready.

Langer J., 1997b: *Volná a vázaná konstrukce roubeného domu*. W: *Evropský kulturní prostor – jedenota v rozmanitosti. Sborník z 10. Etnokartografického sympozia (Třešť 25.–29.III.1966)*. Red. J. Vařeka, M. Holubová, L. Petráňová. „Český lid", R. 84 [suplement], s. 150–159.

Langer J., Bočková H., 2010: *Obydlí v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských. Syntéza mezinárodního výzkumu*. Ostrava, Mezinárodní komise pro studium lidové kultúry v Karpatech a na Balkáně.

Langer J., Vařeka J., 1983: *Naše lidové stavby*. Praha, Albatros.

Latta V., 1991: *Atlas ukraïns'kich govorîv schîdnoï Slovaččini*. Prâšev, Slovac'ke pedagogìčne vydavnictvo v Bratìslavì.

Lauer H., 1961: *Die Ackerfahrzeuge Nordwestdeutschlands*. Frankfurt am Main, Vaxmann Verlag.

Lautensach H., 1954: *Atlas zur Erdkunde*. Heidelberg, Keyser.

Lebeda A., 2002: *Wiedza i wierzenia ludowe*. Red. Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 6. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie.

Lempka W., 1976: *Tradycyjna gospodarka hodowlana*. W: *Kultura ludowa Mazurów i Warmiaków*. Red. J. Bursztа. W: „Monografie Dziejów Społecznych i Politycznych Warmii i Mazur". T. 3. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 219–248.

Lew S., 1966: *Dom przysłupowy w górnym i środkowym dorzeczu Sanu*. „Lud", t. 50 [za lata 1964–1965], cz. 2, s. 467–525.

Lew S., 1995: *Ścieżkami Lasowiaków i Rzeszowiaków*. W: „Varia Kolbuszowskie". Nr 3. Kolbuszowa, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy.

Lew S., 2003: *Budownictwo ludowe dorzecza Sanu w XIX i XX wieku*. Rzeszów, Mitel [17 map].

Liszka J., 1992: *Fejezetek a slovákiai Kisalföld néprajzából (Abschnitte aus der Ethnologie der Kleinen Tiefebene in Slowakien)*. W: „A Magyarságkutatás könyvtára". T. 12. Budapest, OKTK Magyarságkutatás Program.

Liszka J., 1994: *Adalékok a hátikosárra vonatkozó ismereteinkhez*. W: *Néprajzi tanulmányok Ikvai Nándor emlékére*. T. 2. Red. L. Nóvák. W: „Studia Comitatensia". T. 24. Szentendre, [Pest megye múzeumaiból], s. 109–117.

Liszka J., 2003: *Národopis Maďarov na Slovensku*. W: „Interethnica". T. 5. Komarno-Dunajská Streda, Lilium Aurum.

Lobotka V., 1959: *Sušiarnie a sušenie ovocia v Bánovskom okrese*. „Slovenský národopis", R. 7, z. 4, s. 590–612.

Lobotka V., 1962: *Spracovanie ražnej slamy v okolí Bánoviec nad Bebravou*. „Slovenský národopis", R. 10, z. 2, s. 307–323.
Ľudová kultúra…, 2002: *Ľudová kultúra Slovákov v Chorvátsku*. Red. M. Benža. Našice, Zväz Slovákov v ChR.
Luković M., 2012: *Transhumantní migrace pastevců v centrálních a západních oblastech Balkánu*. W: Z. Kłodnicki i in.: *Tradiční agrární kultura v kontextu společenského vývoje střední Evropy a Balkánu*. W: „Etnologicke Studie". T. 12. Brno, Masarykova Univerzita, s. 145–196.
Łęga W., 1933: *Ziemia malborska. Kultura ludowa*. W: „Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego". Nr 10. Toruń, skł. gł. Kasa im. Mianowskiego – Instytut Popierania Nauki.
Łęga W., 1960: *Okolice Świecia. Materiały etnograficzne*. Gdańsk, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych.
Łęga W., 1961: *Ziemia chełmińska*. „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 17. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Łowmiański H., 1964: *Początki Polski Z dziejów Słowian w I tysiącleciu*. T. 2. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Łowmiański H., 1967: *Początki Polski. Z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.* T. 3. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Łuczaj Ł., 2008: *Archival data on wild food plants used in Poland in 1948*. „Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine", R. 4, [z. 4].
Łuczak C., 1960: *Młynarstwo*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*. T. 1. Red. J. Burszta. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, s. 327–362.
Magyar néprajzi atlasz… [MNA], 1987–1992. *Magyar néprajzi atlasz – Atlas der ungarischen Volkskultur – Atlas of Hungarian Folk Culture*. Red. J. Barabás. T. 1–9. Budapest, Akadémiai kiadó.
Makoldi S., 1988: *Ungarische gezimmerte Truhen aus Gömör*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 5–6 [„Műveltség és hagyomány", t. 23–24], s. 115–131.
Malicki L., 1956: *Strój górali śląskich*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 17. Cz. 3: „Śląsk". Z. 3. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Mała encyklopedia…, 1959: *Mała encyklopedia powszechna PWN*. [Red. nacz. B. Suchodolski. Red. A. Bromberg i in.]. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
Małecki M., Nitsch K., 1934: *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*. Cz. 1: *Mapy*. Cz. 2: *Wstęp, objaśnienia, wykazy wyrazów*. Kraków, Polska Akademja Umiejętności [500 map].
Mały atlas gwar polskich [MAGP], 1957–1970: *Mały atlas gwar polskich*. T. 1–13. Kier. nauk. K. Nitsch. Od t. 3: kier. nauk. M. Karaś. Wrocław–Kraków, później Warszawa, Zakład Narodowy im. Ossolińskich . T. 1: 1957. T. 2: 1959. T. 3: 1960. T. 4: 1961. T. 5: 1962. T. 6: 1963. T. 7: 1964. T. 8: 1965. T. 9: 1966. T. 10: 1967. T. 11: 1968. T. 12: 1969. T. 13: 1970 [mapy 1–601].
Manovich L., 2011: *Język nowych mediów*. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie – Oficyna Wydawnicza Łośgraf.
Marciniak M.J., 1994: *Dawne ubiory Dolinian*. „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku", nr 32, s. 5–66.
Marciszewski W., 1988: *Typologia*. W: *Mała encyklopedia logiki*. Red. W. Marciszewski. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 212.
Markuš M., 1969: *Súčasný stav bádania o ľudovej strave na Slovensku*. „Slovenský národopis", R. 17, z. 4, s. 493–548.
Maslova G.S., 1955: *Opyt sostavleniâ kart rasprostraneniâ russkoj narodnoj odeždy*. „Kratkie soobščeniâ", t. 22, s. 12–20. [Rec.: B. Garyga: „Lud", t. 44 (1959), s. 242–250].
Maslova E.S., Stanûkovic T.V., 1960: *Materialʹnaâ kulʹtura russkogo selʹskogo i zavodskogo naseleniâ Priuralʹâ (XIX – načalo XX v.)*. W: *Materialy i issledovaniâ po etnografii russkogo naseleniâ evropejskoj časti SSSR*. Red. P.I. Kušner. W: „Trudy Instituta Etnografii im. N.N. Miklucho-Maklaâ" [seria nowa]. T. 57. Moskva, Izdateʹstvo Akademii Nauk SSSR, s. 72–171.
Mehedinți S., 1936: *Der Zusammenhang der rumänischen Landschaft mit dem rumänischen Volke*. W: „Vom Leben und Wirken der Romanen. II, Rumänische Reihe". Z. 7. Jena–Leipzig, Verlag von Wilhelm Gronau.

Merkienė R., 1979: *Gyvulininkystės inventorius Lietuvoje XIX–XX amžiuje*. W: R. Merkiennė, Milius V.: *Žemės ūkio inventorius*. W: „Iš lietuvių kultūros istorijos". T. 10. Vilnius, Mokslas, s. 6–105.

Meiners U., 1983: *Die Kornfege in Mitteleuropa. Wort- und sachkundliche Studien zur Geschichte einer frühen landwirtschaftlichen Maschine*. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 28. Münster, F. Coppenrath Verlag.

Meiners U., 1984: *Erhebungen des Atlas der deutschen Volkskunde und historische Quellen. Möglichkeiten der Quellenkombination am Beispiel der Kornfege*. W: *Volkskundliche Kulturraumforschung heute*. Red. H.L. Cox, G. Wiegelmann. W: „Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 42. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 129–150.

Mencl V., 1980: *Lidová architektura v Československu*. Praha, Academia.

Meysner-Rostworowska M., 1959: *Z badań nad budownictwem ludowym pogranicza wielkopolsko-pomorskiego*. W: *Z badań nad budownictwem ludowym w Wielkopolsce (1954–1957)*. W: „Prace Działu Etnografii IHKM PAN". Z. 3. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, s. 41–56.

Mikułowska H., 1953: *Strój kujawski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 9. Cz. 2: „Wielkopolska". Z. 3. Poznań, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Milićević J., 1976: *Istarsko pučko lončarstvo*. „Izvješća", R. 5–6, s. 89–101.

Milûs V., 1956: *Pišča i domašnââ utvaŕ litovskih kresťân v XIX i načale XX v*. W: *Baltijskij etnografičeskij sbornik*. Red. N.N. Čeboksarov, L.N. Terenťeva. W: „Trudy Instituta Etnografii im. N.N. Mikluho-Maklaâ" [seria nowa]. T. 32. Moskva, Akademiâ nauk SSSR, s. 127–169.

Milius V., 1964: *Maistas ir namų apyvokos daiktai*. W: *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, s. 386–416.

Milius V., 1979: *Javų nuėmimo ir kūlimo įrankiai XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje*. W: R. Merkiennė, V. Milius: *Žemės ūkio inventorius*. W: „Iš lietuvių kultūros istorijos". T. 10. Vilnius, Mokslas, s. 106–164.

Min'ko L.Ì. i in., 1974: *Narodnaâ seľskagaspadarčaâ tehnìka Belarusaŭ*. Mínsk, Vydavectva „Navuka i Tehnìka".

Misińska M., 1958: *Z badań nad flisem i łodziarstwem północno-wschodniej Opolszczyzny*. „Etnografia Polska", t. 1, s. 196–199.

Mlynka L., 1999: *Technické stavby na Slovensku z hľadiska interetnických súvislostí*. W: *Tradície staviteľstva a bývania na Slovensku s osobitným akcentom na kultúrne prejavy v prostredí etnických minorít*. Red. M. Sopoliga. Bratislava–Svidník, Múzeá a Etniká '99, s. 67–85.

Mocarska-Falińska B., 1959: *Słownictwo Warmii i Mazur. Uprawa i obróbka lnu*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 4. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Mocarska-Kowalska A., 1963: *Słownictwo Warmii i Mazur. Rybołówstwo*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 10. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Molčanova L.A., 1968: *Materiaľnaâ kultura Belorusov*. Minsk, Nauka i Technika.

Monkhouse F.J., Wilkinson H.R., 1952: *Maps and Diagrams*. London, Methuen.

Moora, H.A., Moora A.H., 1960: *K voprosu ob. istoriko-kulturnyh podoblastâh i rajonah Pribaltiki*. „Sovetskaâ Etnografiâ", z. 3, s. 21–51.

Morvay J., 1967: *119. A szalonna feldolgozása* W: *Mutatvány a Magyar Néprajzi. Atlasz anyagából*. Red. L. Szolnoky. „Néprajzi Értesitő", t. 49 oraz „A Néprajzi Múzeum Füzetei", t. 23, s. 51–52.

Moszyński K., 1925: *Niektóre wyniki etnograficznych badań Polski*. „Ziemia. Miesięcznik Krajoznawczy Ilustrowany", t. 10, s. 40–45.

Moszyński K., 1927: *Lud polski w dorzeczu Wisły*. „Ziemia. Miesięcznik Krajoznawczy Ilustrowany", t. 12, s. 163–169.

Moszyński K., 1929a: *Ethnogeographische Studien in Ostpolen*. W: *A Journey through the Eastern Provinces of Poland in the year 1926*. Kraków, Orbis, s. 126–171.

Moszyński K., 1929b: *Kultura ludowa Słowian*. Cz. 1: *Kultura materjalna*. Kraków, Polska Akademia Umiejętności. [Rec.: A. Brückner: „Lud", t. 30 (1931), s. 213–216; M. Gavazzi: „Anthropos", R. 25 (1930), s. 760–762].

Moszyński K., 1934: *Kultura ludowa Słowian*. Cz. 2. Z. 1: *Kultura duchowa*. Kraków, Polska Akademia Umiejętności. [Rec.: M. Gavazzi: „Anthropos", R. 31 (1936), z. 1–2, s. 273–275].
Moszyński K., 1938a: *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud Słowiański", t. 4, z. 1, s. B65–117 [nadbitka z datą 1937].
Moszyński K., 1938b: *Varia*. „Lud Słowiański", t. 4, 1938b, z. 1, s. 27–45.
Moszyński K., 1939: *Kultura ludowa Słowian*. Cz. 2. Z. 2: *Kultura duchowa*. Kraków, Polska Akademia Umiejętności. [Rec.: M. Gavazzi: „Lud", t. 38 (1948), s. 314–318].
Moszyński K., 1956: *Na marginesie dyskusji o Polskim atlasie etnograficznym*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", R. 4, nr 3, s. 491–518.
Moszyński K., 1957: *Pierwotny zasięg języka prasłowiańskiego*. W: „Prace Językoznawcze". T. 16. Wrocław–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Moszyński K., 1958a: *Człowiek. Wstęp do etnografii powszechnej i etnologii*. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 3. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
Moszyński K., 1958b: *Niektóre wytyczne dla prac Polskiego Atlasu Etnograficznego*. W: „Etnografia Polska". T. 1. Wrocław, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN – Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 57–67
Moszyński K., 1962: *O sposobach badania kultury materialnej Prasłowian*. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 6. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Moszyński K., 1967: *Kultura ludowa Słowian*. T. 2. Cz. 1: *Kultura duchowa*. Warszawa, Książka i Wiedza.
Moszyński K., Bytnarówna M., Klimaszewska J., 1935: *Atlas kultury ludowej w Polsce*. Z. 2. Kraków, Polska Akademia Umiejętności.
Moszyński K., Klimaszewska J., 1934: *Atlas kultury ludowej w Polsce*. Z. 1. Kraków, Polska Akademia Umiejętności.
Moszyński K., Klimaszewska J., 1936: *Atlas kultury ludowej w Polsce*. Z. 3. Kraków, Polska Akademia Umiejętności.
Mruškovič Š., 1960: *Príspevok k štúdiu ľudových poľnohospodárskych stavieb na Záhorí*. „Slovenský národopis", R. 8, z. 3, s. 431–467.
Muraj A., 1974: *Oblici i raširenost brana u Jugoslaviji*. „Izvješća", R. 4, s. 41–64.
Mydlarski J., 1938: *Wrażenia z II-go zjazdu sprawozdawczo-naukowego, poświęconego środkowym i wschodnim Karpatom Polskim*. „Przegląd Antropologiczny", t. 12, z. 3, s. 1–13 [nadbitka].
Myrdal J., 1988: *The Plunge churn from Ireland to Tibet*. W: *Food and Drink and Travelling Accessories. Essays in Honour of Gösta Berg*. Red. A. Fenton, J. Myrdal. Glasgow, John Donald Publisher LTD i in., s. 111–137.
Nacìonaľnì menšini v Ukraïnì…, 1996: *Nacìonaľnì menšini v Ukraïnì 1920–1930-tì roki. Istoriko-kartografičnij atlas*. Kiïv, Ìnstitut nacìonaľnich vìdnosin ì polìtologìï NAN Ukraïni.
Narodowy atlas Polski, 1973–1978: *Narodowy atlas Polski*. Red. S. Leszczycki. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
Narody…, 1964: *Narody zarubežnoj Evropy*. Cz. 1. Red. S.A.Tokarev, N.N. Čeboksarov. W: *Narody mira – etnografičeskie očerki*. Red. S.P. Tolstov. Moskva, Institut Etnografii imeni N.N. Miklucho-Maklaâ – Izdateľstvo „Nauka".
Nasz A., 1958: *Wpływ śląsko-łużyckiej rubieży leśnej na dynamikę procesów etnograficznych*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka", R. 13, nr 3, s. 365–408.
Nasz A., 1960: *Narzędzia żniwne w Polsce*. „Etnografia Polska", t. 3, s. 309–328.
Netlor…, 2013: *Netlor. Wiedza cyfrowych tubylców*. Red. P. Grochowski. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
New Focus…, 2014: *New Focus on Retrospective Methods*. Red. E. Heide, K. Bek-Pedersen. W: „Folklore Fellows Communications". Nr 307. Helsinki, Academia Scientiarum Fennica.
Niunkienė G., 1964: *Audiniai ir jų gamyba*. W: *Lietuvių etnografijos bruožai*. Red. A. Vyšniauskaitė. Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, s. 286–331.
Nowe kłopoty…, 2015: *Nowe kłopoty z kulturą*. Red. S. Sikora, K.J. Dudek. W: „Kultura oddolna". Warszawa, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego. http://kulturaoddolna.pl/blogs/Nowe_klopoty_z_kultura_ebook.pdf [data dostępu: 20.03.2017].

Nyman Å., 1975: *Kufenwiegen in Schweden*. W: J. Grandlund, Å. Nyman, *Kinderwiegen in Skandinawien*. „Ethnologia Europaea", t. 8, z. 2, s. 152–155. [Zob. głosy w dyskusji: B. Bratanić, G. Grober-Glück w: *Fünfte Arbeitskonferenz der Organisationskommission für den Ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer. 24–27. September 1974 in Visegrád/Ungarn*. Zestawiła E. Kisbán. Budapest, Forschungsstelle für den Ungarischen Atlas, 1979, s. 131–133].

Obrębski J., 1929–1930: *Rolnictwo ludowe we wschodniej części półwyspu Bałkańskiego*. „Lud Słowiański", t. 1, z. 1, s. B10–54; t. 1, z. 2, s. B147–187; t. 2, z. 1, s. B9–27, B133–148; t. 2., z. 2, s. B133–148.

Obrębski J., 1936: *Problem etniczny Polesia*. „Sprawy Narodowościowe", R. 10, nr 1–2, s. 1–23.

Oddolne…, 2015: *Oddolne tworzenie kultury. Perspektywa antropologiczna*. Red. S. Sikora, K.J. Dudek. W: „Kultura oddolna". Warszawa, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego. Mazowieckie Obserwatorium Kultury: http://www.mazowieckie-obserwatorium.pl/media/_mik/files/4491/kulturaoddolna.pdf [data dostępu: 19.03.2017].

Olędzki J., 1961: *Doroczne pieczywo obrzędowe północno-wschodniej Polski*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 15, s. 3–23.

Olędzki J., 1962: *Rybołówstwo na terenie kurpiowskiej Puszczy Zielonej od końca XIX do połowy XX wieku*. W: *Kurpie. Puszcza Zielona*. T. 1. Red. A. Kutrzeba-Pojnarowa. „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 5. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 139–276.

Oliveira E.V. de, Galhano F., Pereira B., 1973: *Sistemas de atrelagem dos bois em Portugal*. Lisboa, Instituto de Alta Cultura.

Österreichischer Volkskundeatlas [ÖVA], 1959–1979: *Österreichischer Volkskundeatlas*. Z. 1–6. Kommentaren I–VIII, 1959–1981. Red. R. Wolfram. Wien, Kommission für den Volkskundeatlas in Österreich – Verlag Hermann Böhlaus Nachf. Z. 1: Red. E. Burgstaller, A. Helbok. Linz a.d. Donau 1959. Z. 2: Red. R. Wolfram, E. Lendl. Współpr. I. Kretschmer. Wien 1965. Z. 3: Red. R. Wolfram, E. Lendl, współpr. I. Kretschmer. Wien 1968. Z. 4: Red. R. Wolfram, I. Kretschmer. Współpr. E. Klenk, Wien 1971. Z. 5: Red. R. Wolfram, I. Kretschmer. Wien 1974. Z. 6. Cz. 1: Red. R. Wolfram, I. Kretschmer. Wien 1977. Z. 6. Cz. 2: Red. R. Wolfram, I. Kretschmer. Wien 1979.

Paládi-Kovács A., 1965: *A keleti palócok pásztorkodása – La bergerie des Paloczes orientaux*. W: „Műveltség és Hagyomány". „Studia Ethnologica Hungariae et Centralis ac Orientalis Europae". T. 7. Red. B. Gunda. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem.

Paládi-Kovács A., 1967: *46. A juhászat építményei*. W: *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából*. Red. L. Szolnoky. „Néprajzi Értesitő", t. 49 oraz „A Néprajzi Múzeum Füzetei", t. 23, s. 39–42.

Paládi-Kovács A., 1971: *Einige Bemerkungen über die Traggeräte der ungarischen Bauernschaft*. W: *Studia Etnographica et Folkloristica in honorem Bela Gunda*. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujvary. W: „Műveltség és hagyomány". T. 13–14. Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, s. 409–426.

Paládi-Kovács A., 1980a: *A jászol kezdeti formái a magyar állattartásban*. „Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság Folyóirata", t. 91, z. 2, s. 153–191.

Paládi-Kovács A., 1980b: *Gazdasági épületek észak-borsodban és gömörben a rakodó*. „A Herman Ottó Múzeum Évkönyve", t. 19, s. 209–225.

Paládi-Kovács A., 1981a: *Water carrying yokes in the Carpathian Basin*. W: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa*. Red. A. Paládi-Kovács. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoport, s. 85–92.

Paládi-Kovács A., 1981b: *Hagyományos vízhordó módok és eszközök a Kárpát-medenecében*. „Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság Folyóirata", t. 92, s. 307–333.

Paládi-Kovács A., 1996a: *Contemporary ethnic processes in Hungary*. W: Tegoż: *Ethnic traditions, classes and communities in Hungary*. Budapest, Institute of Ethnology Hungarian Academy of Sciences, s. 63–78. [Wcześniej opublikowane w: „Studia Fennica Ethnologica" 1995, t. 3: *Encouring ethnicities. Ethnological aspects on ethnicity, identity and migration*. Red. T. Korhonen. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 32–40.

Paládi-Kovács A., 1996b: *Ethnographical cartography in Hungary*. W: Tegoż: *Ethnic traditions, classes and communities in Hungary*. Budapest, Institute of Ethnology Hungarian Academy

of Sciences, s. 201–214. [Wcześniej opublikowane w: „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae" 1988, t. 34, s. 325–332].

Paládi-Kovács A., 1996c: *Internal migrations within the Hungarian language area during the 18th-20th centuries*. W: Tegoż: *Ethnic traditions, classes and communities in Hungary*. Budapest, Institute of Ethnology Hungarian Academy of Sciences, s. 99–112. [Wcześniej opublikowane w: *Interacting Communities*. Red. Z. Szarvas. Budapest, Hungarian Ethnographic Society and the Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Sciences, 1993, s. 83–97].

Paládi-Kovács A., 1999: *Trocknungsgerüste für Futtergras im Karpatenbecken*. „Ethnologia Slovaca et Slavica", t. 28–29 [za lata 1996–1997], s. 27–41.

Palošija Đ., 1972: *Narodna kultura – znanstveni izvor*. „Izvješća", s. 31–43.

Páriková M., 1979: *Transport ľudskou silou*. „Slovenský národopis", t. 3, s. 449–473.

Páriková M., 1981: *Zu den bisherigen Ergebnissen des ethnographischen Studiums von Lasttragen und Verkehr in der Slovakei*. W: *Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa*. Red. A. Paládi-Kovács. Budapest, MTA Néprajzi Kutatócsoport, s. 65–72.

Pawłowska J., 1961: *Sposoby przesuszania zbóż w Polsce*. „Etnografia Polska", t. 4, s. 251–259.

Pauliny J., 1999: *Arabské správy o Slovanoch (9.–12. storočie)*. Bratislava, Veda – Bernolákova spoločnosť.

Peesch R., 1965*: Ein altslawisches Rrelikt der materiellen Kultur im Gebiet zwischen Elbe und Oder*. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde", t. 11, cz. 1, s. 137–155.

Pessler W., 1931: *Deutsche Volkstumsgeographie*. Braunschweig–Berlin–Hamburg, Georg Westermann.

Pessler W., 1932: *Die geographische Methode in der Volkskunde*. „Antropos", t. 27, s. 707–742.

Pessler W., 1951: *Die Zeit als volkskundliches Problem*. „Laos", t. 1, s. 83–95.

Petráš M., Zeleňáková A., 1987: *Tradičná výroba rastlinných olejov na Slovensku*. W: *Museum Vivum II Agricultura Carpatica IV. Materiály z konference, Konané 8.–10. X. 1985*. [Red.] J. Langer, V. Tetera. Rožnov pod Radhoštěm, Valašské muzeum v přírodě, s. 75–97.

Penčak A., 2010a: *Kartografirovanie âvlenij kuľtury: „Kommentarii k poľskomu etnografičeskomu atlasu"*. „Živaâ Starina", R. 4, s. 60–63.

Pieńczak A., 2007a: *Kojarzenie małżeństw z udziałem swata – Arranging marriages in the presence of a matchmaker (mapa 1)* [na podstawie badań PAE z lat 1970–1982, 2003 i innych źródeł]. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/10445 [data dostępu: 15.02.2017].

Pieńczak A., 2007b: *Zwyczaje i obrzędy weselne*. Cz. 2: *Rola i znaczenie swata w kojarzeniu małżeństw*. Red. Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 8. Cieszyn–Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski – Uniwersytet Wrocławski.

Pieńczak A., 2008: *Sposoby rozpoznawania domniemanych czarownic (w świetle badań Polskiego Atlasu Etnograficznego)*. „Lud", t. 92, s. 215–233.

Pieńczak A., 2010b: *Rola i znaczenie pożywienia w życiu kobiety ciężarnej*. W: *Historie kuchenne. Rola i znaczenie pożywienia w kulturze*. Red. R. Stoličná, A. Drożdż. „Bibliotheca Ethnologia Ethnografie Centralis". T. 2. Cieszyn–Katowice–Brno, Uniwersytet Śląski w Katowicach, s. 215–235.

Pieńczak A., 2011a: *Food in the life of a pregnant woman – an analysis of the studies for the Polish Ethnographic Atlas*. W: *Dilemnas of old and contemporary culture in ethnograghical and anthropological discourse*. Red. H. Rusek. W: „Bibliotheca Ethnologiae Europae Centralis". T. 3. Cieszyn–Katowice, Uniwersytet Śląski w Katowicach, s. 146–154.

Pieńczak A., 2011b: *Metoda etnogeograficzna w badaniach atlasowych ośrodka wrocławskiego i cieszyńskiego – kontynuacja i zmiana*. „Zeszyty Wiejskie" t. 16, s. 154–167.

Pieńczak A., 2015a: *The Polish Ethnographic Atlas – research achievements and prospects*. „Ethnologia Actualis. The Journal of Ethnographical Research", t. 15, nr 2, s. 81–94. De Gruyter Online: http://www.degruyter.com/view/j/eas.2015.15.issue-2/eas-2015-0018/eas-2015-0018.xml [data dostępu: 19.02.2016].

Pieńczak A., 2016a: *Obrzędowość narodzinowa na Górnym Śląsku (izolacja położnicy). „Polski atlas etnograficzny" i „Atlas der deutschen Volkskunde" w perspektywie porównawczej*. W: „Prace

Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach". Nr 3543. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Pieńczak A., 2016b: *Polski Atlas Etnograficzny – dokumentowanie, zachowanie i popularyzacja niematerialnego dziedzictwa kulturowego wsi polskiej*. W: *Narracja, obyczaj, wiedza… O zachowaniu niematerialnego dziedzictwa* kulturowego. Red. A. Przybyła-Dumin. Chorzów–Lublin–Warszawa, Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie" – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej – Narodowy Instytut Dziedzictwa, s. 205–219.

Pieńczak A., 2016c: *The collection of questionnaires concerning wild plants on the digital platform of the Polish Ethnographic Atlas*. „Slovenský národopis", t. 15, nr 2, s. 228–240. Ústav etnológie Slovenskej Akadémie Vied: http://www.uet.sav.sk/files/slovensky_narodopis_2016_2-pienczak.pdf [data dostępu: 3.03.2017].

Pieńczak A., Diakowska E., 2011: *Magia Alkmeny w polskiej obrzędowości narodzinowej i pogrzebowej (w świetle badań Polskiego atlasu etnograficznego)*. „Ethnologia Europae Centralis", t. 10, s. 43–54.

Pieradzka K., 1939: *Na szlakach Łemkowszczyzny*. Kraków, Ruthenus.

Pietraszek E., 1961: *Ośrodki garncarskie w dobrach tenczyńskich w XVIII i pierwszej połowie XIX wieku*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 15, s. 48–54, 101–106.

Plessingerová A., 1963: *Vývoj topeniště, jeho využívání a význam ve slovenských obcích pod Javorníky. Přispěvek k poznáni změn života lidu a lidového interiéru a k řešeni otázky výskytu ohniště bez pece v našich zemich*. „Sborník Národního muzea v Praze". Seria A: „Historie", t. 17, z. 4–5, s. 149–235.

Podìllâ…, 1994: *Podìllâ – Ìstorìko-etnografične doslìdžennâ*. Red. A.P. Ponomar'ov. Kiïv, Vidavnictvo Nezależnogo Kuľturnogo Centru „Dolâ".

Podolák J., 1957a: *Etnografické oblasti na území Slovenska ako podklad k monografiám o ľudovom staviteľstve*. „Slovenský národopis", R. 5, z. 5, s. 529–537.

Podolák J., 1957b: *Nomenklatúra pluhu na území slovenského etnika*. „Slovenský národopis", R. 5, z. 3–4, s. 307–335.

Podolák J., 1977: *Die Bedeutung der Wörter „ÚHOR" und „PRIELOH" auf dem Gebiet des slovakischen Ethnikums*. „Ethnologia Slavica", t. 7, s. 105–116.

Podolák J., 1990: *Traditional names of sheep as part of the pastoral culture in the Carpathians*. „Ethnologia Slavica", t. 21, s. 107–128.

Pokropek M., 1978: *Atlas sztuki ludowej i folkloru w Polsce*. Warszawa, Arkady.

Pokropek M., 1981: *Metoda etnogeograficzna*. W: *Metody etnologii*. Cz. 1. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 61–85.

Pokropek M., Pokropek W., 1996: *Tradycyjne budownictwo drzewne w Polsce*. T. 2: *Budownictwo sakralne*. Cz. 1. Warszawa, Wydawnictwo Nerition.

Pokrzyńska M., 2000: *Wędrówki górali czadeckich z Bukowiny. Od emigracji do „repatriacji" (okiem socjologa)*. W: *Czadecka ojcowizna*. Red. K. Nowak. Lublin, Ośrodek Studiów Polonijnych i Społecznych PZKS, s. 108–124.

Pol W., 1966: *Prace z etnografii północnych stoków Karpat*. Wyd., wstęp, komentarze i mapa J. Babicz. W: „Archiwum Etnograficzne". T. 29. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Poletyło M., 1988: *Klasyfikacja nauk*. W: *Mała encyklopedia logiki*. Red. W. Marciszewski. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 82–83.

Poloczkowa B., 1972: *Strój cieszyński w XIX wieku*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 26, z. 3–4, s. 153–170.

Polski… [PAE], 1958a: *Polski atlas etnograficzny. Zeszyt próbny*. Red. J. Gajek. Wrocław, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [część tekstowa].

Polski… [PAE], 1958b: *Polski atlas etnograficzny. Zeszyt próbny*. Red. J. Gajek. Wrocław, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 1–17].

Polski… [PAE], 1964: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 1. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 1–57].

Polski… [PAE], 1965: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 2. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 58–129].

Polski… [PAE], 1967: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 3. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 130–190].
Polski… [PAE], 1971: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 4. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 191–250].
Polski… [PAE], 1974: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 5. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 251–304].
Polski… [PAE], 1981: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 6. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN [mapy 305–355].
Pomianowska W., 1997: *Nazwy zbóż w gwarach południowosłowiańskich*. W: *Witold Doroszewski – mistrz i nauczyciel*. Red. B. Falińska. Łomża, Towarzystwo Naukowe im. Wagów, s. 71–74.
Popiel L., 1936: *Stępa w Polsce*. „Lud", t. 34, s. 187–269 [nadbitka 1937].
Pötzel W., 2003: *Der Atlas der deutschen Volkskunde als regional- und lokalgeschichtliche Quelle*. W: *Volksleben im 19. Jahrhundert. Studien zu den bayerischen Physikatsberichten und verwandten Quellen*. Red. P. Fassl. Augsburg, Wißner Verlag, s. 183–197.
Pożywienie i sprzęty…, 1996: *Pożywienie i sprzęty z nim związane*. Red. E. Pietraszek. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 3. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Pudło K., 1960: *Fotografia PAE/F/34.16.IX/993.60.20/01 – Nowa Wieś (ok. Moniek) – zaprzęg jednokonny*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/12970 [data dostępu: 4.03.2017].
Pudło K., 1961a: *Fotografia PAE/F/24.11.XIV/440.61.23/01 – Młynarska Wola (ok. Pasłęka) – wóz czterokołowy*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/7587 [data dostępu: 15.02.2017].
Pudło K., 1961b: *Fotografia PAE/F/27.13.VIII/442.61.12/02 – Wipsowo (ok. Olsztyna) – sanki włóczne*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/9320 [data dostępu: 4.03.2017].
Pudło K., 1962: *Tradycje używania bydła rogatego do prac pociągowych w gospodarstwach chłopskich w Polsce z końcem XIX i w I poł. XX w*. „Lud", t. 47, s. 415–438.
Pudło K., 1970: *Osadnictwo łemkowskie na Dolnym Śląsku w latach 1947–1969*. W: *Wieś dolnośląska*. Red. A. Nasz. W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 20. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 79–111.
Putschke W., 1971: *Sachtypologie der Landfahrzeuge. Ein Beitrag zu ihrer Entstehung, Entwicklung und Verbreitung*. W: „Schriften zur Volksforschung". T. 4. Berlin – New York, Verlag Walter de Gruyter.
Ränk G., 1951: *Baltic Farm-House Types, their Regional Distribution and Historical Stratification*. „Laos", t. 1, s. 139–153.
Rasmussen H., 1988: *The collecting of seagulls' and lapwings' eggs*. W: *Food and Drink and Travelling Accessories. Essays in Honour of Gösta Berg*. Red. A. Fenton, J. Myrdal. Glasgow, John Donald Publisher LTD i in., s. 61–67.
Ratajski L., 1973: *Metodyka kartografii społeczno-gospodarczej*. Warszawa, Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych.
Rauter O., 1943: *Das Bauernhaus im Gau Tirol und Vorarlberg*. Berlin, Verlag Deutsche Landbuchhandlung Sohnrey.
Rączka J.W., 1985: *Podstawy rewaloryzacji architektury w regionach krajobrazowych* (*Wartości i zagrożenia – Rozważania nad metodą – Cechy regionalne – Problemy rewaloryzacji*). W: „Monografia". Nr 35. Kraków, Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
Reichan J., Woźniak K., 2004: *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne*. Kraków, Lexis.
Reinfuss R., 1946: *Pogranicze krakowsko-góralskie w świetle dawnych i najnowszych badań etnograficznych*. „Lud", t. 36, s. 222–255 [nadbitka, s. 1–36].
Reinfuss R., 1947: *Próba charakterystyki etnograficznej Rusi Szlachtowskiej na podstawie niektórych elementów kultury materialnej*. „Lud", t. 37, s. 160–235.
Reinfuss R., 1949a: *Łemkowie jako grupa etnograficzna*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 7. Lublin, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 77–210. [Wydanie książkowe: R. Reinfuss:

Łemkowie jako grupa etnograficzna. Przedm. R. Reinfuss. Posł. J. Czajkowski. Fot. R. Reinfuss. Sanok, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, 1998].

Reinfuss R., 1949b: *Skrzynie zdobione z okolic Krakowa*. Cz. 3. „Polska Sztuka Ludowa", t. 3, z. 1–2, s. 9–25.

Reinfuss R., 1949c: *Stroje górali szczawnickich*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 1. Cz. 5: „Małopolska". Z. 18. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Reinfuss R., 1950: *Orawski dom z wyżką*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 4, z. 1–6, s. 36–55.

Reinfuss R., 1951: *Wytwórcy ludowych ubiorów w Karpatach Polskich*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 5, z. 1–2, s. 19–36.

Reinfuss R., 1959: *Problem Karpat w badaniach kultury ludowej*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 13, s. 3–11.

Reinfuss R., 1960: *Piece do wypału naczyń w polskim garncarstwie ludowym*. „Etnografia Polska", t. 3, s. 328–350.

Reinfuss R., 1971: *Z badań nad budownictwem ludowym w województwie kieleckim*. „Polska Sztuka Ludowa", R. 25, z. 2, s. 67–78.

Reinfuss R., 1990: *Śladami Łemków*. Warszawa, Wydawnictwo PTTK „Kraj".

Riddervold A., 1983: *Der Rauchofen in Nordland (Nordnorwegen)*. „Ethnologia Scandinavica. A journal for nordic ethnology", s. 94–128.

Rok Kolberga, 2014. http://www.kolberg2014.org.pl/pl/2014/aktualnosci [data dostępu: 17.02.2017].

Rolnictwo i hodowla, 1993: *Rolnictwo i hodowla*. Cz. 1. Red. J. Bohdanowicz, Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 1. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Rolnictwo i hodowla, 1994: *Rolnictwo i hodowla*. Red. J. Bohdanowicz, Z. Kłodnicki. Cz. 2. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 1. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Rośliny w wierzeniach…, 2016: *Rośliny w wierzeniach i zwyczajach ludowych. Słownik Adama Fischera*. Oprac. M. Kujawska et al. W: „Archiwum Etnograficzne". Nr 37. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Russkie…, 1967: *Russkie. Istoriko-etnografičeskij atlas*. Red. P.I. Kušner i in. Moskva, Izdateľstvo „Nauka". *Zemledelie. Kresťiânskoe žiliščе. Krestianskaâ odežda (Seredina XIX – Načalo XX veka)*. [71 map, komentarze]. [Rec.: Z. Kłodnicki: „Lud", t. 52 (1968); G.K. Kloska: „Etnografia Polska", t. 14 (1970), z. 2, s. 240–242; J. Ušak: „Slovenský národopis", R. 22 (1974), z. 3, s. 525–527].

Sabalenka E.R. i in., 1973: *Belaruskae narodnae žyllë*. Minsk, Navuka i Tèchnika.

Šach F., 1978a: *Rozšíření ruchadla v českých zemích po jeho vynálezu ve dvacátých letech 19. století*. W: *Etnografický atlas*. T. 1. Oprac. J. Vařeka i in. W: „Opera ethnologica". T. 8. Praha, Československá akademie věd – Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, s. 207–260.

Šach F., 1978b: *Typy rádel v Čechách a na Moravě*. *Etnografický atlas*. T. 1. Oprac. J. Vařeka i in. W: „Opera ethnologica". T. 8. Praha – Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, s. 153–206.

Scheuermeier P., 1956: *Bauernwerk in Italien, der italienischen und rätoromanischen Schweiz*. T. 2. Bern, Verlag Stämpfli & Cie.

Scheufler V., 1968: *Výroba*. W: *Československá vlastivěda*. T. 3: *Lidová kultura*. Red. A. Melicherčík. Praha, Orbis, s. 85–103.

Schlenger H., 1934: *Metodische und technische Grundlagen des Atlas der deutschen Volkskunde*. W: „Deutsche Forschung". Z. 27. Berlin, Verlag der Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft.

Schmidt J., 1997: *Granica i stereotyp – Pogranicze zaborów w mentalności współczesnych Wielkopolan*. W: „Poznańskie Studia Etnologiczne". Nr 1. Międzychód, Eco.

Schmidt L., 1950: *Die Kittinge. Probleme der burgenländischen Blockbauspeicher*. „Burgenländische Heimatblätter", R. 12, z. 3, s. 97–116.

Schmidt L., 1951: *Pelops und die Haselhexe. Ein sagenkartographischer Versuch*. „Laos", t. 1, s. 67–78.

Schmidt L., 1962: *Der Heubogen im südlichen Burgenland. Aus der Arbeit am Atlas der burgenländischen Vokskunde*. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde", t. 2, s. 351–360.

Schüwer H., 1978: *Wortgeographie und etymologische Untersuchungen zur Terminologie desAckerwagens. Wagenarme und Langbaum im Westniederdeutschen*. Red. J. Goossens. W: „Niederdeutschen Studien". T. 24. Köln–Wien, Böhlau Verlag.
Sedlářová V., 1951: *Krpce. Příspěvek k výzkumu nejstarších oděvních součástek u nás*. „Časopis moravského musea v Brně", t. 36, s. 199–209.
Semelczi-Kovács A., 1975: *Akklimatisation und Verbreitung der Sonnenblume in Europa*. „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae", t. 24, z. 3–4, s. 47–88.
Semelczi-Kovács A., 1981: *Die Trogmühle im Kapatenbecken*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 2 [„Műveltség és hagyomány", t. 20], s. 33–47.
Semelczi-Kovács A., 1988: *Die Radölpresse im Karpatenbecken*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 5–6. [„Műveltség és hagyomány", t. 23–24], s. 99–108.
Seweryn T., 1950: *Strój dolnośląski (Podgórze)*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 2. Cz. 3: „Śląsk". Z. 9. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Seweryn T., 1960: *Strój krakowiaków wschodnich*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 27. Cz. 5: „Małopolska". Z. 9. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
Siatkowski J., 1958: *Słownictwo Warmii i Mazur. Budownictwo i obróbka drewna*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 1. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Simonenko I.F., 1958: *Ob istoriko-etnografičeskih rajonah v Zakarpaťe*. „Sovetskaâ Etnografiâ", z. 4, s. 38–52.
Skarżyński T., 1962: *Stodoły w polskim budownictwie ludowym XIX i XX wieku (Etnograficzna analiza niektórych cech)*. „Lud", t. 47, s. 383–414.
Skarżyński T., 1963: *Paleniska i piece piekarskie w budownictwie dolnośląskim*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 23. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 141–269.
Skarżyński T., 1965: *Fotografia PAE/F/23.14.XIV/921.65.6/01 – Ząbrowo (ok. Iławy) – wóz czterokołowy*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/6980 [data dostępu: 4.03.2017].
Slavkovský P., 1978: *Kosa* (*Pokusne komentáre EAS*). „Slovenský národopis", R. 26, z. 1, s. 83–93.
Slavkovský P., 1986: *Die Migration zur Landwirtschaftlichen Saisonarbeit und ihre Bedeutung für die Entwicklung der Volkskultur in der Slowakei*. „Ethnologia Slavica", t. 15, s. 19–37.
Slavkovský P., 1999: *Die Erntegeräte und Erntetechniken in der Slowakei und deren karpatisch-balkanischer Kontext (das Mähen mit der Sense)*. „Ethnologia Slovaca et Slavica", t. 28–29, s. 43–60.
Slavkovský P., 2000: *Tradična agrárna kultúra*. W: *Slovensko – Európske kontexty ľudovej kultúry*. Red. R. Stoličná. Bratislava, Veda, s. 13–61.
Slavkovský P., 2002: *Agrárna kultúra Slovenska. Premeny v čase*. Bratislava, Veda.
Slavkovský P., 2006a: *Chov hospodárskych zvierat*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Ivan Krasko, s. 46–57, 222–225.
Slavkovský P., 2006b: *Poľnohospodárstvo*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Ivan Krasko, s. 19–45, 215–222.
Slavkovský P., 2015: *Tradycyjna kultura rolna Słowaków w Polsce*. W: *Słowacy historia i kultura. Sesja naukowa Szreniawa, 12 czerwca 2015*. Red. Z. Kłodnicki. Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, s. 181–203.
Šlygina N.V., 1956: *Estonskoe kresťânskoe žilišče v XIX – načale XX v*. W: *Baltijskij etnografičeskij sbornik*. Red. N.N. Čeboksarov, L.N. Terenťeva. W: „Trudy Instituta Etnografii im. N.N. Mikluho-Maklaâ" [seria nowa]. T. 32. Moskva, Izdateľstvo „Nauka", s. 48–94.
Słownik starożytności…, 1961: *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych*. T. 1. Red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Słownik starożytności…, 1980: *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych*. T. 6. Cz. 2. Red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
Smułkowa E., 1968: *Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach wschodniej Białostocczyzny na tle wschodniosłowiańskim*. W: „Monografie Slawistyczne". T. 14. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Sobierajski Z., 1972: *Kwestionariusz do Atlasu języka i kultury ludowej Wielkopolski*. Cz. 3: *Ethographica* [z uzupełnieniami T. Wróblewskiego]. Poznań, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Sobierajski Z., 1979: *Przebieg pracy nad Atlasem*. W: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*. Red. Z. Sobierajski, J. Burszta. T. 1: *Gospodarstwo domowe – pożywienie*. Cz. 2: *Wstęp do całości – wykazy i komentarze do map 1–115*. W: „Etnografia". T. 2. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 9–19.

Sopoliga M., 1983: *Narodne žitlo Ukraïncìv schìdnoï Slovaččini*. Prâšìv, Slovaćke Pedagogìčne Vidavnictvo Bratìslava – Vìddìl Ukraïnśkoï Lìteraturi.

Sopoliga M., 2006: *Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*. Bratislava, Veda Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

Spamer A., 1935: *Die Deutsche Volkskunde*. T. 2. Leipzig–Berlin, Bibliographisches Institut AG – Herbert Stubenrauch Verlagsbuchhandlung AG.

Stankiewicz J., 1956–1957: *Zabytki budownictwa i architektury na Żuławach* (*Na marginesie przeprowadzonej w latach 1955-1956 lustracji zabytków*). „Rocznik Gdański", t. 15–16, s. 511–542.

Starek E., 1954: *Strój spiski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 10. Cz. 5: *Małopolska*. Z. 15. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Starek E., 1966: *Strój orawski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 25. Cz. 5: „Małopolska". Z. 11. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Staszczak Z., 1963: *Budownictwo chłopskie w województwie lubelskim* (*w XIX i XX wieku*). W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 24. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Staszczak Z., 1973: *Einige slawische Gemeinsamkeiten in der traditionellen Volkskultur Schlesiens anhand der Angaben des „Atlas der deutschen Volkskunde"*. „Ethnologia Slavica", t. 4, s. 43–65.

Staszczak Z., 1978: *Pogranicze polsko-niemieckie jako pogranicze etnograficzne*. „Etnografia". Nr 8. Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Staszczak Z., 1979: *Z metodyki wyznaczania pogranicz kulturowych (na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego)*. „Etnografia Polska", t. 23, z. 2, s. 117–126.

Staszczakówna Z., 1954: *Sprawozdanie z prac nad Polskim atlasem etnograficznym za okres 1947–1953*. „Lud", t. 41, cz. 2, s. 1280–1283.

Staszczakówna Z., 1960: *Uwagi o zeszycie próbnym Polskiego atlasu etnograficznego*. „Lud", t. 45, s. 494–516.

Stelmachowska B., 1948: *Polskie grupy etniczne ludności rdzennej Pomorza*. „Slavia Occidentalis", t. 19, s. 156–189.

Štěpánek L., 1968: *K problematice kabřince v Československu*. „Český lid", R. 55, z. 4, s. 223–231.

Štěpánek L., 1970: *Příspěvek ke zjištění a problematice polygonálních stodol na severní Moravě a ve Slezsku*. „Český lid", R. 57, z. 1, s. 16–19.

Stojanović A., 1962: *Bnestra (žuka – Spartium junceum) Upotreba i preradba duž istočnoga Jadrana*. W: „Publikacije Etnološkoga zavoda Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu". T. 4. Zareb, [Etnološki zavod].

Stoličná R., 1998: *Food as an Ethnic-Identity Indicator of the Slovaks in Hungary as Exemplified by Bread*. W: *Food and the Traveller. Migration, Immigration, Tourism and Ethnic Food. Proceeding of the 11th Conference of the International Commission for Ethnological Food Research, Cyprus, June 8–14, 1996*. Red. P. Lysaght. Nicosia, Intercollege Press, s. 200–206.

Stoličná R., 2000a: *Strava a stravovanie*. W: *Slovensko – Európske kontexty ľudovej kultúry*. Red. R. Stoličná. Bratislava, Veda, s. 101–120.

Stoličná R., 2000b: *The ethnographic atlases of Poland, Slovakia and Hungary – possibilities of comparison*. „Slovenský národopis", R. 48, z. 1, s. 83–92.

Stoličná R., 2006a: *Kalendárne obyčaje*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Ivan Krasko, s. 183–203, 248–253.

Stoličná R., 2006b: *Rodinné obyčaje*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Ivan Krasko, s. 168–182, 245–248.

Stoličná R., 2006c: *Stravovanie a strava*. W: *Atlas tradičnej kultúry slovenskych menšín v strednej a južnej Európe*. Red. M. Benža. Nadlak, Ivan Krasko, s. 58–79, 225–235.

Stoličná R., 2015: *Wyniki badań etnokartograficznych słowackiej mniejszości w Polsce (na przykładzie kultury kulinarnej)*. W: *Słowacy historia i kultura. Sesja naukowa Szreniawa, 12 czerwca 2015*. Red. Z. Kłodnicki. Szreniawa, Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, s. 204–238.

Stránská D., 1962: *Skřínkové stoly*. „Český lid", R. 49, z. 6, s. 250–262.

Stránská D., 1963: *O vývoji truhel zvaných súsek a skřinka*. „Časopis Slezského muzea", řada B – Historia. R. 12. T. 1, s. 39–62.

Streitberg G., 1936: *Volkstum*. W: W. Ebert i in.: *Kulturräme und Kulturströmungen im mitteldeutschen Osten*. Halle am Saale, Niemeyer, s. 248–272.

Švecová S., 1960: *Stavby s prístennými stĺpmi na západnom Slovensku*. „Slovenský národopis", R. 8, z. 3, s. 468–493.

Švecová S., 1992: *Etnografické skupíny a oblasti na Slovensku*. „Ethnologia Europae Centralis", t. 1 s. 25–34.

Symoni-Sułkowska J., 1972: *Zróżnicowanie słowotwórcze i leksykalne nazw z zakresu transportu i komunikacji w gwarach polskich*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Stroje ludowe…, 2013: *Stroje ludowe jako fenomen kulturowy*. Red. A.W. Brzezińska. M. Tymochowicz. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". Zeszyt Specjalny. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Sulimirski T., 1939: *Kultura człowieka przedhistorycznego*. W: *Człowiek, jego rasy i życie*. Red. J. Czekanowski. Warszawa, Trzaska, Ewert i Michalski, s. 205–297.

Suomen… [SKK], 1976: *Suomen kansankultturin kartasto – Atlas der finnischen Volkskultur – Atlas of Finnish Folk Culture*. T. 1: *Aineellinen kultturi – Materielle Cultur – Material Culture*. Red. T. Vuorela. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Surowiecki W., 1824: *Śledzenie początku narodów słowiańskich. Rosprawa czytana na publicznem posiedzeniu Krakowsko-Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w dniu 24 stycznia r. 1824 przez* […] *umieszczona w Rocznikach tegoż Towarzystwa Tomu XVII w Warszawie*. Warszawa, Drukarnia Księży Pijarów.

Svensson S., 1951: *Tradition und Veränderungen in der Volkskultur*. „Laos", t. 1, s. 32–47.

Svensson S., 1973: *Einführung in die Europäische Ethnologie*. Red. G. Wiegelmann. W: „Textbücher zur Europäischen Ethnologie". T. 1. Meisenheim am Glan, Verlag Anton Hain.

Svirac M., 1989: *Osnovne značajke raširenja oplećka u Jugoslaviji i pokazatelji veza sa Slavenima*. „Studia ethnologica", t. 1, s. 183–194.

Svobodová J., 1987: *Lidový oděv a kroj*. W: A. Robek i in.: *Národopis. Jihočeska vlastivěda*. Seria A. Ceske Budějovice, Jihočeské nakladatelství, s. 90–115.

Sychta B., 1960: *Kaszubskie grupy regionalne i lokalne, ich nazwy i wzajemny stosunek do siebie*. „Rocznik Gdański", t. 17–18, s. 3–31 [nadbitka].

Symoni-Sułkowska J., 1958: *Słownictwo Warmii i Mazur. Budownictwo i obróbka. Transport i komunikacja*. W: „Studia Warmińsko-Mazurskie". Nr 2. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Szabadfalvi J., 1957: *Méhészkedés a szatmári Erdűháton*. „Ethnographia", t. 47, s. 1–32.

Szabadfalvi J., 1971: *Migrationsformen im ungarischen Hirtentum*. W: *Studia Etnographica et Folkloristica in honorem Bela Gunda*. W: „Műveltség és hagyomány". T. 13–14. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujvary. Debrecen, Kossuth Lajos Tudomanyegyetem, s. 703–721.

Szabadfalvi J., 1975: *Die natürlichen Wetterschutzanlagen und Bauwerke der extensiven Viehzucht in Ungarn*. „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae", t. 24, z. 3–4, s. 193–230.

Szabó M., 1973: *Boskapsskötsel*. W: *Arbete och redskap. Materiell folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen*. Red. N.-A. Bringéus. Lund, Handböcker i Etnologi, s. 47–70.

Szemerda T., 1963: *Fotografia PAE/F/23.14.XIV/677.63.25/01 – Ząbrowo (ok. Iławy) – budynek mieszkalny*. Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego: http://www.archiwumpae.us.edu.pl/admin/items/show/6978 [data dostępu: 4.03.2017].

Szewczyk J., 1968: *Włóka – Pojęcie i termin na tle innych średniowiecznych jednostek pomiaru ziemi*. „Prace Geograficzne". Nr 67. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe [6 map].

Szewczyk Z., 1970: *Strój ludowy*. W: *Monografia powiatu myślenickiego*. T. 2: *Kultura ludowa*. Red. R. Reinfuss. Kraków, Wydawnictwo Literackie, s. 171– 211.

Szilágyi M., 1965: *Eine primitive Fischfangsmethode und ihre Verbreitung in Europa*. „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae", t. 14, z. 3–4, s. 385–393.

Szolnoky L., 1966: *Die Hanfbreche*. „Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae", t. 15, z. 1–2, s. 1–74.

Szolnoky L., 1967: *15. Gabonakeresztek*. W: *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából*. Red. L. Szolnoky. „Néprajzi Értesitő", t. 49 oraz „A Néprajzi Múzeum Füzetei", t. 23, s. 35–39.

Szyfer A., 1962a: *Materiały do językowego zróżnicowania terenu kurpiowskiej Puszczy Zielonej*. W: *Kurpie. Puszcza Zielona*. Red. A. Kutrzeba-Pojnarowa. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 5. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 465–492.

Szyfer A., 1962b: *Słownictwo pasterskie Tatr i Podhala*. W: *Historia osadnictwa i organizacja społeczna pasterstwa oraz słownictwo pasterskie Tatr Polskich i Podhala*. W: „Pasterstwo Tatr Polskich i Podhala". T. 4. Red. W. Antoniewicz. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 163–193.

Szyfer A., 1975: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia Mazurów i Warmiaków*. W: „Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie". Nr 50. Olsztyn, Wydawnictwo Pojezierze.

Śmiałowski J., 1963: *Zajęcia dodatkowe ludności wiejskiej*. „Łódzkie Studia Etnograficzne", t. 5, s. 17–42.

Świątkowska J., 1953: *Strój łowicki*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 7. Cz. 4: „Mazowsze i Sieradzkie". Z. 2. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Świtała-Trybek D., 2000: *Święto i zabawa Odpusty parafialne na Górnym Śląsku*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne". T. 32. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Świeży J., 1952: *Strój krzczonowski*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 5. Cz. 5: „Małopolska". Z. 7. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Świeży J., 1958: *Strój podlaski (nadbużański)*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 21. Cz. 4: „Mazowsze i Sieradzkie". Z. 5. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Świrko D., 1960: *Folklorystyka J.I. Kraszewskiego*. „Literatura Ludowa", t. 4, nr 2–3, s. 21–25.

Tálasi I., 1978: *Az európai aratómüveletek néprajzi vizsgálatának főbb eredményei (Termelés és munkaracionalizálás)*. „A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei", t. 30, s. 309–354.

Talve I., 1974: *Kulturgrenzen und Kulturgebiete Finnlands*. „Ethnologia Europaea", t. 7, cz. 1, s. 55–103.

Tarkowski A., 2014: *Jak zostać administratorem kulturowej bazy danych*. W: M. Filiciak, A. Tarkowski: *Dwa zero. Alfabet nowej kultury i inne teksty*. Gdańsk–Warszawa, Słowo/obraz terytoria – Narodowy Instytut Audiowizualny, s. 135–139.

Tarnacki J., 1939: *Studia porównawcze nad geografią wyrazów (Polesie – Mazowsze)*. W: „Biblioteka Prac Filologicznych". T. 2. Warszawa, [Uniwersytet Józefa Piłsudskiego].

Tazihina L.V., 1955: *Russkij sarafan*. „Kratkie soobščeniâ", t. 22, s. 21–35.

Terenťeva L.N., 1971: *Erfahrungen bei der Erarbeitung regionaler historisch-ethnographischer Atlanten*. W: *Studia Etnographica et Folkloristica in honorem Bela Gunda*. Red. J. Szabadfalvi, Z. Ujvary. W: „Műveltség és hagyomány". T. 13–14. Debrecen, Kossuth Lajos Tudomanyegyetem, s. 69–85.

Theuwissen J.H.M., 1969: *Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen*. Antwerpen–Utrecht, Standaard wetenschappelijke uitgeverij.

Theuwissen J.H.M., 1993–1994: *Das werden Flanders und des flämischen Volkes in Belgien*. W: *Kulturgrenzen und nationale Identität*. Red. H.L. Cox. W: „Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde". T. 30. Bonn, Dümmler Verlag, s. 205–219.

Tkocz J., 1998: *Organizacja przestrzenna wsi w Polsce*. W: „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach". Nr 1734. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Tokarev S.A., 1958: *Etnografiâ narodov SSSR. Istoričeskie osnovy byta i kultury*. [b.m.w.], Izdateľstvo Moskovskogo Universiteta.

Tolksdorf U., 1975: *Essen und Trinken in Ost- und Westpreussen*. Cz. 1. W: „Schriftenreihe der Kommission für Ostdeutsche Volkskunde in der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde e.V.". T. 13. Marburg, N.G. Elwert Verlag.

Topolski J., 1984: *Metodologia historii*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Tradičná…: *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom*. Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru: http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=11 [data dostępu: 14.02.2017].

Transport i komunikacja…, 1997: *Transport i komunikacja lądowa*. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 4. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Trocka-Leszczyńska E., 1995: *Wiejska zabudowa mieszkaniowa w regionie sudeckim*. Wrocław, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.

Trojan M., 1983: *Dreschflegel in Europa. Methodische Probleme eiener Karte*. „Ethnologia Europea", t. 13, s. 203–226.

Trojan M., 1994: *Omłot zbóż. Narzędzia, techniki, organizacja pracy, miejsce w kulturze wsi*. W: *Pozyskiwanie i wstępna obróbka ziarna zbóż na wsi polskiej*. W: „Ethnologica 2". W: „Acta Universitatis Wratislaviensis". Nr 1553. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 7–162.

Tubaja R., 1978: *Zarys stanu badań*. W: *Kultura ludowa ziemi chełmińskiej (wybrane zagadnienia – przewodnik*. Red. E. Arszyńska. Toruń, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, s. 5–10.

Układ gniazdowy…, 2002: *Układ gniazdowy terminów i słownik słów kluczowych wybranych kategorii kultury. Etos, obrzędy, demonologia, magia*. Red. C. Robotycki, W. Babik. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Układ słów kluczowych…, 1995: *Układ słów kluczowych dla bazy danych o źródłach etnograficznych (Kultura ludowa Karpat Polskich)*. Red. C. Robotycki. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Urbancová V., 1997: *Niekoľko poznámok k metodológii kartografických prác*. „Národopisné informácie", t. 1–2, s. 76–79.

Ustawa…, 1952: Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim. Dz.U. 1952 nr 34 poz. 234.

Ustawa…, 1994: Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83.

Utěšený S., 1968: *Zum sprachgeographischen Studium der deutschen Lehnwörter in tschechischen Dialekten*. W: *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur. Aufsätze und Studien*. T. 2. Red. B. Havránek, R. Fischer. W: „Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse". T. 59. Z. 2. Berlin, Akademie Verlag, s. 109–125.

Vakarelski X., 1965: *Etnografia Bułgarii*. W: „Prace Etnologiczne". T. 7. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Válka M., 2000: *Vesnické sídlo a dům*. W: J. Jančař i in.: *Lidová kultura na Moravě*. W: „Vlastivěda moravská Země a lid, nová řada". T. 10. Brno, Ústav lidové kultury – Muzejní a vlastivědná společnost.

Valonen N., 1952: *Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen unter besonderer Berücksichtigung finnischer Tradition*. W: „Kansatieteellinen Arkisto". T. 9. Vammala, Suomen muinaismuistoyhdistys.

Valonen N., 1975: *Zu den ältesten Schichten der finnischen Hauskultur*. „A World Rewiew of European Ethnology", t. 8, z. 2, s. 172–213.

Vařeka J., 1987: *Vesnicka sídla, stavby, interiér*. W: A. Robek i in.: *Národopis. Jihočeska vlastivěda*. Seria A. Česke Budějovice, Jihočeské nakladatelství, s. 13–44.

Vařeka J., 1997: *Národopisné oblasti v Čechách ve světle etnokartografie*. W: *Evropský kulturní prostor – jedenota v rozmanitosti. Sborník z 10. Etnokartografického sympozia (Třešť 25.–29. III.1966)*. Red. J. Vařeka, M. Holubová, L. Petráňová. „Český lid", R. 84 [suplement]. Praha, Ústav pro etnografii a folklorisitiku AV ČR, s. 40–49.

Viga G., 1988: *Weidewirtschaft und Hirtenwesen im Bükk-Gebirge*. „Ethnographica et Folkloristica Carpathica", t. 5–6 [„Műveltség és hagyomány", t. 23–24], s. 47–64.

Viires A., 1964: *Der Heubogen in Osteuropa*. „Deutsches Jahrbuch für Volkskunde", z. 10, s. 280–291.

Viires A., 1973: *Draught Oxen and Horses in the Baltic Countries. Land Transport in Europe*. Red. A. Fenton, J. Podolák, H. Rasmussen. W: „Folkelivs Studier". T. 4. København, Aarhus Universitetsforlag, s. 428–456.

Viires A., 1975: *Die Futtertrage im Baltikum und in Nordwestrußland*. „A World Rewiew of European Ethnology", t. 8, z. 2, s. 115–118.

Viires A., 1977: *Russian Influence in East Baltic Wheeled Vehicles*. „Ethnologia Slavica", t. 7, s. 49–63.

Viires A., 1979: *A Proposition for Typological Classification of European Farm Wagons*. „Ethnologia Europaea", t. 10, s. 76–87.

Vilkuna K., 1971: *Die Pfluggeräte Finnlands*. W: „Studia Fennica". T. 16. Helsinki, Suomalais-ugrilainen seura [nadbitka z: „Studia Fennica" 16].

Vlăduțiu I., 1973: *Etnografia românească. Istoric. Cultura materială. Obiceiuri*. București, Editura științifică.

Vojtenko A.F., 1991: *Leksičeskij atlas Moskovskoj oblasti*. Moskva, Ministerstvo narodnogo obrazovaniâ RSFSR.

Völkerkarte…, 1941: *Völkerkarte der Sowjetunion (Europäischer Teil)*. Oprac. M. Klante. Opubl. w połączeniu z „Bücherei des Ostraumes". Red. G. Leibbrandt. Berlin, Verlagsanstalt Otto Stollberg.

Volkskunde-Atlas…, 1959–1969: *Volkskunde-Atlas voor Nederland en Vlaams-Belgie*. Cz. 1–3. Red. P.J. Meertens, M. de Meyer. Cz. 1: Antwerpen–Amsterdam, Standaard-Boekhandel, 1959. Cz. 2: Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1965. Cz. 3: Antwerpen–Utrecht, Standaard-Boekhandel, 1968. Cz. 4: Antwerpen–Utrecht, Standaard-Boekhandel, 1969.

Vondruška V., 1987: *Proměny tradičního zemědělství*. W: A. Robek i in.: *Národopis. Jihočeska vlastivěda*. Seria A. Českе Budějovice, Jihočeské nakladatelství, s. 45–56.

Voskuil J.J., 1988: *Die Verbreitung von Kaffee und Tee in den Niederlanden*. W: *Wandel der Volkskultur in Europa. Festschrift für Günter Wiegelmann zum 60. Geburtstag*. T. 1. Red. N.-A. Bringéus i in. W: „Münster Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland". Z. 60, s. 407–428.

Vuorela T., 1975: *Die finnischen Wiegenformen*. „Ethnologia Europaea", t. 8, z. 2, s. 140–145. [Zob. głos w dyskusji: B. Bratanić, G. Grober-Glück w: *Fünfte Arbeitskonferenz der Organisationskommission für den Ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer. 24–27. September 1974 in Visegrád/Ungarn*. Zestawiła E. Kisbán. Budapest, MTA Néprajzi Kut. Csop. [Kutatócsoport], s. 131–133].

Wagner D., 1981: *Schleifen und Schlitten in Ost- und Westpreußen*. „Jahrbuch für ostdeutsche Volkskunde", t. 24, s. 254–270.

Weber-Kellermann I., 1964: *Die Mannhardtschen Umfragen über Arbeitsgerät und bäuerliche Arbeit*. W: *4. Arbeitstagung über Fragen des Atlas der deutschen Volkskunde in Bonn vom 28 Bis 30. April 1964*. Zestawił J. Fellenberg gen. Reinold. Bonn, [b.n.w.], s. 6–14. [Głos w dyskusji zabrali: Franz Steinbach, Günter Wiegelmann, Roukens, Beyer, Branimir Bratanić, Arnold Lühning, Maurits de Meyer, Ernst Burgstaller, s. 14–21].

Weiss D., 1981: *Vom Tragen auf dem Rücken*. W: *Volkskundliches aus dem steirischen Ennsbereich. Festschrift für Karl Haiding zum 75. Geburtstag*. Red. V. Hänsel, S. Walter. W: „Schriftenreihe des Landschaftsmuseums Schloß Trautenfels am Steiermärkischen Landesmuseum Joanneum". Z. 1. Liezen, Arbeitskreis für Heimatpflege, s. 157–172.

Weiss R., 1946: *Volkskunde der Schweiz. Grundriss*. Erlenbach–Zürich, Eugen Rentsch Verlag.

Weiss R., 1947: *Die Brünig-Napf-Reuss-Linie als Kulturgrenze zwischen Ost- und Westschweiz auf volkskundlichen Karten…* „Geographica Helvetica", t. 2, z. 3, s. 153–175. [Przedruk z uzupełnieniami: R. Weiss: *Drei Beiträge zur Volkskunde der Schweiz*: „Schweizerisches Archiv für Volkskunde", t. 58 (1962), z. 4, s. 201–231; nadbitka: Basel, 1963].

Weiss R., 1959: *Häuser und Landschaften der Schweiz*. Erlenbach–Zürich, Haupt Verlag.

Werth E., 1954: *Grabstock, Hacke und Pflug. Versuch einer Entstehungsgeschichte des Landbaues*. Ludwigsburg, Eugen Ulmer.

Węglarz S., 1997: *Tutejsi i inni*. Cz. 1: *O etnograficznym zróżnicowaniu kultury ludowej*. W: „Łódzkie Studia Etnograficzne". T. 36. Łódź, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Widawski J., 1970: *Dawne budownictwo ludowe na terenach zamieszkałych przez Kaszubów bytowskich w świetle prac badawczo-inwentaryzacyjnych 1968 r*. W: „Materiały Zachodniopomorskie". T. 16. Łódź, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 461–482.

Wieczerzak J., 1972: *The Museum of Folk Building at Olsztynek*. „Zeszyty Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie", t. 12–13, s. 69–100.

Wiegelmann G., 1959: *Frauenarbeit in der Landwirtschaft. Karten NF 2, 3, 4a-d (Fr. 83)*. W: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zur 1. Lieferung. Karte NF 1–12.* Red. M. Zender. Marburg, Elwert Verlag, s. 37–83.

Wiegelmann G., 1964: *Schlußbetrachtung zu den Speisen des* Totenmahls. W: *Atlas der deutschen Volkskunde. Neue Folge – Erläuterungen zur 3. Lieferung*. Karte NF 25–36. Red. M. Zender. Marburg, Elwert Verlag, s. 548–559.

Wiegelmann G., 1967: *Alltags- und Festspeisen. Wandel und gegenwärtige Stellung. Beiheft 1 zum Atlas der deutschen Volkskunde. NF*. Marburg [Rec.: W. Sobisiak: „Lud", t. 58 (1974), s. 243–246].

Wiegelmann G., 1969: *Erste Ergebnisse der ADV-Umfragen zur alten bäuerlichen Arbeit*. „Rheinische Viertelsjahrblätter, t. 33, s. 208–262.

Wiegelmann G., 1970: *Diskussionsgrundlagen zur Gestaltung der Grundkarte des Europäischen Volkskundeatlas (EA)*. W: *Zweite Arbeitskonferenz der Organisationskommission für den Volkskundeatlas Europas und seiner Nachbarländer 12.–15. März 1968 in Bonn*. Bonn, Ständige Internat. Atlaskomm, s. 84–91. [Głos w dyskusji zabrali: Pieter J. Meertens, Matthias Zender, Richard Wolfram, Branimir Bratanić, Gerda Grober-Glück, Arnold Niederer, A. Jorge Dias, Günter Wiegelmann, Florea B. Florescu, Ole Højrup, Mohamed El-Gawhary, Alexander Fenton, Jaroslav Kramařik, Sergei A. Tokarev, Sergei I. Bruk, Ingrid Kretschmer, Ján Podolak, Albert Eskeröd, G.de Rohan- Csermak, Lajos Szolnoky, Maurits de Meyer i Lily Weiser-Aall, s. 92–136].

Wiegelmann G., 1972: *Volkskundlichen Studien zum Wandel der Speisen und Mahlzeiten*. W: *Der Wandel der Nahrunggewohnheiten unter dem Einfluß der Industrialisierung*. Cz. 2: *Studien zum Wandel von Gesellschaft und Bildung im Neuzehnten Jahrhundert*. T. 3. Red H.J. Teuteberg, G. Wiegelmann. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, s. 223–368. [Rec.: W. Sobisiak: „Lud", t. 58 (1974), s. 243–246].

Wiegelmann G., 1975: *Ideen zu einer kartographischen Erfassung europäischer Kostunterschiede* W: *Ethnologische Nahrungsforschung. Vorträge des zweiten Internationalen Symposiums für ethnologische Nahrungsforschung*. Helsinki, Vammalan, s. 327–335.

Wiegelmann G., 1977: *Die Sachkultur Mitteleuropas*. W: G. Wiegelmann, M. Zender, G. Heilfurth: *Volkskunde. Eine Einführung*. W: „Grundlagen der Germanistik". T. 12. Berlin, Erich Schmidt Verlag, s. 97–131.

Wiegelmann G., 1986: *Die Modernisierung der Tischsitten bei der Landbevölkerung Mitteleuropas*. W: *Unsere tägliche Kost. Geschichte und regionale Prägung*. Red. H.J. Teuteberg. G. Wiegelmann. W: „Studien zur Geschichte des Alltags". T. 6. Münster, F. Coppenrath Verlag, s. 43–62.

Wielek J., 1988: *Strój Lachów limanowskich*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 32. Cz. 5: „Małopolska". Z. 13. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Wielek J., 1999: *Strój Górali Łąckich*. W: „Atlas Polskich Strojów Ludowych". T. 33. Cz. 5: „Małopolska". Z. 14. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Wojciechowska A., 1964: *Bednarstwo*. W: *Kultura ludowa Wielkopolski*. T. 2. Red. J. Burszta. Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, s. 499–563.

Wojciechowski T., 1873: *Chrobacya. Rozbiór starożytności słowiańskich*. T. 1. Kraków, Wydawnictwo „Kraj".

Wójtowicz J., 1967: *Porównanie wniosków etnografa i językoznawcy*. „Etnografia Polska", t. 20, z. 2, s. 181–200.

Wróblewski T., 1954: *Kilka uwag o geograficznym zasięgu występowania krosien poziomych i pionowych*. „Lud", t. 41, cz. 1, s. 677–698.

Wróblewski T., 1958: *Chłopskie budownictwo podcieniowe w Wielkopolsce w XIX i XX w.* (*Materiały i studia*). W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. Archeologia, Etnografia". Z. 1. Poznań, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, s. 99–222.

Wróblewski T., 1964: *Wspólne elementy w ludowych kulturach środkowej Europy*. W: „Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Prace Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Seria Etnografia". Nr 4. Poznań.

Wróblewski T., 1966: *Pogranicze polsko-niemieckie w świetle materiałów etnograficznych*. „Lud", t. 50, cz. 2, s. 431–466.

Wykaz…, [b.d.]: *Wykaz projektów zakwalifikowanych do finansowania w konkursie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2013/2014 – moduł badawczy 1.1*. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2014_04/1b34e0c45b2630a2891792112e99c45c.pdf [data dostępu: 17.02.2017].

Zafado: http://zafado.pl/co-to-jest-galeneo/prosta-obsluga/ [data dostępu: 14.02.2017].

Zaręba A., 1969: *Atlas językowy Śląska*. T. 1: *Wstęp do całości*. Kraków, Państwowe Wydawnictwo Naukowe [4 mapy].

Zaręba A., 1970: *Atlas językowy Śląska*. T. 2. Cz. 1: *Mapy 1–250*. Cz. 2: *Wykazy i komentarze do map 1–250*. Kraków, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Zaręba A., 1972: *Atlas językowy Śląska*. T. 3. Cz. 1: *Mapy 251–500*. Cz. 2: *Wykazy i komentarze do map 251–500*. Warszawa–Kraków, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Zaręba A., 1974: *Atlas językowy Śląska*. T. 4. Cz. 1: *Mapy 501–750*. Cz. 2: *Wykazy i komentarze do map 501–750*. Kraków, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Zdrodowska M., 2012: *E-, cyber-folklor. Nowy paradygmat badania nowych mediów?* „Kultura Popularna", nr 3 (33). http://kulturapopularna-online.pl/api/files/view/6398.pdf [data dostępu: 19.03.2017].

Znamierowska-Prüfferowa M., 1957: *Rybackie narzędzia kolne w Polsce i w krajach sąsiednich*. W: „Studia Societatis Scientiarum Torunensis. Supplementum". T. 4. Toruń, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. [Rec.: Ján Mjartan. „Slovenský národopis", R. 7 (1959), z. 1, s. 164–167].

Zwyczaje…, 1999: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia pogrzebowe*. Red. Z. Kłodnicki. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 5. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Zwyczaje…, 2010: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia narodzinowe*. Cz. 1: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z narodzinami i wychowaniem dziecka*. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 9. Wrocław–Cieszyn, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski – Uniwersytet Wrocławski.

Zwyczaje…, 2013: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia urodzinowe*. Cz. 2: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia związane z matką i dzieckiem*. Red. Z. Kłodnicki, A. Pieńczak. W: „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego". T. 9. Cieszyn–Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze – Uniwersytet Śląski – Uniwersytet Wrocławski.

Zybura M., 2001: *Niemcy w Polsce*. W: „A to Polska właśnie". Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie.

Żejmo-Żejmis S., 1938–1939a: *Europa*. W: *Człowiek, jego rasy i życie*. Red. J. Czekanowski. Warszawa, Trzaska, Ewert, Michalski, s. 301–439.

Żejmo-Żejmis S., 1938–1939b: *Środowisko*. W: *Człowiek, jego rasy i życie*. Red. J. Czekanowski. Warszawa, Trzaska, Ewert, Michalski, s. 117–204.

Żwak S., 2002: *„Polski Atlas Etnograficzny" i „Atlas der deutschen Volkskunde" – możliwości studiów porównawczych. Na przykładzie wątków wierzeniowych na Śląsku, wyjaśniających, skąd się biorą dzieci*. „Lud", t. 86, s. 213–228.

Żywirska M., 1973: *Puszcza Biała. Jej dzieje i kultura*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Indeks nazw osobowych

A

AB zob. Brencz A.
Aall L.W. 305, 343, 377
Adamowski J. 343
AGK zob. Gerlach-Kłodnicka A.
AK zob. Kuziorowa A.
AM zob. Mączyńska A.
AN zob. Nasz A.
Andreae B. 189
Andree R. 167
Antoniewicz J. 355
Antoniewicz W. 25, 346, 350, 354, 360, 374
Antoniuk J. 338
Antosz S. 337
Anttila V. 203
Anysiewicz S. 338
Apenčenko V.S. 344
AS zob. Szymański A.
Assion P. 171, 343
Assmann D. 292
Åstrom I. 253
Augustynowicz-Ciecierska H. (HAC) 161, 225, 296, 310, 311
AZ zob. Zimmer A.

B

Babicz J. 163, 368
Babik W. 375
Babińska A. 227, 228, 231, 341
Bach A. 278
Bachman A. 20, 283, 284, 287, 345
Badora A. 334
Bahenský F. 272, 345, 352
Balara M. 335
Baláš E. 274, 281, 294, 345
Balassa I. 166, 168, 190, 192, 195, 198, 209, 220, 238, 312, 314, 345
Banateanu T. 300, 345
Barabás J. 42, 179, 188, 190, 191, 208, 216, 217, 226, 276, 278, 285, 286, 289–297, 300, 302, 314, 315, 345, 363
Baraniak T. 173, 341
Baraniecka-Olszewska K. 109
Baranowski B. 43, 345
Baranowski J. 335
Barańska S. 337
Barcik S. 335
Barska-Antos D. 44, 257, 260, 262, 264, 266, 267, 345
Bartos J. 335
Bartos M. 335
Baruzzi-Leicher R. 290
Baš F. 194, 345
Basara A. 45, 345
Basara J. 44, 182, 217, 218, 221, 278, 280, 282, 288, 282–284, 287–289, 345
Bauer W. 186
Baumgarten K. 190, 271, 272, 279, 287, 345
Bazielich B. 19, 168, 268, 269, 346
BC zob. Czuchnowska B.
Beitl R. 276, 352
Bek-Pedersen K. 61, 365
Belaj V. 352
Belu S. 189, 299, 351
Bentzien U. 190, 198, 212, 271, 345, 346
Benža M. 162, 197, 198, 200, 201, 204, 205, 210, 257–268, 276, 277, 280, 284, 285, 291, 292, 296, 341, 346, 363, 371, 372
Bereczki I.T. 230, 238, 346
Berezowski S. 178, 188, 189, 346

Berg G. 182, 302, 346, 357, 365, 369
Bernard W. 298
Bernotienė S. 310, 346
BG zob. Garyga B.
Białecki J. 334
Biały T. 335
Biały Z. 27, 130
Bielawski W. 334
Bień-Bielska H. 44, 346
Biernacka M. 186, 346, 350, 352, 353
Biernacki W. 336
Biliński J. 334
Bílková H. 294
Birket-Smith K. 17
Bisaga K. 173, 232, 233, 341
BJ zob. Jankowska B.
BJn zob. Januszkiewicz B.
BL zob. Linette B.
Blank T.J. 353
Bliczkowski S. 336
Błachowski A. 162, 346
Błaszczyk S. (SB) 161, 178, 182, 195, 221, 234, 241, 252, 254, 290, 291, 293, 298, 304, 306, 307, 309, 316
BM zob. Matuszewska B.
Boas F. 94
Bockhorn O. 211, 213
Böckler 191
Böckmann H. 315, 316, 341
Bočková H. 362, 273, 277–279, 289, 285, 289, 291, 293, 297, 299, 301, 362
Bődi E. 237, 346
Bodó S. 314, 315, 346
Bodzak D. 298
Boehm F. 239, 346
Boesch H. 178
Bogdańska Z. zob. Wiraszko Z.
Bohdanowicz J. (JB) 19, 22, 24–29, 41, 45, 65, 66, 78, 79, 87, 88, 93, 94, 130, 132, 134, 136–138, 142, 156, 161, 170, 172, 203, 204, 208, 210, 218–221, 232–234, 235–240, 242–244, 247–249, 273, 277, 283, 284, 286, 319, 320, 322–329, 331, 346, 347, 356, 362, 370
Boidol E. 269, 294, 347
Bojanowska H. 130, 136, 263, 328, 329
Bojarska I. 255, 347
Böök K.301
Bothien 232
Botík J. 166, 347
Bourdon M. 337
BR zob. Reczek B.
Braìm M. 174–177, 347
Brandt S. 336
Bratanić B. 54, 195, 197–199, 347, 352, 366, 376, 377
Braun G. 296, 298, 347
Braun K. 148
Brencz A. (AB) 79, 80, 161, 177, 183, 195, 206, 212, 213, 215, 231, 238, 250, 262, 290, 292, 293, 310, 311, 313, 359
Bringéus N.-A. 190, 198, 239, 280, 281, 347, 349, 355, 358, 373, 376
Broda J. 334
Bromberg A. 363
Bronicz S. 268, 347
Bruk S.I. 95, 344, 357, 377
Brzezicha J. 136, 322
Brzezińska A.W. 146, 347, 373
Brzeżycka Ł. 109, 111
Buchowski M. 149
Buczkowska W. zob. Wróbel W.
Budz T. 335
Bugajska M. 337
Bujak F. 164
Burchard P. 199, 347
Burdzianka A. 337
Burgstaller E.
Burszta J. 19, 43, 99, 167, 168, 344, 348–350, 354, 355, 357, 362, 363, 372, 377
Burszta W.J. 145
Buschan G. 348, 355
Butkievičius I. 220, 276, 294, 299, 348
Byczkowska K. 338
Byhan A. 165, 348
Bystroń J.S. 78, 149, 162–164, 348
Bytnarówna M. 16, 21, 78, 162, 365

C

Campbell Å. 238, 239, 280, 281, 344
Caputa Z. 222, 351
Caselli G. 198, 348
Čeboksarov N.N. 162, 166, 270, 296, 351, 364, 365, 371
Chętnik A. 163, 261, 267–269, 348
Chilczuk M. 298
Chmielewski J. 333
Chmielewski W. 339
Chojnacki D. 336
Cholewa M.C. 164, 269, 348
Chomik B. 136, 325
Chomnicki M. 338
Chotek K. 281, 348
Chrobok L. 334
Chromik B. 103, 151
Chwojka T. 136, 321
Ciachówna R. 335

Cichocki P. 145, 348
Cieśla-Reinfussowa Z. 276, 348
Cimermanis S. 175, 348
Ciołek G. 278, 279, 286, 287, 348
Ciozdówna T. 336
Coliban T. 317, 360
Conrad K. 180
Cox H.L. 95, 202, 204, 341, 343, 348, 353, 359, 364, 374
Cseri M. 255, 279, 349
Cvijić J. 180, 280
Curie-Skłodowska M. 353, 368
Cymerman E. 298
Czajka Z. 338
Czajkowski J. 162–164, 168, 183, 214, 221, 271–276, 282, 283, 287, 296, 349, 370
Czechowicz A. 120, 333, 349
Czekanowski J. 23, 25, 43, 49, 50, 75, 77, 78, 82, 89, 94, 162, 169, 272, 310, 349, 373, 378
Czekierda M. 339
Czernikiewicz Z. 338
Czerwonka J. 337
Czuchnowska B. (B. Dołżycka, BC) 28, 130, 161, 248
Czulińska A. 337
Czyżewski F. 44

D

Dám L. 272, 281, 349
Damrosz J. 78, 162, 349
Danachair Ó. 212, 285
Danglová O. 359
Dąbrowska G. 162, 349
Dec C. 336
Dejna K. 44, 190, 192, 193, 217, 218, 229, 230, 231, 238, 261, 263, 283, 304, 307, 310, 311, 313, 349
Dekowski J.P. 221, 229, 237, 240, 247, 248, 257, 261, 262, 264, 267, 269, 335, 349
Delimat T. 23, 163, 171, 178, 179, 182, 183, 194–196, 198, 199, 202, 204, 206, 212, 214, 337, 338, 350
Denis M. 338
Derlicki B. 339
Derlitzki 187
Diakowska E. zob. Diakowska-Kohut E.
Diakowska-Kohut (E. Diakowska) 38, 39, 94, 103–105, 111, 117–119, 123, 128–130, 133, 135, 140, 341, 350, 359, 368
Dias J. 197, 350, 377
Dillnbergerová S. 222, 240, 241
Diószegi V. 250, 290
DK zob. Kledzik D.
Długajczyk K. 109
Długołęcka M. 201, 202, 341
DO zob. Osuchowska D.
Dobrossy I. 253, 350
Dobrowolska A. 18, 94, 270, 297, 298, 350
Dobrowolski K. 18, 25, 43, 58, 63, 178, 188, 350, 357, 361
Dolker W. 42
Dołżycka B. zob. Czuchnowska B.
Domaćinović V. 40, 171, 178, 211, 300, 314, 350
Domański I. 334
Doroszewski W. 25, 43, 44, 369
Dosedla H.-C. 197, 203, 204
Dowgird Z. 19
Dovring F. 297
DP zob. Penkala D.
Drábiková E. 178, 190–194, 201–203
Dragan W. 223, 341
Drawer K. 315
Drewek R. 19, 350
Drewniak M. 337
Drozd-Piasecka M. 29
Drożdż A. 10, 12, 19, 29, 42, 105, 122–124, 130, 151, 152, 156, 178, 179, 187, 193, 195, 199, 201, 202, 210, 216, 220–222, 225, 226, 231, 239, 240, 242, 248, 254, 255, 289, 308, 342, 343, 350, 351, 359, 362, 367
Dubiel L. 300, 351
Dubisz S. 44, 351
Dudczykówna S. 335
Dudek K.J. 365, 366
Dutkiewicz M. 339
Dumpe L. 297, 351
Dunăre N. 166, 180, 189, 260, 299, 351, 360
Dundulenė P. 200, 351
Dworakowski S. 76, 77, 208, 351
Dynowski W. 24, 26, 132, 361
Dziadek A. 109
Dziekoński T. 268, 351
Dzięgiel L. 199, 347

E

Ebelová I. 352
Ebert W. 245, 299, 352, 360, 373
EFP zob. Fryś-Pietraszek E.
EK zob. Kownacki E.
El-Gawhary M. 377
Emmerich W. 299
EP zob. Pawłowski E.
Erich O.A. 276, 352
Erixon S. 37, 42, 183, 185, 186, 188, 189, 195, 197, 201, 203–205, 210, 212, 219, 224, 227, 228, 280, 281, 285, 286, 290, 292, 294, 296, 297, 301, 312, 314, 316, 344

Escher W. 187
Eskeröd A. 208
Espenschied D. 350

F

Falińska B. zob. Mocarska-Falińska B.
Falkowski J. 20, 78, 164, 169, 178, 189, 199, 352
Falťanová Ľ. 168, 256, 352
Fassl P. 369
Fedrizzi-Szostok A. 109, 111
Feglová V. 200, 210
Fellenberg J. 376
Fenton A. 37, 345, 348, 365, 369, 376, 377
Fetkowski E. 334
Fidziński J. 19
Filiciak M. 374
Filipek J. 338
Filipowski J. 345
Firla K. 103, 104, 119, 125
Fischer A. 20, 23, 146, 162, 163, 165, 169, 195, 199, 212, 253, 280, 281, 287, 301, 313, 315, 352, 375
Fischer R. 375
Fitkowski Ł. 232, 233, 341
Flizak S. 164, 266, 267, 269, 335, 352
Florescu F.B. 265, 352, 377
Fornalczyk A. 335
Foryta A. 334
Frank R. 145, 353
Franke J. 346
Frankowska M. 20, 23, 25, 30, 55, 57, 353
Frankowski E. 199, 353
Frauenknecht G. 250
Frolec V. 216, 276, 279, 284, 296, 353
Fryś-Pietraszek E. (EFP) 161, 255, 256
Fügedi M. 253, 350
Füzes E. 180, 183, 192, 194, 219, 220, 223, 279–281, 285, 287, 289, 300

G

Gach S. 336
Gailey A. 167, 212, 285, 353
Gajek O. (O. Gajkowa) 23, 130, 268, 354
Gajek J. (JGk) 20, 23–30, 32, 33, 37, 39, 40, 42, 43, 45, 49, 59, 60, 64, 69, 78, 79–88, 93, 94, 105, 120, 127, 130, 132, 136, 155, 156, 161, 173, 212, 213, 215, 221, 275, 278, 281, 306, 307
Gajewski L. 338
Gajkowa O. zob. Gajek O.
Gal S. 44
Galhano F. 312, 314, 354, 366
Gamerith A. 235, 354
Ganckaâ O.A. 270, 354
Gansdorfer K. 338
Gańczarczyk G. 353
Garyga B. (BG) 130, 161, 195, 199, 354, 363
Gavazzi M. 171, 254, 354, 364, 365
Gawlas B. 316, 341
Geiger P. 344
Gerlach J.A. zob. Gerlach-Kłodnicka J.A.
Gerlach-Kłodnicka J.A. (J.A. Gerlach, AGK) 130, 136, 161, 257, 263, 278, 307, 320, 321, 326–331
Gerland G. 165, 167, 354
Gilyén N. 285
Glapa A. 163, 254, 262, 264, 267, 270, 333, 354
Glich W. 334
Glinka S. 44
Gluško M. 199, 200, 309, 313, 314, 354
Gładysz M. 171, 354
Gładyszowa M. 25, 171
Głowa Z.B. 255, 354
Głód K. 337
Gobera A. 334
Gołębiowska T. (TG) 161, 266, 267
Gorczyńska H. (HG) 27, 28, 130, 136, 161, 235, 330, 331
Gorzel P. 334
Goossens J. 371
Gotkiewicz M. 167, 255, 354
Górak J. 168, 170, 178, 219, 222, 226, 227, 251, 255, 256, 269, 273–275, 281, 284, 287, 293, 296–298, 354
Góralik B. 334
Górzyński S. 188, 354
Grabarczuk I. 339
Grabowski E. 334
Grabski F. 335
Grieshofer F. 186, 206, 257
Grober-Glück G. 22, 232, 343, 348, 355, 366, 376, 377
Grocholski J. (JG) 19, 28, 130, 132, 134–137, 139, 161, 190, 208, 209, 274, 308–310, 313, 315, 320–331, 355
Grochowski P. 353, 365
Grodecka Z. (ZG) 161, 261, 262, 267
Gruchmanowa M. (MG) 161, 181, 214, 223, 228, 230, 234, 239, 290, 292, 295, 313, 355
Gruszka S. 130
Gregorczyk J. 337
Grzelak E. 44
Grzelakowska I. 127
Grzesiczak M. 109
GS zob. Skalski G.
Guba D. 233, 341
Gubernat T. 136, 320, 321
Gudz H. 336
Guerrini S. 198

Gunda B. 174, 175, 346, 354, 355, 358, 366, 373, 374
Gyorgyi-Földes E. 166, 355

H

Haberlandt A. 42, 61, 162, 219, 355
Haberlandt M. 162, 355
Hablosiówna M. 336
HAC zob. Augustynowicz-Ciecierska H.
Hagar H. 314–316
Heidenreich B. zob. Przeliorz B.
Haiding K. 376
Hajdú P. 165, 355
Halaszka H. 335
Hale G.A. 189
Halemba A. 149
Hanisch K. (KH) 130, 136, 161, 225, 252, 254, 282, 310, 320–326
Hänsel V. 376
Hansen W. 239, 298
Hanušin J. 205, 355
Harmjanz H. 21, 343
Haudricourt A.G. 50, 89
Havránek B. 375
Hegyi I. 183, 188, 224, 225, 229, 266, 277, 307, 355
Heide E. 61, 365
Heilfurth G. 377
Heinonen J. 219
Heiss F. 168, 355
Helbig H. 299
Helbok A. 168, 172, 296, 298, 299, 355, 366
Hendler H. 164
Hennig A. 299
HG zob. Gorczyńska H.
Hirsjärvi A. 180, 208, 218, 220, 227
HN zob. Nowak H.
Hobroh G. 297
Hodowańska J. 334
Hofer T. 295
Hoffman F. 334
Hoffman-Liandzis K. (K. Hofman, KHL) 28, 130, 136, 161, 191, 322, 323, 327–331
Hoffmann H. 355
Hofman K. zob. Hoffman-Liandzis K.
Højrup O. 377
Holsten-Bremer R. 270
Holubová M. 358, 362, 375
Hopfer A. 298
Hoppe D. 42
Hörender-Klenk E. 186, 193, 202, 366
Horodyska E. 336
Horodyska H. zob. Horodyska-Gadkowska H.
Horodyska-Gadkowska H. (H. Horodyska) 44, 45, 181, 226, 238, 305, 344, 355
Horváth P. 279, 355
Horváth S. 219, 221, 295
Horváth T. 257, 258, 260, 261, 263–268
Horváthová E. 167, 356
Hörender-Klenk E. (E. Klenk) 186, 193, 202, 366
Hrabec S. 44
HSS zob. Skoczylas-Stawska H.
HSSk zob. Skotulska-Skolimowska H.
Huber K. 191
Hunziker-Jecklin 272
Hvarfner H. 198, 239, 356

I

Ilg K. 292
Imellos S. 303, 356
Išgum M. 253, 356
Itkonen T.I. 317
Ivanička K. 171
IWL zob. Winkler-Leszczyńska I.
Iżycka L. 337

J

Jacher-Tyszkowa A. 269, 356
Jacobeit W. 313, 316, 356
Jagieła K. (KJ) 19, 28, 130, 134, 136, 161, 207, 208, 210, 223–225, 228, 273, 275, 279, 280, 320–327, 330, 356, 362
Jagiełło Z. 336
Jakubíková K. 248, 351
Jakubowski K.S. 349
Jan Kazimierz, król Polski 23
Jančář J. 256, 356, 375
Jankisz Z. 136, 321–323, 324
Jankowska B. (BJ) 28, 129, 130, 134, 136, 161, 172, 173, 178, 193, 194, 227, 270, 271, 274–276, 278, 319, 320, 322–331, 356
Jansson S.O. 189, 219, 281, 285, 301, 356
Januszewski J. 334
Januszkiewicz B. (BJn) 161, 206, 207, 221, 229
Jarosz B. 339
Jasiewicz Z. 255, 256, 357
Jasiok A. 167
Jastrzębska M. 136, 326, 327
Jastrzębski F. 333
Jastrzębski J. 337, 338
Jaźwiński J. 334
JB zob. Bohdanowicz J.
Jemielniak D. 145, 357
Jeřábek R. 166, 272, 317, 352, 357
Jeri J. 343
Jessen O. 272
Jeż-Jarecki W. 168, 173, 256, 357
JG zob. Grocholski J.

JGk zob. Gajek J.
Jirlow R. 190, 198, 357
JK zob. Kubicka J.
JŁ zob. Łapińska J.
JO zob. Olędzki J.
Jobse-van Putten J. 222, 357
Jostowa W. 275, 357
JP zob. Pawłowska J.
JR zob. Reichan J.
Judycka I. 44, 195, 196, 203, 357
Jujka Z. 333
Jurań A. 333
Jurczyk A. 308, 342
Jurkowski E. 44, 357
JZK zob. Zamościńska-Kucałowa J.

K

Kacałówna H. 335
Kaczmarczyk Z. 167, 168
Kaczmarek A. 336
Kaczmarek L. 43
Kahl E. 336
Kahler W. 190
Kahounová E. 194, 216, 357
Kaiser K. 20, 22, 23, 54, 65–67, 179, 208, 209, 229–231, 237, 239, 245–247, 300, 357
Kaľavský M. 251, 256, 357
Kalesný F. 194, 216, 357
Kałuża I. 334
Kałuża M. 214, 252, 277, 278, 342
Kamińska A. 232, 233, 342
Kamiński M. 94
Kamiński Z. 167
Kamocka M. 269, 357
Kamocki J. 162, 264, 267–269, 357
Kapniczuski F. 338
Karaczewska R. 339
Karaś M. 164, 357, 363
Karwicka T. 27
Kasperek A. 346, 359
Kasprzyński K. 103, 105
Katra T. 280
Kauder V. 347
Kaukonen T.-I. 252, 253, 258
Kaznowska-Jarecka B. 257, 268, 269, 358
Keleti K. 238
Keszi-Kovács L. 311, 358
Ketter A. 136, 137, 325–327, 358
KH zob. Hanish K.
KHL zob. Hoffman-Liandzis K.
Kielak F. 336
Kiełczewska-Zaleska M. 298
Kiparsky V. 42
Kisbán E. 184, 224, 225, 229, 234–239, 241, 242, 245–247, 290, 292, 366, 376
Kisiel A. 334
Kiszka S. 337
KJ zob. Jagieła K.
KK zob. Kwaśniewski K.
Klaar A. 299
Klante E. 376
Klapita M. 256
Kledzik D. (DK) 161, 177
Klenk E. zob. Hörender-Klenk E.
Klimaszewska J. 16, 20, 21, 25, 38, 48–50, 78, 130, 283, 284, 286, 358, 362, 365
Klimek S. 94
Klonowski F. 264, 267, 269, 270, 358
Kloska G.K. 136, 331, 370
Kłodnicki W. 94
Kłodnicki Z. (ZK) 9–12, 16, 18, 19, 23, 25, 27–31, 35, 37, 38, 40–42, 45–47, 55, 57–62, 64, 69, 74, 77, 78, 83–86, 88, 89–91, 94, 95, 100, 101, 103, 105–107, 122–124, 127, 129–133, 136, 137, 150, 151, 156, 161–164, 169–171, 173–177, 181, 183, 184, 193, 199, 201, 202, 212, 214, 223, 225, 226, 228, 229, 232, 233, 237–239, 248, 251, 252, 259, 263, 265, 266, 277, 278, 281, 290, 296, 297, 301–307, 309, 316, 317, 322, 326, 328–331, 341–343, 347, 350, 351, 358, 359, 362, 363, 367, 370, 371, 373, 378
Kłosek E. 37, 38, 57, 359
Kłosiński S. 334
KM zob. Makulski K.
Kobielus A. 109
Kocentówna J. 334
Kocewiak T. 336
Kocman A. 334
Koladko M. 339
Kolago W. 269, 301, 359
Kolberg O. 101, 370
Kolev N. 311, 359
Konieczna J. 335
Kooi J. van der 167, 359
Kopacz M. 164
Kopczyńska-Jaworska B. 127, 168, 188, 342, 360
Kopczyński S. 162, 227, 251, 252, 256, 360
Kopernik M. 353, 365
Kopiwoda K. 337
Kopp P. 130
Kopydłowska B. 135
Kordowska D. 120, 121, 342
Koren H. 354, 348
Korhonen T. 366
Korolczuk S. 338

Korona M. 337
Korosadowicz Z. 188, 360
Korszeń T. 338
Korybska G. 338
Kós K. 317, 360
Kosel S. 338
Kosmowski Z. 333
Kossina G. 93
Kostrowicki J. 178, 189, 297, 352, 360
Kościuszko T. 369
Kotarba A. 336
Kotula F. 18, 269, 360
Kötzschke R. 299, 360
Kovačevičová S. 45, 94, 168, 171, 220, 276, 278–281, 283, 285, 287, 288, 293, 352, 360
Kovács L.K. 37
Kowalenko W. 371
Kowalewski T. 335
Kowalik J. 136, 325, 326
Kowalska A. 44, 344
Kowalska-Lewicka A. (A. Lewicka) 19, 136, 164, 329, 347, 356, 360, 364
Kownacki E. (EK) 161, 253
Kozera A. 136, 323
Kozera Z. 130, 273
Kozinets R.V. 143, 144, 360
Koźmińska J. 9, 11, 101, 103, 106, 148
KP zob. Pudło K.
Krajewska J. 269, 360
Kramařík J. 59, 60, 197, 360, 377
Kramer F. 189
Krandżałow D. 42
Kraskowski A. 335
Krasnova Û.A. 200
Kraszewski J.I. 374
Krawczyk-Wasilewska V. 145, 360
Kretschmer I. 45, 95, 155, 187, 296, 299, 360, 366, 377
Kretzenbacher L. 354
Krępski J. 337
Kroh A. 150
Krużołek D. 220, 221, 342
Krzystek B. 127
Krzyworzeka P. 148
Krzyżak J. 337
Krzyżyńska M. 136, 322, 323, 328–331
Księżnik K. 83–86, 115
Kubiak T. 275, 284, 286, 288, 293, 361
Kubica G. 149–150
Kubicka J. (JK) 161, 199, 222
Kuczyński A. 28, 136, 319, 320, 327–331
Kujawska M. 370
Kukier R. 163, 361
Kukla M. 336
Kuligowski W. 149
Kunysz W. 337
Kupiszewski W. 44, 45, 361
Kurek E. 136, 137, 319, 320
Kurek M. 28, 136, 319, 320, 330
Kušner (Knyšev) P.I. 162, 165, 167, 361, 363, 370
Kuśmiderska T. 337
Kuśmierek J. 130, 132, 136, 327–329
Kutrzeba S. 350
Kutrzeba-Pojnarowa A. 25, 58, 132, 162, 163, 346, 349, 361, 366, 374
Kuziorowa A. (AK) 161, 221, 228
Kwaśniewski K. (KK) 19, 27, 28, 41, 91, 130, 135–137, 161, 181–183, 191, 217, 278, 290–293, 296, 320–330, 343, 361
KZ zob. Zielnica K.

L

Labuda G. 20, 22, 23, 43, 57–59, 362, 371
Lacan J. 107
Lägnert F. 190
Laid E. 208
Lafitau J.F. 59
Lampinen A. 235, 236, 239, 240
Langer J. 172, 272, 273, 276–280, 285, 289, 291, 293, 297, 299, 301, 362, 367
Latosiewicz K. 337
Latta V. 155, 362
Laudová H. 352
Lauer H. 310–312, 362
Lautensach H. 270, 296, 362
Lebeau R. 189
Lebeda A. zob. Pieńczak A.
Lehr-Spławiński T. 371
Lehtonen J.U.E. 257
Leibbrandt G. 376
Leicher R. 193, 216, 254, 255, 290
Lempka W. 179, 204, 217, 316, 362
Lencewicz S. 298
Lendl E. 189, 190, 366
Leonowicz M. 136, 327, 328
Leszczycki S. 164, 365
Leszczyńska Z. 136, 330
Leszczyński Z. 214
Lew S. 18, 136, 163, 168, 217, 219, 271, 273, 274, 279, 280, 282, 289, 291, 292, 294, 296, 297, 329, 330, 362
Lewicka A. zob. Kowalska-Lewicka A.
Lewicki A. 136, 325, 326, 330
Lewicki T. 25
Lewocówna J. 338
Lialina O. 350

Liebl E. 344
Linette B. (BL) 161, 173, 175–177, 238, 239, 281, 282, 284, 289, 291, 293, 301, 308, 315
Lingis J. 200
Linkola M. 178
Liszka J. 166, 256, 303, 308, 362
Lobotka V. 221, 362, 363
Lönnquist B. 301
LT zob. Trześniowska L.
Luković M. 180, 363
Lühning A. 376
Lysaght P. 372

Ł

Łacek M. 225, 226, 342
Łakomski B. 333
Łapińska J. (JŁ) 161, 195
Łapiński I. 44, 357
Łaszczyk D. 248, 342
Łaszczyk I. 248
Łącz L. 338
Łączyński T. 335
Łęga W. 163, 226, 227, 255, 273, 278, 296, 298, 363
Łochocki M. 333
Łowmiański H. 66, 363
Łuczaj Ł. 29, 124, 359, 363
Łuczak C. 363, 224
Łukasik I. 337

M

Mocarska-Falińska B. (B. Falińska) 44, 45, 192, 352, 364, 369
Maciąg S. 337
Macioszkówna M. 335
Madej D. 337
Madzia A. 244, 342
Majcher W. 336
Majchrzak A. 109
Majkowska F. 334
Majkowski E. 334
Makoldi S. 363
Makulski K. (KM) 130, 161, 196
Malewska Z. 28
Malewska-Szałygin A. 148
Malicki L. 268, 334, 363
Malik K. 136, 324
Malikowski S. 338
Malina R. 298
Malinowska M. 335
Małecki M. 44, 173, 181, 182, 190–193, 196, 206, 212–214, 218, 225, 226, 228, 229, 231, 235, 257, 258, 261, 262, 266, 267, 282–284, 288, 295, 304, 305, 307, 309, 310, 311, 313, 314, 363
Małłek E. 338
Małkowska K. 136, 326–328
Maniszewski S. 335
Mannhardt W. 204
Manovich L. 143, 363
Marciniak M.J. 163, 363
Marciszewski W. 39, 363, 368
Marczyk M. 130
Markey T.L. 167
Markuš M. 193, 245, 363
Martínek Z. 352
Maslova E.S. 261, 363
Maslova G.S. 257, 261, 264, 363
Maszk J. 334
Matuszewska B. (BM) 27, 28, 130, 136, 156, 161, 221, 321, 328
Matyszczuk Z. 339
Maurer H. 190
Mączyńska A. (AM) 28, 131, 161, 247, 259, 261, 266
Mączyński J. 333
Meertens J. 42, 376, 377
Mehedinți S. 302, 363
Meillet A. 49
Meiners U. 215, 255, 364
Meisner M. zob. Meysner-Roztworowska M.
Meitzen A. 270, 296, 297
Melcer J. 334
Melicherčík A. 360, 370
Mencl V. 219, 221, 270, 271, 273, 276, 278, 280, 281, 287, 289, 290, 294, 364
Meres M. 28, 136, 320, 328–330
Merkienė R. 179, 187, 188, 201, 302, 306, 308, 309, 315, 364
Meertens P.J. 42, 376, 377
Merzowiczowa M. 333
Meyer M. de 204, 376, 377
Meysner-Rostworowska M. (M. Meisner, M. Meysnerówna, M. Roztworowska, MR) 131, 136, 218, 273, 330, 364
Meysnerówna M. zob. Meysner-Rostworowska M.
MG zob. Gruchmanowa M.
Michalak M. 333
Mickiewicz A. 23, 99, 107, 145, 344, 347, 372, 377, 378
Mickiewiczówna H. 337
Mikołajewicz S. 336
Mikułowska H. 269, 364
Milićević J. 256, 364
Milius V. 186, 206, 207, 211, 212, 214, 228, 236, 240, 242, 248, 364
Milûs V. 228, 234, 236, 240, 242, 248, 364
Min'ko L.Ì. 194, 198, 200–203, 205, 208, 212, 214, 223, 227, 364

Misińska M. 317, 364
Misztalówna K. 337
Mjartan J. 378
Mlynka L. 225, 227, 364
Mocarska-Falińska B. (B. Falińska) 44, 45, 192, 352, 364, 369
Mocarska-Kowalska A. 44, 176, 177, 364
Molčanova L.A. 200, 258, 282, 286, 364
Monkhouse F.J. 299, 364
Montandon G. 252
Moora A.H. 272, 364
Moora H.A. 197, 272, 364
Morelowski F. 338
Morozowa W. (WM) 161, 230, 231, 257, 305
Morvay J. 184, 185, 222, 223, 226, 231, 239, 241, 248, 249, 260, 277, 300, 306, 307, 364
Moser O. 186, 187, 206, 219
Moszyński K. 16, 18, 20, 21, 24–26, 37, 38, 42, 43, 46–55, 59, 61, 62, 69, 74–79, 81, 82, 88, 89, 156, 169, 170, 176, 182–184, 195, 197, 199, 200, 202, 210–213, 217, 225, 235, 253, 254, 264, 265, 280, 281, 287, 293, 294, 297, 301, 302, 305, 313–315, 349, 353, 358, 361, 364, 365
MP zob. Pokropek M.
MR zob. Roztworowska M.
Mróz K. 336
Mruškovič Š. 219, 295, 365
MT zob. Trawińska M.
Müller M. 299
Muraj A. 204, 365
Muszyński Z. 336
Mydlarski J. 164, 365
Myga-Piątek U. 351
Myrdal J. 365

N

Naborczyk W. 336
Najuch J. 342
Narlochówna R. 334
Nasz A. (AN) 27, 28, 105, 131, 161, 170, 204, 205, 274, 291, 298, 300, 307, 361, 365, 369
Naulko W.I. 42
Naumienko T. 344
Niederer A. 344, 377
Niewiadomska M. 127, 342
Nitsch K. 25, 43, 44, 173, 181, 182, 190, 192, 193, 196, 206, 212–214, 218, 225, 226, 229, 231, 235, 257, 261, 262, 266, 267, 282–284, 288, 295, 304, 305, 307, 309–311, 313, 314, 363
Niunkienė G. 253, 254, 365
Nizińska I. 27
Nocuń D. 156, 172, 173, 342
Nopcsa F. 197
Nowaczek H. 336
Nowak H. (HN) 161, 174–177, 181, 182, 206, 209, 214, 217, 231, 255, 257, 288, 293, 295, 300, 301, 303
Nowak J. 227, 236, 240–242, 247, 342
Nowak K. 368
Nowak M. 338
Nowak T. 334
Nowakowska-Kempna I. 351
Nowosz W. 19, 198, 203, 212
Nóvák L. 362
Nykiel K. 290, 342
Nyman Å. 286, 300, 344, 366

O

Obrębski J. 78, 165, 197, 198, 297, 314, 366
Okoniowa J. 212
Olesiejuk F. 19, 338, 362
Olędzki J. (JO) 27, 131, 149, 161, 174–176, 202, 203, 240, 243, 366
Oliveira E.V. de 314, 366
Olsson M. 258
Olszowy B. 27, 28
Ołdakowska I. 338
Optacy G. 336
Orłowski W. 338
Osiej E. 338
Osuchowska D. (DO) 137, 161, 195, 325, 326
Osuchowska O. 195
Owczarski P. 28, 137, 331
Ozgowicz E. 137, 319–321, 326
Ożgowa K. 336

P

Pachoł J. 244, 342
Paládi-Kovács A. 166, 179–182, 184–188, 191, 203, 205, 207, 208, 211–214, 229, 230, 285, 302–305, 307, 312, 315, 346, 358, 359, 366, 367
Paličková J. 253, 254
Palošija Đ. 211, 367
Paprocka W. 29
Paprot A. 146, 347
Paradowski D. 101, 350
Pariková M. 302, 304, 308, 309, 314, 316, 344, 367
Paryski W.H. 350
Pastwa J. 162
Pasznycki B. 164, 352
Patachi L. 189, 299, 351
Pătruț I. 344, 345
Pauliny J. 367
Pawlata S. 335
Pawluczuk J. 338
Pawlus K. 243, 342
Pawłasek A. 337

Pawłowska J. (JP) 27, 28, 131, 137, 161, 173, 204–206, 208, 228, 232, 319–327, 367
Pawłowski E. (EP) 161, 196, 198, 251
Pawłowski J. 336
Peesch R. 42, 176, 343, 367
Pelcowa H. 155
Penkala D. (DP) 161, 194, 201, 214, 233, 234
Pereira B. 314, 366
Perkowska D.I. 237–239, 291, 292, 342
Pessler W. 20, 21, 23, 155, 171, 187, 239, 251, 257, 270–272, 287, 296, 298, 313, 367
Petráňová L. 352, 358, 362, 375
Petráš M. 225, 367
Petrescu P. 352
Petrovici E. 180
Pfeffer F. 344
Piasecki H. 131
Piech A. 337
Piechota A. 335
Pieńczak A. (A. Lebeda) 9–12, 19, 21, 22, 29, 31, 35, 42, 46, 60, 67, 68, 70, 73, 95, 100, 102, 103, 105, 107, 111–114, 117, 119, 120, 122–125, 128–135, 137, 138, 140, 141, 151, 156, 172, 173, 227, 228, 231–244, 247, 248, 291, 292, 319, 331, 333, 339, 341–343, 350, 351, 359, 362, 367, 368, 378
Pieradzka K. 164, 368
Piestrok G. 338
Pietraszek E. 256, 368, 369
Pietraszek O. 243, 259, 263, 265, 343
Pietura J. 338
Piira L. 228
Pilch I. 181, 183, 296, 343
Pilecki C. 137, 329
Pilszek Z. 137, 324, 325
Pirga P. 336
Pistkowski A. 335
Piszcz J. 137, 325, 328
Plessingerová A. 290, 368
Płotnicki B. 335
Podkowiak S. 337
Podolák J. 166, 181, 190, 198, 199, 368, 376, 377
Podsiadło M. 109
Podżorski K. 131
Pokropek M. (MP) 20, 25, 27, 46, 131, 161, 162, 167, 169, 170, 196, 199–201, 257, 270, 278, 283, 297, 345, 368
Pokropek W. 167, 368
Pokrzyńska M. 167, 368
Pol W. 163, 368
Polak W. 335
Poletyło M. 368
Poloczkowa B. 268, 368
Pomianowska W. 192, 369
Pomieciński A. 145, 348
Poniatowski S. 146
Ponomar'ov A.P. 368
Poos H. 204
Popiel L. 20, 23, 170, 199, 212, 223–225, 302, 314, 315, 369
Popowska-Taborska H. 44, 344
Porfirogeneta K. 58
Potasch R. 42
Potocki J. 58, 60
Pötzel W. 369
Poznański A. 334
Prinz J. 250, 251
Probst I. 178, 179, 343
Prokopczyk 335
Prosper 15
Przeliorz B. (B. Heidenreich) 19
Pudło K. (KP) 18, 28, 119, 125, 131, 137, 161, 164, 274, 315, 316, 319, 324, 326–331, 369
Pukasiewicz S. 360
Putschke W. 310, 369
Pyziewicz E. 339
Pyzik J. 19, 131, 137, 274, 291, 322, 326, 329

Q

Quietsch R. 37

R

Rabinovič M.G. 356
Rajces J. 249
Ränk G. 183, 272, 276, 277, 369
Räsänen M. 228
Rasmussen H. 173, 369, 376
Rataj A. 127
Ratajski L. 162, 299, 369
Rauszer M. 103, 107, 108
Rauter O. 272, 369
Rączka J. 335
Rączka J.W. 162, 167, 169, 270, 273–275, 278, 280–284, 286, 297, 298, 369
Reczek B. (BR) 161, 213, 226, 253
Redkowiakówna S. 337
Reichan J. (JR) 21, 44, 155, 161, 191, 220, 214, 282–284, 295, 309, 369
Reinfuss R. 20, 25, 43, 78, 163, 164, 255–256, 267, 269, 271, 276, 289, 300, 348, 369, 370, 374
Richter H. 274
Riddervold A. 291, 357, 370
Rieger J. 44
Robek A. 373, 375, 376
Robinson 167
Robotycki C. 152, 375
Rogalewski O. 278, 284, 278
Rogowski J. 337
Rogowski S. 335

Rohan-Csermak G. de 377
Rokicki Z. 337
Ropeid A. 357
Röhr E. 21, 343
Rojkowski J. 337
Romańska H. 19, 137, 325, 327
Romer E. 162
Rosiński S. 137, 168, 178, 186, 198, 219, 226, 251, 267, 286, 293, 298, 317, 324, 325, 328, 329, 343
Ross A. 360
Roztworowska M. zob. Meysner-Roztworowska M.
Rozwadowski J. 49
Rusek H. 359, 367
Rybak E. 336
Rycaj B. 337
Rzeznik B. 334

S

Sabalenka E.R. 272, 276, 282, 285, 286, 292, 294, 296, 302, 370
Sablik M. 109
Sabura J. 334
Šach F. 197, 198, 370
Salamon-Liboska K. 109
Sałacianka C. 337
Sauer C.O. 189
Sawicka B. 131, 137, 263, 325–327
Sawicka S. 337
SB zob. Błaszczyk S.
Schabowski J. 336
Schäfer D. 362
Scheuermeier P. 223, 238, 252, 253, 301, 303, 306, 308, 310, 370
Scheufler V. 256, 352, 370
Schier B. 274
Schlenger H. 21, 172, 296, 298, 370
Schmidt J. 78, 163, 303, 359, 370
Schmidt L. 220, 285, 303, 370
Schmitthenner E. 228, 241
Schmitthenner H. 228, 241
Schoultz G. von 183
Schubart M. 61
Schüwer H. 310–312, 371
Sedlak W. 336
Sedlářová V. 257, 371
Seidlitz N. von 165
Semelczi-Kovács A. 193, 225, 226, 371
Setkowicz J. 28
Seweryn T. 264, 269, 371
Shakespeare W. 14
Siatkowski J. 44, 183, 251, 278, 280, 282–284, 287–289, 294–298, 371
Sienkiewicz W. 356
Sieradzki A. 44
Sikora S. 365, 366
Simonenko I.F. 165, 259, 260–262, 267, 371
Simonides D. 358
Siniecka M. 137, 324
Šiškin E.A. 357
Skalski G. (GS) 127, 161, 186, 194, 195, 202, 215, 228
Skarżyński T. (TS) 28, 131, 132, 137, 161, 217, 275, 276, 287, 291, 294, 295, 319–328, 371
Skoczylas-Stawska H. (HSS) 193, 222, 234, 236, 238, 311
Skorupski T. 335
Skotulska-Skulimowska H. (HSSk) 161, 284, 296
Skraga W. 338
Skrzypczak C. 335
Skupień-Florek A. 335
Slavkovský P. 18, 168, 171, 179, 181, 182, 186, 187, 189–191, 193, 194, 198, 200–202, 204–210, 212–216, 218, 219, 221, 294, 314, 371
Šlygina N.V. 272, 371
Šmelhaus V. 352
Smolarska M. 335
Smolińska T. 358
Smułkowa E. 196, 200–202, 205–208, 213, 214, 371
Sobierajski Z. (ZS) 43, 44, 161, 176, 177, 186, 202, 215, 218, 261, 262, 267, 309, 344, 372
Sobisiak W. 377
Sokołówna W. zob. Sokół W.
Sokół W. (W. Sokołówna, WS) 22, 28, 45, 161, 266, 267, 287, 290, 347
Sołtys M. 337
Sołtys W. 164
Someşan L. 299, 351
Sopoliga M. 171, 226, 276, 279, 284, 286, 291, 293, 297, 299, 300, 364, 372
Sorre M. 178
Soszyński R.
Spamer A. 270, 372
Spencer J.E. 189
Stachynówna J. 337
Stanik J. 225, 226, 343
Stankiewicz A. 333
Stankiewicz J. 273, 372
Stano P. 251
Stanûkovic T.V. 257, 264, 363
Starek E. 164, 269, 372
Stasiak J. 335
Staszczak Z. (Z. Staszczakówna, ZSt) 19, 22, 24, 27, 28, 37, 43, 49, 64–67, 78, 93, 127, 131, 161, 172, 212–215, 217, 243–245, 271, 275, 276, 278–282, 284, 286, 287, 290, 293–297, 353, 372

Staszczakówna Z. zob. Staszczak Z.
Steinbach F. 376
Steinmetz H. 194, 313, 316
Stelmach M. 298
Stelmachowska B. 163, 243, 372
Štěpánek L. 287, 294, 372
Stieber Z. 44, 164, 344
Stojanović A. 251, 253, 285, 372
Stola I. 337
Stoličná R. 18, 19, 193, 221, 223–225, 227–232, 235–244, 246–251, 346, 351, 352, 359, 360, 367, 371–373
Stránská D. 42, 219, 300, 373
Streitberg G. 243, 245, 373
Stryczniewicz J. 338
Stryszowski J. 336
Strzyżewska-Zaremba A. 344
Suchodolski B. 361, 363
Suchta J. 298
Suchwałko W. 338
Sulik H. 336
Sulimirski T. 169, 373
Surowiecki W. 58, 373
Suseł J. 338
Švecová S. 166, 274, 296, 299, 373
Svensson S. 175, 189, 208, 210, 212, 264, 280, 281, 296, 312, 314, 316, 356, 357, 373
Svirac M. 261, 373
Svobodová J. 264, 270, 373
Sychta B. 163, 373
Sygnarski T. 336
Symoni-Sułkowska J. 44, 45, 373
Szabadfalvi J. 178, 180, 188, 346, 354, 358, 366, 373, 374
Szabó M. 182, 373
Szajnerman R. 334
Szarvas Z. 367
Szczepański J. 105
Szczęsny R. 189
Szczyrbowski J. 103, 108, 111
Szemerda T. 137, 325, 373
Szewczyk J. 373
Szewczyk T. 334
Szewczyk Z. 203, 308, 374
Szewczykowa S. 337
Szewieczek S. 103, 108, 109
Szilágyi M. 174, 374
Szleszkowska E. 131, 263
Szmal B. 137, 319, 320, 328–330
Szolnoky L. 187, 188, 194, 201, 202, 206, 207, 209, 210, 216, 218, 230, 239–241, 252–254, 301, 302, 307, 345, 355, 364, 366, 374, 377
Szramowiat M. 163, 164
Szromba-Rysowa Z. 19, 127
Szulc E.Z. 361
Szumna M. 337
Szwaba J. 334
Szyfelbein-Sokolewicz Z. (ZSS) 131, 161, 196
Szyfer A. 181, 182, 185, 186, 196, 283, 374
Szymański A. (AS) 28, 37, 38, 57, 161, 226, 268, 359
Szymaszek H. 337
Szymczak M. 44, 357
Szymczyk A. 338

Ś

Śliwińska P. 335
Śmiałowski J. 256, 374
Świątkowska J. 269, 374
Świechowski E. 162
Świeży J. 269, 374
Świętoń K. 336
Świrko D. 162, 374
Śmiszka M. 306
Świtała-Trybek D. 251, 374
Świtniewski S. 23

T

Tálasi I. 205, 374
Talve I. 45, 94, 292, 374
Tarkowski A. 144, 374
Tarnacki J. 176, 190, 194, 199, 200, 237, 264, 282, 292, 295, 300, 313, 374
Tazihina L.V. 261, 374
Terenťeva L.N. 259, 272, 351, 364, 371, 374
Tetera V. 367
Teuteberg H.J. 377
TG zob. Gołębiowska T.
Theuwissen J.H.M. 167, 307, 308, 312, 313, 374
Tkocz J. 298, 374
Tokarev S.A. 162, 165, 166, 196, 200, 270, 280, 281, 296, 299, 354, 365, 374, 377
Tolksdorf U. 44, 191, 230, 231, 234–237, 240, 242, 245–247, 375
Tolstov S.P. 365
Tomasi E. 296, 299
Topolski J. 59, 375
Toroński Z. 27, 28, 137, 320–322
Trawińska M. zob. Trawińska-Kwaśniewska M.
Trawińska-Kwaśniewska M. (M. Trawińska, MT) 27, 28, 131, 137, 161, 190, 308, 326, 328, 330, 331
Trocka-Leszczyńska E. 167, 168, 170, 270, 271, 272, 274–276, 278–281, 283, 287, 289, 291, 294, 297, 298, 375
Trojan M. 19, 37, 57, 95, 210, 212–215, 375
Trotzig D. 37, 212
Trześniowska L. (LT) 161, 226, 228

TS zob. Skarżyński T.
Tubaja R. 163, 375
Tuwalski W. 338
Tymochowicz M. 146, 347, 373
Tyrna B. 107
Tyrna M. 227, 233–235, 343

U

Ujvary Z. 346, 354, 358, 366, 373, 374
Urban A. 337
Urbancová H. 168, 171, 197, 198, 221, 375
Utěšený S. 307, 375

V

Vakarelski X. 167, 186, 194, 197, 204, 205, 211, 214, 227, 253, 254, 257, 259, 265, 272, 312, 315, 375
Valentová V. 219, 300
Válka M. 273, 375
Vallinheimo V. 301
Vallois H.V. 42
Valonen N. 201, 218, 227, 251, 257, 272, 273, 288, 291–293, 301–303, 305, 306, 376
Valonen-Juhani N. 354
Vařeka J. 166, 272, 288, 352, 358, 362, 370, 375
Vidal de la Blache P. 278
Viga G. 188, 375
Viires A. 197, 303, 310, 312, 316, 375, 376
Vilkuna A. 182
Vilkuna K. 196–198, 200, 205, 229, 309, 314–316
Vilppula H. 37, 210, 212, 214
Vlăduțiu I. 272, 376
Voitsch J. 352
Vojtenko A.F. 182, 191, 194, 200, 201, 206, 207, 209, 214, 217, 227, 231, 238, 240, 253, 263, 277, 278, 288, 292, 293, 295–297, 300, 306–308, 312, 376
Volkova F. 280
Vołkov T. 281
Vööallinheimo V. 253
Vondruška V. 188, 190, 197, 205, 316, 376
Voskuil J.J. 204, 230, 231, 300, 376
Vries de J. 55, 57
Vuorela T. 180, 218, 219, 222, 224, 226, 227, 236, 241, 242, 247, 264, 290, 299–302, 312, 373, 376
Vyšniauskaitė A. 346, 348, 364, 365

W

Wachnik Z. 335
Wagner D. 309, 376
Wagner W. 272
Walter S. 348, 354, 376
Walter-Münster F. 316
Wasilewski J.S. 149
Wasylkówna M. 337
Waszek A. 334
Weber-Kellermann I. 204, 376
Weiser-Aall L. 377
Weiss D. 303, 376
Weiss R. 42, 45, 94, 171, 191, 230, 272, 273, 276, 278, 279, 285, 286, 289, 291, 292, 299, 344, 376
Werth E. 178, 189, 192, 195, 199, 228, 252, 255, 270, 308, 310, 315, 317, 376
Węgiełek-Januszewska Z. 44, 361
Węglarz S. 162, 376
Węgrzynowicz L. 335
Widawski J. 279, 377
Widenka M. 301, 343
Wieczerzak J. 163, 377
Wiegelmann G. 30, 37, 106, 171, 191, 194, 201, 202, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 228, 230, 231, 235–237, 241, 242, 244, 248–251, 302, 304, 315, 343, 348, 355, 358, 364, 373, 376, 377
Wielek J. 164, 188, 269, 377
Wierciński H. 168
Wiktor W. 334
Wilk W. 337
Wilkinson H.R. 299, 364
Wilkówna K. 337
Winkler-Leszczyńska I. (IWL) 161, 226, 309–311
Wiraszko Z. (Z. Bogdańska, ZW) 131, 136, 161, 275, 282, 320, 321, 330
Wiszowaty T. 336
Witkowska Z. 334
Witrylakówna E. 334
WM zob. Mrozowa W.
Wnukówna Z. 337
Wojciechowska A. 251, 377
Wojciechowski T. 58, 377
Wojtecki M.W. 335
Wolfram R. 366, 377
Wołosówna K. 336
Woźniak A. 63, 350
Woźniak K. 21, 44, 155, 369
Woźniak M. 137, 325, 326
Woźniak-Kasperek J. 346
Woźnik S. 237–239, 343
Woźnińska K. 267
Wójcicka M. 343
Wójtowicz J. 44, 163, 377
Wronka I. 243, 244, 343
Wróbel W. (W. Buczkowska) 336
Wróblewski T. 17, 19, 22, 43, 49, 54, 65, 78, 93, 172, 252, 270, 273, 278, 279, 296–298, 310, 372, 377, 378
WS zob. Sokół W.

Z

Zaborski B. 297
Zacharski T. 112
Zagórski Z. (ZZ) 44, 161, 229, 231
Zagrobelny D. 266, 343
Zajchowska S. 167
Zalewski W. 338
Zambrzycka-Kunachowicz A. 127
Zamorska J. 148
Zamościńska-Kucałowa J. (JZK) 161, 181, 182, 202, 282, 287, 297, 306, 309
Zaniewski B. 137, 322, 328–331
Zaręba A. 44, 181, 182, 190, 192–194, 196, 199, 202, 204, 206, 208, 213, 214, 217, 218, 228, 231, 255, 280, 282–284, 288, 292, 295, 301, 304, 305, 307, 309, 310, 378
Zawistowicz-Adamska K. 25, 26, 149, 361
Zdaniukowicz A. 44
Zdrodowska M. 144, 145, 378
Zeleňáková A. 225, 367
Zender M. 22, 40, 42, 95, 343, 344, 348, 350, 358, 377
ZG zob. Grodecka Z.
Zielińska T. 337
Zielnica K. (KZ) 28, 161, 307, 316
Zielonka B. 334
Zierhofer K. 43
Ziętek J. 108
Zimmer A. (AZ) 161, 176, 218
ZK zob. Kłodnicki Z.
Złomanicka A. 337
Zmysłowska H. 338
Znamierowska-Prüfferowa M. 174, 378
Zowada R. 131
Zryninówna Z. 337
ZS zob. Sobierajski Z.
ZSS zob. Szyfelbein-Sokolewicz Z.
ZSt zob. Staszczak Z.
Zubercová Z. 293
ZW zob. Wiraszko Z.
Zwittkovits F. 180
Zybura M. 168, 378
Zych H. 336, 337
ZZ zob. Zagórski Z.

Ż

Żejmo-Żejmis S. 167, 169, 297, 378
Żukowski B. 298
Żwak S. 95, 378
Żywirska M. 168–171, 199, 212, 225, 269, 302, 314, 315, 378

Spis tabel

1.1 Skład Komisji dla Spraw Polskiego Atlasu Etnograficznego w latach publikacji lub przygotowania do druku kolejnych zeszytów PAE (1958–1988). Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie opublikowanych zeszytów *Polskiego atlasu etnograficznego* (1958–1981) oraz legend zeszytów przygotowanych do druku (w Archiwum PAE w Cieszynie) 25

1.2 Liczba wsi PAE, których dotyczą dane zawarte w literaturze i pozostałych źródłach uwzględnionych w opublikowanych zeszytach PAE (lata 1964–1981). Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: J. Gajek: „Piętnastolecie prac nad Polskim Atlasem Etnograficznym 1953–1968". 1968. Maszynopis, Archiwum PAE w Cieszynie, s. 16, z uzupełnieniem J. Bohdanowicza 27

1.3 Pracownicy etatowi i sezonowi Zakładu PAE (lata 1954–1973). Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: J. Gajek: „Piętnastolecie prac nad Polskim Atlasem Etnograficznym 1953–1968". 1968. Maszynopis, Archiwum PAE w Cieszynie, s. 16, z uzupełnieniem J. Bohdanowicza 28

3.1 Zadania i cele badawcze wyznaczone w projekcie digitalizacyjnym PAE. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: fiszka projektowa „Wniosek do konkursu w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki moduł 1.1", s. 16. Archiwum PAE w Cieszynie 102

3.2 Parametry techniczne plików cyfrowych znajdujących się w bazach PAE. Oprac.A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl; informacje uzyskane od K. Firli 125

3.3 Autorzy map opublikowanych w ramach prac badawczych związanych z PAE. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl; informacje uzyskane od Z. Kłodnickiego 130

3.4 Autorzy fotografii znajdujących się w cieszyńskiej pracowni PAE. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl; informacje uzyskane od Z. Kłodnickiego 136

Spis rysunków

1.1 Znaki na mapach *Polskiego atlasu etnograficznego*. Oprac. Z. Kłodnicki, rys. A. Pieńczak 31
1.2 Odmiany konwi. Źródło: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.w.]. Nr 6: *Ludowa kultura materialna. Zagadnienia wybrane*. Oprac. J. Gajek. W: „Archiwum Etnograficzne". Nr 27. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 1964, s. 125, fragment tablicy XII: *Naczynia z klepek* 33
1.3 Rzadsze odmiany konwi. Źródło: *Polski atlas etnograficzny*. Z. 6. Red. J. Gajek. Warszawa, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, 1981, m. 343, legenda, fragment ilustracji z punktu 4 i 5 36
1.4 Putnia, naczynie w przekroju poziomym jest owalne, Brzegi k. Nowego Targu. Źródło: *Kwestionariusz do badań terenowych* [b.r.w.]. Nr 5: *Transport i komunikacja lądowa*. Oprac. J. Gajek. W: „Archiwum Etnograficzne". Nr 22. Wrocław, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 1960, s. 38, sygnatura wsi 25.38.XIV. Rys. Z. Kłodnicki. Archiwum PAE w Cieszynie, nr inw. 1351 36
1.5 Formy zakończeń dzierżaków i bijaków. Źródło: Z. Kłodnicki, E. Kłosek, A. Szymański: *Zur Systematik der Dreschflegel in Europa*. „Ethnologia Europaea" 1982–1983, t. 13, z. 1, s. 88 38

Spis map

1.1 Naczynia klepkowe do przenoszenia wody. Oprac. Z. Kłodnicki, oprac. A. Pieńczak 34
1.2 Zasięg tradycji o demonie zwanym południcą lub podobnie. Źródło: K. Moszyński, J. Klimaszewska: *Atlas kultury ludowej w Polsce*. Z. 1. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1934, m. 7 48
1.3 Zasięg wróżenia ze śledziony wieprza o nadchodzącej zimie. Źródło: K. Moszyński, J. Klimaszewska: *Atlas kultury ludowej w Polsce*. Z. 1. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1934, m. 8 50
1.4 Kierunki zachodniego prądu kulturowego. Źródło: K. Moszyński: *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud Słowiański" 1938, t. 4, z. 1, s. 111b 53
1.5 Zachodni prąd kulturowy w środkowej i wschodniej Europie według mapy Moszyńskiego i zasięg cepów kapicowych według Kłodnickiego. Źródło: Z. Kłodnicki: *Die ethnographische Methode Kazimierz Moszyńskis*. „Ethnologia Europaea" 1981, t. 12, z. 1, s. 105; zob. też: K. Moszyński: *Niektóre przyczyny zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud Słowiański", t. 4, z. 1, s. 111b 55
1.6 Cepy w Europie Środkowej. Źródło: M. Trojan: *Dreschflegel in Europa. Methodische Probleme eiener Karte*. „Ethnologia Europea"1983, t. 13, s. 223 56
2.1 Zakaz przekraczania progu izby i domu oraz wychodzenia poza zagrodę przez położnicę przed wywodem (na tle środkowoeuropejskim). Źródło: A. Pieńczak: *Obrzędowość narodzinowa na Górnym Śląsku (izolacja położnicy). „Polski atlas etnograficzny" i „Atlas der deutschen Volkskunde" w perspektywie porównawczej*. W: „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach". Nr 3543. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016, m. VIII 70
2.2 Zakaz przekraczania progu izby i domu oraz wychodzenia poza zagrodę przez położnicę przed wywodem (na tle ogólnopolskim). Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: A. Pieńczak: *Obrzędowość narodzinowa na Górnym Śląsku (izolacja położnicy). Polski atlas etnograficzny i Atlas der deutschen Volkskunde w perspektywie porównawczej*. W: „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach". Nr 3543. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016, m. VII–IX 72
2.3 Przebieg północno-wschodniej rubieży etnograficznej. Źródło: Z. Kłodnicki: *Tak zwana rubież etnogeograficzna a problem genezy przestrzennego zróżnicowania kultury ludowej w Polsce*. „Lud" 1994, t. 77, s. 57 74
2.4 Wschodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej różnicujących obszar Polski na strefę północno-zachodnią i południowo-wschodnią. Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: J. Gajek: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976, s. 147. Rys. K. Księżnik 83

2.5 Północno-zachodnie zasięgi zjawisk kultury ludowej charakteryzujących strefę południowo-wschodnią Polski. Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: J. Gajek: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976, s. 164. Rys. K. Księżnik 84
2.6 Zasięgi zjawisk kultury ludowej przebiegające z północnego zachodu ku południowemu wschodowi i dzielące Polskę na dwie strefy, północno-wschodnią i południowo-zachodnią. Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: J. Gajek: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976, m. 6 na s. 155. Rys. K. Kisężnik 85
2.7 Zachodnie i południowo-zachodnie zasięgi zjawisk kulturowych charakteryzujących strefę północno-wschodnią podlasko-mazowiecką. Oprac. Z. Kłodnicki, na podstawie: J. Gajek: *Etnograficzne zróżnicowanie obszaru Polski*. W: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*. T. 1. Red. M. Biernacka i in. W: „Biblioteka Etnografii Polskiej". Nr 32. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976, s. 161. Rys. K. Księżnik 86
2.8 Zróżnicowanie polskiej kultury tradycyjnej. Źródło: Z. Kłodnicki: *Polska – pogranicze zachodniej i północno-wschodniej prowincji kulturowej w Europie (na podstawie Polskiego atlasu etnograficznego*). „Ethnologia Europae Centralis" 2009, t. 9, s. 46 89

Spis fotografii

3.1 Bartłomiej Chromik. Archiwum B. Chromika 103
3.2 Krystian Firla. Archiwum K. Firli 104
3.3 Edyta Diakowska-Kohut. Archiwum E. Diakowskiej-Kohut 104
3.4 Krzysztof Kasprzyński. Archiwum K. Kasprzyńskiego 105
3.5 Zygmunt Kłodnicki. Archiwum Z. Kłodnickiego 106
3.6 Joanna Koźmińska. Archiwum J. Koźmińskiej 106
3.7 Agnieszka Pieńczak. Fot. Beata Tyrna, archiwum A. Pieńczak 107
3.8 Michał Rauszer. Archiwum M. Rauszera 108
3.9 Jacek Szczyrbowski. Archiwum J. Szczyrbowskiego 108
3.10 Sławomir Szewieczek. Archiwum S. Szewieczka 109
3.11 Pracownia PAE, pierwotnie ulokowana w południowej cześci budynku głównego Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji. Archiwum PAE w Cieszynie 110
3.12 W trakcie prac – modernizacja Pracowni Digitalizacyjnej PAE. Fot. A. Pieńczak (grudzień 2014), Archiwum PAE w Cieszynie 112
3.13 Przechowywanie materiałów PAE w Pracowni Digitalizacyjnej. Fot. A. Pieńczak (kwiecień 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 112
3.14 Zbiory PAE umieszczone na holderach, przed włożeniem do zbiornika i rozpoczęciem odkwaszania. Fot. T. Zacharski (wrzesień 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 112
3.15 Kwestionariusze PAE po zabiegach introligatorskich. Fot. A. Pieńczak (maj 2017), Archiwum PAE w Cieszynie 113
3.16 Infrastruktura techniczna Pracowni Digitalizacyjnej. Fot. A. Pieńczak (kwiecień 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 114
3.17 Charakterystyka aplikacji webowej Galeneo. Źródło: www.zafado.pl [data dostępu: 12.01.2017] 114
3.18 Platforma cyfrowa z opracowanymi naukowo i udostępnionymi zbiorami PAE. Źródło: www.archiwumpae.us.edu.pl [data dostępu: 4.10.2017] 115
3.19 Jedna ze zszywek, za pomocą której przytwierdzono niegdyś zdjęcie do karty inwentarzowej. Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 118
3.20 Jedna z zabrudzonych kart inwentarzowych. Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 118
3.21 Karta inwentarzowa po czyszczeniu za pomocą gumki konserwatorskiej. Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 118
3.22 Przygotowanie fotografii do klejenia. Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 119

3.23 Jedno z pudeł zawierających karty inwentarzowe opatrzone na rewersie nową numeracją. Fot. E. Diakowska-Kohut (styczeń 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 119
3.24 Stan zachowania jednej z ankiet przed konserwacją. Fot. D. Kordowska (marzec 2015), źródło: D. Kordowska: „Konserwacja 207 obiektów z zielnikami". Wrocław, 2015. Maszynopis oraz płyta CD. Archiwum PAE w Cieszynie 121
3.25 Ankieta po konserwacji. Fot. D. Kordowska (marzec 2015), źródło: D. Kordowska: „Konserwacja 207 obiektów z zielnikami". Wrocław, 2015. Maszynopis oraz płyta CD. Archiwum PAE w Cieszynie 121
3.26 Skanowanie fotografii w Pracowni Digitalizacyjnej PAE. Fot. A. Pieńczak (październik 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 124
3.27 Fotografowanie zielników w Pracowni Digitalizacyjnej PAE. Fot. A. Pieńczak (październik 2015), Archiwum PAE w Cieszynie 125
3.28 Katalog ankiet z zielnikami w panelu administracyjnym programu Galeneo. Źródło: www.archiwumpae.us.edu.pl [data dostępu: 3.05.2017] 126
4.1 Inauguracja Biblioteki Cyfrowej PIA – wystąpienie prof. dr hab. Anny Malewskiej-Szałygin, wiceprezes PIA. Fot. K. Braun (luty 2010), archiwum J. Koźmińskiej 148
4.2 Fragment strony startowej Biblioteki Cyfrowej PIA. Źródło: http://cyfrowaetnografia.pl/dlibra [data dostępu: 7.08.2017] 149
4.3 Fragment karty jednej z map PAE prezentowanych na platformie cyfrowej PIA. Źródło: http://cyfrowaetnografia.pl/dlibra [data dostępu: 7.08.2017] 153

Spis wykresów

3.1 Liczba map PAE opublikowanych w *Polskim atlasie etnograficznym* (lata 1958–1981) według problematyki badawczej. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl 128
3.2 Liczba map PAE opublikowanych w „Komentarzach do Polskiego Atlasu Etnograficznego" (lata 1999–2013) według problematyki badawczej. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl 129
3.3 Liczba map PAE opublikowanych w latach 1958–2013. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl 132
3.4 Liczba fotografii PAE wykonanych w latach 1954–1971 według problematyki badawczej. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl 135
3.5 Liczba fotografii PAE wykonanych w latach 1954–1971. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl 138
3.6 Liczba kart obiektów dotyczących ankiet z zielnikami, pozyskanych w latach 1947–1953. Oprac. A. Pieńczak, na podstawie: www.archiwumpae.us.edu.pl 141

Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak, Joanna Koźmińska

Polski Atlas Etnograficzny [The Polish Ethnographic Atlas] History, achievements, research potentialities

Summary

In the part *The Polish Ethnographic Atlas in the historical perspective*, consisting of two chapters, the circumstances and methods have been presented of collecting materials for the needs of *Polski atlas etnograficzny* [The Polish Ethnographic Atlas] (PAE) as well as the process of making maps. The principles of ethnogeographic concluding and the retrogressive method have been also discussed. The most important works based on the analyses of ethnographic maps are presented – they concern cultural diversification of Poland, marking the Polish-German borderland and the potentialities of comparative studies with the use of the materials and maps comprised in the PAE and *Atlas der deutschen Volkskunde* [The Atlas of German Folklore] (ADV).

The chapter *The ethnogeographical and retrogressive method* comprises the history of atlas works in Poland. The first Polish but at the same time European collection of ethnographic maps is *Atlas kultury ludowej w Polsce* [The Atlas of Folk Culture in Poland], elaborated by Kazimierz Moszyński and Jadwiga Klimaszewska on the basis of materials from the first half of the 1930s. They refer to Poland in its borders until World War II. In the same period, materials were collected in Germany for the ADV (edited by Heinrich Harmjanz and Erich Röhr), which took into account the area of Austria. A part of the territories covered by the ADV research are current Western and Northern areas of Poland – therefore, the data collected there are a precious ethnographic source, partially suitable for comparative studies.

The next Polish atlas is *Polski atlas etnograficzny*, created and edited by Józef Gajek. At first, the works were conducted within the Polish Ethnological Society and materials were collected by post correspondence. In 1953, the PAE was taken over by the newly opened Department of Ethnography of the Institute of Material Culture History (currently: the Institute of Archaeology and Ethnology) at the Polish Academy of Sciences. Field studies were carried out in 332 villages (this number increased slightly later) and the researchers were ethnographers and ethnography students. The fast dying out of traditional culture and often insufficient materials from field studies were the reasons why soon the data from expert literature and museums started to be taken into account as well.

So far, the PAE sample booklet (1958) and booklets 1–6 (1964–1981) have been published. They all concern material culture and comprise 372 maps. Many issues associated with social and spiritual culture have remained in the manuscripts of booklets 7–9. Since 1993, the volumes of „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" [Commentaries to the Polish Ethnographic Atlas] have been published, at first edited by Janusz Bohdanowicz and Zygmunt Kłodnicki, later also by Agnieszka Pieńczak (the caregiver of the atlas collections).

What is also presented in this chapter are the problems of the cartographic technique with special focus on the dependence of the quality of maps on the nature of questions provided in the questionnaires. Special value can be attributed to the maps based on the responses to the

questions concerning strictly defined artefacts or other cultural phenomena – closed questions. Open questions have brought spontaneous responses which resulted in the approximate ranges (on maps: areas of occurrence). The contents of questions are placed in map legends.

The chapter *Reasons of the differentiation in traditional culture of the Polish village* is a presentation of the major accomplishments achieved owing to the ethnogeographic method in the field of: reconstructing earlier stages of culture on the territories of Poland (Moszyński), its later growing diversification due to Western influences (Moszyński, Gajek, Bohdanowicz, Kłodnicki), the shaping and lasting of cultural regions which had been earlier tribal territories (Gajek, Bohdanowicz) or were formed later (Andrzej Brencz).

The possibility of comparative studies with the use of PAE and ADV maps are limited because the research for the needs of the ADV was conducted only among the German and Austrian population, whereas in the case of the PAE the ethnic criterion was not applied. Moreover, both atlases differ in the research time and most of the maps have different legends. In the work *Obrzędowość narodzinowa na Górnym Śląsku (izolacja położnicy). Polski atlas etnograficzny i Atlas der deutschen Volkskunde w perspektywie porównawczej* [Birth rituals in Upper Silesia (isolation of the birth-giving woman). The Polish Ethnographic Atlas and Atlas der deutschen Volkskunde in the comparative perspective] (2016), Pieńczak confirmed that in some cases such comparative studies are possible provided some rigours are kept. This raises hope as there are already many thousands of maps in the European ethnocartographic output (Annex 1). A large amount of data can be subjected to statistical analysis with the use of correlation methods, which has been earlier checked by Kłodnicki in the materials of *Polski atlas etnograficzny* (1994).

The second part of the book, "*The Polish Ethnographic Atlas" in the contemporary perspective* starts with the chapter *Cultural heritage on the platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas. From the idea to implementation*, in which the authors discuss the shaping of the concept of digitalization and sharing of the Polish Ethnographic Atlas Archives, the major assumptions and potentialities of the project implementation, and the related research results. What is more, the specificity of the PAE digital platform has been presented as well.

The Research Team of the Polish Ethnographic Atlas, functioning within the Faculty of Ethnology and Education (in Cieszyn) at the University of Silesia has undertaken an innovative attempt at the elaboration, digitalization and sharing of the atlas materials (the deposit of the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences). The Polish Ethnographic Atlas is the only archive of this type in Poland and it covers the whole territory of Poland. Until recently, the access to these archival sources was limited. What has become the priority for the initiators of the undertaking is the digitalization of the rich PAE archives, which is designed for many years. Its first step comprises the presentation and sharing of three unique ethnographic collections in the internet.

In 2014, the implementation started of the several-years-long project „The Polish Ethnographic Atlas – scientific elaboration, electronic database, the publication of resources in the Internet" within the National Programme for the Development of Humanities. The aim was to reach a possibly broad group of hypothetical recipients, including representatives of humanities and social sciences dealing with the broadly understood cultural heritage. The undertaking was implemented by ten people, mostly employed in the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology (in Cieszyn) at the University of Silesia and in the Polish Institute of Anthropology (Warsaw) – among them the four main contractors of the project (Professor Zygmunt Kłodnicki, Ph.D. hab., Agnieszka Pieńczak, Ph.D., Edyta Diakowska-Kohut, M.A., Joanna Koźmińska, M.A.). In the team, there were other ethnologists, as well as IT specialists and a photographer specializing in digitalization of museum collections.

In the first stage of the implementation, due to a large number of objects indicated for digitalization, only some were selected by three criteria. Digitalization works and the edition of digital catalogues, which took many months, concerned three large ethnographic collections, comprising over 12 100 photographs taken during field studies (1954–1971), 770 published atlas maps (1958–2013) and over 470 questionnaires dedicated to wild plants collecting, which comprised herbaria (1947–1953). All the discussed collections are worth sharing their special

historical value, particularly for people interested in rural culture, and because they are the most typical of atlas activity.

The financial support of the Ministry of Science and Higher Education and of the Faculty of Ethnology and Education at the University of Silesia enabled the establishing of the Digitalization Laboratory of the Polish Ethnographic Atlas, equipped with specialist research appliances. For indexing the atlas collections and their publication in the Internet, the web application Galeneo was used. This enabled the activation of the digital platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas (www.archiwumpae.us.edu.pl).

The currently conducted atlas works mark the beginning of implementing the research concept aimed at creating a coherent, synthetic, digital collection of archival resources and at sharing them in the public interface. However, due to the large size of the PAE collections, this is a long-term activity. In the future, the atlas output will be brought together in one easily accessible collection, which will provide a precedent possibility of effective search for interesting issues within various fields of culture.

In the second chapter, *Anthropology in the network. A digital project of the Polish Institute of Anthropology*, the issues have been discussed concerning the condition of digital humanities in Poland in the perspective of ethnology and anthropology. The distinction between anthropology in the net and netnography has been provided. The former consist in collecting, storing and indexing (in the Internet) anthropological contents available in the traditional (offline) form. The latter, according to Robert V. Kozinets, is the scientific exploration of the internet space. What is also provided are many examples of both phenomena, which confirms the growing number of projects oriented towards activities in the internet space.

Two projects have been described in detail – „Biblioteka Cyfrowa PIA [Digital Library of the Polish Institute of Anthropology]" (www.cyfrowaetnografia.pl) and „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I [The Polish Ethnographic Atlas – scientific elaboration, electronic database, publishing the resources in the Internet, stage I]" (www.archiwumpae.us.edu.pl). They are compliant with the current classified as anthropology in the net and they constitute a significant undertaking for the whole scientific environment. They are also an example of the collaboration between the Research Team of the Polish Ethnographic Atlas (functioning at the Faculty of Ethnology and Education of the University of Silesia in Katowice) and the Polish Institute of Anthropology. The joint studies conducted by both institutions have resulted in the open internet access to the unique digitalized collection of 380 atlas maps, which might become the basis for many research projects.

What constitutes an important part of the publication are three extensive annexes, which are an effect of the atlas studies carried out for several last years. The first comprises a list of maps concerning the material culture, coming from *Atlas kultury ludowej wPolsce*, *Polski atlas etnograficzny*, and some atlases of nearby countries. The list takes into account also some available maps resulting from ethnographic works of other types. Particular attention is paid here to the maps included in diploma theses which have been written on the basis of the materials of the PAE Research Team in Cieszyn by students under the supervision of Zygmunt Kłodnicki and later of Agnieszka Pieńczak and Anna Drożdż. The second annex contains the detailed data concerning over 440 places of the PAE research network, in which a rich photographic documentation was collected in the 1950s, 1960s and 1970s. The third annex comprises the information on over 230 places of this network in which first questionnaire studies were conducted.

Redakcja
Anna U. Pilśniak

Projekt okładki
Łukasz Zubek

Redakcja techniczna
Anna U. Pilśniak

Korekta
Renata Śliż

Łamanie
Jadwiga Pilśniak

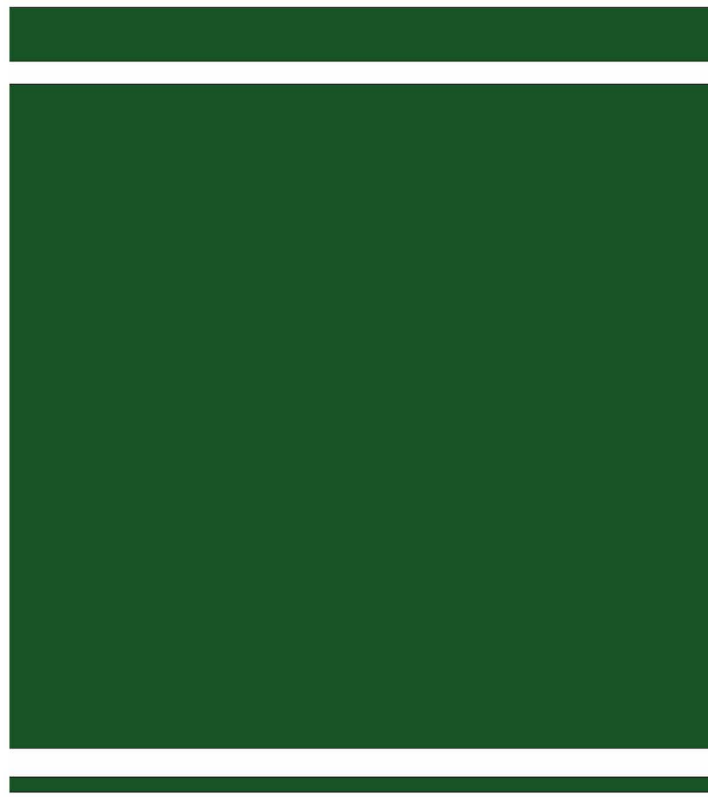
Copyright © 2017 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Fotografie na okładce: materiały z badań terenowych prowadzonych
na potrzeby *Polskiego atlasu etnograficznego*
Copyright © by Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego,
Agnieszka Pieńczak

ISBN 978-83-226-3274-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3275-8
(wersja elektroniczna)

Wydawca:
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 50,5. Ark. wyd. 37,5.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 56 zł (+VAT).
Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o. o." Sp. K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Polski atlas etnograficzny
Historia, osiągnięcia, perspektywy badawcze

Etnologia jest nauką, która nie tylko dokumentuje tradycyjną kulturę, ale i zapuszcza się w przeszłość. Korzysta przy tym z jednej strony z pamięci informatorów, z drugiej zaś odważnie sięga w odległe czasy, na co pozwalają jej metody – etnogeograficzna i retrogresywna. […] Dobrze się stało, że autorzy przedstawili nam *Polski atlas etnograficzny* i obydwie metody, wskazując zarówno osiągnięcia, jak i słabsze ich strony. Dowiadujemy się również o mrówczej pracy w zakresie opracowania obszernych elektronicznych katalogów danych. Dziedzictwo kulturowe Polski znajduje tu swoje odbicie.

PhDr. Rastislava Stoličná, DrSc.
(z recenzji wydawniczej)

Zygmunt Kłodnicki
emerytowany pracownik Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wieloletni redaktor *Polskiego atlasu etnograficznego* oraz serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego", autor wielu uznanych publikacji naukowych poświęconych PAE oraz metodzie etnogeograficznej i retrogresywnej; główny wykonawca grantu „Polski atlas etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I".

Agnieszka Pieńczak
pracownik Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, od kilkunastu lat autorka tekstów prezentowanych w serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego" oraz innych publikacji naukowych, poświęconych głównie dynamice zmian polskiej kultury wiejskiej, możliwościom porównawczym dotyczącym atlasów etnograficznych oraz działalności PAE; kierowniczka i główna wykonawczyni grantu „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I".

Joanna Koźmińska
pracownik Uniwersytetu Warszawskiego, kierowniczka Działu Zbiorów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej, zawodowo związana również z Polskim Instytutem Antropologii, koordynatorka kilku projektów z zakresu cyfryzacji zasobów antropologicznych; jedna z głównych wykonawczyń grantu „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I".

PTL 1895 Polskie Towarzystwo Ludoznawcze
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk
NARODOWY PROGRAM ROZWOJU HUMANISTYKI
PIA Polski Instytut Antropologii
ISSN 0208-6336
Cena 56 zł (+ VAT)
ISBN 978-83-226-3274-1
9 788322 632741
Więcej o książce